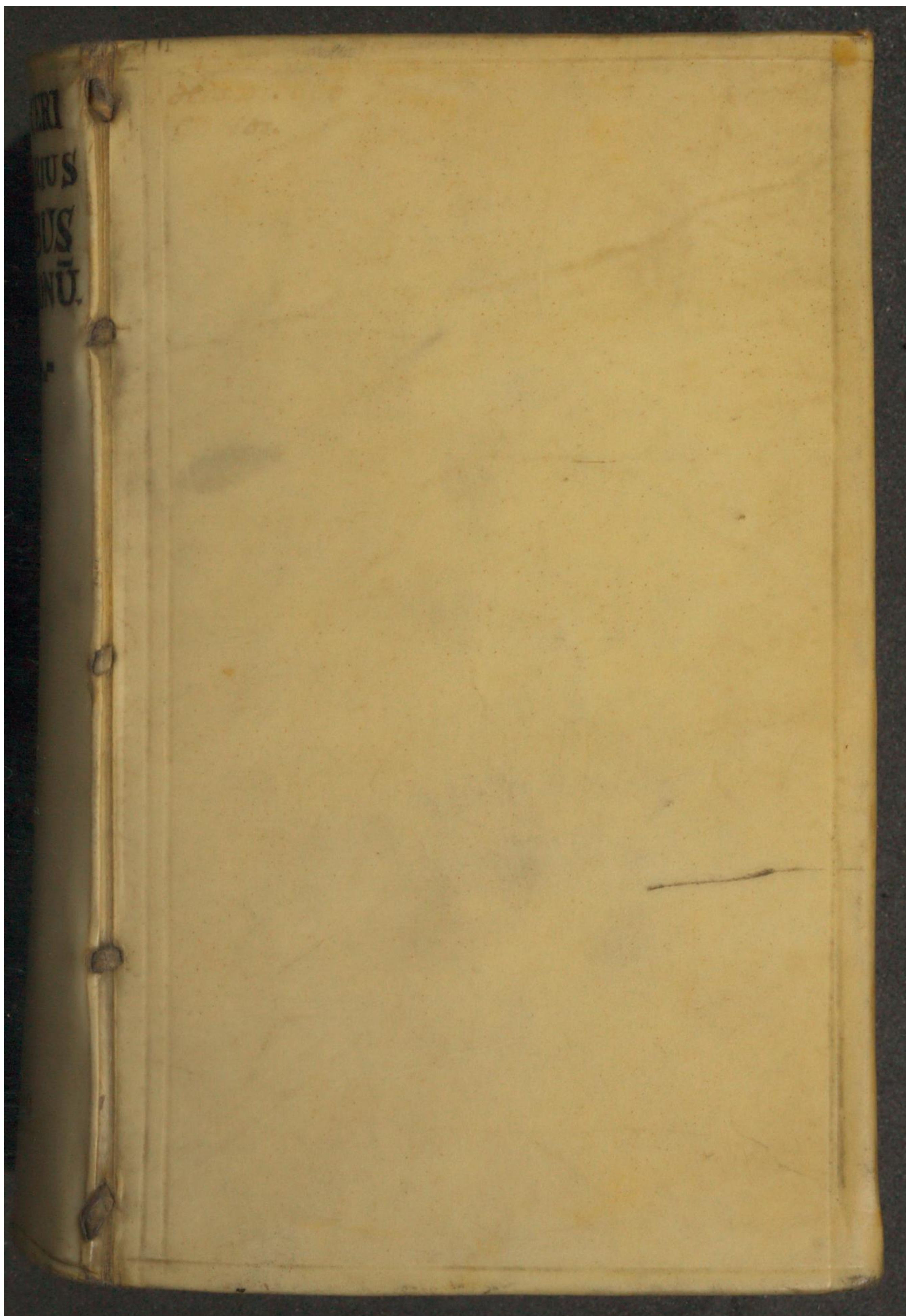
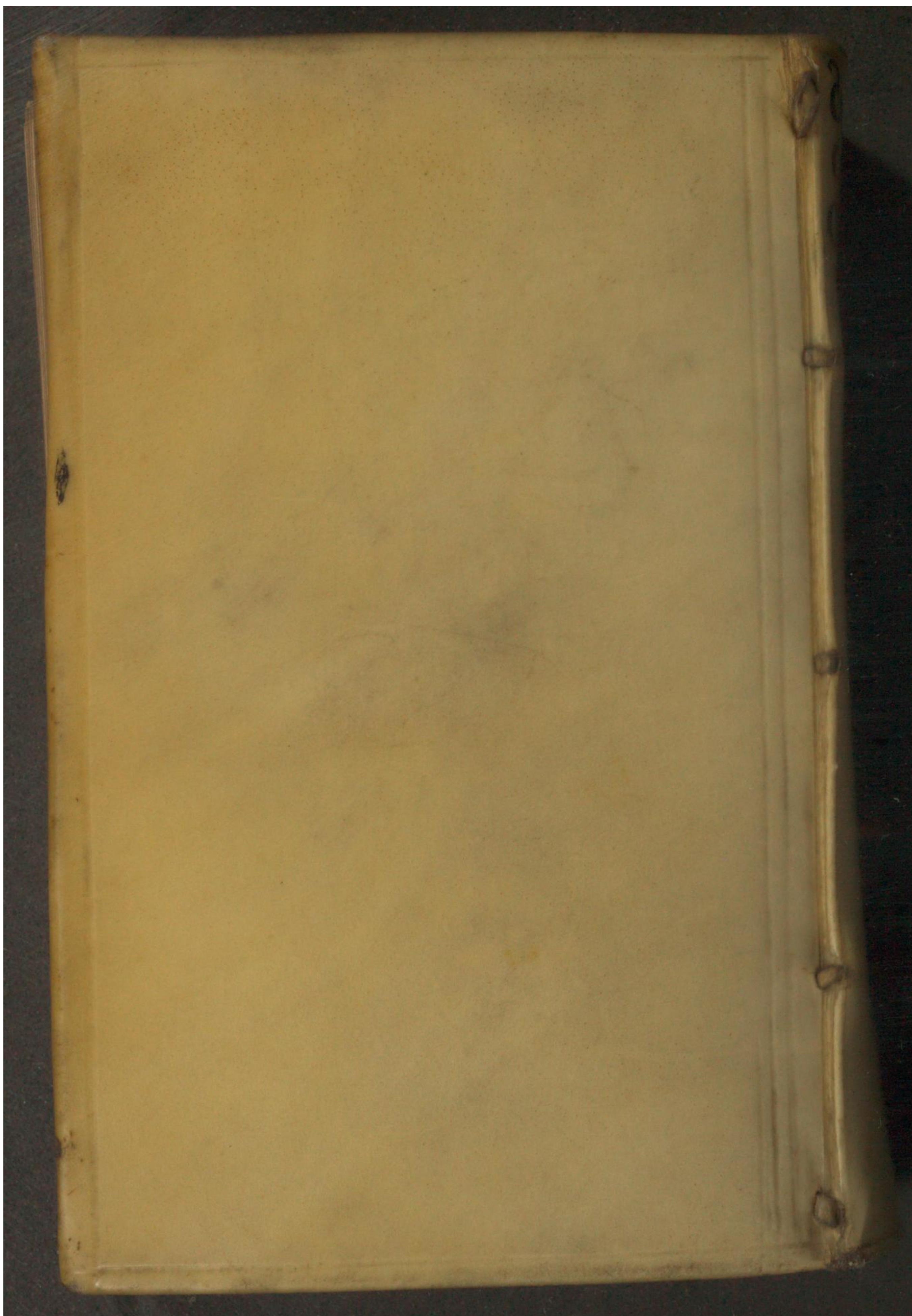

CASP. PEUCERI
COMENTARIUS
DE
GENERIBUS
DIVINATIONU

1560

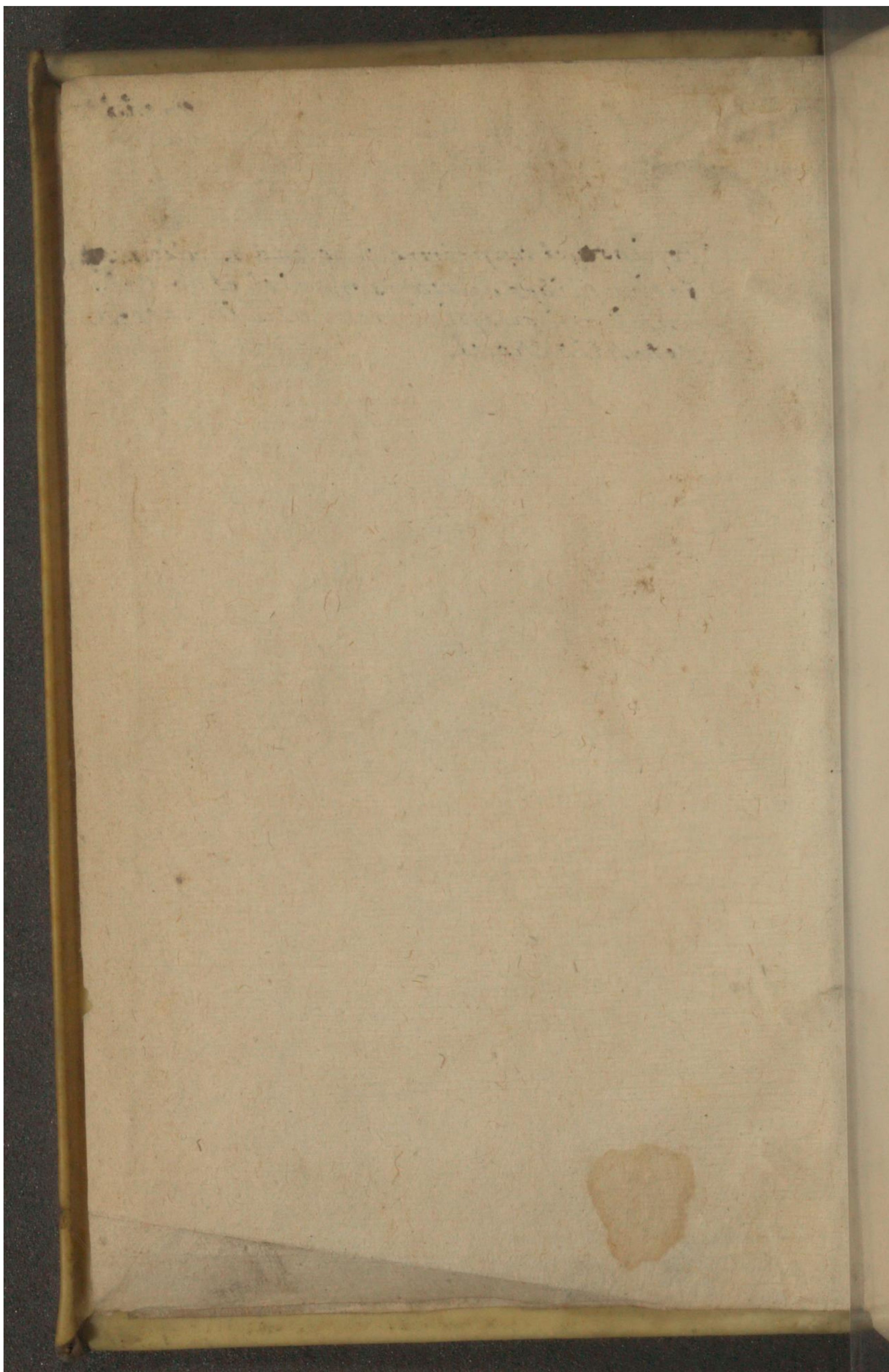
EX BIBLIOTHECA

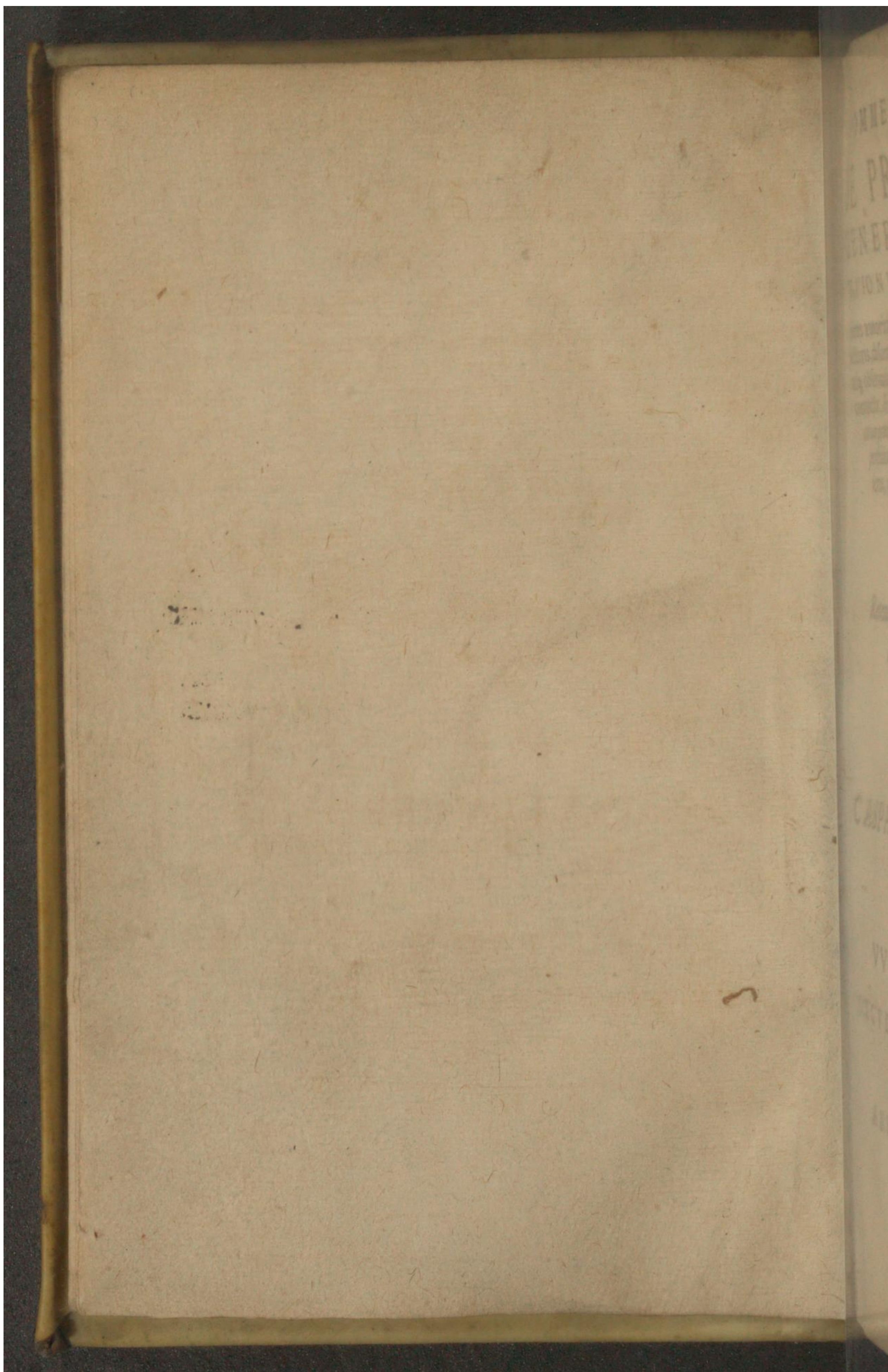

CAR. I. TABORIS.

davidson

=copiosus et apprime huc ad medic. m[illegible]
faciens liber auctoris mediti et ob Cal=
vanismi suspicionem diu in carcere
detenti = Choul.

COMMENTARIVS DE PRÆCIPVIS GENERIBVS DIVINATIONVM, IN QVO A PRO-

phetijs autoritate diuina traditis & à Physicis coniecturis, discernuntur artes et imposturæ diabolicæ, atq; obseruationes natæ ex superstitione et cum hac coniunctæ. Et monstrantur fontes ac causæ Physicarum prædictionum. Diabolicæ uero ac superstitiosæ confutatæ damnantur ea serie, quam tabella indicis loco præfixa ostendit.

Recens editus & auctus accessi- LV-
one multiplici. e regi
ientes
tram,

AVTORE

CASPARO PEVCERO

VVITEBERGAE

EXCVDEBAT IOHANNES CRATO.

ANNO M. D. LX.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, Domino Sigismundo Archiepiscopo Magdeburgensi, Primati Germaniæ, & Administratori Halberstadensi, Marchioni Brandenburgensi, Duci Stetini, Pomeraniæ, Silesiæ &c. Burggrauio Noribergensi.

S. D.

VLT DEVS LVce doctrinæ regi humanas mentes et uitā nostram, eamq; ob causam uocem suam edidit, ut quomodo et agnosci ipse & coli uelit sciamus. Tradidit & naturales noticias, ratiocinationem et demonstrationes, quibus uult præsidia quæri uitæ corporalis. Ex his naturalibus noticijs extructæ sunt, Ars culturæ

agrorum, Ars Medica, Architectonica & aliæ his adfines.

Hanc ſapientiam debebamus agnoſcere Dei donum eſſe, & grati reuerenter ea uti, & metas earum intelligere & tueri. Sed ut aliæ cupiditates in homine uagātur, amores, odia, ſpes, metus, ita cupiditas multa cognoſcendi ruit extra metas, & relicta uera ac neceſſaria ſapientia, quæruntur impoſturæ & corruptelæ, quod proh dolor non ſolum in Eccleſię doctrina fieri uidemus, ſed etiam in ĳs artibus, quę ratione iudicantur. eaq; in re hoc etiam dolendum eſt, quod ſæpe falſa, non dico ſpecioſiora, ſed plauſibiliora ſunt, quia præſtigiatores arte ad hominum cupiditates alludunt. Poſſem nominare multos præſtantes Principes, quorū morbi non fuerunt lethales, qui ſcelerate interfecti ſunt à Iudæis aut aliis erro=

is erronibus, qui se uenditarũt pro Medicis, & non salutaria sed blanda remedia tentarunt.

Maxime uero dominatur Curiositas in prædictionibus. Tradidit Deus prædictiones de futuro iudicio, in quo Filius Dei suam Ecclesiam adducet in conspectum æterni Patris, qui tunc suam lucem, sapientiam iusticiam & læticiam in beatos omnes transfundet, Imo erit ipse in eis omnia. Impiam uero multitudinem & Tyrannorum & aliorũ, qui contempserunt uocem diuinam, abijciet in æternas pœnas. Tradidit & prædictiones de uitandis periculis uitæ corporum, quarũ ostendit quotidie horribilia exempla, in quibus cernimus atrocium delictorum comites esse atroces pœnas in hac uita, ut dicitur in his Oraculis. Omnis qui acceperit gladium, gladio peribit.

Item omnis anima, quæ fecerit has abominationes eradicabitur.

Hæc certissima oracula multi spernunt, & quærunt alias prædictiones de suarum cupiditatum euentibus. Consulunt Magos alij, An sint futuri Pontifices, cum tantum appetant potentiam, ut sint publicæ pestes. Quærunt fatales Imperiorum conuersiones Tyranni, cum ipsi fata sceleribus suis anteuertant, & sibi et multis gentibus exitia attrahant. Iulianus humanas hostias mactat, ac fibras cordis inspicit, ut significationes inde sumat uictoriæ. Deniq; cum semel à Deo & â ueritate discessum est, postea uiæ infinitæ quæruntur.

Esse autē aliquas in naturis corporū diuinitus ordinatas significationes morborum, tēperamentorū, & tēpestatū quę ratiocinatione, et col

latione causarum & effectuũ, Antecedentium & consequentiũ, Cognatorum & pugnantium deprehenduntur, manifestum est, ut motus spirituum in Arterijs, Rigores & sudores in febribus, & alia multa physica, quæ diuinitus oculis nostris proposita sunt, ut aspectio nos de periculis & de quærendis præsidijs cõmonefaciat, quæ Deus condidit & adhiberi iussit, quæ cum omnia pertineant ad dictum. Omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, usum naturalem concessum esse, manifestum est.

Res ostendit etiam non solum in ea parte Artis Medicæ, quæ θεραπευτικὴ nominatur, medicationem prorsus euerti deleta signorum consideratione, Sed etiam in illa, quæ omnibus hominibus in quotidiana uita necessaria est, quæ διαιτητικὴ

nominatur, Victus rationem turbari, ſi negligantur ſigna, quæ oſtendunt, quibus rebus corpora iuuentur aut lædantur. Multi ſæui morbi initio depelli poſſunt, ſi commonefacti ſignis diligentiam in uictu & exercitijs aut etiam remedijs adhibeamus.

Hanc μαντικὴν diuinitus & ordinatam & monſtratam diſcerno à præſtigijs & ſuperſtitionibus, quæ ſunt contumelioſæ contra Deum. Nec defugio eruditorum & piorum iudicia. Nec uenenatas reprehenſiones eorum, qui cum fontes doctrinarum ignorent, tamen ſibi cēſuram de omnibus arroganter ſumunt, & furioſis clamoribus, Eccleſiam, Reſpub. honeſtarum artium ſtudia turbant, pertimeſco. Etſi enim terribile malum eſt inſcitia, cum uulgi fremitu adiuuatur, ut Euripides inquit, ἀμαθία

σῶ

τῷ ὄχλῳ δεινὸν κακόν, tamen omnes ſanos ac maxime eos qui docent, pugnare decet, quantum omnino poſſunt, ne Cynicis & barbaricis opinionibus honeſtæ artes & uitæ utiles deleantur, de quibus uerum eſt, quod Plato inquit, Grata in eis teſtimonia de Deo ſparſa eſſe. Non enim hoc tantum agunt, ut abducant homines à Phyſica illa ſignorum conſideratione, ſed ut fontes ipſos doctrinarum obruant, ut numerorum, figurarum, motuũ cœleſtium, anni doctrinam, & ut ſublatis artibus monſtroſas ipſorum opiniones tanquam oracula populus audiat, & non intellecta ſine iudicio comprobet, & prorſus illud fiat, quod in prouerbio dicitur, ὄνῳ τις μῦθον ἔλεγε, ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει. Memini enim quendam ex iſto grege, cùm alius obijceret Anni ratione & faſtis opus eſſe, inſulſiſsime reſpondere, etiam ſine faſtis ru-

 ſticos

ſticos hyemem & æſtatem diſcere poſſe.

Talem Eccleſiam iſti condunt, in qua cum dominabitur barbaries, deinde illa Cynica dicta tanquam Oracula populus audiet. Omnia ſcelera neceſſario fiunt. Summa ars Chriſtianorum eſt neſcire legem. Noua obedientia non eſt neceſſaria. Talibus furoribus aduerſari non ſolum Scholaſtici debent, ſed etiam gubernatores, quos profecto Deus uult cuſtodes eſſe ueræ doctrinæ, et ſtudiorum inſpectores,

Ideo Illuſtriſsime & Reuerendiſsime Princeps hanc lucubrationem editurus ad Celſitudinem tuam ſcripſi, non tam ut huius operis patronum quærerem, quam ut publico omnium ſtudioſorum nomine honeſtarum artium defenſionem tibi commndarem, quarum

ini-

inimici & uulgi animos fascinatos tenent & arte se in gynæcea & aulas insinuant. Confugiunt igitur ipsæ artes ad rectiora iudicia bonorum Principum, ac semper Illustrissimi Principes Marchiones Brandenburgenses in excitandis & fouendis his sapientiam & munificentiam suam declararunt. De tua uero celsitudine eo maior spes est, quod in optimarum artium studijs ita te uersatum esse constat, ut & fontes doctrinarum intelligas, & recte de rebus iudices, & eleganter de ijsdem atq; eloquenter disseras, & adsertam cupias defensamq; Dei gloriam & ueritatis lucem. Qua de re præ cæteris gratia debetur uiro præstantissimo Paulo Prętorio, cuius prudentia, fide, & diligentia præcipue ad culturam bonarum artium adductus atque assuefactus es. Oro autem Celsitudinem tuam, ut meum studium in hac editione

one boni consulat, & doctrinas ueras, honestas, uitæ utiles, & disciplinam honestam fortiter tueatur. Bene ualeat Celsitudo tua. Anno 1560. Cal: Ianuarij. quo die maternus auus Celsitudinis tuæ Sigismundus Inclytus Polonorum Rex ante annos nonaginta tres in lucem editus est.

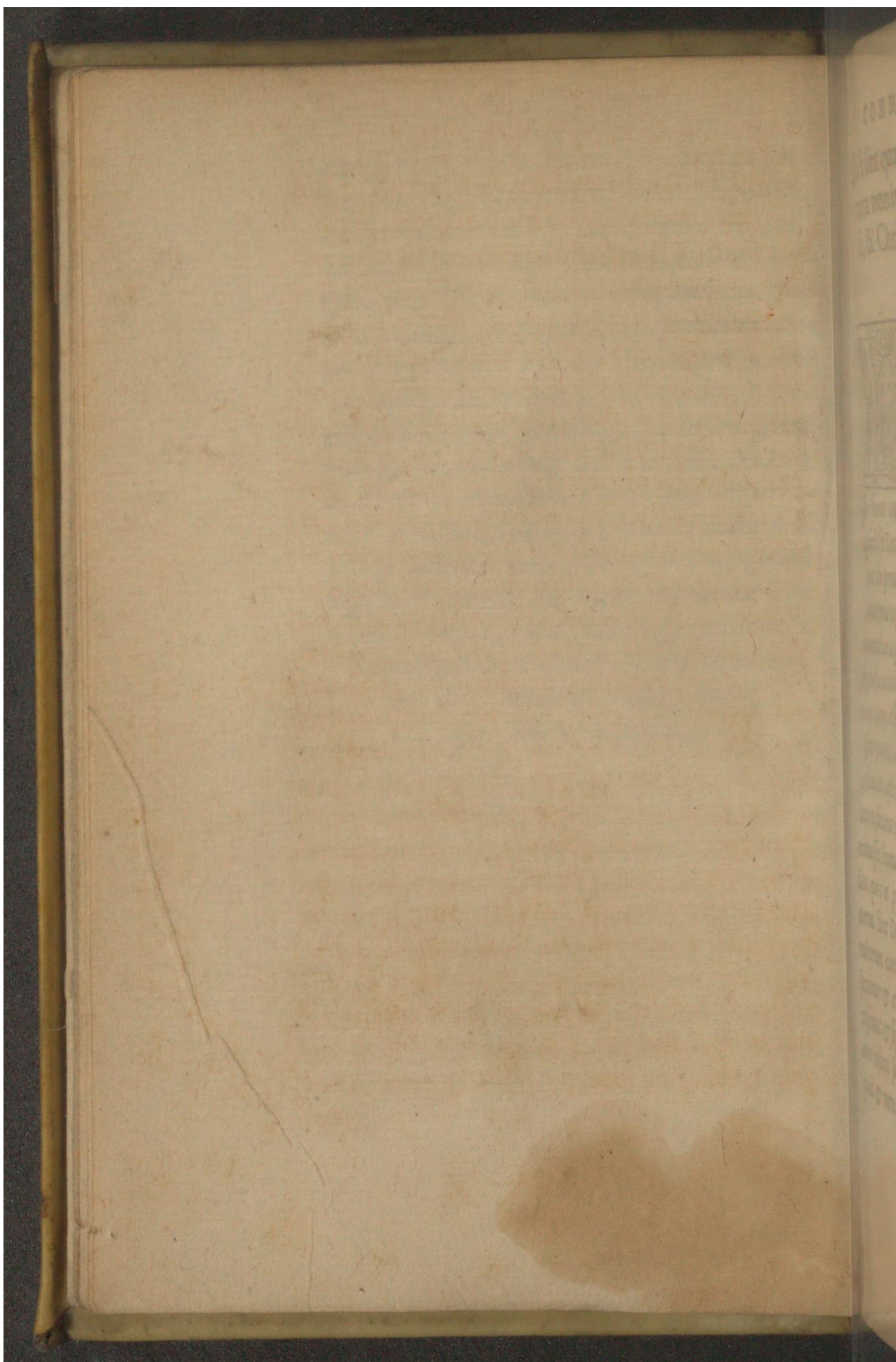
Tuæ Cel:
Addictiss:
Casparus Peucerus
Budissinus. Artis
Medicæ Doctor.

ERRATA TYPOGRAPHICA.

Folio 15. b. lin. 17. pro *ardentidus* lege *ardentibus*. Fol. 30. lin. 21. pro *Daniel si* lege *Danieli*. Fol: 31. lin. 1. pro *discerpant* lege *discerpunt*. Fo. 32. b. lin: 17. pro *unam* lege *una*. Fol. 35. lin. 6. pro *quas* lege *quasi*. Fol: 36. linea penultima pro *atnepotes* lege *abnepotes*. Fol: 36. b. lin. 11. pro *peperat* lege *pepererat*. Fol: 37. linea 12. pro *constans* lege *Constans*. Fol: 42. b. lin. 11. pro *periculares* lege *particulares*. Fol. 44. b. 14. pro *petitos* lege *petitas*. Fol: 45. lin. 9. pro *nessariarum* lege *necessariarum*. Fol. 46. linea 1. pro *omnipotentem* lege *omnipotentes*. Fol. 48. linea 13. pro *canerent* lege *cauerent*. Fol. 48. linea 15. pro *admiserunt* lege *amiserunt*. Folio 53. lin: 23. pro *sua* lege *ipsius*. Fol. 55. b. linea 14. pro *circumacta* lege *circumdata*. Fol. 59. lin. 24. pro *te* lege *&*. Fol. 62. lin. 2. pro *retinendum* lege *renitendum*. Fol. 63. b. lin. 11. pro *destitutæ* lege *destituta*. Fo. 78. b. lin. 18. pro *exitiose* lege *exitiosa*. Fo. 79. b. lin. 7. pro *occasione* lege *occasiones*. Fo. 81. lin. 4. pro *comitantur* lege *comitatur*. Fo. 81. lin. 11. pro *excedunt* lege *excedens*. Fo. 86. lin. 12. pro *aut* lege *& ad*. Fo. 90. lin. 4. pro *prohanam* lege

propha-

prophanam. Fol.91. lin. 12. pro quod et per-
ſequuntur. lege quod perſequuntur. Fo.94.lin.
15. pro cæterarum lege cæterorum. Fo. 116.
lin.22.pro gignit lege gigni.Fo.120.lin.3. pro
ξόφος lege ζόφος. Fo.153. antepenultima pro
ἔδωλον lege εἴδωλον.Fo.159. penultima pro
potus lege potius. Fol.161.b.lin.18.pro μετα-
ποκσιν lege μεταποιοῦσιν. Fo.185.lin. 7. pro
πεξπροδῶν lege πεξαποδῶν. Fo.188.antepen:
pro ſeu οὐσιώδη lege ſed οὐσιώδη. Fo.207
b. lin.7.pro Antiochenæ Carris lege Antioche-
næ.Carris.Fol. 224.b.lin.7.pro falluntur ma-
la,lege falluntur male. Fol.A32.b. lin.1.pro id
lege in. Fol.260.b. lin.16.pro nutritione lege
nutritioni.Fo.289.Oo.lin.23.lege recipiunt et
illis colligantur. Fol. 297.Pp pro illumina-
tum, lege innatum. Cætera quisq;
ſuo Marte corrigat.

Quòd sint quædam diuinationũ genera non impia, nec superstitiosa, & Christianis concessa.

LVCET IN TOTA NATVra rerum miranda Dei opificis sapientia, & uestigia præsentiæ diuinæ tam expressa undiq; oculis obuersantur, ut animos non prorsus feros aut cyclopicos euidenter conuincant, quòd sit Deus, cogantq; eos assentiri insitis diuinitus de prouidentia notionibus. Inter hæc prouidentiæ testimonia non minimum est connata animantibus à prima origine præsensio futurorum, significatioq; eorundem in cæteris naturæ partibus atq; effectio, & scientia in hominum animis, seu potius naturæ uis, quæ ratione & arte progrediens, obseruatis ac notatis signis causisq; in natura, futuras res colligit & obnunciat. Et si retinuisset humanum genus sapientiæ diuinæ radios, quos in primorum parentum animis de sua æterna luce Deus accenderat, certius & causas multorum euentuum, quos nunc coniecturis prosequimur & explicamus quomodocunq;, perspexissemus: & signa, quæ in hunc finem condita & ante nostros sunt posita oculos, ut designent aliquid & moneant homines, intellexissemus. Sed

postquam obscuratum est & obfuscatum lumen sapientiæ diuinæ lapsu primorum parentum: factum ut naturam nunc contemplemur hebetata mentis acie, ceu solis faciem per densas nubes, aut atras in aëre nebulas contuemur. Rerum paucarum causas pernoscimus, ideoq; de effectis non dextrè ratiocinamur. Signa uerò paucißima assequimur, aut de euentibus illis interpretamur, quos reuera denotant. Præter hæc & alia ingentia mala, simul peruasit in miseram atq; iræ Dei & tristißimis pœnis subiectam naturam hominum, ut metus perpetuus malorum uoce diuina denunciatorum, atq; ingens horribilium dubitationum & fluctuationum Chaos: Sic immensum desiderium seu prospiciendi ac prænoscendi, seu exquirendi quouis modo, aut impendentia mala, aut futuros euentus secundos, & nimia ad superstitionem inclinatio ac propensio. Cupiunt omnes homines natura cum sese saluos atq; incolumes esse, & in rebus constitui secundis, tum mala, aduersáq; & perturbationes animi quasuis abominantur. Idcirco solliciti de futuris & sperantes & metuentes, & inquietis animis magis inhiantes futuris, quàm tranquille fruentes præsentibus: mirabilibus cogitationum motibus ceu procellis maria agitantur, & nihil non faciunt, credunt, suscipiunt, quo & ex his sese fluctibus expediant, & uel præsentem stabiliant fœlicitatem, futuramue conse-

consequantur, uel amoliantur onus præsentium malorum & contra aduersitates sequuturas sese obfirment ac præmuniant. Cumq; & diuinitus mala, bonaq; immitti sibi, & illa uitari, uel saltem mitigari, hæc confirmari, certo cultuum & cæremoniarum ritu ex reliquis de Deo noticijs persuasum habeant: ignari Dei ac uoluntatis & promißionum diuinarum, qua id fiat ratione, quoue modo anxie solliciteq; inquirunt. Impelluntur ad hæc ijs perturbationibus etiam, quas ἀπιςία pungens perpetuarum dubitationum aculeis, uexans & uellicans animos mirifice, parit: præsenti certoq; dolore, cum aduersis deijciuntur: lætitia, cum extolluntur secundis. Spes autem & metus, uarias solent inquietudines & turbas commouere, & ingentes concitare fluctus, quibus intus forisq; fremunt & resonant omnia. Ita fit, ut quamuis homines in acerbißimis casibus spes alat atq; sustentet, quam nulla dies unquam euacuauit: tamen in ipsa attentione & spe, semper sese inferat ac misceat metus, cui haud scio an non plus mali insit, quàm in ipso casu infœlicitatis. Sic & cruciatus formidinum acriores sunt & animos conuellunt atrocius, quàm ullæ aduersitates præsentes. Quapropter gestiunt omnes finem uidere uel spei suæ uel metus. Inde diuinationes & ariolationes tantopere ubiq; locorum & gentium inualuerunt. Cum uero manifesta esset imbecillitas sensuum &

animorum noſtrorum, quorum illos ludificare ac præſtringere, hos nullis fultos cœleſtibus ſubſidijs capere ac circumuenire facillimum eſt, acceßit mox atq́; auxit & auget hoc malum Diabolus *omni tempore, qui ut immani ſuperbia & horribili odio* Dei *primos parentes promiſſo ſapientiæ diuinæ perſuaſos ac deceptos euertit, & auulſos à* Deo, *ac dotibus diuinis exutos in exitium coniecit perpetuum, atq́; horrendis inuoluit tenebris: Sic poſtea ut hanc ſcintillulam ueræ noticiæ* Dei, *quæ ex inenarrabili miſericordia* Dei *adhuc reliqua erat, prorſus extingueret, & contemptum, imo ignorationem* Dei *confirmaret, animos præſtigijs effaſcinatos* καὶ ἐσκωτισμένους *à ueris* Dei *cultibus uerboq́; mandante ueros cultus & monſtrante* Deum, *et uera naturæ ac diuinorũ operum conſideratione abduxit, et perfecit tandem ut homines obliti conditoris & ſuimetipſius, non mactarent & offerrent uictimas eo modo, lege, fine, & fide, qua exhiberi eas* Deus *requirebat, nec uerum* Deum *intuerentur animis, neq; ad eum celebrandum referrent ac dirigerent ſacrificia, ſed alia commenticia idola ſectarentur ac colerent, & in ſacrificijs, quorum umbram ex diſciplina ſanctißima maiorum retinuerant, neſcio quæ exta, fumos, ignes, & ſimilia expenderent, indeq́; de* Dei *uoluntate & ſequuturis euentibus coniectarent horribili furore ac plane diabolico.* In *natura uerò*

ra uerò non uestigia sapientiæ ac præsentiæ diuinæ scrutarentur, nec causas mirandorum operum effectionesq́;, & quo consilio facta, ad quos usus destinata essent, inuestigarent, Sed rebus creatis abuterentur, & uel significationes eis affingerent certorum euentuum contra naturæ ordinem & primam constitutionem, uel nouas uires se ijsdem inducere, naturis rerum mutatis & uelut in nouam formam conuersis opinarentur, idq́; ut haberet aliquam religionis speciem, & prætextu nominis diuini credulos homines facilius alliceret & caperet, sacrarum sententiarum recitationem, à quibus noua illa uis proficisceretur, adhiberi uoluit. Deinde ut maior admiratio & ardentior cupiditas erga istas imposturas incenderetur in animis, altiusq́; insideret & radices ageret, sæpè coniecturas illas, omina, præuisiones & prædictiones, euentu comprobauit, contemptas uerò aut neglectas durißime ultus est. Sic initio Diabolus, cum adhuc uigeret in animis hominum aliqua de Deo opinio, & uires rerum conditarum minus obscuræ essent, præstigias suas prætextu uerbi cœlestis & specie mirabilium atq; occultarum uirium naturæ fucatas, inuexit ac stabiliuit.

Cæterum ubi iam euanuisset ex animis uera Dei noticia, & uagarentur homines sine certis testimonijs quærentes alij alia numina, quo ad se hac occasione totos conuerteret à Deo abstractos, non

ſolum his medijs in natura propoſitis utendum cenſuit, Sed uel certos homines ipſe obſeſſos agitauit, aut afflauit, ut uelut ἐκτετυφωμένοι quædam uaticinarentur, uel ad ſpecus, latebras, aut idolorum templa, miraculis editis, oracula aperuit, in quibus uel ipſe ex cauernis ſtatuis aut ſimulacris, humana uoce, nutu, alioue geſtu, ſomnijs etiam reſpōſa reddidit, uel per ſuos illos, quos electione aut ſorte acceperat miniſtros, ea protulit. His miſeros & Dei ignaros homines & dementauit, & pellexit atq; attraxit ad ſe, adeo, ut agminatim undiquaq; accurrerent, & furibundi ſpiritus illos ſciſcitarentur ac conſulerent de euenturis in uita uel ſucceſsibus, uel impedimentis, nec inchoarent, molirentur aut mouerent quidquam niſi conſilio ab oraculis petito. Ad iſtas latebras dona offerebantur & cumulabantur immenſa, inſtituebantur & fiebant ſacrificia, decernebantur ac celebrabantur feſta ac πανηγύρεις. Diodorus refert Phocenſes ad bellum ſacrum ex templo Delphico plus quàm decem talentorum myriades, id eſt, plus ſexagies centenis millibus Coronatorum accepiſſe. Inde opes templi ex collationibus et donarijs diuerſarum gentium collectæ & cumulatæ multis annis, æſtimari poſſunt.

Eſt omnino horribile in Diabolo odium erga Deum & erga genus humanum, quod ex reiectione ipſius & ad æterna ſupplicia condemnatione

natum

natum, incenditur magis magisq; receptione gratuita ac restitutione generis humani, quam declarauit uoce, & confecit supplici deprecatione totiusq; obedientiæ, quam Deo debebat genus humanum, exequutione ipse Filius Dei. Hic Filius Dei λόγος misertus generis humani, quod conditum ad imaginem Archetypi, non superbo contemptu iudicij Dei, nec contumaci malicia, sed impulsu persuasuq; Diaboli præscriptæ obedientiæ leges uiolarat, ne hoc periret in perpetuũ, factus est supplex patri & sua intercesßione impetrauit, ut fieret in arcano illo consilio diuinitatis decretum de redimendo atq; instaurando genere humano, ea lege atq; conditione, sicut decretũ filius Dei explicauit, ut assumta ipse natura humana copularet rursus cum Deo genus humanum, quod lapsu erat auulsum, & iram in se patris conuerteret ac deriuaret omnem, iusticiamq; diuinam expleret integræ obedientiæ persolutione, & pœnas subiret, quas si genus humanum sustinuisset, fuisset redactum in nihilum, deniq; ut omnes ex genere humano hæc gratis ex mera misericordia decreta, oblata, & exhibita beneficia agnoscentes ac uera Fide amplectentes, hac Fide sibi adiunctos & insertos tanquam membra communicatione Spiritus sancti uiuificaret, & sanatione uulnerum naturæ sauciæ, atq; inchoatione nouæ et Deo placentis sanctimoniæ instauraret ad

uitam æternam, in qua erit Deus omnia in omnibus.

Quod ergo & Filius Dei λόγος uera humilitate ac submißione sese abijciens coram Patre deprecatus est pro genere humano, translatis ab illo pœnis in sese ut satisfieret iusticiæ Dei: & pater uictus supplici intercesione filij ignouit generi humano: hoc demum odium Diaboli aduersus Deum, & ipsum genus humanum ac præcipue illum cœtũ, qui est Ecclesia, multo inflammauit uehementius et exacuit, Quo fit ut et callidius insidietur pijs, & in hos quibuscunq; occasionibus crudelius sæuiat, non tam corpora petens, (quanquam corporum cruciatus, excarnificationes & pericula, quod in oculos incurrunt, mouent animos uehementius) quam animas pertentans & illaqueatas euertens præstigijs falsorum dogmatum, & impiorum atq; idolatricorum cultuum superstitione: deniq; ut quantum potest conetur, quo deleat Verbum Dei, tollat ministerium Verbi, incitet impios homines aduersus Deum, & cum trahat secum florentißima Imperia, incendat Reges ad sæuitiam ac crudelitatem: astutos homines ad excogitandas præstigias, quibus ueritate obruta stabiliatur impietas.

Nihil admodum his Ethnicorum furoribus dißimile inualuisse in Romana Ecclesia post dogmata Apostolorum τὰ ἔγγραφα uel abolita, uel contra-

contrarijs sanctionibus sublata, uel τὴν ῥητοῦ contra διάνοιαν detorsione aut figmentis etiam doctrinæ repugnantibus deprauata, itemq; post Apostolicas παραδόσεις τὰς ἀγράφας aut abrogatas aut neglectas, aut superstitioso impioue abusu prophanatas, res docet, si præstigiarum & ludibriorum Diaboli series ex recenti patrum nostrorum memoria repetita consideretur, quæ coëgit pios homines & gloriæ Dei ac ueritatis amantes cogitare de emendatione confirmatæ impietatis.

Etsi uerò tetros admodum & horrendos furores in bonas & generi humano utiles ac necessarias artes infarsit Diabolus, non tamen omne diuinationum seu prædictionum genus promiscue reijciendum & condemnandum est: Imo scelus esset & impietas contumeliosa in Deum uelle ob eas præstigias, quas aspersit operi diuino diabolus, aut derogare fidem propheticis testimonijs, aut negare quæ in natura causas habent manifestas, & ita condita sunt, ut uel præsagiant futura, eaq; præsensione homines de ijsdem commonefaciant, uel signa rerum ignotarum & futurarum ordine ac lege naturæ suæ æstimanda & iudicanda hominibus exhibeant: Sed prudenter & pie secernantur diuina et ordinata à superstitiosis autore & patre diabolo natis. Illa retineamus atq; excolamus, & gratias agamus Deo æterno Patri Domini nostri Iesu Christi conditori cœli & ter-

ræ, & pulcerrimi huius ordinis in natura, ac mirandorum effectuum, atq; oremus ut accendat pectora nostra radijs suæ sapientiæ, et augeat suã in nobis lucem, ut cum in uera ipsius opificis, tum in totius naturæ cognitione proficiamus etiam in hac uita. Hæc uerò dæmonum impia, superstitiosa, & ἀναπολόγητα uaticinia toto pectore auersemur, fugiamus, & execremur, non faciamus pacta cum Diabolo, non quæramus auxilia contra Dei uoluntatẽ, non percontemur aut exquiramus quæ nos præscire Deus noluit, sed seruiamus Deo in uocatione nostra sedulo, obeamus ac præstemus mandata officia fideliter & diligenter, exitum uero Deo commendemus, petamusq; & expectemus auxilium & gubernationem à Deo, qui uera fide serio uocatus certò aderit, sicut dicitur, Commenda Deo uiam tuam, & ipse faciet. Item, Quidquid petieritis credentes, accipietis.

Quæ autem sint diuinationum genera concessa, quæ prohibita, in descriptione & distinctione singularum specierum ostendam. Certa testimonia habent Prophetarum uaticinia, quòd sint à Deo. De stellis dicitur, Erunt uobis in signa menses & annos. Approbatur et conceditur usus rerum creatarum uerus, ad quem destinatæ sunt. Nceesse est enim uerum & legitimum usum operum Dei, discerni à superstitioso & impio abusu. Aues condi-

tæ ſunt ad uſum hominis, Alæ auibus additæ ſunt, ut harum uelut remigio ex uno ſe loco transferant in alium, nõ ut uolatu dextro ſiniſtroue, dextra nobis aut ſiniſtra portendant, ſic de cæteris. De tota rerum natura dicitur, Et uidit Deus omnia quæ fecerat, & erant ualdè bona, id eſt, à Deo creata, congruentia ad ordinem in mente diuina, deſtinata ad bonos uſus neceſſarios hominum generi & animantibus ac naturis cæteris propter hominem. Approbat Deus opus ſuum, quod ita condidit, ut naturis ſingulis & actiones congruentes, et uires actionum effectrices indiderit, terrenaq; cœleſtibus ea ſerie & lege copularit, ut conſenſus ſit cognatioq; horum inferiorum cum ſuperioribus admirandus. Quæ in hanc elementarem mundi regionem concluſit corpora, ea ex quatuor elementorum miſcuit temperie. Hæc rurſus coalitu ſubſtantiarum fractarumq; mixtione qualitatum temperie, & reliqua gignunt qualitatum genera multiplici diſcrimine, pro ut diuerſimode in alijs corporibus coëunt inter ſe ac miſcentur, & effectus pariunt naturæ mixti congruentes, qui cum exerant ſeſe in corporibus, atq; eorundem conſtitutiones uigorem & mutationes proferant ac ſubijciant oculis ac ſenſibus reliquis, certe conſiderandi ſunt, ut inde de ipſis naturis & ſequuturis effectibus ratiocinemur. De his copioſius infra.

Quæ

Quæ ſint prima diuinationum ſeu prædictionum genera, quæq; ex his conceſſa, quę ſuperſtitioſa, impia, & prohibita.

μαντικὴν Græci, Latini diuinationem uocarunt, præſenſionem & ſcientiam rerum futurarum. Huius duo prima genera fecerunt Ariſtoteles & Cicero, Vnum artificioſum nominarunt, quod artis particeps eſſet, & complecteretur ea, quæ coniecturis explicantur, aut euentb. animaduerſa ac notata ſunt. Eſt enim ars in ijs, qui res nouas coniectura proſequuntur, ueteres obſeruatione didicerunt. Retulit huc Cicero cum ea quæ poſita in monumentis ac diſciplina, libris aruſpicinis, fulguralibus, ritualibus, auguralibus & ſimilibus tractata ſunt ab Hetruſcis: tum alia quæ ſubita coniectura declarabantur, nec præceptionibus aut regulis comprehenſa erant.

Alterum naturale appellarunt, quod arte careret. Carent autem arte ij, qui non ratione aut coniectura obſeruatis ac notatis ſignis, ſed concitatione quadam animi, aut ſoluto liberoq; motu futura præſentiunt, quod & ſomniantibus ſæpè contingit, & nonnunquam uaticinantibus per furorem.

Deſumpta eſt autem ex Platone hæc diſtinctio, qui in Phædro diſcernit inter μανίαν & οἰωνιστικήν

στικὴν, ita, ut μανίαν, (à qua uoce μανικὴν, & interposito ταυ, μαντικὴν defluxisse conijcit) uocet illam ex afflatu dæmoniaco conceptam cum furore uim uatidicam & diuinatricem: οἰωνιστικὴν uerò artem legibus & regulis certis ex signis aut Physicis aut alijs superstitione assumptis texentem prædicta. Estq; Græcis οἰωνιστικὴ nomen generis, quod complectitur omnia non ex uatidico & furioso impetu nata, sed arte ex obuijs & antegreßis signis causisue qualibuscumq; excusa monita & præsagia. Plato οἰωνιστικὴν dictam existimat, quasi οἰονοηστικὴν, ut dicetur inferius. De augurijs enim idem quoq; uocabulum usurpatum est.

Constituerunt hæc prima diuinationum genera illi, ut homines ignari prorsus ueræ Religionis & fascinati æthnicis superstitionibus atq; imposturis Diabolicis, confuderuntq; sine ullo discrimine prædictiones omnes, Ita tamen ut ferè de Diabolicis maxima ex parte & superstitiosis pertractent: Reliquas, quarum in natura constant εὔλογα αἴτια, uix perstringant, aut obscura mentione notent.

Nos qui ex uerbo patefacto diuinitus scimus quæ condiderit Deus, & ratione duce atq; experientia magistra discimus aliquo modo, ad quos usus res creatas compararit ac destinarit, quæ inspici ac considerari, quæ non obseruari uelit,

quæ

quæ uerò ordini instituto diuinitus aspserit Diabolus, ut Deum Deiq́; absolutißimum opus deformaret, & genus humanum de ueris excussum deiectumq́; sententijs, infinitis & inextricabilibus plurimorum errorum labyrinthis implicaret: de his inquam edocti testimonijs diuinis, tum reijcimus hanc distributionem uaticiniorum, tum multa genera diuinationum ab Æthnicis relligiose culta, conseruata & usurpata, in uniuersum damnamus ac detestamur. Et Deo gratias *agimus, quòd communicata* Euangelij *sui luce de filio* Mediatore, *& accensis atque illustratis cordibus nostris* Spiritu *suo sancto, ostenderit rursus quis sit uerus* Deus? *ubi quærendus sit? quomodo coli uelit? quæ requirat & approbet? quæ abominetur & seuerißime puniat? ac precamur ardentidus uotis, ut hanc lucem in nobis conseruet & augeat, & defendat corda nostra aduersus furores illos diabolicos, Æthnicos, Mahometicos, Anabaptisticos, & similes, qui abducunt animos à uerbo uoce diuina prolato, & tradito ac commendato à* Christo *&* Apostolis, *& uel alia quærunt extra uerbum numina, uel nouas expectant* ἐνθουσιασμοὺς *è cœlo.*

Recensemus *autem quatuor diuinationum prima genera,* μαντικὴν πνευματικὴν, διαβολικὴν, φυσικὴν ἢ τεχνικὴν, κοινὴν ἢ δημώδη. *Hæc ideo constituimus, ut Æthnicas simul omnes comple-*

complectamur, & quæ ex his in natura causas habeant ac retineri sine impietate poßint, quæ prorsus impiæ aut ἀναπολόγητοι sint, monstremus. Non paucæ enim etiam ex harum numero ita à quibusdam excusantur & ornantur, ut imperitis facile fucata ueritatis specie imponant.

μαντικὴ πνευματικὴ usitatè in Ecclesia προφητεία uocatur. Nos sequuti autores Ecclesiasticos πνευματικὴν ideo appellamus, quòd instinctu afflatuq; Spiritus sancti funditur. Referuntur huc omnia uaticinia ueteris & noui Testamenti. In nouo Testamento multa extant à Christo ipso edita & Apostolis, de calamitatibus & afflictionibus oneraturis Ecclesiam in hac uita, de regno Antichristi, de signis præcessuris nouißimum diem, de æterna & beata uita Electorum, & similia. Vetus plures habet, de duratione, diuersa gubernatione, ac differentibus statibus, & de momentis præcipuarum ac fatalium mutationũ mundi, qualis est prophetia ex schola Heliæ profecta, Sex millia annorum stabit mundus, duo millia inane, duo millia lex, duo millia Christus, & si quid deerit propter peccata nostra decidetur. Item de distinctis quatuor mundi monarchijs, atq; earundem ordine, interitu, instauratione, & rebus in quolibet imperio gerendis, qualia sunt Danielis & Esaiæ uaticinia. Item de mutationibus, ruinis & collisionibus regnorum, qualia multa in Esaia

reperi-

reperiuntur & Ieremia, de regno Iudaico, Iſraëlitico, Ægyptio, Syriaco, Aſſyrio, Perſico, Græco. Item de futuro Meßia, de tempore quo uenturus eſſet, aſſumpta natura humana ex uirgine, de loco in quo naſci eum oporteret, de familia & origine, de paßione & reſurrectione, de collectione Eccleſiæ ex Iudæis & Gentibus, ac perpetua eius gubernatione, conſeruatione & propagatione, & præter hæc alia, quæ proprie ad Iudaicum populum pertinebant, de pœnis & calamitatibus, & mutatione Reipub. in populo illo, de abducendo populo in Aßyriam, de liberatione eiuſdem & reſtitutione politiæ Iudaicæ, de regni Iudaici excidio ac deletione. Erant enim perpetuo in illo populo Prophetæ, qui à Deo ſolo excitati, inſtructique donis Spiritus ſancti peculiaribus, non ſolius doctrinæ curam agebant, nec doctorum tantum fungebantur munere, uerumetiam in regimine politico Regibus præſto erant, gubernabant piorum Regum conſilia, & quid facto opus eſſet, ubi pericula imminerent, monebant: Impijs Regibus clades & calamitates omnimoq; quæ euentura eſſent Regno propter populi & principum peccata, denunciabant: & certa atq; illuſtria habebant teſtimonia, quòd mißi eſſent à Deo, & Spiritu ſancto regerentur, nec poſſent errare, Sicut multo ante promiſerat Deus, inquiens, Suſcitabo eis Prophetam de medio Fratrum ſuorum, & ponam

nam uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos omnia quæ præcepero ei. Eadem fuit concio Apostolorum, sed hoc differebant à Prophetis, quòd exhibitum Christum mactatumq; pro peccatis generis humani & resuscitatum à mortuis ac regnantem ad dextram Dei patris prædicabant utrique populo, Ethnico & Iudaico, & mandata nulla de gubernatione ciuili habebant, Imo arcentur à gubernaculis imperiorum et dominatu expresso interdicto, Reges gentium dominentur uobis, Vos autem non sic. Cæteris conueniebant. Vtriq; enim eadem uocationis & doctrinæ testimonia habebant, Nimirum multiplicia miracula, & exactissimum consensum doctrinæ suæ ac uaticiniorum cum patefactis antea testimonijs de uno uero Deo, eiusq; essentia ac uoluntate, & ueris cultibus, deq; promisso generi humano Meßia filio Dei quæ nota uel sola semper ueros doctores & Prophetas à Pseudoprophetis secernit.

Sed cum omnibus temporibus inde usque ab initio Diabolus opera Dei æmulatus sit, & quibusdam præstigijs, quandoq; & ueris miraculis suos furores confirmarit: diligenter discrimen consideretur miraculorum Ecclesiæ & Diaboli, quæ duobus discrepant, Impoßibilitate & Finibus. Primum Prophetæ & Apostoli, ut Ecclesia omnium temporum, habuerunt miracula peculiaria et propria, longe supra dæmonum uires posita, quæ

C nullo

nullo modo imitari Diabolus potest. Talia plurima sacræ Literæ celebrant. Primi parentes primo & horrendo casu excußi gratia Dei, & in æternum sua culpa præcipitati interitum, restituuntur uoce & promißione diuina, donanturq; remißione peccati, iusticia noua & uita æterna, & constituitur Filius Dei λυτρὸν & mediator apud Deũ pro genere humano, defensor uero & custos Ecclesiæ aduersus tyrannidem Diaboli. Delabitur ignis cœlitus & uictimas sanctorum correptas deuorat & exurit. In exordio mundi Enoch, deinde Helias, adhuc induti corporibus, uiui rapiuntur ad Dei æternam & inuisibilem consuetudinem. Dum construitur turris Babylonica uarietate linguarum diuersarum turbantur & impediuntur operæ. Nohe seruatur & defenditur cum suis in prima illa, & uniuersali mundi κατακλυσμῷ, cum uniuersum hominum & animantium genus, (illis quæ ipse separarat et concluserat in arcã exceptis) inundatione mergeretur, quod quidem multo ante ipse prædixerat. Sara Abrahæ coniunx sterilis et effœta, fit fœcunda, & parit filium Isaac. Moses multa ingentia edit miracula, quorum etsi quædam Diabolus per ἐπῳδὰς & Magos Ægyptios effingit, ac repræsentat ludibrio fascini & præstigiarum, omnia tamen præstare nequit. Estq; inter illa miracula hoc uel maximum, Diabolo prorsus ἀμίμητον, quod Israëlitis interclusis mari rubro, discussæ

discussæ ac dehiscentes & cursu represso rupium instar consistentes aquæ transitum præbent, Deo per diuisos undarum fluctus uiam sternente, ad ictum baculi. Iosuæ dimicanti contra quinq; Reges, qui Gabaonitas oppugnabant, Sol & Luna, id est, omnium stellarum orbes, concitatißimo, quo circumaguntur, motu inhibito & fixo diuinitus, subito consistunt. Mosi, Heliæ, Salomoni immolantibus ignis cœlitus demissus uictimas inflammat ac consumit, & quidem largißima perfusas & madefactas aqua. Non potest hoc perficere Diabolus, etsi ludibria quandoq; similia oculis obijcit, ut cum Seleuco Pellæ rem sacram facienti, ligna aræ imposita sua sponte se ad simulacrum Iouis conuerterunt, & sine igne sua sponte exarserunt, aut cum ex lignis extructis in ara Egnatiæ Nymphæ in Appulis, et nō incensis, repēte flammæ exilierunt, aut cum in colle Vulcanio apud Siculos iuxta Petrensium stagnum Sarmentorum fasces ex sese sua sponte ignem conceperunt, & nullo carbone adhibito, nulloq; flante halitu in incendium eruperunt, quæ tamen fabulosa esse aut fascino excæcatis hominibus miseris à Diabolo perfecta, igne subdito reor. Resuscitant mortuos Helias & Helisæus, Helias Sareptanæ uiduæ, Helisæus Sumanitidis filium. Domino benedicente, non deficit lecythus olei uiduæ Sareptanæ, de quo famis tempore pascebat Heliam, idem contingit intercesione Heli-

Miracula Diaboli

ſei Sumanitidi. Neutrum imitari Diabolus poteſt, non reuocat extinctos in uitam,neq; condit res nouas.Inſtauratio enim naturæ deſtructæ, & creatio,id eſt,effectio rei alicuius ex nihilo, ſolius Dei opera ſunt.Diabolus ditat furto aliorum facultatibus translatis ad alios.Ionas præcipitatus in mare,& à Balæna abſorptus,ſeruatur in uentre piſcis totum triduum. Ezechiæ conualeſcenti regreditur Sol.Daniel regi Perſico ſomnia, quæ expergefacto exciderant,monitu Spiritus ſancti recitat & interpretatur,quod Dei proprium eſt, qui cum ſolus ſit καρδιογνώϛης, ſolus ſenſus et cogitationes animorum introſpicit ac pernoſcit. Idem quatuor futuras Monarchias, & in quarta uenturum Dominũ clare prædicit, ac pene ipſum articulum aduentus definit. Talia uaticinia,quæ totam mundi hiſtoriã & imperiorum ſeriem atq; idæam complecterentur, nulla unquam gens habuit,nec præuidere eam diabolus poteſt. Non cient pluuias & reliqua meteora temperandis anni uicibus & terrenis corporibus reficiendis neceſſaria,cauſæ cœleſtes, Heliæ & Heliſei temporibus,Deo actiones earum ſuſpendente & inhibente,terraq; deſtituta fotu & rigatione cœleſti ſterileſcit. Viri Iſraëlitæ in ardentiſſimum concluſi caminum à rege Chaldeo,non modo non uſtulantur,ſed ne quidem uim flammæ præſentiſcunt. Solius hæc Dei ſunt opera ἀμίμητα diabolo, atque

ut ſolus

ut ſolus Deus autor eſt & Dominus naturæ, ita ſolus ſiſtere curſus rapidiſsimos orbium cœleſtium, & uires actionesq; rebus creatis attributas cohibere, impedire aut mutare poteſt. Chriſto moriente, toti terræ ſolis lumen uelut extinctum deficit atq; euaneſcit. Eijciunt ex obſeßis dæmones repugnantes, uitæ reſtituunt mortuos, & ſimilia edunt miracula Chriſtus & Apoſtoli. Chriſtus ſeptem panibus quatuor millia, quinq; panibus quinq; hominum millia paſcit, & ſaturatis omnibus, reliquijs ſolis, quæ ſupererant ex panibus ſeptem, ſportas ſeptem, ex quinq; panibus duodecim ſportas implet. Idem aquam mutat in uinum, quod tantum naturæ omnipotentis opus eſt, cui ſoli creaturæ cedunt et obediunt. Nec uel transmutatio naturarum inter ſe, uel unius in alteram conuerſio ſubita ſolo iuſſu effecta, à creatione diſcrepat. Sed ſuperant et hactenus commemorata miracula et omnium creaturarum captum, Natiuitas Filij Dei & paßio eius ac reſurrectio. Naſcitur Ieſus Chriſtus æternus καὶ μονογενὴς æterni Patris filius, & diuinæ atq; æternæ naturæ ſuæ indißolubili fœdere copulat naturam humanam, in utero puræ et impollutæ uirginis ſine uirili ſemine. Idem quieſcente natura diuina, ſuſtinet cruciatus, quantos nulla hominum mens metiri unquam aut capere poteſt, & moritur pro genere humano, ac deuicta morte reſurgens multa ſecum beatorum millia ſuis indu-

ta corporibus & uiuificata uelut in triumpho ad æternam Dei consuetudinem traducit. Ad horum miraculorum conspectum & cogitationem obstupescunt sancti Angeli, expauescunt & pene exanimantur dæmones. Hæc & similia miracula Ecclesiæ, prorsus ἀδύνατα sunt καὶ ἀμήχανα diabolo, Non potest uel si rumpatur reddere uitam cadaueri, etsi præstigijs quandoq; inanes species aut εἴδωλα uiuis similia oculis offundit.

Audiuimus Bononiæ fuisse citharistriam uirginem, caram multis propter artem, quam uita functam Magus quidam alligato ad alas fascino ad eum modū, Diabolo colludente, adornarat, ut cœtus hominum, congressus publicos, & conuiuia frequentaret, caneret fidibus consueto more, nec à uiuis differre uideretur, etsi palleret plus nimio. Incidit in hanc forte alius quispiam magus, & animaduersa (Diaboli monitu) impostura, cadauer, inquit, est ista, fascinumq́; sustulit. Eo amoto, statim ipsa ad terram collapsa iacuit exanimis. Sic sæpe alias ludit Diabolus, nequit tamen semel extinctis halitus adflare uitales & solutam carcere ac uinculis corporis animam reddere.

Secundum discrimen sumitur à finibus miraculorum. Finis miraculorum Diaboli ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον est, uel erroris furorisue manifeste impij, blasphemi & contumeliosi in Deum, aut sceleris alicuius confirmatio, præceptioue, aut appro-

batio,

batio, ut falsorum dogmatum, Idolatriæ, superstitionis, iniustarum cædium, furtorum, fœdarum libidinum, & turpitudinis, quibus & præcipue delectantur dæmones, & quæcunq; possunt occasione immergunt homines ualidißime, tum quòd iusto & casto Deo maxime displicere omnem ἀκαθαρσίαν norunt, tum ut opus generationis polluant & defœdent, quod ad propagationem & conseruationem generis humani constitutum uident.

Sic uaticinia Tyresiæ & Calchantis iubebant mactare humanas uictimas, & stabiliebant præsentem εἰδολωμανίαν, atq; illam prodigiosam de plurium Deorum numero opinionem. Tiresias promittit Thebanis uictoriam, sed ea lege, ut Creontis filius mactatus fiat uictima pro patria. Calchas diuinat de excidio Troiæ & pollicetur successus, sed simul iubet Agamemnonis filiam immolari. Ionibus petentibus remedium ab oraculo Delphico aduersus sæuißimam luem, quæ horribiliter grassabatur in tota uicinia, respõdet Delphicus Dæmon, non desituram luem, nisi litetur Dianæ Triclariæ Melanippus cum Comethone, quam in Dianæ templo ipse stuprauerat, & nisi annuatim eodẽ tempore pro Menalippo elegantißimus iuuenis, Pro Comethone puella uenustißima ad aram Dianæ mactentur. Idem Messenijs in longo illo & diuturno bello, quod cum Lacedæmonijs gesserunt, sciscitantibus de exitu, promittit uictoriam, sed ea conditi-

one, si Virginem puram ex Æpytidarum familia Deo immolarent, ibi cum Aristodemus unus ex præcipuis familiæ Æpytidarum, gratificaturus patriæ, filiam quam habebat unicam, destinasset sacrificio: alius quispiam amore puellæ impulsus, quo miseram seruaret, ex se grauidam esse, & idcirco litari Deo non posse fingit. Pater, eo audito, ingenti exardescens iracundia, mox interfectam filiam dissecat. Paulò post noctu secundum quietem fœda specie sauciatæ et concisæ filiæ grauiter consternatus, ad tumulum eius semetipsum iugulat. Horresco cogitans cum immania illa superstitionum portenta, tum teterrima flagicia & cædes abominandas, quæ à Diabolo excitatæ & confirmatæ, adeo inualuerunt & peruagatæ sunt per omnes gentes, ut etiã in populũ Dei peruaserint. Hunc enim, præterquam quod nefanda & multiplici idolatria, contumacißime abiectis oraculis et legibus cœlestibus, se polluit: etiam liberos cremasse idolo Moloch in ualle Gehennon plus quam beluina crudelitate legimus. Talia non ab illa æterna mente, iusta, casta, misericorde, conditrice rerum & conseruatrice, sed absq; omni dubio ab autoribus dæmonibus oriebantur, qui odio ueri Dei inde usq; ab initio, in conscientias & corpora hominum, quauis occasione, crudelißime seuierunt.

At miracula Ecclesiæ, Prophetarum, Apostolorum

lorum directa sunt ad confirmationem ueræ do=ctrinæ traditæ diuinitus, et uerorum cultuum, con sentiuntq; cum uerbo ante patefacto de uero cul=tu & Filio Dei. Semper enim Ecclesia proprijs quibusdam claruit miraculis præ gentibus cæte=ris, quæ de doctrina antea promulgata testimonia dicunt, & quidem eò exhibentur, ut per ea signa uerus Deus innotescat ac celebretur. Est ergo hoc primum genus diuinationum, quod proficitur à Spiritu sancto regente corda eorum, qui diuini=tus ad hoc munus & immediate certis testimonijs uocantur, aut alioquin cœlitus à Deo certis uisio=nibus ostenditur. Secludantur autem ab hoc ge=nere χρησμοὶ & θεομάντεια à Græcis dictæ, de quibus infra pertractabitur.

μαντικὴ φυσικὴ, ἢ τεχνικὴ, intuetur & con=siderat naturas rerum conditarum, & scrutatur quibus quæq; sint uiribus præditæ, quid natiua ui sua efficiant, quibus sint dedicatæ atq; addictæ usi=bus, quibus causis naturæ rerum uel uicientur ac deprauentur, uel dissoluantur prorsus ac destru=antur, seriem denique connexionemq; causa=rum secundarum peruestigat, & qua ui quæq; sibi iunctam & copulatam causam moueat atq; affi=ciat, quas qualitates ordine distributis mundi cor=poribus imprimat: & ex causis de effectibus se=quuturis ratiocinatur, ac uicißim ex effectibus na=turas rerum καὶ δυνάμεις æstimat atq; ostendit

ſine ſuperſtitione. Voco enim μαντικὴν φυσικὴν prædictiones, quæ ſumuntur à cauſis ſignisq; in natura ordinatis diuinitus, quæ ſigna ſunt aut cauſæ, aut effectus, aut proprietates, quæ ordine naturæ conſequuntur cauſas aut effectus. Condidit enim Deus naturam eo modo, ut ſingulis rebus mirandas ac peculiares uires certarum actionum effectrices indiderit, his actionibus & effectus certi & alia accidentia lege quadam naturæ congruunt ac reſpondent, imo præter cauſas, effectus & alia συμπτώματα, ſunt in uniuerſa natura, plurima uel futurorum euentuum, uel aliarum rerum, quæ nondum conſpiciuntur uera ſigna, diuinitus condita ad hunc uſum, ut uel præſignificent aliquid, uel de ignotis & cognitu tamen neceſſarijs erudiant homines, ſintq; uelut ueſtigia ſenſibus obuia, quæ deducant oculos & animos ad rerum ipſarum procul ex conſpectu amotarum atq; abditarum inſpectionem. Horum contemplatio, obſeruatio, ac diligens penſitatio, nequaquam legi Dei aduerſatur, neq; Deo diſplicet. Sed eſt conſideratio diuini operis atq; ordinis miranda arte ad Ideam, quam antea in mente ſua Deus præformarat, effecti atq; conformati, neceſſaria homini in tota uita multis de cauſis, ut apparebit, cum ſingulas eius explicauerimus differentias, & ſi quis in natura non eſſe, aut inania eſſe contenderet, manifeſto mendacio Deum offenderet. Vtq;

prior

prior ſpecies certa habet et indubitata teſtimonia, quæ immediate à Deo eam proficiſci neceſſario conuincunt animos, Sic hanc quoq; & diuinam eſſe & concedi, approbari, imo requiri & præcipi diuinitus tota rerum creatio euidentiſsime probat ac teſtatur.

Etenim ideo Deus ex arcana ſede ſua prodiens hoc pulcherrimum mundi domicilium tanta ſapientia fabricauit, tantaq; rerum uarietate compleuit atq; exornauit, ut ceu theatrum exquiſitiſsima arte elaboratum atq; expolitum, ſapientiam artificis oculis contuendam proponeret. Hominem uerò, à quo agnoſci ac celebrari uoluit, ideo tanta mentis perſpicacitate, tãq; præſtanti intelligentia inſtruxit, & ſenſibus donauit acutiſsimis, qui indices eſſent menti rerum foris obuerſantium, ut cum oculis animoq; perluſtraret, & hoc undiq; obtenſum cœlum & reliquas mundi partes, cumq; ſemetipſum euolueret, & ſui corporis ſtructuram, mentisq; & liberæ uoluntatis, atq; his inſeruientium uirium præſtantiam expenderet: cogitaret de Architecti immenſa atq; infinita ſapientia, bonitate, miſericordia, iuſticia, deq; perpetua eius præſentia, & inexhauſto erga genus humanum amore. Quòd ſi in primis homo ueſtigijs perſtitiſſet, retinuiſſetq; acceptas in creatione dotes, quid quæſo fuiſſet aliud hominũ uita, quàm talis philoſophia. quæ perpetua gratiarum actione & inuocatione

Deum

Deum & uerbo sua uoce tradito, & hac rerum creatione patefactum, coluisset, celebrasset, ac collaudasset? Quanquam autem hebetata sit mentis acies adeo, ut neutiquam amplius in naturas rerum penetret, imo uix externas species quomodocunq; assequatur & intelligat: Vult tamen etiam nunc aspici naturam Deus, & sapientiæ suæ, bonitatis, prouidentiæ testimonia inquiri atq; erui. Et quamuis sunt quædam incerta propter mentis imbecillitatem & caliginem, quæ ὥσπερ σκιαί τινες καὶ εἰκόνες ἐν ὕδασιν, *facile elabuntur ex animis, & euanescunt, quædam, imo plurima nondum explorata sunt: tamen è diuerso plurima sunt certa cum ex ijs notionibus certis atq; immotis, quas nascentes nobiscum afferimus, tum ex perpetua & sibi consentiente experientia, quæ Deus nota esse uoluit. Ea uel negare, uel cauillari amētis est. Atq; in qualibet arte, quæ uera sunt, & certa, seu ex insitis nobis à prima origine notionibus, seu ex congruente sibi perpetuo sensuum indicio ac relatu: ea sciamus esse donum Dei communicatum singulari beneficio diuinitus, quod non calumnijs prægrauare, aut commenticijs & nouis opinionibus deformare, sed illustrare nos expolire & augere decet diligentia & meditatione. In hoc genere sunt prædictiones physicæ, extructæ ex causis physicis perpetua experientia comprehensis, quarum quanquam paucæ sunt demonstra-*

tiones

tiones, tamen ex his ipsis, si explicentur, atq; ad usum dextre accommodentur, multo plura erui & iudicari possunt, ut in Arte medica periti experiuntur.

At carere superstitione omni ueras physicas prædictiones manifestum est. Etenim sumuntur uel à causis physicis, uel ab effectibus, uel à signis naturalibus & ordinatis, uel ab ijs quæ uelut symptomata effectus à causis ortos consequuntur, id est, omnia rerum futurarum & abditarum in natura indicia & argumenta aut sunt αἴτια *aut* σημεῖα τῶν γινομένων φυσικά, *aut* συμπτώματα, ἢ πάντα ἢ ἔνια τούτων ἢ ἓν μόνον. *Addo nominatim à causis physicis, quibus intelligo naturas creatas, et* τὰς δυνάμεις *rerum conditarum à Deo ipsis attributas, quæ Deo adiuuante, conseruante, & uigorem conferente, efficaces sunt: Eodem prohibente & impediente cessant agere, Et excludo Diaboli conatus, consilia, astutiam, & solertiam in imitatione operum Dei, qui etsi fuit conditus à Deo, & excellentibus ornatus dotibus, tamen libera se uoluntate auertit à Deo, cumq; desciuisset, factus hostis Dei, cepit dotibus illis & potentia abuti ad obscuranda aut deformanda opera Dei, & ludificandos, decipiendos, atq; opprimendos miseros homines, & quæcunq; molitur, peragit, aut conficit Diabolus qualiacunque sint, nego esse physica. Excludo etiam ea, quæ*

hommes

homines uel malicia sponte, uel connata superstitione, uel Diaboli impulsu, contra expressa Dei mandata, & naturæ ordinem instituerunt et exercuerunt, qualia multa postea recensebimus. Etsi enim Deus conseruat naturam hominis, qualis nunc est, conseruat etiam agendi modum ipsi attributũ: tamen non est efficax causa ullarũ actionum suo ordini repugnantium. Sic enim condidit uoluntatẽ hominis, ut esset liberum agens, ut posset tueri ordinem, aut eodem neglecto uel uiolato suo rapi & ferri impetu. Agit ergo cum uoluntate Deus, iuuans & sustentans ordine agentem. Sed non iuuat ruentem contra ordinem, etsi eam sustentat. Nec amplius uoluntas est causa ordinata, Cum ordini renititur ac repugnat, sed obsequitur tunc aut inclinationibus ex lapsu & naturæ deprauatione contractis, uel instinctui Diaboli, qui perturbat eam, quacunque occasione potest, & ex uno errore aut scelere pellicit ac pertrahit in aliud.

Porro ad signa itidem diserte adiungo naturalia & ordinata, ut explodam & procul remoueam signa, quæ uel Diabolus applicat aut offundit rebus creatis ad uexandos homines, uel Æthnici omnibus temporibus, excœcati Diabolico fascino, iisdem contra ordinem naturæ diuinitus institutum affinxerunt. Signa autem nomino notas in rebus creatis subiectas sensibus, quæ aliàs causæ sunt euentuum significati, aut alioqui præcedunt

dunt propter aliquam copulationem cum causis, aliàs effectus sunt, aut alioqui sequuntur propter aliquam copulationem cum effectibus. Exempla *singularum differentiarum suppeditant, pars ea Medicinæ, quæ* συμειωτικὴ *dicitur,* μετεωρολογία, φυσιογνωμοσύνη, *& aliæ artes physicæ. Exempli causa, Laßitudo, languor, & sensus debilitatis, in artubus, signa sunt secuturæ* ἀρθρίτιδος. *Dyssenteria, si ab atra bile inceperit, lœthalis est. Traiectiones aëris siccitatē indicant, quæ si ad unā partem feraatur, ab angulo illo uentum: si in diuersas partes ferātur, aquarū imminutiones, aëris turbationes, exercituum incursiones indicant.*

Tale est Arati prognosticon ex halonum numero, situ, & dissolutione, de futuris tempestatibus.

ἔι δὲ κε μὶμ πᾶσαμ ἅλωαὶ κυκλώσωντι
ἢ τρεῖς, ἠὲ δύω περικείμεναι ἠὲ μί' ὄιη
τῇ μὲν ἴη ἀνέμοιο γαληναίηστε δοκεῦειμ
ῥηγνυμένη ἀνέμοιο, μαραινομένη δὲ γαλήνης.

Prognosticon Ptolomæi de tempestatibus ex Cometis, αἱ μὲν τῶν κομητῶν συστροφαὶ πάντοτε αὐχμοὺς καὶ ἀνέμους προσημαίνουσι. καὶ τοσούτωμ μείζονας, ὅσομ ἂμ ἐκ πλειόνωμ μερῶμ καὶ ἐπιπλεῖον ἡ σύστασις ᾖ. *In his & similibus signa, ut manifestum est, causæ sunt effectuum significati. Atra bilis incipiēte dyssenteria effluens, lœthale signum est, quod acredine sua exulcerationem*

tionem efficiat in intestinis à cancro non differentem. At cum cancer in exterioribus consistens, aut omnino non, aut perquàm difficulter curari possit, quanto magis, ubi intestina occuparit, immedicabilis erit, cum nec medicamenta recte adhiberi, nec sectiones, ustionesue tentari poßint, & ab excrementis illac transeuntibus, continuo irritetur. Sic de cæteris.

Non causæ sed effectus sunt signa Physiognomica pleraq;, quæ ex moribus, affectibus, motu, figuris, coloribus, & similibus sumuntur, qualia multa Galenus enumerat in parua arte, ex quibus de temperamentis partium iudicium facere docet, et Aristoteles Polemon et Adamantius in Physiognomonicis. Nec causæ nec effectus, sed quiddam cum causis & effectibus coniunctum, sunt illa signa, quæ in solis lunæq; lumine obseruantur, & his similia. Qualia sunt, Si Luna triduo ante uel post Nouilunia, aut plenilunia, aut medium tempus, quo soli quadratur, tenui puraq; luce nituerit, nilq; circum dederit eam: serenitatem spondebit. Si tenui rubuerit luce, & tremere uisa fuerit: uentos denunciabit, ex ea orituros parte, in quam ipsa ab Ecliptica declinat. Sin nigra, pallida, spissaq; apparuerit: hyemes & imbres minabitur.

Etsi uerò sunt signa atque effectus in natura, quarum causæ ostendi nequeunt, paucorum enim effectuum ueras & primas causas peruidemus: tamen

men ea nec fortuita uel commenticia eſſe, nec ſubito naſci, neq; à Diabolis obijci, ſed ab ipſis rerum occultis naturis, (quæ quales ſint nunc in hac imbecillitate, ne diuinare quidem poſſumus) cieri, ex perpetuæ experientiæ teſtimonijs, iudicio & ratione adhibita, ſani omnes æſtimare facile, & à commenticijs aut ſuperſtitione ſola, ſine aliqua ratione in naturam introductis, quæ ἀναιτιολόγητα uocantur, dijudicare poſſunt. Cometas quotieſcunq; exardeſcunt, mutationes aliquas, clades aut calamitates portendere, certum eſt omnium temporũ experientia, cauſa tamē ſignificati in conſpectu non eſt, neq; à quoquam adhuc ſatis explorata eſt. Quanquam enim aliquam docti proferunt, ex magnitudine inflammationis, incendente corpora hominum, & bilioſi humoris feruorem acuente atq; augente copiam, qui deinceps ciet feruidos ac rapidos motus, & incitat homines ad rixas, contentiones, prælia, & cædes: tamen non ſufficientem eſſe autores ipſi confitentur. At garritum auium, uolatumue dextrum uel ſiniſtrum, aut exta hoc illoue loco, aut hac uel illa forma in diſſectis pecudibus reperta, σημάντικα eſſe, proſperaue aut aduerſa denotare, omni prorſus ratione caret, etſi Diabolus ut opinionem de talibus obſeruationibus confirmaret, concepta omina, aut collectas inde ſignificationes euentu quandoq; comprobauit. Sed de his inferius dicemus, & agno-

ſcere ſuperſtitioſa, eaq; ſeparare & ſecernere à phyſicis non eſt difficile.

Eſt igitur quædam Phyſica diuinatio, quæ ex cauſis ratiocinatur de effectibus, ſeu quæ ex cauſis uniuerſali experientia certo cognitis ac confirmatis, extruit prædictiones de ſequuturis effectibus, quibus reſpondent euentus, niſi impediantur diuinitus uel alijs cauſis fortioribus ac potentioribus, & ea conceſſa eſt homini, ac pertinet ad hoc dictum, Omnis creatura Dei bona eſt. Quæ uero ſint eius differentiæ, quantum ſit in quibuſq; certitudinis, & quouſq; progrediantur, & quibus inſiſtant atq; innitantur principijs, quantumq; ſit prædictionibus phyſicis tribuendum, quo loco collocandæ ſint, quo ordine & modo uſurpandæ, deinceps conſtituemus.

μαντικὴν διαβολικὴν uoco omnia uaticinia, quæ uel expreſſo mandato Dei ſancita, uel cœleſtibus teſtimonijs aut exemplis ſacræ Scripturæ approbata non ſunt, uel nullas in natura cauſas habent, ſiue immediate à Diabolo profecta, & cum manifeſta impietate coniuncta, ſiue ex ſola nata ſuperſtitione, & errore recepta atq; uſurpata, & uſu temporis confirmata ſint. Tales prædictiones omnes cuiuſcunq; ſint generis, generalibus primæ tabulæ mandatis prohibentur, Non habebis Deos alienos coram me, Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. Extant etiam fere ſingularum differentia

rum

rum peculiares prohibitiones, & peculiaria ac seuera interdicta cum horrendorum suppliciorũm coniuncta comminationibus, quas recensebimus, ubi de singulis seorsum dicemus. Etenim non uult nos Deus uel abuti creaturis ad alium finem non ordinatum, uel tribuere creaturis, quæ soli Deo debentur, uel fingere aut constituere arbitrio nostro, quæ condita atq; expressa in naturis non sunt. Multo minus uult nos pacisci cum hostibus suis Diabolis de patefactione aut denunciatione futurorum, aut quouis modo sciscitari ex illis occulta, aut quærere uel petere auxilia, consilia, defensiones, remedia morborum, liberationes ex periculis, læsiones aliorum, aut similia. Et uehementem iram suam aduersus eos, qui uel consilijs, opera, ductu, patefactionibus Diaboli utuntur in quemcunq; finem, uel se Dæmonibus tanquam mancipia agitandos, aut tanquam organa ad scelerum exequutionem usurpandos dedunt, atrocißimis & tristißimis pœnis declarauit.

Cæterum quidquid huius generis diuinationum unquam fuit, id omne uel Diabolus exercuit ac protulit, aut ipse, per obsessos, afflatos, & raptos extra sese, uel homines postquam amiserunt cœlestia oracula de uero cultu Dei, aut superstitione ex naturæ post lapsum deprauatione propagata, aut præstigijs decepti Diabolicis, pepererũt atq; inuexerunt: diabolus uero auxit & stabiliuit.

Dæmonum est & fuit magna potentia, astutia & calliditas incredibilis, sapientia tanta, quanta in nullis alijs creaturis præter sanctos Angelos, *perspicacitas acutißima,* ἀγχόνοια *in interpretandis notis et signis præcipua, uigilantia summa, artificium struendi technas perniciosißimas fuco speciosißimo incomparabile, malicia infinita, odium erga genus humanum* ἄσπονδον καὶ ἀνήκεστον. *Quanquam enim ea quæ* Dei *solius sunt, efficere nequeunt,* Non *condere res ex nihilo, non institutum diuinitus naturæ cursum impedire, destruere, aut mutare, non destructa penitus instaurare, non peruidere ac pernoscere sensus & cogitata animorum, deniq; non prospicere possunt, quo modo fata mundi,* Imperiorum, *aut singulorum dispensaturus aut gubernaturus sit* Deus, *priusquam uoce diuina illa promulgantur & declarantur: multa tamen imitantur seu uere seu falso, multa præuident ea perspicacitate & sagacitate, quæ naturæ spiritualis & à sordibus atq; inquinamentis pollutorum corporum liberæ propria sunt, multa ex illis quæ prodita sunt, incredibili solertia ratiocinantur & colligunt, multa ex signis obuijs uel physicis uel ethicis, quæ in moribus uniuscuiusque cernuntur argutißime eliciunt atque eruunt, multa in* Imperiorum *& hominum priuatorum negocijs moliuntur et administrant ipsi, multa mouent & turbant, texuntq; mira calliditate telas*

longas nobis inextricabiles, quibus præter opinionem implicantur & irretiuntur multi. Ostendit & exaggerat Dæmonum potentiam Paulus grauißimè in Ephesijs, cum armat & munit pios ad certamina, quæ quottidie nobis expectanda et subeunda sunt, & hortatur nos, ne ignauia, negligentia in exercitijs fidei & inuocationis, aut securitate præbeamus hosti occasionem nos adoriundi. Inquit enim de Diaboli potentia, ὀυκ ἐστὶν ἡμῖν πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἄρχας, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τούς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευμάτικα τοῖς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

Sed quousq; se extendat perspicacitas & potentia dæmonum, quantumq; prospicere ac prænunciare poßint inquiramus. Primũ etsi fata Imperiorũ, Ecclesiæ, & singulorum hominum, quæ in arcano Patris, Filij, et Spiritus sancti consilio, inenarrabili sapientia decernuntur, ignorant: ex Prophetijs tamen diuinitus patefactis per Prophetas, quantum nosse ex illis arcanis deliberationibus datum concessumq; hominibus est, tantum & ipsi de regnorum & mundi fatis intelligunt. Imo multo plus, quod astutia, sapientia, acumine, longe superant homines, & longius progrediuntur ratiocinando, atq; ex istis eliciunt alia non patefacta. Norunt ex oraculis Prophetarum ubi & penes quos

Imperia futura sint, per quos uiros & quo successu ea constituturus & administraturus sit Deus, quorũ potentiã amplificaturus, quos deiecturus rursum ac depressurus, ad quam gentem, si ruant aut collabantur, translaturus sit, quo tempore, quibus modis, deniq; quæ forma, quis status futurus sit Regnorum, quanta periodus, qui hostes ea petituri sint & infestaturi, aliaq; huiusmodi. Inde & sua depromunt uaticinia Dæmones, & multa alia non singillatim expressa coniecturis argutißime colligunt. Præsciuit Diabolus ex Esaiæ & Danielis uaticinijs (quorum uterq; expresse adolescentem Alexandrum pingit) eum ipsum Alexandrum uicto Dario potiturum Asia uniuersà, & traducturum imperium à Babylonijs ad Græcos. Ideo ipsi consulenti oraculum Delphicum, extorquentique responsum ab inuita uate, tandem Pythia in hæc uerba prorumpens, respondit, Inuictus eris Alexander. Postea proficiscenti cum exercitu in Persas, prodigia plurima obiecit. In aditu Asiæ Orphei statua sudauit. Deinde Alexandro ad extremum cum Dario congrediente, aquila ex alto supra uerticem eius sese librare, & in aduersos hostes traijcere uisa est. Sine dubio fuerunt hæc Diaboli ludibria, efficta ad obseruationes prodigiorum & auguriorum, quæ tunc uigebant, stabiliendas. Darium contra ambiguis somnijs in falsam uictoriæ spem induxit. Sciuit ex Esaiæ pro-

phetijs

phetijs fore, ut Tyrus uaſtetur à Macedonibus. Inquit enim Eſaias, Vlulate naues maris, quia uaſtata eſt domus, unde uenire conſueuerant, de terra Cethim reuelatum eſt eis. Eſt autem Terra Cethim ſine dubio Macedonia, ſicut & ab Homero Macedones κήτειοι uocantur. Inde cum fuſo fugatoq; Dario, copias Alexander ad Tyrum admouiſſet: monuit quēdam qui diceret ciuibus, Apollinem urbem deſerturum eſſe, ut cum euentus congrueret, fidem augeret oraculorum & tueretur atq; amplificaret idolorum autoritatem.

Ex iiſdem Eſaiæ & Danielis uaticinijs prænouit fore, ut Aſſyriorum Monarchia aboleretur, & in poteſtatem redigeretur Medorū ac Perſarum, & quidem à Cyro, cuius nominatim Eſaias meminit. Inde coniectatus eſt Crœſum etiam de regno Lydiæ periclitaturum eſſe. Quare & aliquanto ante τὸν πέμπτον ἀπόγονον Gygis, quod in Cyri tempora incidere eum proſpiciebat, amiſſurum regnum Lydiæ præmonuit conſultus ex ſede oraculi Delphici, et poſtea cum ad regnum perueniſſet Crœſus, ut fiducia opum ſuarum exultantem, ſuperbientem, & Perſicum regnum affectantem euerteret, χρησμῷ κιβδήλῳ, quod uictoriam in ſpeciem ipſi annuebat, ad bellū Cyro inferendum perpulit, quo moto uictus, captus, & regno exutus, uitam in Perſia finijt. Exemplis hiſtoriæ plenæ ſunt, Sed amphibolijs plerunq; & ænigmati-

bus sua inuoluunt responsa Dæmones, uel quia de euentibus dubitant, ut cum solis ducuntur coniecturis & suspitionibus sine causis euidentibus, & sine oraculis cœlestibus, uel ut odio generis humani & nocendi studio tegant atq; occultent ueritatem. Delectantur enim mendacijs & pernicie nostra, lætanturq; calamitatibus nostris ἐπιχαιρεκακία acerbißima. Ideo talibus ludunt ænigmatibus, inuolucris, & perplexis atq; ancipitibus orationibus, ut uel ludificent miseros homines, uel his circumuentos & suspensos, ceu freno regant, incitent, flectant, & contorqueant, quo uelint, & aut in spem fœlicium successuum illectos perimant, aut tristicium euentuum metu iniecto crucient. ἀνθρωποκτόνος γὰρ ἐστὶν ἀπ᾽ ἀρχῆς, καὶ ἐν ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅταν δὲ λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. Talem enim depingit eum Christus, ut agnitum uero odio prosequamur & abominemur, Fugiamus consuetudinem & colloquia confœderatorum cum Diabolo, Vigilantes caueamus insidias, repugnemus illecebris & occasionibus obiectis, quæ prima fronte fere blandiuntur atq; allubescunt, nec ignauia ruamus, quo inuitat uel incitat Diabolus, ac petamus auxilium & defensionem à duce nostro Iesu Christo, qui uenit ut destruat opera Diaboli.

Porro nō ex cœlestibus solum oraculis fatales

Imperio-

Imperiorum conuersiones, ruinas & instaurationes colligunt, sed cum ipsi sint magna pars eorum, quæ in Imperijs geruntur & fiunt, toti in hoc & intenti sunt, et incumbunt, ut moueant, turbent, misceant, & collidant inter se regna mundi, efficiant infinitas uastitates in genere humano, & dißipent recte constitutos cœtus, confringant proijciant & conculcent leges omnes ac disciplinam. Multa machinantur, instruunt, et gubernãt per organa sua, bona & salutaria consilia impediunt, & quasi è manibus uiolenter excutiunt: contra callida, turbulenta & exitiosa, cum ipsi suggerunt potentum animis instillata, tum ut rata sint & approbentur, quocunq; modo poßunt perficiunt, incitant animos ad studium rerum nouandarum, inflammatos ambitione & dominandi cupiditate, idq; testimonia & exempla sacrarum Literarum plurima ostendunt. Vocat Christus Diabolum ἄρχοντα τοῦ κόσμου, qua uoce, quantam ei tribuat potentiam, non est obscurum. Apud Lucam Satanas ipse Christo dicit, σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἂν θέλω δίδωμι αὐτήν, quæ etsi contemptu Filij Dei humiliantis & abijcientis sese infra omnes homines, suiq; admiratione, præferens se filio Dei iactitat: tamen non ficta prorsus aut uana esse sæpe demonstrat effectu. Concitat gentem Sabæorum & Chaldæorum, ut facultates Hiob ua-

ſtent ac deprædentur, & ſeruos eius trucident. In 3. Regum, Micheæ Prophetæ uiſio oſtenditur, in qua ſatanam cernit ſtantem in conſpectu Domini, & dicentem, Egrediar & ero mendax in ore omnium prophetarū Achab. In Zacharia Satan conſiſtit ad dextram magni Sacerdotis, ut impediat ne quid proſpere eueniat urbi Hieruſalem. Etiam Pſalmus fatales pœnas ab autoribus Diabolis oriri conceßione permiſſuq; Dei teſtatur, cum inquit, Miſit in eos iram indignationis ſuæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immißiones per Angelos malos. Et inſidiantur atrocius imperijs, ijsq; qui ad rerum publicarum gubernacula ſedent, quàm priuatis, uel quia horum incolumitati priuatorum ſalutem incluſam eſſe norunt, uel quia occaſiones propoſitas ibi uident maiores effundendi immane odium ſuum in genus humanum & ſeuiciam explendi.

Cum itaq; multa Imperiorum negocia moliantur urgeant & exequantur dæmones, ea præſertim quæ mutationem aut interitum, cladesue inſignes et calamitates afferunt, ut hac occaſione plurimos publicis et communibus malis inuolutos ſimul perdant, & Deus aliàs alijs de cauſis graſſari Diabolos ſinat, edere etiam de talibus uaticinia poſſunt. Sed quanquam permittit ſuo conſilio et noſtro merito, ut dæmones tyrannidem exerceant ſuam in præcipuos ordines & ſtatus mundi, non tamen

men indulget aut conniuet eis ad omnia, nec infinitam, nullisue determinatam aut astrictam limitibus licentiam concedit, Sed metas constituit, quousque tolleraturus sit hanc tyrannidem. Interea custodit fouet protegit & sustentat Imperia, ne concussa & labefactata motibus Diabolicis corruant. Et omni momento in statione sunt & excubijs contra tam diros hostes sancti Angeli, tuentur Imperia, & ubi ad ruinam inclinare uidentur, salutaribus consilijs uelut fulciunt, exitiosa consilia interuertunt et pessundant, tumultuantes demones reprimunt & compescunt. Confundit Deus consilium Achitophelis ad perdendum Dauidem instructum. Angelus Domini interficit centum octoginta millia Aßyriorum pugnantium contra Ezechiam duce Sennacherib. Iosua cum obsidione cincturus Hierichunta, loci situm conditionemq; exploraret, mane uirum stricto gladio armatum penes se conspicatur, qui interrogatus quis sit? respondit se esse ducem exercitus populi Dei, missum ut multitudini Israëliticæ opituletur. Daniel si narrat pius Angelus se dimicasse cũ principe Persarum moliente dißipationem regni Persici, et affuisse sibi in eo conflictu ducem Michaëlem, quem uocat Ducem populi Dei. Intelligit autem absq; omni dubio Filium Dei, Daniel enim nominat eum ibidem FILIVM Dei. Permittit Deus Diabolo, ut regem Babylonicum in furorem actum, & ab

hominum

hominum consuetudine in solitudinē raptum, durißime affligat atq; exagitet totum septennium, ne animam sauciat prohibet: interea nec abijcit totum, nec pœnis oppressum deserit, sed septennio exacto, liberatum à furore in Regnum restituit. Sic permittit diabolo, ut sæuiat in fortunas et corpus Hiob, sed ut animæ parcat mandat. Etiam impia regna, id est, carentia luce Euangelij & ueri Dei cognitione, seruat & custodit Deus, & sæpè ex talibus sibi colligit & congregat æternam Ecclesiam, ut ex regno Babylonico, Persico, Romano temporibus Neronis illius portenti generis humani inquinatißimi. Vult enim politijs & imperijs homines etiam non renatos, deuinctos in societate uiuere, & legibus ac disciplina regi, frenari ac coherceri, Non uult eos sine ordine & legibus uagari, aut sine uinculis & pœnarum metu eò ferri ac ruere, quo cæci furores & Diabolus impellunt.

Etsi ergo Dæmones de ijs, quæ intendunt ipsi, tentant aut gubernant, possunt oracula interrogati reddere, tamen quia Deus mirabiliter arcano et ignoto nobis consilio, alias moderatur, inhibet, ac restringit conatus & consilia eorum certis limitibus præfixis, alias laxat habenas uelut conniuens, non semper, quem euentum sortitura sint, prospiciunt. Idcircò responsa, quæ reddunt, uel ænigmatibus inuoluunt, uel ancipitibus amphibologijs discer-

discerpant. Exempla præbent oracula reddita, Crœso: κροῖσος ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει. *Annibali:* λίβυσσα κρύψει βῶλος ἀννῖβα δέμας. *Alexandro Molosso:* πανδόσια τρικόλωνε πλὴν ποτὲ λαοῦ ὀλέσσης. *Et uere Ironica ambiguitas huius oraculi uersibus inest.*

μὴ πρότερον λῆξαι νεῖκος μερόπων καὶ ἰώνων
πρὶν τρίποδα χρύσεον, ὃν ἥφαιστος βάλε πόντῳ
ἐκ πόλιος πέμψητε, καὶ ἐς δόμον ἀνδρὸς ἵκηται.
ὃς δεδάηκε τά τ' ὄντα, τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα

Tunc consensum futurum inquit in genere humano, & desituras rixas atq; contentiones, cum conuenerimus in templo Dei, in Ecclesia cœlesti. Hoc cum significet, ita implicat tamen, ut in se torquere uideatur. Interdum cum norunt sequuturos euentus, tamen quia mendacijs, & irrisione ac deceptione nostri delectantur, uel dubijs uocibus, aut picturis ancipitibus uexant homines, uel ironijs & σαρκασμοῖς *calamitates uenturas exprobrant. Exempla* χρησμῶν ἀμφιδεξίων καὶ ἐπικοίνων *innumera suppeditant historiæ.*

Non pauca coniecturis aut suspitionibus colligunt ex periodis fatalibus, quibus Imperia diuinitus comprehensa esse ac definita, inde usq; à primis temporibus longa obseruatione didicerunt. Testantur historiæ omnium temporum si à prima

antiquitate repetantur: regna & Respub. potentiores quingentis annis plerunq; floruisse, multa circa medium huius periodi uix ducentis quinquaginta annis completis defecisse, aut certe ultimum terminum non attigisse, nulla aut pauca eodem statu rerum hunc superasse, sed in ipso pene quingentesimi anni articulo, aut aliquanto ante mutationes incidisse, quibus uel euersa Regna ac deleta funditus, uel oppressa, uel translata alio desierunt, uel in nouam sunt commutata formam. Anno ab exitu populi Israëlitici ex Ægypto quadringentesimo octogesimo ceptum est extrui primum Templum à Salomone, & tanto fere spacio temporis rexerunt populum Duces & Iudices. Idem Templum anno quadringentesimo uicesimo secundo post, Nabuchodonosor rex Babylonis direptum ac dirutum solo æquauit, totumq; regnum Iudaicum abducto in captiuitatem rege Ezechia sustulit ac finiuit, quod floruerat annos quingentos & quinq; à Saule ad ultimum Ezechiam usq;. Secundum Templum, quod dimißi ex Babylone Iudæi, postquam septuaginta annorum captiuitatem sustinuissent, Cyri iussu concessuq; secundo à reditu anno inchoarunt, sed impediti uicesimo primo demum anno absoluerunt, annos quingentos integros stetit. Etenim quingentesimo primo anno à prima instauratione, Herodes gratificaturus Iudæis, totum renouauit & magnifice exornauit,

annis ante natum Christum quindecim. Id tandem Vespasianus capta urbe incensum deleuit funditus. A soluta captiuitate Babylonica ad liberationem generis humani à morte, peccato & diaboli potestate, id est, ad Christum de deleto peccato, morte abolita, fracta potentia Diaboli, redempto ac restituto genere humano triumphantem, numerantur in prophetijs Danielis hebdomades septuaginta, id est, anni quadringenti nonaginta, cuius prædictionis ueritatem Christus aduentu suo compleuit. Totidem anni pene intercesserunt regno Saulis & Samuelis, & principatui Moysis, quo duce exijt ex Ægypto populus Israël excusso iugo duræ seruitutis, Succeßio & gubernatio regum in populo Iudaico compleuit annos quingentos à Saule usq; ad captiuitatem Babylonicam. Eundem terminum attigit restituta post captiuitatem politia gentis Iudaicæ ab Esdra usq; ad Vespasianum, qui totam destruxit, ut fuerat prædictũ multo ante, reliquijs Iudæorum dißipatis ac dispersis in totum orbem terrarum. Nec à Vespasiani temporibus instaurata est amplius. Nam aliquanto post Hadrianus recolligentes sese Iudæos & receptis uiribus atq; inchoata instauratione politiæ sese confirmantes, magnis & difficilibus bellis uix tandem repreßit atque extinxit, cæsis amplius quinquagies centenis milibus Iudæorum, & urbibus munitis quingentis, oppidis insignibus noningen-

noningentis octoginta quinq; dirutis et solo aquatis. Cumq; Iuliani Cæsaris permissu denuo tandem confluxissent in solo patrio, & exædificaturi muros urbis Hierosolymæ fundamentorum causa terram subruerent, ignis ex dehiscente terra sponte exiliens operarios absumpsit, quo factum ut desistere à structura cogerentur.

Annos quingentos uiginti Aßyrij tenuerunt Asiam, Postea Medi eã occuparunt illis excußis, teste Herodoto. Annos quadringentos nonaginta regnum Athenarum durauit à Cecrope usq; ad Codrum, cui abrogatam & ademptam Monarchiam Athenienses mutarunt in δημοκρατίαν. Fuit autem Codrus non ex posteritate Cecropis, sed Periclymeni in Messeniaca, huius trinepotem Melanthum Codri patrem, eiectum ex Messeniaca ab Heraclidis unam cum Nelidis, nepotibus Nestoris, & profugum, receperunt Athenienses. Melanthus cæso Oxyntha postremo de posteris Cecropis regnum rapuit, quod filius Codrus rursus amisit.

Totidem annos floruit Lacædemonum Respub. sub regibus Heraclidis, à Lycurgo qui eam Reipub: formam primus constituit latis & sancitis legibus, usq; ad Alexandri Magni ætatem, sub quo concidit. Fuerunt autem Heraclidæ utriq; & Macedonici & Spartani Reges: Macedonici à Temeno, Spartani ab Aristodemo, filijs Aristomachi qui quintus ab Hercule fuit propagatus.

Annis

Annis quingentis ab expulsis regibus usq; ad Monarchiam Augusti rexerunt Rempub: Romanam consules, forma gubernationis mixta ex Aristocratica & democratica.

Anno quingentesimo post deuictum ab Augusto Antonium ad Actium & constitutam Monarchiam, cœso Romæ Valentiniano ultimo Occidentis Imperatore, qui filius fuit Constantij & Placidiæ sororis Honorij & Arcadij, Imperium occidentis dilaceratum concidit & esse desijt, Vandalis Alanis & Sueuis primo Galliam, deinde Hispaniam, tandem & Aphricam & in ipsa Italia urbem Romam Gensricho duce inuadentibus occupantibus, ac diripientibus: Scotis et Anglis Britanniam: Burgundionibus & Francis Galliæ partem: Gottis partim Italiam, partim Galliam Narbonensem, Aquitaniam & ueterum Cantabrorum sedes ac Celtiberorum in Hispania: Longobardis Galliā cis alpinam adorientibus & obsidentibus. Nec post hunc Valentinianum certa aliqua & firma fuit Græcorum Imperatorum in occidente potentia. Ideo paulo post relicta urbe Roma constituerunt Exarchatum Rauennæ, quem etiam cito destruxerunt & euerterunt Longobardi. Gotti tandem & ex Italia eiecti à Longobardis, & in Gallijs oppreßi à Francis consederunt partim in Hispanijs, ubi adhuc Gottalaniæ nomen reliquum à Gottis & Alanis, in ea parte, quæ fuit Castellano-

rum ueterum, & hodie est Cardonæ ducatus, partim in Aquitania, ubi remansit Languedociæ nomen. A Vandalis Vandalusiæ, & Andalusiæ nomen reliquum in ea parte Beticæ seu Regni Granatæ uersus Lusitaniam, quæ fuit Turdetanorum ueterum sedes: In Belgica Gallia Flandriæ appellatio inhæsit tractui Morinorum. Annis ferè quingentis elapsis ab eo tempore quo Constantinus Imperij sedem Constantinopolin transtulit ex Italia, Carolus Magnus uictis & domitis Longobardis qui Gottos ante debellatos pepulerant, Imperium Occidentis in libertatem asseruit & instaurauit.

Eodem ferè tempore ante annos paulo amplius quingentos, & electorum Collegium in Germania constitutum est ab Ottone tertio, & regna esse ceperunt atq; effloruerunt Vngaria & Polonia: Galliæ regnum uero inuasit Hugo Capetus, cuius possessionem posteri huius retinuerunt huc usq;. Ex his regnis Vngaricum penè perijt. Nutant reliqua, quæ ut Deus clementer protegat ac seruet, & in his Ecclesiæ suæ hospitia largiatur toto pectore oro.

Sed regna non pauca dimidium tantum huius periodi quingentorum annorum exegisse de annotationibus historiarum cognoscuntur. Medorum potentia annorum fuit ducentorum sexaginta, Monarchia Persica quæ à Cyro usq; ad Darium

um ultimũopibus & potentia floruit, anno ducentesimo tricesimo armis Alexandri Magni dissoluta corruit. Ducẽtos quinquaginta annos uel circiter durauit Græcorum Monarchia inchoata ab Alexandro & in successores deriuata, complexaq́; initio penè maximam partem orbis terrarum, & tandem post dimicationes longas ad distinctos Macedoniæ, Syriæ, Ponti & Ægypti reges deuoluta. Hanc Romana potentia ordine sublatis Regulis et regnis in prouinciæ formam redactis post exactum dimidium totius periodi tempus demolita est. Romani suis etiam regibus ante constitutum consulatum abrogarunt regnum quinquennio ante dimidiæ periodi finem, id est, anno ab urbe condita ducentesimo quadragesimo quinto.

Totidem annorum fuit potentia primorum Regum Franciæ à Clodoueo Christiano, qui interfecto Syagrio quem Sueßiones expulerant & reliquis Romanorum præfectis summotis & abactis, Galliam à Romano Imperio prorsus auulsam sibi subiecit, usq; ad Pipinum Caroli Magni patrem, cuius posteritas & Imperium & præcipue Galliæ regnum gubernauit usq; ad Hugonem Capetum annos ducentos triginta septem.

Periodos etiam septingentorum annorum attulisse mutationes Regnis & Rebuspub: insignes, historiarum series docet. Respub: Carthaginensis annos steterat septingentos, quando à Scipione

Æmyliano deleta eſt. Ciuile bellum Pompeij et Cæſaris quod Romanam Rempub: euertit, incidit in annum ab urbe condita ſeptingenteſimū quintum, & concurrerunt duæ tunc periodi ſimul, quingenteſima una ab initio conſulum, ſeptingenteſima altera ab exordijs urbis Romæ. Annis poſt deſtructam Carthaginem ferè ſeptingentis, id eſt, ſexcentis octoginta octo, Totilas Gottus urbem Romam abductis inde ueteribus Familijs deuaſtauit ac diruit, quod Scipio contemplatus incendium Carthaginis præſagijt & futurum prædixit, cum lachrymis recitatis his uerſibus

ἔσσεται ἦμαρ ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ
καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς ἐϋμμελίω Πριάμοιο.

Septingentis annis elapſis à Miramolino Maurorum Principe Hiſpaniæ omnis domitore, Ferdinandus auus maternus Caroli V. Imperatoris deuictis & domitis Mauris & potentia regulis erepta, uniuerſas Hiſpanias recuperauit. Exactus eſt nunc quoque ab inſtaurato per Carolum Magnum Imperio Occidentis annus ſeptingenteſimus & à Collegio electorum ſapientia Ottonis tertij conſtituto quingenteſimus, ob quem periodorum concurſum & quod inclinatæ uidentur eſſe res orbis Chriſtiani ad præcipitem ruinam, impendere mutationes maximas non eſt obſcurum, quas Deus ſua miſericordia & bonitate ut leniat & mitiget, ardentibus uotis precemur.

Nec

Nec uero tantum ceu præſcriptis ac definitis periodis uertuntur & conſiſtunt Reſpublicæ Imperiorum ac Regnorum, ſed & in rebus priuatis & publicis gubernationibus Illuſtrium familiarum, ſi caſuum, qui accidunt, momenta expendantur, uariationes periodicæ & quas τεταγμένας reperientur. Saxonicæ familiæ ſeptenos ſingulos annos fatales fuiſſe uel ex propinquo repetitæ & adhuc in recenti memoria poſitæ mutationes oſtendunt. Sub finem anni 1517. mota eſt primo cauſa Lutherana. Septimus ab hoc, id eſt, uiceſimus quintus Fridericum Electorem cognomento ſapientem abripuit. Triceſimus ſecundus Iohannem electorem. Triceſimus nonus ducem Saxoniæ Georgium. Annus quadrageſimus ſextus cum proximo ſequente, triſte & calamitoſum bellum commouit. Septimus ab his ſuſtulit cognatos Principes ex eadem gente primo Erneſtum ducem Saxoniæ, mox electorem Mauritium, & tandem electorem Ioannem Fridericum.

Tiberio imperante Romæ oraculum celebratum fertur hominum ſermonibus τρὶς δὲ τριηκοσίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν, ῥωμαίους ἔμφυλος ὀλεῖ στάσις. Id quanquam alij alio detorquēt, congruere tamen mihi uidetur proxime ad bella ciuilia Seueri, Peſcennini nigri & Albini, ac ſequentium, quibus quod reliquum fuit de potentia Imperij Romani ad eum modum acciſum eſt at-

tritumq́;,ut et despectui esse ceperint uicinis gentibus arma Romana,mutuis hebetata atq; attenuata cædibus,& fortuna mutata succubuerint crebrius quam uicerint. Mox enim uicinæ gentes, Gotticæ quidem, Vandalicæ, Alemannicæ, Occidentis: Persicæ & Arabicæ Orientis prouincias carpere cœperunt et subiugare exclusis Romanorum præsidijs aut cæsis. Inciderunt hi conflictus & exterarum gentium contra Romanos commotiones in tempus anni ab urbe condita millesimi, quod duas periodos quingentesimas complexa, totum penè terrarum orbem concitauit.

Talia multa in historiarum annotatis sese offerunt mutationum momenta,quasi in certos temporum articulos distributa,quæ cum sint euidentia prouidentiæ diuinæ ac sapientiæ argumenta ac testimonia,cogunt statuere mentes & assentiri,quod neq; confluant & nascantur Imperia aut consistant & uigeant,cumq́; intereunt collisa inter sese,ruant casu: neq; humanis tantum uel condantur,uel regantur ac sustineantur consilijs: neque uiribus humanis tantum disijciantur:Sed quod colligantur ac conseruentur diuinitus,& eneruentur rursus ac uelut manu tradantur in alienam potestatem diuinitus,citius aliàs, aliàs serius, & plerumq́; ad peractarũ periodorũ circumactus,pro ut in grauescentia in Imperijs Tyrãnidis,ἀσελγείας & aliorum flagiciorum ex impunitate scelera

lera, auctæq́; εἰδωλομανείαν, repreſsionem, emendationem & uindictam flagitant. Hæc uero intelligunt melius & certius multo longe ante, quam eueniant, proſpiciunt Dæmones, quam quiſquam hominum ex ſeſe ſine Spiritus ſancti monitu.

Ita arguta ſolertia duce experientia ſucceſsiones in Principum familijs & priuatorum certa circumſcriptas eſſe periodo deprehenſum eſt, qua decurſa & exacta deſinant. Parentum enim dignitates, potentia, opes & quidquid eſt huiusmodi, fere cum liberis intercidunt atq́; emoriuntur, aut ab his deuoluuntur & commigrant ad alios. Dauidis potentia cum Salomone filio floret, eo ſublato diuellitur et frangitur. Cyri potentia poſt Cambyſen transfertur alio. Philippi Macedonis, quem Macedonici regni uindicem, inſtauratorem atque amplificatorem fore Sibyllina oracula multo ante quam naſceretur monuerant, ὑμὶν κοιρανέων ἀγαθὸν καὶ πῆμα φίλιππος, huius (inquam) inchoata fœlicitas cum Alexandro filio completur & deſinit. Veſpaſiani potentia cum Tito. Marci Antonini cum Commodo. Valeriani cum Galenio. Cipſeli Corinthij cum Perintho. Attali Pergamenſis cum nepote Attalo iuniore ex Eumene filio finitur & ceſſat.

Quòd ſi hos tranſit limites & propagatur, ultra atnepotes et trinepotes rariſsime extenditur. Frequentiſsime autem in ipſo articulo ſucceſsionis

ceßionis abnepotum uel trinepotum conuersiones incidunt, quibus exuuntur accepta à parentibus fœlicitate, uel excutiuntur uestigijs, in quæ constiterunt, aut citra hunc terminum deficiunt & concidunt.

Crœsus abnepos Gygis, qui Candaule opera cõiugis interfecto, regnum Lydiæ per fraudem obtinuerat, deiectus & spoliatus Regno capitur. Post Ludouicum quartum Imperatorem, Arnolphi filium, trinepotem Caroli Magni, Imperium quod uirtute sua peperat & stabilierat Carolus, de illa familia excidit & ad Saxones transijt. Horum gubernatio rursus cum Henrico Claudo Henrici Aucupis primi ex hac familia Imperatoris atnepote ex Henrico filio, quem Ottoni tertio eiusdem Aucupis atnepoti ex Ottone Magno consentientibus suffragijs electũ surrogarant Imperij principes, Cum eo (inquam) gubernatio finita redijt ad Cunradum Francum cognomento Saliquum, filium Hermanni ducis Francorum. Huius posteri quanquam perfidia Pontificum Romanorum commißi & inter sese & cum alijs principibus, afflixerunt & sese & uires Imperij bellis ciuilibus grauiter, tamen poßeßionem Imperij retinuerunt & Maiestatem huius fortiter defenderunt usque ad Henricum quintum abnepotem Cunradi, quo sine liberis extincto, prosapia Francica intercidit: Sueuica ad fastigium Imperij euecta creuit.

Ex hac

Ex hac gente Cunradus III. filius Friderici Ducis Sueuiæ in hohenstauffen, primus Imperium adeptus, id in fratris filium & ex hoc natos usq; ad Cunradum Quartum, qui ab origine quintus fuit, propagauit. Sueuis de fastigio deiectis, aliquanto post rerum potita inclaruit familia Lucelbergensis, cuius à Lothario Ludouici pij filio stirps descendit, & in Sigismundo Imperatore, qui ab Henrico septimo quartus fuit defecit. Heraclio Imperatore, qui post interfectum Phocam ad imperium peruenit filius Heraclius successit. Heraclium iuniorem constans filius: hunc rursus Constantinus cognomento ὁ πωγώνατος: Constantinum Iustinianus cognomento ὁ ῥινότμητος: Iustinianũ filius Tiberius à primo Heraclio sextus excepit, quo & patre interfectis paulò post administratio & dignitas Imperij deuoluta est ad Leonem Isaurum ex alia natum stirpe. Hunc rursus Constantinus ὁ κοπρώνυμος: Constantinum Leo: Leonem Constantinus excepit, quo cum Carolus Magnus de Imperio Occidentis transegit. Sic à Constantio propagata in Imperio posteritas, (fuit is autem Flauij Valerij Claudij gener & cognominatus est à pallore χλῶρος) huius ergo posteritas in Constantium ex Constantino Magno, & Iulianum ex Constantio altero filio nepotes desijt. Theodosij Imperium Theodosius iunior ex Arcadio filio nepos clausit.

Deniq; intra hos terminos, quos parentes & trinepotes definiunt, tota ferè uertitur & consumitur parentum fœlicitas: intra hos terminos oboriuntur mutationes plerumq;, quæ fœlicitatem à parentibus deriuatam uel euertunt omnem atque aufferunt, uel attenuatam ac languefactam inclinant. Et uix ulli reperiuntur, qui in ijsdem permanserint uestigijs diutius. Imo rarißime parentum fœlicitas quintum blande complectitur ac fouet ἀπόγονον. *Idq; propter peccata nostra, & propter superbiam,* καὶ ὕβριν *quæ comitari res secunda consueta, rapit homines extra conuenientis moderationis metas, et attrahit, imo accelerat ultionis diuinæ pœnas. Durauit Dauidis posteritas usq; ad Christum, sed mox post Salomonem amisit maximam potentiæ partem decem tribubus auulsis à regno Iudaico. Et cum abduceretur populus in captiuitatem Babylonicam, tota regni fastigio excidit. Nota est iudicij diuini declaratio. Ego Deus uisitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem & benefaciens diligentibus me in multa milia. Ex talibus & oraculis uoce diuina editis, & usu obseruatis periodis multa diuinant Dæmones. Inde depromptum oraculum Crœso redditum* περὶ τῶ πέμπτυ ἀπογόνυ, *& illud de liberorum succeßione sæpè repetitum oraculum, quod & Cipselo Corinthiorum, & Attalo pergamensium regi renun-*

ciatum

ciatum legimus ex adytis ſpecus Delphicæ, καὶ σὺ ὦ παῖδες καὶ παίδων οὐκέτι παῖδες.

Sed deſino exempla recitare, quibus hiſtoriæ refertæ ſunt.

De his ipſis autem publicis Imperiorum rebus, deq́; ſequuturis & ad ea quæ inſtituuntur ac fiunt reſponſuris euentibus, quantum conſequuntur ac penè certò perdiſcunt χρώμενοι οὐ μαντεία ἀλλὰ πράγμασιν, ut eſt apud Euripidem, cũ in ipſas intuentur formas & adminiſtrationes Imperiorum: cum quæ deliberantur, quæ mouentur ſuſcipiuntur ac geruntur, quibusq́; conſilijs ac conatibus, qua uirtute & induſtria, qua intentione & uigilantia uel contra ignauia, negligentia, & incogitantia, quibus iudicijs ac ſententijs, & quo ſtudio quoq; fauore ſubditorum, quibus principijs: qui mores ſint, quæue ſtudia principum & populi, quæ utrorumq; inter ſe mutuo affectio, quæ ratio gubernationis, iuſta ne & ad hominum ſalutem accommodata, an uerò Tyrannica ſit & perniciosa conſiderant. Deniq; cum ſcelera principum & ſubditorum aſpiciunt: cum gubernatorum uiolenta iniuſta ac Tyrannica conſilia, machinationes fraudulentas, uim ac ſæuiciam manifeſtam: cum libidines, furta, rapinas, expilationes, diſcordias, odia mutua, ambicioſas contentiones, æmula ſtudia, inſidias mutuas. cum Idolomanias penſitant. Idolatria, Tyrannide, libidinibus Imperia

ria initio laxari paulatim ac labefactari, tandem si illæ ingrauescant causæ, uno impetu uelut procella conuulsa disiectaq; ruere: contra pietate, iusticia, sapientia, moderatione, conatu tuendæ publicæ pacis ac tranquillitatis, ceu nexibus firmißimis coagmentatam, ac munitam tutißimis præsidijs consistere Imperiorum maiestatem ac perdurare, perpetua series historiarum docet: Hæc ipsa, uarietate exemplorum & euentuum infinita, ceu pingit imbecillam ac fragilem, & casibus omnibus expositam conditionem omnium ordinum in genere humano summorum & infimorum: motuumq; in animis ac consiliorum in horas ac momenta sese uariantium instabilitatem, perpetuo à medijs ad extrema nutantem. Nunquam diu intra mediocritatis terminos sese res humanæ priuatæ & publicæ continent: nunquam medium diu cursum tenent ac persequuntur: Sed à medio exorbitantes subito in alterutrum perpræceps ruunt extremorum, suæ imbecillitatis impulsæ fato. Imperia à iusticia & moderatione in Tyrannidem degenerant, aut luxu & libidinibus diffluentem ignauiam. Religiones à norma pietatis & fidei definita diuinitus uel in superstitionem prolabuntur mutatæ, uel recidunt in prophanitatem. Estq; perexigui temporis fœlicitas & penè momentanea, quam fulguris instar emicans & euanescens adfert mediocritas. hac quibus frui contingit, his

demum

demum uera contingit beatitudo in hoc misero & ærumnarum pleno uitæ curriculo.

Ex talibus argumentis haud scio an non plus ratiocinentur & conijciant dæmones de futuris et fatalibus casibus Imperiorum, quam ullis alijs. De talibus considerationibus confecta sunt responsa plurima à dæmonibus. Qualia reddita legimus, Atheniensibus de mox sequuto bello Peloponnesiaco, ἥξει δωριακός πόλεμος καὶ λοιμὸς ἅμ' αὐτῷ: *Messenijs de conseruatione posteritatis ipsorum, à quibus condita est Messana Sicula, et Spartanorum uindicta,*

καὶ τότε δή σπάρτης μὲν ἀπὸ ἄγλαον ἄνθος ὀλεῖται
μεσσήνη δ' αὖθις οἰκήσεται ἤματα πάντα.

Prædictum ex ijsdem est occasionibus Attalum Pergamensium Regem Galatas ex Asia in Græciam transituros domiturum ac repressurũ esse. Huius oraculi uersus extant in Pausaniæ Phocicis. Tale est etiam, quod Musæus uates de Atheniensibus protulit ex Sibyllinis.

καὶ γὰρ ἀθηναίοισιν ἐπέρχεται ἄγριος ὄμβρος
ἡγεμόνων κακότητι, παραίφασιν δὲ τις ἔσται.
ἦ γ' ἄλις ἡμήσουσι πόλιν, τίσουσι δὲ ποίνην.

Ita euenit postea, cum Pericles magis odio Megarensium, quam alijs de causis moueret bellum Peloponesiacum initio, & Alcibiades bellum inferret Siciliæ stulta & iuuenili ambitione, & cum tandem Athenienses in curia suorum ducum uincerentur

cerentur prælio nauali à Lysandro ad Ægospotamon.

Cæterum præter Imperiorum negocia in effingendis atq; imitandis naturæ operibus miri sunt artifices dæmones. Etsi enim res nouas non creant, nec species rerum inter se commutant, nec quæ periere reuocant aut redintegrant: species tamen rebus creatis similes & inania εἴδωλα mira arte conformant obijciuntq;, aut sparsim in orbe uagantes creaturas in unum cogunt locum, ut à se conditas confectasq; hominibus persuadeant. Varia φάσματα & prodigia Meteoris similia in aëre effingunt. Figuras confligentium exercituum exprimunt. Clangores tubarum, strepitus armorum, sonitus ferientium se mutuo & ex ictibus collabentium, uoces eiulantium aut exultantium referunt. Formas animantium, hominum aut rerum aliarum uelut pingunt in aëre præsertim, ex coactarum nubium confluxu, atq; aspersi cœlitus luminis permixtione ac traiectu. Ipsi se etiam sæpißime aliàs animantium speciebus assumptis, aliàs indutis hominum uel uiuentium adhuc uel mortuorum formis, aliàs alijs sibi figuris inusitatis ac portentosis accommodatis offerunt atq; ostendunt, & uel terrent homines, solo aspectu, uel peregrinantes ab itinere recto seducunt, uel errantes irrident, Cachinno Satyrico, uel mala paulo post sequutura denunciant, uel alijs modis uexant, deniq; ludunt

dunt mirifice asciticijs illis speciebus. Cient in aëre sæuas tempestates, inusitatos uentorum flatus ac turbines, terræmotus, pluuias, imbres: eiaculantur ex nubibus ἐκνεφίας, τυφῶνας, πρηστῆρας, tonitrua, fulmina: incendunt fulgetra et corruscationes, quæ non gignunt ipsi, sed collecta generataque à causis naturalibus propellunt ac prouoluũt eò, quo uolunt. Nonnunquam ex diuersis cœli locis in unum aliquem contrahunt angulum, collisisq; inter se nubibus fragores edunt terribiles, ut homines perculsos & uelut exanimatos metu aut fulminum aut conflagrationis ex igne cœlesti excrucient. Nunquam enim sine halitibus aer est seu calidis & siccis, quos ἀναθυμιάσεις uocant, seu calidis & humidis, quibus τῶν ἀτμίδων nomen tribuerunt, etiam cum purißimus apparet: nunquam totus nubibus caret, etsi alicubi clarum conspicitur cœlum.

Nec difficile est potentißimis spiritibus breui momento, quidquid nubium & halituum in toto continetur aere ceu impetu quodam in unum concitare locum, elisisq; fulminibus & fulgetris accensis tantum turbare, ut uelut crepantis ac dißilientis mundi fragore terra personet, aut tota machina ardere ignibus uideatur. Præcipua est enim dæmonum in aere potentia, in quo circumuolitãt & uersantur. Hoc eis dominiũ tribuit Paulus cum Diabolum τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος

uocat,

uocat, & quantum ualeat in hoc genere, historiæ omnium temporum declarant. Pluit igne cœlitus, quo oues Iob consumit, procellas impetuosissimas commouet, quibus conuulsam ab imis sedibus domum diffringit ac disijcit, & liberos opprimit. Cum Brenno duce Galli Asiam peruagati ad templum Delphicum diripiendum accederent, & incolarum alij hostium metu diffugerent deserta statione, alij propugnaturi sedes suas & prohibituri direptionem templi quærerent ex Pythia, quid facto opus esset in tanta trepidatione tamq; subita hostium irruptione: respondit oraculum, se defensurum templum suum ἐμοὶ μελήσει ταῦτα καὶ λευκαῖς κόραις. Itaq; dum accedunt Galli, mox terra continuis quassata motibus ea parte maxime, qua Gallorum exercitus castra habebat, contremiscit adeo, ut & dehisceret alibi ac subsideret in profundas uoragines plurimos absorbens, alibi in editos egereretur tumulos, tonitrua percrepant frequentissima, fulgetra coruscant continua, maxima multitudo de cœlo tacta, aut flammis ustulata perit, Noctu sæuissima hyems ingruit, nix densa castra operit, lapides ex disiectis ædificijs uiolentia turbinum in sublime euecti, rursusq; præcipitati deorsum, improuidos conterunt, ingentia fragmina à Parnasso abscissa deuolutaq; rapidissimo cursu non singulos binosue, sed plures pro ut multi in uicinia simul excubabant, obruunt. Potest

talia efficere Diabolus,& efficit,ut noceat hominibus quocunq; modo.Notum est ueneficas incantationibus tempestates pluuias ciere posse.Quanta magi Ægyptij præstant in Exodo? Sic & aerem dæmones uenenatis halitibus implent, aut ueneno fontes inficiunt,aut pestilentibus & noxijs succis pascua imbuunt, ut uel homines haurientes aerem,simul uirus in amplißimos cœli tractus sparsum absorbeant, uel cum aquis fontium combibant,uel pecora id ex gustu plantarum concipiant atq; in homines propagent.

Sed cum natura tota hominis causa fabrefacta sit,ne petulanter ludentes dæmones suo arbitrio res creatas uel deforment uel corrumpant, & impediant utrunq; cum considerationem operum diuinorum, tum uerum, legitimum, & necessarium usum: non concedit eis Deus ius infinitum in naturam rerum,nec infinitam licentiam uel deprauandi uel mutilandi ea,quæ ad necessarios usus comparata sunt ac destinata,Sed certis limitibus inclusos coercet ac continet, nec ultra has metas ferri sinit. Imitantur magi Ægyptij miracula quædam Moysi,Vertunt bacculos in colubros, tingunt flumina sangume,ranas ex fluminibus euocatas in totam terram dispergunt,hisq; omnia omnium ædium atria & recessus complent. Ciniphes ex terræ puluere producere,muscis solas Ægyptiorum domos infestare, ulceribus fœdare hominum &

pecudum corpora et reliqua efficere, quæ sequuntur nequeunt, à soloq; Deo ea proficisci coguntur fateri. Ex his liquet prædicere etiam dæmones ea sciscitantibus posse, quorum ipsi autores sunt. Et quia ignorant, quousque tolleraturus sit Deus aut permissurus, quæ intendunt ac struunt: responsa ambiguis plerunq;, aut obscuris incertisue oraculis illigant.

Ex stellarum uero positu & προσχηματισμοῖς, ex prodigijs quæ proponi diuinitus uident, ut admonitos homines de sequuturis calamitatibus flectant reuocentq; ad pœnitentiam, multa argutißime de communibus & publicis euentibus diuinant. Norunt exactißime cœlestium corporum naturas, uires, atque effectiones, & in eum finem condita esse sciunt, ut naturam elementarem, alia alio modo moueant immutentq;, & uarie afficiant ac temperent primis qualitatibus diuersimode iunctis ac mixtis inter se. Ab his qualitatibus & miranda ui diuersi luminis, hominum temperamenta mirabiliter affici intelligunt & experiuntur, & quid quæuis stellæ, quouis loco aut constitutione uel designent, uel gignant atq; efficiant, perspiciunt integerrime. Hinc de tempestatibus alijsq; mutationibus, contagionibus in aëre, sterilitate, fœcunditate, motibus in Imperijs, bellis, tumultibus, & similibus non leues coniecturas sumunt.

De singulorum fatis aliter et ex alijs signis con

iectant.

iectant. Norunt, ut dixi, cœli stellarumq; uires, & in uariandis afficiendisq; hominum temperamentis efficaciam. Tenera corpuscula ex aluo materna prodeuntia & circumfusum aerem, cœli uiribus imbutum, induentia atq; anhelitu & micantium arteriarum hiatu sorbentia, simul qualitates à stellis profectas haurire, has rursus & in totum diffundi corpus, & humoribus permisceri ac spiritibus, & præcipuorum membrorum constitutioni ceu illiniri aut imprimi, tam ualide ut à parentibus in utero acceptam κρᾶσιν insigniter uel mutent uel afficiant, adeoq; totam corporis compagem formari animariq; ui cœlesti ut causa uniuersali sciunt. A temperamentis uerò δυνάμεις omnes seu motiones ac propensiones ad certa morum, studiorum, actionum, affectuum, appetitionum genera, & alia huiusmodi cieri, imo & casus cuiusq; euentusq; fingi, longo usu ut naturæ artifices peritißimi didicerunt. His astrorum uelut præmonstrationibus & indicijs addunt contemplationem & obseruationem accuratam notarum omnium in singulis partibus exterioribus atq; interioribus & toto corpore, quæ fere temperamentis congruunt & promunt atq; ostendunt sese ui crasium. Ex utrisq; coniunctis æstimant argutißime, quæ cuiusq; sit natura, ad quæ uicia feratur, aut propendeat, ad quæ studia ducatur, qui redundent humores et uincant, qui sint affectus dominaturi,

turi, quæ ſit uel conſenſio futura, uel diſcrepantia & ἀταξία trium præcipuarum uirium τῶν ἡγεμονικοῦ, θυμοειδοῦς, ἐπιθυμητικοῦ, quibus regitur & diſpenſatur corpus humanum, quos morbos uel naturæ imbecillitas paritura, uel quiuis ſponte alias alijs occaſionibus ſit attracturus, quæ pericula impendeant uitæ & fortunis, aliaq́; his ſimilia. Quanquam enim ſiderum poſitus craſium, craſes præcipuarum actionum ut ſpontanearum, quæ à libera uoluntate proficiſcuntur, cauſæ tantum ſunt periculares, Multa enim ad craſium temperationem commoderationemq; concurrunt, quæ alias impediunt, iuuant alias atq́; intendunt aſtrorum effectiones, & uoluntas domina cæterarum uirium libere agens monſtrato obiecto, reniti atq́; aduerſari inſitis corpori inclinationibus, membraq́; ne his obſequantur cogere ac cohibere poteſt: tamen utrorumq́; uim eſſe maximam in utranq; partem comprobat experientia, præſertim ſi accedat aut accurata & ſeuera aſſuefactio, quæ exerentia ſeſe & uelut pullulantia uirtutum ſemina roboret, aut mollis & delicata, quæ inclinationes ad uicia foueat ac firmet: neruos uirtutum (ſi qui ſunt) languefaciat & elidat.

Præuiſis phyſicis hominum fatis, non quieſcũt, nec ceſſant aut ociantur diaboli, ſed naturas meliores deprauare atq; ad laſciuiam, luxum, aut alia huiuſmodi flagicia inflectere, retuſis aut extirpatis re-

tis rectioribus inclinationibus: in distortis & prauis δυνάμεις καὶ ὁρμὰς *uiciosas alere ac confirmare annituntur.* In illis *quorum naturæ ad libidines procliues sunt, obiectis occasionibus flammasque amorum immodicas & furiosas incendunt, æstuantes mox impellunt eò, ut se fœdissime polluant, nullis cogitatis uel pœnis uel periculis.* Natura ἀκρατεῖς *extimulant ad quærenda ea, quibus delicatam ingluuiem expleant, & in iisdem, propositis illecebris, commouent inordinatos cibi potusque adpetitus, ac confirmant helluationum & luxuriæ consuetudinem, ut & quotidie onerati, imo uelut obstupefacti immoderato potu pastuque, nullos ueræ pietatis sensus experiantur, nulla seriæ precationis desideria persentiscant, & crapulis continuis ante ætatem semetipsos uelut ense traiectos iugulent.* Natura φιλονείκους καὶ ἐριστικοὺς, *contentionibus implicant,* πολυπραγμονικοὺς εἰς πέλαγος *(ut ille inquit)* ἐμβάλλουσι πραγμάτων, *quo tandem uelut fluctuum uertigine circumacti deijciuntur & merguntur.* Amantes *sophismatum & cauillationum labyrinthis opinionum inexplicabilibus intricant atque innectunt, qui ubi expedire sese atque euoluere nequeunt, tandem* Diabolo *perplexitatem augente & urgente, uel in* Dei *horribilem contemptum, uel in desperationem ruunt.*

Quibus Tragicos *exitus physica signa minitantur, hos incitant, ut cædibus ipsi occasiones præ*

 beant,

beant, uel alia molitur alio modo exitiosa. Præcipuè uerò in naturis uel prorsus distortis, quales multæ reperiuntur, uel quæ indulgent atq; obsequuntur naturæ ductui, neq; annituntur ut studio & diligentia, quæ contra naturam deprauata habent à primo ortu, restituant & corrigant: efficacißime insita uicia augent, tales totos occupant, & ut mancipia agitant. Deniq; (quod deplorandum est) maximam partem generis humani, quæ sine Deo uagatur, auxilioq; & gubernatione Spiritus sancti destituta, nutu suo impulsuq; fertur, regunt, ut euentus tristißimi declarant. Est enim πνεῦμα ὁ ἐνεργοῦν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Minus nocent pijs eruditis uerbo Dei, & Spiritu sancto donatis, qui auxilio Spiritus & uitant occasiones atq; illecebras, & repugnant ac resistunt omni conatu & contentione Diaboli instinctui, etsi ne horum quidem quisquam est, qui non quandoq; aculeos sibi à Diabolo sæuißimos infigi experiatur, sed hos fide & inuocatione Filij Dei, euulsos animis eijciunt, aut repellunt ne adhærescant. Ad hunc modum ex siderum positu natalitia prædicta texunt, ex signis corporum reliquas coniecturas colligunt, de quibus interrogati responsa dant impiæ & curiosæ multitudini. Ex ijsdem suas etiam quas hominibus parant, technas extruunt & moderantur. Sæpe morbos ipsi infligunt, & ijsdem aut medentur citra pharmacorum opem, aut remedia

media commoda ſuppeditant. Quanquam enim deſtructam naturam nunquam inſtaurant, labes tamen inſignes & effectiones, præſertim ſi ſint earum autores, permiſſu Dei ſummouere ac tollere poſſunt. Exactius enim herbarum diſcrimina, uires, in medicando uſum, applicandi rationem & modum norunt, certius abditas penitusq; abſtruſas ægritudinum cauſas introſpiciunt, quàm hominum quisquam. Si non ex Æthnicorum monumentis, ſed maiorum hiſtorijs, recentiq; patrum noſtrorum memoria exempla repetamus, non paucos ad ſola uota Sanctis falſa religione facta, templisue idolorum, aut ex contactu contuituue oßium, quæ de Sanctorum cadaueribus collecta ac reſeruata ferebantur, recuperaſſe amiſſam uirium integritatem reperiemus, diabolo reſtitutione ſanitatis ſtabiliente εἰδολωμανίαν. Imo inde nata peruaſerat in animos hominum opinio, auctaq; ætate & roborata inueterauerat, ut plus ualere longeq; ualidius obortas corpori ægritudines euellere atq; extirpare ſola uota Sanctis delata ſtatuisue quam remedia exiſtimarentur: Ea inoleuerat conſuetudo, ut ſi quid aduerſi accideret, non diuina deſiderarentur auxilia, ſed in ſubſidium Sancti uocarētur, quos talibus præſidere ac dominari malis perſuaſum erat. Negligebatur Deus, excludebatur Mediator filius Dei, cōtēnebatur et pro nihilo habebatur Medicorū opera. Preces Deo ad præſcri-

ptum cœlestium mandatorum deferendæ, dirige=
bantur ad Sanctos aut statuas. Vis medicatrix in=
dita diuinitus remedijs in natura ordinatis, uotis
tribuebatur. A parturientibus Anna, à febrienti=
bus Anastasius, ab epilepticis Valentinus require=
batur. Dentium dolore uexatis Apollonia in ore
erat. Aliqui tẽplis ipsis statuisue, quibus adesse San
ctos opinio falsa obtinuerat, sese despondebant.
Tandem uoti compotes facti, cum persoluerent
promissa, sequutum ut creuerint in dies singulos
magis magisq; superstitiones, & locupletata sint
templa. Cum his cœlestibus & physicis causis
coniungunt Dæmones προγνώσεις ex Ethicis pe=
titos indicijs solerti ac sagaci coniectura, nimirum
ex hominum conditione, institutis, consilijs, studijs,
moribus, toto uitæ, actionum publicarum ac priua=
tarum, ac susceptorum negociorum cursu. Vsitatè
dicitur: Sui cuiq; mores fingunt fortunam. Et
quemq; suæ sibi fortunæ fabrum esse atq; Archite=
ctum aiunt. Quantum est in uita αὐθαιρέτων καὶ
ἐπισπάστων κακῶν, quæ scientes & uolentes aut
ambitione aut φιλονεικίᾳ aut alijs stultis cupidi=
tatib. nobis attrahimus, ut Cæcias nubes attrahit,
& in quæ quasi per præceps ruimus? Quantum
est malorũ non præuisorũ, in quæ cũ aut lapsu &
errore iudicij, aut incogitantia, aut inscitia deuol=
uimur: aut in quæ cũ irretiti tricis negociorũ hæ=
remus, non consilio & uoluntate nostra ducimur,
sed

ſed impellimur ac conijcimur ipſo negociorum raptu & impetu, quem ſuſtinere aut ſiſtere non eſt amplius in poteſtate noſtra? Quantum illorum, in quæ præſertim ij, quibus onera publicæ gubernationis incumbunt, his ipſis uelut undarum uortice abripiuntur & demerguntur, quæ ue commouent ijdem κακὰ κακοῖς ἰῶντες ἐφιέμενοι, quod eſt ualde uſitatum? Deniq; quantum in priuata uita cuiusq;, quantum in publica eſt, non neſſariarum contentionum, ſuſpitionum cœcarum, cupiditatum pernicioſarum ac ſtolidarum: Quantum infœlicis æmulationis κακοζηλίας, & feruidæ iracundiæ ac præcipitis impatientiæ: Quantum irritorum & impoßibilium conatuum, ut de ſceleribus, flagitijs, improbitate, malitia, & petulantia taceam? Hæc & cernunt Dæmones & promouent, ut his occaſionibus ad triſtes ac tragicos caſus miſeros homines, adigant aut perplexitate negociorum & euentuum turbatos atq; irretitos ſubuertant. Quanto ergo magis de exitu & quorſum quæ aguntur eruptura ſint atq; euaſura, conjectari et conſtituere poſſunt ac pronũciare, quam homines ipſi, quia conſiderant penitius, intelligunt exactius, obſeruant intentius momenta rerum, negociorum & conſiliorum omnium, & omnes omnium nutus uultusq;, quã illi ipſi, in quorũ manibus rerũ tractatio uerſatur, uel qui autores ſunt atq; gubernatores conſiliorum. Sæpè ſapientes & me-

 diocriter

diocriter exercitati atque attenti ex ipſo rerum ſtatu plura diuinant præmonentq́; quam ex argumentis alijs, οὐ μαντεῖα ἀλλὰ πράγμασι λέγοντες. Quanto id magis præſtare poteſt aſtutiſſimum & ſagaciſsimum Dæmonum genus? Ex talibus coniecturis ſumpta ſunt reſponſa plurima, Quale eſt, quod Crœſo redditum eſt, Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων Κροῖσε περάσεις. Et Batto περὶ τῆς εἰς Λιβύην ἀποικίας inter cætera οἷα τ' ἀνὴρ ῥέξει, τοῖον τέλος αὐτοῦ ἱκάνει. Et Pauſaniæ Spartiatæ. Στεῖχε δίκης ἄσσον, μάλα τοι κακὸν ἄνδρασιν ὕβρις. Et Philippo patri Alexandri de morte, ἔστεπται μὲν ὁ ταῦρος, ἔχει τέλος, ἔστιν ὁ θύσων. & antea de hoſtibus pecunia expugnandis. ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα κρατήσεις. Sic reprehenduntur oraculo Meſſenij, quod neceſſaria negligentes, non neceſſaria appetant, moliantur, & moueant. ἔρδ' ὅπη τὸ χρεὼν, ἄτη δ' ἄλλοισι πρὸ ἄλλων. Sic Neronẽ imperatorum ultimum ex Æneæ poſteris prædictum fuit. ἔσχατος αἰνεάδων μητροκτόνος ἡγεμονεύσει. His ita conſtitutis, utcunq́; intelligitur, quouſq́; ſe Dæmonum uis, perſpicacia, & poteſtas in prædictionibus extendat. Etſi enim maior eſt calliditas eorum, quam ullus hominum cogitationibus aſſequi ſuis & metiri poſsit, maior in ſtruendis inſidijs & obſeruandis nocendi occaſionibus uigilantia, quàm prouidere quisquam aut cauere

poſsit:

poßit: tamen certo ſcimus nec omnipotentem eſſe, nec infinitam eis licentiam ſtatuendi quiduis ſuo arbitrio in imbecillos permitti, Sed uelut freno uinctos à Deo omnipotente coherceri, ne ultra determinatas metas prouehantur, aut ferantur extra metas. Et Filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſcimus conſtitutum eſſe cuſtodem & defenſorem generis humani. Eum ardentibus uotis petamus, ut adſit nobis, propugnet & protegat nos, & illuſtret ac regat corda noſtra luce Euangelij ſui, ut illis, quas Euangelium monſtrat ſemitis inſiſtamus & inhærcamus, furioſas uero Diaboli præſtigias & lubrica triuia declinemus atq; euitemus.

Sciunt dæmones & in quottidianis certaminibus cum ſanctis Angelis experiuntur conſilia conatusq; ipſorum multis modis impediri configiq; & retroagi diuinitus. Ideo cũ de euentibus ambigunt ancipiti reſponſo ueritatem tegunt ut ſupra indicaui. Sed cum ſint ψεῦσαι ἀπ᾽ ἀρχῆς, & delectentur mendacijs καὶ ὑποκρήσεσι: etiã tunc cum μετασχηματίζονται εἰς ἀγγέλους φωτὸς, & ueras gnomicas, piasq; ſententias oraculis miſcent, mentiuntur maxime. Aliud enim intendunt & ſtruunt, quam reſponſa præ ſe ferunt, & tetriora mala plerunq; boni ſpecie ſerunt & inducunt. Sic ironico promiſſo primos parentes deceptos inuitat et permouet diabolus ut guſtent fructus uetitos. Nequaquam

quam morte moriemini, si comederitis ex arbore hac, sed similes eritis Dijs, & poteritis discernere inter bonum & malum. Quandoq; recitat & approbat moralia præcepta, ut in hominibus superstitione imbutis & in falsam opinionem magnæ religionis adductis, conceptos furores amplificet & altius infigat, dum consentanea religioni & bonis moribus requirere, contraria improbare, ulcisci & punire se ostendit. Pausaniæ Lacedæmonum duci, post interfectam, quam ciui Byzantio patri eripuerat uirginem, aliquot continuis noctibus εἴδωλον *aßistere uisum est, quod inculcauit ei hunc uersum sine intermißione repetitum,* στεῖχε δίκης ἆσσον, τάχα τοι κακὸν ἄνδρασιν ὕβρις. *Pœna luenda tibi est, adfert iniuria cladem. Pisistrato Atheniensium tyranno ante interitum dormienti, uir quidam tetra & grandi specie, inter cætera hunc uersum uelut insusurrauit in aurem,* Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει. *Glauco Spartiatæ negaturo Milesio cuidam depositum iureiurando, oraculum Delphicum respondit,* ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων. *Grauis, pia, & uera est* παραίνεσις *de supplicibus à Dodonæo oraculo Atheniensibus reddita,* μηδὲ ἱκέτας ἀδικεῖν, ἱκεταὶ ἱεροί τε καὶ ἁγνοί. *Sed eò spectabat, ut augeret autoritatem templorum, quæ idolis dedicata erant, & impios cultus ac religionem sacrorum stabiliret.*

Con=

Confugiebant enim ſupplices ad aras, hisq; manu prehenſis ſe ad pedes eorum, quibus fiebant ſupplices, proijciebant.

Vt igitur confirmaret in ſuperſtitioſis hominibus conceptam de præſentia numinum certorum ad aras illas perſuaſionem, & erga templa cultuſque reuerentiam, tum abripere inde ſupplices talibus oraculis prohibebat, tum ubi ui templis extrahebantur, uel ab aris auellebantur, miraculis editis aut publicis pœnis immißis iram aduerſus eos, qui templorum idolatricorum & ſupplicum religionem ſpernerent, declarabat. Cum Lacedæmonij ſupplices, qui in templum Neptuni prope Tenarum ſeſe abdiderant, ui abductos, trucidaſſent, Sparta terræmotu continuo & graui concuſſa eſt. Pauſanias Helicen Achaiæ urbem maritimam quarto anno Olympiadis centeſimæ primæ, Aſtæo Athenis prætore, ideo terræmotu diſiectam & abſorptam refert, quod ſupplices contra ius & religionem ex templo Neptuni Heliconij exemptos interfeciſſent. Quid uenuſtius & concinnius aut illo Delphico epiphonemate, quod Ariſtoteles recitat κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν, *aut ea quæ de talionis pœna extat ſententia,* οἷα τ' ἀνὴρ ἔρξῃ, τοῖον τέλος αὐτὸν ἱκάνει, *& huic ſimilis Meſſenijs ex Delphico ſpecu renunciata,* ταῖς αὐταῖς τέχναις τις ἁλώσεται αἷσπερ ὑπῆρξεν; *Neceſſario enim & immutabili ordine*

ex immo-

ex immota iusticiæ diuinæ regula, comitãtur atrocia scelera atroces pœnæ, cumq; cessat Magistratus neq; in autores animaduertit, Deus ipse legem exequitur suam, & sæpe totas gentes perdit ob unius impunitam licentiam, Sicut dicitur in Hesiodi uersu præclare. πόλλακι καὶ συμπᾶσα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ & testantur hoc euersiones Imperiorum & Rerumpub: Hanc legem Deus sæpe uoce sua repetitam, de certis peccatis expreßit perspicue, sicut de cædibus dicitur: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. De confusionibus libidinum, Omnis anima quæ fecerit has abominationes eradicabitur. De furtis, Væ qui spolias, quia spoliaberis. De periurijs, Non habebit Deus insontem, quicunq; uane usurpauerit nomen Domini. Hanc stabilit horribilibus pœnis, quæ per genus humanum uagantur propter scelera & uiolationem disciplinæ, quam præstari uult etiam ab impijs. Et seruat ferè in exequutione legis suæ constitutam sua uoce normam rigidißime, ut puniat peccata per ea, per quæ quis deliquit. Sicut de pœnis dicitur, δι' ὧν τίς ἁμαρτάνει, δι' αὐτῶν καὶ παιδεύεται. & de libidinum pœnis celebratur dictum. Peccata seminis, puniri in semine. Intellexerunt hunc iusticiæ diuinæ rigorem sapientes omni tempore. Inde natæ sententiæ legum humanarum iusticiæ diuinæ conformes. εἴ γε πάθοι τά ἔρεξε, δίκη ἰθεῖα γένοιτο. Intelligunt eundem

exactius

exactius multo Dæmones. Inde responsum Sybaritis datum, cum interfecissent Cytharœdum, qui in templum Iunonis confugerat mota seditione.

βαῖν' ἀπ' ἐμῶν τριπόδων ἔτι τοὶ φόνος ἀμφὶ
πολὺς ἀποστάζει ἀπὸ λαΐνου οὐδοῦ ἐρύκει. (χέρεσσι
οὔσε θεμιστεύσω μουσῶν θεράποντα κατέκτας
ἥρης πρὸς βωμοῖσι, θεῶν τίσιν οὐκ ἀλεείνας.
τοῖς δὲ κακῶς ῥέξασι δικῆς τέλοι οὐχὶ χρονιστὸν
οὐδ' ἀπαραίτητον, οὐδ' εἰ διὸς ἔγγονοι εἶεν
ἀλλ' αὐτῶν κεφαλῇσι καὶ ἐν σφετέροισι τέκεσσι
εἰλεῖται καὶ πῆμα δόμοις ἐπὶ πήμασι βαίνει.

Ex eadem regula Oraculum monuit Lacædemonios, ut canerent τό λευκτρικὸν μνῆμα. *Fore enim ut ad locum illum aliquando ingenti clade afficerentur. Paulò post insigni prælio uicti admiserunt imperium Græciæ ad Leuctra Beotiæ à Thebanis, ducibus Pelopida & Epaminunda, non procul à sepulchro filiarũ Scedasi, quas duo Spartani iuuenes hospitaliter excepti patre absente, per uim stupratas crudeliter interfecerant. Vbi & pater cum frustra uindictam Magistratus Spartani aliquoties implorasset, se confoderat. Extat de hac strage oraculum in Pausania Thessalis redditum, quo illa Lacedæmonijs expresse denunciatur. Vt autem Lacedæmonijs cladem, sic contra Atheniensibus successus & fœlicitatem post longas ærumnas promittit.*

εὐδαίμων

ἐυδαίμων πτολίεθρον ἀθηναίης ἀγελείης
πολλὰ παθὸν καὶ πολλὰ ἰδὸν, καὶ πολλὰ μογήσαν
αἰετὸς ἐν νεφέλῃσι γενήσεαι ἠ μετὰ πάντα.

Respondit his euentus. Lacedæmonij enim fracti clade Leuctrica nunquam receperunt uires, nec posterioribus Seculis ad hæc nostra tempora usq; celebris fuit uel locus Spartæ uel incolarum uirtus, & haud scio an nomen locus retinuerit. Athenæ restitutæ floruerunt usq; ad postremi Mahometis imperium, sub quo tandem euersæ & pene deletæ sunt. *Quale uero de tribus personis diuinitatis oraculum est, quod Thulidi Ægyptiorū Regi à Serapide renunciatū perhibetur.* (ἀυτῷ
πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺμ
σύμφυτα δ' ἐιν ἑνὶ πάντα τάδ' ἐστὶ καὶ εἰς ἓν ἰόντα
οὗ κράτος ἀιώνιον, σὺ δὲ ὤκεσι ποσσὶ βάδιζε
θνητὲ ἀίδηλον διάγων βιότοιο τελευτήν.

Et illa ad precandum & Deum inuocatione colendum exhortatio qualis? ὦ θνητοὶ λίσσεσθε θεὸν, καὶ λώϊον ἔσαι. *Extat & Delphicarum Peliadum de æternitate Dei* ἆσμα, ζεὺς ἦν, ζεὺς ἐστὶν, ζεὺς ἔσσεται. *Cum hoc congruunt Orphei uersus*
Ζεὺς κεφαλὴ, ζεὺς μέσσα, διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυ-
ζεὺς βασιλεὺς, ζεὺς ἀρχὴ πάντων ἠδὲ τελευτή (κτ

De animæ immortalitate celebratur Apollinis Milesij oraculum
ψυχὴ μὲν μέχρις οὗ δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται,

φθαρτὰ

φθαρτὰ νοῦ καὶ πάθη θνηταῖς ἀλγηδόσιν εἴκει
ἡνίκα δ' ἀνάλυσιν βροτέην μετὰ σῶμα μαραν-
ὠκίστην εὕρητ' ἐς αἰθέρα πᾶσα φορεῖται (θεὸν
αἰὲν ἀγήραος οὖσα, μένει δ' εἰσάμπαν ἀτειρής.
πρωτόγονος γὰρ τοῦτο θεοῦ διέταξε πρόνοια.

Sed hæc pertinuerũt eo omnia, ut insitam penitusque infixam καὶ ἐγκαταγεγηρακυῖαν *animis* Ethnicorum *de ficticijs numinibus deque idolatricis cultibus & superstitione opinionem aleret* Diabolus *ac confirmaret, qua mirifice capi, affici ac duci experitur omnes homines, q. natura omnes esse* Deũ, *et hũc uelle religionib. ac uirtute coli, et ultorẽ esse ac uindicem scelerum statuunt, etsi quis sit & qualis, & qua obedientia coli postulet sine uerbo* Dei *non perspiciunt.* De *animæ uero immortalitate conceptas opiniones non extingui inter* Ethnicos *plurimum intererat ipsius propter ea, quæ mortuorum specie reddebat responsa.*

Sic Sybaritis promittit εὐδαιμονίαν, *tantisper donec Deos colant: cladem minitatur & interitum ab externis bellis & seditionibus, ubi diuinos honores hominibus præstare cœperint.*

εὐδαίμων συβαρῖτα, πανευδαίμων σὺ μὲν αἰεὶ
ἐν θαλίῃσι θεῶν τιμῶν γένος αἰὲν ἐόντων
εὖτ' ἂν δὴ πρότερον θνητὸν θεοῦ ἄνδρα σεβίσσης
τηνίκα σοὶ πόλεμος καὶ ἐμφύλιος στάσις ἥξει

Videtur acerbe illusisse filio Dei *nasciturο de uirgine* Maria, *& hoc conatus esse ut præoccupatos-*

hominum animos opinione de non colendis hominibus, abduceret etiam ab agnitione fiducia & cultu filij Dei, quem in carne nostra uenturum & genus humanum liberaturum norat. Extant similia innumera, quibus omnibus ferè aliquid perplexitatis, obscuritatis, insidiarum, ueneni, impietatis subest, etiamsi specie optima uidentur & pietati congrua. Audiuimus & Pythonissam quandam à Lazaro Bonamico Patauino professore, uiro præstantißimo interrogatam, quem Vergilianorum uersuum censeret optimum, respondisse.

Discite iusticiam moniti & non temnere Diuos.

Ad hunc modum ludit sæpè diabolus ueritatis declaratione & confeßione tantum eo fine, ut alliciat ad se imperitos & talibus uel parænesibus, quæ continent præcepta necessaria in uita, uel præmonitionibus sequuturarum pœnarū sibi arctius obstringat ac deuinciat. Quandoq; uero & conscientiæ terror, & metus iudicij diuini æternarumq; pœnarum, confeßionem ueritatis dæmonibus inuitis exprimit. Occurrit Christo obsessus à tota dæmonum legione, qui procul uenientem agnoscunt, et confitentur missum à Deo, ut opituletur generi humano contra Diabolum, & conculcet caput serpentis. Ideo metuentes pœnas decretas ipsis, clamant, Cur uenisti cruciare nos ante tempus? In Actis Pythonissa de Paulo & Barnaba clamitat, Serui hi sunt altißimi, qui annunciant

uobis uiam ſalutis. Hæc confitebatur, non ut exhortaretur aut commoueret populum ad audiendam atq; amplectendam doctrinam, quã illi adferebãt, ſed exhorreſcens ac reformidans cum uim atq; efficaciam miniſterij Euangelici, tum ſui condemnationem, & expulſionem ex obſeſſa, quam ſi ſedem retinuiſſet, aut turbaſſet ſtatim miniſterium Apoſtolorum ſeditione, aut inchoatum poſt oppreßiſſet, nouis furoribus ſparſis per Pythoniſſam, quæ erat in exiſtimatione apud ſtultam plebem. Quandoq; & ironijs ueritatem uel extenuant uel obſcurant, quales eſſe uidentur in illo de Chaldæis & Hebræis oraculo.

μοῦνοι χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἠδ᾽ ἄρ᾽ ἑβραῖοι
αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς.

Prius promulgatum uidetur à Diabolo, ut uel rideat et abijciat ſapientiam Chaldaicam, uel cum ſuperſtitionibus referta eſſet, ut ad eam auidius diſcendam inuitaret atq; extimularet homines, quocum ea immanes & tetras opiniones haurirent et propagarent. Altero ridet per quandam antiphraſin cultus & ceremonias Iudaicas, quas omnibus gentibus uicinis ſciebat eſſe exoſas. Sed utut ſeſe res habeat, plerunq; ſiue prænorint futura, ſiue diuinent tantum, ambigua incertaq; obtrudunt reſponſa, & ſub fucato prætextu ueritatis inferunt ſæuiora mala, quibus inſidiantur uel corporibus,

uel conscientijs, ut has in æternam mortem conijciant, illa immatura & tragica clade perimant.

Annumeratur diabolicis diuinationibus & illud genus, quod uel ex signis, quæ signa non sunt, sed ex superstitione nata, autore diabolo, & in signa ab Ethnicis *recepta sunt, ut ex auium uolatu, ex quadrupedibus, igne, extis, diris, offensione pedum, abruptione corrigiæ, sternutamentis, tinnitu aurium, euentus sequuturos fingit, uel uera & physica signa, condita ad natiuas rerum uires, effectiones, conditiones, ac constitutiones uelut pingendas oculis, detorquet ad superstitionem, & interpretatur de alijs rebus alienißimis à natura.* Ortas *has diuinationes à* Diabolo *uel illud argumento est, quod non raro accepta à talibus signis uaticinia euentu rata fecit. qua re non mediocrem eis fidem & autoritatem comparauit apud* Ethnicos, *ut de singulis posterius dicemus.* Hic *satis sit monuisse, quod ad diabolica prædicta pertinent omnia huius generis uaticinia.*

R*estat ultimum genus diuinationũ, quod* μαντικὴν κοινὴν ἢ δημώδη *uocari diximus, nos populare uel plebeium nominabimus, quia imperitis & uulgo in usu est, qui non inquisitis sollicite causis euentuum in natura, nec considerato signorum cum rebus significatis consensu, ex ijs solum, quæ ut plurimum eodem modo euenire, ijsdem antegreßis signis, animaduerterunt ac notarunt: artem effecerunt,*

runt,

runt, & regulas Canonicas constituerunt, ex quibus de multiplicibus euentibus, de tempestatum cœliq; couersionibus ac commutationibus, de frugum & fructuum prouentu, de ubertate, uel caritate annonæ, de aëris salubritate uel infectionibus, de externorum hostium incursionibus sæpè satis fœliciter diuinant. Eius generis sunt his uersibus comprehensa prædicta.

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni.
Si fuerint uenti designant prælia genti,
Si fuerint nebulæ pereunt animalia quæq;.
Si nix, si pluuia, designant tempora cara.

Ita ex aëris constitutione quæ incidit in diem Medardi uel circiter, de tota meßis tempestate, Ex ea quæ Vrbani die contingit, de uindemia coniecturas faciunt. quæ etsi non exacte semper cum euentu congruunt, raro tamen prorsus aberrant. Fridericum III. Saxoniæ Electorem, de numero hybernarum niuium accepimus coniectari solitum ex dierum numero, qui à prima niue ad proximũ superessent nouilunium, idq; ex uetustis & sæpe comprobatis attentorum uenatorum annotationibus Vsitatum est colonis prædicere tot tempestates pluuias æstate oborituras, quot dierum in Martio nebulosa fuerit constitutio, totq; Pascha consequuturas pruinas, & Augusto mense effumaturas nebulas, quot noctibus Martius irrorarit.

Regula est, si in globulis gallarum reperiantur

uermiculi, quod ubertatem frugum promittant: si muscæ, quod portendant bella: si aranei, quod pestem minitentur. Causæ obscuræ non sunt. Vermiculi ex putrefactione nati argumentum sunt & indicium constitutionis cœli calidæ & humidæ, quæ fœcundat terram & rebus nascentibus suppeditat uigorem. Muscæ urentem siccitatem cœli arguunt, qua inflãmantur corpora et uelut ustulata implentur feruidis & acribus humoribus. Aranei ex uenenata contagiosa atq; impura putredine nascuntur, quæ cum corripit & inficit corpora humana, in pestilentes exardescit febres, hæ putrédine augescente erumpunt in bubones pestilentes & anthraces.

Et obseruauit omnis ætas quosdam ceu decretorios dies, indices præcipuarum anni tempestatum, & fœcunditatis aut sterilitatis, non temere aut fortuito, nec superstitione, sed quod congruere significata deprehensum esset, etsi causas non intellexit, quas constat cœlo deriuari plerasque, huius generis multa à Plinio annotata sunt & alijs. Cæterum quidquid huius generis diuinationum superstitione uacat & sancitur experientia id ex consentientibus inter se plurimorum annorum euentibus, quos causæ physicæ pepererunt, natum est. Neq; enim statis temporibus recurrerent, neque uno modo ut maxime antecedentibus signis responderent, nisi à certis causis & ordinatis gi-

 gnerentur

gnerentur & gubernarentur, Quæ quanquam non in conſpectū ſunt omnibus, nec cum peruestigatæ ſunt à quouis intelliguntur, neque effectus ſimiles quouis anno procreant: tamen à ſiderum uirtute pendent atq; efficacia, conſenſuq; inter ſe eorundem miro ac penè diuino. Præcipua uis eſt luminarium Solis & Lunæ, quæ tempeſtatum mutationes cient & efficiunt, cæteri uariant & moderantur alias aliter pro diuerſa ad Luminaria configuratione. Altera eſt ſtellarum orientium & occidentium. Quæ eſt Lunæ in eo congreſſu cum Sole qui antecedit proxime dies δηλωτικοὺς ἢ ἐπιδεικτοὺς τῶν ἐπισημασιῶν, erga cæteros planetas habitudo atq; affectio: talem aut ſimilem in illud fere redire tempus conſueuiſſe, quo ſe ſignificati euentus proferunt, docent conſiderati planetarum ſitus. Anno hoc quinquageſimo diem Vrbani proxime Solis Lunæq; coitus præcedit, quo tempore & Marti copulatur Venus in Tauro ſigno pluuioſo, & Luna mox à Sole digreſſa Cancrum occupat, quem eodem tempore ingreditur Mercurius, ſimulq; cum Sole turbulentæ Orionis ſtellæ naſcuntur. Humidior ergo erit cœli aliquot diebus conſtitutio. Sub uindemiæ tempus, Mars Cancrum peruagatur, Lunaq; ibidem ante συνοδόν ei coniungitur uix ſuperatis hyadum, pleiadumq; ſideribus turbidis. Eodem modo igitur nimia aquarum ex pluuijs copia & aliena humidi-

tate uuas imbuet ac com plebit, & uini maturationem aut tardabit aut impediet. Neq; de uno die prædictiones tales intelligendæ sunt, sed aliquot dierum continuum complectuntur spacium, qui anteeunt & consequuntur in hoc ordine præcipuos. Longum esset pertexere omnium causas, quas ij qui cœli tractus inspiciunt atque obseruant, norunt. suntq; eò diligentius inquirendæ, quod de consensu motuum cœlestium & effectionum admonent, cui non obscurum prouidentiæ argumentum inest. Neq; ideo aut nullæ sunt, aut ratione carent, quod quandoq; fallunt, id enim mirum non est, cum et materia elementaris incertis admodum & uagis atq; instabilibus agitetur motibus, et aliæ causæ accedant interdum, quæ actionibus priorum uel miscent sese uel aduersantur. Satis est, si ὥς ἐπίπαν ad prænotata indicia καὶ ἐν πλάτει sese τὰ ἑπόμενα accommodent.

Reliqua huius generis non ex ipsa natura orta, sed fortuitis uel superstitiosis accepta notationibus, excludantur hoc numero, & inter diabolica referantur, qualia sunt auguria de duodecim anni mensium temperie, quæ ex statu duodecim noctium diem natalem Christi consequentium desumuntur, & similia. Nullas enim in natura causas habent, nec cum euentibus consentiunt.

Quæ ſit certitudo prædictionum in quolibet genere, Quantum quibuſque tribuendum ſit, Quæ omnino impiæ ſint ac reijciendæ.

Hactenus quatuor præcipua genera prædictionum enumeraui, ad quæ particulares differentias reducam ordine. Priuſquam autem accedam ad commemorationem ſingularum ſpecierum, quid de his primis generibus ſentiendum, & quid cuique tribuendum ſit conſtituam. Quod difficile non eſt his duobus immotis & immutabilibus principijs poſitis, Primo uera, firma, & certa eſſe ſuo quælibet loco, ordine, lege et conditione, õnia prædicta uel diuina uoce tradita, uel diuinitus in natura condita atque ordinata, id eſt, quæ cauſas habent phyſicas ſeu euidentes & conſpicuas, ſeu obſcuras uel ignotas. Secundo Deum eſſe liberrimum agens, & naturæ opificem ac Dominum, non aſtrictum ſecundis cauſis, ea lege, ut non poßit aliter agere quàm cogatur agere à connexu & ſerie ſecundarum cauſarum, Sed uelle & poſſe Deum liberrime mutare aut moderari cum præmonſtrata et inſtructa à naturalibus cauſis, tum ſua uoce promulgata, alias alijs de cauſis uel ſecundum immotam iuſticiæ ſuæ regulam procedendo, uel ex immenſa miſericordia leniendo ac mitigando iuſticiæ rigorem.

Ex his κριτηρίοις æstimabimus uaticiniorum singulorum certitudinem, quousq; progrediatur.

Primum igitur damno in uniuersum diabolica uaticinia omnia, siue ab ipso prolata Diabolo quouis modo, siue à superstitiosis sint conficta hominibus. Damno & eos qui talibus uaticinijs uel utuntur uel fidem adhibent, & sequor Regulam, Non habebis Deos alienos coram me.

Secundo oracula cœlestia & si absq; omni dubio certißima sunt & uerißima, Deus enim qui solus & uerax est & seruans suarum promißionũ, certo efficit et præstat, quæ prædicit aut promittit: tamen dißimilia sunt, & differunt non certitudine aut ueritate, quæ omnibus una est & eadem, (Omnia enim diuinitus prodita uaticinia immutabilia sunt & necessario eueniunt, uerum ea necessitatis lege, quam Deus ipse constituit:) Sed modo determinationis differunt, rebusq; quas uel promittunt uel prænunciant. Aliter longe determinat Deus mala culpæ seu peccata & scelera in genere humano, quæ simpliciter nec uult nec approbat, neq; efficit aut ordinat, neq; adiuuat, impulsis uoluntatibus ad peccandum: Sed abominatur & odit sine simulatione ardentißime, & punit seuerißime, etsi permittit ea, ac tollerat, & metas constituit, quousq; indulsurus his sit. Necesse est.n. hanc sententiam utraq; manu, imo toto uerius pectore cõprehensam tenere firmißime, Deũ non esse

autorem malorum culpæ, nec uelle, nec probare ulla generis humani peccata. Sicut ſcriptum eſt, Deus non uolens iniquitatem tu es. Item Iohan: 8. de Diabolo dicitur, quando mendacium loquitur, ex propijs loquitur. Et 1. Ioh: 3. Qui peccat ex diabolo eſt, quia ab initio Diabolus peccat. Id & ſaniores Ethnici omnibus temporibus iudicio conſcientiarum uicti agnouerunt & ſtatuerunt. Plato grauiſsime inquit, κακῶν δὲ αἴτιον φάναι θεὸν τινὶ γίγνεσθαι, ἀγατὸν ὄντα, διαμαχητέον παντὶ τρόπῳ. μητέ τινα ταῦτα λέγειν ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, ἢ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μητέ τινα ἀκούειν, μητὲ νεώτερον, μήτε πρεσβύτερον, μήτ᾽ ἐν μέτρῳ, μήτ᾽ ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα, ὡς οὔτε ὅσια ἂν λεγόμενα ἢ λέγοιτο, οὔτε σύμφορα ἡμῖν, οὔτε ξύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς.

Aliter uero de malis pœnæ conſtituit, quæ ordinat ipſe de æterna iuſticiæ ſuæ regula. Aliter bona determinat, quæ non uult tantum et approbat, ſed efficit ipſe, & certo conſilio hominum generi cōfert ac diſpartitur, aliàs immediate, multi enim leguntur in hiſtorijs mirandi euentus, quos ad diuinam prouidentiam referri neceſſe eſt, cum non eo prouenerint ordine, ut cauſæ ſecundæ, qui gubernarint præcipue euentum monſtrari poſsint. ut cum ſeruatur Moyſes abiectus in aquam. Cyrus expoſitus, Petrus eductus ex carcere, Populus Iſraëliticus in alueo maris rubri. Aliàs mediate uel

ſanctorum

ſanctorum Angelorum miniſterio, uel excitatis in genere humano præſtantibus uiris ad res magnas gerendas, ad conſtituendas politias, defendendam Eccleſiam, tuendos inſontes, uindicanda ſcelera, quorum & regit ac fortunat conſilia atque induſtriam, uel ſecundarum cauſarum actionibus coniunctis ac directis ad ſalutares effectus & uitæ neceſſarios. Etenim & hoc certiſsime nobis perſuaſum eſſe oportet, nõ tantum bonorum honeſtorum, ſed & utilium autorem Deum eſſe, A Deo proficiſci ſalutaria et moderata conſilia, fœlicem et tranquillam gubernationem, pacem, ubertatem rerum fruendarum, neq; conatus ullos aut conſilia publica uel priuata ſalutaria eſſe, aut procedere ſortiriq; exitus optatos, niſi fortunentur, iuuentur, promoueantur & ad præfixos fines deducantur diuinitus. Sicut Chriſtus inquit, Sine me nihil poteſtis facere. Item, Non poteſt ſibi homo ſumere quidquam, niſi datum ſit ei deſuper. Etiam hoc Ethnicos ſapientiores coëgit fateri res ipſa, Sæpe repetit hanc ſententiam Pindarus, γλυκὺ δ᾽ ἀνθρώπων τέλος ἀρχά τε δαιμόνος ὤρνυντος αὔξεται. In Olimpijs, ἐκ θεοῦ δ᾽ ἀνὴρ σοφαῖς ἀνθεῖ ἐς ἀεί πραπίδεσσιν, Ibidem, πολλοί δ᾽ ὁδοὶ σὺν θεοῦ εὐπραγίας. Item ἐᾶ πόλεμον, ἐᾶ μάχαν χωρίς θεοῦ.

Rurſus aliter determinat, quæ ipſe gubernat, aliter ea quæ à libera hominum uoluntate καὶ ἐκ προαιρέ-

προαιρέσεως, uel à causis physicis ordinatis cœlestibus uel materialibus, id est, ἀπὸ ἀνάγκης ἢ φύσεως oriuntur ac dependent. Hæc discrimina considerare necessarium est, quia lucem adferunt & his disputationibus, & multis partibus doctrinæ cœlestis. προαιρετικὰ hominum præuidet, præuisa determinat circumdatis metis, Neq; hæc uel præuisio ac præscientia uel determinatio aut uim adfert uoluntati, aut necessitatem euentui.

Quanquam autem oracula cœlestia, quæ ferè à diuinitate propter præuisas et antecessuras causas decernuntur, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καθ' ὑπόθεσιν, id est, necessitate consequentiæ necessaria sunt: tamen gradus constitui oportet & discrimina. Vaticinia de Christo uenturo, morituro, & resurrecturo pro genere humano, de restitutione generis humani, de receptione propter Filium, de remissione peccatorum, de donatione Spiritus sancti, de aduentu Domini, de resuscitatione mortuorum ad iudicium, de uiuificatione & æterna lęticia beatorum in uita futura, de pœnis impiorum, et similia, quæ Deus etsi propter certas causas προκυρωμένας decreuit, tamē ipse efficit ac gubernat: hæc ergo certissima sunt & prorsus necessaria immutabili lege necessitatis, qua promulgata sunt, ut Omnis qui credit in Filium, non pereat, sed habeat uitam æternam. Omnis qui non credit in Filium condemnetur. Necesse est enim unumquemq; uolentem

lentem fieri participem æternorum bonorum, iusticiæ & uitæ æternæ, gratuitæ remißionis peccatorum, donorum Spiritus sancti, ueræ reconciliationis cum Deo, firmißima fide statuere, uerißime omnia illa & pertinere ad se, & sibi exhiberi ac communicari gratis ex immensa misericordia propter Iesum Christum æternum Filium æterni Patris, μεσίτην καὶ ἱκέτην nostrum apud Patrem, qui, cum oporteret unum in genere humano exoluere λύτρον pro reliquis æternæ iræ Dei reis, & satisfacere iusticiæ Dei, nemo autem id præstare posset, nisi simul & Deus esset: misertus nostri, de arcano consilio diuinitatis, natura humana sibi circũ acta indissolubili fœdere, genus humanũ sibi adiunxit ac copulauit, idq; Deo Patri recõciliauit, obedientia quã Deus pater requirebat integre præstita, & pœnis quæ nobis sustinendæ & perferendæ erant, in se deriuatis.

Secundo certißima sunt & uaticinia de Imperiorum serie, administratione, distractione, ruinis, succeßibus in gubernatione, qualia sunt Danielis uaticinia, Esaiæ, Ieremiæ, & Ezechielis quædam. Habet enim Deus comprehensam mente uelut ideam omnium Imperiorum, & rerum in Imperijs gerendarum. Quæ quocunq; tempore euentura sint, quo ordine, quibus autoribus, quo successu, quo exitu, multo ante prospicit, præuisa ita distribuit ac determinat, ut uirtutem afficiat præmijs, scelera puni-

ra puniat. Vult enim genus humanum multiplicibus colligatum fœderibus, præcipue uero politijs uelut carceribus ſeptum & concluſum uiuere coniunctim, collatisq́; & coniunctis operis cum doctrinam de Deo aliasq́; uitæ neceſſarias artes explicare, illuſtrare, ac propagare, tum hanc ſocietatem fouere ac tueri. Vult Imperia Eccleſiarum & omnium honeſtarum artium domicilia & propugnacula, ac ueræ diſciplinæ neruos eſſe, exequi iuſticiam, ornare præmijs uirtutem, patrocinari inſontibus, cuſtodire ac defendere pacem, cohercere ac compeſcere iniuſte & tyrannice graſſantes, punire libidines. Idcirco & indidit hunc ſenſum omnibus non prorſus feris, ut ament, expetant, quærant & amplectantur ueram animorum in politica uitæ conſuetudine coniunctionem, & ipſe tanquam in ſtatione conſiſtens cuſtodit Imperia, tanta ſeueritate, ut eos qui moliuntur diſsipationes, aut turbant rectè conſtitutos cœtus occulte uel palam, mirabiliter præter omnium ſpem & opinionem, uel detectis inſidijs iudicibus uinciēdos tradat, uel ſi laqueos iudiciorum declinent & euadant, horribiliter cœlitus ulciſcatur. Quando uero rebus ſecundis & ad uoluntatem fluentibus, opibusq́; & potentia animi elati exultant, luxuriant & ferociunt, Quando creſcunt impune εἰδολωμανίαι, tyrannides, libidines, & alia ſcelera publice & priuatim; Deus excitat, armat & roborat alios,

alios, qui & ipsos tollunt principes, & florentißima regna uastant ac delent. Deus est enim qui transfert & constituit Imperia mundi. Etsi uero immutabiliter scelera odit Deus: tamen tollerat, & quousq; tolleraturus sit definit, & quando mutatis Imperijs ea uindicaturus sit decernit. Hæc decretio etiam si sit patefacta, non tamen euentum necessario attrahit, ut frustra speretur consequuturum aliud, quàm quod promulgatum est. Fit enim propter causas positas in potestate libera uoluntatis hominum, quæ cum sit domina actionum liberrima, aliter agere quam prædictum est, potest. Nec præuisio adfert uoluntati neceßitatem ui cogentem eam ad præuisas diuinitus actiones. Idcirco uaticinia περὶ τῆς τῶν μοναρχιῶν ἢ αὐξήσεως, ἤγε ἀκμῆς ἤτοι παρακμῆς, de ruinis & interitu, sola neceßitate consequentiæ seu καθ᾽ ὑπόθεσιν necessaria sunt.

Tertio similis est ratio uaticiniorum monentium de Pseudoprophetis exorituris in Ecclesia, & antecessuris nouißimum diem, de scandalis grassaturis in Ecclesia, de corruptione sanæ doctrinæ, de blasphemijs in Filium Dei, & singularia illa de pertinacia præfracti Pharaonis perseuerantis in contemptu minarum cœlestium, & consilio delendi populi Israelitici, de Iuda prodituro Christum. Quanquam enim euentura talia in Ecclesia prospicit Deus, metisq; præfixis uelut sistit atq; inhibet,

bet, & quando, quibus modis ulturus ea sit sancit: non tamen efficit. Nec præuisio diuina, determinatio, & præsignificatio urgent, ut necessario fiant. Quia inuasura in Ecclesiam præcognoscit, ideo determinat. Nobis ea aperit & nunciat, ut & doceat & præmuniat, ne terreamur deformitate scandalorum, uel offendamur, uel seducti religiosa specie Pseudoprophetarum, furoribus eorum contaminemur aut capiamur.

Quarto, uaticinia quibus pœnæ & calamitates propter peccata denunciantur: habent annexam conditionem pœnitentiæ. Etsi enim uere Deus ac horribiliter irascitur peccatis, eaq; atrocissime ulciscitur: tamen uictus deprecatione & obedientia æterni Filij sui, iusticiæ misericordiam mirabili temperamento miscuit, ita ut promiserit se mitigaturum pœnas, & alleuaturum ærumnas pœnitentibus, hoc est, ijs qui agnoscunt sese, & uero terrore ad cogitationem & conspectum peccatorum suorum & iræ diuinæ expauescunt, rursusq; erecti fide accedunt ad Deum huius intercessoris filij Dei regnantis ad dextram Patris fiducia, & petunt condonationem peccatorum, atq; auxilium Spiritus sancti, studentq; edere fructus uitæ melioris. Talibus se leniturum pœnas & ærumnas, iurans asseuerat, Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Et repetita est creberrime hæc conditio ueræ & non

ſimulatæ pœnitentiæ includenda cœleſtibus minis paßim in tota ſacra doctrina.

Quinto uaticinijs, quæ continent promißiones corporalium bonorum, adiuncta eſt conditio crucis, afflictionum & ærumnarum. Sed hanc ſola intelligit Eccleſia, quæ ex uerbo per Filium patefacto ſcit, uelle Deum, ut totum genus humanum ſit ſubiectum cruci propter peccatum, Eccleſia uero præ cæteris gentibus affligatur & exerceatur durius. Et quas habeat huius conſilij cauſas clementißimus Pater ex doctrina Filij Dei diſcit, Nec Deum grauioribus oneraturum periculis hunc miſerum & cæteris gentibus omnibus inuiſum cœtum, quàm ſufferre poterit ac perpeti, certo credit ac ſtatuit. Idcirco cum ſæuißimis iactatur & concutitur procellis, laceratur, premitur, expilatur, eijcitur in exilium, igne ferroq; deſolatur à Tyrannis, necatur fame: nunquam tamen deleri totam ſinit Deus, ſed ex dißipatis cœtibus uelut naufragio fractas tabulas colligit & componit, inſtaurat eam rurſus, ſeruat ac protegit, ut ſint qui celebrent ipſum etiam in hac uita.

Hæc fere ſunt præcipua uaticiniorum cœleſtium diſcrimina, quibus ita diſtinctis certitudo ſingulorum ſit illuſtrior. Bonorum ſeu æternorum ſeu corporalium Deus ipſe autor eſt atq; effector. Ipſe ea impertit & largitur hominum generi, eo diſcrimine, ut æterna bona ſine omni conditione

offerat ac donet accipiētibus fide, corporalia temperet ac misceat cruce et afflictionibus. Mala pœnæ, id est, calamitates omnis generis identidem destinat atq; infligit ipse, Alias sine secundis causis per Angelos sanctos, aut permittens Diabolis ut sæuiant. Certum est enim magnam partem tristissimorum euentuum oriri præcipue à Diabolo, qui furores in impijs confirmat: Aliàs per secūdas causas, easq; aut naturales ac destinatas, inhibitis mutatisue naturalibus earum actionibus, ut cum cœli uirtutibus clausis terra sterilescit, aut uoluntarias, impellendo bonos uiros seu in Magistratu constitutos, seu priuatos ad punienda scelera publica & priuata, permittendo malis ut grassentur. Mala culpæ nec uult nec efficit, etsi præuidet & permittit, ut talia uel Diaboli excitent, uel homines aut sua malitia, aut à Diabolo incitati perpetrēt.

Prædictionum physicarum, quas ex signis & causis naturalibus sensui obuijs homines ratiocinando colligunt, longe dißimilis est ratio, & certitudo longe infirmior multis de causis, quas coniungi omnes, simulq; examinari & pensitari accurate necesse est, si de certitudine harum coniectationum seu præsagiorum pronunciare quid uolumus. Siue.n.causarum seu necessario, seu naturaliter agentiū effectus, signorūue monita in quocunq; genere, quib. declarantur ac præsentiuntur consequentia & futura, siue euentus qui liberis huma-

næ uoluntatis motibus atq; actionibus accidunt, inuestigentur: expendi necesse est causarum naturam, uim, & efficaciam. Vtrum propinquæ sint causæ uel remotæ, καὶ τῶν αἰτίων αἴτια: Vtrum καθ᾽ αὑτὰ αἴτια sint aut κατὰ συμβεβηκός, id est, ueræ, per se, ac propriæ causæ, an accidentariæ. Et si sint καθ᾽ αὑτὰ αἴτια, an sint κύρια αἴτια, an συναίτια, an σύνεργα. An sese habeant ὡς τὰ μέρη an uero ὡς τὰ ὅλη καὶ συνθέσεις. An κατ᾽ ἀνάγκην agant, aut κατὰ φύσιν, aut κατὰ προαίρεσιν. An χωριστὰ sint uel ἀχώριστα. An sint κατ᾽ ἐνέργειαν αἴτια uel κατὰ δύναμιν. Vtrum interuenire aliæ causæ possint, quæ uel hebetent, atq; obtundant, aut etiam prorsus reprimant cæterarum ἐνεργείας & uires: uel obstent ac prohibeant, quo minus suo & usitato tenore procedant ad effectus petiti completionem. Quæ sit conditio materiæ effectionibus causarum subiectæ: quæ huius ad causas ποιητικὰς ἀναλογία & habitudo. Vtrum ad eum effectum, cuius inquisitio instituitur, oporteat concurrere plurium causarum συμπλοκήν.

Præter hæc & aliud est, quod difficultatem coniectandi auget, & præuisorum ac præscitorum physicorum certitudinem infirmat ac labefactat. Pleraq; .n. in tota rerum natura fiunt & eueniunt non ἀναγκαίως et necessario, sed ἐνδεχομένως. Cuius rei causa est liberrima Dei Architecti &

operum

operum naturæ gubernatoris uoluntas atq; omnipotentia. Etsi enim indidit singulis suos agendi modos, quos naturis non eripit, tamen nec à physicis causis edi consuetæ, & exertæ iam atq; in accommodatam & adhibitam materiam directæ defixæq; actiones, quæ sunt ἀπροαίρετοι κινήσεις *naturarum, idem eodem modo semper efficiunt: neq;* προαιρετικὰ *hominum ut instituta inchoataque sunt, ac deliberata & distributa, ita necessario procedunt, aut in eum exeunt finem, in quem sunt directa & conclusa. Inde Aristotelicæ natæ* περὶ τύχης καὶ αὐτομάτου *disputationes. Liberrime enim Prima causa & uim secundis suppeditat, aut cum uult subtrahit, & agentium* ἐνεργείας *gubernat ac dirigit, uel restringit cum uult, & promouet effectiones atq; opera maturat uel elidit atq; impedit cum uult, deniq; liberrime regit & dispensat omnia aut* κατ᾽ οἰκονομίαν *per ordinatam causarum seriem, aut* κατ᾽ εὐδοκίαν *suo consilio & arbitrio aliquid præter ordinem & contra cursum causarum moliendo, aut* κατὰ συγχώρησιν *indulgendo & permittendo aliquid, longe aliter incitat regit & instruit, aut contra infrenat & inhibet causas* ἀπροαιρέτους *te physicas, quæ sine deliberatione sineq; delectu & libera facultate prorsus naturæ suæ sequuntur ductum atq; impetum: aliter* προαίρεσιν *hominis, cui* τὸ αὐτεξούσιον *non adimit, quod ex naturæ*

uulnere adhuc reliquum est cum horribili & deploranda ἀδυναμία ad ea præstanda, quæ lege Dei præcipiuntur, & δυνάμει incitante ad contumaciam uoluntati diuinæ aduersam. Ordine agentem uoluntatem et sustentat & adiuuat. Ruentem contra ordinem non adiuuat, etsi sustentat. Et si conatum non impedit in actionibus ordini contrarijs, tamen ne uel perficiat quod conatur, prohibet, uel, quousq; quod illa conatur, permissurus sit constituit. Etsi igitur suis & proprijs agunt singulæ causæ uiribus, tamen liberrime Deus uel physicarum actiones incitat, intendit, & acuit, aut inhibet prorsus, ac uelut compescit, ne exerant sese, aut mutat: uel uoluntariarũ si non actiones, euentus tamen qui petuntur, & ad quas actiones diriguntur impedit. Et uel alios longe diuersos aut ex diametro contrarios propositis obijcit, uel petitos euentus aliter gubernat & præstat, quàm humana sapientia decernit. Quanquam autem disputat Aristoteles & cœlestes causas simplici atq; absoluta neceßitate easdem perpetuo actiones edere, & primam causam insolubili uinculo secundis ita connexam esse ac copulatam, ut aliud nequeat instituere opus ullum, quàm tota series coniunctis actionibus molitur & struit, aut aliam usurpare uim, quam qualem eædem causæ flagitant, inquit enim, πάντα τα φύσει ἢ ἀεὶ οὕτω γίγνεται ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ: tamen refutatur ac reuincitur cum euiden=

euidentißimis multiplicis experientiæ testimonijs, tum autoritate doctrinæ sacræ.

Non Deus est numen parcarum carcere clausum,
Quale putabatur Stoicus esse Deus.
Ipse potest currus solis inhibere uolantes,
Ipse uelut scopulos flumina stare iubet.

Eadem donauit perfectione cœlestia corpora, ut nullis essent obnoxia affectionibus, suisq; sine cessatione aut offensione circumagerentur motibus certis ac statis uicibus, & cursus semel peractos mox eadem lege constantißime repeterent, atq; in parte mundi inferiore & elementari aeris constitutiones moderarentur & attemperarent uitæ animantium, rebusq; terra nascentibus. Instituit hunc ordinem Deus certo consilio: Eundem sustentat, conseruat & adiuuat. Rursus cum uult, aut cum res requirit, neglecto ordine et connexu causarum, uel sistit concitatißimos orbium cœlestium motus, uel roborat atq; exacuit particularium causarum uires cæteris præteritis, uel cohibet ac uelut infrenat, ne erumpant. Cum itaq; omnium secundarum causarum tam ἀναγκαίων seu cœlestium, quàm φυσικῶν καὶ προαιρετικῶν effectus sint contingentes, etsi dißimiliter & alij alio modo: contingentiæ uero in tota rerum natura causa sit libera uoluntas Dei gubernantis hunc à se fabrefactum mundum, et distinctum in eo ordinem par-

tium,ſuo conſilio & iudicio liberrime ſine coacti-
one ulla: perſpicuum eſt non parum inde de certi-
tudine diuinationum, quæ ex ordinatis in natura δυνάμεσι fiunt, decedere, quod prima cauſa domina motuum omnium atq; ἀνδργεῶν, etiam certo & ſine errore perueſtigatas ac comprehenſas cauſas multis modis mutare poteſt.

Præterea in illis euentibus, qui arbitrarijs hominum actionibus accidunt, contingentiæ cauſa eſt libertas uoluntatis humanæ. Noſtrum eſt enim, noſtraq; in poteſtate collocatum politicum omne ſeu elicitum, ſeu imperatum, Velle, nolle, appetere, non appetere, aſſentire aut diſſentire, eligere aut reijcere, ſequi aut declinare, urgere ac perſequi quod inchoatum eſt, aut abijcere inſtituta de ſuſcipiendis actionibus conſilia & deliberationes, uel iam ſuſceptas actiones deponere, ac uertere uel flectere ſeſe ad alia, quæq; ſunt huiusmodi. Noſtrum & hoc eſt, inſitas nobis connatasq; à prima origine ad uirtutem propenſiones ſtudio diligentiaq; excitare, fouere ac conformare, Incitamenta ad uicia, affectusq; uehementes et inconſideratos, aut re primere ac uelut ſtrangulare, & ſuffocare doctrina, aſſuefactione, cultuq; diligenti, priuſquam adoleſcant & confirmentur, aut ita domare ac compeſcere, ut imperio rectæ rationis ſubdita, intra ſuas ſe metas contineant & uoluntati pareant. Phyſicarum uero cauſarum actiones atq; effectus inſigniter

gniter uariat fluxibilitas & instabilitas materiæ elementaris, quæ uagis admodum incertis ac uarijs agitatur motibus, nec eas quas semel complexa est formas, retinet perpetuo, nec uno fertur motu simplici, sed leui occasione irritata causis agentibus, pristinas formas excutit, & nouis præparata motibus nouas assumit atq; induit, uagaturq; in hac sede elementari ordine incerto huc illuc, prout à causis agentibus in hanc uel illam partem trahitur, uoluitur aut propellitur, aut hoc alioue modo afficitur. Nec certas ullas aut stabiles ac perpetuas primarum qualitatum habet mixtiones. Mutantur enim hæ cum formis ipsis, his uero amotis & abolitis mixtione dissoluta, qualitates quoq; abscedunt ac dißipantur, moxq; noua proportione inter se in eodem subiecto miscentur & iunguntur, quæ congruit formæ occupaturæ materiam. Tales materia elementaris cum uices motuum mutationumque subeat ac sustineat, quàm difficile sit de his coniectari, nemo est qui non agnoscat.

Atq; ut exactius infirma omnium harum diuinationum certitudo perspiciatur, repetam paulo altius, sed generatim tamen & strictim euentuum causas, ex quibus liquido patebit, quanta sit in hoc toto genere difficultas, quàm prona & lubrica ad errandum uia, ob tantam uarietatem & obscuritatem causarum, tamq; uagos materiæ motus, & ordiar à naturalibus. Difficile est constituere,

utrum cauſæ, quæ de ſecuturo effectu teſtimonium
perhibent & ſpem faciunt, ſatis roboris habeant
ac uirium ad eundem producendum ac perficien=
dum. Frequenter .n. illæ, quæ inquiruntur cauſæ,
quæq; coniecturas de euentibus ſuppeditant, ad eoſ
dem uim tantum μορικὴν ſeu ἀπὸ μέρους conferũt,
nec abſoluendis ſua ui effectibus ſufficiunt, citra
opem cauſarum ſociarum. Non raro incidit uis
contraria, quæ uel inchoatos iam effectus à priori
bus diſcutit ac demolitur, uel omnino prohibet, ne
exerere uim ſuam illæ queãt, uel exertam quidem,
priuſquam opus inchoatum compleat, uelut inter
rumpit ac ſiſtit. Non ſemper Luna uel Tauri hya=
des pleiadesq; ſubiens, uel nebuloſas præteriens
Cancri ſtellas, quibus aſellorum & præſepis eſt no
men, pluuias ciet. Sæpe uniuerſales & particula=
res cauſæ diſſentiunt inter ſe, Particulares fœlicia
pollicentur, Vniuerſales aut damna minantur, aut
exitia cladesq; portendunt & inferunt, quæ cum
ſint ualidiores & efficaciores (ὑποπίπτει γὰρ
ἀεὶ, ut recte Ptolæmeus ait, ἡ βραχυτέρα αἰτία,
τῇ μείζονι καὶ ἰσχυροτέρᾳ) elidunt atq; exclu=
dunt particularium cauſarum ſignificata & effe=
ctiones. Sic uno die in prælijs pereunt multa mil=
lia, quorum ſunt diſsimillima fata. Peſtilentibus
morbis conficiuntur plurimi, quibus diuturnam ui
tam & aſtra & cæteræ cauſæ phyſicæ propinquæ
ſpondent. Sæpe cum cauſæ adſunt ſatis efficaces &
firmæ:

firmæ: tamen materiæ tantum est robur, tantaq; ad retinendum uis, ut etiamsi labe afficiatur aliqua, nõ succumbat tamen, sed deuictas à sese causas quæ infestant repellat ac profliget. Non omnes lætalibus & acutis oppreßi morbis pereunt. Oportere enim analogiam esse τῶν ἐνεργούντων αἰτιῶν, πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὕλην, & in materia ἐπιτηδειότητα ad patiendum notum est. Etsi naturalia uno modo semper agunt, nec contrahere ac cohibere delectu spontaneo, aut auertere ab amota materia, aut suspendere actiones possunt: requirunt tamen & congruentem καὶ σύμμετρον uiribus suis materiam, et obtemperantem, non aduersantem actioni. Sæpe materia elementaris ut uaga est & instabilis, leui momento impulsa fertur sine ordine & fluctuat temere. quo fit ut quandoq; nubes aliunde aduolutæ cœlum, quod clarum paulò ante & tranquillum erat, operiant ac turbent, ibi uero ubi primum collectæ coierunt, aer serenescat. Quandoq; remotæ causæ prospera innuunt, propinquæ tristia. ut in Crisibus interdum Luna recte posita, nullisq; hostilibus circumsessa uel oppressa radijs, spem facit de liberatione ægroti, aut mutatione insigni in melius: Tanta tamen morbi est sæuicia, tantaq; naturæ imbecillitas, ut frustra cœlestes causæ fractis prostratisq; uiribus opitulentur. Interdum contra cum astra infausto situ & tristia denunciant, & ægro-

tum affligunt atq; infestant cum morbo ipso pariter: tamen si natura ægri uigeat, luctatur cum utraq; causa, superatoq; et excusso nocumento, quod utraq; infert, uincit & euadit. Deniq; sæpe cum nihil est uicij, nihil imbecillitatis aut erratorum in causarum naturalium serie, nihil deest quod ad consummationem præuisi operis requiri posse uidetur, nec materia actionibus causarum obnititur, neq; alioquin fortius agens iisdem obsistit: Deus tamen ne fiat, multis modis prohibere potest. Idq; & facit sæpißime, & totam naturam liberrime gubernat: plenæ sunt exemplis historiæ sacræ. Consistit sol Iosua Hierichunta oppugnante, & postea Ezechia conualescente: sterilescit terra, & stellarum effectiones, quæ annuatim certis uicibus, pluuijs excitatis, terram rigant ac fœcundant, diuinitus interclusæ cessant ad tempus Heliæ seculo. Solis lumen euanescit Christo pendente in cruce. Non urit ignis pueros Israeliticos in camino Babylonico. Non urit Polycarpum ardenti impositum rogo. Non extinguitur Ionas in uentre cœti conclusus. Non fame perit Moses quadraginta continuos ieiunans dies, cum teste experientia, octiduana fames ferè perimat hominem. Fissæ maris rubri aquæ, & in altum scopulorum instar eleuatæ, fluxu natiuo uelut represso & fixo consistunt, nec transeuntem populum obruunt. Ad hunc modum liberrime Deus imperat naturæ, & multa tristia

mala,

mala, quæ & designant & inuehunt causæ naturales, immensa misericordia ad piorum preces lenit & auertit.

Agunt cœlestes causæ necessario. Quamdiu hic status rerum persistet, Solq́; ab ortu feretur in occasum: diem pariet, toto supra quod uoluitur hæmisphærio collustrato, rursusq́; cum ab occasu in ortum reuoluetur noctem inducet, terra soliditate sua radijs ipsius officiente, & ne in auersum hæmisphærium pertingant prohibente. Quandiu etiam ab æquis medijsq́; cœli partibus Austrum uersus Sol agetur & Boream: quatuor anni tempora accessu suo & reditu ad locum unde exierat, distinguet ac temperabit. Eodem modo homo gignit hominem, bos bouem, leo leonem, suisq́; è seminibus ac principijs arbores, frutices, herbæ, ortum necessario ducunt. Sic enim ab initio hæc constituta, Dei iussu tenorem seruant suum seriemq́;. Sed tantisper donec adiuuat & uim confert prima causa, qua non agente, aut contrarium intendente cessant, seq; ad præscriptum & ordinationem primæ causæ inflectunt & accommodant. Fitq́; id multo frequentius, quàm nos animaduertimus aut obseruamus. Inenarrabili enim bonitate fouet, sustentat, protegit, ac defendit genus humanum. Multa præcauet, multa moderatur, multa depellit & amolitur, quæ nulla nos sagacitate aut uigilantia exploraremus, nulla sapientia, nul-

lis

lis uiribus arceremus à nobis aut amoueremus. Bona exhibet ac cumulat, quæ neque exquireremus nec consequeremur ulla diligentia nostra, et naturam saluti hominum attemperat propter Ecclesiam, quam cum uelit conseruatam ad extremum usq; mundi cursum, ornat atque instruit rebus necessarijs, conflictantem cum ærumnis erigit ac roborat, & contra Diaboli furores defendit mirabiliter, ac uelut ex faucibus Orci ereptam sæpißime in tutum collocat, cum omnibus humanis destitutæ præsidijs, & funditus interitura uidetur. Cum uagantur pœnæ in genere humano atroces, & peste, fame, bellis, uelut falcibus demetunt ac prosternunt multitudinem prophanam, parcit Deus illis, qui consperßi ac signati sanguine Filij sui notas innocentiæ præseferunt, eos tuetur, tutosq; atq; illæsos præstat, ut sint qui ipsum uera fide inuocent & colant.

Testantur hoc mirandæ liberationes Sanctorum. Apud Ezechielem mandat Dominus Angelo percutienti impios, ut parcat illis, qui uero dolore deplorabant ac detestabantur prophanationem, quæ fiebat in populo Dei. Omnino tribuendus est Deo hic honos, quòd poßit & uelit opitulari nobis, etiam cum à tota natura destituimur, contra seriem omnium secundarum causarum, cumq; deserti prorsus & abiecti uidemur. Et multa accidunt plurimis hominibus, in quibus euentus mirandi fa=

di fateri eos cogunt, se à Deo sine causis secundis seruatos esse.

Recitabo ex multis unum exemplum insigne, Duces Saxoniæ fratres Fridericus Elector & Iohannes, in Albi à Torga VVitebergam nauigarunt, cum recens soluta glacie, magnæ moles congelatæ Albi innatarent. Hæ nauim utrinq; quassarunt, ut cum VVitebergæ in ripam uicinam arci egreßi essent, carina nauis mox late finderetur, et latera resoluta deciderent. Intuentur id spectaculum Principes stantes in ripa, cum magna admiratione, cogitantes quanto in periculo fuerint, & agnoscentes diuina ope nauim seruatam esse integram, donec ipsi inde egreßi essent. Tandem post longum silentium inquit Dux Fridericus ad fratrem, Fateamur nos diuinitus seruatos esse, & grati beneficium Dei celebremus, qui nos et in hoc periculo, & in alijs protexit. Quòd autem nobis egreßis nauis dilaceratur: profecto metuo post nos, nostræ nauis, id est, domus Saxonicæ dilacerationem.

Eadem pœnarum est ratio ut supra monui. Incutiuntur clades calamitatesq́; & uniuersim pœnæ, multæ pijs, Iudicium enim à domo Dei incipit. plures & atrociores impijs à Deo, quas nec significatrices ullæ, neq; effectrices causæ in serie causarum ordinatarum antecesserunt. Merguntur in æternam mortem primi parentes uoce diuina.

Igne

Igne misso cœlitus, consumuntur oppida Sodomitica. Agrippa delectatus impijs populi acclamationibus, quibus Deo æquabatur, statim ex putredine corporis uermibus oppletus, inter teterrimos & pestilentissimos halitus & fœde obrepentes faucibus lumbricos animam exhalat. Concussa Hierosolymorum fundamenta, quæ à Iudæis imperij Romani iugum excussuris, & deletam populi politiam renouaturis instaurabantur sub Iuliano, terræmotu disijciuntur, terraq́; dehiscente cum multis hominum millibus degluciuntur. Iulianus Apostata sagitta ex incerto missa transfigitur. Cerinthum contumelia afficientem Filium Dei, balneæ opprimunt. Arius in cloacam intestina effundit. Fiuntq́; huiusmodi multa, quæ intentat Deus non præmissis aut ad eum effectum instructis secundis causis.

Neq́; in hac commemoratione prætereundus est impostor Diabolus, cuius est antea exposita atque declarata potentia. Scelerate abutitur natura rerum ad perniciem generis humani, Callide perniciosas præstigias physicis effectibus conformat, & multa in ordine causarum suo tenore progressuq́; agentium turbat. Mala quanta potest calliditate attrahens & urgens, in ceruices nostras cogit ac contorquet: Bona abigit & excludit. Tanta ergo cum sit causarum uarietas, tanta dissimilitudo in agendo, cum libere agant aliæ atq; consulto

iudicio delectuq; adhibito, necessario aliæ, et ex liberis prima causa cæteras oẽs libere gubernet: omnino diuinare aut ꝯstituere, quãdo ad causas certo et indubitato sequuturus sit effectus difficile est.

Accedit ad hanc causarum uarietatem multiplicem dißimilitudo uatum significationes causarum signorumq́; interpretantium. Cernimus quosdam peculiari naturæ ductu, insitaq́; à stellis solertia ac sagacitate, mediocri siderum cognitione exculta, lõge uerius promptiusq́; ex obuijs aut aliquanto ante præuisis indicijs elicere futura, quam qui sola arte excellunt, naturæ adiumentis destituti. Imo hac ipsa ui ingenij solertiq; ςοχασμῷ multa perspicere & consequi, quæ ars ipsa aut minime erueret, aut difficillime assequeretur. Siquidem natura paucioribus, ars pluribus indiget. Et in hoc numero quidam existunt, qui non solũ euentus particulares artificiosißime indagatos proferunt, sed penè momenta ipsa atq́; articulos temporum, quibus promunt sese ante declarati casus, collimant. Alios contra uideas summa doctrina, et eorum quæ ad artem pertinent, cognitione amplißima instructos, cum se ad præsagiorum usum conuertunt, ridicule falli atq́; aberrare. Quosdam rursus experimur reperiri, qui cum excellentibus naturæ dotibus, & aptitudine ad diuinandum natiua doctrinam copiosam, usumq́; artis plurimum coniunxerunt, & prædictos utrosq́; superant.

Duplici ergo præsidio futuro uati seu coniectori (ut in omni artium genere) opus est, Naturæ & Artis. Naturæ uis à stellarum certarum fœlici conuenientiáque positu proficiscitur, & arte multo est potentior, ac plus confert, adeo ut si deficiat, ars quantocunque elaborata studio, mutila tamen euadat ac manca. Etsi enim quæ natura insunt arte expoliri absoluique desiderant, frustra tamē se rè in doctrina regulisque ipsis operam ponimus ac desudamus, cum nulla præcessit ἐπιτηδειότης naturæ, eoque magis in hoc genere diuinandi de occultis & futuris, quod in eo plus quàm disciplinis cæteris uis naturæ pollet ac præstat. Ptolemæus quæ in Astrologo requirantur ostendens, concinno breuique aphorismo complexus est utrunque, ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ ἐπιστήμης. Sed naturam exactißimæ absolutißimæque doctrinæ proponit. Inquit enim paulò post, ἡ ἐπιτηδεία ψυχὴ πρὸς γνῶσιν πλεὸν ἐπιτυγχάνει τοῦ ἀληθοῦς, ἢ ὁ ἀκρῶς ἀσκήσας τὴν ἐπιστήμην. Galenus in Medico requirit φυσικὴν στοχασμὸν, id est, solertiam naturalem seu sagacitatem coniectandi statuendique ex notis sensu acceptis, de morbi specie & causis, de naturæ robore, de loco affecto, de sequuturis symptomatis, de interitu uel conualescentia, non fortuitam aut ex imaginatione qualicunque profectā, sed et ratione certa nitentem, & uia methodica procedentem. Hac se ualuisse gloriatur, & in ea tantum positum censet,

censet,ut eos qui hac deficiente,solis præceptionibus ducuntur,frequenter in signorum consideratione cæcutire,& eorundem interpretatione atq; accommodatione labi,omninoq́; aut uix,aut tarde significata comprehendere affirmet,cum naturam ducem & φυσικὴν ςοχασμὸν sequentes intuitu contactuue primo explorent & lapsus naturæ & residuas adhuc uires.

Coclitem Chiromantem celeberrimum rogatum,ut qua ipse ratione linearum notas, collocationesq́; & commixtiones in manibus, & cæteros peculiarium figurarum characteres expenderet, atq; ad hæc illaue significata accommodaret, hanc ergo ut literis monumentisq́; descriptam posteritati relinqueret,ne cum ipso ars tota,quam absoluisse putabatur concideret & euanesceret:respondisse ferunt,optare se,ut totam aliquis Chiromanticen integre perspicuis regulis complectatur & explicet,Velle se quoq; quantum in ea consequutus esset, optima fide & dum in uiuis esset alijs communicare,& commendatum literis ad posteros transmittere,Sed futuro Chiromanti opus esse præter artis præcepta peculiari ui naturæ, quã qui ad artem non adferret,eum frustra in sola doctrina operam collocaturum esse.

Omnino igitur animum ad uaticinia prodenda atq; excudenda de physicis argumentis prædicta applicaturum,utroq; instructum esse oportet.

id quia contingit paucis, pauci ueras sententias etiam sedula attentáq; & pene superstitiosa inuestigatione acquirunt. plurimi incertis & aberrantibus ducuntur opinionibus, quas uel ex causis aut non ueris aut iusto imbecillioribus, uel ex uiciosa ratiocinatione arripiunt. His ueritas physicarum prædictionum uelut conuulsa ac labefactata fidei non parum amisit. Etsi enim ex artificum erratis artium ipsarum & rerum certitudo æstimari nequaquam debet, Neq; enim uel ordo rerum & natura euertitur, uel certitudo doctrinarum, quæ ex ipsarum rerum conditione dependet, infirmatur aut tollitur erratis hominum: fit tamen, ut difficilius languidiusq; assentiamur artificum inuentis sæpe decepti, & ferè de rebus ipsis ambigamus, cum eos qui naturæ exactam & penè familiarem sibi cognitionem soli arrogant ac uendicant, quàm maxime hallucinari in eius declaratione aduertimus. Manet tamen natura rerum, Manet certitudo sententiarum de natura, constituta, approbata & confirmata diuinitus, utut homines iudicent. Nihil ueritati artis, nihil constantiæ perpetuæ ordinis in natura decedit, ob hominum aberrationes & lapsus.

Exclusis itaq; ac separatis his impedimentis, quæ uaticinantium diuersitas infert ac dißimilitudo: de illarum prædictionum certitudine, quas artifices periti recte iudicantes ex causis signisque

physicis

physicis extruunt, deque gradibus ac differentijs certitudinis in singulis disseremus ordine, Sed ita ut causas antea commemoratas discrimine uario ac multiplici intra certos contractos limites prius sic definiamus, ut Artificum prædicta ex physicis causis signisq́;, aut firma aut probabili ratione contexta, uera esse suo quælibet loco atque ordine, suoq́; modo pro conditione agentium causarum, et compleri euentu sentiamus, eatenus, quatenus Deus totius opificij autor & gubernator, naturam ordine tenoreq́; à se constituto progredientem sustentat & adiuuat, neq́; uel impedit, uel impediri ab alijs causis sinit.

Hæc regula uera est, demonstrata congruentibus inter se omnium causarum effectionibus inde usq́; à primo mundi exordio. Ita enim Deus δημιουργος condidit hoc pulcherrimum & absolutißimum opificium rotundo ambitu conclusum, ut non solum fabrefactas naturas locis secluserit, sed & singulas suis exornarit atq; expoliuerit formis, & formis ipsis adiunxerit δυνάμεις ἀναλόγους, in mixtis uero & συμμέτρους κράσεις τῶν πρώτων στοιχείων, quæ sunt causæ effectrices peculiarium & suæ naturæ conuenientium actionum. Illæ formæ dum uigent ualentq́;, non prohibitæ, eodem modo agunt semper.

Quemadmodum autem modo agendi causæ discrepant, aliæ enim necessario, aliæ natura eun-

dem producunt effectum, aliæ libere agunt, & effectuum alij absolute considerantur, alij ad materiam, in quam se uis causarum expromit referuntur: Sic præuisa prænunciataq; uel effectuum, uel accidentium ad effectus consequentium inter se differunt.

Aristoteles secundas causas quatuor generibus complexus est, quibus & conuenientia nomina attribuit, desumpta à modo agendi indito singulis in prima creatione. τῆς ἀνάγκης uoce & cœlestes causas denotat, & necessaria atq; immutabili lege procedentem agendi uim exprimit. τῆς φύσεως appellationem elementaribus accommodat, quarum simplices quædam sunt, quædam simplicium inter se commixtione constant. Vtrisq; adsunt certæ sensibusq; obuiæ qualitates ceu ministræ, aut ὥσπερ σύνεργα αἴτια, quæ in simplicibus simplices καὶ σφοδρότεραι, in mixtis præcedentibus motibus uelut fractæ, & ad temperiem formis σύμμετρον redactæ deprehenduntur. προαίρεσιν transfert ad actiones arbitrarias hominum, quas libera facultate uoluntas ciet atq; expedit, et si has semper præit, sæpe moderatur iudicium deliberatioq; & consultatio rationis. Fortuitos casus nec cogitatos ante, nec quæsitos, sed præter opinionem obiectos, et ab occultis causis gubernatos, τῆς τύχης καὶ αὐτομάτου appellationibus notat et comprehēdit. Vt diuersa harū causarū uis est: Sic dissi-

milis

milis ratio effectuum. Ἀνάγκη *totum elementarem mundi tractum ambitu ſuo complexa, afficit ſubigit & immutat. Cuilibet ſpeciei ſua eſt peculiaris & propria* φύσις *ordine & lege procedens, ſeu cum producit & conſtituit indiuidua, ſeu cum abſoluta fouet, ſuſtentat, diſpenſat ac conſeruat, tueturq́; coalitum formæ cum materia, ne ante præſtitutum diſſoluatur terminum aut fatiſcat. Soli homini* προαίρεσις *ineſt. huic ſoli* τύχαι *accidunt, quemadmodum* τῇ φύσει αὐτόματα. ἐξ ἀνάγκης γινόμενα, *ut Ariſtoteles inquit, ſua ſequutus principia,* ἀεὶ ὡσαύτως γίνονται. *Sed refutatur experientia & uerbi diuinitus patefacti autoritate.* φύσις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *idem inſtituit, agit & efficit. Ariſtoteles* ἀνάγκην κυρίως *diſtinguit* ἀπὸ ἀνάγκης καθ' ὑπόθεσιν. *Sed nulla eſt in rebus creatis niſi* καθ' ὑπόθεσιν *neceßitas.* προαίρεσις *in quancunq; ſe uertit & inclinat partem libere, neque eodem modo actiones inſtituit, nec ſuſceptas eodem modo proſequitur, exercet, aut abſoluit. Prorſus uaria eſt* τύχη *& inconſtans, ut quæ in horas ferè & momenta mutatur, ſuntq́;* τύχη *&* αὐτόματον *cauſæ* κατὰ συμβεβηκός. *Dißimillima ergo ratio iudicandi uel de effectibus ſingularum, uel de euentibus, qui effectibus inſtitutis interueniunt. Quantum ſingulis certi inſit & ueri, decernemus adhibita ſemper (intellectu ſaltem, ſi uerba non*

repetentur) hypothesi, quam initio constituimus, tanquam regula Lesbia.

Certæ sunt ex perpetuo constantiq́; ordine & inuariabili lege naturæ prædictiones effectuum, qui immediate καὶ ἀχοριστῶς, & oriuntur ac dependent à proprijs cœlestium corporum naturis, & motus eorundem certo comprehensos sequuntur, quales sunt de emersu apparitioneq́; & occultatione stellarum, de momentis ineuntium & desinentium dierum, de eorundem augescentium & deficientium interuallis, de eclipsibus, & aliæ huiusmodi. Ad eum finem enim condita sunt lumina cœli, ut suis circumuecta orbibus, reliquas stellas & terras subiectas collustrent. Reliqua uero cœli corpora multiplici numero his addita sunt, ut sine ulla affectione aut offensione suis itidē et cōgruētibus motib. perpetuo circūacta, cursibusq́; continuo repetitis, lumina adiuuent. Semper Luna ad alterutrum nodorum delata, soliq́; opposita, in terræ umbram mergitur & lumen amittit. Eadem in alterutro nodorum subtus soli uelut obducta, terris quas umbra sua inuoluit, solis conspectum adimit. Perpetuo exoriens luce sua conuersum ad sese hæmisphærium terræ collustrat, & motu suo ac primo seu quottidiano diurnas uicissitudines, suo tantum, anni quatuor cardines distinguit, accedens æstatem aduehit, discedens hyemem relinquit, alibi plus, alibi minus caloris frigorisue excitans pro

posita

posita diuerso ad subditas terras, & distantia à puncto uerticali. Circumuolutus nunc has, nunc illas in cœlo stellas fulgentibus radijs contegit atq; abscondit & uires earundem extimulat atque euocat. Fiunt hæc necessario uno eodemq; modo ὡς ἐσώπαρ, quod primitus à conditore ordo ratioq; motuum talibus est descripta & alligata legibus, quas neq; excedunt stellæ, nec rumpunt Deo non uolente, uel si fractus illabatur orbis. Idcirco prædictionum huiusmodi præcipua & summa est certitudo suo loco.

Dißimilis est ratio effectuum, quibus cœlestia corpora uel totam elementarem naturam uniuersim, uel certos tractus, conclusaq; in illis hominum corpora afficiunt, non solum excitatis primis qualitatibus motu suo, & lumine, sed etiam his uarie mixtis ac temperatis inter sese, proportione alias commoda ac conueniente animantibus, alias aduersa & noxia, uel etiam sine euidentibus qualitatibus, latente & necdum satis explorata sympatheia percitis ac perculsis seu humoribus, seu principibus partibus. Cuius generis sunt uniuersales statisq; anni temporibus recurrentes cœli constitutiones, & menstruæ, diurnæ, horariæ, momentaneæ mutationes aeris, infectiones, halitus pestilentes, flatus fœcundi, crasium conformationes, humorum in corporibus commotiones, effluxus, abundantiæ, defectus ac diminutiones, atq; alia huius-

modi, quæ ſuo loco, recenſebuntur. Etſi enim & poſtea oſtendemus, & experientia declarat, cieri talia in hoc mundi domicilio inferiore, uariari= que ui ſiderum: tamen nec uis omnibus eadem eſt in tanto numero, nec idem motus, nec poſitus idem, neq; eodem modo in quaſcunq; terræ partes ra= dios proijciunt ſuos, nec in quibuſuis cœli locis eodem ſeſe incitant atque expromunt impetu. Et τῆς ὑποκειμένης ὕλης uarietas eſt pene ἀκατά= ληπτος. Suo quælibet ſtellæ nitent lumine, ful= genti Sol, rutilo Mars, claro puroq́; Iuppiter, pal= lido ac uelut plumbeo Saturnus, fulgido ſed albi= cante Venus, ſubrutilo & micante Mercurius, ὑπόπυρρος Lampadias hyadum maxima in fronte Tauri, flammeo ἀντάρης, fulgido Syrius. Sua ſin= gulis uis ineſt longo tempore obſeruata. Suis pla= netarum ſinguli & orbibus adhærent, & impel= luntur ac prouoluuntur motibus, ſuo quoq; ac pe= culiari ſtellæ inerrantes, quæ in concauo ambitu octaui orbis numero pene infinito, & diſcrimine multiplici lucent. Motuum diſcrimina conſequi= tur, ut coeant inter ſe alias ſtellæ, alias diſiungan= tur ac diſsideant, & ex diuerſis cœli locis dire= ctis colliſisq́; inter ſe radijs, diuerſimode uirtutes miſceant, Solq́; annuatim peragrans ſigniferum, & exuſcitet uires ſtellarum, quas adit, & uariet effectiones, nunc his, nunc alijs mane aut ueſperi in ortum productis, aut è regione merſis ſub occa=

ſum: deniq; ex habitudine terræ ad cœlum, conſenſuq; mirando ſuperiorum & inferiorum corporum, alias ſtellas, alijs terræ locis ac regionibus aut familiarius fauere atq; præeſſe, aut infeſtius quam cæteris nocere deprehenſum eſt. Terrarum uero quantum diſcrimen, quanta ſeminũ, ex quibus corpora procreantur, diuerſitas ac diſsimilitudo? Alij terræ tractus à medio cœli itinere, in quo planetæ uerſantur perpetuo, procul abſunt. Alij illi ipſi tractui uiæ Solis intruſi, radios directiſsimo uibratos proiectu uerticibus excipiunt, replicatosq; ac regeſtos ingeminant, ut ualidius urant. Alij paluſtres ſunt, plani alij, alij montibus ardui, aut ſiluis obſiti, harenoſi alij, alij argilloſi, alij ſulphuris, bituminis, uiuæ calcis, calchanthi, metallorum cæterorum uenis ſcatent aut effluunt, quæ ſuæ naturæ halitus in circumfuſum aërem expirant, & corpora aërem ſorbentia qualitatibus iiſdem imbuunt. Hanc regionum locorumq; diuerſitatem non ſolum cœli effectiones, ſed & propinquarum cauſarum uires uariare docet experientia. Candent niuibus et glacie percrepant arduorum cacumina montiũ, cum plana & à montibus, ſyluisq; diſsita grato ſuauiq; calore tepent: frequentiores & magis impetuoſas pluuias, turbulentiores uentos, crebriora fulmina alia loca alijs experiuntur. Inundantur aquis paluſtria, cum eminentiora uix pauxillum irrorantur. Valent robore corporum, moribus ferociunt,

unt,totoq́; aſpectu rigidiorem & agreſtiorem præ ſe ferunt naturam, qui ſyluas montesue incolunt. Contra natura manſuetiores eſſe,citiusq́; & facilius cultura emollitos miteſcere in planis,non paludoſis degentes cernimus. Sed longum eſſet penè infinita gentium diſcrimina,quæ ſola locorum parit diuerſitas commemorare, cum exiguo ſecluſas interuallo tota propemodum natura diſsidere conſpicemur. Maior ad gignendum,conſtituendasq́; ac commoderandas craſes corporum uis ſeminum eſt.

Tot ergo tamq́; diuerſæ cauſæ, cum ad effectus,quos in elementari regione ſtellæ gignunt,concurrant,facile eſt iudicare,partialem uim tantum à ſtellis oriri,& prædictiones,quæ ex cœli poſitu de talibus fiunt, certitudine niti tanta, quanta ex partialibus cauſis proficiſcitur,ac dependet. Etſi enim ſtellæ lege naturæ ſuæ,neceſſario eodem modo agunt ſemper,non ſemper tamen effectiones in materia elementari adhœreſcunt & firmantur, multo minus uictam ſemper & comprehenſam eodem modo ſubigunt & formant. Magna ex parte menſe Aprili plus flatuum eſt,pluuiarum, et tempeſtatum. Euehuntur enim cum Sole pleiades, hyades,hœdi, Orionis ſtellæ,quas omnes efficaciſsime eo poſitu cum uel aſsident naſcenti decedentique Soli, uel oppoſiti Solis aduerſis ſuccumbunt radijs, ortu ueſpertino aut matutino occaſu commouere

mouere tempestates longa ætas docuit. Magna ex parte æstas calore immodico feruet, hyeme gelatæ strident niues, & densatus crassescit aër, qui attractus fauces exasperat. Magna ex parte interlunio nati imbecilliores sunt, & quibus nascentibus Saturnus Lunam minaci ac hostili radio uel ex aduerso uel in quadrato positu ferit. Quibus Saturnus & Mars opponuntur, ij Dysuria ex calculo uel ex alijs causis uexantur. Fit tamen ut contrarium accidat, aut talia mitigentur alijs causis.

Differunt à cœlestibus causis Propinquæ & Materiales, quæ & inhærent materiæ elementari, & in eandem uim suam expromunt. hæ quia accommodatam sibi & sequacem requirunt materiam: si talis præsto non sit, non eodem modo καὶ ὡς ἐπίπαν, id quod agunt, expediunt & consumant, Sed ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, seu ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Vrit febrilis calor attenuat & consumit, sed plus urit in humore incensus quàm solo spiritu. Vehementius exiccat & arefacit corpora tenuia & arida, quàm humida & obesa. In illis si flagret longiore mora, depascitur τὴν σύμφυτον ἰκμάδα, & μαρασμὸν efficit, in his copiosior humiditas flammæ pabulum præbens, prohibet ne humiditatem natiuã exhauriat. Et præter materiæ ἐπιτηδειότητα, de materialibus causis aut una sola sufficit effectui producendo, ut in forti Apoplexia sola obstructio totius principij neruorum, respira-

tione

tione interclusa cor suffocat, aut plures socias causas iungi necesse est, quarũ si una desit, aut cæterarum resistat ac repugnet intentionibus, impeditur effectus prorsus, aut differtur atq; extrahitur. suppeditant exempla medicorum prognostica. Quæ sit igitur prædictionum ex his causis extructarum certitudo, manifestum est, Congruit enim rebus ipsis. Si omnes causæ ordinatæ ad effectum conueniant, & adsit idonea materia, procedit effectus: Si quid horum desideretur, aut mutilatur, aut impeditur aut deficit. Ex particularibus causis factæ coniecturæ, imbecilles prorsus sunt, nec plus confirmant de sequuturo effectu, quam pollent causæ monitrices & indices.

Ad causarum examen pertinet & distinctio signorum, quæ siue causæ sint significatorum, siue effectus, siue causis effectibusue copulata, sub duorum generum alterutrum cadunt, Aut enim τεκμήρια sunt, aut εἰκότα. τεκμήρια physica parem uim habent ante descriptis causis, & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖσον idem denotant. Nam si uerarum ac sufficientium causarum uim uicemq; præstant: effectum, de quo monent, ipsa exequuntur ac complent. Si effectuum rationem sustinent, suarum causarum uim referunt atq; ostendunt. Si causis effectibusue nexa cohærent, ceu propria suorum subiectorum naturam exprimunt & declarant. Diuinationes ergo inde deductæ certitudine non cedunt,

dunt ijs, quæ in physicarum causarum explicatione constitutæ sunt. Εἰκότα particularibus causis comparo & æquo. Nihilo certius enim sequuturos euentus demonstrant hæc, quàm de consummatione effectuum particulares causæ confirmant, quos ex parte tantum promouent. Vtrisq; abundat ars Medica, τεκμήρια sunt in illo de phtisi aphorismo, Phtisis si sputum carbonibus iniectum fœteat, & capillorum defluuium atq; diarrœa accedat, θαυματώδης ἐστ. ἐικότα infinita recenseri possent. Nec pauciora physicorum suggerunt monumenta, de horum genere sunt illa apud Vergilium tempestatum prognostica.

Luna reuertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu:
Maximus agricolis pelagoq; parabitur imber.
At si uirgineum suffuderit ore ruborem:
Ventus erit, uento semper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto (Namq; is certißimus autor
Pura neq; obtusis per cœlum cornibus ibit)
Totus & ille dies & qui nascentur ab illo
Exactum ad mensem pluuia uentisq; carebunt,
Votaq; seruati soluent in littore nautæ
Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoq; & exoriens, & cum se condet in undas
Signa dabit, solem certißima signa sequentur.
Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.

Ille

Ille ubi naſcentem maculis uariauerit ortum,
Conditus in nubem, medioq́; refugerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres, namq́; urget ab alto
Arboribus ſatisq́; notus, pecoriq́; ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diuerſi erumpent radij, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens aurora cubile,
Heu male tum mites defendet Pampinus uuas
Tã multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam emenſo cum iam decedet olympo
Profuerit meminiſſe magis. Nam ſæpè uidemus
Ipſius in uultu uarios errare colores.
Cœruleus pluuiam denunciat, igneus Euros,
Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tum pariter uento Nymbisq́; uidebis
Feruere, non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neq́; à terra moneat conuellere funem,
At ſi cum referetq́; diem condetq́; relatum
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere Nymbis.

Similia plura Arati φαινόμενα, & τετράβι-βλος σύνταξις *Ptolemæi habent.*

Sunt in genere ſignorum & communia quædam, ambigua atq́; obſcura, quorum ſignificatis ἐπ᾽ ἔλαττον *euentus reſpondent. hæc etſi cum cæteris certioribus indicijs conſiderata* πρόγνωσιν *adiuuant & dirigunt, tamen per ſe ſola turbant tantum diſtrahuntq́; cogitationes, remq́; quam per ſcrutamur obſcurant. Non pauca horum in rerum*

natura reperiuntur, plura fingunt conformant & obtrudunt dæmones naturam imitantes, ut pauida & anxia hominum corda sollicitudine inani feriant atq; inuoluant. Sed cum nil certi insit huiusmodi notis, prætereo eas, & accedo ad tertium genus secundarum causarum, quod προαίρεσιν uocari ab Aristotele dixi,

τὴν προαίρεσιν, ut supra monui, accommodat Aristoteles actionibus, quas libera uoluntas, de consilio decretoq; rectæ rationis suscipit. Sed cum uoluntas sit liberum agens: ubi uult, rationem ducem sequitur, ubi non uult, eò se inclinat, quo uel suo fertur impetu, uel ab alijs causis impellitur. harum causarum plures sunt atq; diuersæ, et mentis non est uis eadem, aut perspicacia uel dexteritas in omnibus, neq; idem iudicium, neq; eodem modo à teneris informatum, neq; eodem genere doctrinæ excultum.

Præterea cum uoluntas bene deliberata, consilijsq; necessarijs optime communita & fulta, recte administrat, nullo eorum, quæ ad consequendum id, quod prosequitur pertinent prætermisso: frustratur tamen sæpißime. Euentum enim præstare nequit, quem alias aliæ causæ gubernant. idcirco antequam definiamus, quid sit certi in prænotionibus prædictisq; eorum, quæ hominibus accidunt: causas cum actionum, tum euentuum ut enumeremus ac distinguamus necesse est. Voluntas suprema

in anima rationali potentia est, libera, effectrix actionum omnium spontanearum, quæ agere uel non agere, & suspendere actionem potest monstrato obiecto à potentia altera intelligente. Necesse est enim ut appetitionem alicuius rei, uel recusationem præcedat eiusdem cognitio, cum nulla sit ignoti cupido. Causa ergo primo mouens uoluntatem mens est, indicans atq; ostendens uoluntati, quæ sint expetenda ac prosequenda, quæ fugienda aut reijcienda.

Etsi uero hæ duæ δυνάμεις arbitrarias actiones omnes primo præcipueq; instituunt, inchoant, moderantur, atq; urgent & exequuntur, eo ordine, ut Mens quid fieri conueniat, consilio delectuq; adhibito decernat, Voluntas, quæ uult, deligat & suscipiat, Mens circumspectis occasionib. omnibus accommodata ac profutura ad institutam rem, uel obfutura atq; aduersatura notet atq; ostendat, Voluntas conuenientia consectetur ac comparet, aduersa declinet ac repellat: tamen neq; ipsæ inter se semper consentiunt, & utraq; cum pluribus alijs est copulata causis synergis, quarum antecedunt quædam, quædam se simul inferunt, quædam ceu ministræ seruiunt, & harum quælibet suo loco atque ordine alias adiuuant & acuunt, alias uiciant ac deprauant, alias remorantur ac impediunt illarum principum facultatum actiones. Quanquàm enim anima rationalis natura est inorganica,

nica, expers mixtionis concretionisque elementaris, neque obnoxia ijs mutationibus, quas mixta ſuſtinent, & libera à corporis contactu: tamen cum ſit incluſa in hos corporis carceres diuinitus, eo fine, ut ſit pars præcipua ſubſtantiæ hominis, talibus illi eſt uinculis annexa, ut præcipuæ eius uires, præcipuis facultatibus cerebri ſint colligatæ: Menti enim tota externorum interiorumq; ſenſuum ſeries, uoluntati motrix eſt coniuncta facultas, nexu tali tamq; neceſſario, ut dum hæret in hoc carcere anima, nequeat citra adminiculum & miniſterium harum uirium efficere quidquam. Nec perſpicit mens, neq; intelligit quidquam eorum, quæ foris fiunt et geruntur, niſi ex indicio relatuq; utrorumq; ſenſuum, quorum exteriores uiſa, audita, omninoq; ui ſenſitrice apprehenſa tranſmittunt per neruos ad cerebrum, ubi interiores eadem excepta, collectaq; & exanimata prius ac penſitata, offerunt atq; exhibent parti intelligenti, recteque dixit Ariſtoteles, οὐδὲ νοεῖ ὁ νοῦς τὰ ἐκτὸς μὴ μετ᾽ αἰσθήσεως ὄντα. Voluntas uero etſi mirando ac plane occulto conſenſu cordi cohæret: tamen ob innatam atq; inſitam penitus naturæ contumaciam, imperio uti ſuo non poſſet, niſi ſubditam ſibi obligatamq; tam arctis uinculis motricem facultatem haberet, qua & effrenes ac tumultuantes cordis motus, & reliquas rationis conſilijq; expertes uires corporis compeſcit aliquantum ac cohibet.

At harum facultatum fons est cerebrum, & ciet sensus motusq; sua natura, cum ui temperamenti elaboratis ac uelut collustratis spiritibus, tum contractione sui ac dilatatione his uarie impulsis atque agitatis.

Hæc copulatio reliquas complectitur & includit causas, de quibus ordine dicemus, exordio sumpto à parte intelligente. Etsi mens ipsa et certis est à prima origine instructa notionibus, quæ sunt firmæ & immotæ ἀρχαὶ artium omnium atque actionum, & non afficitur à corpore, ullisue corporeis causis: tamen decepta indicio sensuum errantium in dijudicatione simplicium aut ratiocinatione, mox eodem & ipsa errore inuoluitur: cumq; uel leuis error, præsertim si quis in aditu primo rei impingat aut deuiet à directo tramite, longius à scopo ueritatis abducat & plurimos alios procreet: quanto à non recte acceptis perperamq; accommodatis sensuum perceptionibus, pro greditur ulterius, tanto plus recedit à ueritate, & immergitur erroribus profundius. Sensus uero alias ab alijs causis aliter afficiuntur. Vtrumq; uerißimum esse docet experientia. Etenim non in Melancholicis solum, aut phrenetidi & παραφροσύνῃ obnoxijs, quanta uis sit sensuum, sed sanis etiam ac secundum naturam se habentibus, discimus. in quibus quanto sunt excitatiores, rectiores, & perspicaciores sensus utriq;: tanto uis mentis acri-

or & expeditior, quæ ab his de ſenſuum iudicio
conſtitutis principijs exorſa, longius progreditur
ratiocinando inueſtigandoq́;, & eruit ac texit in-
de longe plura concinna ſerie & methodo, rectè
dextreq́; accommodatis principijs, & argute for-
matis connexionibus ſyllogiſticis. quanto rurſus
ſunt deprauatiores, tanto & ipſi crebrius aber-
rant, & in eosdem errores mentem trahunt ac
conijciunt. Vis ſenſuum tota cerebri naturæ re-
ſpondet, qua natura non ſolam κρᾶσιν, ſed οὐσίαν
totam, totius & partium καὶ διάπλασιν, σχῆ-
μα, πλοκὴν, πηλικότητα ἢ ὄγκον, & θέσιν
complector. qualia enim hæc ſint multum refert
ad perfectionem actionum. Cerebrum ui ſui tem-
peramenti & gignit τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, τὸ
πρῶτον ὄργανον τῆς ἡγεμονικῆς δυνάμεως,
& ſeſe diducit, rurſusq́; comprimit uiciſsitudine
continua, & format rerum imagines cogitatio-
nesq́; ſpirituum & motus ſui ope, ut inferius oſten
demus.

Quantum ergo referat, ut cerebrum ſit recte
conſtitutum & temperatum, manifeſtum eſt. Va-
lente enim & uigente cerebro, uigent ſenſus, eo-
dem uiciato aut labefactato, elangueſcunt, aut cor-
rumpuntur & errant. Cerebri temperies ui ſe-
minum, (eſt enim origo eius ex optima & præ-
ſtantiſsima ſeminum parte) inchoatur & uelut
primis lineis ductis informatur, aſtrorum effecti-

onibus conformatur atq; absoluitur. Semina inchoatam mixtionem qualitatum & ad cerebri formam digestione iusta partium directam suppeditant: Astra mixtionem totam gubernant, uariatis ui sua, coagmentatis & expolitis singulis partib. Etsi enim magna seminum uis est, non minor tamen cœli & astrorum, quæ non solum cerebri crasi conuenienter temperata sensus acuunt ac uegetant, sed etiam temperamentis ipsis certo positu, certas ἐπιτηδειότητας, & acumen quoddam ad peculiaria studia, ad musicen, poëticen, artem medicam, & alia huiusmodi imprimunt. Estq; uerißima Ptolemæi sententia, ὁ πρὸς τὶ πρᾶγμα ἐπιτήδειος, ἕξει πάντως καὶ τὸν δηλοῦντα ἀστέρα τὸ τοιοῦτον ἐνδύναμον ἐν τῷ οἰκείῳ γενεθλίῳ. Vt uero seminum uarietas est infinita, Sic non omnibus nascentibus ijdem astrorum positus contingunt. hinc illa & naturarum & ingeniorum uarietas.

Accedunt deinde extrinsecus aliæ causæ, quæ formata iam cerebri temperamenta, alias conuenientibus uiribus roborant, alias contrarijs hebetant atque infringunt. nimirum locorum natura ex disparili terrarum exhalatione diuersa, & diæta ætatis teneræ. Crassum cœlum & pingue ingenia gignit hebetiora, acriora contra purum et tenue. Excipit enim quos aquæ terræque expirant, halitus hic cicrumfluus aer, & halitu attractus eosdem in hominum corpora inuehit. Attra-

cti uero aeris pars non minima ſurſum rapitur in cerebrum,ubi tum animalibus ſeſe miſcet ſpiritibus, tum ſuis cerebrum qualitatibus uelut tingit. Cumq; idem aer continuo ſuccedat atque in idem ſubiectum allidatur: euenit ut, quemadmodum qui multum in Sole obambulant infuſcantur: Sic cerebrum ex eodem aere ceu frequenter illito,nouarum qualitatum uelut lineamenta aut colores concipiat atque inducat. Eadem diætæ eſt ratio. Vertitur enim ſanguis uirtute cordis in uitales ſpiritus, ex his ſubactis atque exactius elaboratis & uelut cœleſti lumine accenſis cerebri temperie,procreatur τὸ ψυχικὸν πνεῦμα πάνυ λεπτὸν καὶ αὐγοειδές. Quanto ergo tenuior ſanguis & purior: tanto inde expreßi ſpiritus,ſi recte coquantur,euadunt perfectiores. Et ſanguis ipſe, cum nutriat cerebrum, quando conformatus præcedentibus coctionibus iungitur ei loco illius, quod defluxit,tanto minus immutat aut uiciat cerebri ſubſtantiam,quanto eſt purior & ſimilior, præſertim in tenellis infantum corporibus,quæ ob molliciem & quouis modo fingi,et quibusuis qualitatibus facile infici poſſunt.Addo & conſtitutionem totius corporis,& præcipuarum partium,ſiue ex ſeminibus primo ortu propagatam,ſiue poſt aliunde contractam.Nam ne hæc quidem paruam uim adfert cerebro, ut ratio docet, & comprobant rationem exempla.

Cæterum quod constitutioni cerebri semina, astra, locorum natura, diæta, & temperies corporis totius conferunt: hoc uirtuti sensitrici maxime uero interioribus sensibus, quos citra organa ui miranda cerebrum intra sese & in suis alueis ciet, ipsiq; parti intelligenti præstat prima institutio et studia totius uitæ. Multum enim refert, quo quis genere doctrinæ à teneris imbuatur, quales uelut cum lacte nutricis opiniones ac sententias sugat ac combibat, in quibus disciplinis exerceatur, quo ordine discere artes, qua uia ac methodo indagare atq; explicare ueritatem, & ut quærere, euoluere atq; enodare, non sophismatum præstigijs irretire & obruere ueras sententias consuescat. Etsi cerebro uis inest natiua, qua rerum sensibus perceptarum effigies atque imagines imitando format, nullis tamen ipsum est consignatum notionibus, Sed uelut mollis ac fluida cera, rudis tamen atq; informis, impressas rerum imagines noticiasq; sensu comprehensas ac collectas excipit. Hæ ubi semel primis annis occupauerunt cerebrum, & ætatis progressu mediocri meditatione repetitæ ac uersatæ occaluerunt: adeo pertinaciter radicibus actis inhærescunt atq; insident, ut nulla poßint aboleri aut euelli ratione, imò ne melioribus postea & sanioribus cedant opinionibus. Deprauatum sensuum iudicium excœcat et corrumpit mentem, sequiturq; ut erroribus ducantur utriq; perpetuis, neq;

is,neq; ad aſpectum ueritatis unquam perueniant. Mens ipſa etſi non,ut Ariſtoteles cenſet, nudæ tabellæ ſimilis,ijs quæ illinuntur, patet opinionibus, quemadmodum cerebrum, ſed certis & immotis eſt notata atque obſignata ſententijs, quas ἄρχας, προλήψεις & ἀξιώματα uocarunt,quæ ceu lumen præeunt iudicanti de rebus: tamen culturam requirit,qua hæ obſcuræ & uelut in denſa caligine micantes ſcintillæ excitentur, illuſtrentur, augeantur ac foueantur. Fotæ enim conuenienti ueræ doctrinæ pabulo, in flammam iuſtam exardeſcunt: neglectæ uel cœno falſarum opinionum conſpurcatæ aut obrutæ,obſcurantur & elangueſcunt. Etiam utriſq; innata ὀξύτης καὶ ἀγχίνοια, niſi elaboretur ac perpoliatur ijs artibus,quæ methodi artifices ſunt,perit aut obtorpeſcit: deprauatur eadem ſi ad ſophiſmatum impoſturas magis quàm ueritatis inquiſitionem aſſuefiat.

Ex his liquet, quantum in prima inſtitutione poſitum ſit. Nam ſi ueræ ſanæq; doctrinæ idæam delineat & effingit in teneris animis: fundamenta ſequuturæ ſapientiæ ſtruit, adeoq; inchoatum à natura opus exædificat,ornat atq; abſoluit: ſi falſis contaminat aut irretit eosdem animos opinionibus,præcludit ad ueritatis cognitionem aditum. Vix enim, aut uix ſummo conatu ex conceptis ſemel, ætateq; roboratis erroribus ſeſe mens expe-

dit. Habent præterea excellentia ingenia dotes peculiares, neq; à ſtellis inſitas ipſis, neq; ex cauſis phyſicis ortas. Tales absque omni dubio confert immediate Deus ipſe. Cum enim artium ueritas erroribus deformata ac prægrauata ruinam minatur atq; interitum: excitat Deus ingenia heroica, eaq; couenie͏̄tibus dotibus ornat atq; inſtruit, ut laboranti atq; inclinatæ artium ueritati opitulentur, & hanc erroribus exterſis de integro inſtauratam ab interitu uindicent. At cum in politijs leges & diſciplinam conſtituit ac ſancit: uel ipſis principibus, uel ijs quorum conſilio & opera regunt principes, dotes largitur tantæ rei idoneas ac neceſſarias. Talis fuit ſapientia Dauidis, Danielis, Ioſephi, & plurium aliorum. Tales fuerunt præſtantiſsimorum artificum dotes omni tempore. Veriſsimum eſt enim, neq; ullum unquam magnum uirum extitiſſe ſine afflatu diuino, neq; aliunde quam à ſolo Deo excellentiam ingeniorum & motus heroicos proficiſci.

Contra ſunt quædam ingenia tam diſtorta, ſophiſtica, ueteratoria, & plena ueneni, ut tantæ deprauationis nullæ neq; in aſtris, neque in materia cauſæ oſtendi poſsint. Oderunt & extinctam cupiunt ſacram ueritatem, delectantur ſophiſtica, & quidquid recte dicitur, ſtudent ueteratorijs præſtigijs aut eludere aut conuellere atq; infringere,

polluunt & conspurcant artes, etiam principia de æternæ atq; immotæ sapientiæ Dei radijs accensa & cum ipsis nata hominum animis, omnibusq; concessa, quæq; ex his sequentia irrefragabili deducuntur, impetere ac labefactare, & constantem perpetuamq; experientiam in dubium uocare & controuertere non erubescunt. Excogitant consilia perniciosißima pulchra specie, ualentq; ad omnem maliciam. Talia format & armat ingenia non natura ipsa, non Deus δημίουργος naturæ, sed mendaciorum & scelerum Architectus diabolus: qui ubi naturas mediocriter à physicis causis, & sua uoluntate ad maliciam instructas ac præparatas adipiscitur: eas in suos usus conuertit, hocq; quod naturæ deest ad summam atq; absolutam peruersitatem, explens ac cumulans, adornat organa perniciosa sibimetipsis & alijs. Cuiusmodi fuerunt Ahitophel, Catilina, Nero, Caligula, Arius, Manichæus, & plures alij infinito numero, quorum quosdam non instruit tantum, sed regit ipse & incitat, Alitq; omnino & confirmat maliciam in improbis. Iis uero quibus sophismatum præstigijs ueritati illudere uolupe est, tum effascinat animos imposturis intricatißimarum opinionum, quibus excœcati ad eum modum circumducuntur, ut nunquam amplius consequantur, in quo tandem consistant & acquiescant, tum consuetudinem cauillandi auget.

Deniq;

Deniq; ἀμφὶ πάντων ἀνθρώπων φρεσὶν ἀμπλάκιαι ἀναρίθμητοι κρέμανται, ut recte Pindarus, Natura omnes & uariarum cogitationum ceu fluctibus turbamur ac rapimur, & miris feruidisq; affectuũ percellimur æstibus, qui παρέλκουσι πραγμάτων ὀρθὰν ὁδὸν γ' ἔξω, παραπλήττουσι δὲ καὶ σοφόν. Deniq; in omnium hominum animis plurimum est cæcæ perplexitatis, incertarum ac dubiarum opinionum, aberrantium ratiocinationum, Quapropter ut præclare græco uersu dicitur, οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός. Item, ἁμαρτάνει καὶ σοφοῦ σοφότερος. In hos animorum reconditos sensus intentus est Diabolus, perspectos obiectis occasionibus aut irritat, aut si adsunt, alit & acuit, toties ac tantisper, donec turbatis perplexisq; & non attente circumspicientibus animis uel labes insignes inurat, uel exitiose infligat nocumenta.

Adiungendæ sunt igitur expositis antea causis physicis hæ duæ quoq; occultæ & liberæ causæ. Adeo enim certum est & conspicuum, præstantum uirorum excellentia & singularia dona, neq; ex astris deriuari, neq; ex parentum nasci seminibus, sed diuinitus inseri, ut hoc fateri Æthnicos quoq; res ipsa coegerit. Non his donis eam lucem, quam Spiritus sanctus uerbo accendit in cordibus credentium, sed sapientiam quæ artes politiasq; condit ac conseruat intelligimus, quam etiam non sanctificatis

tis largitur Deus, eò quòd disciplinas & Imperia consistere uult ac perdurare ad extremum usq; mundi interituri momentum propter Ecclesiam.

Hæc series est causarum antecedentium uoluntatis actionũ, quarum quædam totum cerebri ædificium ac præcipuas in eo uires uelut construunt ac temperant: quædam id, ubi iam absolutum est, in alijs elegantibus ac concinnis ueræ doctrinæ imaginibus uestiunt, expoliunt ac conformant, in alijs contra monstrosis atq; erroneis opinionibus inquinant & deformant. Cerebrum rursus parti animæ intelligenti eas obuertit atq; exhibet effigies doctrinarum, quibus ipsum formatum est atque imbutum. Mens arripit eas, & sequitur, siue ueræ sint ac rebus consonæ, siue à rerum ueritate discrepent, ni prius ipsa quoq; ueris sit illustrata ac confirmata sententijs, ut discernere poßit inter uerum & falsum, honestum & turpe, & statuere quo sit ordine bonum quodq; expetendum, quæ conueniant, quæ dedeceant, deniq; nisi, qui languet fere, sit roboratus assensus, ne de semel conceptis facile deijciatur sententijs. Ita autem sequitur eas, ut cogitationes de earum iudicio monituq; & deliberationes omnes instituat, præsertim si appetitiones cæteræ suffragentur, idq; uelint, flagitent & urgeant, quod sensus proponunt. Prima uero causa mouens uoluntatem Mens est, hæc re deliberata monstrat uoluntati, quæ expetere ac prosequi,

qui, quibus de causis, qua ratione, quo ordine, quibus adhibitis, quæ contra excludere atque amoliri conueniat, flectitq; uoluntatem ad approbata & conuenientia, reuocat atque abducit à contrarijs, & uelut ad gubernaculum sedens, defixaque in scopum quem sequitur, & in omnes intenta occasione, circumspicit accuratißime, & prouidet ne uspiam impingat, & hallucinetur uoluntas. Tota uero mentis deliberatio, aut natura insitis notionibus ac doctrina excitatis, aut sensu comprehensis, hoc est, uel experientia animaduersis, uel ex doctrina haustis acceptisq; regitur ac gubernatur.

Recte ergo à teneris instituta mens, tum iudicat recte de obiectis, primoq; statim aspectu quid ueri insit, quæ sint ueri honestique specie fucata pernoscit, tum ad honesta, salutaria, & fœlicia uoluntatem traducit atque assuefacit. Non recte instituta, quia aberrantium opinionum uelut caligine circumfusa est, intuens in res à sensibus ostensas cœcutit quasi, nec discrimina ueri falsiq; perspicit, & postea in ratiocinando labitur. Errante iudicio, peccat & uoluntas. Atque adeo, ut mens eandem doctrinam aßidua meditatione commentationeq; uersans ac tractans inficitur: Sic uoluntas, quod ad mentis iudicium ordine naturæ primo respicit, ea ipsa tractatione & quotidiana eiusdem uocis repetitione & inculcatione

ne assuefit, ut δύναμιν quandam & propensionem contrahat ad agendum ex præscripto doctrinæ. Abeunt enim studia in mores, præsertim teneris instillata animis, ac fere in naturam uertuntur.

Etsi autem ordine naturæ agens uoluntas obtemperat ductui rationis: tamen cum & ipsa sit infirma, & magna sit uis τῶν φυσικῶν καὶ ἐπικτητῶν δυνάμεων in uoluntate & corde, magna appetitionum, quæ nec congruunt semper uoluntati, nec imperium eius audiunt aut ferunt, uincitur sæpe his causis, & uel sua se sponte seiungit & auertit à ratione, præferens atq; amplectens quod illa improbat, uel rapta atq; auulsa uiolenter, alio impellitur, quantumuis reclamet ratio, retinereq; in statione atq; officio uoluntatem annitatur. Adiunctum est uoluntati cor εἰς τὸ δορυφορικὸν οἴκημα, ἵνα τῷ λόγῳ κατήκοον ὄν, κοινῇ μετ' ἐκείνου βίᾳ τὸ τῶν ἐπιθυμιῶν κατέχοι γένος ut Plato ait, & obtemperat uel sponte uel persuasum politico rationis imperio, cum natura temperatũ est. Sed quia mira φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐπικτητῶν, mira subito exardescentium & erumpentium motuum est uarietas, quam temperamenta efficiunt astrorum & seminum ui procreata atq; elaborata, Assuefactione uero confirmata: multum refert quibus quisq; nascatur parentibus, quo cœli situ in lucem prodeat, ad quæ à teneris exerceatur

atq;

atq; assuefiat. Fortes creantur fortibus & bonis, inquit poëta, Nec degenerem procreant aquilæ columbam. Id etsi de seminum natura uerum est suo loco atq; ordine, propagantur enim semina uirtutum & cæteri impetus à parentibus in natos: tamen quantum cœli positus mutent informatam iam à seminibus crasin atq; illis inditam uim, in confesso est. Ex ijsdem nati parentibus dißimili astrorum constitutione, adeo discrepant, ut nulla ne minima quidem sanguinis cognatione iuncti uideantur, & quanquam seminum quoque uis, quæ corporum naturis respondet, mutatur in ijsdem, uel ætate attenuatis uiribus, uel morbo eneruatis, uel diæta non conueniente afflictis: tamen nunquam hæc sola diuersitatem tantam atque dißimilitudinem parerent, nisi alia ex astrorum & cœli tractu accederet efficacia maior. Ex languefactis seminibus imbecilliora omnia lege naturæ oriri debebant. At corporibus firmioribus ac uenustioribus ornatos, animisq; præditos maioribus senes parentes sæpißime gignunt ijs, quos florente ac uigente ætate ediderunt.

φυσικαὶ uero ἀρεταὶ sæpe etiam in obscuris & humilibus uirtute cœli cientur. Formant ergo ut totius corporis & partium cæterarum, sic cordis crasim astra. Et quidem in idoneis cœli locis collocata, faustisq; & fœlicibus inter se configurationibus sociata, temperiem cordis concinna mo

deratáq;

derataq; primarum qualitatum proportione principi facultati attemperant, cumq; uigent, τῇ συμμέτρῳ κράσει præter eam uim, quæ temperiem comitantur, etiam uelut innectunt δύναμιν aliam maiorem commotricem singularium motuum, qui cum & iudicio mentis congruant, & uoluntatem cum ratione ipsa extimulent iuuentq; (miranda sunt enim inter se uoluntatis & cordis uires συζυγίᾳ deuinctæ) absolutum quiddam efficiunt, longeq; communes hominum uires excedunt. Neque enim in abdito sese continent, nec reprimi se patiuntur, sed erumpunt uel inuitis ac reluctantibus omnibus.

Rursus peregrinas & alienas à naturis suis sortita sedes, aut aduersis hostilibusq; cæterorum perculsa radijs, enormi & uenenata cor dyscrasia satellitioq; effrenum uirium contra dominatricem potentiam armant, eamq; ἀταξίαν quæ inde usque à primis parentibus propagata, concordes conformesq; inter se appetitiones καὶ τῷ ἡγεμονικῷ ὑποτασσομένας distraxit uoluntate sauciata, in tantum augent, ut quanquam nunc quoq; constitutione præceptioneq; diuina eidem potentiæ subiectæ sint, ea lege atq; conditione, ut ceu παραστάται suo aßistant principi, suoq; fungentes munere, ad eius se nutum componant atq; accommodent: tamen ex aucta his causis deprauatione, eò euadat effera atq; indomita uis cordis, ut si cre-

ſcat cum ætate & indulgentia roboretur, poſtea effractis repagulis omnibus, detrectata autoritate, excuſſoq; rationis imperio, non ſolum ſine ordine ruat, ſed & mentem ipſam turbet atq; excæcet, et uoluntati uim faciat, tum incitata ea impetu ſuo eodem, quo ipſa fertur, tum illo altero etiam herili dominio quaſi de manibus uiolenter extorto, quod de toto primo & pulcherrimo imperio poſt turbatam uirium harmoniam, in ſolam cerebri loco motricem facultatem uoluntas retinuit. Quanta uiolentia enim hæc externa membra, præſertim in naturis diſtortis cogat, concitet & præcipitet in ſcelera & flagitia, ne quidquam refragante ratione, nimis crebro cernimus & experimur. Etſi enim natura moderatiores impetus facile perſuadendo demulcet ac ſedat, paulo efferatiores loco motrice cohibita, compeſcit, tantiſper donec deflagrent ac deferueſcant: tamen à diſtortis atq; indomitis uincitur ſæpiſsime. Nec quo id modo fiat, miremur. Siquidem & cordi cerebrum multis fœderibus uinculisq; connexum, in corporum ſectionibus conſpicamur, ut ſocietate cohæſioneq; partium & officiorum uſu, quæ ſibi inter ſe mutuo ultro citroq; communicant, & utrunq; membrum ſe mutuo miranda ſympatheia afficere quotidiana diſcimus experientia. Cerebrum cogitationibus ſuis ferit cor, & quidem aliàs aliter, prout uel immiſſa forinſecus, uel ex phanthaſmatis

matis

matis nata obiecta dextre aut falſo, commode aut incommode, in hanc illamue partem accipit atque interpretatur. Reſpondent enim phantaſijs cerebri cordis motus tanto certius, quàm mentis conſultationibus uoluntatis actiones, quanto & uis cordis à liberæ cauſæ conditione longius abeſt, & firmius cerebro cor ipſum colligatum eſt. Pulſatum uero hoc modo atq; affectum cor, compreßione ſui atq; diſtenſione, ui temperamenti, ope fibrarum, quibus totum eius eſt corpus intextum, ciet congruentia cogitationi affectuum genera. Et uicißim cum uel amplectitur & captat monſtratum obiectum, uel auerſatur, δύναμιν in cerebro loco motricem commouet. quæ ſi conſentit ſuperior facultas, neque aduerſatur aut prohibet, externa membra impellit & flectit, ut hoc quod requirit cor proſequantur, aut contra repellant atque abigant, quod refugit.

Si quæris, quæ ſit cauſa huius ſympatheiæ ſubitæq; & mirandæ penetrationis obiectorum ad cor, atq; inde reflexionis & recurſus affectionis cordis ad cerebrum? Aut neſcio, Aut efficit hoc qui intercedit naturis membri utriuſq;, latens & non exploratus nobis conſenſus, Cui in utroq;, ſpiritus præcedentibus motibus conformati atq; accommodati ſeruiunt, qui & ipſi ſimiles ſunt inter ſe atq; cognati, quod alterius ex altero origo eſt. Cere-

brum suo spiritu rerum conceptarum imaginibus imbuto per neruum ex sese deriuatum afficit cor. hoc uicißim ui sui spiritus eam, quam genuit affectionem, eidem neruo imprimit, ut cerebro deferat ac nunciet.

Spirituum uis mira est, natura tenuißima praecipue animalium & nitidißima, omnisq; generis qualitatibus excipiendis ac uehendis, & subitis ac momentaneis motibus aptißima. Leuiter impulsi angustißimos quosq; meatus penetrant expeditißime, magnoq́; impetu allisi, eas quas continent qualitates, corporibus obiectis infigunt.

At uero tam enormem ἀταξίαν, *uimq́; ad uicia incitatricem tam acrem ac uehementem, si ulla potest humana frenare ac moderari diligentia, sola potest disciplina seuerior, quae doctrina, exercitijs, legibus, poenis, praemijs, exemplis, intentione animi applicationeq́; seria & aßidua ad labores honestos, ducit, regit, & assuefacit homines utcunq; ad obseruantiam legum, & obedientiam erga rectae rationis iudicium, easq́; leges, quae huic consonant, & uitam sobriam ac honestis studijs deditam. Multum omnino nauat atq́; efficit non solum in his male à primo ortu institutis, sed & heroicis & mediocribus & imbecillioribus naturis.* Τροφὴ γὰρ καὶ παίδευσις *(ut recte Plato ait)* χρηστὴ σωζομένη, φυσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖφυσεις

ἂν φύσεις χρησαὶ τοιαύτης παιδείας ἀντι-λαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται.

In distortis motus incompositos, ἀτάκτους, *& efferos, si non extinguit prorsus aut supprimit, tamen uelut in gyrum rationis ductos, frenoq; uinctos & septos carceribus, tum cogit in ordinem, tum ad eum modum tempore domat, hebetat atq; emollit, ut tractationem ferant deinceps atq; culturam, aut certe minus ferociant, eoq; id magis præstat, si adhibetur teneris adhuc animis & flexibilibus, in quibus plus est loci disciplinæ, quàm in adultis.* κεφάλαιον γὰρ ὀρθῆς παιδείας ὀρθὴ τροφὴ, καὶ κυριώτατον ἐμφύεται παισὶ τὸ πᾶν ἦθος δι' ἔθος *ut Plato ait. Vt plantulæ teneræ, si ubi ex radice prodierunt, plusculum in alterutram sese partem incuruent, facile aut furculis retorquentur in aduersum latus, aut deligatæ uinculis reflectuntur, aut circumdefixis fulcris coguntur in rectum assurgere: Si curuor inueterarit & obduruerit, extendi amplius æquariq; nequeunt. Sic feritas connata atq; enormitas quantacunq; sit, si natura tenera ad rectiora assuefiat, remittit aliquantulum & mitescit: Si obriguit ætate & uelut occalluit, postea adeo in contrarium traduci nequit, ut frangatur citius, quàm flectatur aut mansuescat.*

In heroicis naturis generosos feruidos & nimis

mis acres impetus, non exasperat, sed retusos aliquantulum, imo uelut delimitos contrahit intra metas rationis, atque ita moderatur, ut fiant rationi σύμμετροι, & lege aliqua atque ordine conueniente procedant, non tyrannice tumultuentur.

In mediocribus ea, quæ natura inseuit semina, euocat & producit, ac uelut conueniente enutrita & rigata succo fotaq; calore, uegetat & maturat. Imbecillioribus, quibus nihil à natura tributum est, nulla sunt ad uirtutem incitamenta uel adiumenta addita, uelut aliam naturam suis quoq; instructam atq; expeditam facultatibus induit, Sunt enim (ut recte ab Hippocrate dictum est) ἐπίκτητοι φύσεις τὰ ἔθη. Ex actionibus iisdem aßidue iteratis, frequentatis et continuatis, uoluntas δύναμιν quandam προαιρετικήν seu agilitatem ad eas prompte exercendas acquirit. Cor iisdem sæpe agitatum motibus, δύναμιν ad similes motus ciendos propensionemq; adipiscitur. Et quanquam hæ disciplina comparatæ uires languidiores sunt natiuis, tamen aliquo modo sarciunt ac compensant hoc, in quo natura deficit.

Contra disciplina eneruis, indulgens, laxa, ac delicata, acres etiam ac firmos ad uirtutem in natura stimulos aut obtundit prorsus, aut (ut sic dicam) ad eum modum eliquat, ut diffluant. Eadem propensionem ad libidines, luxuriam, & uitam uo-

luptariam

luptariam alit ac fouet, aut ſi nulla adſit talis pro-penſio, faſtidioſas, delicatas, difficiles, & moroſas reddit naturas. Sic econtrario aſtricta nimis & coacta educatio alacritatem animorum frangit. Præclare Plato de utraq; ἡ μὲν τροφὴ δύσκολα, καὶ ἀκρόχολα, καὶ σφόδρα ἀπὸ σμικρῶν κεινούμενα τὰ τῶν νέων ἤθη ἀπεργάζεται. τὸ δὲ τούτων ἐναντίον ἥγε σφοδρὰ καὶ ἀγρία δούλωσις, ταπεινοὺς καὶ ἀνελευθέρους καὶ μισανθρώπους ποιοῦσα, ἀνεπιτηδείους ξυνοίκους ἀποτελεῖ. *Praua uero ad feritatem aſſuefactio efferat naturas, bonas etiam & acres, easq; exacuit in hominum perniciem.* Veriſsimum eſt *enim* ἄνθρωπον παιδείας ὀρθῆς τύχοντα, καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῷον γίγνεσθαι, μὴ ἱκανῶς ἢ μὴ καλῶς τραφέντα, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *& omnino eo quod recte à phyſicis cauſis adornatum atq; conſtitutum eſt, euerſo, aut labefactato, animos ſua natura in uicia procliuiores agit in contrarium.* οὐ μικρὸν οὖν (*ut recte Ariſtoteles inquit*) διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

Sed ad diſciplinæ conſtitutionem & moderationem hoc etiam pertinet, ut conſideretur naturarum diuerſitas, quoad molliciem et flexibilitatem, aut contra ſtuporem ac duriciem. Singulæ enim analogam ſibi diſciplinam requirunt, qua elabo-

rentur ac limentur. Sunt quædam ingenia natura mitia, placida, moderata & liberalia, quæ laxiore disciplina ac liberaliore regi tractariq; postulant, seruilem coactionem oderunt. Et horum rursus discrimen uarium & multiplex. Quædam adeo sunt delicata, mollia, & fastidiosa, ut si paulò compellentur & coherceantur asperius, aut si paulò astrictius ea quæ circumdata sunt eis uincula intendantur, statim offendantur & animum despondeant, exiguntq; prorsus indulgentem institutionem. Alia rursus nisi astringantur nerui disciplinæ atq; adducantur, leui quauis occasione, ubi concessam licentiam & patefactam fenestram ad nequiciam senserint, exorbitant atq; degenerant. Sed miscentur hæc ipsa discrimina analogijs penè infinitis. Ita reperiuntur ingenia præfracta, obstinata ac pertinacia discrimine non minus uario. Nonnulla enim seueritatem omnem respuunt ceu ferrum Adamas, & indulgeri sibi laxatis uinculis disciplinæ postulant: his arctatis magis exasperantur: indulgentia uero uelut hircino sanguine Adamas, liquefacta mollescunt. Alia e diuerso nisi seuera admodum atq; aspera disciplina multum macerentur tundanturq; plagis, subigi nequeunt. Hæc naturarum diuersitas, quam communis uita ostendit, multum disciplinæ effectus uariat. Tantum quidem potentijs superioribus disciplina præstat.

Illæ uero consilij rationisq; expertes appetitiones

ones cibi, potus, & uoluptatum, quas natura longi-
us à ratione cordis aliarumq; partium interſtitio
ſecluſas, ſubter præcordia locauit, ne tam crebro
tamq; uiolenter infeſtarent mentem, ut ſi in pro-
pinquo uerſarentur: illæ (inquam) nimis frequen-
ter oculis mentis uelut præſtrictis ac præpeaitis,
detruſaq; uoluntate à gubernatione locomotricis,
ea facultate pro turpiſsimarum ingurgitationum
& fœdiſsimarum libidinum miniſtra prorſus be-
luino ritu abutuntur. fitq; hoc eo crebrius & fœ-
dius, quo hepatis partiumq; huic coniũctarum dyſ
craſia ſymmetriam naturæ congruam plus exce-
dit, cœliq; poſitus eandem magis etiam inficiunt,
et appetitiones intendunt. Etenim & αὐτὸ τὸ πᾶν
ἐπιθυμικὸν οἷον ἄγριον θρέμμα ἢ ζῶον ἀνυ-
πήκοον τοῦ λόγου, πάντων δ᾽ ἡ ἐπιθυμίας οἰ-
στρώδους ἐπιχειρεῖ κρατεῖν, & ubi ſubiectum φύ-
σει ἄκρατον complexum fuerit, leui occaſione fa-
cilius irritatur & incenditur, atq; ubi efferbuit,
tum urit acrius, tum urget pertinacius loco motri-
cem. Hepar calidius iuſto cum plus requirat hu-
miditatum, ſugit ex ſeſe propagatas & in uentri-
culum atq; inteſtina demiſſas uenulas, hæ rurſus
mulgent & uellicant uentriculum, eo uſq; donec
omni qui ineſt humore exhauſto ſuctionis uis per-
tingat in oſculum uentriculi ſuperius. Vbi ſenti-
unt cum ſuctionem ipſam, tum ex humorum defectu
ariditatem nerui de cerebri paribus ei implantati

ſerie multiplici. Augent ſenſum ariditatis, qui ferè in talibus corporibus redundant, atq; ad oſculum ſua leuitate cõfluũt biloſi humores. Corrugatur ex ſenſu illo atq; afficitur uentriculus, et ciet per neruos loco motricem, ut humore infuſo ardorem ſitis reſtinguat. Nec ſedatur mora, neq; ad iuſſa & imperium uoluntatis conquieſcit, ſed inſtat & urget uellicando & torquendo cerebrum, adeo ut ſyncopen quandoq̃; attrahat, & mora ingraueſcit. Si tunc eſt uoluntatis in loco motricem imperium debile, cogit hanc contra uoluntatem, ut plus ingurgitet, quàm naturæ expedit.

Si accedat ad hepar calidius τῶ ἐπιθυμητικοῦ uis ferior, naturaq̃; fœcundo & prolifico humore abundans, & organa generationi deſtinata tum caleant plusquam pro modo naturæ ſuæ, tum uigeant ualeantq; ui genitali, ibi demum laſciuiunt, pruriunt & feruent libidines uel ſola naturæ ui inflammatæ, etiamſi non adſit obiectum. Si uero & conueniens uel monſtretur uel offeratur obiectum, mox uelut in rabiem actæ non pruriunt tantum, ſed pungunt, uellicant & concutiunt cerebrum, commotisq; humoribus omnibus & ſpiritibus in toto corpore (maximus eſt enim organorum ad generationem comparatorum conſenſus cum præcipuis omnibus partibus corporis) ceu molem æſtuantium & caligantium halituum ſurſum agunt,

gunt, hisq́; cerebrum ita uelut obnubilant, ut omnis sensuum cerebri cum parte intelligente delibera=tio cesset, & loco motiua ui incitata feratur ad flammas libidinum explendas. Auellitur his ce=rebrum à parte intelligente, atque ita percellitur ac perturbatur, ut monita præceptionesq́; saluta=res audire amplius nequeat. Longe dissimiles sunt hæ appetitiones motibus cordis, Non consilio excitantur, nec cum exarserunt & flagrant, dispu=tationibus sedantur. Imo ut dixi, si sint tempera=menti conuenientia astrorumq́; positu roboratæ, in ipsam uiolenter mentem irruunt, & ne quid moli=ri contra possit prohibent. Valet tamen & in hoc genere disciplina plurimum. Etsi enim neq; euel=lit, neq; extinguit effera ac beluina illa desideria τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, tamen uoluntatis, cordisq́; ui=res instruit & roborat contra ἐπιθυμητικόν, & ut occasiones uitent assuefacit, & imperium uo=luntatis in loco motricem stabilit, ut ui contractis repreßisq́; membris externis prohibeat, ne erum=pant statim, cum petulanter exiliunt ac tumultu=antur. Sæpe contra delicata & uoluptuaria edu=catione, aut lasciuis exemplis naturæ minime la=sciuæ, inflexæ corruptæq́; degenerant in consuetu=dinem belluandi & luxuriam, in qua tanquam cœ=no deinceps toto uitæ tempore uolutantur. Atque hæc de appetitu Naturali, quantum ad actiones uoluntatis, monuisse satis sit.

Non

Non prætereunda est in hac commemoratione mentio cauſarum liberarum, quas & antea cum de parte intelligente diſſereremus, attigimus. Cyri aut Alexandri fœlices ac heroici impetus, actiones que plane diuinæ, aut Neronis uel ſimilium tetra immania & abominanda ſcelera non oriuntur ex his cauſis. Longe enim ſuperat omnium phyſicarum cauſarum uim, ea præſtantia, quæ excellit in Alexandro iuuene. Et ediuerſo non cadit in humanam naturam tam portentoſa & plus quàm beluina immanitas, quam Nero exercet, imò expaueſcens humanus animus ad conſpectum eius, aut ſolam cogitationem obſtupeſcit. Præſtantes uiros Deus exuſcitat, acerrimis ad res gerendas ſtimulis ſubditis, cuiusmodi nulla qualitatum commoderatio, nulla gignit aſtrorum diſpoſitio. Et donat hominum generi tales, cum aut tyrannide quaſſata, aut luxu mollicieq; fracta ac diffluentia, aut alioquin ſegnicie principum atq; ſocordia ſoluta imperia uindices requirunt atq; inſtauratores. Prorſus enormia ſcelera, imo & alia multa à Diabolo ſunt, qui ut toties dixi, efficaciſsime ἐνεργεῖ ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, *& autores ſcelerum ſæpe ſe à Diabolo impulſos, aut occaſionum commoditate inuitatos, ac uelut in naſſam illectos Diabolo ſimul incendente ac uelut protrudente ipſos fatentur.*

Quapropter & ſi uoluntas libera actionum

domina

domina ex sese ἱκανότητα ἀκριβῆ habet ad deligenda & amplectenda, uel recusanda obiecta proposita: tamen cum saucia sit & languida sua natura, præsideatq; contumacibus admodum atq; indomitis appetitionibus, neq; in omnibus eodem modo, aut à natura sit confirmata aduersus præcipites ac uiolentos appetitionum impetus, aut saniore doctrina roborata, aut præsidio durioris ac seuerioris disciplinæ circumdata ac munita, quorum ope & foris occurrentibus illecebris, & intrinsecus seditiose ferocientibus motibus repugnet: sæpe uicta, & uel à principio priusquam quo se inclinet statuat, uel posteaquam decreuit, à proposito detorta, rapitur atq; incitatur alio.

Recte Aristoteles actiones, quæ ἐφ' ἡμῖν & in potestate nostra consistunt, distinguit φύσει, δόξα, βουλήσει & προαιρέσει. Sequitur enim uoluntas alias insita atq; implantata in primo ortu naturæ incitamenta, aliàs ex doctrina acceptas opiniones, aliàs sua sibi sponte accersitum ducem consuetudinem, aut accitam errore uel imitatione persuasionem, aliàs mentis iudicium excultum & formatum doctrina recta. Omnium magna uis est suo loco atq; ordine, & tanta quidem, ut uel una sola cæteris exclusis, satis sit firma atq; efficax, quæ regat ducatq; uoluntatem. Si considerauerimus promiscuam generis humani multitudinem, longe plures aut opinionibus, quibus à teneris imbuti sunt atque

insueue-

insueuerũt, aut naturæ suæ ductu, aut consuetudine regi, quam recto exquisito constantiq́; iudicio reperiemus. Sed addi debent his causæ duæ extra nos positæ, Nimirum Deus autor atq; effector heroicorum motuum, & Diabolus structor atq; artifex scelerum.

Ex his liquet, quæ sit uarietas causarum uoluntati coniunctarum, & adiuuantium aliàs uoluntatis instituta conatusq́;, aliàs impedientium: Voluntas ipsa sua ui ciet actionem, & eandem (nisi deijciatur & uelut detorqueatur à proposito uiolenter alijs causis) per loco motricem, quam, ut dixi, subiectam sibi & addictam habet ordine ac lege naturæ, exequitur. Sed incitatur & regitur quandoq; causis intrinsecis nobisq́; insitis, quandoq; extraneis & positis extra nos. Cumq́; languida sit à prima origine, sæpe ijsdem causis uel excutitur suo dominatu, uel nequicquam repugnans, uiolentia uicta rapitur et præcipitatur eò, quo non uult. Nobis insunt causæ, uel quas natura indidit, uel assuefactione comparatæ. A natura sunt cognitiones & appetitus seu ὀρέξεις. Cognitione mentis iudicium seu λόγον complector & sensuum utrorumq́; uim. Mens regitur uel ijs quibus ipsa à primo ortu formata ac uelut consignata est notionibus, expolitis recta & consentiente doctrina, uel opinionibus arreptis ex doctrina non uera, uel sensuum ductu. Sed sensus cientur à cerebro,

bro, & menti miniſtrant. nihil enim quidquam eorum, quæ extra nos uerſantur, ad mentem perferatur, niſi ſenſibus ſit perceptum agitatumq;. Senſuum uis uariat pro cerebri conſtitutione & prima inſtitutione atq; aſſuefactione. Cerebri conſtitutionem & primo ſeminum natura aſtrorumq; poſitus abſoluunt, & poſtea tota uiuendi ratio à teneris uſque non parum afficit. Ea complector totum rerum non naturalium uſum, cibi, potus, affectuum animi, aëris, exercitiorum & cæterorum, eaq; quæ præter naturam accidunt, ut ſunt morbi, morborum cauſæ, & ſymptomata.

Appetitus triplex eſt βούλησις, θυμὸς, & ἐπιθυμία. Incitatur enim uoluntas ſæpe contra mentis iudicium, fruſtra refragante ratione, aut ſibi innato appetitu, quem βούλησιν uocant, aut à cordis motibus, aut à naturalibus appetitionibus: quandoq; motus cordis menti congruunt & eodem impellunt uoluntatem, quo hortatur & inſtigat ratio. Quanta uero ſit horum uis, quanta uiolentia uel cogant, uel opprimant uoluntatem declaratum ſuperius eſt. Nunquam conſentiunt prorſus, ſed diſſenſio uariat, quæ in alijs minor eſt mitiorq;, in alijs maior et ferior, pro ut uel ſeminum aſtrorũq; ui initio recte conſtituuntur, uel aſſuefactione poſtea formantur atq; exornantur. Plurimum enim momenti appetitui adfert conſuetudo,

qua

qua assuefactionem & disciplinam omnem comprehendo.

Causæ non insitæ corporibus nostris, sed forinsecus accedentes sunt Deus & sancti Angeli, Diabolus, atq; externa uiolentia.

His ita constitutis, manifestum est prædicta de uoluntarijs actionibus ex astrorum positu, temperamento totius corporis, & partium præcipuarum, effectibus, notis indicijsq; exterioribus quibuscunq; collecta, certitudine illis causis respondere, quarum ui eduntur ac proferuntur. Quòd uero omnia illa quæ hactenus enumerata sunt, tantum particularium causarum uim habeant, liquido patet.

Restat τύχȣ quartum genus causarum secundarum, quo Aristoteles euentus utrosque prosperos & aduersos complectitur, qui accidunt hominibus præter ea, quæ uoluntas libera sua sponte suaq; ui, aut adiuta socijs causis inchoat prosequitur & conficit. Latißime patet hoc genus. Mirandæ sunt enim rerum humanarum uices, mira uolubilitas & inconstantia fortunæ. Multa cuiuis in uita præter spem & opinionem contingunt, Multa sapienter cogitata, & caute prouideq; cepta ac gesta, infœlicius cadunt quàm existimamus. Ediuerso alia stolide atq; incogitanter mota, & administrata negligenter, atq; inter exordia prima uarijs incursionibus inhibita & impedita, procedunt tandem

tandem fœliciter & optatos consequuntur exitus. Sæpe quæ pro desperatis ac perditis contemnuntur, subito reflante fortuna rursus se erigunt & augescunt, quæ uero florent & ad eum fulta ac stabilita modum putantur, ut nulla ui conuelli queant, leui momento uelut repentino flatu disiecta corruunt, tumq; uel maxime, cum plurimum fortuna blanditur, fouetq;, & beat suauißime. Adeoq; uix quidquam est in rebus humanis stabile ac perpetuum: Vix ulla, quæ suscipimus & gerimus, aut institutis initio respondent per omnia deliberationibus, etiam si fœliciter conficiantur, aut intra definitos limites sese continent, aut præfixum scopum adipiscuntur: intercidunt multa quæ præmeditata consilia mutant, abolent, aut turbant, aut extra metas nos rapiunt. Et ut Herodotus ait, ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηΐων ἐστὶ πρηγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ ἀεί τούς αὐτούς εὐτυχέειν.

Præbuit hæc rerum humanarum uicißitudo occasionem Poëtis, ut rotundo fortunam globo insistere, & globi uolubilitate nunc huc, nunc illo ferri uolutariq; finxerint. An uero sit de talibus euentibus, qui præterea, quæ uoluntas efficit & consequitur, præterq; consilium & deliberationem nostram obijciuntur, diuinatio aliqua, et si est aliqua, à quibus sumatur causis, & quousq; progrediatur, postea constituemus, ubi prius exposuerimus cau-

ſas, quæ tales euentus gubernant. Quam enim τύχην Ariſtoteles nominat, ipſe inopinatorum euentuum affirmat tantum eſſe αἴτιον κατὰ συμβεβηκός. Ergo præcedere neceſſe eſt aliud καθ' αὑτὸ αἴτιον uel unum, uel plura, quorum ui illi diſpenſantur, producuntur & complentur euentus. Ariſtoteles quæ ſint illa τὰ καθ' αὑτὰ αἴτια, non definit. Plato aliquas cauſas, & inter eas omnium præcipuam expreßit, cum inquit, θεὸς μὲν πάντα, καὶ μετὰ θεοῦ τύχη καὶ καιρὸς τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι ξύμπαντα, ἡμερώτερον μὴν τρίτον ξυγχωρῆσαι τούτοις δεῖν ἕπεσθαι τέχνην. Etſi uero cum ueris cauſis accidentarias, τύχην nimirum & καιρὸς confundit, & τέχνην ita extenuat, ut eam accidentarijs cauſis poſtponat & ſubijciat: tamen recte & ſapienter præcipuam uim confert in Deum. Non enim ex fortuita & ficticia atomorum Epicuri colliſione & coalitu hoc mundi domicilium confluxit, Sed Deus ſingula corpora uerbo fabrefacta ex nihilo ſerie tam concinna, nexuq́; tam continuo coagmentauit in unam rotundo ambitu definitam molem, ut à mente Architectatrice, cuius ſit ſapientia infinita & omnipotentia, ædificatam eſſe manifeſto appareat. Nec deſerit opus ſuum, ſed conſeruat id atque tuetur, & in primis curam agit generis humani, bona cumulans, mala depellens, utpote cuius gratia cætera & initio conſtituit, & huc uſque ſuſtentauit. Et in genere humano præcipua

pua cura complectitur, ac defendit Ecclesiam redemptam sanguine æterni Filij sui, à qua uera Filij agnitione & fiducia colitur atque inuocatur, & propter quam reliquam prohanam multitudinem fert, ut ex hac quoque aliqui conuertantur ad Filium.

Confirmant administrationes Oeconomicæ, priuata uita cuiusq;, & totus ordo politicus præsentiam Dei nostriq; procurationem. Et si excusso abstersoq; ueterno, excitaremus animos ad operum Dei notationem aliquam & considerationem, siq; ijs quæ fiunt pene singulis momentis, mediocriter attenderemus: perspiceremus profecto, quanta & quàm multa publice accidant & priuatim, quæ nullo modo uel physicis causis abditis aut conspicuis uel nostræ diligentiæ asscribi possunt, sed in solum Deum autorem & custodes nostrorum corporum sanctos Angelos referri debent. Imo nisi Filius Dei ἀρχηγός noster & ἀμήντωρ clementissime singulos nos umbraculo alarum suarum complexos tegeret & foueret, præsidioq; Angelorum stipatos muniret ac tueretur contra immanem sæuißimi hostis rabiem, uel uno momento omnes à Diabolo enecti interiremus. Nisi politias ipse & imperia cum Angelorum excubijs, tum sua firmaret ac defenderet dextra, eorumque qui præsunt regeret ac fortunaret consilia & industriam: quæ posset quæso aut solertia odorari, aut uigilan-

tia peruestigare, aut si proditæ innotuissent, quæ autoritas & potentia posset discutere ac summouere eas uel technas, quas hic artifex struit in perniciem humanæ consociationis, uel calamitates quas intentat & uibrat in ceruices nostras aßidue.

Cæterum neque uno modo Deus, sed alias aliter, neque ex ordine & præscripto causarum secundarum, sed suo consilio disponit, partitur & administrat fata hominum atque euentus. Euehuntur improbi, affluunt opibus, florent honoribus et dignitatibus, potiuntur rerum. Contra uarijs fortunæ uicibus exercentur ac iactantur boni, premuntur tyrannide, laborant egestate & inopia, conculcantur à sceleratis, flagrant publicis odijs, eijciuntur in exilia, periclitantur de fortunis & uita, prægrauantur iniquißimis calumnijs, quandoq; et crudeliter interficiuntur à tyrannis. Hæc euentuum dißimilitudo mouit multos, ut dubitarint de prouidentia.

Quanquam autem certo grauiq; consilio, quod soli Ecclesiæ Dei detectum est atque explicatum, Deus hoc modo & fata dispensat, & differt ac prorogat pœnas & præmia: Tamen nec boni in perpetua uersantur calamitate, nec stabilis ac diuturna est improbrorum fœlicitas. hi ad summa extolluntur fastigia, ut inde excußi, atque in fœdum præcipi-

præcipitati interitum, ſint cæteris exemplo fragilitatis humanæ, pœnarumq́; ſuperbiæ et iniuſticiæ. Illi deijciuntur & grauantur tum ne inſoleſcant & efferantur fiducia ſuarum uirtutum, tum ut ex circumfuſa ærumnarum mole erepti, collocatique in tranquillum, cum gloria illuſtriore eniteſcant. Et quidem in hoc uel præcipue lucet ac conſpicitur prouidentia, quod boni & gerunt res ſalutares hominum generi, & circumuenti atque interclusi difficultatibus præter opinionem omnium mirandis modis, ſuperatis illis eluctantur atque euadunt, hocq́; quod & perſequuntur, acquirunt & obtinent. καὶ ταυτα (ut recte Iſocrates regulam interpretatur) εἰ μὴ κατὰ πάντων οὕτως εἴθισται συμβαίνειν, ἀλλὰ τόγε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτον γίνεται τὸν τρόπον. Fauet enim Deus uirtuti, & eam etiam ab Æthnicis requirit, & ſi non eſt ea iuſticia, quam ipſe approbat, & natura homines amant, amplectuntur atq́; admirantur, cum moderationem omnem & humanitatem, id eſt, iuſticiam coniunctam cum toto choro uirtutum mitiorum, tum ſalutarem gubernationem.

Etſi uero ratio humana prorſus ignorat cauſas mirandæ huius gubernationis, ſola enim has uox cœleſtis declarat: tamen non fortuito, aut temere uel ex uago Atomorum fluxu atque impetu, uel inſtabili materiæ motu ac conditione uariari

uices rerum humanarum, ſed diuino conſilio agnoſcit & fatetur. Præclare in hanc ſententiam Pindarus, ἓν παρ' ἐσλὸν πήματα σὺν δύο δαίονται βροτοῖς ἀθάνατοι. τὰ μὲν ὦν οὐ δύνανται νήπιοι κόσμῳ φέρειν ἀλλ' ἀγαθοί τα καλα τρέψαντες ἔξω.

Prudenter itaque Plato & recte ſalutarem generis humani gubernationem præcipue Deo acceptam refert. Nec dubito, quin & hanc ſententiam & plures alias ab Ægyptijs ſacerdotibus ex doctrina ſanctorum Patrum acceperit. Repetuntur enim conciones de Dei erga genus hominum philoſtorgia, de protectione & cuſtodia ſingulorum, de Regnorum conſeruatione ac defenſione ſubinde in hiſtoriæ ſacræ contextu, & his multæ Platonicæ conſonant.

De cæteris cauſis, quas Deo addit, nihil diſputo, cum τύχη καὶ καιρὸς accidentariæ ſint prorſus, τέχνη pertineat ad προαίρεσιν, de qua paulo poſt dicam. Nunc cæteras gubernatrices cauſas perſequar. Multorum Tragicorum & triſtiſsimorum caſuum autor eſt Diabolus. Sæuit enim odio Dei in genus humanum crudeliſsime, & quærit nocendi occaſiones ſine intermiſsione, arreptis occaſionibus utitur, & niſi diuinitus frenaretur ac reſtringeretur, niſi à cuſtodibus noſtris ſanctis Angelis depelleretur: crebriores Diaboli morſus,

morsus, sæuiores ac uenenatiores ictus, & fœdiores lacerationes animorum & corporum experiremur.

Ipsi etiam uoluntatis & cordis habitus, δυνάμεις, & actiones, quæq; ex qualitatum contemperatione corporibus innascuntur κράσεις, atq; ex his manantes uires effectrices actionum certarum, & qui totam qualitatum commixtionem moderantur atq; absoluunt cœli positus, uariorum euentuum hominibus causæ sunt. Cum enim ita constitutum sit diuinitus, ut recte facta comitetur perpetua quædam fœlicitas, καὶ ἡδεῖα ἐλπὶς ἀγαθὴ γηροτρόφος οὖσα, Malos mores sequantur pœnæ, ἐλπίδες τε κακαὶ: natura etiam recte faciendo ita afficitur, ut impetus quosdam contrahat, quibus ad ea flectitur, quæ sunt prospera, & à rebus nocituris abducitur. Idq; in improbis conspicuum est, quibus inijci furias ultrices scelerum non solum Poëtæ affirmant, sed res ipsa declarat. quæ furiæ quid sunt aliud, quàm infœlices illi impetus & sauciatæ conscientiæ aculei, quibus incitati ultro sibi accersunt perniciem.

Nec minima est inconstantiæ rerum humanarum causa, quod uix ulli in rebus secundis sunt moderati, τίκτει γάρ τοι κόρος ὕβριν. Animi prosperis & ex sententia succedentibus rebus, opinioneque & spe duraturæ in perpetuum prosperitatis ac beatitudinis elati, gestiunt, lasciuiunt & luxu-

riant. suscipiuntq; multa non mandata, neq; ad sese pertinentia sine necessaria causa uel manifestis iniurijs afficiunt imbecilliores. Parit enim superbia omnis impetus immoderatos, hi ad inferendam alijs iniuriam incitant, τῆς γὰρ ὕβρεως ἔγγονος ἡ ἀδικία, ut præclare Plato, hanc euestigio insequitur νέμεσις δίκης ἄγγελος, id est, conscientiæ læsæ iudicium, quod perpetratorum scelerum atrocitatem exaggerans & ante oculos aßidue uersans, quatit, agitat, perterret, lacerat, dementiaque animos afficit φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν, ut est apud Herodotum Et in sacris literis dicitur, Superbis resistit Dominus. Item, Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles. Græci luserunt eleganter, singulos homines comitari ἀδράστειαν, quæ tum ingerat atque inculcet singulis hoc μηδὲν ὑπὲρ τὸ μέτρον, uibrato quod gestat freno, tum exultantes stulta ferocitate reprimat atq; compescat, legitimas metas egressos freno retrahat in uiam, cui si pareant: potiantur & fruantur optata fœlicitate, si hoc freno uel recusato uel detracto abiectoq; indulgeant libidinibus: mox accurrere Nemesin pœnas immoderatorum consiliorum & conatuum uindices denunciantem atq; incutientem. Nam & Deus ipse flagitat, præmijsq; ornat ac condecorat uirtutem, quæ est mediocritas, & natura hominibus moderatum omne gratum atque conueniens.

Acres

Acres nimis & feroces impetus cum hi oderunt, tum acerrime infringit & uindicat Deus, ordinem à ſeſe conſtitutum exequens ac ſanciens rigidiſsime, ut ſapienter Euripides, μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὰς ἄγαν προθυμίας, μισοῦσι δ' ἀστοί. Ergo ad ſecundos euentus, uel aduerſos multum adfert momenti recte aſſuefactum eſſe uel ſecus.

Aſtra uero & temperamenta corporum non ſolum pariunt δυνάμεις ad certa actionum, morum, affectuum, artium, & ſtudiorum genera: ſed tum alios etiam cient impetus, quibus à noxijs auerſæ naturæ, conuertuntur & trahuntur ad ſalutaria & commoda ſibi & alijs, aut contraria, tum fœlicitate tali donant eaſdem, ut quæ cœperunt, prompte dextreq; exerceant, & ſucceſſu ſingulari conficiant magno ſuo cum lucro atq; emolumento, itemq; aliorum, aut contra impedimenta obijciunt, & augent conatuum omnium difficultatem. Nam & demonſtrabimus poſtea, & experientia arguit, conſtitutionum cœleſtium inſitarumq; à natura inclinationum quaſdam fauſta polliceri, eademq; ui natiua promouere & accelerare, quaſdam rurſus & hæc impedire, & incommoda portendere, minitariq; triſtes caſus aut pericula. Etiam externa uiolentia, quæ multiplex eſſe poteſt, ſæpe hominem præter opinionem præterq; uoluntatem conijcit in pericula triſtia et exi-

tiosa, ut cum multi quorum dißimillima sunt fata, naufragio merguntur, aut incendijs consumuntur, aut seditionibus opprimuntur, aut terræ hiatibus absorbentur.

Tot cum sint causæ, quæ euentus hominum nec præuisos, nec præcogitatos, neq; expectatos per se gubernant, earumq; causarũ non eadem sit uis atq; conditio, sed una sit prima causa libera gubernatrix cæterarũ omniũ, reliquæ sint huic subiectæ, harũ rursus quædã ꝯstituto ordine progrediantur ut astra, semina, temperamenta, inclinatiõnes ab astris et tẽperamentis ortæ, uolũtas ordini diuinitus præscripto ĩnsistens, quædam contra ordinem nitantur, ut Diabolus & uoluntas impulsibus Diabolicis obsequens, denique cum ordinatarum causarum aliàs una effectum ex sese intendat, aliàs ascitis in societatem actionis pluribus socijs causis: facile intelligi potest ex quibus causis prædicta de hominum euentis peti, quæ inquiri ac considerari poßint, quæ à conspectu mentis humanæ prorsus remotæ sint atque abditæ. Nihil de arcana Dei uoluntate, quæ expreßa uerbo non est, humana ratio statuere aut pronunciare potest, Nihil de illis quæ insidiosus & fraudulentus occultator Diabolus machinatur & struit. Illam scrutari nephas est & irritum: hæc sceleratum, impium & prohibitum diuinitus.

Astra Deus aspici uoluit, uoluit & horum mirandas

randas uires atq; effectiones considerari, & cœlestium atq; inferiorum corporum notari sympathiam. Idcirco oculos condidit, ut duces nobis essent in cœli contemplatione. Et quanquam obscurior est natura, ideoq; & difficilior obseruatio inquisitioque cœlestium corporum: tamen animaduersione longa ac diligenti utcunq; comprehendi potest. Imo ut nota esset, tum primis eam parentibus Deus declarauit, à quibus manauit ac transijt ad posteros, tū præstantia sæpe ingenia excitauit, quæ eam cognitionem restituerunt, correxerunt et illustrarunt. Certius aliquāto perspicimus nostras rerumque aliarum in hac elementari regione naturas, quod sensibus propius obuersantur, nec solis oculis, sed cæterarum etiam sensuum ope exquiruntur. Voluntatis actiones & propensiones, cæterarumq; intra corpus absconditarum partium uires ex effectibus notisq; exterioribus æstimamus.

Ex astris ergo, temperamentis, inclinationibus uoluntatis, & temperamentorum effectibus, institui possunt prædictiones illorum euentuum, quos illæ causæ uel ut causæ inuehunt, uel ut signa denotant, quiue ad effectus causarum consequuntur ordine diuinitus sancito. Nam & præter eos effectus, quos sua ui cient hæ causæ certa lege naturæ, aut quia diuinitus ita constitutum est alios etiam attrahunt, ut Nero scelerate & tyrannice furens, hac ipsa insania sese in tristißimas pœnas præcipitat.

cipitat. Quæ sit certitudo singularum, ex causarum conditione liquet. Manet uoluntas libera actionum domina, etiam cum languet, aut incitatur uel impeditur ab alijs causis, potest libere uel inflectere & accommodare sese eo, quo pellitur cum uult, uel reniti impulsui, uel susceptas iam actiones deponere rursum. Et euentus, qui non dependent à libera hominum uoluntate, sed denunciantur à causarum antea commemoratarum aliqua: tum cæteræ causæ mutare queunt, tum arte, diligentia & assuefactione, circumspecta cautione, seria atq; ardenti petitione auxilij diuini nosmetipsi: si damna adferant, lenire aut prohibere: si blandiuntur, uelut allicere & consequi possumus. Nequaquam igitur aut decreta stellarum & signorum in corporibus apparẽtiũ, aut reliqua in natura prætorijs parẽ uim habent edictis, quorũ quidem ea est natura, ut pœna statim luenda sit ijs, qui non paruerint, aut euentorum præsignificatio præmonstratioq; ita cum euentibus ipsis colligata copulatáq; eosdem necessariò attrahit, ut frustra speretur euenturum aliud, quàm quasi promulgatum sit. Nam ne fiant mala tum cauendo declinandoq;, tum naturam eorum intelligendo, & contra ut bona eueniant, in eorum curam & studium incumbendo præstare quimus, præsertim si regamus nosmetipsos diligentia homine digna, & à Spiritu sancto duci gubernariq;, à sanctis Angelis custodiri nos propter æter-

nun

num Filium Dominum nostrum Iesum Christum, a Deo æterno Patre Domini nostri Iesu Christi ardenter & aßidue petamus.

Quòd si uero nulla supersit spes effugiendi euitandiq; intentata & præmonstrata à Physicis causis incommoda: hoc tamen præstabimus, ut tum ex cipiendis ac tollerandis nos illis preparemus constantia, fortitudine, & spe auxilij cœlestis, tum ut in Dei tutelam ac patrocinium totos nos plena fiducia collocemus ac commendemus. Quæ enim præuisa sunt & ante cogitata, nec tantum secum impetus adferunt ac nouitatis, & minus grauia sunt minusq; tolleratu difficilia: cum è contrario quæ repente & præter spem obijciuntur, concutiant ac turbent mentem, animiq; uires prosternant.

Atq; hoc habet commodi & fructuum prænosse consequutura ex quibusq; causis & signis bona malaue. De utilitate prænotionum ex stellis recte Ptolemæus, δύναται ὁ ἐπιστήμων πόλλας ἀποστρέψαι ἐνεργείας τῶν ἀστέρων, ὅτε ὢν εἰδήμων τῆς φύσεως αὐτῶν, καὶ προπαρασκευάσαι αὐτὸν πρὸ τῆς συμπτώσεως τῶν ἐνεργειῶν, *id est, potest is, qui sciens est, multos stellarum effectus auertere, quando naturam earum cognitam habet, seq; antequam effectus ipsi sequantur præparare et munire. Et alibi,* τὸ προγινώσκειν ἐθίζει καὶ ῥυθμίζει τὴν ψυχὴν τῇ μελέτῃ τῶν ἀπόντων ὡς τῶν παρόντων, καὶ παρασκευάζει μετ᾽ εἰρήνης καὶ εὐσταθείας

ἕκαστα

ἕκαστα τῶν ἐπερχομένων ἀποδέχεσθαι, id est, Præuisio assuefacit & moderatur animum meditatione absentium ut præsentium, & præparat ad excipienda futura cum tranquillitate & constantia. Idem de reliquis uerißimum est, & hæc quidem de gradibus certitudinis in quolibet prædictionum genere indicasse sufficiat.

Porro cum in sacris literis quandoq; prohibeantur hæ ipsæ ex physicis causis diuinationes, quandoq; concedantur, imo mandentur, eo ipso quòd & signa nominantur, & in hunc finem condita affirmantur, ut designent aliquid moneantue: ne discrepantium in speciem sententiarum dissensio turbet aliquem, addemus & hoc. Non prohiberi considerationem causarum signorumq; propositorum in natura, nec coniectationes ex his de secuturis euentibus, si absit superstitio & seruetur ordo, quem Deus sua uoce instituit, ut mens sit defixa in Deum, & regatur uerbo patefacto diuinitus, tota pendeat ex Deo, ab eo petat atq; expectet bona & malorum depulsionem aut mitigationem uera fide & inuocatione: Nõ destituta consilio præsidioue humano, confugiat ad creaturas, non ab illis auxilia requirat, sed à Deo solo, & statuat hunc esse architectum & Dominum naturæ, qui uelit & poßit liberrime uel mutare, uel mitigare, uel prorsus tollere, quæ physicæ causæ denunciant aut apportant, & eundem multa quotidie aliter dispensare, atq;

ad exitũ alium dirigere quàm secundæ causæ proponunt. Hoc ordine obseruato contemplatio causarum signorumq́;, & prædictionum inde extructarum usus concessius est & approbatus. In hunc enim sunt usum signa conformata, & causæ certis instructæ uiribus, ut illa quid hisce naturæ opifex præmonstret, quarum rerum occulta uis creaturarum indicia præbeat ac proponat, doceant naturas intelligentes: hæ naturam suo loco atque ordine gubernent. Vult ergo ea ab homine, cui soli mentem intelligentem indidit aspici atq; expendi, & quidem non frustra, sed ut his indicijs legitime utatur. Superstitionem damnant sacræ literæ & huius ordinis conturbationem, cum certius animi hisce monitis confidunt, firmiusq́; ijsdem adhærescunt, quam Deo ipsi & cœlitus promulgatis oraculis, aut cum à Deo atq; oraculis cœlestibus ad creaturas sese conuertunt, deq́; earum significatis deliberationes, consilia, actiones & studia sua instituunt, moderantur & administrant, Deum uero & mandata cœlestia negligũt. Recte uerbo Dei institutis animis & assuefactis ad seriam ueri Dei inuocationem, hoc etiam præstat commodi πρόγνωσις futurorum, quod seu aduersa minitentur, seu spondeant læta atque fœlicia, erigunt animos ad Deum, accenduntq; & commouent, ut ostensa promissaq; physicis causis bona à Deo iuuari & perfici, denunciatas clades leniri aut amoueri petant.

tant. ita præbet occaſionem exercendæ fidei atque inuocationi. Et intelligit recte inſtitutus quæ ſint prædictiones phyſicæ, & quatenus his niti debeat, quæ ſint à ſuperſtitioſis hominibus introducta atq; arti diuinatrici temere aſſuta.

DE ORACVLIS.

QVATVOR primis generibus conſtitutis & diſtinctis, nunc reliquas differentias ordine pertexemus & ſingularum ſpecies recenſebimus. Earum quælibet cui ſit ſubijcienda generi, adeoq; quo loco ponenda & quanti facienda, conſpicuum fiet, ubi quæ complectantur ac tractent, et ex quibus diuinent notis atq; indicijs commemorauerimus. Ordiemur autem ab oraculis. Hæc Græci χρησμοὺς, χρησμωδίας, χρησμῳδήματα, μαντεύματα, θεοπρόπια, θεσπίσματα, θέσφατα. Oraculorum interpretationes χρησμολογίας. Interpretes χρησμολόγους, conſultores ſeu ſciſcitatores θεοπρόπους, loca in quibus reddebãtur χρηστήρια et μαντεῖα nominarũt. Voco autem oracula reſponſa, quæ dabantur ſciſcitantibus in certis & à Diabolo obſeßis locis, uel a Dæmonibus ipſis uoce, ſomnijs, geſtu, nutuue aliquo ſtatuarum, ſonitu, tinnituue, aut alijs huiuſmodi, uel ab hominibus Diabolico ſpiritu afflatis, qui

tunc,

tunc, cum de proposita quæstione responsa danda erant, cum uehementi impetu & horribili sonitu ex specubus elisus, in uates irruebat impletosq; & in furorem actos ita concutiebat, ut præ tremore palpitationeq; artuum omnium nec consistere nec sese continere possent. Imitatione hæc & instituit & exercuit exempli diuini, ut alia pleraque Diabolus. Testimonio enim doctrinæ sacræ constat, Deum multa Patres sanctos initio & populum suum per Prophetas postea, ante natum Christum docuisse & monuisse, usum alias compellatione uocis humanæ, sed uariata specie ἐπιφανείας seu apparitionis, ut cum uirorum trium specie occurrit Abrahæ, & luctatus est uiri habitu cum Iacob, & Moysi sese ostendit ex ardenti rubo, & Christo baptizato de cœlo personat uoce humana, qua & Christum dilectum filium suum esse testatur, & audiri eum præcipit: Alias somniorum immißione, cuius rei exempla præbent Iacob, Ioseph, Daniel: Alias exhibitione uisionum, quæ fuerunt uelut picturæ, quas cernebant & intelligebant Prophetæ aut perculsi impulsiq; euidenti motu diuino cum quadam ceu consternatione, aut etiam sine euidenti aliqua concitatione animorum. Sed procul ab his aberat errabundæ & uesanæ amentiæ furor. Non permouebantur ratione, sed integra immota & constante mente ac ratione afflatuum diuinorum excipiebant impetus,

tus, et sentiebant uim horum atq; ardorem, et monita intelligebant diuina, quæ à patefactis ante ac promulgatis oraculis nunquam discordabant, nunquam à perpetua æternæ ueritatis & immotæ iusticiæ diuinæ discrepabant norma: nunquam uel præcipiebant, uel comprobabant scelera uetita diuinitus & Idolatrias, sed his reprehensis atque condemnatis pœnas denunciabant autoribus & horum asseclis ac sectatoribus atrocißimas ingenti spiritu ac plane ardenti, nisi qui discesßissent à Deo atq; à uestigijs deflexissent ueritatis, abrogatione Idolatriæ & sceleratæ uitæ emendatione, cum uera pœnitentia atq; ad Deum conuersione seria redirent in uiam. His longe dißimilis erat furiosorum uatum conditio apud Ethnicos, quorum mentes non uis diuina, sed impulsus concitabat Diaboli falso imitantis illam Dei inenarrabilem κοινωνίαν seu consociationem, qua sese euidenter communicabat & aperiebat Patribus & Prophetis. Vates enim Ethnici cum ex insultu insessuq; Diaboli furore corriperentur, nec corporum suorum, nec mentis rationisq; compotes esse amplius poterant, & sese ignorabant, & nihil eorum quæ argute concinneq; uel oratione soluta uel numeris uersuq; sæpe pronunciabant, intelligebant, Diabolo uim adferente corpori & uiolenta contorsione atq; coactione partes intelligentiæ seruientes ac rationi, prorsus deprauante, & semel tali furore

perciti

perciti nunquam poſtea recuperabant amiſſæ rationis uſum. Quæ uero fundebant, ſi ad religionem ſpectabant, ſententijs prolatæ diuinitus ueritatis aduerſabantur ſemper uel palam atq; expreſſe uel cum obſcuritate fraudulenta atq; inſidioſa. Si denunciationem aut cladium futurarum aut proſperitatis continebant, obſcuritatibus erant inuoluta inextricabilibus & ambiguitatum plenis, quibus adulabatur quandoq; Principibus, ſicut de Dæmone Delphico Demoſthenes queritur, Pythiam φιλιππίζειν.. Minime in talibus furoribus ſuo liberoq; ferebantur mentes impetu, ſed incitationibus agitabantur uiolentis Diaboli, quibus eam κοινωνίαν, qua ſeſe Deus ſanctis Patribus & Prophetis coniungebat efficienter, exprimere falſo ſtuduit. Videtur autem tota oraculorum inſtitutio inſtructioq; compoſita fuiſſe præcipue ad illam ἐπιφανείας ſeu φανερώσεως diuinæ ſpeciem, qua Deus cum patribus alias alia occaſione & ex alijs locis & alia ſpecie colloquutus eſt, quarum ut patefactionum memoria conſeruaretur ac propagaretur, aras exædificatas eſſe ac dedicatas Deo in iiſdem locis legimus.

De origine prima horum alij aliter fabulantur, nec certo conſtat, quo tempore primum extiterint, aut quando illas quaſi arces regni ſui conſtituerit, & aperuerit uelut templa profeſſura ac celebratura religionem ac cultus diuinis contra-

rios Diabolus ueritatis & gloriæ Dei hostis. Herodotus antiquißima fuisse annotauit in Lybia Iouis Hammonis, in Græcia Dodonæum: hoc tamen illo prius innotuisse & quæsitum frequentatumq; fuisse aliquanto ante. De ortu & si dubitat, duas tamen recitat fabulas, unam ex narrationibus sacerdotum Ægyptiorum, Alteram ex annotatis Antistitum, qui præfuerunt oraculo Dodonæo. Ægyptiaca de duabus sacerdotibus raptis ac diuenditis à Phœnicibus, quarum una in Lybia Hammonis, altera in Græcia Dodonæum aperuerit, commenticia tota est & nullam ueri speciem habet. Dodonæa ex diluuij historia manasse, & à posteris ex ignorantia historiæ antiquæ deprauata uidetur. Retulerunt Antistites Dodonæi geminas ex Ægypto columbas prouolasse, earum alteram transiysse in Epyrum, ibiq; in fago primo conspectam, et humana uoce exauditam esse, atque inter cætera hæc sonasse mandata, ut templum in eo loco incolæ extruerent, Iouem enim adfuturum, & inde oracula hominibus redditurum, se uero internuncios atq; interpretes decretorum Iouis fore. Deucalionem tandem cum reliqua Græcia inundationibus obruta ac mersa solus euasisset, in ea Epyri loca, quibus propter eminentiam & altitudinem aquæ non inundarant, profugisse, collectisq; qui superfuerant ex diluuio hominibus circa templum oppidulum ædificasse, atq; id nominasse Dodonam, uel à Do-

done

done oceanitide Nympha, uel à Dodone Iouis & Europæ filio. Etsi uero autore Diabolo nata oracula Ethnica, eoq; gubernatore prodita ac conseruata fuisse minime dubium est, tamen qua occasione primum exorta, & unde hanc narrationem profectam coniiciam recitabo.

Refert historia Geneseos Nohe tres fuisse filios, Sem, Cham & Iaphet, hosq; post diluuium prole numerosiore auctos, cum sola familias tantas Palæstina ob angustiam loci non caperet, seiunxisse sese, & cardinibus terræ communi consilio distributis ac paulatim prolatis finibus, ex solo patrio alios in alia loca cum familijs secessisse. Posteros Cham Lybicas gentes & partim Asiaticas, quæ uersus meridiem et solem Orientem incolunt, condidisse & propagasse: Posteros Iaphet Europæos, qui terræ tractus in Occasum & Septentrionem uergentes tenent.

Constitit Arca Nohæ, cum aquæ diluuij defluxissent, primo in Armeniæ montibus. His montibus quoquo uersus subiecta atq; adiecta loca, extensaque inde longo tractu in Septentrionem, qua Colchidis Iberorum & Albanorum regio Scithiæ montes & maria Euxinum & Caspium attingit: in Meridem, qua sese decliuitas montium in Mesopotamiam submittit Syriæ adiacentem: in Orientem qua hyrcanorum Medorum Persarum sedes

est: in Occasum, qua Cappadocum terra Asiæ minoris amplißimos campos respicit: Illa ergo loca primo à posteris Nohæ habitari ac coli cepta esse: Inde propagatas demanasse gentes orbis terrarum primis à diluuio temporibus: Inde posterioribus sœculis magnos exercitus & magna colonorum nouorum agmina effusa, uel proximas uersus Occidentem terras possessoribus uel summotis uel profligatis subegisse, ac paulatim processisse longius, uel desertas adhuc horridas atq; incultas primo ceu consitas incoluisse dubium non est. Noham qui uixit post diluuium annos trecentos quinquaginta, redijsse ex Armenia in ueterem patriam, id est in loca uicina Damasco, ubi primos parentes conditos esse sciebat, consentaneum est. Certum est enim, filium Nohæ Sem rursus uixisse in illa regione, cum fuerit Rex Salem, quæ postea nominata est Ierusalem. Est enim Sem ille ipse, qui nominatur Melchisedech.

Filij Nohæ fuerunt Sem, Cham & Iaphet. Loca exporrecta in Orientem & Meridiem posteritas Sem: In Meridiem & Occasum, posteritas Cham: In Septentrionem & Occasum, posteritas Iaphet impleuit. Iapetum qui Iaphet est, & Cham, qui Iuppiter Hammon tota antiquitas Ethnica celebrauit, etsi qui fuerint illi, ignorarit. Iaphet nati filij plures, ex quibus & originem dederunt & nomina imposuerunt, ut congruentia uocum ostendit.

dit, Gomer Cimbris, Magog Scythis, Madai Medis, Iauan uel Iaon Ionibus, Elissa Æolibus: Tharsis Cilicibus, quorum Metropolis Tharsus uocata est, Cethim Macedonibus et Cecijs montibus, Dodanim Dodonæis in Epyro, Mosoch Moscis, Tiras Thracibus, in quorum uicinia cum Tiras fluuius uetus nomen diu retinuerit, hodie Nister uocari consueuit. A Thubal Iberos ortos esse, qui in Asia habitarunt & Alybes consentaneum est. Nomen Chalibes factum est ex alio uetustiore Alybes, quod congruit cum nomine Iobel exigua Metathesi literarum, & significat res natas in terra. Ex filijs Gomer, Ascanes Tuiscones, Riphat Ripheos, id est, Henetam & Sarmaticam gentem condiderunt. Inter filios Sem numeratur et Geter, à quo Getarum seu Gottorum origo. Et notum est ex Biblijs, in quam sese mundi plagam posteri Sem & Cham conuerterint, & in quibus terræ partibus consederint. Ex hoc igitur circa montes Armeniæ angulo primas à diluuio gentes, in omnes mundi partes deriuatas esse ac ceu disseminatas paulatim, argumento est, cum quod de migrationibus illarum ac profectionibus literis monumentisq; proditum reperitur, quas subinde magis magisq; prolatis finibus & dilatatis sedibus susceperunt longissimas, tum quod quæ egressæ sunt inde ac distributæ in orbem terrarum gentes, nomina originis primæ, ut certa illa & indubitata esset, conseruarunt. Inde

prodijsse constat Sacas, Sassones, Getas seu Gottos, Daos seu Dacas seu Danos, Alanos, Sueuos, Germanias, Henetos, Iberos, & alios plurimos, quos omnes his terris potitos, & in Germania, Gallia ac Hispania late dominatos esse consensus omnium historiarum affirmat. Ita prorsus dubium non est Hammonis appellationem defluxisse à Cham, Dodonæ à Dodanim, quas appellationes retinuit Græcia solas, amissa noticia primæ religionis, primæ originis, & maiorum καὶ οἰκιστῶν suorum.

Quales uero fuerint sanctorum Patrum familiæ notum est. Nohe qui uiderat utrunq; mundum ante & post diluuium cum tribus filijs, & intelligebat sancta sapientia tantarum pœnarum causas, quibus uiderat deletum uniuersum genus humanum, in Schola domestica liberos nepotesque piè fideliterq; erudijt, de ortu mundi, de lapsu primorum parentum atq; auersione eorundem à conditore suo, de peccatis generis humani, de horrenda ira Dei aduersus peccata, de pœnis testibus iræ Dei, de ueris cultibus Dei, de sacrificiorum ritibus diuina uoce præceptis & commendatis. Hi rursus etsi auulsi à parentibus dispersiq; in terræ partes diuersas, tamen imitati parentum curam & institutionem sedulam, & si plus alij, alij minus, doctrinam & cultus diuinos conseruare pia ac religiosa celebratione & usurpatione aßidua studuerunt. Condiderunt aras & templa publica, in quibus

bus πάροικοι & ὁμόφυλοι conuenerunt ad celebrandum Deum, ad audiendam explicationem doctrinæ et recitationem historiæ de mundi origine, deq; Ecclesiæ constitutione & propagatione, ad exercendam fidem & inuocationem in sacrificijs. Cumq; excellerent donis Spiritus sancti & sapientia diuina, ex hominum imbecillitate & atrocibus ac multiplicibus Diaboli insidijs structis tensisq; in omnes partes, prospexerunt, quæ tenebræ irrepturæ, quæ doctrinæ deprauationes peruasuræ essent in Ecclesiam. Id ut caueretur, cœlestes uoces literis monumentisq; procul dubio comprehensas in templis deposuerunt, quo adseruatæ ibi & custoditæ certorum hominum diligentia transmitterentur ad posteros.

Sed cum natura hominum in superstitionem prona sit et nouarum religionum auidißima, diabolus, cui hoc unicum inde usque ab initio summo fuit studio, ut aspergeret & deformaret gloriam Dei, & doctrinam de Deo obscuraret, non destitit statim à diluuio uiuo adhuc Noha & filijs eius, impellere ingenia mala ad nouas & falsas opiniones serendas, clam suppeditatis & obiectis seminibus. Eas primum insigni exquisitæ religionis specie uestiuit, quo facilius stolidos animos his captos abduceret à Patrum doctrina, deinceps progressu temporis sensim auxit superstitiones, in alijs locis plus, in alijs minus, pro ut plus minusue sequaces.

quaces, atque idoneos uel aduersantes adeptum se animaduertit, donec tandem cumulata caligine extinctaq; ac sopita luce ueræ doctrinæ, & euulsa prorsus ex animis omni memoria ueri & uerbo atque illustribus testimonijs patefacti Dei, sua organa in plus quàm Cimmerias tenebras demersit. Accesserunt &, quæ semper extinctam doctrinæ lucem comitantur, fœdæ & promiscuæ commixtiones, migrationes, uastationes terrarum & gentium. Vel petulantia, uel quod locorum angustijs cogerentur dilatare terminos, aut nouas quærere sedes, aliæ gentes alijs sese miscuerunt, simulque illud, quo ipsi iam imbuti erant, uirus cæteris affricuerunt & inhalarunt, aut pepulerunt uicinas gentes, & templis dirutis, monumentis antiquis laceratis, destructis aris, aboleuerunt Religionem traditam à Maioribus, & nouam instituerunt. Et omni tempore ex Imperiorum & gentium mutationibus, religionum mutationes: ex commixtionibus earundem ac confusionibus religionum tetræ confusiones ortæ sunt.

Doctrina abolita alibi antiquarum historiarum somnia, alibi umbræ sacrificiorum & cæremoniarum, quæ fuerant in usu sanctis Patribus remanserunt. Sed fabulis sunt inuoluta ab hominibus primæ & ueræ originis ignaris. alibi hæc quoque interierunt, & innouata sunt omnia. Et quan-

quam alicubi monumenta etiam uetera conseruata constat, ut in Ægypto, Phœnice, ex quibus repeti ac restitui doctrina potuisset, tamen quod in animis excœcatis à Diabolo impiæ opiniones atque idolatricæ dominarentur, non intellecta, sed ad εἰδωλομανίαν stabiliendam detorta, aut commenticijs fabulis deprauata & elusa fuisse in multis uidere licet.

Hoc ubi perfecisset Diabolus, quod clam antea & dolo sese insinuans struxerat, id palam postea aggredi et urgere cepit. Manifestis conatibus abstractos à Deo homines, & manifestis furoribus percitos, ad sese rapuit, quoq; uoluit perpulit. Loca quæ fuerant antea domicilia & sedes doctrinæ cœlestis, sanctißimæ scholæ Patrum & ναοὶ ἅγιοι καὶ κατοικητήρια τοῦ θεοῦ: ex illis conuersis in latibula impietatis & mendaciorum, suas blasphemias contumeliosas in Deum & hominum generi perniciosas eructauit atq; euomuit. Mihi dubium non est in eo loco, in quo postea cultum fuit oraculum Iouis Hammonis: uel ipsius Cham, uel posterorum eius, præcipuam Scholam: In loco oraculi Dodonæi, sedem familiæ & Ecclesiæ Dodanim nepotis Nohe ex filio Iauan fuisse. Ad id sentiendum multis adducor coniecturis. Non enim appellatio Hammon alia est à Cham, quod nomen Hebræi aspiratione paulò duriore efferunt. commenticia est & ridicula Græcorum ætymologia,

gia, qui ab arenis deducunt, cum reuera ab Hamah, quæ uox calorem significat & æstum, defluxerit. Ardenti enim calore uicini & uerticibus aßidue imminentis solis perpetuo loca illa Lybiæ torrentur ac deuruntur.

Abolita doctrina de Deo, cum uagarentur animis posteri, & ductu naturæ quærerent aliquod numen, nec quæ sequerentur uestigia inuenirent: ex reliquis adhuc ueteris historiæ somnijs pro arbitrio finxerunt Deum, cui geminum nomen, autoris primi Cham & ueri Dei Iehoua imposuerunt. Confirmauit figmentum Diabolus miraculis editis nutu alijsq; signis ex statua, quæ in eo loco collocata erat. Nec Dodonæ nomen diuersum est à Dodanim nepote Nohe, qui cum Iauan pater Ionicæ gentis in littorali Asia consedisset, cum familia separatus à patre in editiora Epyri loca transijt. Retinuerunt Græci & Latini ex ueterum monumentis multa autorum suorum & maiorum nomina, etiam postquam penitus euanuissent & perijssent historiæ. Celebrant Græci Iaphetum, qui est Iaphet Nohæ filius. Latini suam originem in Ianum referunt, qui à Mose Iauan nominatur. fuit enim pater utriusque gentis Iauan filius Iaphet. Vtriq; utut fabulentur de ætymologijs uocum Διὸς & Iouis, tamen ualde consentaneum uidetur utramq; ex Hebræa uoce Iehoua defluxisse, quod sibi nomen tribuit & usurpauit uerus Deus, & hac

secerni

secerni uoluit ab omnibus commenticijs numinibus cuiuscunq; conditionis. Commentum de exortu Dodonæi oraculi & si ex commenticia fabella & narratione historica de diluuio Deucalionis temere consutum est & consarcinatum, tamen ex historia diluuij natum uidetur. Figmentum de geminis columbis alludit ad columbas emissas à Nohe, ut explorarent defluxionem & diminutionem aquarum. Mentio diluuij ad uniuersalem mundi κατάκλυσμον, non ad illam solius Græciæ & quarundam partium inundationem, quæ multo post Deucalionis seculo accidit, spectat. A diluuio uniuersali cũ sese posteri Nohe disiunxissent, Epyrum Dodanim Nohe nepos occupauit, excoluit, suoq; insigniuit nomine, & ibidem instaurauit templa & cultus diuinos à patre quasi per manus acceptos. Constat enim antiquissimis temporibus sicut & Stephanus annotauit, Epyrum Dodonam uocatam fuisse, & longe uetustior est Dodonæ appellatio quàm Epyri. Vnde irrepsit in Græciam uocabulum, Si inde non est? Certe Græcam non sapit originem. Omnino igitur existimo hæc duo oracula, quæ in historijs prima & antiquissima celebrantur, fuisse initio sanctas primorum parentum Scholas, Diabolum uero eadem primo occupata suo ueneno conspurcasse ac polluisse, tum q; in admiratione ob priorem celebritatem esse uidit, tum quod opinione antiquitatis facilius allectur.

ctura imperitos, & fidem approbationemq; meritura præsensit.

Dodonæum frequentatum est ad Dodonam amplißimam & uetustißimam urbem Moloßidis in Epyro, uicinam nemori quercino, in quo uocales quercus creuisse proditum est, quæ statim, ubi acceßissent interrogaturi, commouerint sese atq; insonuerint, expresso quod dandum erat responso: ibidemq; statuam stetisse quæ uirga æneos lebetes pulsarit, hos ad moderatos ictus paulatim increpuisse, & numeris ligata responsa edidisse.

Iouis Hammonis alterum à Dodonæo, in extimo sinu Lybiæ apud Garamantes ultra Cyrenen in solitudinibus uastis, torridis, ac siccitate sterilibus situm fuit, quo propter intensos & exurentes solis æstus uastamq; planiciem, ardoribus solis & ariditate infestam non cuiuis facile accessus patuit. Cambysen Cyri & Alexandrum aditum tentasse historiæ memorant. Circa ipsam oraculi sedem densum nemus, proceris diffusisq; & confertis arboribus, quadraginta stadiorum spacio, gratißima umbra lenijt feruores diurnos, & paßim extillantibus fontibus rigauit solum, sua natura exuccum & sterile. Medium syluæ templum obtinuit, in quo idolum Hammonis pelle amictum hircina, & hircino capite colebatur. Sacerdotes responsa petituri, idolum aurato nauigio impositum

tum

tum circumuectabant, accinebantque carmen patrium, his delinitum ritibus non uoce, sed solo nutu signisque subobscuris quæ uellet proferebat: signa antistites ijs qui consultum accesserant, referebant ac declarabant diaboli monitu & indicio.

His duabus uelut arcibus sui dominij constitutis ac stabilitis Diabolus, cumulauit post oracula, alibi alijs patefactis. Pythium ab his condidit, dehinc Trophonium, Amphiarai, Branchidarum in Milesia, Sabæum in Phocide. Et plurima quidem in Græcia extruxit, quòd eam gentem præ cæteris pronam in superstitiones ruere, auidißime arripere admirari atque amplecti noua quæuis motu leuissimo, & stolida garrulitate effutire ea, proclamare atque extollere, eoque nomine huic suo instituto aptißimam esse norat. Cum ad prima illa & uetera maiore numero sciscitatum confluerent, tanquam non sufficeret expediendis omnibus unus locus, noua oracula, quæ adornabat alibi, inde renunciabat, locisque demonstratis & additis mandatis, ut illa percontarentur, declarataque responsorum ueritate euentu semel atque iterum, perficiebat, ut mox inclarescerent, & consulerentur atque amplificarentur donarijs & opibus. Deinde ne quid pateretur de suo uspiam dominio decedere, mox si qua bellis diruta, uastata et expoliata essent, aut uetustate neglecta iacerent, instaurari atque in integrum restitui, donisque exornari præcipiebat.

Celebra-

Celebratur præ cæteris cultu, religione, fama, opibus & donarijs Pythium Delphis, quod oppidum totius orbis umbilicum tenuisse falso creditum fuit. Diodorus originem eius fabulose exponit. Cum in eo loco, ubi templum postea extructum est, terra pateret profunda uoragine & circumpascerent capræ, factum ut una ex grege frequenter ad hiatum illum accederet, et quotiescunque introspexisset, toties reuersa miris & inusitatis gestiret saltibus, uocemq; sonaret insuetam, quæ pastor miratus, cum accederet & ipse hiatum spectaturus, mox eodem impetu hausto conceptoq;, simili modo exilire & uaticinia fundere incipit. Fama increbrescit & peruulgatur. Fit concursus ingens ad hiatum, & quotquot demittunt sese, statim uatidico halitu afflati furibundis similes euadunt. Tandem quod ex furore multi per præceps in hiatum desilirent ac perirent, interdicto cautum fuit, ne quis amplius inscenderet: Voragini templum impositum, & ministerium excipiendi ab insiliente dæmone referendiq; responsa fœminæ uirgini commendatum fuit. Aliquanto post, quod Isocrates quidam Thessalus Pythiam raptam uiolasset, his quoq; id ademptum, & uetulæ quæ quinquagesimum excessisset annum, iniunctum fertur. Pausanias plures easq; diuersas de origine sententias recitat. Quacunq; occasione eruperit & in noticiam uenerit, non moror: antiquum fuisse

& pluri-

& pluribus quàm cētum annis ante Troiana tempora claruisse constat. Stephanus autor est primam oraculi sedem in uicino monte Parnasso extitisse. Moueor appellatione ueteri Parnaßi, ut existimem primis à diluuio temporibus sub posteris Noha hanc specum, terra Diaboli opera dehiscente, sese apperuisse, & mox coli celebrarique cepisse eodem autore, uatidicum uirus inspirante ijs, quos delegerat ministros. Etsi enim Pausanias Parnassum quendam Cleodoræ Nymphæ filium augurioru inuentorem monti nomen indidisse ex Græcorum fabulis refert, tamen appellatio ipsa nihil Græcum redolet. Sed uidetur facta ex Hebræo Nahas, quæ uox augurium significat et diuinationem, & uel Har, sed præposita in compositione litera P, uel potius Paraï, quarum uocum prior montem significat, posterior hiatum, ut idem sonet Parnassus, quod uel mons, uel rectius hiatus diuinationum. Hoc uero quod posterius frequentatum fuit oraculum, sedem habuit ad radices Parnaßi, ubi templum condiderant incolæ supra specum oppido muroq; cinctum, et templum ipsum ob natiuam præcipiciem munierant aditu adeo difficili & angusto, ut obiecta lapidum mole accessum omnem undiq; præcluserint, exigua semita relicta, qua consulturi oraculum absq; comitatu incederent. In medio templi exigua planicies erat, & in ea hiatus, ex quo spiritus acer & uehemens terribili so-

nitu excussus, uatem tripodi insistentem & afflatus expectantem corripiebat, agitatamq; & concussam in furorem uertebat statis diebus, quibus fari licebat. Ferunt enim annuatim sex menses continuos apud Lycios, totidemq; in Delo oracula percontaturis patuisse, In reliquis locis non quouis tempore, sed statis definitisq; diebus tantum, utpote uel Idibus uel Calendis, uel augescente uel deficiente Luna, uel ineunte aut desinente die sciscitari licuisse. Religionem in consulendo Pythio oraculo eam seruari oportebat, ut qui interrogaret, breui oratione quæ requireret, Pythiæ significaret, & Græco sermone responsum exposceret, mactata simul & solenni ritu consecrata uictima: Pythia uero, quam mulierem esse oportebat, non promeret quidquam, nisi totam prius uictimam contremiscere ac uelut micare cerneret. his legitime peractis Dæmon ex obsessa Pythia (ἐκ τοῦ ἀτμοῦ enim ἔνθεος γίνεσθαι credebatur) concepta, & ferè metris Græcis scite admodum atq; argute, sed ambigue nimis ac captiose illigata responsa pronũciabat. cumq; in suam sese recepisset atq; abdidisset specum, Pythia ceu exonerata spiritu & ad sese reuersa consistebat ac conquiescebat.

Fuit autem omnium templorum Ethnicorum locupletißimum, statuis ex solido auro argentoq; conflatis immensi ponderis, & alijs innumeris ac preciosißimis donarijs refertũ. Hippocratem eti-

am sceleton æneum exquisitißime ad figuram humani sceleti fabrefactum, eò collocasse, Pausanias autor est, ea fortasse spe, ut religione templi defensum conseruaretur ad posteros. Quinquies destructum exustumq́; pluries direptum, à latrone quodam Euboœnsi, Phlegyarum gente, Pyrrho Achillis filio, Exercitu Xerxis, Gallicis copijs, Phocensium ducibus, Nerone, qui inde quingentas æneas imagines asportasse fertur, mactatis ad ostium uoraginis subterraneæ, ubi latebat Diabolus, hominibus, & cadaueribus horum in specum deiectis, sed communibus semper sumptibus restitutum ac locupletatum legimus usq; ad extremam euersionem, à qua non est renouatum amplius. Non destitit enim Diabolus sui imperij ius urgere ac defendere. Sæpe atrocibus exemplis editis in eos, qui templo uim attulissent, testatus est hanc sibi sedem curæ esse. Crudelißimis supplicijs Phocensium duces, qui in bello sacro templi opes exhauserant, affecit & sustulit, & plura recitat in Phocicis Pausanias.

Imperante Constantino, Christiani freti pij Principis defensione & consensu, expoliatum templum non demoliti sunt, sed tantum deuastarunt. Valuis enim ianuarum auulsis, destructis aris, & parietibus fœde deformatis, tripodes aureos & argenteos Byzantium transtulerunt cum uniuersis templi opibus, quæ inde usq; à Neronis ætate con-

gestæ, denuo interea creuerant in immensum. Ab hac direptione, cum postremo instauratum esset, tandem sub Iuliano eo ipso tempore, quo is sciscitatum miserat eò de euentu belli parthici, quod meditabatur, fulmine cœlitus incensum totum conflagrauit. Periit incendio simul inaurata statua Apollinis, & subterraneum latentis Dæmonis domicilium collapsi templi ruinis obrutum atq; obstructum, oraculi locus esse desiit. Circa idem tempus Iudæi, qui Iuliani permissu conuenerant ad instaurationem templi atq; urbis Hierosolymæ, & ruinis ac ruderibus repurgatis iam fundamenta repararant, terræ hiatu absorpti interierunt. Ædificia uero flammis, quas hiatus simul euomuerat, cremata, non præbituram hanc terram amplius habitationem pertinaci ac maledictæ genti testata sunt. Ita eodem tempore admirandis prodigiis Deus, tum ultimos Iudaicæ gentis in restituendis cum politia cultibus Iudaicis conatus repreßit, tum reliquias ludibriorum diabolicorum, disturbatis & funditus extirpatis latibulis nequiciæ scelerum ac blasphemiæ, penitus extinxit, & si non acquieuit Diabolus his amißis, sed mox alias infestandæ atq; oppugnandæ gloriæ Dei uias aggressus, cepit fundamenta struere impietatis nouæ, quæ non ita multo post exiguis orsa initiis creuit in tantum, ut pene furores Ethnicorum superarit.

Narrant

Narrant etiam fontem templo uicinum fuisse, cui nomen κασσιωτίς, *qui ardentes faces propius admotas extinxerit, procul positas & non ardentes accenderit. Aqua eius* ἐν τῷ ἀδύτῳ θεοῦ, *pota, mulieribus uaticinatricem uim adferebat. Talibus præstigijs conciliauit fidem oraculis & autoritatem eorundem amplificauit.*

Nec miremur talia. Retexamus maiorum nostrorum memoriam, aut ea replicemus atq; reuoluamus tempora, quæ Apostolos consequuta sunt non longo interuallo, Nihil his dissimile admodum reperiemus. An non plus quàm Lethæa obliuio ueri Dei, Christi Mediatoris, totiusq; sanioris ac purioris doctrinæ maximam partem eius cœtus, qui Christi nomen iactitabat ac profitebatur, occuparat? Nonne animi plurimorum in Ethnicam persuasionem de adoratione statuarum fuerunt defossi? quibus tamen non Deum ipsum, sed nescio quos sanctos adesse errore maximo et stultissimo finxerunt. Auxit hanc cœcitatem & furores hos Diabolus, cum uoce, cantu, capitis nutu, auersione, inflexione ad latera, manuum gesticulationibus blandiore arrisione, oculorum contractione & minaci frontis corrugatione, aut alijs motibus, signa propiciæ uel alienæ auersæq; atq; abhorrentis uoluntatis edidit ex statuis, & norunt exempla maiores, quæ recitare longum esset. Nonne auspicaturi aliquid uel statuas salutarunt, uel diaboli-

cos consuluerunt uates uel præsidia petiuerunt ac successus ab Idolo Maozim, quod Theatricæ missæ multo ære conductæ impijs ritibus, & Scenicis circumgestationis pompis, atq; adorationis honore cultum fuit? Deum nemo desiderauit. Illi uero ad certa loca furiosi concursus & in talem amentiam subitæ hominum conuersiones, ut prostrati ante statuas iacerent similes attonitis καὶ ἐκτετυφωμένοις, quo discreparunt ab his manifestis Ethnicorum furoribus? Manebit hostis Dei & Ecclesiæ Christi Diabolus usq; ad finem rerum, nec eorum quidquam, quibus labefactare aut inquinare inter homines gloriam Dei se posse rebitur, intentatum relinquet, præsertim ubi accommodata illi rei organa adipiscetur. Quare precemur Deum, ut contra tales nos furias defendat sancto suo Spiritu, nec sinat nos fieri σκεύη ὀργῆς.

Pythij nomen sortitum hoc oraculum non ab interfecto Pythone, sed ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι liquet. Ab oraculo uero oppidum, cui Delphorum nomen erat alioquin, πύθους: & Apollo, quem hominis specie ex solido auro conflatum, in templo uenerabantur, ac præsidere loco fingebant, Pythij nomen acquisiuit. Mulierem, quæ cum halitu dæmonem excipiebat, atq; ipso incitante & præformata responsa suggerente uaticinabatur, Pythiam ob eandem causam & πρόμαντιν uocabant. Plura de hoc oraculo Pausanias in Phocicis.

Oracu-

Oraculum Dindimæi Apollinis græci alioquin Branchidarum oraculum uocarunt, & à Branchio Thessalo, quem diuinitate donatum ac receptum in numerum ac consortium Deorum, quod uaticinandi excelluisset peritia, possessionem oraculi & cultus Apollini destinasse ac legasse fama fuit. Non cessit hoc opibus Pythio. Templum ipsum mole & magnificentia operis admirandum, à Mileto metropoli Ioniæ octodecim, ab Ionico litore uiginti stadijs absuit. Cumq; Xerxes expilatum id, incendio ruinisq; deformasset, Milesij aliquanto post impensis maximis renouarunt, auxeruntq; ædificij splendorem & amplitudinem in tantum, ut trabes mille fastigio extruendo non suffecerint. Seleuco Syriæ Regi sciscitanti de suo in Macedoniam reditu, quam Syriæ à morte Alexandri occupatæ ac defensæ uirtute sua coniungere cupiebat, dissuasit consilium de reditu Dindimæi Apollinis oraculum isto uersu.

μὴ σπεῦδ᾽ Εὐρώπην: Ασίη τοὶ πόλλω Αμείνων

Et de morte percontanti, locum in quo periturus esset, incertũ prorsus ambiguo responso indicauit,

Αργος ἀλευόμενος τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις:
εἰδ᾽ ἄργει πελάσαις τότε κὲν παρὰ μοῖραν ὄλοιο.

Cum ergo monitu oraculi caueret & fugeret Argos omne, Peloponnesium, Amphilochicum, Tertium situm in Orestia, unde Macedones Argeadæ nominati sunt, Ionicum à Diomede errante con-

ditum: tandem accedens ab Hellesponto ad urbem Lysimachiam post deuictum & cæsum Lysimachum, casu incidit in Aram amplam magnitudinē, ornatuq; splendidam ac celebrem cultu, quam accolæ nominabant Argos: Ad aram illam scelerate ex insidijs ab hospite Ptolemæo Ceranno interfectus, compleuit oraculi prædicta. Ex eodem loco, ambiguo delusus responso & in falsam spem uictoriæ inductus, pene certo Monarcham se solum futurum credidit Licinius Imperator, ante conflictum cum Constantino Magno, in quo ad Chrysopolim Bithyniæ urbem acie uictus & captus prorsus excidit imperio, quod ante cum Constantino affine & Collega administrarat pariter.

ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταὶ
σὴ τε βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

Edidit oracula diabolus et Antiochiæ ad Idolū quoddam Iouis cognomento Φιλίου, & in Apamæa Syriæ ad statuam Iouis cognomento Beli. Antiochenum Idolum motu gestuq; capitis et oculorum, ac totius uultus uel arridente hilaritate, uel corrugata ac refugiente toruitate cum annuere requisitis tum petita abnuere solitum scribunt. cuius similia in plurimis statuis superioris seculi dum Pontificij regni tenebræ uiguerunt, obseruata meminerunt maiores nostri. Huius Idoli edicto & propter Idoli autoritatem Imperatorum mandato, Christia=

Christianos extorres actos totaq; summotos uicinia diu oberrasse in Asia, priusquam recuperatis sedibus sese rursus confirmarent, Eusebius autor est. A Iouis Beli statua petita responsa impetrauit L. Septimius Seuerus Imperator, & de Imperio, cum priuatus adhuc esset, & de conditione ac statu liberorum post mortem ipsius, cum ad Imperium iam peruenisset. Priuato & dignitas Imperatoria & uictoriæ bellicæ promissæ his uersibus memorantur.

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος διὶ τερπικεραύνῳ
ἄρει δὲ ζώνην. στέρνα δὲ ποσειδάωνι.

Iã Imperatori, Tragici ac cruenti exitus liberorũ prædicti sunt his uerbis: σὸς δ' οἶκος πᾶς βήσεται δι' αἵματος. *Fuisse autem talem Seuerum, qualem pingit oraculum, & deuictis duobus fortißimis hostibus Pescennino nigro & Albino obtinuisse fastigium orbis terrarum summum, testantur historiæ. Dion describens eum, inter cætera hæc recenset.* ἦν τὸ σῶμα βραδὺς μὲν, ἰσχυρὸς δέ. τὴν δὲ ψυχὴν δριμύτατος καὶ ἐρρωμενέστατος. φίλοις οὐκ ἀμνήμων, ἐχθροῖς βαρύτατος. ἐπιμελὴς τῶν πρακτέων, ἀμελὴς τῶν περὶ αὐτοῦ λογοποιουμένων. *Respondit euentus et alteri oraculo. Nã Baßianus Caracalla natu maior Filius & patri cædem intentauit, etsi repulsus hanc non perfecit, & hoc tandem in Britannia extincto, fratrem Getam gliscentibus inter*

ipsos odijs in complexu matris confodit, & urbem Romam ciuibus exhaustam sanguine eorundem inundauit.

Ad Palicen Siciliæ urbem templum fuit uetustissimum, in quo crateres non arte sed natura facti fuisse scribuntur, de quibus statis temporibus uel scintillantes flammæ colore odoreq; sulphuris exilierunt, uel aqua erupit, quæ insolitum ferbuit, nunquam effluxit tamen neq; exundauit. Ad eos crateres periuria explorare usitatum fuit incolis & peregrinis tam certa fide, ut cum alia accidere paradoxa, decreto & procuratione numinis, tum præsentes pœnas in periuros irruere non dubitaretur, alijs uisum amittentibus, uitam alijs, alijs progrediendi facultatem cum tormentorum aut cruciatuum horribili specie & sensu.

Fuit & oraculum Latonæ inclytum in urbe Buti, quæ Ægypti ciuitas est, sita contra Nili ostium, quod Sebenniticum uocatur. Sedes oraculi in media urbe extructa, porticum habuit decem passus altam. Ex eo Cambysi de uitæ termino, & quo in loco uitam finiturus esset inquirenti, responsum datum, in Ecbatanis ipsum moriturum. Sed in dubium adductus ambiguo nomine, cum alteræ in Syria, in Media alteræ fuerint, locum cauere nequiuit.

Idem Oraculum Mycerino Ægyptiorum regi, qui templa Idolorum, quæ antecessores Cheops et

Chephrenes

Chephrenes clauserant abrogatis ac prohibitis sacrificijs, reclusit cultu idolatrico renouato, Ei, inquam, itidem de uita percontanti, subiecit, quòd septimo anno uitam cum morte commutaturus esset. Cumq; hic indignabundus de Oraculo περὶ βραχυβιότητος expostularet, quereretur q; sibi de templis optime merito uitam decurtari, cum maioribus contumeliosis in templa & religionem, prorogatam multos annos sciat: iterum respondit oraculum, ideo plecti ipsum, quòd quæ deberet non faceret. Oportere enim Ægyptum centum quinquaginta annis affligi, in id tempus cum inciderit, neq; exequatur, quod diuina exigant decreta, æquum esse ut cedat alteri mature. Præter hoc Oraculum quòd celeberrimum fuit, claruerunt in Ægypto Herculis, Apollinis, Mineruæ, Dianæ, Martis & Iouis oracula, alia alibi.

Deliæ sortes ob perspicuitatem & certitudinem in admirationem uenerunt, quod sine ambiguo sensu, sineq; obscuritate quæsita declarare persuasum erat, cum oracula pleraq; ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα esse experientia coargueret. Annumeratur autem Delus Cycladibus insulis. Nomen uetus Ortygia est. Deli appellatio ex sortium perspicuitate tracta & insulæ accommodata uidetur. Eas Apollo distribuere & gubernare credebatur. Templum Apollinis mari imminebat ea parte, qua proximus in Eubœam traiectus erat, & à Tanagra,

gra,

gra, quæ uetus Euboeæ ciuitas fuisse traditur, quinque millibus passuum distitit. Natum ibi atq; educatum Apollinem fabulantur. Aræ eius nullum animal inferre fas erat. Id Delij cum sensissent morbis & pestilentibus contagijs commonefacti, decreto sanxerunt, ne cadauera ibi ulla cremarentur aut sepelirentur, neue canes alerentur, quo ab omni cæde & à pollutione atq; inquinamentis omnibus insula foret immunis. Athenienses etiam oraculo iußi expiare Delum, hoc genere expiationis usi sunt. Cadauera enim sepulchris condita eruerunt atq; asportarunt, edixeruntq; ne quis in Delo uel moreretur uel nasceretur, Sed lætalibus correpti morbis, aut partui uicinæ in propinquam insulam Rhenam transueherentur. Hac prohibitione satis fecisse sese Oraculo, & ne in posterum pollueretur præcauisse existimarunt. Mandauit talia Diabolus, ut uexaret miseros homines, & oneribus quibuscunq; in officio conceptaq; erga ipsum obseruantia retineret. Aram Delij Apollinis ex dextris animalium cornibus mira arte congestis atq; coagmentatis, ut Apollinis Spodij Thebis ex coaceruatis crematarum hostiarum cineribus structam fuisse perhibent.

Lyciæ sortes in Patara Lyciæ oppido ubi Apollinis delubrum fuit, sex anni mensibus continuis distribuebantur.

Insigne fuit uetustate & religione Amphiarai

rai uatis oraculum in Attica, cultum eo in loco, quo humatus is fuit. Ibi dormientibus somnij specie raro expressa, plerunq; figurata uel ambigua, euentuum significata exhibebantur. Paulò ante conflictum Græcorum cum Persis ad Platæas, Mardonium in hoc delubrum Amphiarai seruum misisse, ut exploraret somnio euentum pugnæ quam moliebatur, in historijs est, ei noctu dormienti secundum quietem uisus est astare sacrorum Antistes, ac dicere, Abesse iam oraculi præsidem, se suadere ut e uestigio egrediatur templo, non licere peregrino et barbaro impune in hoc cubare loco, mox cunctantem sese manibus protrudere, renuentem & tergiuersantem lapide ferire ut collaberetur ad terram. Hoc somnio fatum Mardonij pinxit Diabolus, qui paulò post in acie lapide lætaliter ictus concidit. Delubrum Amphiarai ab Oropijs, qui diuinos ei honores ob uaticinandi peritiam decreuerunt, ex candido marmore artificiose constructum fuit, quod qui adibant somnia captaturi, corpore prius lustrato, & dijs, quorum nomina in aram incisa erant, ariete de more mactato, pellem humi expandebant, cui incumbentes quæcunq; somniassent, illa oraculi loco habebant. Somniabant autem ea plerunq;, quæ à Diabolo obijciebantur alias alia specie. Vatidica quoq; somnia ad Canopum in templo Serapidis dormientibus apparuisse creditum est, Itemq; in phano

Pasitheæ,

Pasitheæ, & Æsculapij in Pergamo, in Narbata apud Hircanos, ad aram Ardali apud Troezenios, in qua Musis & somno sacrificia offerebantur. Συμβαλοῦντας aliquid somniaturos, ibi à cibo diem integrum, à uino totum triduum abstinere oportebat. Trallibus uero in antro Charonio, Apud Ægyptios in Isidis & in Melopide semideæ templo, ægrotos somniasse remedia salutaria de persuasione uulgi existimatum fuit.

Trophonij duo fuerunt oracula. Vnum Thebis in Bœotia, quod cum consuluissent Thebani aduersus Lacedæmones dimicaturi ad Leuctra, interea dum rem diuinam faciunt, seq; ad sciscitandum solenni ritu præparant, gallos continuo cantu ἐπινίκιον decantasse ipsis annotatum est. Alterum in Loebadia Bœotiæ claruit, uocatumq; est Iouis Trophonij oraculum. fuit id in hiatu subterraneo tetro & horrido, ad quem uno et angusto recessu, scalis descensus patebat. Eo consulturos magna cum difficultate nudos aut ueste alba purpureaue amictos descendere oportebat, placentisq; lemures demulcere ac placare, ut tuto & citra offensam dæmonum subire specum ac reuerti liceret. Aliquot diebus ante ingressum illi corpore calida abluto inunctoq; sacrificia peragebant, quæ Trophonio ipsi liberisq;, & Saturno, Apollini, Ioui cognomento regi, Cereri, quam nutricem fuisse Trophonij affirmabant, solennia erant, deinde ad fontem

tem λήθης dictum ducebantur, ut aqua inde hausta præteritorum omnium obliuiscerentur. Ritus ferè hi obseruabantur. Descensurus in antrum Trophonij, primum in uestibulo continuos aliquot dies commorabatur, quod bono genio bonæq; fortunæ sacrum erat. Ibi dum uersabatur, cum alijs in rebus caste se modesteq; gerebat, tum quotidie lauacris calidis ex Hercinna fluuio expurgabatur, & rem sacram faciebat, ijs quæ ante commemoraui numinibus. Ad singulas uictimas præsto erat uates, & sacrificij uiscera considerabat. Ex his perlustratis diligenter, descensurum quo eum uultu, quo animo placidone beneuoloq;, an uero irato atque infesto esset excepturus Trophonius præmonebat. Ea ipsa autem die, qua uorago subeunda erat, ad ingressum specus arietem Agamede inuocato, immolabat, cuius uiscera uates rursus scrutabatur. Si enim horum significata, à prioribus discrepassent, quæ antecesserant omnia irrita reddebant: Si congruissent, spe bona pergere ipsum iubebant. Priusquam irreperet in antrum, denuo noctu ad fluuium Hercinnam deducebatur, ubi duo eum pueri ciuium filij annos nati circiter tredecim lauabant, & oleo oblinebant. Vocabant pueros illos ἑρμᾶς, id est, Mercurios. A fluuio sacerdotes non recta ad oraculi sedem, sed prius ad duos fontes, qui proxime coniuncti erant, ducebant, ut ex altero aquam hauriret, quæ memoriam omnium,

omnium, quæ cogitarat & norat antea, aboleret ceu litura inducta. Eam postquam biberat, simulacrum proferebatur à Dædalo fabrefactum, cuius inspiciendi nulli fiebat copia, nisi Trophonium adituro, iubebaturq; ut emißis id precibus uenerarettur: has ubi deblaterasset, ad oraculi sedem tendebat, tunica indutus linea, & uittis circa tunicam uinctus, atq; eius loci subligatus crepida. Oraculum situm erat supra nemus ad montem, fundamentum in circuitu stratum erat lapidibus candidis, ambitus fundamenti instar minimæ areæ pene altitudinem duorum cubitorum æquabat. huic duo insistebant ὄβελοι ænei, & quibus hi connectebantur uincula, per quæ fabricatæ patebant ianuæ. Versus ambitum, prominebat hiatus non natura factus, neq; ortus casu, sed magno artificio accuratißime structus. huius ædificij figura furnum repræsentabat, latitudine quatuor, longitudine cubitorum fere octo. per totum eum scalæ angustæ & teretes extensæ pertingebant in pauimentum inferius, quibus descendebat. A pauimento alia cauerna duorum dodrantum latitudine, altitudine dodrantali ducebat in adytum imum. Cum ergo ad pauimentum deuenisset, melleas placentas manu præferens, pedes primo cauernæ inserebat, reliquo subsequebatur corpore, moxq; ubi pedes immisisset, uelut undoso & impetuoso absorptus uortice ex conspectu astantium abripiebatur.

tur, in adyto de futuris edocebatur, quæ uel oculis conspicabatur, uel exaudiebat uoce recitata, perceptis ijs, quæ desiderabat, ceu flatu excussus, prorumpebat subito & cum impetu ex ijsdem angustijs, per quas detractus fuerat, sed pedibus primo exertis. Egressum sacerdotes excipiebant illico, inq; solium memoriæ dicatum collocabant, & aquam ex altero fonte haustam propinabant, qua rerum cognitarum in adyto memoria confirmabatur. Interea eum quæ uiderit, quæue audierit, percontabantur. Vbi explorassent omnia, ministris eum commendabant, quibus tales curare mandatum erat, hi rursus in ædem bonæ fortunæ transferebant attonitum adhuc stupentemq;, neq; semetipsum agnoscentem, neq; quenquam circumstantium. Occisum ibi neminem aiunt præter unum ex satellitibus Demetrij, qui nullis circa templum sacris factis, nec eo animo, ut aliquid sciscitaretur descenderat, sed spe rapiendæ prædæ, & cadauer hoc alio in loco, non per ostium sacrum eiectum fuisse. Præses Delphici oraculi hoc primum patefecit. Cum enim Bœotij toto biennio pluuijs caruissent, poscerentq; à Delphico numine rigationem terræ, Pythias instinctu dæmonis monuit ad eam rem perficiendam opus fore consilio & opera Trophonij in Læbadia. Profecti hi quæsitum Trophonium, cum locum nescirent, Saon unus ex Acrephnij oppidi Legatis natu maximus & gna-

rus ostentorum, apum examine uiso, lætatus, hi, inquit, nobis duces & monstratores obijciuntur diuinitus, atq; euestigio insequutus, qua procidit examen, antrum Trophonij terra subruta inuenit, Salutatoq; dæmone, ritus legesq; consulendi & sacrorum morem, rationemq; ædificij ex ipso didicit, deq; præscripto eius oraculum instaurauit. Reuersos à Trophonio animo mœrente stupenteq; uultu tristi, sine risu, sineq; omni lætitia uelut amentes uitam finijsse tradunt. Statua Trophonij non in sacello aut uoragine oraculi, sed eminente tumulo ferreis obeliscis septa munitaq; consistebat ac colebatur, non procul ab oraculi sede. A Trophonio scribunt monitum fuisse Philippum Macedonem Alexandri patrem, φυλάττεσθαι δεῖν τὸ ἅρμα. Id ex euentu interpretati sunt alij de gladio Pausaniæ interfectoris, cuius capulo quiddam currui simile ex ebore insculptum fuit. Alij Philippum circumequitantem paludem Thebanam cognomento ἅρμα confossum à Pausania prodiderunt.

Pharis Achaicis in medio foro simulachrum Mercurij lapideum, barbatum, nescio qua adducti persuasione incolæ collocarant, id oracula reddere interrogantibus credebant. Consulturi accedebant uesperi, & thure suffito supra lapideam aram, quæ ante simulachrum exquisite fabrefacta erat, oleoq; impletis & accensis lucernis, & pa-

trio

trio numiſmate,cui nomen erat χαλκȣ̃ς, depoſi-
to in dextram ſimulacri,id quod requirebant, ad-
murmuratis precibus in aurem ſtatuæ inſuſurra-
bant, moxq; auribus ſuis utriſque obturatis à fo-
ro domũ properabant,cuius egreßi limites,quam-
cunque uocem ſubito recluſis auribus primo ex-
cepiſſent, tanquam à ſimulachro emiſſam reſponſi
loco amplectebantur. Thraces oraculum libero
patri ſacrum conſuluerunt. Reſponſa protulerunt
antiſtites Bachi uino ingurgitati, quo cum hauri-
re & combibere uatidicam uim putabantur, &
Beßi uocabantur: ſciſcitabatur autem mulier.
Templum ipſum in arduis eminebat montibus. A-
pud Teucros & Myſos Thraces, qui Aſiam inco-
lebant, in honore fuit atq; admiratione oraculum
quoddam Marti dicatum, ex eo diſcebant, ſi quid
deſiderarent.

Recenſentur inter oracula & ſuperſtitioſæ ob
ſeruationes Ægyptiorum ex Api boue, & uatici-
nia furioſorum ſacerdotum Apollinis in Colopho-
ne & Apollinis Clarij, qui uaticinabantur,cum ex
quadam eius loci lacuna aqua affatim pota, ua-
tidicis intumuiſſent ſpiritibus. tales enim aquæ in-
eſſe opinio erat. Apis Ægyptiorum,qui et Serapis
dicebatur,bos erat corpore niger,candida fronte,
in tergo alba nota inſignis,duplicibus pilis, in cau-
da & lingua Canthаro notatus, quem certos uitæ
annos excedere non licebat.hunc ubi conſenuiſſet,

in lacum demergebant ac suffocabant, & iustitio indicto, ruptis uestibus, tonso capillitio, tuso pectore pugnis, fœde laceratis corporibus, ingentiq; planctu edito lugebant. Cum alium inuenissent, gestiebant rursum & gratulabantur. De sequuturis euentibus indicia præbere iudicabatur, ubi pabulum manu ei porrigebatur. hoc .n. si arripuisset auide, prospera condicere: si præterijsset aut fastidijsset, funestum omne prænunciare censebatur. Serapidis cultus præcipuus fuit apud Ægyptios, qua appellatione etsi Osyrin cultum atque exornatum aliqui scribunt, primos parentes tamē Deo hāc tribuisse existimo, quod sit æterna lux & æterna sapientia. Superstitiosa posteritas amisso uero Deo nomen retinuit, & cultus Deo destinatos ac debitos fictitio idolo hoc titulo præstitit, noua subinde superstitione cumulatos. Fana huic Ægyptus dedicauit plurima, quorū uetustißima fuerunt Memphitica, celeberrima Alexandrina. Ægyptios imitati græci eidem Serapidi nō pauca fana consecrarunt, assumptis sacrificiorum ritibus & religionis, qua coleretur legibus, ab Ægyptia gente. Nam & Athenienses & Spartani, & Messenij & Bœotij ac plures alij hos sequuti Serapidi peculiares cultus exhibuerunt Ægyptiorum exemplo. A Serapide profectum fertur oraculum de tribus personis diuinitatis, cuius supra memini. Id à Sacerdotibus Ægyptijs ex ueteri pa-

trum

trum doctrina concinnatum reor. Non enim dubium est ueterum monumenta plurima diu in Ægypto cura & custodia sacerdotum conseruata esse, etsi doctrinæ uerus intellectus perierit paulatim, deprauatus aut petulantium aut superstitiosorum ingeniorum commentis, quæ simpliciter dicta aut in ænigmata & allegorias transformarunt, aut picturis inuoluerunt, aut dubijs & ancipitibus interpretationibus in dubium adduxerunt. Ab eodem oraculo deceptus Hannibal, fugit ex Aphrica ad Prusiam Bithyniæ Regem, quod ex oraculi uerbis, quæ erant, λιβύσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας, interiturum sese in Aphrica ratiocinaretur. Fuit autem in Bithynia fluuius Libyssus, cui adiacentem campum uocarunt incolæ Libyssam. In eo loco mandato Flaminij Annibal ueneno necatus est à Prusia Rege. Extat apud scriptores historiæ Ecclesiasticæ descriptio & templi Serapidis & Idoli portentosæ magnitudinis, & præstigiarum mirificarum, quibus templi Antistites imitati Diaboli artificia imposuerunt miseris hominibus. Templum stetit ad Theodosij seculum usq;, quo id Theophilus Alexandrinus Episcopus deleuit funditus, statua idoli lignea dissecta ac cremata. Parietes triplicibus diuersæ materiæ laminis aureis argenteis & æneis obductos ac uelut incrustatos fuisse autores prodiderunt, ijsq; ad eum modum coaptatis inter sese connexisq;, ut

amotis anterioribus supereſſent & conſpicerentur poſteriores opere pene ſtupendo.

Ad eundem modum Memphi ex uacca, Heliopoli ex boue Mneo, in Arſinoe ex Crocodilis coniectati ſunt de futuris. prout enim oblatas eſcas uel accepiſſent, uel aſpernati fuiſſent, ſic fœlices & optatos exitus, uel contra graues luctus, repentina incommoda, dira ac peſtifera omnia, præmonſtrare putabantur. Oracula Memphitica ſacrorum Ægyptiorum Antiſtites reddebant ſciſcitantibus, cum ex his Idolorum commenticijs indicationibus, tum ex alijs uel ſuperſtitioſis obſeruationibus, uel Diabolicis præſtigijs. Sed longum eſſet Diaboli ludibria et præſtigias omnes, ſaltem in hiſtorijs hinc inde notatas, enumerare.

Hæc ferè præcipua fuerunt diaboli domicilia, ex quibus eum ſuas, quas in maximam partem orbis terrarum diſſemnarat, blaſphemias proclamaſſe & ſtabiliuiſſe certo conſtat. Etſi autem quando ea primum obſederit, quandoue ſeſe in his manifeſto oſtenderit, ſciri non poteſt: tamen horrendas idolatrias mox à diluuio uiuente adhuc Noha irrupiſſe in Eccleſiam Dei, quas in ſua poſteritate non ſine magno dolore miſer ſenex aſpexit & tulit, cum prohibere non poſſet, teſtatur Hiſtoria ſacra, eaq́; occaſione patefactas tum quoq́; oraculorum ſedes ualde conſentaneum eſt.

Plutarchus originem eorum non refert ἐις θεοὺς

οὺς

οὓς ἢ δαίμονας ἀγαθοὺς, ἢ ἥρωας. Non diuina aliqua ui terram incitatam uatidicos anhelitus edidisse uult, quam nulla unquam confecisset uetustas, sed prorsus naturali. Ortos uero inde afflatus mentes ita mouisse, ut eas prouidas rerum futurarum effecerint, ut non modo præuiderint eas multo ante, sed etiam numero uersuq; pronunciarint. Sicut aliæ terræ alijs fœcundiores sunt, quædam lectas fruges magna copia, quædam fructus optimos ubertim ferunt, quædam auri argentiq; aut aliorum metallorum uenis abundant, quædam bitumen fundunt, quædam sulphur, nitrum, aut calcem salemue gignunt, prout quæq; uim ex temperie primarum qualitatum diuersam, cœliq; positu familiari adeptæ sunt: sic quasdam terræ partes tali præditas temperamento disputat, quæ pariant cieantq; spiritus ἐνθουσιαστικοὺς, eamq; uim θεῖαν quidem ὄντως καὶ δαιμόνιον, ἀλλ᾽ οὐ μὴν ἀνέκλειπτον οὐδὲ ἄφθαρτον, οὐδὲ ἀγήρω καὶ διαρκῆ εἶναι εἰς ἄπειρον χρόνον, Sed longinquitate temporis sensim attenuari atq; exhauriri, uetustate prorsus consumi. Nec gignit tantam spirituum copiam aßidue, nec fluere atque expirare continuo, sed periodis certis tum commouere sese eam uim terræ, atq; æstuare & efferuescere, tum maiore halituum copia uoragines implere, quàm ut contineri poßint. hoc ubi fit, tum demum halitus agitatos in cauernis, luctantesq; atque erumpere nitentes,

allidi uiolenter parietibus, & superstructa templa quatere, ut uelut terræmotibus impulsa tremant, alibi plus, minus alibi, prout hiatus uel laxioribus foraminibus peruij, uel arctius conclusi atque obstructi, spiritus diutius cohibent, tandemq; exitu inuento per angustos aditus cum fragore uehementi & citato impetu foras ruere. Et uariare circuituum etiam interualla pro terrarum natura. Breuiori spacio has spirituum eruptiones recurrere, ubi terræ uis uiget & idonea adest materia, quã illa subigens atq; elaborans uatidicos halitus exprimit, & maturationem iuuat ac promouet. Tardius & post interualla longiora redire easdem, ubi uis effectrix spirituum languet, aut materia minus est sequax & idonea. Ob eam causam in quibusdam locis toto semestri, in alijs certis diebus tantum responsa reddita fuisse. Deniq; tum primum eam se uim terræ exeruisse, & innotuisse, quando exacte maturuit, longo tempore, astrorum terræq; efficacia qualitatibus exquisite fortiterq; inter se mixtis coctisq;, & temperie integre absoluta: Rursusq; circumacta periodo sensim defecisse, tandemq; euanuisse, uel languefacta aut dissoluta temperie qualitatum illi actioni accommoda, uel materia spirituum consumpta ac dißipata. Certiora etiam uerioraq; prodijsse responsa, quo acrior, purior, elaboratior & politior: Obscuriora rursus & magis implicata aut ambigua,

ambigua, quo hebetior aut impurior terræ uis, naturaq; spirituum fuit.

Sicut Æthna mons tunc exarsit, cum sulphuris bituminisq; materia, diurnitate exacte cocta, flammas concepit, & quanquam flagrauit continuo incendio, non tamen eodem modo semper, aut ardentium fauillarum eructauit molem, aut globos est eiaculatus igneos, sed habuerunt circuitus illa suos & interualla, desijtq; incendium, postquam ea, quæ fomitem flammæ pabulumq; suppeditarat, materia confecta atq; exesa deflagrauit.

Quòd uero emissi de specubus halitus neque quosuis afficiant, neq; quorumcunq; animos uatidica ui imbuant, etsi plures circumstent, id fieri ob sympathias & antipathias naturarum ostendit. Oportere enim analogiam esse & συμπάθειαν inter agens & patiens. Vt non ex quouis ligno fit Mercurius, ita non quemuis ab allisis immissisq; corpori halitibus immutari. Eos tantum concipere uatidicos impetus, & hos etiam pro ratione suarum naturarum diuersos, qui natura sunt φαντασικοὶ & μαντικοὶ, & ut ipsius uerbis utar, πρὸς τὸ παθεῖν, καὶ μεταβαλεῖν οἰκείως ἔχουσι, quales Melancholicos esse constat. Si sit ἀντιπάθεια naturarum utrarumq;, terræ & hominum, non modo nihil μαντικὸν afflatu halituum effici, sed insigniter lædi & sæpe uelut ueneno infici, aut strangulari eos, qui quadam curiositate

prænotionem futurorum captant. Sæpe decipi & in errores induci, aut conijci in opiniones falsas, incertas, & ambiguas. Turbari enim mentem illa naturæ suæ aduersa halituum constitutione, & à conspectu ueritatis deijci. Inde existere ut alij clara explicataq́; obscura alij & prorsus ancipitia oracula eadem perciti ac delibuti halituum ui prodant. Requiri ergo præter uim terræ & halituum, φυσιν μαντικὴν in homine naturæ terræ congruentem. Sic enim inquit, ὅταν ἁρμόστως ἔχῃ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ὥσπερ φαρμάκου κρᾶσιν ἡ φανταστικὴ καὶ μαντικὴ δύναμις ἐν τοῖς προφητεύουσιν, ἀναγκη γίνεσθαι τὸν ἐνθουσιασμόν. ὅταν μὴ οὕτως: μὴ γίνεσθαι, ἢ γίνεσθαι παράφορον ἢ ἀκέραιον καὶ πρακτικόν, ὥσπερ ἴσμεν ἐπὶ τῆς ἔναγχος ἀποθανούσης πυθιάδος.

In hanc fere sententiam de Oraculorum origine, duratione, periodis, καὶ περὶ τῆς ἀμαυρώσεως καὶ ἐκλείψεως τῶν χρηστηρίων *disputat Plutarchus, concluditq́; non alia de causa tandem consiluisse oracula, quàm quòd uetustate uis terræ omnis exoleuerit, quæ uatum animos diuino afflatu concitarit, ut quosdam exaruisse amnes, aut alueos mutasse cernimus cursu contorto aliô. Non .n. posse aut perpetua esse, aut diu consistere atque uigere, quæ mixtione constant elementorū. Quanquam autem hæc ab homine philosopho pulchre*

cogitata

cogitata sunt: tamen ratione carent & fundamento, atq; ipsa rei ueritate redarguuntur. Non enim consentaneum est à prorsus bruta, rationisq; et sensus omnis experte, & nata ex elementis natura, cui ne minimus quidem inest sensus uel præsentium uel futurorum, quæq; regitur & sustentatur ea ui sola, quæ indita ei primitus ab opifice Deo, suo ordine tenoreq; procedit: ab ea (inquam) consentaneum non est cieri ἀναθυμιάσεις effectrices noticiarum argutißime & sapientißime ad ueritatis speciem confictarum, & monitrices de futuris & ignotißimis rebus, atq; adeo illis, quarum præscientia expetitur & desideratur. Solius hæc sunt naturæ intelligentis, atq; eiusmodi quidem, quæ ex oculis hominum abdita, naturam rerum penitus intelligit, & intimos animorum recessus uel perspicit, uel ex gestibus externis coniectat, quæq; maximā partem eorum quæ denunciat, cum præuidet multo ante, tum gerit aut gubernat.

Quòd si intellectum & præsensionem oraculorum præcipue naturis hominū tribuit, tanquam ex se gignat ea mens natura φανταστική, sed impulsa prius ac uelut excitata flatibus, quos terra remittit & efflat, quæro unde illæ extiterint noticiæ longe supra & extra conspectum humani ingenij positæ, quas de summis rebus & post multos annos consequuturis, deq; absconditis prorsus, aut in diuersißimis terræ partibus gerendis, subito quàmpri-

quàmprimum afflati ſpiritu intumuiſſent, non inſpectis, nec ante conſideratis ſignis ullis promulgarunt? Aut enim inſpiratas uatum animis cum halitibus, aut in ipſis uatibus natas fuiſſe oportet. Sed ab halitibus profectas prorſus rationi non conſonum, & ἄτοπον ϗ ἀδύνατον eſt. Longius à ueritate recedimus, ſi affirmamus uates perculſos atq; extimulatos conuenientium halituum impetu, eas ex ſeſe ſua ui genuiſſe. Innaſcitur quidem aliquibus ex ſingulari ſtellarum poſitu uis coniectatrix de cauſarum ſignorumq; naturis, quæ uel ſenſibus in natura obuia ſunt, uel ratione notantur, uel ſomnij ſpecie dormientibus apparent, & alij alijs fœlicius futura præſagiunt, Sed nullius eſt hominis acumen tantum, aut tanta perſpicacia, quæ uel ſi rumpatur aliquis, perueſtigare poßit atque eruere indagatione meditationeq; & notatione quamtumuis ſedula & anxia talia, qualia ſæpe oracula aperuerunt. multo minus poſſet ex ſeſe repente & incogitanter, quam primum eſſet declarata interrogatio, accommodata reſponſa & miranda ſpecie ancipitibus innexa ſententijs, atque ad diſtrahendos animos artificioſißime adornata promere.

Reſtat ergo ut cum halitibus excußis egeſtisue de ſpecubus, coniuncta fuerit alia uis maior, quam etſi diuinam καὶ δαιμόνιον fatetur fuiſſe Plutarchus, tamen non ab eſſentia halituum ſeparat, neq; aliunde

aliunde quàm è terræ tali constitutione propagatam statuit. Sed & τῷ ὅλῳ γένει diuersam fuisse, & à terræ atq; cuiuscunq; corporeæ rei natura separandam esse, quæ hactenus exposita sunt conuincunt. Oportuit enim adfuisse naturam spiritualem, ἀόρατον, intelligentem, astutißimam, consciam præcipuorum negociorum & rerum, quæ in toto terrarum orbe præcipue tractabantur, futurorumq; præsagam ac præsciam, cum à diuersißimis et ex disiunctißimis terræ partibus responsa poscerentur, de uarijs & maximi momenti rebus, & de singulis ferè aliquid uel diserte atq; explicate, uel inuolute, uel ambigue pronunciaretur. Talis uero uel diuina fuit uel dæmoniaca. Sed dæmoniacam fuisse tum promulgata oracula ostendunt, tum sacræ probant literæ. Vaticinia pleraq; uel falsa ueritatis specie tetriora mala inuexerunt, uel idolatricos cultus horrendamq; & commenticiam de pluribus dijs persuasionem manifeste stabilierunt, uel turpißima quæq; ac sceleratißima, & natis nobiscum notionibus & de cœlo prolatis testimonijs ex diametro contraria, ut iniustas cædes, rapinas, fœdas libidines, mactationes hominum aut alia huiusmodi exegerunt. Certa est autem et immota sententia, quòd unus sit Deus, qui est pater Domini nostri Iesu Christi, & Iesus Christus filius λόγος καὶ εἰκὼν ἀΐδιος τοῦ πατρὸς ἀϊδίου, & Spiritus sanctus ab utroq; pro-

cedens,

cedens, quod is solus sit uerax, & oderit mendacium immutabiliter, ac detestetur & condemnet peccatum omne. Sicut Psalmus inquit, Non Deus uolens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus, Non permanebunt iniusti ante oculos tuos, odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes, qui loquuntur mendacium. Et de Diabolo dicitur, Quòd sit homicida & mendax, & pater mendacij, quodq; mendacia loquatur ex proprijs.

Non fuit ergo ab ulla corporea natura origo oraculorum, neq; ob ullius corporeæ uel naturæ, uel uirtutis defectum extincta sunt, sed latuit in specubus illis Diabolus, & cum euocaretur, in suos, quos huic ministerio depoposcerat & destinarat, ministros, halitibus circumdatus inuolauit, horumq; alios alijs exagitauit modis, quibusdam furentium, nonnullis ebriorum, alijs trementium, aut ridicule gesticulantium motibus affictis. Nonnullis totum corpus, ceu articulis tormento laxatis diuulsisq;, eneruauit, aut trepidantium aut palpitantium musculorum speciem induxit, aut linguas inhibuit ne proloqui possent, ut postea ubi de obsessis egerimus copiosius exponemus.

Tandem uero nato Christo æterni Dei filio, conticuerunt Dæmones desertisq; nequitiæ suæ latebris cesserunt, non sponte, sed coacti horribili metu omnipotentiæ Christi & æternæ condemnationis sui, quam instare iam atq; imminere cernebant.

bant. Et *uere* ἐμωραίνετο σοφία κοσμική, γοητιά ὕθλος ἦν καὶ γέλως ἡ μαγία. πᾶς θεσμὸς κακίας ἠφανίζετο, ἀγνοίας ζόφος διεσκεδάννυτο, καὶ τυραννικὴ ἀρχὴ καθῃρεῖτο, θεοῦ ὡς ἀνθρώπου φαινομένου καὶ ἀνθρώπου ὡς θεοῦ ἐνεργοῦντος. *Norant enim eò miſſum* Chriſtum, *ut deſtruat opera* Diaboli, *&* *generi humano in integrum reſtituto, opituletur contra tam ſæuam rabiem ex Zachariæ prophetijs multo ante diuina uoce traditis, inquit enim Zacharias,* Et *erit in die illa, dicit* Dominus *exercituum, diſperdam nomina* Idolorum *de terra, & non memorabuntur ultra, & ſpiritum immundum & pſeudoprophetam aufferam de terra.* Contremiſcunt *&* *pene deficiunt* Dæmones *in obſeſſo, qui* Chriſto *occurrit, exclamantq́;* Fili Dei, *cur ueniſti nos cruciare ante tempus?*

Extat inter Sybillinos uerſus uaticinium ſimile de abolitione oraculorum, quod etſi ex euentu contextum, inſertumq́; mutilo carmini uidetur, alludit tamen ad Zachariæ *prophetiam,* καὶ ῥώμη ῥύμη ἔσεται, καὶ δῆλος ἄδηλος. *Et inſulæ* Deli *deuaſtationem* Delphicus *dæmon non obſcure innuit, eo uerſu qui extat apud* Herodotum. κινήσω καὶ δῆλον καὶ ἀκίνητον περ ἐοῦσαν. *Idem* Auguſto Cæſari *interroganti* Pythiam *de ſucceſſore, qui poſt ipſum futurus eſſet orbis terrarum* Monarcha, *reſpondit*

παῖς ἑβραῖος κέλεται μέ θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων
τὸν δὲ δόμον προλιπεῖν καὶ ἀίδην αὖθις ἱκέσθαι
λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετερείων.

Extorſit tales uoces uel inuitis conſpectus pœnarum & cruciatuum, quos ſeſe pauló poſt profligatos uinctosq; à filio Dei, ſubituros, & in omnem æternitatem perpeſſuros præſentiebant. Angebantur & de regni ſui interitu, uimq; miniſterij Euangelici reformidabant. Hoc enim potentiam Dei eſſe ad ſalutẽ omni credenti ex genere humano, nõ ignorabant, & eodem tum detegi technas ſuas atque impoſturas, quas impune, ſucceſſu optatiſsimo, longo tempore exercuerant, tum proſterni euertiq; funditus, quæ callide ſtructa firmarant accuratiſsime, tum frenos ſibi ac uincula iniici, excutiq; ſeſe dominio antiquiſsimo inter Ethnicos uidebant. Omni tempore lucem doctrinæ ueræ refugerunt atq; expauerunt dæmones, quòd hac eniteſcente ſuam periclitari, & mox ruere potentiam, diſcuſsis fulgore lucis fugatisq; tenebris, quibus tota ipſorum maieſtas nititur, magno ſuo cum detrimento didicerunt.

Meminimus hac ætate noſtra cum Lutheri opera Eccleſiæ doctrina ex tenebris euoluta, repurgataq; à cœno errorum pene infinitorum illuxiſſet rurſus: mox poſt unum atq; alterum annum tetra diaboli ludibria ex locis germaniæ pleriſq;, quibus ad ſe imperitam multitudinem deceptam

allexerat

allexerat disperijsse, nunc uero etiam hominum memoriæ excidisse, luce doctrinæ sopita: & Diabolum ipsum hac ceu amuleto quodam exterritum atq; abactum, à præstigiarum mirificarum, quas ante exercuerat, molitionibus & illusionibus destitisse apud eos, qui lucem doctrinæ amplexi sunt.

Sed ne quidem Apostolorum concionibus protinus se compesci & ex possessis tanto tempore sedibus eijci passus est, etsi paulatim magis magisq; inclinari potentia & ruere cepit autoritas, quo lux doctrinæ clarius effulsit & latius sese diffudit huius splendor. Quocirca ut aliquam ruentis potentiæ partem tueretur ac retineret, incitauit, quantis potuit conatibus, summos Monarchas quidem & prophanam multitudinem ad immani crudelitate persequendos ueræ doctrinæ praecones & filij Dei legatos à quibus oppugnabatur: astuta uero et perniciosa ingenia ad ueritatem artificiose eludendam & nouo captuiq; accõmodato imposturarum genere obruendam, priusquam adauctis uiribus inualesceret & consisteret. Quibus enim non suppliciorum & tormentorum exemplis in Christianos Imperatorum mandato per annos amplius quadringentos sæuitum? Quid non in doctrina de filio Dei sophismatum callide fucatis artificijs laceranda tentatum est? Oracula uero etiam post Christum non solum à stulta plebe inueteratæ superstitionis ritu & consuetudine,

ſed ab ipſis etiam Monarchis ac principibus mor= dicus defenſa, & culta conſultaq; religioſe accepi= mus ad Iulianum uſque, quo cum cœleſti fulmine percuſſum Delphicum conflagrauit, ſicut dictum eſt, eodemq; tempore obmutuerunt et cætera ubi= que locorum. Vltimum enim Iulianum cum di= uinatorijs gentilium artibus, ut augurijs extiſpici= na & ſimilibus uſum, tum oracula percontatum reperio, cui & poſtremo cupienti præſcire exi= tum ſuſceptæ contra Perſas expeditionis, promiſ= ſum fertur auxilium in hanc ſententiam ab ora= culis. Νῦν πάντες ὁρμήθημεν θεοὶ νίκης, τρό= παια κομίσασθαι παρὰ θηρὶ ποταμῷ· τῶν δ' ἔγω ἡγεμονεύσω θοῦρος πολεμόκλονος Ἄρης. *Sed mendacis oraculi falſo promiſſo in ſpem uictoriæ erectus, in ipſa profectione perijt, ſagitta ex incer= to miſſa traiectus.*

Extant & alia eidem reddita oracula falſa, quibus ad defenſionem templorum Idolatricorum penè collapſorum fuit incitatus adulatione menda= ci & falſa.

Ἀλλ' ὁπόταν σκήπτροισι τεοῖς προσήιον αἷμα
ἄχρι σελευκείης κλονέων ξιφέεσσι δαμάσσῃς,
δή τότε σὲ πρός ὄλυμπον ἄγει πυρίλαμπες ὄχη=
ἄμφι θυελλείῃσι κυκώμενον ἐν στροφάλιγξι (μα
ῥύψαντα βροτέων ἐτέων πολύτλητον ἀνίην
ἕξεις δ' αἰθερίου φάεος, πατρώϊον αὐλὴν,
ἔνθεν ἀποπλαγχθεὶς μεροπήϊον ἐς δέμας ἦλθες.

Et

Et huic simile agenti ad Chresphontem renunciatum est.

Γηγενέων πότε φῦλον ἐνήρατο μητίετα Ζεὺς
ἔχθιστον μακάρεσσιν ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι
Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἰουλίανος θεοειδὴς
μαρνάμενος περσῶν πόλιας καὶ τείχεα μακρὰ,
ἀγχέμαχων διέπερσε πυρί κρατερῷ τε σιδήρῳ.
νωμελέως δ' ἐδάμασσε πόλας τε καὶ ἔθνεα (πόλλα
ἀλλὰ καὶ ἑσπερίων ἀνδρῶν Ἀλεμανικὸν οὖδας
ὑσμίναις πικυνῶσιν ἑλὼν ἀλάπαξεν ἀρούρας.

Sed ueri quid habuerint hæc responsa, declarauit exitus paulo post consequutus.

Ex his liquet, oracula omnia quæ sic proprie uoco, referenda esse ad diuinationes diabolicas, quarum usus cum alias, tum primo decalogi præcepto prohibetur seuerissime, & atrocissimarum pœnarum comminatione. Non habebis deos alienos coram me. Non uult nos Deus societatem inire cum Diabolis, aut sciscitari quicquam, uel poscere ab ipsis. Sed uult nos ardenter odisse eos, auersarique atque abominari consuetudinem omnium confœderatorum diabolis, & diligentia ac pijs precibus uitare retia ac laqueos, quos immensa calliditate undiquaque nobis obtendunt. Cumque intelligamus quibus occasionibus primo irrepserint in animos hominum, et suos furores prompserint atque inuexerint, nimirum eleuata autoritate uerbi Dei, aut sophismatum præ-

ſtigijs eluſa: commonefacti his ueteribus & recentibus exemplis maiore diligentia incumbamus in ſtudium uerbi Dei, non petulanter explicatam doctrinam deprauemus, non ſeramus contentionum aut nouarum & peregrinarum diſputationum ſemina, nec præbeamus anſam hoſtibus Diabolis nos inuadendi, & ſerio petamus, ut Deus & hanc lucem doctrinæ foueat ac tueatur, & corda noſtra Spiritu ſancto ad ſe conuertat ac dirigat.

DE ALIO DIVINAtionum genere, quod θεομαντείαν uocarunt.

DE θεομαντείᾳ.

EX diametro contraria eſt prophetiæ falſo uocata à Græcis θεομάντεια. Illa .n. autoritate mandatoq; ueri Dei, & ductu monituq; Spiritus ſancti, in eo cœtu, in quo erat Eccleſia Dei, de rebus grauiſsimis atque imperueſtigabilibus omnibus creaturis, & pertinentibus ad Eccleſiam aut regna mundi edebatur, ab ijs, quos Deus ipſe huic muneri immediate delegerat ac dedicarat, dotibusq; diuinis & illuſtribus teſtimonijs ornarat & commendarat, ut certo conſtaret miſſos hos eſſe diuinitus inſtructosq;, & labi atq; errare non poſſe. Hæc in contumeliam ueri Dei, & perniciem generis humani, uel palam

lam

lam, uel tecte atque insidiose, impulsuq; Diaboli promitur ab illis ipsius internuncijs, interpretibus & administris, quos uel totos obsessos manifeste regit ac ducit, uel raptos extra sese phantasijs erroneis & commenticijs prorsus implicat, uel quibus ascititia aliqua sese specie exhibens, prætextu religionis aut alioquin suum insibilat atq; inhalat uirus. Semperq; quantacumq; sit uelata religionis specie, occulit subtus latens atro felle tinctum uenenum, quo uel gloria Dei petitur, uel hominum salus, uel utrumq;. Plato hanc proprie μαντικὴν appellat, cumq; in Phædro de uocabulo disserit, μανικὴν antea uocatam posteriores ἀπειροκάλως τὸ ταῦ ἐπεμβαλόντες μαντικὴν appellasse ait. Nunquam enim sine furore sineq; perturbatæ & aberrantis rationis euersione prodebant oracula οἱ θεομάντεις. Idcirco Plato duo distincta facit τῆς μανίας genera. Vnum quod uicio euenit ualetudinis, cerebro malè affecto ab humore melancholico, quod maniacis, melancholicis & phreneticis accidit. Alterum quod afflatis obsessisue à dæmonibus proprium est, cuius ui prædicant futura nec præuisa neq; intellecta, sed à dæmonibus suggesta. Aristoteles contra Platonem disputat nullam accedere uim uatidicam extrinsecus, sed à natura oriri omnem & peculiari huius constitutione atq; affectione. Huius etsi uim magnam esse præstantia excellentium ingeni-

orum declarat, tamen non ex materia naſci, nec cieri à ſola natura bruta corporum, præſenſiones præuiſionesq; tam argutas futurorum ratione turbata & mente furoribus implicata, ſed ab alia natura non bruta, ſed intelligente, non corporea, ſed occulta & ſpirituali recte Plato cenſuit, etſi quæ fuerit illa non recte diuinat. μαντικὴν *enim* κοινωνίαν *eſſe inquit* περὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, καὶ δημιουργὸν τῆς θεῶν καὶ ἀνθρώπων φιλίας, *denique* χρησμῳδοὺς, θεομάντεις, ποιητὰς *& cæteros uates* θείους εἶναι, καὶ ἐνθουσιάζειν ἐπίπνους ὄντας καὶ κατεχομένους ἐκ τοῦ θεοῦ. *Cumq;* μαντικὴν *omnem in quatuor diducat genera, Vnam* ἐπίπνοιαν μαντικὴν *in Apollinem autorem: alteram* τελεσικὴν, *in Dionyſium: tertiam* ποιητικὴν *in Muſas, qualis fuit Orphei, Muſei, Lini, Tyrtei: ultimam* ἐρωτικὴν *in Venerem refert & Cupidinem. Quid uero ex ſua Theologia diceret aliud homo Dei ignarus & patefactionum diuinarum, & qui inter actiones & opera Dei propria & inter præſtigias diaboli operum diuinorum imitatrices diſcernere nequiuit. Is igitur, quid diceret aliud, cum obſeſſos rapi conſtituiq; extra ſeſe, & mente moueri ac ratione & prodere ac fundere ſubito nec præcogitata aut præconcepta, neq; ex argumentis phyſicis coniecta animaduerteret de ijs rebus, quæ ſub ſenſum non cadunt, & excedunt om-*

nis

nis humanæ sapientiæ acumen: omnem ingeniorum captum prospectumq́; & perspicaciam: omnium deniq; uirium modum ac mensuram, & tam obscure sæpe atq; ambigue, ut quæcunq; adhiberentur coniectiones atq; explanationes interpretum, frustra declaratio uera quæreretur. De prophetia in Ecclesia Dei *recte dixisset* Plato, *quod sit* κοινωνία *seu coniunctio consociatioq́; cum* Deo, *qualem* κοινωνίαν *fieri sacræ literæ nos docent, cum fide seu fiducia filij* Dei Domini *nostri* Iesu Christi *credentes in* Ecclesia *filij* Dei *accipiunt* Spiritum Sanctum, *cuius mißio & effusio est donum filij* Dei, *sicut* Paulus *uocat* δωρεὰν Christi, *& contingit credentibus* διὰ ἀκοῆς πίστεως. *Est enim* Pater ἡ ἀρχὴ καὶ πηγὴ ἀγαθῶν, *causa & fons bonorum æternorum ac salutarium:* Filius ὁ ἐξαποστείλας, *id est, illa persona diuinitatis, quæ immittit spiritum in corda credentium ad distributionem bonorum æternorum:* Spiritus *sanctus* ὁ διανέμων, *id est, tertia persona diuinitatis, quæ credentibus distribuit æterna bona* τὰς διαιρέσεις τῶν χαρισμάτων *efficienter* κατὰ τὸ μέτρον *&* καθὼς βούλεται, *sicut inquit* Paulus. Cum *ergo per fidem haustus acceptusq́; spiritus sanctus efficienter uiuificat, renouat, sanctificat & instaurat corda nostra, accensa æterna luce & nouis spiritualibus atq; ardentibus motibus, fiunt illa templa* Dei, *in quibus habitat tota diuinitas.*

tas. Hæc est κοινωνία, qua se Deus communicat pijs fide acquiescentibus in ipso, qui suam nobis in æterno Filio misericordiam expreßit & posuït ante oculos. Ex hac communicatione pij & credentes non concitantur in furorem, non amittunt mentem & rationem, non in flagicia & scelera uel sese præcipitant uel impellunt alios, quod furibundis uatibus Ethnicorum impletis diabolico spiritu eueniebat, sed confirmati & adiuti crescunt in uera Dei cognitione, fide, inuocatione, timore, obedientia erga Deum, castitate, & alijs dotibus ac uirtutibus, quibus exornantur & instruuntur singuli à spiritu sancto, serio ardentiq; harum uirtutum exercendarum & augendarum studio atq; conatu κατὰ τὴν ἐνεργουμένην δύναμιν. Est enim Spiritus Sanctus πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τῆς πίστεως, τῆς σοφίας, τῆς ἁγιοσύνης, τῆς προφητείας, τῆς πραότητος, τῆς ζωῆς. De hoc dicit Filius Dei, Non loquetur ex seipso, sed quæ audiuerit ex me. Et ille glorificabit me, quoniam de meo accipiet. Ergo reguntur & ducuntur spiritu Dei, qui gloriam Filij Dei illustrant & amplificant. Diabolus ψεύστης ἐστὶν καὶ ἀνθρωποκτόνος, πνεῦμα πονηρὸν, πλανὸν, ἀκάθαρτον, qui ex sese gignit uomitq; mendacia, & de sese contra Filium Dei. Ex hoc spiritu mendaci furibundi uates Ethnicorum hauserunt suum cum furiosa amentia coniunctum impetum uaticinum,

dicum,

dicum, quo ita fuerunt dementati, ut semel tali furore perciti uix unquam sese receperint. qui quidem non omnes eodem furoris genere perculit, neque eadem furoris uehementia: neque eodem modo uim mentis dprauauit. quosdam leniore ac mitiore, alios acriore impetu concitauit. Talis uero concitatio non Dei sed Diaboli communicatio fuit ad imitationem diuinæ falso instructa atque adornata.

Differunt ab hac oracula, quæ, ut ex ante declaratis patet, Dæmones ipsi ex locis certis, alibi alio modo, sciscitantibus reddebant, & quanquam hominum quandoque utebantur ministerio, non tamen perpetuo uel insidebant ijsdem, uel ex illis sese ostendebant, sed certis uicibus, cum de requisitis responsa danda essent, aut inuolabant in eos, aut uelut ex abdito sese proferebant, atque ubi enunciassent concepta responsa, recedebant uicißim, inque suas specus reuertebantur, aut sese reprimebant. Superstitiosa antiquitas, Dei ignara, hos tanquam peculiaria numina & locorum illorum terrarumque uicinarum præsides uenerabatur, & diuinis afficiebat honoribus.

θεομάντεια ergo uaticinia complectitur ea, quæ obseßi à Dæmonibus, uel afflati concitatione mentis edunt & quasi fundunt, uel rapti extra sese, ubi redierunt ad se, enuntiant, arrepta aut excepta extrinsecus ex Dæmonum aspiratione, qua

 delibutos

delibutos habent animos, Pulchrum & sanctum nomen tributum est rei à Deo alienissimæ, & diuinis oraculis aduersissimæ, illo errore, quod cum amisso uerbo Deum amisissent Ethnici, postea uagantes sine Deo, quodcunq; se aliqua Dei specie ostenderet, id peculiare numen esse, aut ab aliquo proficisci numine censerent. Differentiæ τῶν θεομαντῶν quatuor sunt. Obsessi, ἐγγαστρίμυθοι, ἐγγαστριμάντεις, στερνομάντεις, & δαιμονιόληπτοι nominabantur à Græcis, inde quod intra sese pectori uentriue inclusos spiritus uatidicos haberent, qui uel suggerebant, uel uinctis compressisq; obsessorum linguis, ipsi efferebant ac proloquebantur requisita præscitaq; uaticinia. Atque hi alias continebant sese in abdito ne cernerentur, alias se proferebant, nunc hac, nunc illa imagine. Vidimus ipsi in quadam puella obsessa, dæmonem sub summa cute muris figura uarie discurrentem, qui mox recondens se in imum uentrem euanescebat ex oculis, mox prosiliens rursus, sub pectoris aut frontis thorosioribus partibus prorumpebat.

Nominabantur ijdem & πύθωνες ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι, id est, à sciscitando, quod de futuris, occultisq; & ignotis consulebantur, & εὐρίκλεοι à quodam obsesso, cuius meminit Aristophanes ἐν σφήκεσιν, μιμησάμενος τὴν εὐρικλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν. In sacra Scriptura obsessus uocatur Ob, quam uocem ab utre factam dicunt,

cunt, quod obseßi cum uaticinari incipiunt, uelut utres inflati distenduntur ac turgescunt.

Afflati ἐνθουσίασαι & ἐνθεάσικοι, & θεοπνευσαὶ uocari possunt. differre hi ab obseßis iudicabantur. Hi enim ἔνθεοι καὶ ἐκ θεοῦ κάτοχοι εἶναι: Illi non ab insitis ipsis dæmonibus regi docerique, sed uatidica imbuti ui, præsentiaque futurorum donati, ceu per afflatum diuinitus, καὶ ἐκ θεῶν ἢ νυμφῶν μαντεύεσθαι putabantur. Ex his quidam natura ualebant, quo in genere fuerunt, Amphion, Orpheus, Euclous Cyprius, Musæus Atticus Antiophemi filius Orphei discipulus, Lycus Pandionis filius, Bachus ex Bœotia κατάσχετος ἀνὴρ ἐκ νυμφῶν καὶ μανεὶς, Cuius plurima recitantur θεοπρόπια in historijs, Tiresias uates, Phæmonoe, quæ prima hexametro uersu cecinisse oracula traditur, Phaenis cuiusdam regis Chaoniæ filij, Peliades, quibus asscribitur hic uersus,

Ζεὺν ἦν, ξεὺς ἔστιν, Ζεὺς ἔσσεται, ὦ μέγαλε Ζεῦ.

Sibyllæ pleræque, & similes. Amphionem & Orpheum magicis artibus usos esse Pausanias annotauit. Musæo tribuuntur carmina uocitata εὐμόλπια. Fuerunt ex hoc numero aliqui, qui naturas adepti uatidicas, excoluerunt eas multiplici doctrina: scrutati sunt in natura efformata & consignata futurorum indicia, & à ueteribus notata ac prodita monumentis prædicta euoluerunt atque exposuerunt.

Recitatur à Platone uaticinium quoddam Orphei, ἕκτῃ ἐν γενεῇ καταπαύσετε κόσμον ἀοιδῆς. Hoc etsi Plato alio detorquet, tamen ad dictum Heliæ de mundi duratione alludere, ex eoq; deductum uidetur. Iustinus Martyr aliquot Orphei uersus citat ex quodam eius poëmate, quod inscripsit διαθήκας ad Musæum discipulum, qui quia hoc ipsum exprimunt, quod Sacræ literæ de uno Deo, creatore cœli ac terræ, autore bonorum omnium, ac uindice scelerum docent, Præcipiunt uerò de audienda ac cognoscenda doctrina diuinitus patefacta, non aliunde desumpti uidentur, quam ex ea doctrina, quam à uicino populo Israëlitico ad Ægyptios communicatione deriuatam, apud hos didicisse & retulisse secum in Græciam una cum astrorum doctrina & disciplinis aliis Orpheus perhibetur.

μουσαῖ' ἐξερέω γὰρ ἀλήθεα, μηδέ σε τὰ πρὶν
ἐν στήθεσσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρσῃ.
εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε
ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ τ' ἐπίβαινε
ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
εἷς ἔστ' αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.
ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιγίνεται. οὐδέ τις αὐτὸν
εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι δίδωσι,
καὶ πόλεμον κρυόεντα καὶ ἄλγεα δακρυόεντα.
οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλοιο ἄνακτος.

αὐτὸν

ἀυτὸν δ' οὐχ' ὁρόω, περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται.
πᾶσι γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις
ἀσθενέες δ' ἰδέειν τὸν διὰ πάντων μεδέοντα
οὗτος γὰρ χάλκειον ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται
χρυσέῳ ἐνὶ θρόνῳ, γαίης δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε
χεῖρά τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος ὠκεανοῖο
πάντοθεν ἐκτέτακεν, περὶ δὲ τρέμει οὔρεα μακρὰ
καὶ ποταμοί, πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης.

Recenſet hos poſteriores paulò aliter clemens Alexandrinus quinto libro στρωμάτων, *pluribus additis.*

ἐκτέτακεν, ὀρέων δὲ τρέμει βάσις, ἔνδοθι θυμῷ
οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος, ἔστι δὲ πάντη
αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ
ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων καὶ μέσων: ἠδὲ τελείων.
ἄλλως οὐ θεμιτόν σε λέγειν, τρομέω δὲ τε γῆα.

Recitantur ab eodem Clemente & alij ex Orpheo uerſus, quibus ſimilia explicantur, quæ congrua ſunt patefactis teſtimonijs & analoga fidei. Qualis eſt hic uerſus. εἷς ἔστ' αὐτοτελής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται. *Et quales ſunt illi uerſus, quibus innuit quod Deum nemo uiderit unquam, præter unum ex gente Chaldæa, intelligens filium Dei natum ex uirgine Maria, ac plures alij.*

εἰ μὴ μουνογενής τις ἀπορρὼξ φύλου ἄνωθεν
Χαλδαίων. ἴδρις γὰρ ἔην ἄστροιο πορείης:

An de doctrina Sanctorum patrum aliquid cognouerit Orpheus & à quibus eam didicerit non

plura ſcio, niſi quod in Ægypto cum ſacerdotibus ueteris doctrinæ cuſtodibus uerſatum & ab ijsdem edoctum tradunt de ijs, quæ poſtea uerſibus deſcripſit. Vndecunq; autem acceperit has ſententias, & ſiue intellexerit, quæ ſcripſit, ſiue non intellecta reddiderit, ex doctrina patrum natas eas ac propagatas eſſe ualde conſentaneum eſt. Ægyptios enim monumenta maiorum diu conſeruaſſe, & paulatim ſuperſtitione inualeſcente deprauaſſe, non abieciſſe ſubito, multa teſtantur. Inde in Græciam, uel diſcentium opera & ſtudio aliquid illorum inuectum eſt, uel autoritate & potentia principũ, qui ex Ægypto ductis exercitibus Græciæ multas partes occuparunt. Extant in fragmentis quæ Sybillæ nomine circumferuntur ſimilia multa, quorum etſi expreſſiora ſunt pleraq; euidentioraq;, quàm ut ab antiquis poſſent uideri conſcripta, & putantur ab erudito aliquo ex euentu compoſita, ſparſimq; repertis oraculis intexta, ut illa cohærerent, tamen non pauca uetuſtatem referunt, quæ ex reliquis adhuc uoluminibus ſacris deprompta, numeriſq; innexa eo uidentur conſilio, ut & recitari in publicis cœtibus, & ediſci facilius conſeruariq; poſſent, Sed acceſſit in omnibus ex Diaboli afflatu alia uis maior, qua nec deſcripta antea, nec ullis naturæ argumentis uel adumbrata uel expreſſa ac præfigurata edicebant, & ex ea uelut mente capti aut errabant aliquantulum,

tulum, aut prorsus furebant. Sæpe in hoc ἐνθουσιώντων genere rudes prorsus atq; imperiti literarum, imo fatui natura, fœliciter de futuris diuinant, nec solum euentuum genera exprimunt, sed & monumenta designant, et eos, in quos hi sunt redundaturi, notant. habuit huius generis plurimos omnis ætas.

Talium præscita non ex corporum nascuntur temperie, etsi omnes illi Melancholici sunt et φανταςαὶ natura, sed aliunde ipsis aspirantur. Autorem prædictiones, euentusq; & fines, in quos eduntur produnt. Pleraq; à Dæmonibus proueniunt, eaq; uel maxime, quæ ab ignaris Dei extra Ecclesiam funduntur eo fine, ut Religionem nouam contrariam diuinæ introducant aut sanciant, quæque manifestam deposcunt impietatem, siue mente constent rationisq; sint compotes uates, siue furant quanquam alieni à ratione, & mente permoti sunt pleriq;, minimeq; suo aliquo, liberoq; & soluto motu, sed furore incitantur Diabolico. Nam & ob connatam cerebri temperiem, conformationemq; et collocationem atq; humoris melancholici redundantiam ætate cerebrum occupātem, in amentiam natura propensi sunt, aut nascuntur fatui de peculiari positu cœli, & diabolus cum his naturæ uicijs auctis, tum modis alijs ratione mota ac turbata, infatuat eos, ne intelligant ea ipsa, quæ renunciant, simulq; mentes concitat uisis, aut

falsis

falsis mendacibusq;, aut inanibus, aut tortuosis & obscuris, quandoq; etiam ueris.

Sibyllæ nomen generale est, quod multæ usurparunt mulieres uatidicæ. Suidas ut Romanam uocem celebrat, sed ex qua deriuetur origine non annotat. Plæriq; Græcam faciunt, & compositam uolunt ex nominibus σιὸς καὶ βουλὴ, ut significet Sibylla tantundem, ac σιὸς βουλὴ seu βουλαῖα, id est, consilium uel consiliaria Iouis, Laconum more σιὸς pro διὸς posito. Sunt qui ab Hebræa deducunt origine, & ex uoce Kabala ortam quarundam literarum mutatione asserunt, quæ uox à uerbo Kibel formata, doctrinam significat non natura insitam animis, aut cum seminibus à parentibus propagatam, neq; usu uel experientia animaduersam, neq; ex natura erutam & expressam, neq; ex libris humana sapientia conditis depromptam: sed promulgatam diuinitus, animisq; sanctorum Prophetarum à Deo ipso uelut infusam, & uoce ac testimonijs cœlestibus commendatam ac comprobatam. Significat enim uerbum Kibel recepit, accepit, inde Kabala, id est, doctrina ex immißione aut patefactione cœlesti accepta. Si est uox Hebræa (ut potius reor) omnino in antiquißimis sanctorum Patrum scholis natam, & pio sapientique consilio huic doctrinæ attributam existimo, in qua se Deus aperuit & suam declarauit uoluntatem humano generi, ut ea & secerneretur à commenticijs

menticijs religionibus reliquarum gentium, & admonerentur animi de sanctißimæ doctrinæ origine & autoritate, cogitarentq; in hac sola sese Deum expreßisse, in hac uelle se quæri & cognosci, nec humana quidquam autoritate uel assuere, uel detrahere, uel mutare in ea licere, neq; extra hanc alia excogitare aut fingere numina fas esse.

Eius rei argumentum est, quod uno consensu omnes antiquißimam & primam Sibyllarum omnium Sambethen uocatam, & ex Nohe ortam tradunt. Vox Sambethe absq; dubio nihil sonat aliud, quàm Sem Iaphet. Hac uoce notata est doctrina, de Deo, de lapsu, de restitutione, redemptione, & gratuita receptione generis humani, de Meßia & cæteris, continua serie à mundi initio usque quasi per manus tradita Nohe, cuius deinde explicationem curam, custodiam et conseruationem ipse duobus præcipue filijs Sem & Iaphet commendauit. Eos enim gubernatores Ecclesiæ in sua posteritate & sacrorum Antistites constituerat.

Et fuisse his curæ propagationem doctrinæ, atque ut integra atq; incorrupta transmitteretur posteris, monumenta eos præcipua columnis lapideis insculpi curasse, Iosephus autor est. Miscuerunt doctrinæ uaticinia de sequuturis in genere humano mutationibus. Nam & sancta sapientia ex crescentibus hominum peccatis metiebãtur magnitudinem pœnarum sequuturarum, & ductu

Spiritus sancti, quæ euentura essent posteris, prævidebant. Hæc omnia coniuncta posteri, ut primorum autorum memoriam grati retinerent ac celebrarent, composita uoce Sambethen, id est, doctrinam à Sem & Iaphet propagatam uocarunt. Non ita multo post, cum posteritas horum distracta esset atq; dispersa, & plurimi discessissent à uestigijs maiorum, receptis atq; approbatis corruptelis, quæ in doctrinam irrepserant, interciderunt monumenta Patrum, et nuda nomina retenta, diaboliq; præstigijs, quas struxerat πρὸς τὸ διαστρέφειν τὰς ὁδοὺς τοῦ κυρίου τὰς εὐθείας, præfixa sunt, ut à sanctis Patribus manasse, & non temere cogitata esse crederentur de indicio titulorum, qui bus uenditabãtur. Inde factum ut singulæ penè gentes singulas habuisse Sibyllas legantur, id est, suam sapientiam suasq; religiones, quas ex unica prima & uera religione deprauata pro naturis suis atq; affectionibus, diaboli adiumento & consilio, extruxerunt, et eò insignierunt nomine, quòd sacra antiquitas cœlesti doctrinæ accommodarat. Celebrantur Chaldaica, Persica, Lybica, Italica, Græcæ plures, His singularum religiones notatæ sunt.

Chaldæi religionem conuerterunt in sapientiam philosophicam. Neglecta enim doctrina cœlesti, totos sese in consideratione, inquisitione, & explicatione naturæ collocarunt. condiderunt artes, peruestigarunt cœlestium corporum motus atque

effectio-

effectiones, & ad quos singula essent usus comparata edocuerunt, captiq; pulchritudine operum naturæ atque artificio, soli illi contemplationi inhæserunt. Ista occasione doctrinæ cœlestis uox & memoria paulatim labefactata atq; attenuata initio, mox prorsus conticuit, tributumq; est Sibyllæ nomen illi sapientiæ humanæ. Tandem eò res deuenit, ut animi destituti uerbo monstrante uerum Deum, & perfectionis corporum cœlestium uirium q; & effectionum capti admiratione, ex his ipsis corporibus numina arbitrio priuato fingerent ac deligerent. Ægyptij natura δεισιδαίμονες, μυστηριακοὶ & superstitiosi, semel dimoti à Patrum sanctorum per manus traditis sententijs, & exclusi ab intellectu atque usu uero patefactionum diuinarum, religionem quandam consuerunt ex commentis anilium terriculamentorum, somnijs sacerdotum, ritibus uulgi superstitione effictis & coaceruatis, quibus mox magicæ artes & præstigiarum multiplicia ludibria accesserunt. Nec fuit ulla gens amentior & stolidior, nulla in Deum contumeliosior tetrioris Idolatriæ superstitione, quam Ægyptia, quæ eo dementiæ progressa est, ut non tantum Diaboli terriculamentis caperetur & imposturis, sed & de terra nascentibus rebus numina assumeret cæco furore, alliaq; & cœpas uneraretur: & fœdißimas bestias, ut simias, in honore haberet ac precio tan-

quam peculiaria numina, & formidaret has atq; extimesceret concepta ex occasionibus leuißimis inanißima trepidatione, cultuq; prosequeretur diuino & offendi uetaret, siq; offenderentur, placaret delinitas solennibus sacrificiorum ritibus. Tandem cum Apostolorum prædicatione explicata ex his furoribus, liberataq; fascino diaboli & ad ueritatis conspectum cognitionemq; esset perducta, non ita multo post, eadem qua antea leuitate, Christianæ fidei profeßione abiecta, in pristinos sese furores reiecit, reuersa uelut canis ad uomitum. His huc usq; hæsit intricata.

Græci arguti natura, νοήμονες, εὑρετικοὶ, καὶ φιλονεικοὶ, & facundi atq; amantes ac perquam cupidi & studiosi nouarum & argutarum inuentionum, religionem turbarunt acumine & subtilitate disputationum, & doctrinam obruerunt ænigmatum, allegoriarum scite accommodatarum, uenustarum imaginum ac picturarum ingeniose excogitatis commentis, quibus uelut prætensis nebulis lux doctrinæ circumfusa ac hebetata sensim emarcuit initio, auide arripientibus imperitis, quæ uelut oculis cerni uidebantur: paulò pòst extincta prorsus euanuit, relicto inanium fabellarum fumo, quem solum gens Græca ante Apostolorum prædicationem pro ueræ doctrinæ luce amplexa est ac sectata. Post Apostolos rursus constitutum ab his doctrinæ corpus, Græci disputationum

controuerſijs referſerunt & diſcerpſerunt. Fuit enim in prima Eccleſia perpetuus quaſi conflictus diſputationum, cum petulantia ingenia non contenta dogmatibus propagatis inde usq; ab Apoſtolis, alia certamina ex alijs ſubinde commouerent, & ex alijs quæſtionibus detexerent alias, quibus Eccleſia ceu procellis quibusdam impulſa & agitata ruinam fecit tantam, ut plurimis gentibus tandem Mahometico furore correptis & infectis, auulſisq; à Chriſtiana profeßione, reliquiæ ægre in uera certaq; ſententia Dei adminiculo & ductu ſeſe confirmarint.

Romani natura dominationis cupidi atq; eminentiæ, & ante Apoſtolorum tempora & poſt illa, religiones ſuas Imperio politico conformarũt. Et quidem qualis fuerit διάταξις ἱερατικὴ ante Chriſtum in urbe Roma notum eſt ex hiſtorijs. Huic ſublatæ cum Chriſtiana ſucceßiſſet religio, Epiſcopi incitati ruentium in Aſia atq; Aphrica Eccleſiarum interitu, et fiducia elati potentiæ acquiſitæ, ſpeq; huius confirmandæ & amplificandæ, de transferendo ad ſeſe dominio in omnes orbis Chriſtiani Eccleſias, & hoc in uſus ſuos conuertendo exemplo prioris formæ cogitare, idque ut conſequerentur, conari omnia & experiri ceperunt. Adeptum tandem dominium & cum hoc raptam poteſtatem imperandi reliquis & quæuis pro arbitrio ſtatuendi ſanciendiq; non tantum in

usu rituum externorum sed & dogmatibus, eò contulerunt, ut ministerium Euangelij in Monarchiam politicam distinctam ab Imperatoris potentia commutarent, & sapienter ac pie constitutum, distributumq; conuenienter, & ad conseruationem puritatis doctrinæ ac gubernationem disciplinæ seucrioris directum pulcherrimum ordinem primitiuæ Ecclesiæ, huic suæ monarchiæ stabiliendæ tuendæq; accommodarent. Constituerunt ergo quasi monarcham orbis Christiani Romanum Episcopum, quem οἰκουμενικὸν uocarunt, frustra refragantibus & reclamantibus cæteris Episcopis, & Romanum Episcopum iniuste hanc sibi arrogare potentiam contendentibus. Subiecerunt autem huic Ecclesias aliarum gentium orbis Christiani distributas uelut in ἐπαρχίας seu prouincias, & religione iurisiurandi eidem obligarunt ad fidem & obedientiam. Proximi fuerunt Pontifici uocati Patriarchæ, qui ut hodie apud Turcos Belerbij, absentis Pontificis uices extra Europam in reliquis orbis terrarum partibus Asia atq; Europa gesserunt. Aphricanus Alexandriæ Lybicas Ecclesias & Ægyptias procurauit, uocatus οἰκουμενικὸς κριτὴς: Antiochenus Asiaticas: Byzantinus Ionicas & reliquas Asiæ littoralis: Hierosolymitanus Phœnicias & Palestinæas, eodem modo, quo Europeas is, qui se supremum Pontificem constituerat. In harum partium prouincias collocarunt

runt μητροπολίτας, quos Archiepiſcopos uocant, ut Romani olim proconſules aut prouinciarum duces: Perſæ Satrapas: Turci hodie Baſſas. Quorũ ſi plures requireret prouinciæ amplitudo, unum eorum ἔξαρχον eſſe et primatem: alium quempiam legati munere fungi uoluerunt, qui ceu quæſtor adeſſet proconſuli in prouincia. Metropolitis ſuberant Epiſcopi, ut hodie in regno Turcico Baßis parent Sanſachi. Horum διοίκησις ad certas prouinciarum regiones aſtricta, & definita particularium tractuum limitibus, comprehendebat impoſitos his χωρεπισκόπους, Presbyteros, Diaconos, Hypodiaconos, Ἀναγνώστας, ψαλτάς, ἐξορκίστας, θυρωρούς, ὑπηρέτας, & totam reliquam ἱερατικὴν τάξιν, conſtitutam ad hoc, ut adminiſtraret τὰς παροικίας. Sed has ex primitiuæ Eccleſiæ conſtitutionibus appellationes ſolas retinuerunt, officijs ipſis & miniſterijs in abuſum conuerſis. Omnibus his addiderunt tandem numeroſa agmina monachorum, & ſacrificulorum, quaſi exercitus quosdam comparatos cuſtodiendis inq; officio retinendis prouincijs & ijs legibus in ſingulos exequendis, quæ autoritate Pontificia latæ erant. Summo Pontifici Senatum Cardinalium certa officiorum diſtinctione: Epiſcopis collegia Canonicorum adiunxerunt, ex quibus legerentur ſucceſſores. Et ſummi Pontificis autoritatem tum armarunt fulmine ἀναθήματος, tum

eo usq; duxerunt, ut asseuerare non sint ueriti, diuina constitutione Pontificis Imperium complecti regna mundi, & potestatem habere abrogandi Imperia Monarchis, ac conferendi eadem alijs pro arbitrio.

Hæc talis Monarchiæ constitutio, qua occuparunt Christianum orbem, distinctioq; uelut præfectorum & gubernatorum, & legum descriptio ac ceremoniarum, quæ in singulis Ecclesijs obseruandæ & à singulis rei sacræ dedicatis ministris administrandæ essent: Hæc ergo Pontificum Romanorum religio est, de hoc statu dimicant & de abusuum illorum errorumq; conseruatione, quibus huius regni Maiestas ita incumbit & innititur, ut his sublatis collabi eam necesse sit & ruere. Huic regno Pontificio longe dißimilis est Ecclesia filij Dei, quæ est cœtus non armatus potentia, non regum opibus instructus, non circumscriptus limitibus Romanæ sedis, neq; alligatus ad illam διαδοχὴν successorum in Regno Pontificio, sed dispersus per orbem terrarum, & tamen non Idæa Platonica, sed uisibilis cœtus hominum amplectentium Euangelium & recte utentium Sacramentis institutis à filio Dei, in quo cœtu caput est καὶ ἀρχηγὸς, καὶ ἀρχιερεὺς μονὸς ὅσιος ἄκακος, ἀμίαντος, ipse Filius Dei, & per ministerium Euangelij uere efficax est, & multos regenerat uoce Euangelij & Spiritu sancto, & facit hære-

des

des uitæ æternæ, & dat Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Pastores, Doctores. Suntq; in eo cœtu multi electi & aliqui non sancti, de uera doctrina tamen consentientes. Et hic ipse cœtus alias maior est, illustrior & purior, aliàs obscurior et minus potens, dispersus, lacer, egens, neglectus, oppressus Tyrannorum potentia. Huius cœtus Doctoribus dicit Filius Dei. Reges gentium dominentur uobis: uos autem non sic. Hæ itaq; singularum gentium religiones fuerunt singularum Sibyllæ, quibus semper aliquid prædictionum & uaticiniorum de futuris mutationibus aut euentibus secundis uel aduersis fuit admixtum.

Etsi autem meas de uocabuli origine & significato coniecturas recito, non tamen refragor historiarum annotatis de mulieribus uatidicis. Non inficior fuisse mulieres aliquas eiusmodi, ut proditum est, & qua ui pleraq; fuderint oracula, cum ex furibundis gestibus plenis fœdißimarum deformitatum, quos usurpasse memorantur, tum ex ipsis miraculis, quibus annexuerunt semper aliqua pertinentia ad confirmationem idolatriæ Ethnicæ, cuiuis iudicare promptum est. Insibilante ea & instillante Diabolo pepererunt, qui odio Dei, ut creationem rerum fucatis imitari præstigijs, sic prophetiarum & doctrinæ sanctæ publicationem κακοζηλία obscurare studuit. Suos sibi Dei exemplo delegit Prophetas & potißimum ex

muliebri genere, quod ſexus iſte imbecillior eſt natura ſimpliciorq́;, & minus uel cauere inſidias uel intelligere aſtuta conſilia, uel reniti impulſui, uel commiſſa celare poteſt, quodq́; ad permouendos ac perſuadendos alios accommodatiora pluraq́; adiumenta habet. Ex his cultus & religiones contrarias diuinis ſparſit, easq́; coniunctas plerunq́; cum denunciatione aliqua futurorum euentuum, ut eò auidius ſuſciperentur. Creuit inde autoritas talium hominum apud imperitos, ut tentare aliquid uel auſpicari, niſi illis ſalutatis ac conſultis nefas duceretur, & à Deo regi donariq́; prænotione tali futurorum cenſebantur.

Tales hoc Enthuſiaſtarum catalogo comprehendimus, cui omnes Diaboli uatidicos miniſtros includimus, quos æmulatione ueri Dei, qui per Prophetas ſanctos loquutus eſt cum patribus, Diabolus finxit, ne cedere Deo uideretur.

Recenſentur autem ferè hoc ordine Sibyllæ. Antiquiſsimam faciunt Sambethen, quam Noha patre procreatam quidam: Alij Beroſo patre et Erymante matre natam fingunt. Ei tribuunt uaticinia de Chriſto, de regnorum mutationibus et alijs, quorum fragmenta extant in Lactantio & Theophilo. Secundo loco numerant Lybicam cognomento Eliſſam, quam de Græcorum commentis ex Ioue & Lamia Neptuni filia procreatam, et à Lybicis gentibus Sibyllam cognominatam Pauſanias prodi-

prodidit. Vtut fabulentur & ludant Græci, omnino non uatidicas mulieres, sed unam atq; eandem patrum religionem utraq; uoce designatam iudico: Excogitatam autem ac celebratam uocē utramque ideo, ut illa de præcipuis huius sanctißimæ & uetustißimæ doctrinæ custodibus ac propagatoribus moneret, hoc quale esset doctrinæ genus, quid profiteretur, quo animos hominum dirigeret, ac deduceret, quem Deum agnoscendum colendumq; proponeret, edoceret. Composita est enim dictio Elissa ex uocibus El & iascha, id est, Deus est, Elissa, id est, doctrina de uero, uiuo, & existente Deo, qui non est ficticium numen, non sculptile aut imago picta, sed est & uiuit ab æterno, conditor & conseruator omnium creaturarum. Postea Ethnici cum reperissent has uoces in ueterum monumentis, quia cum doctrina originem & significata earum amiserant, ex suis furiosis uatibus μάντεας uel prophetissas his notatas finxerunt. De cæteris Sibyllis etsi nihil affirmo, tamen uatidicas fuisse mulieres, & tales quidem, quales in hoc secundo genere θεομαντῶν sub Enthusiastarū nomine descripsi, assentior, nimirum Diaboli ministras, ab ipso uelut conductas ad conseruationem ac confirmationem illius regni, quod in genere humano instaurarat.

Vna est & eadem Sibylla, quam Delphicam, Erythræam, Siculam, Samiam, Rhodiam & Clariam

riam nominant, inde quod in his frequenter locis sit uersata. Proprio nomine Hierophilen dictam referunt. Ipsa sibi quoq; ἀρτέμιδος nomen in suis carminibus imposuit, quandoq; sororem se Apollinis, quandoq; filiam iactitauit, quibusdam uersibus natam se matre immortali, nimirum una Nympharum, quæ Idam montem poßidere credebantur, & patre mortali cecinit, inter quos extant hi:

εἰμὶ δ᾽ ἐγὼ γεγαυῖα μέσον θνητοῦ τε, θεᾶς τε
νύμφης δ᾽ ἀθανάτου, πατρὸς δ᾽ αὖ κητοφάγοιο,
μητρόθεν ἰδογενής, πατρὶς δέ μοί ἐστιν ἐρυθὴ
μάρπησσος μητρός ἱερή, ποταμός δ᾽ ἀϊδωνεύς.

Erythrei cum Græcis de patria eius contenderunt, utrisq; sibi eam uendicantibus. Græci Delphis natam ante Troiana tempora quadringentis annis, ut quibusdam placet ex Apolline & Lamia, ut alijs ex Aristocrate & Hydole: Erythræi contra de carminum quæ reliquit sententia, in Coryco monte ab Idæa Nympha editam, patre Theodoro quodam pastore affirmarunt. Adolescentula νεώκορον egit in templo Apollinis τοῦ σμινθέως, & somnia, quæ in templo Hecabes excubantibus obijciebantur, explanauit. Maximam uitæ partem consumpsit in Samo, inde sæpe in Clarum colophoniorum, Delum & Delphos expatiata est, ubi uaticinia sua illis hominibus decantauit. Delphis saxum quoddam conscendisse, indeq; μαινομένην καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ κάτοχον proclamasse oracula

cula notatum est. Lapidi illi inde inhæsit appellatio saxi Hierophilei. In Troade tandem non procul ab Ida monte cum finijsset uitam, sepultam in nemore τοῦ σμινθέως, & hoc Epitaphio columnæ lapideæ inciso celebratam Pausanias scribit.

ἃ ἐγὼ ἁ φοίβοιο σαφηγορὶς εἰμὶ σίβυλλα
τῷδ' ὑπὸ λαϊνέῳ σάματι κευθομένα. (δος
πάρθενος αὐδοίεσσα τὸ πρὶν, νῦν δ' αἰὲν ἀναύ-
μοίρᾳ ὑπὸ συβαρῇ τὴν δὲ λαχοῦσα πέδην,
ἀλλὰ πέλας νύμφασι καὶ ἑρμῇ τῷδ' ᾗ ὑπόκειμαι
μοῖραν ἔχουσ' ἐκάτω τὴν τοτ' ἀνακτορίης.

Sicut autem uerus Deus inde usque ab initio, conditum sua uoce Ecclesiæ suæ γεώργιον καὶ οἰκοδομὴν, rexit ministris καὶ συνέργοις delectis atq; illi muneri dedicatis suo consilio: Ante natum quidem ex Maria uirgine Iesum filium prophetis, post eundem subuectum in cœlum Apostolis & Doctoribus, ea prouidentia, ut uno extincto mox alium uelut in illud uestigium collocarit, ne series continua sanctorum ministrorum uspiam interrumperetur, neue uox doctrinæ unquam consilesceret: sic odio & κακοζηλίᾳ Dei diabolus prorsus eodem modo semel inchoatum à se ministerium continua uatum succeßione, surrogatis mox alijs in priorum loca, si deceßissent, fouit ac conseruauit sine intermißione ulla, quo enatæ superstitionum stirpes, sacris ceremonijsq; cumu-

latæ & fultæ succrescerent uberius, horum opera prorogatæ. Succeßit Erythrææ Sibyllæ Thessalica cognomento μάντω, ἀπόγονος Tyresiæ uatis Thebani, & anteceßit eam Amphion, mox sequutus Orpheus, cui Musæum & cæteros antea enumeratos substituit Diabolus. Thessalicam exceperunt Phrigia, Tiburtia, & quæ σαςβὶς à quibusdam, ab alijs κασσάνδρα, à nonnullis ταραξάνδρα nominata est. Has sequuta Colophonia cognomento λάμπουσα, ἀπόγονος Calchantis uatis, qui comes fuit expeditionis Grææ susceptæ contra Priamū ob raptam à Paride Helenam. Nō procul ab his Samia abfuit cognomento φύτω, in cuius uestigia constiterunt Hellespontia & Cumæa. Hellespontia nata in Marmesso Hellesponti ad oppidulum Gergethium, claruit Cyri & Solonis ætate. Cumæam ex Cuma opicorum, nomine proprio Amaltheam & Hierophilem & δήμω appellatam fuisse tradunt. Hæc nouem uolumina oraculorum dicitur obtulisse certo precio Tarquinio Prisco Romanorum regi: hunc cum precium re maius uideretur, recusasse emptionem: illam tribus crematis, reliquos retulisse ad regē, eodem æstimatos precio. Miratum Tarquinium quid quod tanti faceret, continerent, libris apertis atq; inspectis oracula inuenisse, solutaq; quam exigebat mercede, libros retinuisse, & arcæ lapideæ inclusos, sepositosque in templo Iouis Capito-

lini

lini loco subterraneo, magna cura custodiri iussisse, ubi & adseruatos aiunt ad Cornelium Syllam usq;, quo tempore cum incendio Capitolium conflagrasset, simul perierunt. Suetonius ad Augustum usque mansisse incolumes, & sub Basi Palatini Apollinis cum Martiorum uatum & Bagoes Nymphæ carminibus conditos stetisse autor est.

Præter has scriptis celebratas, plures aliæ fuerunt uatidicæ mulieres, penè apud singulas gentes, & ne quidem à populo Dei abfuerunt. Saulem enim Pythonissam consuluisse legimus, fuitq; præcipua earum autoritas & obseruantia usque ad Christum, quo exhibito, cum dæmones uicti oppreßiq; Christi uictoris potentia & pulsi fugatiq; ui & efficacia ministerij Euangelici subducerent sese atq; euanescerent, mox uates illæ à suo derelictæ rectore obmutuerunt, silueruntq; eo usq;, donec post Apostolorum tempora deprauatione & obscuratione lucis doctrinæ, quæ fulgebat in toto terrarum orbe, nouis occasionibus datis, noua ratione miserum genus hominum aggredi, occupareque & exercere ceperunt.

ἐκστατικοὶ uocantur, qui uelut rapti extra sese sensuq; omni & motu priuati, iacent exanimis similes, exactisq; aliquot diebus ceu ex profundißimo expergefacti somno, aut à morte reuocati in uitam, redeunt ad sese, & miras fabulas, mira commenta recitant. Antiquitas reuera animas eximi

corpo-

corporibus diuinitus, circumduciq; ut beatorum & condemnatorum ſedes, & cœleſtis machinæ fabricam, aliaq; his ſimilia ex hominum conſpectu abdita perluſtrarent, renunciarentq; quæ uidiſſent cæteris talium rerum ignaris: moneri etiam doceriq; diuinitus de multis ad ſalutem & incolumitatem generis humani pertinentibus, de præmijs iuſtorum, de pœnis impiorum, & pœnarum differentijs: deinde confecto curriculo, quem dij conceßiſſent, reponi in ſuos carceres, ſtulto errore de relationibus & confirmationibus eorum, quibus tale aliquid acciderat, perſuaſum habuit.

Ex horum fabuloſis narrationibus nata puto figmenta Poetarum de campo Elyſio, de diſtinctis animarum ſedibus, de cruciatibus & torturis impiorum, de præſtantum uirorum læta & ſuaui conuerſatione. Nonnulli phyſica quadam diſputandi ſubtilitate ad naturam Deorum ἔκστασιν referunt, & ex his alij aliter. Aliqui enim cum extrinſecus tractos eſſe hauſtosq; humanos animos, & ex diuinitate acceptos aut ea delibatos, & nulla corporibus neceßitate obſtrictos, libero hæc minimeq; impedito imperio regere ac gubernare crederent, eosdem, ſi ardore aliquo inflammarentur atq; incitarentur, ſpretis corporibus, ſua ſponte euolare atq; excurrere foras, tumq; ea cernere quæ intra corporis carceres non conſpicarentur, putant. Aliquorum ab hac diuerſa fuit opinio, qui

ſenſerunt non recedere à corporibus animos, ſed certa cum his lege coniunctos manere atq; colligatos, ut ea parte, quæ ſenſum, quæ motum, quæ appetitum habet, nunquam ab actione ſint corporis ſeiugati: altera quæ rationis atq; intelligentiæ particeps eſt, tum uigeant maximè, cum plurimum abſunt à corpore, liberi ſenſibus ab omni impeditione curarum. Hanc igitur partem cum ſit completa ac referta æterno ſenſu & mente diuina, oportere cognatione animorum diuinorum commoueri nonnunquam, Sed intentam in res præſentes, plurimum curis & cogitationibus indulgere, quæ uitæ neceßitatibus ſeruiant, ſeq; à ſocietate diuina diſiungere. Rarum quoddam genus eſſe eorum animorum, qui ſe à corpore auocant, quiq; ad diuinarum rerum cognitionem cura omni ſtudioq; rapiantur, concitato liberoq; animi non permiſti cum corpore motu. In hoc receſſu animi in ſeſe & ſeiunctione à corpore, uelut obſtupefacto & attonito ac pene mortuo, cum ita ſolutus eſt & uacuus, ut ei plane nihil ſit cum corpore, exerere ſeſe, uim diuinam præcipue ac uigere, atque hac tum cernere animum uериſimiles cauſas rerum futurarum in tota natura, ſed acutius & liquidius multo, quam ſi corporis organis inhæreret, atq; his ipſis præſagire conſequentia & futura, tum retexere ſeſe, repetendo quæ ab omni æter nitate uerſatus cum innumeralibus animis uide-

rit & cognouerit. Falsum est hoc omne & commenticium, Quanquã.n.ex Sanctis aliquos spiritus sancti impulsu hoc modo affectos fuisse legimus, non tamen aut sua ui aut suopte instinctu secedit mens in sese ceu subducens se à corpore, & in eas incumbit cogitationes, quas enititur, sed in carentibus luce diuina, quiq; sunt domicilia nõ Spiritus sancti, sed incesti & mendacis Spiritus, occupantur & fascinantur, infusis ab hoc ipso phantasmatibus, à quo & mentes ipsæ perturbantur erroribus, & corda furoribus percelluntur, præsertim si adsit occasio ex habitudine naturæ. Nec informat mens ex se illa portenta impiarum & obscœnarum opinionum, sed uelut illinitur atq; informatur à Diabolo. Quãquã enim rectè inorganica dicitur, tamen dum in hoc hæret carcere corporis sine ope & ministerio cerebri & spirituum animalium nullas gignit uel expedit cogitationes per sese & sua ui. Quod si quas concipit sine motu sensuq; antegresso et sine suo quasi annixu, illæ non ex ipsa oriuntur mente, sed forinsecus accedunt.

Medici ἔκστασιν Melancholiæ speciebus connumerant, dicuntq; ex copia & uehementia humoris melancholici, cum inundantis, tum imbuentis atq; immutantis crasin cerebri & spirituum, fieri quendam uelut secessum animæ in sese demersumq;, aut intentionem atq; applicationem acriorem in aliquam imaginationem, adeò ut & cesset

ipsa,

ipſa,ſeq; amoueat quaſi à corporis adminiſtratione,uacatura inſtituto cogitationum operi,& corpus derelictum à gubernatore exanimetur,ſuasq; etiam obire & exercere functiones deſinat, ſolo cerebro excepto,quod à melancholico humore obſitum ſtimulatumq;, phantaſias fingat ac formet. Cogitationes uero,in quas defigitur atq; inuoluitur,reſpondere naturæ humoris melancholici. Si enim ea atra bilis, quæ in cerebrum penetrat,ex ſanguine ſit aduſto,aut diluatur ſanguine puriore, naſci inde phantaſias de rebus lætioribus, conuiuijs, coniunctione & conſuetudine cum dijs & præſtantibus uiris,obuerſariq; animo loca amœna, culta & uariè exornata,& perfundi mentem lætitia,atq; opinionem accedere, ut adeſſe & perfrui rebus cogitatis uideatur. Si ex aduſta ſit bile,aut cum ea confuſa,hanc tetras parere θεωρίας de cædibus,ſupplicijs,torturis,uſtulationibus,uolitatione in aëre,aut tranſitu per flagrantia loca & ignes,atq; alijs huiuſmodi. Si ipſa ſola atra bilis in cerebrum irrepat,eam ciere imaginationes de occurrentibus,aut inſequentibus,& uitæ periculū intentantibus ſpectris, alijsue inuſitatis & abominandis ſpeciebus,uariariq; has et miſceri multipliciter pro commixione temperationeq; atræ bilis cum cæteris humoribus. Vera hæc ſunt & recte cogitata. Raro enim fiunt ἐκστάσεις eiuſmodi abſq; melancholia, Sed non ſola eas efficit a-

tra bilis, quantumuis sit mira ui ac penè inexplicabili prædita quantumuis præstantia ingenia, pariat. Non enim noticias de rebus prorsus incognitis, præteritis aut futuris gignere, non phantasias falsas tam concinna ueritatis specie, tot obscuritatis latebris conformare, ac si à summis ingenijs magno exquisita atque efficta essent studio potest, quales ἐκστατικοὺς reduces adferre ac prodere experimur. Nec mens solo adiuta humore melancholico citra opem alterius naturæ intelligentis condit & comminiscitur eas. Nec ipsis ἐκστατικοῖς uita tanto tempore absq; spiratione sufficeret, sed strangularentur suffocato corde, nisi id foueretur, afflatis halitibus frigidiusculis molliter per aliud aliquod uentilabrum, præter pectus & pulmonem, quæ membra talibus ferè quiescunt, Siquidem interclusa modice atq; impedita respiratione mox angi & laborare: deficiente prorsus, subito extingui cor cernimus. Autores sunt, qui affirmant gentes aliquas certis temporum periodis præsagis furoribus ceu morbis epidemijs corripi solitas esse. Et mulieribus Peloponnesijs, Chijs, Bœotijs, maniacos affectus cum diuinatrice præsensione familiares fuisse aliqui scribunt tanquam ἔνδημα νοσήματα. Nota est historia de furore percitis Filiabus Prœti regis Archiuorum. Sed dubium non est uaticinantium furores futurorum præscios, quales Ethnicorum fuerunt, à

Dia-

Diabolo esse, siue sit à natura principium illorum, siue nulla tali habitudine praecedente omne oriatur à Diabolo. Sed ad ἐκστατικοὺς redeo.

Plato in decimo πολιτειῶν Phaereum quendam Pamphilium decem dies integros iacuisse refert inter exanima caesorum cadauera, biduoq; postquam inde sublatus esset, cum rogo imponeretur reuixisse, & quae interea peragrarit loca, quaeue conspexerit in coelo terraq; et locis subterraneis, magna cum admiratione commemorasse. Similia de Atheo quodam philosopho in Proconneso Herodotus, de Harmone Clazomenio Plinius, de Soleo Plutarchus integram texens historiam annotauit.

Non exit anima è corporibus ἐκστατικῶν, & circumuolitat hinc inde, mundi angulos perreptans atq; inspiciens diuino ductu, ut censuit Antiquitas, neq; solus melancholicus humor in cerebri sese corpus ingerens, animam à corporis auocatam gubernatione talibus phantasmatis implicat, nec relicta gubernatione corporis redit in sese, Sed texit seriem illarum cogitationum Diabolus, & hanc uariat mira arte & scite, repetitis praeteritis, hisq; annexis praesentibus, & aspersis etiam quibusdam admonitionibus de futuris, ne in suspitionem fabularum anilium aut temere cogitatarum ineptiarum ueniant: atq; utens occasionibus, quas τὰ μελαγχολικὰ πάθη praebent, eas

ipſas animabus abductis à ſocietate corporis & occupatis inſinuat, aut obijcit, inducta ſimul perſuaſione, ut ſe reuera reliquiſſe corpora & coram ſpectaſſe quæ Diabolus effinxit & indidit imaginentur. Corpora uero exanimis ſimilia ſeu reuera, ſeu de circumdata ab ipſo ſpecie, fouet interea, cordiq; aerem refrigerationi neceſſarium afflat. Struit enim mirifica in naturis, quibus uenenata & uirulenta dominatur melancholia, occaſione illius humoris, & ab ijs quæ ex atræ bilis in cerebrum delatione atq; impreßione incidunt in amentiam, nunquam procul abeſt.

Facit hæc autem, ut pleraq;, falſa & inſolenti imitatione τῶν ὀπτάσεων καὶ ἀποκαλύψεων, quibus uſum ad Prophetas ſanctos & Apoſtolos ſpiritum ſanctum ſacræ literæ demonſtrant, & uſurum ad electa Eccleſiæ membra Ioel propheta uaticinatur, inquiens, Filij ueſtri uiſiones uidebunt. Certat enim ex ſuperbia & ambitione cum uero Deo, inſidiatur gloriæ Dei, nec ulla in parte eò uideri uult inferior. Sed ſecernere ὁράματα diuina, à diabolo inſpiratis aut offuſis, planum eſt & facilè Eccleſiæ. Illa uel clare perſpicueq; menti illuceſcunt, uel ſi figuris adumbrantur, ab ipſo Spiritu ſancto, qui confert dona interpretationis, explanantur, & congruunt perpetuo traditis antea ac diuina autoritate conſtitutis doctrinæ metis ac regulis de uero Deo & uero Dei cultu, ueraq;

sunt,

ſunt,non commenticia: Iis etiam, quibus exhibentur, ſemper euidentia adiunguntur cœlitus teſtimonia, quæ certo confirmant, non ex ipſis naſci, aut à natura commoueri ea, ſed inijci aut proponi diuinitus. Ita κατ᾽ ἔκστασιν in Actis reuocatur Petrus ab opinione de obſeruandis diſcriminibus ciborum, quæ uiſio conſentiebat cum prophetijs multo ante prolatis de tota politia Iudaica abolenda. Hæc uero aut inexplicabilibus ſunt nodis irretita, aut ob lubricam flexibilitatem in omnes torqueri ſenſus poſſunt, aut falſum ſtatuunt, ut cumq́; ſe ueritatis ſpecie oſtentent & inferant, perpetuoq́; à cœleſti doctrina diſcedunt ac diſſonant, & requirunt illi repugnantia uel palàm, uel occulte aliquo fuco, furoreq; percitis ferè, aut mente alienatis & captis obliuione ſui occurrunt. Certo enim conſilio, nimirum ne cognoſcatur & proferatur cum dolus qui ſubeſt, tum autor ipſe, dementat eos Diabolus, quos ad talia miniſteria uſurpat, ut prorſus ſui nec ſint compotes nec gnari, ſed uelut καταδουλωθέντες ea mente agitent, in ea intueantur, quæ Diabolus præformat: ea proloquantur atq; enuncient, quæ idem ipſe ſuppeditat: ex ſeſe nihil faciant, niſi quantum ipſe permittit.

Meminit & Paulus raptus cuiusdam in tertium cœlum, id eſt, uiſionis exhibitæ ex tertio cœlo, quo eum abditam ex oculis noſtris beatorum ſe-

dem notare existimo, cum hic oculis obtensus, & rotundo definitus ambitu mundus, duobus notis constet & distinctis tractibus, ijsq; orbicularibus, elementari & æthereo. Hoc in loco etsi fatetur se ignorare, utrum excedat è corpore anima, an permanens in sua sede et statione cœlesti luce perfundatur, inquit enim, οἶδα ἄνθρωπον ἐν χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα ὁ θεὸς οἶδεν: tamen non patrocinatur commentis Ethnicorum de animarum egressu uagisq; oberrationibus, neq; in dubium uocat hoc quod antea asseruimus, non separari animas à corporibus eorum, qui diabolica corripiuntur ἐκστάσει. Vt maxime enim solutas euocarit Deus animas sanctorum prophetarum ex corporibus, traductasq; in cœlum, & diuina completas luce, reposuerit in suos carceres, quod nec inficior, nec affirmo: Diabolo tamen hoc imitari, & compagem animæ cum corpore admirandam, nec cuiquam cognitam dissoluere, exemptis animabus, ac repositis ijsdem dissolutam ante conglutinare rursus atq; compingere impoßibile est.

E genere uel τῶν θεοπροσπληκτῶν uel τῶν ἐκστατικῶν sunt, qui λυκάονες & λυκάνθρωποι nominati, credunt se uerti in lupos & luporum specie pererratis campis grassari in greges pecorum & armenta, obuia quæuis dilaniando: uel

rapere

rapere aliquid, uel uagari circũ sepulchra. Extat apud Herodotum locus de Neurorum apud Scythas conuersione in lupos, quam sibi nullis persuaderi potuisse asseuerationibus ait. λέγονται ὑπὸ σκυθέων καὶ ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ σκυθικῇ κατοικημένων, ὡς ἔτεος ἑκάστου ἅπαξ τῶν Νευρῶν ἕκαστος λύκος γίνεται ὀλίγας ἡμέρας, καὶ αὖθις ὀπίσω εἰς τὠυτὸ κατίσαται. Ἐμὲ μὲν νῦν ταῦτα λέγοντες οὐ πείθουσι. λέγουσι δὲ οὐδὲν ἧσσον, καὶ ὀμνύουσι δὲ λέγοντες. Visa sunt & nobis fabulosa esse & ridicula, quæ de hac metamorphosi hominum migrantium in figuram luporum sæpe narrari audiuimus, Sed non prorsus fi-ctitia & falsa esse, de certis & exploratis indicationibus testium ἀξιοπίστων comperimus, qui accidere tale aliquid proximis à die natali duodecim diebus annuatim per Liuoniam & uicinas regiones, certo cognouerunt ex confeßionibus plurimorum, qui ex numero illo propter scelera comprehensi, & tormentis examinati fuerunt. Sunt autem Liuoniensium pars Neuri in extrema ora regionis proxime Roxolanos, uocanturq; ueteri uocabulo Neruij. Liuonienses Igilliones sunt Ptolemæo, his propinqui Sudini & Gainldæ, ubi hodie Curorum regio. Rem ita geri narrant. Ineuntibus diebus, qui proximi natalem Domini sequuntur, circumit puer altero pede claudus, qui illa diaboli mancipia, quorum ingens est numerus

conuocat,& sequi iubet, quod si cessant aut cunctantur, mox alius uir procerus, flagello ex loris ferreis ijsq; flexibilibus connexo perpulsos cogit ut procedant propere. Is cedere miseros adeo grauiter dicitur,ut multo tempore uestigia ex uibicibus reliqua cum magni doloris sensu corpora uellicent. quamprimum autem accinguntur ad sequendum,mox exui priore specie & lupina indui uidentur. Conueniunt aliquot millia. Præit dux cum flagello ferreo: sequitur agmen eorum,qui se luporum specie circumdatos falsa persuasione credunt. Educti in obuia pecora irruunt mordicus, & apprehensa dilacerant: rapiunt quæ possunt:dant et alia damna.Sed homines attingere aut lædere non illis fas est. Ad flumina ubi accesserunt, dux flagelli ictu aquas findit, ut dehiscere & discedere uideantur, relicto sicco tramite, quo transeant. Exactis diebus duodecim dißipatur agmen rursus, & ad se quisq; deposita lupi & recepta hominis specie reuertitur. Mutationis rationem talem esse aiunt. Qui mutantur, conuersione momentanea concidunt subito, ut qui morbo attonito corripiuntur, & iacent exanimis similes,ac sensu carentibus & uita. Non abeunt autem nec loco mouentur collapsi, neq; ita iacentes ulla uestiuntur specie luporum, Sed caaueri. similes euadunt, et ueluti atq; agitati reliquæ in ipsis uitæ signa euidentia nulla præbent.

Inde

Inde persuasio nata eductas è corporibus animas in effictа luporum forma φάσματα immitti, & inde ubi peractum hoc est, quod diabolus instituit, remitti in corpora, quod cum fit, uitam illos recuperare. Confirmant hanc persuasionem λυκάονες ipsi, qui fatentur non detrahi corporibus figuram humanam, neq; accommodari lupinam, sed impelli animas tantum, ut egressæ ex suis carceribus, in lupina corpora inuolent, & ab ijsdem certo ac præstituto tempore circumferantur. Auditi sunt, qui se ex uinculis lupi forma ad suos longis itineribus profectos commemorarunt. Hi interrogati, Qui potuerint clauso carcere, & cur redierint, & quomodo latißima & profundißima flumina tranarint, responderunt & euasisse se nihil impedientibus claustris, & rediisse coactos, & flumina uolatu se traijcere, terra currere.

In collegium λυκανθρώπων pertrahi dicuntur, qui cum his uersantur crebro & compotant. Infici enim consuetudine horum & compotationibus creduntur. Et quanquam crebro hoc modo afficiuntur, ut uideantur fieri lupi, nunquam tamen in unum colliguntur agmen, nisi ijs diebus quibus dixi. Talibus lusibus delectatur Diabolus, ut misera illa & Dei ignara mancipia sua excruciet etiam in hac uita supplicijs, torturis, excarnificatione corporum & modis alijs. Plurimi enim propter ea, quæ se luporum specie inferre credunt

damna

damna alijs, afficiuntur pœnis publicis. Nec miremur has diaboli præstigias & machinationes, cum tetriora multo & quæ minus uero consona uidentur, exerceat & perficiat in extremo Septentrione, ubi homines hactenus cultui dæmonum dediti fuerunt. Inter reliquas enim illius ultimæ oræ gentes, Pilappij extremam Scandinauiæ peninsulæ partem ad mare glaciale inhabitant. Hi nec agros colunt, nec ullum animal alunt præter Tarandum, quo utuntur pro iumento tempore hyemis, quando congelatæ aquæ constiterunt & omnia obriguerunt frigoribus. Viuunt ex uenatione & piscatione, & coluerunt hactenus pro dijs ligna & lapides. Ituri uenatum aut piscatum, aut aliud aliquid incepturi, præmißis quibusdam adiurationibus suos Deos quos consulunt, tentant loco mouere. Hi si facile sequantur, annuunt instituto & successum promittunt: si renitantur, successus negant: si omnino moueri se loco non patiantur, offensos sese ostendunt. Tales ergo sacrificio placandos existimant, quod in hunc modum instituunt. Tympanum habent æneum, in quo depicta sunt ea quadrupedum auium & piscium genera, quæ ipsis non est difficile consequi. Habent & ranam æneam, ferreæ perticæ annexam, quam in medium Tympani ad perpendiculum defigunt. Postea adiurationibus editis pulsant Tympanum, ad cuius sonitum desilit rana in depictorum animalium

um

um aliquod. Illud animal, cuius effigiem petijt rana, mactant dijs. Caput suspendunt ab arbore, quam sacram habent: Reliqua coquunt & amicis adhibitis consumunt, seq; illo omnes perfundunt iure, cum quo hostia decocta est. Talibus peractis sacris succedere, quæ moliuntur & parant, experimento sese didicisse aiunt.

Si quis peregrinus cupiat de suorum conditione certi quid cognoscere, præstant ut intra uiginti quatuor horarum spacium rescíscat, quid cum illis agatur, uel si trecentis miliaribus absint, hoc modo. Incantator postquam usitatis ceremonijs euocatos Deos suos compellauit, subito collabitur & exanimatur, quasi extincto illo reuera abscedat à corpore anima. Neq; enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cum uita sensus aliquis & motus uidetur. Sed ut adsint semper aliqui oportet, qui proiectum & exanime corpus custodiant, quod cum non fit, dæmones id abripiunt. Horis uiginti quatuor elapsis, reuertente spiritu ceu è profundo somno cum gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi reuocetur in uitam ex morte qui conciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, & ut fidem faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille & certo sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse.

Ingens apud eosdem est numerus & ingens potentia spectrorum, quæ uersantur, conuiuantur & collo-

colloquuntur cum ipsis, neque arceri aut abigi ulla ratione queunt. Cumq; præcipue terreantur et exagitentur à manibus cognatorum post mortem, ne id fiat prohibent cadaueribus defoßis & sepultis sub foco. Hac medicina sola contra Dæmonum sese uexationes & terriculamenta muniunt ac tutos præstant. Id enim si faciant, nullæ in posterum illorum umbræ cõparent amplius: si negligant, obuersantium perpetuo cognatorum umbris turbantur & infestantur. Hoc tempore minus est ibi incantationum, quam fuit antea, quod Sueciæ Rex, ne ijs amplius utãtur, seuerißime prohibuit, & quantum potest, curat eos de religione nostra recte erudiri, quamuis hoc sit difficile, cum certas non habeant sedes, sed uagentur in syluis. Regiones quas incolunt palustres sunt, nec nisi hyberno tempore peruiæ, quando omnia congelantur. Pastores ex Finlandia, Nortbotnia, Angermania, Midelpadia, Helsingia & uicinis regionibus hyeme ad eos accedunt, & quos adipiscuntur docent orare ac mediocriter institutos baptisant. Dicunt quod si prouectiores ætate baptismum suscipiant, ij communiter intra septimum aut octauum diem à Baptismo moriantur, idq; præcipuè admirabile est. Hæc ex narrationibus hominum dignißimorum fide recitaui, ut cum hæc consideramus, exuscitemus nos ad ardentius & uigilantius studium cauendi insidias diaboli, & ad pre-

candum ardentius,ut Filius Dei, qui missus est ut destruat opera Diaboli, regat & seruet nos, nec sinat ab ipso auulsos in Diaboli potestatem redigi.

Sed redeo ad Lycaones,quos tunc, cum subito euersi ac prostrati lapsu fiunt exanimes attonitorum instar aut animo delinquentium,constat somno opprimi arctißimo,eoq; detineri diaboli artificio,quousq; aut libuerit ipsi,aut exegerit operis, quod interea in hominis miseri perniciẽ peragit conditio. Vincit sopito sensus, inhibet motum,ac respirationem tollit,aut occultat omnia uitæ argumenta,& ne suffocetur, cordis calorem uel afflatu aeris sufficientis uel leni prorsus & obscuro motu uentilat,aut fascinat astantium oculos,ne quod de respiratione reliquum est, animaduertant. Non excedit è corpore humano anima uere,ut in lupinum commigret diaboli coactione,etsi ex collapsis prosilire interdum lupina specie spectra conspiciuntur. Nec suam corpora formam exuunt aut mutant, sed deuinctis illis somno profundißimo, prorsus ut in ἐκστάσει, animæ non impeditæ aut distractæ ministerio regendi corporis sed ceu in sese reuocatæ occupantur phantasmatibus ac ludibrijs effictis & immißis à Diabolo, de ijs rebus, quas interea perficit, cum opinione tali,ut ipsæ de impressa δοκήσει seu phantasia uideantur facere ea, quæ φαντάσματα pingunt & persuadent.

Vera

Vera narratio est de quodam Lycaone rustico, qui cum apud præfectum suum non procul ab urbe Rigensi cœnasset, tandem inebriatus sub somni tempus subito è sella decidit supinus in pauimentum cæteris spectantibus. Præfectus homo sapiens, quod Lycaonem esse statim agnosceret, iubet familiam hoc relicto cubitum ire. Postridie reperitur in agro equus per medium dissectus. coniectura præfecti culpa confertur in eum, qui pridie exanimatus sub noctẽ, mane reuixerat. ducitur is ergo in carcerẽ et interrogatus mox confitetur factum, Ait se ueneficam ignei papilionis specie circumuolitantem persequutum esse (gloriantur enim Lycanthropi, quod ad arcendas ueneficas conducantur) hanc, ut declinaret periculum, sub equo forte ibi pascente se abscondisse: ibi se arrepta falce, dum petit ualidius ueneficam intentatum ictum arte eludentem, ex improuiso & imprudenter discidisse equum. Ad hunc modum ludunt inter se diaboli de hominum pernicie.

Medici λυκανθρωπίαν ut ἔκστασιν melancholicis affectionibus accensent, quibus ut non refragor, Nam ciere prauam ac maliciosam atram bilem similia φαντάσματα & plerumq; μανιακὰς naturas melancholicas esse res docet: ita siue accedat διάθεσις melancholica, siue nulla adsit crebrius diaboli præstigijs talia, quam solius exuberantis atræ bilis malicia effici sentio. Nec dubiũ est

phantasijs

phantasijs melancholicis mente errantium sua semper diaboli ληρήματα : & *motibus horum atq; affectibus suas aspergere multiplici ueneno infectas flammas.*

Est autem ἔκστασις *diabolica aliud nihil, nisi ludibrium diaboli reuocatione* ἐκστατικῶν *ad sese ac restitutione, ceu ex morte in uitam conantis effingere opus resuscitationis mortuorum, quod solius omnipotentiæ diuinæ opus est diabolo inimitabile, scilicet ut hoc præstigiarum genere fidem faciat his, quæ ecstatici ad sese reuersi enumerant, & omnipotentiæ diuinæ gloriam ac maiestatem eleuet & obscuret.*

Quid uero de tota θεομαντίᾳ & *de his quatuor* τῶν θεομαντῶν *differentijs sentiẽdum, quid horum prædictis, responsis, aut narrationibus tribuendum sit: ipsa uox diuina decernit.* Leuit: 20. *dicitur,* ἄνηρ ἢ γυνὴ, ὡς ἂν γένηται αὐτῶν ἐγγαστρίμυθος ἢ ἐπάοιδος, θανάτῳ θανατούσθωσαν ἀμφότεροι, λίθοις λιθοβολήσετε αὐτοὺς, ἔνοχοι εἰσι. *et ibidem* οὐκ ἐπακολουθήσεται ἐγγαστριμύθοις. Deuterono: 18. *atrocißimis uerbis abominari dicitur* Deus & *odisse eos, qui sua corpora domiciliorum instar* Diabolis *accommodant dedicantue, aut insidentes alijs dæmones sciscitantur.* ἐγγαστρίμυθος *uel ut* Hebræus *textus habet,* Pythonem *consulens,* βδέλυγμα ἐστὶ τῷ κυρίῳ τῷ θεῷ σου. *Vtrosq; damnat uox diuina, cum hos*

qui uolentes dedunt & mancipant ſeſe Diabolo, receptisq; intra ſeſe immundis ſpiritibus ſponte, aut negligentia admiſsis, fiunt hoſtes Dei, & præcones blaſphemiarum, quas in uerum Deum illi concinnant & euomunt, quo nihil poteſt cogitari horribilius: tum illos qui tales Diaboli miniſtros conſulunt, ſiue futurorum præſcientiam indicationemue occultorum expetant, ſiue opem flagitent atq; auxilium. Et quanquam de obſeſsis tantum loquitur textus: tamen includit & cæteros, qui ab obſeſsis eò ſolum differunt, quod aliter ſe in illis oſtendit, aliterq; quæ meditatur promit, quam his. Vult Deus non tantum ne faciamus corpora noſtra ſponte mancipia & domicilia Diaboli, ſed etiamne occaſiones illi præbeamus nos adoriundi, aut tentandi aditus negligentia uel quacunq; re alia, neue ulla nobis intercedat ſocietas cum addictis Diabolo.

Cum uero hoc præſtare nobis ſit difficile in tanta naturæ imbecillitate, tantaq; hoſtis aſtutiſsimi καὶ πανουργοτάτου aſtutia: petamus auxilium à Filio Dei, nosq; ipſos uerbo Dei, aſsidua inuocatione Filij Dei, & Spiritus ſancti ope ita muniamus, & obſepiamus, aditu omni uelut uallo undiquaque præcluſo, ne perfringere hæc ſepta facile, & expugnare nos poſsit. feramus etiam placide impoſitas nobis ærumnas diuinitus, non fremamus aduerſus Deum, nec impatientia quæramus auxi-

lia prohibita, nec curiositate, aut petulantia, scrutemur uel ea, quæ scire nos, aut non refert, aut non licet, aut non expedit, uel ex ijs, à quibus inquiri aliquid Deus seuere uetuit.

DE MAGIA.

IRGILII DE ALECTO carmen, Tibi nomina mille, mille nocendi artes, pulchre pingit Diabolum, qui infinita uarietate, infinita molitur in contumeliam Dei, et seductionem pernitiemq́; generis humani. Mira calliditate & discrimine multiplici inde usque ab initio imposturas inuexit & obtrusit suas, primo despicienter eleuata autoritate uerbi Dei, mox eodem nouis erroribus sensim & occulte obscurato, tandem prorsus abolito, & animis hominum conuersis partim ad creaturas, partim ad sese, non uno modo sed uarie nouatis rationibus, oraculis instauratis, hominibus ipsis uel occupatis, uel afflatu dementatis in suos usus, alijsq́; institutis horum similibus, ut nouitate & uarietate captos delinitosq́; in officio retineret.

Inter hæc Diaboli artificia & ludibria non infimum sibi locum μάγεια & γοήτεια uendicant. Magorum appellatio apud antiquos Persas amplißima fuit & honestißima. Solis enim tribuebatur

batur ſacerdotibus, quorum & dignitas erat ſumma, & autoritas præcipua. Præerant religioni Perſicæ, ut in populo Dei Leuitæ, & ſacra publica ſoli tractabant ac peragebant, ſtudijsq; ueræ philoſophiæ dediti erant, atq; in his ab ineunte ætate magna cura, fide, & diligentia erudiebantur & exercebantur exemplo Chaldæorum, à quibus Philoſophia ad Perſas permanarat. His religionis conſeruatio, ſapientiæq; Perſicæ explicatio & propagatio, tum antiquorum monumentorum cuſtodia, hiſtoriarumque recentium, & rerum ad Regni ſummam pertinentium notatio deſcriptioq; incumbebat ex antiquo maiorum inſtituto. Ex eo etiam cœtu deligebantur, qui regibus præſto erant in gubernatione, eosq; tum moderabantur monebantq; ſi quid opus eſſet, tum inſtruebant conſilijs. Quantum ualuerint Herodoti hiſtoria docet. Rapiunt Regnum interfecto fratre Cambyſis, quod conficere nunquam potuiſſent, niſi ad regem aditus eis patuiſſet liberrimus, qui cæteris erat intercluſus. Nec quiſquam rex Perſarum poterat eſſe, qui non antea Magorum diſciplinam ſcientiamq; percepiſſet.

Et fuiſſe etiam in eo numero uiros naturæ & ſacrarum hiſtoriarum & prophetiarum peritiſſimos, uel inde conijci poteſt, quod momentum locumq; nati Filij Dei ex Prophetijs, quas in illo regno & Babylonico Iſraëlitæ captiuitatis tempore

pore sparserant, stellæ monitu agnoscunt. Quam quidem stellam non casu illuxisse, neq; ex materia physica naturæ ordine inflammata exarsisse, sed accensam diuinitus, ut natiuitatem Filij Dei designaret, ipsosq; deduceret ad locum, in quo erat Christus, intelligunt.

Sed ut fit ubiq; & omni tempore, cum extincta aut attenuata luce cœlestis doctrinæ, commenticia dogmata inualescunt, & diabolicæ euincunt ac radices agunt præstigiæ: sic in illo Regno cum Magi initio deprauassent utramq; doctrinam cœlestem & philosophicam ante & post Danielis cæterorumq; piorum tempora, commentis desumptis ex Chaldæorum libris & ex sese genitis, instituissent nouas religiones, contaminassent Philosophiam anilibus fabulis: cum relicta naturæ uera contemplatione sectarentur & captarent nescio quæ signa & plura comminiscerentur, atq; inde diuinandi artem extruerent, & diabolus his occasionibus tum adiungeret se illis, tum superstitiones & rationes scrutandorum futurorum cumularet, quas pij & sancti in illo populo grauiter reprehendebant ac ꝯdemnabant: factum ut Magorū nomen à sacerdotibus & philosophis sanioribus deuenerit ad eos, qui fœdera faciunt cum Diabolis, seq; illis obligant quocumque modo, acceptis uicissim talibus sponsionibus ab ipsis, ut uel sponte certa aliqua specie se alligent aut includant Chry-

stallis, speculis, annulis, & alijs istiusmodi, excitiq́; compareant, uel solennibus ritibus uerbisq́; conceptis, diris & execrationibus euocati, asciticia sese & conspicua imagine ostendant, ad quæsitaq́; uel uoce respondeant, uel picturis, uel alio modo.

Ethnicis persuasum erat, opinione quadam contracta ex reliquis adhuc ueteris & primæ doctrinæ uestigijs, cuilibet homini quamprimum natus esset, sorte decerni atque adiungi duos genios, quos δαίμονας *uocabant Græci, eosq́; adesse homini toto uitæ cursu omni momento, & corpore extincto animam ad Orcum deducere, unumq́; ex his bonum esse genium, alterum malum credebant. Illi quidquid prospere euenisset adscribebant: Ab hoc tristitia noxiaq́; oriri & infligi censebant. Illum procurare ac promouere, quæ ex re nostra essent, ac defendere quem in fidem patrociniumque suum accepisset, atque arcere pericula nocumentaq́;, & aduersari alteri quantum posset hortatoremque esse & impulsorem ad honesta ac salutaria consilia, studia & actiones, Vnde* ἀποπομπαῖον *eum,* ἀποτροπαῖον, ἀλεξὶ κακὸν, λύσιον, φύξιον, & δαίμονα λύοντα τὰς ἄρας *nominabant: Hunc contra interuertere & elidere res bonas ac salutares, calamitates uero & incommoda tum incutere, tum si impenderent, maturare, atq́; in capita nostra cogere ac uelut per præceps agere, omnimoq́; ad scelera & flagitia*

propel-

propellere, indeq; in discrimina uitæ adducere, uel in subitum præcipitare exitium putabant, Vnde ἀλιτήριον, προστροπαῖον, παλαμναῖον, & δαίμονα κυροῦντα τὰς ἀρὰς nuncupabant. De his citantur uersus Græci

ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινωμένῳ
ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

Et sæpe spectra uisa esse & conspici notum est. Brutum in bello ciuili terruit spectrum. Mario uisum est ante mortem, quendam hunc perpetuò uersum auribus occinere ipsius: δειναὶ δὲ κοῖται καὶ ἀποιχομένοιο λέοντος. Constantinus Imperator Magni Constantini filius ipse narrauit, se speciem quam antea in secundis rebus sæpe lætam uidisset, tunc cum ægrotaret uidisse mœstam & lugenti similem. Qua de re eruditi disputarunt fuisse genium ipsius, qui solitus fuerit ipsum comitari. Retentam omnino hanc opinionem conijcio ex doctrina sanctorum Patrum de discrimine inter Angelos Bonos & Malos, quorum illi, quod perstiterunt in uera erga Deum et præfinita diuinitus obedientia, retinuerunt attributas ipsis in creatione dotes, & fruuntur Dei conspectu & consuetudine, suntq; sicut describuntur in Epistola ad Hebræos, λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν: Hi superbo ac contumaci contemptu uiolarunt obedientiam conditori de-

bitam, & defecerunt à Deo sua uoluntate libere, nullius impulsu aut coactione. Ideo non conseruarunt originem suam, sed exuti dotibus & ornamentis summis, ac iusto Dei iudicio condemnati & præcipitati de cœlo ad æterna supplicia, fieri hostes Dei, atq; immani Dei odio cum deformare summis uiribus Dei gloriam, excitatis in Ecclesia falsis ac blasphemis dogmatibus & hæresibus, hisque auctis & dilatatis, tum acerrime oppugnare Ecclesiam ceperunt, priuatim quidem moliendo exitium aut struendo atq; intentando pericula singulis: publice uero crudelitatem excitando, impulsu Tyrannorum, ut dilacerent Respub., ut sæuiant in innocentes, ut moueant non necessaria certamina: & inflammatione inquietorum ingeniorum, ut moueant seditiones & turbent Respublicas. Contra hos sancti & casti Angeli, uelut in aciem collocati & excubias agentes, perpetuo dimicant. Cumq; ament gloriam Dei & ueram doctrinam, promouent pia studia, reprimunt Diabolum & serentes falsa dogmata, & impediunt Tyrannorum conatus & crudelia consilia. Priuatim uero custodiunt regunt & tuentur pios, arcendo ac summouendo, quæ à Diabolo struuntur et intentantur. Non diuina uoluntate aut dispensatione mali angeli hominibus adduntur, sed ipsi sese his adiungunt contra Dei uoluntatem, incitati Dei & hominum odio, & cupiditate cruciandi

gene=

generis humani, trahendiq; id secũ in æterna supplicia. Contra machinationes horum uero & conatus comparata sunt sanctorum Angelorum præsidia diuinitus. Sed doctrina amissa, ut sæpe dixi, uix tenuis famæ aura de his tantis rebus permanauit ad Ethnicos, unde nouæ postea opiniones coniecturis consutæ, & ex his mox diabolicæ idolomaniæ detextæ sunt.

Ex hac ergo opinione distraxerunt τὴν μάγειαν ἀπὸ τῆς γοητείας. Vocarunt enim μάγειαν ἐπλίκησιν δαιμώνων, ἀγαθοποιῶν πρὸς ἀγαθοῦ τινὸς σύστασιν. γοήτειαν contra seu μαγγάνειαν ἐπίκλησιν δαιμόνων κακοποιῶν ad lædendos alios seu intentatis illatisq; nocumentis, seu ijs quibus fruerentur commodis, quæue exhiberentur, ereptis aut suppreßis.

Denominatam γοήτειαν existimant ἀπὸ τῶν γοῶν καὶ θρηνῶν περὶ τοὺς τάφους. Circa sepulchra enim illi hærebant & uolutabantur, noctuq; gemitu lamentabili ac tristi noxios se Dæmones permouere & excire in subsidiũ opinabantur.

Est igitur μάγεια artificium à Diabolo traditum, quo dæmones moniti aut euocati à confœderatis suis (quibus aut deditione sui, aut alio promisso susceptis, certis sese sponsionibus uicißim obstrinxerunt) ijsdem de pactis illis conuentisq;, uel aliqua specie circumdati, uel non apparentes, præstant quæ requirunt, eo usq;, quo usq; uel con-

dixerunt operam confœderatis, uel placet ſtare promißis, uel Deum indulſurum præuident. Plerumq; *uero ante conſtitutum tempus uiolato ac finito ſocietatis iure, ſocios illos uel ancipitibus falſisue præſtigijs deceptos perdunt, cum per edita mendacia produnt & iudicibus uinciendos necandosq́; tradunt, uel ipſi tragico aliquo triſtiq; ſupplicio interemptos abripiunt in æternos cruciatus.* Hoc *poſtremum præmiorum genus ferè reddunt illis, in quorum animas & corpora plenum ius habent ac poteſtatem integram ex deditione:* Illo *cæteros remunerantur, quibus utuntur ex promiſſo ſolius operæ, non animarum & corporum.* Cum *enim animas* Deo *prohibente lædere non poſſint, corpora cruciant.* Talis τῆς λυκοφιλίας *illius ſemper eſt exitus, tali miniſtros ſuos mercede donant.* Sed *ut ante dixi, nec una ſe omnibus forma fœderis deuinciunt, neq; uno modo requiſita præſtant, ſed alijs aliter.* Hinc *illa ſpecierum magiæ uarietas & diuerſitas, quarum meminerunt hiſtoriæ.* Magorum *.n. aliqui familiares ſpiritus perpetuo ſecum circumferunt, alias alijs ergaſtulis uinctos & concluſos, ut ipſi iactitant, hos* Spiritus *uetuſtas* παρέδρους *uocauit:* Aliqui *cum opus eſt accerſunt & alliciunt.*

νεκυομάντεια *à manibus ex* Orco *accitis extractisq́; futura ſciſcitatur.* νεκυομάντεις, *erant uates ipſi, qui ſacrificijs ſolenni ritu inſtitutis &*

peractis,

peractis, diris atq; execrationibus ab inferis manes educebant, cumq; exijssent ac comparuissent, percontabantur, Vnde ψυχαγωγοὶ & ψυχοπομπαῖοι hi nominabantur, & opus ipsum ἐπὶ κλήσις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Redire enim ritibus illis concitatas allectasq; credebant animas, tum, cū euanidis & umbratilibus earum imaginibus dæmones induti prosilirent. loca uero ex quibus erumpebant νεκυομαντεῖα & ψυχοπομπαῖα, quod transitum animabus præberent uocabantur. De animabus defunctorū, etsi tota Antiquitas Ethnica opiniones miras habuit ac diuersas, tamen saniores pleriq; in eo consentiunt, non interire animas cum corporibus, sed solutas uinculis corporum & carcere, manere superstites, oculisq; purioribus non impeditas amplius hoc corporum cœno, contueri omnia ac perspicere, & exactius, quæ per obtensas uelut nebulas ac sordes corporum pernoscere & assequi non potuerunt, tunc intelligere ac complecti, certo tamen discrimine.

Imperitiores etiam redire uocatas animas, responsaq; dare interrogatas, & multa quæ euentura essent, monere senserunt. Vtramq; opinionem diabolus confirmauit cum oraculis, tum mortuorum specie in domibus oberrans, ad sepulchra, in ijs locis in quibus emergere ac sese sistere animas prouocatas opinio erat, quo hanc consuetudinem consulendi manes ratam faceret. Plutarchus

Coraci

Coraci Naxio & pluribus alijs, ab oraculo Delphico περὶ τῆς ἀφθαρσίας animæ, hoc renunciatum memorat, οὐχ ὅσιον ἐστὶ τῆς ψυχῆς καταγνῶναι θανατόν, & Lacedæmonijs placaturis ex iussu oraculi manes Pausaniæ, quem in templo Palladis fame necarant, εἴδωλον eius per ψυχάγωγον allectum, conspiciendum se exhibuit. Similia multa & ueteres historiæ recitant, & Patrum memoria accidisse nouimus.

Sed quæ sit animarum separatarum ac superstitum conditio, quo ferantur, quid agant, quo differant animæ eorum, qui grauiter constanterq; & cum uirtute uixerunt, ab illorum animabus, qui se omni obstrinxerunt ac polluerunt scelere, aut in turpißimo libidinum cœno uolutarunt fœdißime: de his opinionum magna fuit dissensio atq; discrepantia. Plato animas præstantum uirorum, qui uel philosophiam excoluissent, uel serijs uirtutum studijs atq; exercitijs uitam traduxissent, & subijssent pericula, sustinuissentq; certamina pro defensione iusticiæ & pro rebuspub:, Eas (inquam) Plato disputat laxatas atque explicatas corporum uinculis, recta subuehi in cœlum, doctrina & rectè factis uelut alis: Reliquorum qui turpitudini dediti fuissent ac luxuriæ, omninoq; uitam à uirtute alienam egissent, seq; multis uariorum uitiorum sordibus aggrauassent: onere sordium, etiam cum enitantur sursum, reprimi, terræq; affigi, &

uagari

uagari circa ſepulchra, ſuaſq; deplorare miſerias tantiſper, donec & meritas luant pœnas, & contractas expient atq; expurgent ſordes. Has apparere quandoq; ac conſpici, nonnunquam gemitus exaudiri earundem atq; eiulatus. Plutarchus ex narratione Solei cuiusdam, qui ex lapſu, colludente (ut opinor) diabolo, mortuus, poſt triduum reuixerat, diſsimilia Platonicis recitat, Nimirum animas omnes promiſcue, cum emigrarunt è corporibus, bullarum inſtar humana ſpecie efferri ſurſum, denſumq; & confertum agmen animarum uolitare in aere, ſed diſsimiliter. Impollutas enim rapidiſsimo motu, diſcuſſo ac ſuperato aere, in ſummam cœli arcem, quieti beatorum deſtinatam, perferri: reliquas pro ſordium, quas criminibus ac uita ſcelerata ſibimetipſis aſperſiſſent ac cumulaſſent, diſcrimine, uarie huc atq; illuc agitari, nunc ſurſum contendere, ſed retrahi ac deijci pondere ſordium incumbentium, mox in gyros conuolui rotarum inſtar, et complicari inter ſeſe, mutuoque complexu cohæreſcere aliquandiu, & rurſus diuelli: His ἀδράστειαν Iouis & Neceſsitatis filiam iudicem & uindicem conſtitutam eſſe: hanc conſiſtere in ſummo loco, prouidereq; ne elabatur aliqua, aut pœnas declinet, & decernere de modo pœnarum, partiriq; diſcrimina trifariam, ut eas, quæ uel parum culpæ & uiciorum conflaſſent, aut maximam earum partem huius uitæ calamitati-

bus

bus exhauſiſſent atq; eluiſſent, breui leuiq; ſuppli-
cio afficiendos daret τῇ ποίνῃ: his proximas, qui-
bus ob maiores & impreſſas altius ſcelerum ſor-
des, acerbiore medicina opus eſſet & expurgatio-
ne fortiore, traderet purgandas τῇ δίκῃ: Reli-
quas, quæ ita uicijs ſcaterent, ut elui perpoliriq;
difficillime poſſent, τῇ ἐριννῦι crudeliſſime tor-
quendas & excarnificandas commendaret: conti-
nuariq; cruciatus illos & ſupplicia eo usq;, donec
labes ſit exterſa omnis atq; extirpata. Communi
perſuaſione & errore exiſtimatum eſt inter
Ethnicos, animas cum ex hoc euolaſſent corpore,
recta in Orcum deferri, ibiq; pro ratione actæ ui-
tæ in certas ſedes tranquillas aut ſupplicijs depu-
tatas collocari, & uel frui lætitia, uel exerceri pœ
nis ac fatigari ſupplicijs pro admiſſorum crimi-
num ratione, nec ſemel deductis patere reditum,
niſi conſentientibus id fieret Plutone ac Proſerpi-
na, à quibus idcirco, conuenturi animas, prius ſa-
crificijs miſſionem impetrabant.

Horum ſimilia ſunt anilia commenta de Pur-
gatorio, quæ decantari in Eccleſia audiuerunt ma
iores noſtri: Et de oberrantibus defunctorum ma-
nibus peruulgatæ omniumq; tritæ ſermonibus &
nulli non ante formidatæ fabellæ: quarum fidem
auxit diabolus, ut receptum funebrium ceremoni-
arum uſum & idolatricam celebrãdarum pro de-
functis miſſarum conſuetudinem ſtabiliret. Nos
nox

uox diuina docet,non extingui animas cum corporibus,ſed ſeparari ac manere ſuperſtites,et electas transferri in Paradiſum, id eſt, locum beatis comparatum,ut fruantur lætícia æterna:impias relegari & detrudi in infernum,id eſt,condemnatorum ſedem,ut experiantur & ſubeant ſtatuta ipſis ſupplicia & cruciatus,etſi ubi illæ ſint ſedes non demonſtrat. Verum ſi ſunt aliquid,ut ſunt,alicubi ut ſint neceſſe eſt.Nec diſiunctæ ſemel à corporibus,et collocatæ in definitas ſedes redeũt,ſi reuocentur magorum obteſtationibus aut adiurationibus,ut perſuaſum erat Ethnicis, ſed aſciticiæ ſe illarum imagine oſtentant Dæmones. Non Samuelis reuertitur anima à Pythoniſſa iuſſu Saulis excitata: Iuſtorum enim animæ in manu Domini ſunt. Quare retrahere & producere eas, cum uult Diabolus, nequit,ſed illius ſpecie ipſe comparet,& prædicta à Samuele antea repetit. Ergo νεκυομάντεις non à mortuis ipſis, ſed Dæmonibus illorum habitu ueſtitis,reſponſa accipiebant, quæ ſi illi integris & expreßis mortuorum corporibus conſpicerentur,νεκυομάντεια: ſi tenues, obſcuras, & euanidas ſibi circumfunderent umbras, σκιομάντεια nominabantur.

Ritibus his utebantur.Aras quæ plerumq; geminæ erant & pares, nigris ornabant uittis aut cœruleis,& cupreſſo:cumq; pecudes confodiſſent,

ſpiran-

ſpirantem adhuc cruorem in effuſam ſpargebant terram, uinumq́; lac & mel miſcebant, poſtea cæſæ uictimæ uiſcera ter circum aras geſtabant igne accenſo. Hoc *ritu commoueri ex imo animas, produciq́; arbitrabantur. cumq́; manes placarent, pocula libabant, rogumq́; & ſepulchrum uino, ſed inuerſa manu conſpergebant, & nigras immolabant uictimas, quarum uiſcera oleo rigata conijciebant in ignem, incenſis lignis ſterilibus, quæ è ſepulchris eruta eſſe oportebat: ſacra uero noctu peragebant, uel in meridie, uel die decreſcente.* Fugere *enim mane aduentantem ſolem credebantur manes.* Inualuerat *autem hæc conſuetudo apud* Ethnicos *adeo, ut* Romani *annuatim ter, poſtridie* Vulcanalia, *& ante ſexto* Idus Nouembris, *& ante tertio* Nonas Octobris, Diti *&* Proſerpinæ *in campo* Martio, *ubi aram* Dijs *manibus in loco abdito ſubter terram effoſſo ſtatuerant: uictimis, epulis, thure & mero ſacrificarent, & decreta facerent de rituum illorum conſeruatione, & atro die manibus parentare, ne infeſti redderētur prohiberent: deniq; ſi non rite adminiſtrata, uel ex leuibus cauſis intermiſſa eſſent, ſecundo tertioq́; inſtaurari ea ac refici uellent.* Inſtituiſſe *hæc ſacra* Sibyllam Cumæam *ferunt.*

Verrius Flaccus, *ut* Plinius *ſcribit, autores poſuit, quibus credat in oppugnationibus urbium ſolitos* Romanos *ante omnia euocare per ſacerdotes*

Deum,

Deum,in cuius tutela oppidum esset,eiq; uiso eundem apud ipsos locum cultumq;,aut etiam ampliorem deferre ac promittere: Ideoq; occultatum magna industria tutelarem Deum urbis Romæ, ne quid simile, si in obsidionis pericula urbs adduceretur, tentarent hostes. Fueruntq; νεκυομαντεῖα non multo pauciora oraculis. Homerus Cimmericum ad Auernum Campaniæ lacum celebrat, quod Vlysses adijt,ut Tyresiam uatem de reliquo consuleret itinere. Homerum imitatus Vergilius,idem in suo Ænea repetit. Simile posterioribus seculis Roma habuit ad locum cognominatum Tarentum iuxta ripas Tiberis. Thesprotium ad Aorrhum Orpheus notum fecit. In eo enim cantu flexis ac permulsis dijs manibus,Eurydicæ coniugi reditum ad superos impetrasse creditum fuit, sed retractam fabulătur,quod cõtinere sese,ne ad insequentem respiceret, ut fuerat iussus,non potuisset præ amoris impatientia & desiderio.

Heraclæum ex historia Pausaniæ Spartiatæ innotuit,cui eo in loco,cum sacra perageret, deprecaturus,& placaturus manes Cleonicæ uirginis Byzantiæ, (quam ui à patre abductam & noctu ingressam in conclaue ignorans interfecerat, cum subito expergefactus strui sibi insidias suspicaretur) huic ergo εἴδωλον uirginis obiectũ respõdit, fore ut breui Spartam reuersus à malis omnibus liberaretur. Dormienti.n. totas noctes imago pu-

ellæ obuersari, & hunc occinere uersum uisa est, στεῖχε δίκης ἆσσον, μάλα τοι κακὸν ἄνδρασιν ὕβρις. huic præmonitioni respondit euentus. Mox enim, ubi rediisset in patriam, cum conuictum eum de conspirationibus initis in patriæ perniciem cū barbaris, ciues comprehendere & mulctare statuissent, atq; ipse uitaturus periculum in templum Palladis Chalcedoniæ sese proripuisset: conclusus in eo ac circumsessus fame contabuit. Eundem uersum Antonino Baßiano Caracallæ ψυχαγωγοῦντι repetiuit spectrum obiectum specie Commodi Imperatoris. Apud Lucanum Erichtone uenefica Thessala mortuum euocat, qui Sexto Pompeio exitum Pharsalicæ pugnæ denunciat. Habuit & Phygalia Arcadiæ ciuitas ψυχαγωγοὺς, à quibus sciscitari occulta & futura usitatum fuit.

Aristoteles narrat inter Æolias iuxta Italiam Insulas, Liparam tumulum habuisse ampla ac profunda Voragine hiantem, ad quem tuto noctu non accederetur, & ex quo Cymbalorum sonitus boatusq; Crotalorum, cum insolitis atq; inconditis cachinnis exaudirentur. Eo aliquando acceßisse iuuenem ebrium & ad specum obdormiuisse, ibique tertio post die à quæritantibus repertum ac pro mortuo sublatum esse: Cumq; paratis exequijs funus efferendum esset, subito experrectum, quæ uidisset, quæq; perpessus esset magna cum admiratione commemorasse. Est & in Islandia mons

Hecla,

Hecla, qui immanis barathri, uel inferni potius profunditate terribilis eiulantium miserabili & lamentabili ploratu personat, ut uoces plorantium circumquaq; ad interuallum magni miliaris exaudiantur. Circumuolitant hunc coruorum & uulturum nigerrima agmina, quæ nidulari ibidem ab incolis existimantur. Erumpunt & ex eodem monte fontes duo, quorum alter aquarum frigiditate, alter feruore intollerabilis excedit omnem elementarem uim. Vulgus incolarum descensum esse per uoraginem illam ad inferos persuasum habet inde, quod fere cum prælia committuntur alibi in quacunq; parte orbis terrarum aut cædes fiũt cruentæ, commoueri horrendos circum circa tumultus & excitari clamores atq; eiulatus ingentes longa experientia didicerunt.

Nec uero soli Ethnici *dæmones inuolutos mortuorum umbris consuluerunt, quos cum nescirent* Deum, *minus mirum est uarios exquirendæ uoluntatis diuinæ, placandorumq; numinum, & explorandorum futurorum modos excogitasse,* Sed *& in populum* Dei *furor ille peruasit, ut de Saule legimus, & usq; ad hæc nostra tempora in eo perdurauit cœtu, qui nomen sibi & titulum sanctæ* Ecclesiæ *uendicauit.* V*sitatißimam fuisse superioribus annis consuetudinem accersendorum & interrogandorũ manium maiores norunt, & de illa*

re peculiaria & magna uolumina conſcripta, eademq; in quibusdam ſcholis publice propoſita mul ti meminerunt. Hunc furorem procul fugiamus & execremur, omnemq; conſociationem cum Diabolis ipſis, uel miniſtris eorum quibuscunq; abominemur, ne uel polluamur conſuetudine eorum, uel decepti iiſdem fœderibus implicemur. Nec uel oſcitantia & ſecuritate, uel ſpontanea malicia nos in Diaboli retia coniiciamus, ex quibus nos Filius Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus triſtiſſimis & longe maioribus, quam quos ulla hominum cogitatio æſtimare poteſt, cruciatibus ſemel eripuit, illumq; ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα noſtrum petamus, ut regat & cuſtodiat corda noſtra. Agamus etiam ardentes Deo gratias, quod reſtituta luce purioris doctrinæ inuectas à Diabolo in Eccleſiam præſtigias hoc poſtremo mundi ſeculo diſcuſſit ac depulit, & corda accendit noſtra, ut has agnitas procul fugere poſſimus, ac precemur ne hanc lucem nouis obrui ſinat ac deleri impoſturis.

Diſerte prohibet uox diuina quærere ueritatem à mortuis. Deuteronomij 18. dicitur. Non inueniatur in te conſulens mortuos, qui hoc facit, eſt βδέλυγμα Deo ſuo, id eſt, talis res, quam odit & abominatur Deus, et propter quam abiicit hominem in æternam damnationem.

Etiam non uult nos Deus expectare patefactiones aliquas à mortuis, ſed niti et inſiſtere illi uerbo,

bo, in quo & ſeſe, et ſuam uoluntatem expreßit atque expoſuit nobis. Chriſtus clare abducit animos à patefactionum expectatione, & ad uocem Euangelij ſonantem in miniſterio conuertit, cum inquit, Habent Moſen & Prophetas. Eos conſuli cum conſcientijs anxijs & perturbatis conſolatione, dubijs informatione & explicatione opus eſt, & in hoc animos acquieſcere uult, non ſcrutari ulterius abſtruſa ab oculis noſtris & recondita, aut non ad nos pertinentia.

Annumerantur Magiæ ſpeciebus et hæ diuinationes λεκανομάντεια, γαστρομάντεια, κατοπτρομάντεια, κρυσταλλομάντεια, δακτυλιομάντεια, ὀνυμάντεια, ὑδρομάντεια, ἀερομάντεια, & ſimiles. Petuntur enim ex ijs notis figurisue, quas dæmones in certis ſubiectis uel conſpicua ſpecie incluſi illis, uel nuſquam apparentes efformant ac uelut pingunt, alioue modo exprimũt, tum, cum ea magi conſiderant & obſeruant, accepturi inde reſponſa ad interrogata. Nec cernuntur aut intelliguntur artificioſe conformatæ notæ illæ, niſi ab his ſolis, à quibus conſpici eas uult: cæterorũ ſenſus effaſcinat, ut nihil eorum, quæ fiunt, animaduertant. Quandoq; ne quidem à magis ipſis, quibus donum intellectus & interpretationis illarum præſtigiarum tributum eſt, deprehenduntur.

λεκανομάντεια Aßyrijs, Chaldæis, & Ægy-

ptijs in uſu fuit. In peluim aqua repletam imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, lapidesq; preciosi characteribus certis ſignati, & poſtquam conſueta eſſent uerba pronunciata, quibus dæmon aduocabatur, proferebatur quæſtio. his peractis tenuis atq; exilis uox inſtar ſibili ex aquis emergebat, referebatq;, quæ expoſcebat quæſtio.

γαστρομάντεια hoc differebat à priore, quod non uoce, ſed picturis reſponſa expediebat. ſtatuebantur uaſa uitrea, rotunda, aquis conferta limpidiſsimis, & circum collocabantur accenſi cerei, cumq; euocatio dæmonis occulto murmure abſoluta & quæſtio recitata eſſet, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ uitra accurate diligenterq; intueretur ac circumſpiceret, rogaretq;, imperaret, & flagitaret reſponſa. Ea tandem imaginibus, quæ per terſam politamque ſpeculorum ſuperficiem ex aquis quadam διακλάσει refulgebant, Diabolus exprimebat. Fuit autem & eſt nunc quoque alicubi apud prophanos uſitata ualde ἡ τῶν ἀδιαφθόρων παίδων ἐπόπτευσις. hanc requiſiuiſſe Diabolum certum eſt, non quod delectetur caſtitate, ſed ut caſtos & innocentes animos natura pollutos ac prophanatos in ſuos uſus ac miniſteria ſua præparet atq; expediat, quorum ſimplex ætas & improuida prius in laqueos cadit & irretitur, quam cauere diſcat.

κατο-

κατοπτρομάντεια ex nitidis tersisq; diuinat speculis, in quibus quæsitarum rerum imagines effictæ redditæue à Diabolo renitere uidentur. Vsus ea Didius Iulianus Imperator, & plæraque Diaboli monitu præuidisse, quæ acciderunt scribitur. Pausanias meminit fontis cuiusdam, qui fuit Patris Achaicis ante Cereris Templum. In eum quando qui ex morbis de uita periclitabantur, speculum tenui alligatum funiculo immittebant, seq; contemplabantur: si effigiem cadaueris conspexissent, extinguebantur: si hominis uiui & ualentis, conualescebant & sanitatem recuperabant.

κρυσαλλομάντεια ex Chrystallis fabrefactis atq; expolitis, uel etiam obsessis à Diabolo, (in plerisq; enim minuta specie aliàs rei alterius conditus delitescit) depictas notas atq; figuras euentuum ac rerum inquisitarum quasi diuinans renunciat. Ex annulis uel ad certos cœli positus conflatis, uel fascinis Diabolicis consecratis, uel ab ipsis dæmonibus occupatis, δακτυλιομάντεια uaticinatur. Talem fuisse credo annulum Gygis Lydorum regis, cuius palàm quotiescunq; in palmam conuertisset, à nullo uidebatur, ipse uidebat omnia, & eiusdem beneficio reginæ stuprum intulit, ac Candaule rege sublato, regnum rapuit.

ὀνυμάντεια fiebat oleo & fuligine in unguem

pueri alicuius impolluti illitis, soliq; obuersis. confici enim ex mixtione olei fuliginis & radiorum solarium imagines rerum expetitarum opinio erat, quas tamen formabat impostor diabolus, uersabatq; ante oculos, ut ex hac mixtura in ungue reddi ac refulgere uiderentur.

ὑδρομάντεια *uarijs exercebatur modis. Implebatur cyathus aqua, annulusq; filo suspensus ex digito librabatur in aquam, atq; ita conceptis uerbis poscebatur declaratio uel cõfirmatio rei quæsitæ. si quod proponebatur uerum erat, annulus suo nutu, non impulsus, feriebat cyathum constitutis ictibus.* Hac usum Numam Pompilium, et euocatos in aquam Deos consuluisse ferunt. Vel conijciebantur in aquam quietam lapilli tres, & obseruabantur gyri ad ambitum corporis continentis diffusi, trifariamq; mixti inter se atq; impliciti. Ex his ut geomantia erui ueritatem posse persuasio uulgi obtinuerat. Fiebant & Hydromanticæ diuinationes ex impreßionibus aqueis aquarumq; fluxibus & refluxibus, exundationibus, defluxibus & diminutionibus, tempestatibus, coloribus, & imaginibus, que in aquis refulgebant. Varro annotauit puerum quendam in aqua effigiem conspexisse, quæ quinquaginta uersibus omnem Mithridatici belli euentum expresserit.

Huius generis sunt illa Ethnicorum oracula, quæ ex aquis petebantur. Non procul ab Epidam-

no,

no, Laconum oppido, fuit Iunonis uocata palus, in quam placentæ frumentaceæ iniectæ, signa dabant secundorum uel aduersorum euentuum. Si n. acceptas mersasq; placentas palus retinuisset, prospera: Si innatantes non admisisset, sed uelut indignata reiecisset, tristia portendi experientia docuerat. Aliud fuit oraculum Apollinis Thyrxei proxime Cyaneas ad Lycum. In fontem.n. qui templo uicinus erat, si quis præfatis precibus intuebatur, quæcumq; requirebat cognoscebat. Mirum quiddam & de fonte Paliscorum in Sicilia commemorat Aristoteles, ad quem iuraturi, si accessissent, eaq; quæ iureiurando affirmare uoluissent, inscripta tabulis & obsignata in fontem deiecissent: fluitabant tabulæ nec mergebantur, quando uera continebant: si falsa haberēt doloue malo structa, mox subsidebant delatæ ad fundum, flammaq; exiliens periurum correptum exurebat.

ἀερομάντεια uel spectrorum, quæ in aere apparebant, monitu futura edicebat, uel aliter augurabatur. Conuoluta mappa imponebatur capiti, in hanc cyathus aqua plenus statuebatur, leuiq; susurro quod exigebatur recensebatur. Ad ea si uerba aqua cyathi efferbuisset: approbari confirmariq;, quæ inquisita erant censebantur. Sed enumerationem artium Diabolicarum permitto illis, qui eas & norunt, & artificis ac magistri sui opera,

ductu & consilio exercent perpetua sua plurimorumq; aliorum cum pernicie, quos in societatem immanium suorum scelerum adducunt. Harum memini cum quod in historijs annotatas reperi, tum ut ab antiquis etiam usurpatas fuisse, non recens excogitatas constaret, etsi præter has nimis multæ in totum irrepserunt Christianum orbem, autore Diabolo, ministris his, qui uocati sunt νεκυομάντεις introductæ.

Quando exerceri primum cœperit portentosum hoc Diaboli artificium atq; exitiosum generi humano, ut plæraq; Diabolica, non constat. Viguisse ante diluuium, & quanquam cum ipso genere humano obrutum fuerit strangulatũq; aquis diluuij, tamen paulò post uiuo adhuc Noha repullulasse, moxq; eo sublato in maximam partem generis humani sese dilatasse atq; extendisse, antiqua testantur historiarum annotata. Græci prodiderunt in Perside natum autore Zoroastre, atq; inde in Græciam importatum ab Osthane quodam, qui comitatus Xerxem semina eius obiter sparserit, infecto quacumque commeauerit mundo illustratum tandem atque absolutum à Democrito, qui integris id uoluminibus ex disciplina Apollonicæ, Captidenis & Dardani Phœnicum explicauit. Quicunque id genuerint & factitarint primum, apud Aßyrios, Chaldæos, Persas & Ægyptios plus cultum fuisse atque celebratum, quam ullas gentes alias.

alias, & patre Diabolo natum certum est, cui nihil maiori fuit studio unquam, nihil prius aut posterius, quàm ut quibuscunq; posset rationibus à Deo & uera naturæ contemplatione homines deiectos atq; abstractos suis irretiret imposturis. Et processerat eo usq; uanitas magiæ, ut eam sapientiores Ethnici etiam odissent, atque execrarentur. Damnatur autem & interdicitur seuerißimo Dei edicto inter diuinationes huius generis cæteras. Non inueniatur in te ducens filium aut filiam in ignem, diuinans diuinationem, obseruans dies, non diuinans ex sortibus, non incantans aut exercens præstigias diabolicas, non consulens Pythonem, non interrogans mortuos, quia abominatio est Domino omnis faciens hæc.

Vox Mecaseph & magos & incantatores denotat, cognatæ enim sunt artes magia & incantationes. uocantur etiam utriq; Melahesim alibi in literis sacris, quæ uox est à uerbo lahas, id est, susurrauit, quod occulto murmure, & recitatione certarum adiurationum uelut per susurrum, uel cum obuersantibus sibi aliqua specie colloquebantur dæmonibus, uel exequutionem flagitabant consummationemq; operum, quæ intendebant. Duobus artificiorum generibus omni tempore Diabolus cum petiuit atq; oppugnauit Dei gloriam, tum perficere studuit in genere humano, ut huic eriperetur conspectus & usura patefactæ ueritatis ac

tis ac ueri Dei agnitio: excuterentur diuina mandata de ueris cultibus Dei & de rite administrandis ceremonijs diuinis: & adimeretur usus legitimus rerum creatarum. Vnum est κακοζηλία, seu falsa & fuco instructa ac præstigijs imitatio actionum effectionumq; diuinarum. Alterum est uel doctrinæ diuinitus patefactæ, atq; additorum huic Sacramentorum, uel artium ex naturæ contemplatione ac destinato usu extructarum, uel rerum conditarum diuinitus calumniosa ac diuinæ uoluntati contraria deprauatio, aut in abusum prohibitum à Deo conuersio. Estq; sui similis semper, & sunt ipsius τὰ μὲν ἀδικήματα καινὰ, τὰ δὲ σοφίσματα ἀρχαῖα, sicut de Lacedæmonijs dictum est. Actionum diuinarum seu ἐνεργημάτων aliæ uniuersim ad totam rerum naturam pertinent & in genere humano promiscue ad utrosq; tam impios et extra Ecclesiam positos, quam electos & renatos, quos usitatè uniuersales uocant: Aliæ ad solam Ecclesiam pertinent, quibus in solis electis & fide seu fiducia filij Dei Iesu Christi conuersis ad Deum efficax Deus confert & distribuit credentibus χαρίσματα, διακονίας καὶ ἐνεργήματα Spiritus Sancti, effuso per filium spiritu sancto in corda credentium. Vtriusq; generis uarietas admiranda & imperscrutabilis humano ingenio. Prioris generis sunt, creatio rerum, & harum conseruatio, destructio item & instauratio,

ratio, fœcunditas terræ fundentis ubertatem frugum fructuumq;, salubres tempestates, constitutiones Imperiorum, & horum euersorum translationes, quæque sunt istiusmodi. Alterius generis sunt, primum tota hominis in uera conuersione ad Deum uiuificatio et renouatio ad uitam æternam, qua non tantum conseruatur hominis substantia in hac uita, sed etiam per filium Dei Iesum Christum & Spiritum Sanctum inchoatur in eo noua & æterna lux & iusticia. Secundo illæ χαρισμάτων differentiæ de quibus Paulus ad Chorinthios concionatur. λόγος σοφίας, λόγος γνώσεως, πίστις, χάρισμα ἰαμάτων, ἐνέργημα δυνάμεων, προφήτεια, διάκρισις πνευμάτων, γένη γλωσσῶν, ἑρμήνεια γλωσσῶν. Et plura alia. Vbi tres gradus constituit Paulus harum actionum Dei in credentibus efficacium, cum inquit: διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα. διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶ, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Et addit Paulus ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. Item, πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. Sunt autem χαρίσματα, ut scientia interpretationis scripturarum, cognitio linguarum, donum medicationis, id est, industria & fœlicitas in medicando. διακο-

voix.

νοῖαι sunt munerum & officiorum gradus ac di-stinctiones, ut Apostolici muneris alia est dignitas, alia Prophetici, alia Euangelistæ, alia Pastoris, alia Doctoris. ἐνεργήματα sunt δυνάμεων efficaciæ, ut potestas & uis reuocandi mortuos ad uitam, eijciendi dæmones, restituendi claudos, cæcos, surdos solo uerbo. De ijsdem ad Ephesios inquit, ἑνὶ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ χριστοῦ. Huc pertinent etiam illæ peculiares φανερώσεις καὶ ἐπιφάνειαι, quibus ostendisse se Deum patribus sanctis, & cum his conuersatum esse atq; colloquutum sacræ literæ docent.

Harum actionum insidiosa & præstigijs ad falsam speciem composita imitatione Diabolus mirifice imposuit humano generi. χρησμοὶ enim & θεομάντειαι quid sunt aliud, quàm falsa imitatio huius admirandi operis Dei, quo sese communicat & exhibet credentibus & electis, in hac uita, & gubernat hos instructos magna admirandorum donorum uarietate, ut præscientia futurorum, intelligentia doctrinæ sacræ, potestate atq; efficacia edendi miracula & alijs istiusmodi. Sic ἐπῳδοὶ & incantationes, quibus aut mutari cursus naturæ, aut uis noua rebus creatis imprimi falso creditur, quid sunt aliud, quam imitatio falsa creationis, uel irrisio potus, qua tribuitur uerbis aut uoce hominis prolatis, aut sculptis scriptisue δύναμις

ἐνεργητικὴ

ἐνεργητικὴ & ea quidem omnipotens ac diuina.

Doctrina diuinitus tradita præceptionibus legis diuinæ & Euangelio comprehenditur. Lex est æterna & immota sapientia & regula iusticiæ in Deo, discernens recta & non recta, & horribiliter irascens contumacibus seu denuncians horrendam iram aduersus contumaciam, repugnantem huic ordini in Deo, & patefacta est hominibus in Creatione, ut ita dicam, Digito Dei inscripta ac uelut consignata in mentes hominum, & postea sæpè repetita ac declarata uoce diuina, ut sciamus, quod sit Deus & qualis sit, obligans omnes creaturas rationales & postulans ut omnes sint conformes Deo, ac damnans & destruens omnes non conformes Deo, nisi fiat remißio & reconciliatio propter filium mediatorem. De hac dicit Paulus loquens de Ethnicis. τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερὸν ἐστὶν αὐτοῖς. ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε. Item, ὅι τινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γράπτον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως. Nascitur enim nobiscum aliqua noticia legis diuinæ ex insita prima luce reliqua, quanquam obscura & languida, noticia tamen, ostendens τὸ δικαίωμα θεοῦ sicut Paulus nominat. Quare & Plato in hanc sententiam præclare dixit, θεὸν ἑαυτὸν παράδειγμα τεθεικέναι, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀρετὴν ἐξομοίωσίν τινα εἶναι. Euangelium est explica-

tio

tio ac declaratio illius arcani & admirandi decreti de generis humani instauratione & ad uitam æternam renouatione, quæ homini sauciato lapsu primorum parentum ac polluto peccatis atque à norma iusticiæ diuinæ in lege expressa aberrante, & propterea abiecto à deo & uoce legis condemnato ad æterna supplicia, offert & promittit opem liberationem & defensionem à filio Dei, gratuitam remißionem peccatorum, reconciliationem cum Deo & acceptationem ad iusticiam & uitam æternam, donationem gratuitam obedientiæ & meriti seu iusticiæ filij Dei imputandæ ipsi ad iustitiam, auxilium Spiritus Sancti, gratis ex mera misericordia propter solum meritum filij Dei, tantum ut credat sibi hæc bona uere contingere propter Iesum Christum gratis. Huius decreti cognitionem non ex insitis natura notionibus assumimus neq; intelligentiæ nostræ uiribus prehendimus & percipimus, sed ex ea doctrina, quam sua uoce filius Dei ex arcano sinu æterni patris depromptam protulit ac communicauit Ecclesiæ, ductu Spiritus Sancti haurimus, & intellectam atq; acceptam fide nobis applicamus. Hæc doctrina quanquam pronunciat homines recipi in gratiam propter filium Dei sine suo aliquo merito, tamen non abolet, sed stabilit legem, sicut Christus inquit, Non ueni soluere sed implere legem, & Paulus sæpè idem repetit. Ideo promittit Spiritum Sanctum, ut is

hominem

hominem conuersum ad Deum uera fiducia filij Dei Mediatoris, quam accendit in cordibus nostris per uerbum, & ereptum ex morte uiuificet, & medeatur uulneribus nostris, & opituletur imbecillitati restitutis paulatim ac roboratis uiribus, quæ ex peccati uulnere languent, atq; inchoet eam cum lege Dei uirium & actionum omnium congruentiam & conformitatem, quæ consummabitur in illa æternitate, cum erit Deus omnia in omnibus.

Vtramq; doctrinam, quot modis & quibus artificijs inde usq; ab initio oppugnarit Diabolus, uel contemptu eius excitato, uel tota extincta, aut saltem præstigijs obscurata, aut deprauata sophismatibus, aut translata ad abusum, uel contrarijs decretis editis, uel impulsis hominibus contra normam præscriptam, aut à uero Deo et uero usu præscriptorum rituum, qui commonefactionis & excitandæ atq; exercendæ fidei & inuocationis causa instituti erant, conuersis ad ficticia numina & umbratilem sine uerbo administrationem ceremoniarum, longum esset enumerare. Deniq; religiones Ethnicæ omnes, & postea in Ecclesiam inuectæ deprauationes atq; abusus multiplices, quid sunt aliud, quàm aut deprauationes aut abusus, cumq; his impiæ & falsæ imitationes ueræ & diuinitus traditæ religionis? Solo uerbo condidit Deus mundum ex nihilo. Solo uerbo Christus & Apostoli reddunt uitam mortuis, integritatem mu-

tilis, claudis, paralyticis, uisum cæcis, auditum surdis. Solo uerbo uel mutant uel adaugent res nascentes Christus Prophetæ & Apostoli. Hæc Diabolus arte præstigiatrice imitaturus, persuasit credulis & miseris hominibus dementatis prius imposturarum fascino, et uerbis ipsis δύναμιν ἐνεργητικὴν inesse & φυσικὴν & ex his arte & lege conueniente recitatis nouam uim exilire in eas res, ad quas pronunciarentur, crederent. Hinc incantationum ludibria extructa atq; artificia, quæ horribilibus & uerbi diuini & rerum conditarum constant abusibus. Inde natæ & in Ecclesiam introductæ consecrationes impiæ, & prorsus magicæ aquæ, ignis, salis, olei & aliarum rerum. Inde profecta persuasio, quæ Idolomaniæ Pontificiæ caput & neruus est potentiæ, de conuersione panis ad pronunciationem uerborum in substantiam corporis Christi, quam κατὰ μεταποίησιν alij seu μεταβολὴν, id est, simplicem conuersionem physicam, alij κατὰ μετουσίαν seu μεταστοιχείωσιν succedente scilicet in locum euanescentis substantiæ panis, substantia corporis Christi induentis accidentia panis, quæ remanent, fieri contenderunt horribili furore & cæcitate. Omitto abusus creaturarum & artium ac disciplinarum physicarum ac mathematicarum, quibus effictas atq; adornatas ad operum diuinorum quandam representationem imposturas pinxit, & in ad-

mirationem

mirationem apud fascinatos superstitione adduxit. de singulis enim tunc disseremus, cum quas toti de rerum natura doctrinæ astronomicæ, physicæ, medicæ & similium Diabolus intexuerit corruptelas alienas prorsus à ueritate commemorauerimus.

Magicarum artium usum inde cepisse inter homines existimo, quod Diabolus sequutus exemplum consuetudinis & colloquiorum Dei cum sanctis Patribus, eodem modo alias alia specie sese exhibuit hominib. ut huius imitationis et colloquiorũ occasione sese facilius insinuaret, & à uerbo Dei auersos animos ad petendas à sese & expectandas declarationes, admonitiones, patefactiones & alia huius generis assuefaceret. Initio itaq; cum uigeret adhuc in animis hominum memoria apparitionum Dei atque conuersationum & colloquutionum cum sanctis Patribus, similibus usus erga rudem & imperitam multitudinem, facile perfecit crebra uel cultuum præstandorum uel faciendorum sacrificiorum, uel peccatorum expiandorum præceptione, aut denunciatione futurorum euentuum, aut rerum dubiarum explicatione, quibus præcipue capiuntur hominum animi incerti perpetuo metu & dubitationum fluctibus instabiles, ut Deus esse crederetur, & desideraretur atque aduocaretur, si quid aduersi impenderet: consuleretur, si res dubiæ essent et perplexæ: et interrogaretur, si

rebus perturbatis & afflictis medicina esset adhibenda. Ita cum obnoxia Diabolo promiscua multitudo tota penderet ex occultis illis reuelationibus, quas alias alia specie circumdatus promebat, mox sequutum est, ut excogitarentur ipso magistro & monstratore formulæ obtestationum sacrorumq;, quibus, si non compareret sponte, uel persuaderetur uel cogeretur prodire & de quæsitis respondere. Accesserunt pacta deinde et conuenta, quibus sub conditionibus certis & sese obstrinxit ministris suis, & illos sibi deuinxit uicißim. Cumq; ad dolos augendos & facilius ac uehementius commouendos animos accommodata uideretur species defunctorum, quorum animas superesse, & memores perpessarum calamitatum affici ærumnis nostris, quæq; in nos euentura essent intelligere ac prænosse multo ante, opinio erat, illorum sese ferè effigiebus uestiuit. Inde profecta opinio de circumuagantium post mortem animarum erroribus, cruciatibus, supplicijs, & de reuocatarum reditu, postea tantum inualuit, ut cum applausu excepta & falso credita de purgatorio commenta Ecclesiæ pepererit, quæ Gregorij spectris tandem confirmata occasionem dederunt, ut introduceretur impia consuetudo experiundi liberationem animarum, & uenales fierent preces et instituerentur uenalia sacrificia, quibus animus exemptas supplicijs traduci in quietas sedes beatorum

torum credebatur, & talibus occuparentur omnia templa ſacrificijs.

Theodorus Gaza Villicum in Apulia habuit, qui curabat fundum pertinentem ad ſacerdotium, quod Gazæ Nicolaus V. Pontifex dederat. Is dum terram aratro proſcindit, caſu effodit urnam, quam in agro reliquit: Reuerſus domum noctu ſpectrum uidet, à quo iubetur ſe ſepelire: quod niſi faceret, fore ut ipſi filius ſepeliendus eſſet. Id cum negligeret Villicus, filium inſequente luce amittit. Admonetur per ſomnium denuo, ut ſuum in agro ſepulchrum aratro uiolatum tegeret, aut altero filio priuaretur: qui cum in morbum ſubito incidiſſet, Villicus ad Theodorum tum ibi forte ruſticantem, rem territus defert: qui cum eo in agrum profectus urnam inuenit, & terra mandauit condere. Villici filio priſtina ualetudo redditur, nec ipſe à ſpectro amplius uexatur. Hoc factum cum eruditis amicis Romæ Theodorus recitaſſet, ſermonem illo Propertij uerſu concluſit. Sunt aliquid manes, lethum non omnia finit. Recitat & Agathius hiſtoriam de philoſophis quibusdam ex Græcia in Perſiam profectis uiſendi Choſrois Regis gratia.

Hi cum pertæſi luxus Perſici redirent in græciam, quodam die incidunt caſu in cadauer recens, quod iacebat pone uiam inhumatum. Viſo eo conſternati, & moti miſericordia ſtatim id inde ſub-

lätum ſepeliunt. Quieſcentibus noctu uiſum aſtare ſpectrum & mandare, ut quod inueniſſent inſepultum cadauer, relinquerent inhumatum: Terram matrem omnium non admittere intra gremium talem, qui ſuam conſtupraſſet matrem. Poſtridie reuerſi illi ad ſepulchrum, cadauer à terra reiectum & nudatum repereunt. Omnino machinari multa & conari atque etiam perficere Diabolum uel manium uel ſpectrorum qualiumcumq́; aſciticia ſpecie non eſt dubium. Contra quæ nos defendi petamus cuſtodia & excubijs ſanctorum Angelorum, & ipſi uniuerſa talia Diaboli artificia deteſtemur ac fugiamus, & teneamus de animabus defunctorum doctrinam traditam in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, quæ affirmat conuerſos ad Deum & credentes certo eſſe hæredes æternæ ſalutis & non conuerſos ad Deum affirmat certo in æternas pœnas abijci, ſicut hæc expreßiſſime docentur in concione Chriſti. Matthæi 25. De loco animarum poſt mortem præcidantur quæſtiones his dictis, Domine IESV ſuſcipe ſpiritum meum. Item, Hodie mecum eris in Paradiſo. Item, Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt.

DE

SVNT INTER DIABOLI artes & præstigias non infimæ incantationes seu ἐπῳδοὶ, quas qua occasione natas atque obtrusas hominum generi existimem recitabo. Deus cum re ab æterno deliberata arcano mirandoq; consilio, cum coæterno Filio λόγῳ & imagine sua, Spirituq; sancto, statuisset condere naturas intelligentes conformatas ad imaginem suam, à quibus agnosceretur et coleretur, eo quo ipse uellet & præscriberet modo, & quibus suam uicissim bonitatem in omni æternitate communicaret: quasdam absque corporibus, essentia spirituali, suæq; essentiæ conformi, sed finita creauit, quasdam ex spirituali & corporea composuit, corpore ex luto terræ exquisitißime & elegantißime efficto atque conformato sapientia pene inexplicabili, & inclusa illi colligataq; & consociata mirabili fœdere alia natura spirituali finita. has homines, angelos illas uocauit. Vtrisq; tum intelligentiam indidit præstantem & eximiam perspicacitatem, noticijs expolitam & illustratam euidentißimis, quas ceu radios de æterna suæ sapientiæ luce accendit in mentibus hominum, ut Archetypi expressam nobis Idæam demonstrarent uersarentq; uelut ante oculos, & normæ essent rectrices actionum exercendarum erga Deum & homines: tum facultatem adiunxit libere agendi, perficiendiq;

quæ ceu ex præscripto diuinæ sapientiæ hoc insitum noticiarum lumen dictaret atq; exigeret. Homini uero domicilium fabrefecit pulcherrimum & amplißimum & maxima diuersißimarum rerum uarietate refertum atq; exornatum: in quo admiranda sapientia suo quæuis loco atq; ordine collocauit, & certis ac distinctis instruxit uiribus, & homini subiecta esse, ac parere & prodesse uoluit, præstareq; ac conficere, quæ ex usu illius essent, quæq; ad sui sustentationem & conseruationem requireret. In hoc domicilio hominem uersari ac uiuere uoluit, donec eo quod definijsset tempore exacto, transferret ad sese donatum uita & lęticia æterna, & præstita ei consuetudine sui æterna, in qua homo coram ipsum contemplaretur & celebraret. Angelos autem sibi præsto esse, seq; intueri coram, & colere uera obedientia ac celebrare, quæque innueret expedire uoluit atque exequi.

Sed cum Angelorum aliqui his, quibus ornati erant ac condecorati præstantißimis dotibus, efferentur atq; insolescerent, seq; & Deo cōpararent atq; adæquarent, & Filio Dei, qui se uera reuerentia æterno Patri submittebat, præponerent: iratus Deus exclusit eos ministrorum suorum numero, & repulit atq; abiecit à sese: cæteros confirmauit, ut perseuerarent in donata iusticia & suo fruerentur conspectu, atq; attributi ipsis ministerij

sterij

sterij obirent ac præstarent munera. Ex hac uero sui exclusione & repulsu illi ingens & horribile odium erga Deum conceperunt, moxq; contraria omnia præscripto diuino, quæq; uel offendere Deum, uel gloriam eius labe notare aliqua & obfuscare, uel hoc, quod magna sapientia construxerat atque absoluerat mundi opificium, deformare aut corrumpere uiderentur: studio uigilantißimo atq; acerrimo exquirere, & omnibus efficere atq; urgere uiribus cœperunt.

Cumq; homo adhuc in ijs consisteret uestigijs, in quæ erat positus diuinitus, non plus se posse officere gloriæ Dei rati, quàm si hunc ab ipso auulsum in suam pertraherent societatem: mox igitur adorti eum, fraudulenter elusis & abiectis præceptionibus, quas huic imposuerat Deus, ut exploraret probaretq; obedientiam, quam esset in cæteris præstiturus: inductoq; ipso & erecto falsis pollicitationib. in spem longe maiorū ornamentorum maiorisq; potentiæ: perfecerunt, ut desciscceret à Dei mandato, sequereturq; consilia, quæ in ipsius perniciem contra Deum structa atque adornata erant. Violata itaq; obedientia, incidit homo in pœnas diuinitus uiolationi constitutas, nimirum æternam mortem & condemnationem, et Diaboli tyrannidem, factus est hostis Dei, excidit honoribus illis, dignitate & dominatu, cui erat solenni &

magna autoritate à Deo ipso præfectus, amißis præcipuis ornamentis omnibus.

Sed Filius Dei misertus hominis, qui & si sua uoluntate, non tamen ambitione & superbia, non contemptu autoritatis diuinæ, non suo aliquo petulanti impulsu, non sua culpa, sed deceptus Diaboli fraudulenter apparatis imposturis peccarat: abiecit se supplex ante Patrem, & deprecatus pro genere humano impetrauit, ne condemnaretur ad æterna supplicia. Et tamen ut satisfieret iusticiæ Dei, quam mutari erat impoßibile, ipse & iram Patris in se deriuauit, & sese obtulit ad totam obedientiam, quam ab homine Deus rigidißime exigebat explendam, sustinendas pœnas, & Diaboli tyrannidem contundendam, & obtinuit à placato Patre, ut faceret decretum de sese mittendo generi humano in subsidium contra Diaboli tyrannidem. Ita constitutus est Filius Dei dux, defensor, & custos generis humani, & factum est decretum de recipiendo & restituendo eodem, deq; sanandis uulneribus, quæ ex lapsu contraxerat, de tempore quo esset mittendus & quo expiato peccato, deuicta morte, fracta diaboli potentia, satisfaceret iusticiæ Dei. Hoc decretum promulgatũ est: hoc ipso primus homo, qui mersus iam erat in æternos cruciatus ac perditus, reuocatus ex morte reuixit, etsi dotes amissas non recuperauit, quarũ aliquas auxi

lio

lio Spiritus sancti in hac uita uelut inchoat, sed consummaturus est in æterna uita, integre restitutus, & omni expurgatus labe. Simul autem repetita sunt priora, & his addita noua mandata de ueris Dei cultibus, de ritibus sacrificiorum, & institutæ ceremoniæ, quæ signa essent ac uelut σφραγῖδες promissæ gratiæ, & quæ uelut typi memoriam futuræ uictimæ conseruarent. Cum itaq; receptus esset in gratiam homo, & editum esset decretum de integra eius restitutione, ibi demum furere & atrocius insidiari generi humano, moliriq; summa ui & astutia quæ ad huius promissionis abolitionem, deprauationem aut abusum, ad contumeliam Dei, & hominum internecionem facerent, Denique hoc unum agere ceperunt, quo fructus harum promissionum rediret ad paucissimos, & maxima pars una cum ipsis periret in perpetuum: raptos ad se imbecillos inuoluerunt superstitionibus, instituerunt cultus & oracula diuinis contraria, ad eaq; inuitarunt & pellexerunt animos detortos à diuinis, ita ut maxima mundi pars religione & tota ratione uiuendi repugnaret legi diuinæ, plena idolatriarum, contumaciæ, & contemptus eorum, quibus parere debebat, cædium, libidinum, furtorum & rapinarum, mendaciorum, calumniarum, ac sophistices. Atq; ut hæc confirmarent Dei exemplo miraculis, cum ipsi falsis præstigijs, imitati Deum in creatione naturæ & operibus re=
liquis,

liquis, multa ediderunt: tum uarios effingendarum præstigiarum modos singulari acumine excogitarunt, ad quos abusi sunt sceleratißime, sanctißimo ueri Dei nomine, & uerbo Dei uoce prolato, effectuumq; quos opera Dei in natura ordinata pariunt, falsa repræsentatione, duabus de causis: cum ut contumelia Deum afficerent atq; illuderent operibus Dei, tum ut dolum subtus latentem occultarent, persuasis hac specie hominibus, ut crederent efficacia uerborum talia effici, quorum oporteat esse uim miram, cum ad solam Dei dicentis uocem totus hic mundus prouenerit & extiterit. Atque ut ea quæ hactenus enumerauimus, arte composita uidemus ad abolendam prorsus gloriam Dei in genere humano & extinguendos ueros Dei cultus, sic his uidentur uoluisse repræsentare & extenuare creationem, ut si uerbis æque efficere se illa posse homines experirentur, quæ Deus ipse præstitisset: despicerent, aut certe minus mirarentur opus naturæ, & autorem curarent leuius, deniq; ne uterentur amplius his in natura medijs propositis.

Hinc extiterunt incantationes, quæ hoc orsæ initio, postea nouis præstigijs amplificatæ, & confirmatæ, creuerunt in immensum, & doctrinam utramq; sacram & physicam obscurarunt. Estq; eo usq; progressus hic diabolico fascino introductus furor, ut existimatum sit, non solum mentione nominis diuini et recitatione sacrorum uerborum, confici,

confici, quæ expeterentur, aut naturis rerum uel nouas indui uires, uel priores eximi, infirmari, aut uegetari, aut naturæ cursum mutari, astra cœlo detrahi, fulmina elici, serpentes feritate exui uenenoq; bestias mulceri, ferrum rumpi, aliaq; huiusmodi: uerumetiam noua corpora aut subito creari ut nubes, pluuias, uentos, aut ad certos cœli po situs, sed aut his uerbis adhibitis, aut certis characteribus insculptis, quorum sit uis & efficacia maior penè, quàm creaturarum ipsarum, fabricari posse: adeoq; characteres solos incisos alicui mate riæ, illitosue, & gestatos multum pollere. Quorundam hominum tota corpora serpentibus aduersari & terrori esse, tactuq; ipso leuare percussos suctuue modico, creditum fuit. Quorum è genere celebrantur Psylli Marsiq;, & qui Ophiogenes uocati sunt in insula Cypro, ex qua familia legatus Exagon nomine à Consulibus Romæ in dolium ser pentum coniectus, experimenti causa, circum mulcentibus lingua serpentibus ipsum, miraculum præ buit. Regibus Francicis aiunt familiare esse, strumis mederi aut sputi illitione, aut absq; hac solo contactu, cum pronunciatione paucorum & solennium uerborum: quam medicationem ut fieri sine diabolicis incantationibus manifestis facile assentior, sic uel ingenita ui aliqua constare, quæ à maioribus propagetur cum seminum natura, ut morbi propagantur & similitudines corporum ac mo-

rum,

rum, uel singulari munere diuino, quod consecratione regno ceu dedicatis contingat in certo communicatum loco, & abesse superstitionis omnis inanem persuasionem, quæq; hanc sanciunt, mirifica euentuum ludibria, non facile crediderim, etsi de re non satis explorata nihil temere affirmo. Certe eos, qui in prehendendis & cicurandis Viperis, harumq; uenenatis ictibus contemnendis donum Sancti Pauli nunc falso iactitant, Eos, inquam, adiurationibus sese munire, minime dubium est. De Veneficijs autem testimonia poëtarum nota sunt. Veneficia Circes Homerus descripsit. Virgilius inquit.

Carmina uel cœlo possunt deducere Lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyßis. &
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. &
Atq; satas alio uidi traducere messes.

In 4. Æneid: Dido inquit ad sororem Annam,
Hinc mihi Maßylæ gentis monstrata Sacerdos,
Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Sistere aquam fluuijs, & flumina uertere retro,
Nocturnosq; ciet manes, mugire uidebis
Sub pedibus terrã, & descendere montibus ornos.

Gloriatur de talibus & Venefica apud Ouidium.
Cum uolui, ripis ipsis mirantibus, amnes
In fontes redire suos, concussaq; sisto,

Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaq́; induco, uentos abigoq́; uocoq́;,
Vipereas rumpo uerbis et carmine fauces,
Viuaq́; saxa sua conuulsaq́; robora terra,
Et syluas moueo, iubeoq́; tremiscere montes,
Et mugire solum, manesq́; exire sepulchris,
Te quoq; Luna traho, &c.

Apud Homerum carmine Autolyci filius sistit sauciato Vlyßi sanguinem.
ὠτειλὴν δ' ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο
δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
ἔσχετον.

Et huius generis sunt Virgilij, Theocriti & Catulli φαρμακεύτριαι. *Tutiam uirginem uestalem incestam Romæ cum precatione certa aquam cribro hausisse anno Vrbis 609. Plinius autor est. Idem ex L. Pisonis annalibus, Tullium Hostilium regem ex Numæ libris eodem, quo ille, sacrificio Deos euocare conatum, quoniam parum rite quædam fecisset, fulmine ictum refert.*

Fuit omnibus temporibus magna incantationum uarietas, quas alij alijs modis exercuerunt, uel simulachris et imagunculis, uel characteribus uel rebus creatis, plantis, animalibus, horumq; partibus, metallis, aut arte fabrefactis corporibus, sed ut plurimum ad illorum organorum constructionem, aut usum, uel sacris Dei oraculis, uel blasphe-

mis

mis diaboli uocibus deblateratis, à quibus uim omnem proficisci, ac pendere arbitrantur, Diabolo interea consentiente, colludente, & uel reuera expediente, quæ incantator molitur, uel fascino ac præstigijs quædam illis similia adornante. Verba sunt alia impetrantis, alia depulsoris, alia commentationis. De Æmilia uirgine Vestali annotatum est, quod cum ignis sacer extinctus esset, negligentia unius sociarum uirginum, cui curam illius custodiamq; demandarat, ipsa suam demonstratura innocentiam præfatis precibus impetrauit, ut lacinia, quam de ueste abscissam conijciebat in aram Vestæ, sua sponte exardesceret. De genere incantationum sunt illæ nominibus notatæ imposturæ. φαρμάκεια, κοσκινομάντεια, ἀξινομάντεια, κεφαλαιονομάντεια ἀλεκτρυομάντεια, φαρμακεία est, qua ex creaturis & præcipuè corporibus mixtis, noua ui imbutis falsa opinione, ac uelut consecratis, φαρμακευταὶ præparant pharmaca noxia & salutaria mira & Diabolica ui ac uarietate: de quibus Noxia uel epota, aut quouis modo assumpta intra corpus, cient periculosas ægritudines, amentiam, cœcitatem, furiosos amores, apostemata & alia, uel contactu inficiunt, uel si condantur alicubi, ex interuallo transcẽsa, aut præterita nocumentum infligunt, uel ex disiunctissimo etiam spacio ceu neruo emissa excussaq; uiolenter, feruntur in eos, quos petunt: Salutaria uero malis

incußis medentur. Non enim Diabolo difficile est fascino illata mala, eodem soluere ac tollere. Vsitata nimis est hæc ratio ueneficis, quæ certis anni temporibus herbas ad certarum uocum pronunciationem euellunt colliguntq;, aut alia suis accommodata artibus conquirunt, ea opinione quod ex istis uerbis eam, qua ipsis opus est, uirtutem contrahant. Iis deinde aut ad remedia utuntur, aut si noxium aliquid parant: cibo potuue hominum iniectis aut in pecorum pabula sparsis, aut saltem collocatis eo cum fascino, qua transeundum est, uel alio, mirifice lædunt, & perimunt etiam animantia, quæ fere talibus degustatis, uel solo halitu attractis, uel transitu perstrictis aut superatis, euestigio inficiuntur, & aut statim concidunt ac moriuntur, aut lenta consummuntur tabe. Vidimus φαρμακεύτας, qui tormentis examinati in confeßione magnum recensebant eorum numerum, quos læsissent, quorũ aliquos excœcarant, aliquos mutilarant, aliquos ὑβοὺς καὶ κυφοὺς reddiderãt. Nouimus & Pagos, in quib. multos annos illa quæ ingressa fuerant uel egressa armenta perierunt, & non fuisse infecta pabula uel illud certo indicabat, quod uicinorum pecora eodem usa pastu, noxij nihil concepissent, sed fascinum fuisse defossum sub uia publica qua armenta pastum agi consueuerant, euentus postea ostendit, cum eruto & sublato fascino actus mutaretur.

Pythagoram hac multum usum, magorum imitatione, & Democritum, Plinius annotauit. Indiderunt peculiaria illis herbis nomina, quibus incantationes peregerunt. Pythagoras Coracesiam, Calliciam, Menaidem: Corinthadem, Aproxin celebrauit, pene ipso sono, metuenda nomina, nunc uero & ex omni memoria magno cum emolumento extrita atque abolita penitus. Primis duabus aquam glatiari, Corinthadis decocto in aqua succo, protinus sanari ictus serpentum, si eo fouerentur: eundem effusum in herba si quis uestigio contingeret, aut si eo forte respergeretur, insanabilem perire, monstrifica prorsus natura ueneni, proditum eis libris constat. A Democrito usurpata memorant Chirocineta, Aglaophotin, Marmaritin, Achemenidon, Hippophouada, Adamantida, aliasq; penè innumeras. Marmaritide usos magos, cum uellent euocare Deos. Achemenidis radices in pastillos digestas, si sontes interdiu cũ uino potarẽt, per cruciatus nocte cõfiteri omnia quadam numinũ imaginatione memorant. Horũ noticiã cũ usu ipso sublatã merito Deo gratias agim9.

Similes sunt huius generis incantationibus consecrationes olei, salis, aquæ, herbarum Pontificijs usitatæ, quas nunc etiam ludibrijs sophismatum tueri multi conantur, hoc nitentes argumento. Dicenda est precatio ad mensam. Ergo fiant consecrationes olei aquæ & similium

Papistis

Papistis usitatæ. Nequaquam hæc similia sunt. Precatio ad mensam gratias agit Deo conditori de communicatis rebus necessarijs ad alimoniam & sustentationem corporis, & petit fœlicem harum usum ac fruitionem conuenientem ordini instituto diuinitus. Consecratio Pontificia res illas addictas usui corporis transfert ad usum alium contrarium ordini diuino, & excogitatum atque institutum humana autoritate contra Dei expressa mandata, & fingitur conferre uim illis rebus ad eluendas sordes & inquinamenta peccatorum, solidanda uulnera corruptæ naturæ, depellendos dæmones, præparandos animos ad receptionem gratiæ infundendæ. Additur & hoc, res consecratas Sacramenta esse, per quæ Deus sit efficax, ut per Baptismum ab ipso ordinatum. Has et alias huius generis portentosas & uere magicas superstitiones execremur. Etiam ipsum execremur in his consecrationibus abusum uerbi diuini, quod impia & diabolica persuasione adhibetur ad eas res efficiendas Verbum Dei, quas nec physica aliqua ui & natiua gignit, sicut res conditæ in natura, nec peculiari constitutione Dei. Nusquam enim aut præcipiunt usum uerbi diuini talem Sacræ literæ, aut tribuunt Verbo patefacto uel creaturis hoc consecratis hanc uim, quam falso utrisq; affingunt. Et certißimum est Sacramenta gratiæ Dei, per quæ Deus sit efficax, nullam

creaturam, non homines non angelos instituere posse.

κοσκινομαντεία & ἀξινομαντεία *ad peruestigandos atq; apperiendos occultos scelerum autores, & res alias obscuras explorandas ac proferendas incantatores utuntur. hanc securi expediunt rotundo palo infixa, aptatáq; ad normam ac perpendiculum, & cum præfatione, ordine enumeratis nominibus eorum, qui in suspitione hærent. Ad cuius se mentionem securis uel leui impulsu circumagit aut nutat: eum culpæ reum peragunt. Illam administrant cribro forcipi imposito, & forcipe binis tantum apprehenso atq; eleuato digitis, itidemq; præfatis precibus & recitatis nominibus suspectorum: quocunq; appellato, cribrũ uel tremit uel nutat, uel conuertitur, eum arguunt reum sceleris, de cuius autore quæstio instituitur.*

κεφαλαιονομάντεια *asini capite super prunas assato nescio quibus ritibus absoluitur.*

Incantatoribus etiam accensentur, tum ἐξορκίσαι *qui deierant dæmones, quorum diris aut deierationibus illi quandoq; uolentes & colludentes cedunt: tum* ἀπόμακται, *uel* ἀπόμακτραι, *uel* καθαρταὶ *appellati, qui arcere fugareq; dæmones, & de obsessis exigere infectosq; expurgare ac restituere in integrum credebantur.*

ἀλεκτρυομάντεια *erat, qua opera & indicio*

galli

galli gallinacei cognoscebantur occulta & futura. Peragebatur autem, ut proditum est, hoc modo. Literæ uiginti quatuor in puluerem inscribebantur, quarũ cuiq; granũ hordei & tritici imponebatur. In hæc emittebatur gallus gallinaceus carminum adiurationibus prius in hunc usum expeditus. De quibuscunq; enim ille literis grana abripuisset, illæ coniunctæ rem quæsitam declarare putabantur. Hac Iamblichum procli Magistrum scrutatum memorant, quis post Valentem Cæsarem esset imperaturus. Cum autem Gallus grana de solis quatuor literis, ϑ. ε. ο δ. sustulisset, incertum fuit Theodosius ne, an Theodotus, uel Theodorus uel Theodectes designaretur. Itaque uaticinio cognito Valens plurimos his nominibus notos, metuens insidias, interfecit, quæsitis etiam uatibus ipsis. Iamblichus ergo seuiciam Imperatoris metuens, hausto ueneno mortem sibi consciuisse dicitur.

Vagatur hinc inde & genus quoddam impostorum squalida tetraq; & deformi specie & habitu peregrino, quos recentes Græci Attinganos, Nos Zigeunos nominamus. Creduntur ex Ægypto primum & uicinis Aphricæ partibus prodiisse, ubi incantationum atq; uniuersim omnis generis præstigiarum & diuinationum tantus est usus, ut nihil nisi consultis uatibus suscipiatur, & magnus uatum numerus singulis diebus in foro publi-

co, in compitis & pergulis præstoletur consultu-ros, quod qui Alexandriæ, Alcairi quæ Memphis est, & in locis uicinis fuerunt, pro certo compertoq; affirmant.

Ex incantationum genere sunt illa quoque ex nostris Ecclesijs Dei beneficio & restitutæ doctrinæ luce profligata & exterminata ἀνώνυμα artificia conciliandorum per philtra amorum, effæminandorum uirorum, exquirendorum thesaurorum, surripiendarum furto rerum alienarum, ciendarum tempestatum & similium, quorum adhuc alibi uiget usus, & est in honore atq; admiratione usurpatio. Sed ignorari præstat uel sola horum nomina. Moneri tamen præmuniriq; imperitos utile est, ne ascititio illo ex uerbo Dei & creaturis rerum ornatu habituq;, quo uenditantur, decipiantur ac seducantur.

Præcipuum in hoc artificio scelus est horribilis prophanatio sanctißimi nominis Dei, & abusus pene deformis uerbi Dei, quibus excusantur & ornantur pleraque. Non est aliud tetrius & maius mendacium, & magis contumeliosum in Deum, quàm fingere ex recitato nomine aut uerbo Dei, protinus corripi ea, quæ usurpantur media, noua ui effectrice aut rerum seuerißime prohibitarum à Deo, ut cædium, furtorum, læsionum multiplicium aliarumq; huiusmodi, aut operum

quæ

quæ ſolus omnipotentia ſua Deus efficit, quale eſt cõmentum Cabaliſtarũ, qui decem Dei ueri nominibus, & Angelorum, quorum meminerunt ſacræ literæ, ea, quæ magnifica ſpecie pollicentur, & Diabolo iuuante, Deo permittente quandoq; conficiunt, peragere ſe affirmant.

Non eſt ſcelus maius, quàm depoſita omni cogitatione de ſalute propria, abuti uerbo Dei ad præſtigias Diaboli in Dei contumeliam tegendas, aut etiam pingendas, quod ex arcano ſinu Patris Filius Dei immenſo uictus amore generis humani, deprompſit ac promulgauit miſerorum ac perditorum hominum cauſa, ut hi cum eſſent lapſu primorum parentum prorſus auulſi à Deo, omniq; gratia excußi: ex hoc ſe in gratiam repoſitos diſcerent, haberentq; certa & expreſſa teſtimonia uoluntatis diuinæ erga ſeſe, quibus ſe in ueris animorum conſternationibus, & ancipitibus diſtractorum ſenſuum animi fluctibus erigerent & erudirent.

De uero uſu Paulus concionatur Timotheo. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὀφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ. ἵνα ἄρτιος ᾖ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. Item, τὸ εὐαγγέλιον δύναμις ἐστὶ τοῦ θεοῦ εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι.

Insita est mentibus humanis & sæpe repetita diuinitus noticia legis, ut & qualis sit Deus & quales nos esse postulet ostendat, & à præscripta norma discrepantes condemnet. Non insita mentibus, sed uoce filij Dei promulgata est doctrina Euangelij generi humano post lapsum, ut cum propter peccatum quod est ἀνομία, totum genus humanum sit factum reum æternæ iræ Dei & æternæ damnationis, nec poßit suis uiribus præstare, quod immutabilis norma iusticiæ diuinæ exigit, promittat generi humano utrumq;, cum reconciliationem cum Deo, & acceptationem ad uitam & iusticiam æternam gratuitam propter meritum filij Dei, ac defensionem à Filio Dei aduersus insidias & sæuitiam Diaboli: tum auxilium spiritus sancti, quem mittit filius à Patre, ut huius impulsu, ductu, gubernatione & efficaci auxilio conuerti ad Deum per ministerium Euangelij, & assentiri ac credere uerbo, & ueram Deo obedientiam ad præscriptum legis diuinæ præstare incipiamus. Ad hanc doctrinam ita sese alligauit Deus, ut hac doceri nos de sese & sua uoluntate: in hac quæri & cognosci: per hanc efficax esse uelit in cordibus nostris. Addidit doctrinæ Sacramenta uelut Symbola gratiæ incurrentia in oculos & σφραγίδες promißionis, quam doctrina offert & exhibet, per quæ uult nos confirmari, tanquam illustribus & conspicuis testimonijs de sua

erga nos uoluntate. Non enim uult uagari animos sine certa norma fidei rectrice, nec quærere aut expectare peculiares alias extra uerbum patefactiones, sed astrictos nos esse uult ad Verbum & Sacramenta. Arguit Deus uerbo suo peccata, & cum in ueris doloribus promißionem audimus, & apud Deum consolationem iuxta promißionem quærimus, certo accipimus à Deo propter filium, Gratis, sola Fide, remißionem peccatorum, & imputationem iusticiæ, & Spiritum Sanctum, quo agnitio ueri Dei & inuocatio, & læticia in corde accenduntur. Hoc modo & nullo alio, nimirum propter filium, gratis, sola fide, quæ audita uoce Euangelij à spiritu sancto accenditur, uult dare Deus & dat iusticiam & uitam æternam. Neque hæc efficiuntur uirtute, aut Verbi per se aut Symbolorum in Sacramentis, sed efficacia spiritus sancti, qui ex sententia arcani decreti diuinitatis & ex pacto promissoq;, quod Filius protulit, per hæc ceu organa in instituto usu docet & illustrat mentes, & ferit, excitat, accendit & uiuificat corda assentientium Euangelio & utentium Sacramentis. Sic de Euangelio dicitur, Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, id est, est illa res, qua Deus est efficax in cordibus credentium & regenerat ea ad uitam æternam. Dißimilis enim ratio est doctrinæ cœlestis & Philosophicæ. Philosophica doctrina erudit mentes ijs de

rebus, quas ipsæ sua ui & insitæ atq; connatæ lucis ceu prælucentis luminis adminiculo & ductu percipiunt & intelligunt. Harum *cogitatio (ut est mirificus inter se consensus præcipuarum uirium in homine) mox afficit* δυνάμεις ὀρεκτικὰς *præcipuas in uoluntate & corde, & in utraq; parte ciet* ἐνεργήματα *noticiæ congruentia, quæ quidem ipsa* φυσικὴ δυνάμεις *partis utriusq; ceu impulsa à præcedente noticia sua ui gignit.* Or*dine enim & lege naturæ præcedit cognitio, sequuntur motus & impetus uoluntatis & cordis cognitioni respondentes, quos alia ac diuersa commouet diuersos.*

D*octrina cœlestis de ijs rebus concionatur, quæ neq; intelliguntur neq; apprehenduntur assensu, nisi mentibus à Spiritu Sancto noua ac cœlesti luce perfusis, nec perceptæ spirituales, uiuificos ac* D*eo placentes motus excitant, nisi simul corda afflet & inflammet idem spiritus sanctus, qui quidem hæc efficit per* V*erbum &* S*acramenta.* E*t differunt in infinitum hi à* S*piritu sancto accensi motus ardentes & uiuifici, ab illis lege & ordine naturæ doctrina philosophica excitatis impulsionibus. Sunt ergo illuminatio mentis, uiuificatio* καὶ ἁγιασμὸς *cordis & uoluntatis effectiones spiritus sancti, quas hoc modo, id est, per* V*erbum &* S*acramenta exuscitat in cordibus audientium* V*erbum* D*ei & assentientium, non in*

naturis

naturis alijs brutis quibuscumque, ut aqua, oleo, plantis, scilicet ut aspersione, illitione, annexu, deglutitione cum ijsdem propagentur in homines et adhærescant.

His usibus dedicatum: ad hos traditum est uerbum Dei generi humano et commendatum uoce de cœlo sonante, quæ præcipit, ut audiamus filium, nimirum, ut per hoc spiritus sanctus conuertat hominem ad Deum, qui horrenda peccati labe & tristi deformiq; naturæ suæ ruina est à Deo auersus: Non ut illis abusibus seruiat, quos comminiscuntur incantatores & Pontificiarum consecrationum autores, ut à ministris recitatum uel gignat nouas creaturas, uel creatis antea imprimat nouas uires. Cumq; pronunciet Lex Dei: Non assumes nomen Domini Dei tui in uanum, Non .n. insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui inuanum: certißimum est & immutabiliter uerum, quod omnes illos, qui utuntur talibus incantationum ritibus ac modis, tristißimæ maneant pœnæ.

Porro indidit Deus in prima creatione creaturis singulis certas uires, & certos agendi modos, accommodatos usibus certis, quos instituto à sese tenore procedentes conseruat et adiuuat uim conferens, & rursus cum uult uel intendit, uel remittit, uel inhibet, ut sæpe dixi. Est .n. naturæ Dominus. Hoc Dei opus imitari nulla creatura potest.

*test. Quanquam.n.ars interdum, tum expolit at=
que absoluit hoc, quod à natura uelut primis line=
is ductis inchoatum est ac præparatum, tum ex
dissoluta mixtione corporum singulas partes, non
simplices tamen, sed compositas educit ac separat,
tum ex mixtis inter se uaria proportione diuersis
rebus, dilutisq́; ac maceratis liquore aliquo, ex=
primit ceu nouas qualitates beneficio ignis: tamen
non gignit nouas substantias, non qualitates rebus
nouas afformat, sed absolutas antea ac temperatas
à natura, noua proportione miscet, quæ sua se ui
mutuo subigentes ac macerantes, tandem coeunt in
unam & nouam massam. Si ergo ars deficit in
hoc: multo id minus præstigiæ* Diabolicæ *ἀναιτι=
ολόγητοι prorsus, & solis fucatæ uerborum im=
posturis præstabunt. Quare si quid tale sub præ=
textu uerborum ac creaturarum seu reuera fit,
seu fascino effingitur: id* Diabolus *conficit:* Nihil
*accedit rebus, nihil decedit ex sonitu uerborum
qualicumq́; aut quantocumq́;.*

*Oportet etiam accurate discerni ueros phy=
sicos & necessitati corporum destinatos usus cre=
aturarum à spiritualibus usibus quarundam, quos
singulari et expresso mandato* Deus *Ecclesiæ præ=
cepit Et ab utrisq́; procul remoueri oportet ab=
usus, quos ijsdem comparari & adiungi ui pre=
cum falso fingunt incantatores. Creaturas corpo=
reas condidit* Deus *ad certos fines & usus serui=
entes*

entes corpori humano, discrimine multiplici, alias ut sint cibi, alias ut sint potus, alias ut medicamenta sint, alias ut res nascentes gignant, foueant, & attemperent humanis usibus, sicut Deus mirabili sapientia singula distribuit & distinxit. Ad hos ordinatos usus legitime utendum est creaturis cum precatione & gratiarum actione, de quibus & Paulus inquit, Sanctificatur cibus per uerbum Dei & per precationem. Vbi sanctificare non significat uirtute uerborum substantias rerum aut mutare aut nouis uiribus instruere, quasi sit uis in uerbis ἐνεργητικὴ mutans naturas rerum, sed significat talem usum Physicum, coniunctum cum precatione & gratiarum actione, placere Deo, & non esse contrarium ordini & constitutioni diuinæ. Ab his usibus physicis directis ad corporum conseruationem multum differunt spirituales usus uictimarum in sacrificijs sanctorum Patrum, quas Deus typos esse uoluit futuræ uictimæ Christi: itemq; Symbolorum externorum in Sacramentis, ut sectionis certæ partis in Circumcisione, aquæ in Baptismo, panis & uini in Cœna Domini, quas res Deus expresse præcepit usurpari non ad physicum, sed alium finem spiritualem, ut in usu ordinato sint externa symbola docentia oculos, sicut auribus accipitur promißio, quæ testificentur de promißione & uelut σφραγίδες obsignent eam in cordibus credentium, scilicet ut

mens

mens intuens in hæc oculis obuia signa commonefiat de Dei uoluntate, & certo statuat sine ulla dubitatione se cum mandato usu harum rerum participem fieri eorum bonorum, quæ promißio profitetur & offert, & non aliorum, et cum his signis Deum uelle se nobis communicare & efficacem esse, & eo modo ibi efficacem esse in nobis, quem ipse instituit & non aliter. Nec ipsa per sese Symbola Sacramenta sunt, sed in uero & diuinitus sancito usu, cum fide fit applicatio beneficiorum, quæ promißio offert. Vt autem nullius est creaturæ condere Sacramenta, aut alligare Deum ad alias creaturas, ad quas sese non sponte expresso uerbo alligauit, sic nullius est creaturæ instituere usus spirituales ullius rerum, tales uidelicet, qui deleant peccatum, & renouent ac reparent corruptam naturam ad iusticiam & uitam æternam ἐνεργείᾳ spirituali & omnipotente, quæ Dei solilius est. Et fingere sine uerbo, quod Deus ad hanc rem magis sit efficax quam ad aliam, simpliciter est fabricare Idolum. Extra suum itaq; usum Symbola Sacramentorum prorsus nullam habent Sacramenti rationem. cūq; mutatur ritus aut transfertur extra institutum ordinem ad alios usus, non est Sacramentum, sed actio superstitiosa aut idolum. Sic nec Iudaica nec Mahometica circumcisio hoc tempore ullo modo rationem Sacramenti habent. Nec panis qui circumgestatur à Pontifi-

ciјs, ullo modo rationem habet Sacramenti: & adoratio panis prorsus est Idoli adoratio conficta extra institutionem, qualis fuit adoratio ignis Chaldaici aut Persici, quem fingebant esse Deum. Nec recitatio uerborum institutionis cœnæ cum gratiarum actione & precatione, quam consecrationem uocant, mutat substantiam panis, sed hæc simul sunt ritus, qui discernit hanc cœnam à prophana cœna, qua corpus pascitur, & ostendit non ad physicum usum, sed alium spiritualem institutum esse.

Manifestum est itaq;, quod his & physicis atq; in natura ordinatis, & spiritualibus atq; Ecclesiæ soli traditis usibus creaturarum prorsus aduersentur & repugnent commenticij abusus incantatorum, qui dum fingunt admurmuratarum precum uirtute uel inseri atq; infigi creaturis nouas uires, uel uim adferri Deo, ut cogatur præstare ac perficere, quod parant ipsi & moliuntur, contumelia Deum afficiunt summa, & horribiliter polluunt ac prophanant Dei opera & instituta. Vt cum aqua Baptismi utuntur ad tollendos morbos: aut oleo consecrato ad reliquias peccati extirpandas. Quantus furor est sine certo & euidenti testimonio scripturæ, aut fingere aut credere, quod ex sono pronunciatorum uerborum adhibita subiecta inuadat atq; obsideat uis noua, quæ sese extendat in immensum, & ex longißimis interuallis

uallis afficiat eos tantum, ad quos consilio & opera incantatoris dirigitur? Quantum scelus est facere Deum ministrum uesanarum cupiditatum, quas explere ipsis & alijs: & exequutorem scelerum ac flagitiorum, ut cædium, furtorum, rapinarum, quæ perpetrare: & adiutorem impurißimæ ac fœdißimæ libidinis, quam exercere incantationum adiumento sæpe conantur? Hos furores detestemur.

Multo magis commenticium est, quod incantatores de characteribus hac illaue figura delineatis sculptisue, tum simulachris aliqua specie expolitis, tum corporibus ad certos cœli positus elaboratis & imaginibus insignitis, deq; numeris formisq; elementorum, oracula sese excudere iactitant. Id enim communi sensui repugnat. Primum de characteribus certum est, perpetua sibiq; consentiente experientia: quantitates nullas, nullasq; figuras substantijs ab ipsa natura circumdatas efficaces esse, neq; inde accedere rebus aliud quidq̃, quam quod hæ attributam singulis à natura molem constituunt ac definiunt: illæ eandem conformant specie singulis conueniente ex prima ordinatione & propria, non eò tantum ut hæc species externa distinguat naturas cognatas, sed ob certos & rebus ipsis commodos usus. Neq; enim casu, aut ex fortuito confluxu cohæsioneq; & coalitu atomorum in suas singula corpora coierunt formas,

mas, sed magna sapientia formata membra δημιουργὸς naturæ eo collocauit & coniunxit ordine, ut aptam & congruentem singulis figuram constituerent. Si igitur illarum figurarum nulla uis est, neque ἐνέργεια quas natura molitur & rebus affingit: multo minus manu fabrefacti characteres agent aliquid, & ut ostendi antea, impium est & falsum, quod sacra uerba ea ui pollere comminiscuntur, ut in chartas membranasue consignata literis, solis literarum figuris ea, quibus sit opus, præstent. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti, inquit Paulus. Verba Euangelij audita, lecta, cogitata, accepta & retenta firma fide, multum uersata in animo, efficacia sunt et afflictas mentes consolantur, muniuntq; aduersus Diaboli insultus, & accendunt ardentem inuocationem, quæ à Deo impetrat, quæcumq; petit: nihil tale agunt chartis illita & uel de collo suspensa, uel superliminio imposita, uel subtus limen in terram defossa. Non enim terretur, profligatur aut uincitur Diabolus conspectu scriptarum aut incisarum sententiarum, quacumq; sint expressæ forma, eleganti uel aeformi: sed fide ex uera constantiq; agnitione Dei & instinctu Spiritus sancti proficiscente, & uerbo Dei acriter præliante.

Simulachra quæ uel ex cera parant, uel alia quauis materia, nihil illorum agere, quæ ipsi requirunt, uel inde conspicuum est, quod condere

corpora certis & necessarijs prædita uiribus Diabolo impoßibile est, cum creatio solius sit Dei opus. Nec uerbis uim aliquam illis infundi corpusculis ex antedictis patet. Neq; ullius est humani ingenij perspicacia tanta aut potentia, ut ficticijs poßit imagunculis uiuas indere aut intexere uires. Construit ars αὐτόματα, quib. effingit mūdi circumactus & conuersiones rotulis ferreis, & dentatis, certo dispositis & coagmentatis ordine, appensoq; pondere, quo illæ impulsæ tractæq; circumaguntur, & hoc cui inclusæ sunt, corpus promouent, ut sua ui progredi aut circumagi uideatur, eo usque, donec uel ea quæ trahit moles sistatur, uel qui alligant eam, funes decurrerint.

De Stratone Lampsaceno, eo qui Theophrasto succeßit, tertiusq; ab Aristotele Peripatheticas scholas principes habuit, proditum legimus: quòd cum Epicurei cum asperis suis et insectilibus, ac leuibus hamatisq; corpusculis in derisiones incurrissent: ut redargueret etiam iam ante explosa illorum commenta, docuerit omnia ut natura: id est, sponte sua effecta essent, ita etiam illius moderatione ferri & agitari, neq; ullarum rerum causas in ea non inueniri, & eas singillatim persequens subtiliter perscrutatus traditur, sic ut faceret naturalia pondera ac motus, quibus perpensa librataq; constarent uniuersa.

Sed tale quiddam, quale ἐπῳδοὶ falso iactitant

ac

ac pollicentur de suis εἰδώλοις, nulla ars humana perficiet unquam. Ludit ergo sub illa simulachorum specie Diabolus, & hoc exequitur quod ἐπῳδοὶ captant & persequuntur, ut ab imagunculis uis omnis proficisci uideatur.

Commentitius est et tertius ille fucus, quod certo cœli positu formatos characteres uel simulachra, illo tempore, loco, momento, ui maiore & ualentiore de cœlo commoueri fabulantur. Agunt astra in naturam elementarem, in eaq; cient & miscent primas qualitates, quæ rursus mixta ex elementis corpora, suisq; absoluta & conformata specificis formis, siue in hoc circumfuso dudum sint uersata aere, siue in eum recens exponantur, afficiunt: multoq; magis recentia, adeo ut temperiem ex seminibus propagatam non parum immutent. Et respondent effectus tum qualitatibus ipsis, tum mixturæ qualitatum, quam uocant κρᾶσιν corporum: Imo cum natura ipsa, id est, ui natiua seminum astra moderantur & gubernant formationem corporum. In ea opera, quæ manibus fabricantur, astrorum nulla uis est. Non .n. noua instituitur ibi mixtio qualitatum: non materiæ motibus uarijs præparatæ & conuenienti qualitatum temperie indutæ, noua & οὐσιώδης conficitur & applicatur forma: sed corpori sua iam antea conformato materia & forma, quibus existit & conseruatur, suaque instructo crasi, arte

accommodatur noua & accidentaria species, ad quam nihil astra, nihil qualitates in aere, quæ tunc sunt, conferunt: Imo tota illa ficticia species ociosa est & inefficax. Aut si omnino talis aliqua uis cœlo excussa desilit, (quod tamen falsißimum est) cur illa non potius uiuis & uegetis corporibus animantium, aut illorum ipsorum, qui tum simulachra formant, quam sculptili semiputri, aut conflatili, uel cereæ aut lapideæ imaginculæ inhærescit? Absurdißimum est somniare talia, nisi fortasse astra uolunt cum delectu quodam suas distribuere uires, ut certo iudicio uim suam tunc dirigant ad præscriptum incantatoris, in hæc potius ad ipsorum imaginem composita et expolita corpuscula quam cætera. Sed relinquemus has incantatorum & ariolorum præstigias, quæ excogitatæ sunt, non ut tales sint, quales esse apparent, sed ut obscurent gloriam Dei & ueritatem doctrinæ utriusq; sacræ & physicæ, atq; occultent, & uestiant ueneficas artes diaboli. Et uidentur esse incantationes prorsus falsæ æmulationes Sacramentorum, quæ inde usq; ab initio Deus in Ecclesia doctrinæ addidit, adhibitis externis Symbolis, cum quibus se efficacem fore professus est in credentibus. Hanc efficaciam Diabolus abusu Sacramentorum & incantationibus imitari conatus est.

Cumq; certißimum sit plenas esse incantatio-

nes horribilium blasphemiarum, mendaciorum, præstigiarum diabolicarum, aliarumq; rerum seuerißime uetitarum diuinitus: sequamur uocem diuinam, præcipientem, ne abutamur sancto nomine Dei, neue incantationibus uel studeamus, uel utamur, & cogitemus de iudicio Dei aduersus incantatores, quod declarauit cum inquit, Incantator βδέλυγμα est Domino Deo suo. Atq; eam ob causam execremur & fugiamus omnia illa artificia, quacumq; proponantur specie, siue uerbi Dei prætextu deferantur, siue cum precationibus palam ad Diabolum directis sint exercendæ, quas cognoscere promptius est: etsi ne illæ quidem, quæ fuco uirium effectionumq; naturalium & ordinatarum cælantur, facile fallunt aliquem, nisi quis sponte & sua uoluntate decipi uelit.

DE DIVINATIONE Extispicum.

RÆCI ἱεροσκοπίαν & θυηκλῶ uocarunt considerationem hostiarum immolandarum ante et post mactationem, atq; uniuersim cum accuratam contemplationem eorum, quæ offerebantur ficticijs numinibus, tum notationem obseruationemq; aliorum, quæ intercidebant forte, dum sacra fierent,

& diuinationem ex his coniectationemq́; de numinum erga eos, à quibus ſacrificia inſtituebantur, affectione & uoluntate, deue ſequuturis euentibus proſperis uel aduerſis. ἱερεῖα enim & θυσίας ſacrificia nominabant, & θυτὰς καὶ ἱερεῖς ἢ ἱεροσκόπους τοὺς δι' ἐντόμων μαντευομένους, quos extiſpices ſpeciei nomine latini uocarunt. Origo ſacrificiorum Ethnicorum & totius ἱεροσκοπίας ex illis eſt ritibus, quos à principio ſancti Patres, Adam, Seth, Nohe & filij Sem, Iaphet, & cæteri uſurparunt, & pie religioſeq́; coluerunt, conſeruarunt, atq́; exercuerunt, non autoritate arbitrioue priuato, ſed iuſſu mandatoq́; Dei. Nam ut ante, ita poſt lapſum primorum parentum cum Deus recepiſſet genus humanum uictus interceßione Filij, & uoluntaria ſponſione obedientiæ integræ exoluendæ pro genere humano, eorumq́; perpetiendorum atq́; exhauriendorum, quæ illi perferenda fuiſſent inæternū: Tūc ergo non uoluit genus humanū uel pecudū more uagari temere absq; lege et noticia dei cōditoris, uel petulanter fingere ex arbitrio numina & cultus, ſed tradidit promißionem de Meßia naſcituro ex muliere, conculcaturo caput ſerpentis, et inſtauraturo genus humanum, ut fieret rurſus ναὸς ἅγιος καὶ εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἐναργής: In ea ſe & ſuam ille uoluntatem cum perſpicue demonſtrauit, tum illuſtrißimis & euidentißimis confirmauit teſtimonijs.

Ad

Ad hanc promißionem & hunc in ea patefactum Deum alligauit animos hominum, huic intentos eos atq; adfixos esse uoluit, exclusis & prohibitis omnibus commentis alijs quibuscunq;, & undecumq; ortis. Atq; ut ante lapsum, quanquam clarißimam sapientiæ & iusticiæ lucem accensam de æterna sua luce primorum parentum animis inseuerat, quæ quid requireret, quæq; præstari uellet immutabiliter ostendebat: tamen peculiarem expresso mandato constituebat legem in oculos incurrentem, quæ iubebat eos abstinere à fructibus arboris boni & mali, & in hac obseruanda suam illos sibi declarare probareq; obedientiam uolebat: sic post lapsum etsi & residuæ de prima luce scintillulæ, & paulo post subinde repetitæ ac renouatæ noticiæ legis diuinæ, satis monebant, quæ postularet Deus, quæ ipsi displicerent: tamen cũ nouo modo, & aliter quàm initio se hominum generi patefecisset, edita noua promißione: nouum etiam ei & singularem cultum adiunxit, nimirum certos ritus sacrificiorum certorum, quos retineri in sua Ecclesia, & reuerenter coli, tractari, ac peragi uera fide intuente promißionem his præfixam, id est, fiducia uenturi Meßiæ uoluit. Non temere, nec quod delectaretur pecudum euisceratione & combustione ritus tales instituit, sed cum uellet semper in Ecclesia extare beneficia Filij euidentibus et sensui subiectis ceremonijs uelut consignata:

ſingulari conſilio & ſapientia impreſſerat illis conſpicuam promulgatæ promiſsionis imaginem, ut inter adminiſtrationem rituum, mactationem, immolationem, & recitationem præceptarum precum, hac oculis expoſita & ſenſibus ſubiecta ſpecie ad monerentur de Meßia, qui ex promiſſo diuino naſciturus, & uera uictima futurus eſſet pro peccatis generis humani: & exuſcitarentur hoc ſpectaculo ad cogitationem lapſus, triſtißimarum pœnarum, reſtitutionis ſui per Meßiam, immenſi amoris & miſericordiæ Dei. Quem promißio pollicebatur, eum uelut picturis adumbratum ſacrificia oculis contuendum proponebant. Deinde occaſione horum rituum, cum repeti memoriam promißionis aßiduè, & uera gratitudine celebrari tantum beneficium, tum fidem coniunctam cum firma ſpe & expectatione Meßiæ atq; inuocationem exerceri uoluit, Eam ob cauſam, tum ut certo ſtatuerent, uere adeſſe Deum, ſpectareq; & diſcernere inter ea, quæ ex uera fide proficiſcerentur & ficticia, & idcirco maiore cura & reuerentia ea adminiſtrarent, & diligentius usq; ad natum Meßiam tuerentur & cuſtodirent: frequentißime ſanctis Patribus oſtendit ſeſe accenſis igne cœleſti uictimis.

Tandem uero cum in eo populo, in quo à cæteris gentibus omnibus ſeparato Eccleſiam ſibi collegerat, politiam etiam certis legibus conſtitueret,

ret, eo fine, ut constaret certo, quæ gens Meßiam mundo paritura esset: certa mandata de sacrificiorum ritibus, legibus, & tempore dedit, eosq; obseruari & peragi ad præscriptum uoluit accuratißime, adeò, ut si intermissa ab aliquo, aut polluta, aut secus atq; institutum erat perfecta essent: is crimen subiret læsæ maiestatis diuinæ, & reus fieret æterni iudicij Dei: Siq; ij qui præerant populo, prophanationem non uindicassent, hoc expurgato sublatoue: in idem crimen & pœnas easdem totus incideret populus. Hos ritus cum ipsis differentijs sacrificiorum repetam paulo altius, ut quos uel ex primorum parentum ritibus retinuerint, uel à populo Dei mutuati sint Ethnici: quaue illos occasione tum deprauarint, tum ad nescio quæ significata detorserint, clarius conspiciatur.

Describuntur autem in Leuitico sex genera sacrificiorum, diuina uoce repetita, & ex ore Dei per Mosen excepta & constituta, quorum tria ἱλαςικὰ erant, non quod mererentur ueniam aut condonationem culpæ & pœnæ æternæ, uel expiarent perpetrata scelera, & placarent iram Dei aduersus peccata generis humani, Sed uocabantur propiciatoria & fine & usu, quod typi erant illius uictimæ, quæ Deo satisfactura erat pro genere humano: & quando fiducia eiusdem offerebantur, placebant Deo, & impetrabant quæ pete-

bantur. Cæterum in illo populo ad hoc proderant, ut si ab illis exhiberentur qui in se crimen aliquod admiserant: testarentur uere eos pœnitere de commisso crimine. Propterea hoc consequebantur illi, ne excluderentur à societate populi Dei. Differebant autem finibus. Holocaustum διαλλακτικὸν *erat, & fiebat ad placandum Deum. Reliqua duo* ἀπολυτρωτικα, *redimebant enim pœnas certorum delictorum.*

Holocaustum, ὁλοκαυστὸν & ὁλοκαύτωμα *interpretes septuaginta,* Lutherus Brandopffer, Hebræi Olah *nominant. idem in* Psalmo 51. Calil *uocatur, quasi totum combustum, à* Celil, *quod significat consummatum est.* Tota *enim uictima, quam oportebat ex masculis uitulis, agnis, aut hœdis, turturibus, uel* περιστεριδίοις *eligi* καὶ ἄμωμον εἶναι, *cremebatur & uelut in fumum uersa efferebatur in sublime atq; euanescebat. quo significabatur oportere hanc corruptam & fœda peccatorum illuuie contaminatam naturam destrui & renouari.* Ad *imitationem huius fiebat* Græcorum τελετὴ.

Sacrificium pro peccato θυσίαν περὶ ἁμαρτίας *interpretes,* Lutherus Sündopffer, *sacræ literæ hasath nominarunt, quod est oblationem fecit pro peccato, uel expurgauit à peccato.* Expiabantur *hoc sacrificij genere peccata* ἀκουσίως & *ex errore aut ignorantia commissa.* Victimæ *quæ*

cedebantur, differebant ratione perſonarum, delictorum, & ritu mactationis. Sacerdos ſi hoc modo deliquiſſet, aut uniuerſa multitudo, offerebat uitulum, cuius ſanguine ſacerdos conſpergebat ſepties tum uelum prætenſum ſanctuario, tum altare Domini, quod ante adytũ ſeu ſanctũ ſanctorum collocatum erat. reliquum ut fiebat in holocauſtis totum comburebatur. Non enim licebat ueſci cuiquam ne quidem ſacerdoti, earum uictimarum carnibus, quarum ſanguine altare Domini conſpergebatur. Si Dux populi peccaſſet, caprum: Si de plebe quiſpiam, capram uel ouem ſacerdoti mactandam deferebat. Earum ſanguine ſacerdos cornua altaris, in quo holocauſta cremabantur perfundebat, reliquum omne proijciebat ad baſim altaris. de cæſa uictima pinguedinẽ, quæ renibus adhæret, περιτοναίῳ et τῷ ἐπιπλόῳ cum renibus ipſis incendebat, de reliquijs rata portio ipſi cedebat. Non .n. uel pinguedine, uel ſanguine licebat ueſci illi populo. Delicti etiam qualitas uariabat rẽ offerendam, ut ex 5. Leuitici conſtat.

Sacrificium pro delicto θυσίαν περὶ πλημμελείας, καὶ πλημμελήματος Septuaginta uerterunt. Eſt enim πλημμελεῖν inique quippiam et per iniuriam agere, hoc eſt, ἐξυβρίζειν. Demoſthenes πλημμελεῖν ἔις τὸν θεόν. καὶ ἔις τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ dixit pro piaculum facere. Hebræi Aſam nominarunt, quæ uox ſignificat delictum,

ctum, peccatum, rem ream, A uerbo Asam, id est, deliquit. Vsus est ea uoce Isaias cap: 53. Ponet animam suam Asam pro peccato: & sequitur Esaiam Paulus, Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, id est, rem ream. Lutherus uertit Schuldopffer. Fiebat autem ad expianda delicta ἑκούσια, quæ libera uoluntate re deliberata sine coactione & metu committebantur, & mactabatur aries, cuius precium æstimabatur ex delicti magnitudine.

Reliqua tria sacrificiorum genera εὐχαριστικὰ dici possunt. Eorum unum, oblatio erat, duo ἀποπληστικά.

Oblationem, seu immolationem, seu libationem, Septuaginta δῶρον θυσίαν, Lutherus Speisopffer, Hebræi Minha nominant. Erat genus εὐχαριστικὸν, quo offerebantur & adolebantur, uel pugillus similæ oleo persperſus tectusq; thure, uel panes ἄζυμοι, uel lagana ἄζυμα cocta in clibano & oleo oblita, quæ panes κλιβάνιτη uocabantur, uel τηγάνιτα, id est, frixa in sartagine, uel ἐσχάριτα, id est, in craticula tosta oleoq; perfusa, aut χίδρια, id est, aristæ ex primis & uirentibus adhuc decerptæ frugibus, leniterq; ad ignem ustulatæ & in farris morem confractæ & comminutæ, oleoq; madefactæ, & thure desuper coopertæ. Partem harum rerum capiebat sacerdos, reliquum uniuerso cum thure incensum adolebat.

fermenti

fermenti uero mellisq́; non licebat miſcere quidquam. Oblatio uelut honorarium munus de terra natis Deo exhibebat, eoq́; teſtabatur à Deo eſſe uitam, fortunas, res uitæ neceſſarias, terræ fœcunditatem, ſalubritatem aeris, pacem, & gratias de tantis beneficijs deberi Deo: pertinebat etiam ad miniſterij conſeruationem & ſuſtentationem ſacerdotum.

Hoſtiam pacificorum, θυσίαν σωτηρίου Septuaginta, Danckopffer Lutherus, Hebræi Zeba Salomim nominant, id eſt, ſacrificium pacis à Salom, quæ uox pacem ſignificat. Celebrabantur enim ab ijs, qui Deo pro acceptis beneficijs gratias agebant, aut gratitudinem hac obedientia declarabant. Beneficia enim pacis nomine Hebræi efferunt, & fiebat cæſis uel bobus maſculis aut fœmellis ſine diſcrimine, uel ouibus, uel agnis, uel capris, quas ἀμώμους eſſe oportebat. Incendebatur autē ſola pinguedo περιτοναίῳ, τῷ ἐπιπλόῳ, renibus & cæteris detracta cum ipſis renibus: reliquum aufferebant ij, quorum erat uictima, idq́; ſi debitæ gratiæ teſtificandæ cauſa ſacrificium inſtituiſſent, ut ratum fieret & prodeſſet, eodem eos die uniuerſum abſumere oportebat: ſi ex uoto uel ſponte mactaſſent, ante tertium: Tertio ſi quid reliquiſſent, id irritam reddebat mactationem, & ipſos præuaricationis reos peragebat.

Sacri=

Sacrificium laudis θυσίαν αἰνέσεως Septuaginta, Hebræi Thoda, à Iada, id est, confessus est, nominant, Lutherus uertit, Lobopffer. differebat ab hostia pacificorum, quod simul fiebat in hoc sacrificio & pecudum mactatio, & oblatio seu immolatio libamentorum confeßionis causa: qua qui offerebant, testabantur se agnoscere & profiteri illum Deum esse æternum, uerum & uiuum Deum, distinctum ab omnibus commenticijs numinibus Ethnicorum, conditorem rerum & generis humani, Dominum & huius populi, & Ecclesiæ ex hoc populo propter Meßiam collectæ, autorem illorum beneficiorum, quæ hic populus accepisset, & debere se ei obedientiam, gratitudinem & celebrationem beneficiorum perpetuam. Oportebat autem omnia sacrificia condiri sale consecrato, qui sal fœderis uocabatur, eoq; accendi igne, qui in tabernaculo Domini asseruabatur & fouebatur, quem ex igne cœlitus immisso sacrificijs Mose & Aaronis susceptum fuisse conijcio, etsi nihil affirmo.

Tradidit & commendauit initio hos ritus Deus ipse patribus primis, ex quorum posteris aliqui ut Nohe, Sem, Abraham, Isaac, Iacob &c. retinuerunt eos cum doctrina ipsa constanter & sancte, quibus cum & fœdus inijt, data promißione, quod amplificare familias posterorum tueriq; ac propagare uellet, & ex his ipsis nasciturum esse Messiam

ſiam generis humani redemptorem. Tandem cum poſteritatem eorum iugo ſolutam Ægyptio, & deductam in terram, quam multo ante Patribus promiſerat, legibus obligaret atq; imperio, ne ſine ordine politico diſſolute uiueret: de integro etiam leges ſacrificiorum, ſed illi politiæ quam meditabatur & extruebat accommodatas, repetijt inter cæteras, diſtinxitq;, & deſcribi atq; imponi populo per Moſen curauit: tum ut ſcirent non humana conditas autoritate, ſed diuinitus conſtitutas eſſe atq; ſancitas ad easq; obſeruandas & exequendas ſe aſtringi: nec licere cuiquam aut negligere uel uiolare has temere, aut diuerſas ab his excogitare, & easdem inde usq; à mundi exordio Patribus in uſu fuiſſe: tum ut inde ſacerdotes uictitarent ac ſuſtentarentur, qui cum Deus occupatos eos uellet eſſe cura miniſterij, id eſt, doctrinæ & ceremoniarum: non poterant uacare quærendis parandisq; rebus ad uitam neceſſarijs: & iuſtum fuit ali miniſtros Dei ſumptibus illorum, quorum gratia diuinis rebus operam dabant & ſeruiebant.

A diluuio igitur cum Nohe & filij ipſius inſtauraſſent genus humanum, erudierunt id de his tantis rebus proculdubio accuratiſsime. multi ex familia Sem et cæterorũ hanc à maioribus cõmunicatam hæreditatẽ ſanctam & ſalutarem uiciſsim ea, qua decuit, religione, reuerentia, fide & pietate, ex

te, ex ſe natis nepotibus tradiderunt, ita ut cõtinua ſit ſerie propagata uſq; ad conſtitutionem politiæ Iſraeliticæ. Plurimi uero petulantia & Epicureo contemptu, aut negligentia, quod leuius afficerentur tantis rebus, quantas hæc doctrina complectebatur, aut ſtudio nouitatis, & diaboli impulſu ac perſuaſu, corruptam maiorum hæreditatem abiecerunt & aboleuerunt.

Abolitionem doctrinæ mox conſequuta eſt ueri Dei obliuio. Ex hac nata prodigioſa commenticiorum numinum multitudo. Quanquam enim & proprio animorum iudicio, & naturæ totius præſtantia conuicti, fateri cogerentur, non ex bruta materia hoc mundi corpus proſiliiſſe, nec temere ſuoue nutu in hunc confluxiſſe ordinem, nec caſu regi ſuſtinerique: ſed oportere eſſe architectum, qui id & initio uelut tornauerit in æquabilem illam rotunditatem, & gubernet ac ſuſtentet, & eundem oportere eſſe omnipotentem, ſapientem, iuſtum, bonum, uindicem ſcelerum: tamen tantum inualuerat nata ex peruerſitate deprauatæ naturæ ad ſuperſtitionem propenſio, ut contra illa argumenta, ſenſa, ſtatutaq; animorum ſuorum, & euidentia totius naturæ teſtimonia autorem ipſum aſpernarentur, & creaturis in Dei locum uel ſuo ductu, uel Diaboli ex occaſionibus aliquibus perſuaſu aſſumptis adhæreſcerent, ut καὶ γνόντες τὸν θεὸν (Paulus inquit)

οὐχ

οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἄλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν.

Nec satis eis fuit creata corpora in Deos *conuertisse, sed ipsos etiam* Dæmones *coluerunt, & quocumq; in loco uel insolitum quid accidisset, uel inusitata specie apparuissent* Dæmones: *illi peculiaria adesse numina, eaq; ipsa ne irascerentur neglecta, sacrificijs demulcenda retinendaq; in officio & concepta beneuolentia censuerunt: quandoq; quos cultus, quæue sacrificia exposcerent, ipsi dæmones ex ascititijs quibus comparebant, figuris edicebant.* Hinc Græcorum, *quorum post* Ægyptios *uanitas præcipua celebratur ac superstitio, commenta nata, qui cœlo* Iouem, *Mari* Neptunum, *intimis terræ cauernis & recessibus* Plutonem *incluserunt & præfecerunt. Singulis rursus alios infinito numero adiunxerunt,* Saturnum *&* Cybelen Ioui, *item* Mercurium, Apollinem, Martem, Iunonem, Mineruam, Venerem, Dianam: Neptuno, Nereum, *quem* ἁλκμάνα *&* πόρκον *nominarunt,* Latini Portumnum, *& cohortes* Nympharum, *quarum aliæ* νηρεΐδες *&* ναϊάδες, ποταμίδες *aliæ, aliæ* κρηνητίδες *uocatæ sunt, quòd uel*

 mari,

mari, uel fluminibus, uel fontibus insidere ac praeesse putarentur. Coluerunt & ἀλσηΐδας dictas Nymphas, & ὀρεάδας, δρυάδας, ἁμαδρυάδας. Napeas, Agapeas, quod singulis in natura corporibus adesse peculiare numen existimarent, et eam opinionem Diabolus numinum illorum sese specie ostentans auxit & confirmauit.

Nec pauciores Deos Romani habuerunt, inter quos recensentur dij maiorum gentium, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Iupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo: Pœnates, Iuno & Minerua: Dij cōmunes, Mars, Bellona, et Victoria: Dij geniales, Terra, aqua, aer, ignis, Sol, & Luna, quibus natali suo die, quisq; sacrum faciebat: quod rerum gignendarum & producendarum uim habere crederentur. Genij duo, Lares quos priuatarum rerum, triuiorum, uiarumq; & urbis curam agere opinio erat, unde & praestites nuncupabantur, & inferiores ac minorū gentium Dij. Dij indigetes, qui ex hominibus propter eximias belli & pacis artes ac benemerita inter deos erant relati. Dij patrij & tutelares, et reliquum genus Faunorum, Syluanorum, Satyrorum, Lemurum. Varro qui Æthnica numina praecipua conquisiuit diligentia, supra triginta millia commenticiorum numinum reperisse se annotauit.

Extincta igitur doctrina, & deleta ex animis memoria ueri Dei, etsi retinuerunt Æthnici umbras

bras sacrificiorum: tamen cum non regerentur amplius norma uerbi diuini, ideoq; nescirent, quo essent consilio instituta, & quo spectarent, quidue monerent: tum mutarunt ueteres ritus, uel abrogatos prorsus, uel nouis ac subdititijs confusos, pro conditione numinum, quibus decernebantur: tum excogitarunt rationem ex uictimis æstimandi occultos numinum sensus alienos aduersosq;, aut propicios & addictos, quæue sequutura essent, secunda ne an contraria, usurpatis signorum loco fortuitis aut sine ratione temere constitutis indicijs errore stultißimo, quod, eos necesse fuit facere, alioquin.n.in ista Dei ignoratione dubitassent perpetuo, quæ expectanda essent, quæue sibi de numinibus pollicerentur ac persuaderent Rationem & interpretationem signorum mox confirmauit Diabolus. Existimo autem his comminiscendis post amissum uerbum præbuisse occasionem Ethnicis obscuram memoriam miraculorum quæ ad sacrificia sanctorum Patrum exhibuerat Deus sæpißime inflammatis cœlitus uictimis, approbatisue ac susceptis quæ placerent, uel contra repudiatis, quæ displicerent certis atq; euidentibus testimonijs.

Talis itaq; Sacrificiorum Ethnicorum origo est. Collegit Ecclesiam Deus ex genere humano uoce promißionis inde usq; ab initio mox post editam promißionem, qua recepti sunt Adam & Eua. & eodem modo id est, ministerio Euangelij, & non aliter semper colligit Ecclesiam. Ac semper

addidit promißioni externa signa, quibus ceu spectaculis quibusdam, per oculos etiam confirmaretur in mentibus certitudo promißionis & assensio. Etsi autem de signis ante diluuium non multa extant scripta, uictimarum tamén de cœlo inflammationem in sacrificijs certum fuisse signum non est dubium. imò fuerunt ipsæ, quæ offerebantur uictimæ signa testificantia de promisso mediatore, qui esset futurus uictima uera pro peccatis generis humani. Et consentaneum est plura alia ad ritus sacrificiorum, quos Deus Patribus tradiderat obseruandos, testimonia illustria & admiranda edita fuisse. Deinde cum promißio renouata est & restricta ad posteritatē Abrahæ, additus ē promißioni signi & Sacramenti loco ritus circumcisionis. Cum enim promißio faciat mentionem seminis, ideo in ea parte corporis signum μνημονευτικὸν & δεικτικὸν uictimæ ex posteritate Abrahæ nasciture institutum est. Ceremoniæ uerò Leuiticæ & sacrificiorum ritus multa habuerunt euidentia signa, inter quæ fuit mactatio agni Paschalis. Tandem natus de Maria uirgine Messias Sacramenta Baptismi & Cœnæ dominicæ ipse instituit & Ecclesiæ tradidit, tanquam pignora seu sigilla completæ promißionis & exhibiti Messiæ. Ita Ecclesia semper uoce Promißionis & Sacramentis constituta & à cæteris est distincta gentibus. Et sancti Patres, Prophetæ horumq; pij

&

& eruditi auditores intellexerunt differentiam inter Promißionem Gratiæ ac Fidem nitentem promisso Mediatore & uerum usum signorum. Sed magna multitudo omnibus ætatibus cum abolita est doctrina de promißione Mediatoris & de iusticia Fidei, uel sua negligentia ac securitate, uel Diaboli impulsu aut seductione, tũ hac amissa uerum signorum usum multis modis deprauauit. Ea est enim humanorum ingeniorum fragilitas, ut si non rectè & aßiduè doceantur de Deo & uero signorum in oculos incurrentiũ usu, mox solis inhæreant signis, eaq; et numero & superstitione cumulent. Alij signa uerterunt in numina, ut Chaldæi & Persæ ignem finxerunt esse ipsum Deum, quia audierant igne delapso cœlitus incensas esse uictimas. Alij finxerunt ritus esse opera, quæ peccata expiarent etplacarent offensa numina, & hac opinione cumularunt ritus tales, nec tantum ceremonias nouas, sed & noua numina & nouos Deos excogitarunt. Alij petulantes natura & ἄθεοι quod de his reliquum fuit, inuoluerunt fabellis & anilibus somnijs. Alij arguti natura & ritus ipsos & assutas his opiniones impias alio concinniore prætextu oblitas ita uenditarunt imperitis, ut cum quadam sapientiæ specie maiore cum applausu exciperentur amarentur ac retinerentur. Vsitatum est enim prophanis ingenijs prætextu sapientiæ struere insidias et

 offun-

offundere bellas persuasiones, stabiliendæ impietati accommodatas. Ita factum ut doctrina amissa Ethnici retinuerint de Deo, de doctrina cœlesti, de Sacramentis additis doctrinæ de ueris Dei cultibus, mera somnia: de externis ceremonijs umbratiles ritus sacrificiorum atq; eos ipsos multipliciter deprauatos, & nouorum excogitatione uariatos atq; amplificatos in immensum. Et quidem ex Patrum religione Ethnicas superstitiones, illius obliuione, & deprauatione eius quod ex illa conseruatum est, natas esse, uel solæ numinum Ethnicorum appellationes profectæ à Patribus argumento esse poterunt. Coluerunt ignem Chaldæi & Persæ, tanquam Deum, quem Orimasda uocarunt, quasi ignem sanctum uel lucem diuinam ex Orim hesed. Græci & Romani ἑστίαν seu Vestam, quæ appellatio significat ignem Domini, ex Esch ia. Vtrisq; ut ratiocinor huic cultui usurpando ac celebrando causam præbuit memoria inflammatarum cœlitus uictimarum. Saniores etiã hoc existimo significare uoluisse, quod sit Deus æterna lux uel hæc ipsa quæ in totum fusa mundi Systema, supra constituit discrimina corporum τῶν ἐνεργείᾳ διαφανῶν: infra & τὰ δυνάμει διαφανῆ traijcit ac complet, & τὰ ἀδιόπτα seu obscura subiens aliquo splendore imbuit, uel alia quæpiam abdita atq; inaccessa lux.

Græci & præcipue Athenienses ἀθηνᾶν coluerunt

erunt quam & πάλλαδα uocarunt. Eadem à Romanis culta est Mineruæ nomine. Ridiculas admodum his nominibus Græci affinxerunt Etymologias, cum disputant dictam ἀθωνᾶν uel quasi ἀθρώαν τινα οὖσαν, παρὰ τὸ τὸν νοῦν ἀθρεῖν: quod mentem ad certum fixumq; & euidentem contuitum rerum dirigat, uel παρὰ τὸ θῶ, quod est θυλάζω, unde ὄνομα ῥηματικὸν ἡ θηλάζουσα, & si præponatur τὸ στερητικὸν ᾶ, ἀθῶνα, quod sine matre ex cerebro Iouis sit nata. Sic Palladis nomen deriuant uel παρὰ τὸ ἀναπεπλάχθαι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, quod ex cerebro Iouis prognata sit & formata uel παρὰ τὸ ἀεὶ πάλλειν καὶ κραδαίνειν τὸ δόρυ, à uibranda continenter hasta. Ridiculæ sunt omnino deriuationes istæ. Nam dubium non est, appellationes peregrinas esse & ex Patrum religione acceptas ac conseruatas. Appellatio ἀθωνᾶς ualde cognata est uocabulo Adonai, quod nomen est ueri Dei, ita ut pene non dubitem originem inde esse, uocabulo post rem, id est, agnitionem ueri Dei amissam, translato in aliud numen commenticium, Vel est à Thanim, quæ uox draconem significat, ut alludat ad historiam seductorum à serpente primorum parentum, cuius memoria ut propagaretur ad posteros, consentaneum est certa sacrificia à Patribus instituta fuisse, quibus agerentur gratiæ Deo de promisso Mediatore, qui sit conculcaturus

caput serpentis. Constat autem Athenienses coluisse Idolum effigie Draconis, de quibus celebratum est, quod exhiberent cultus diuinos atq; obsequia præstarent tribus peßimis rebus Draconi, Noctuæ & Populo.

Palladis appellatio est à Palæ, quæ uox Hebræis significat admirabile quiddam seu miraculosum. Et διὸς apud Græcos, Iouis apud Latinos nomen idem est cum Hebræorum Iehoua. Cum autem in fabulis Græcorum sit Mineruam progenitam esse ex cerebro Iouis, moueor & appellationibus & fabuloso ænigmate, ut existimem huic occasionem dedisse obscuram memoriam doctrinæ sanctorum Patrum de Dei essentia & tribus personis diuinitatis sed non intellectæ ab Ethnicis. Videtur omnino alludere ad æternam & uere cum stupore admirandam generationem filij, patefactam Patribus diuinitus, qua pater æternus, qui est mens æterna ἄναρχος καὶ ἀγέννητος, gignit ab æterno filium coæternam & ὁμοούσιον imaginem sui καὶ λόγον θεόν. Est enim cerebrum sedes mentis & fons cogitationum, quibus formantur imagines rerum sed euanidæ. At pater æternus æterna mens gignit filium λόγον καὶ εἰκόνα συναΐδιον non euanidam seu οὐσιώδη. Ita præcipua pars doctrinæ Patrum de Dei essentia & de discrimine personarum Patris & Filij

in fabellam commutata excidit animis hominum atq; ex omni memoria euanuit apud Ethnicos: ipsum uero fabulosum ænigma resedit in ijsdem & perdurauit.

Isidem Ægyptij eodem sunt prosequuti cultu, quo Beatam uirginem Dei genitricem Pontificij. Institutum hunc cultum ratiocinor ex tenui, ut ita dicam, aura famæ, quæ fuit reliqua de muliere paritura filium generis humani redemptorem. Significat enim Isis seu Ischa uirginem aut fœminam.

Iouem pene omnes gentes inter numina habuerunt & præcipuis affecerunt honoribus tanquam cæterorum principem. Conseruata est enim memoria uocis Iehoua cum obscuro de uno uero Deo somnio, & post abolitam doctrinam huic uno uero Deo addita sunt magna agmina commenticiorum numinum. Nomen ἥρας apud Græcos haud scio an non sit idem cum usitata latinis uoce Hera, id est, domina, quæ utraq; Hebræam sapit originem. Vnde et Er dicitur Hebræis, qui Latinis Magister ac dominus. Iani nomen est à Iauan, qui pater fuit gentis utriusq; Græcæ & Latinæ. Et quæ supra de oraculis Iouis Hammonis ac Dodonæo commemoraui deq; Sibyllis, plane Hebræam originem referunt, & conuincunt Ethnicas religiones ex prima & antiquißima Patrum religione sed ea deprauata ortas esse. Fabulam de Gigan-

tibus aggestione & accumulatione montium extructuris aditum ad cœlos & Iouem inde deturbaturis uidetur peperisse mentio Gigantum in Genesi, & historia de impedita diuinitus exædificatione turris Babylonicæ. Et idem significat uox Titanes, quod Gigantes seu γηγενεῖς. Tit enim terra est seu humus. Ita peruenerunt ad Ethnicos pauca quædam & nuda nomina ex doctrina & historijs patrum, eaq́; & mutilata & fabellis obscurata, & corrupta figmentis peregrinarum opinionum, & prorsus obruta superstitione, inde tamen manasse agnosci ac iudicari potest. Auxerunt autem & commenticiorum Idolorum numerum, & religionum deprauationem regnorum mutationes gentiumq́; translatarum commixtiones, aut sponte nouas sedes & noua regna quærentium migrationes. Omni tempore enim mutationes receptarum & usitatarum religionum commouerunt Imperia & Respublicas, & causas præbuerunt mutationibus. Cuius rei exempla sunt Regna Sarracenica, Persica, Turcica, occasione dissidiorum in religione auulsa ab Imperio Romano, & ex his conflata atq́; constituta. Aut uicissim cum mutatis Imperijs uel deductis colonijs, religionum innouationes inuectæ: ex commixtionibus gentium inter sese, ac confusionibus, religionum perturbationes ac confusiones natæ sunt mirificæ & tetræ, quas ueritatis ac lucis

cœle-

cœlestis obscurationem & abolitionem sequi necesse fuit. Ex religione populi Dei aliquid in suas religiones iam ante uitiatas multipliciter, assumpserunt circumsiti undiq; & proximi huic ἀπόγονοι Ægyptij, Phœnices, Syri, Assyrij. Ab Ægyptijs & Phœnicibus plurima acceperunt Græci: A Græcis Romani, quæ nouorum colonorum aduentu importata plantataq; & propagata esse non est dubium.

Quantum Græcæ superstitioni accessisse putamus ex ea religione, quam ex Ægypto allatam usurpauit Inachi posteritas, Danaorum à Danao initio: mox Persidarum à Perseo: tandem Heraclidarum ab Hercule celebrata appellationibus? Quantum ex ea, quam à Phœnicibus adduxit Cadmus? Inachi filiam perhibent fuisse Ino. quæ appellatio Hebræis seu fatum significat seu fortunam. Inachi nomen ex Ino et Achim compositum, fratres fortunæ uel fortunam fratrum denotat. Ex Achim natum est Achæorum nomen. Achæi id est, fratres, quod nomen usurparunt, qui ex Ægypto coniuncto confertoq; agmine profecti sicut Argonautæ, inuaserunt Peloponnesum, dederuntq; nomen parti, quæ uocata est ἄργος, ab argo, quæ uox nauem significat Hebræis unde Argiui dicti, quasi nautæ aut nauigijs aduecti. Danai nomen iudicem significat à Dan. Pelasgos dictos uolunt Græci quasi πελάργους, quod uagati sint

ſint Ciconiarum ritu & more. Sed cum uetuſtiſ=ſima ſit appellatio, Hebræa origine ex Palah deriuatam puto, ut ſignificet gentem Coloniarum deductionib. auulſam à reliquis & diſperſam hinc inde ac riuulorum inſtar diſtributam, Vt prorſus idem ſignificet Pelaſgus, quod ἄποικος ſeu Colonus, uel ἀπὸ τοῦ πέλαγος ἀγέσθαι. Eſt autem antiquitus Peloponneſus uocata Pelaſgia, & multo ante Apia, etiam, ut exiſtimo ab Hebræa uoce Abim, quaſi futura ſedes patria poſteritatis propagandæ ex ea gente, quæ aliunde aducta terram occupauit. Et referunt Græci originem uetuſtiſſimorum Colonorum ſuæ terræ in Ionas & Pelaſgos. Athenienſes ſe Ionas eſſe iactitarunt καὶ αὐτόχθονας. Reliquæ Græciæ incolas uetuſtos pleroſq; appellarunt Pelaſgos, quaſi ἀποίκους & colonos Ionum. Et ex Pelaſgis Arcades appellarunt, qui montana incoluerunt, quaſi inhabitatores montiū ſeu montanos, appellatione facta ex har & Kinen, unde Ken nidum ſignificat. Cadmum ex Phœnicia in Græciam multo poſt appulſum Thebas condidiſſe, omnium conſtat conſenſu. Ibidem & poſteritas eius diu regnauit uſq; ad Telemachum ſeptimum ab Oedipo, qui collectis ex Thebana terra copijs, in Siciliam transfretauit. Quartus ab hoc Telemacho fuit in Sicilia Theron, cuius meminit in Secunda Oda Olympicorum Pindarus. Filias Cadmi fuiſſe narrant Ino & Semelen.

melen. Ino ut ſupra dixi fatum ſignificat: Semele imaginem ſeu ſculptile: Cadmus Orientalem ſeu aduenam ex oriente: Theba arcam, ſeu nauim forma arcæ, Vnde Thebani dicti, quaſi nautæ aut nauigijs adducti. Phœnicum Colonia fuit & Carthago: Carthaginenſium Byzantium. Carthago ſic dicitur quaſi Cariat ia, hoc eſt, ciuitas Dei. Byzantium quaſi emporium, à Beth zona, quod eſt domus Cauponæ. Infuſæ ſunt in Græciam & aliæ gentes Aſiaticæ ducibus Tantalo & Pelopida, à quo Pelopidarum poſteritas deriuata tenuit Argos usque ad Heraclidarum reditum in Peloponneſum.

A Græcis propagata traditur gens Latina. Horum enim colonijs primo impletam eſſe ſcribũt terram, quam à ſitu Heſperiam uocarunt. Vetuſtiſsimi in hac gente celebrantur Oenotri orti ex Arcadibus & Pelaſgis, & Tyrrheni Ionum coloni. Ab Oenotris deſcenderunt Aborigenes, peruetuſti Italiæ cultores. Acceſſerunt ad hos noui ſubinde coloni, ut qui duce Euandro ex Arcadia tranſierunt in Italiam, & poſt reditum Heraclidarum ex Heliaca. Itemq; ex Aſia educti ab Ænea Dardani, ab Antenore Heneti. Vt autem gentis ita & religionis Latinæ origo fuit ex Græca partim, partim ex peregrinis religionibus. Nam cum infuſis nouis Colonis, ſemper noui aliquid uſitatis ritibus & uetuſtate robora-

tis

tis acceßit opinionibus. Idem omnibus gentibus accidit extra populum Dei, quæ de confluxu aut complicatione diuersarum gentium, aut translatione harum facta, aut irruptionibus bellicis, aut connubiorũ contractione, tandem coierũt ac uelut coaluerunt in unam gentem. Inde tanta religionum uarietas ac dißimilitudo: tantum opinionum, superstitionum, numinum & cultuum chaos extitit. quas sine Dei uerbo & contra hoc ex multiplicibus ueteribus & nouis ritibus temere consutas atq; consarcinatas, non obscurum est omnes à Deo uero & illa Fidei Regula, quam doctrina cœlestis constituit aberrasse. Has comitata est obstinata animorum cæcitas. hæc nouis subinde furoribus Diaboli accumulata, eò usq; inualuit, ut homines noua numina & cultus nouos eosq; portentosos prorsus & abominandos cũq; immanitate coniunctos condentem Dæmonem, ac turpißimarum & fœdißimarum libidinum aut demonstrantem occasiones aut præcipientem commixtiones, cupidißime ac religiosißime audirent & sequerentur. Neque dubium est, multa numina de indicio Diaboli suscepta, & rituũ plurimorum leges hoc dictante exceptas esse ac descriptas.

Pausanias autor est Pani apud Athenienses locum inter numina Attica & honores decretos fuisse diuinos tali occasione, ꝙ cum nuncium Philippidem

pidem ad Lacedæmonios misissent de Persarum in Atticam irruptione: hic reuersus retulisset, Lacedæmonios minus maturè copias educturos esse, quod religione impedirentur cum exercitu exire, antequam Luna orbem complesset. Sibi uero ad Parthenium saltum Pana obuiam factum, qui se Atheniensibus in pugna ad Marathonem præsto futurum sit pollicitus. Sic Romana monumenta Numam Pompilium referunt de consilio & monitu Ægeriæ Nymphæ totam διάταξιν τῶν ἱερουργιῶν distribuisse in classes octo, & totidē constituisse συμμορίας sacerdotum, qui his rite tractandis atque administrandis præessent. Prima claßis sacra complectebatur κοινὰ seu πολιτικὰ, pertinentia ad curias singulas, quæ exercebant Curiones φρατριάρχοι ἢ λοχάγωγοι Græcis dicti. Secunda pertinebat ad Flamines seu στεφανηφόρους. Tertia ad Tribunos celerum. Quarta ad Augures. Quinta ad uirgines Vestales. Sexta ad Salios. Septima ad Fœciales seu εἰρωνοδίκας. Octaua ad pontificem maximum. Rhodijs conflictantibus cum difficultatibus quibusdam inexplicabilibus humanæ sapientiæ, & petentibus, remedia à Dæmone Delphico, renunciatum est, Tunc desituram calamitatem, si Phrygum exemplo placarent sacrificijs impurißimis Adonin, qui semetipsum præ furiosi amoris impatientia euiscerarat. Oraculi uerba sunt, Ἄττιν ἱλασκέσθ

σκέθες μέγαν θεὸν, ἁγνὸν ἄδωνιν, ὄλβιον. De Alexandro in Asiam ituro contra Persas sciscitantibus Amphyctionibus responsum est. ξῆνα θεῶν ὕπατον καὶ ἀθηνᾶν τριτογένειαν, τιμᾶτε βροτόεντι ἐν σώματι κρυπτὸν ἄνακτα. ὃν γονέεσσιν ἀρίστοις ζεὺς μὲν ἔσπειρεν ἀρωγὸν εὐνομίης θνητοῖσιν Ἀλέξανδρον βασιλῆα. Talia prodidit cum ut Idolatricos cultus augeret Diabolus tum ut adularetur Regibus. Quid uero turpius fuit ijs sacris, quæ Græci θεοφορήσεις, κορυβαντιασμοὺς βακχείας, διαπαννυχιασμοὺς in Templis uirorum cum mulieribus: Bachanalia & Lupercalia festa Romani uocarunt.

Semper enim Idolatriam libidinum portentosæ confusiones, & omnis generis enormia scelera alia sequuta sunt, sicut & Paulus testatur. Et cum oppressa doctrina Euangelij semper legis etiam diuinæ noticia & autoritas, uel obscurata elanguit, uel fracta proiectaq; concidit, ut sola semper Ecclesia Dei legis noticiam illustrem habuerit & explicatam, solaq; usum legis recte intellexerit atq; exercuerit. Deniq; ita semper accidit, ut ab una & perpetua doctrinæ norma, quam proponunt Lex Dei & Euangelium, quicunq; discederent, ij protinus & ab illo itinere, quo recta ad Deum ducimur, depulsi deuiarent, & id, quo niteretur animus amitterent, cumque perpetuis

perpetuis conflictarentur dubitationibus nec re-
gerentur amplius uoce legis diuinæ, sed incitati
à diabolo ruerent, quo excæcatæ mentis errori-
bus & cupiditatum flammis impellerentur. Et si-
cut dicitur ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, συμβαίνει τὰ
ἀλλά, sic mox uelut cum tempestate omni tem-
pore horribilis caligo impiarum opinionum ac
superstitionis & licentiæ lucem ueritatis obruit,
cum uel leuiter mutatæ religiones à præscripto
canone semel degenerarunt. Ethnicas autem
religiones hoc modo ex primorum patrum quam
à Deo acceperant religione, initia sumpsisse, &
degenerasse paulatim, magis magisq; augescente
superstitione & longius a norma diuina receden-
tibus opinionibus hominum, minus mirum uidebi-
tur, si eodem modo ex Iudaica Sarracenicam: ex
Apostolica Pontificiam natas deriuatasq; consi-
derauerimus. Nam ut de sola Pontificia dicamus,
si ad doctrinam ab Apostolis & horum successio-
nibus traditam: si ad introductos ab his & usur-
patos ritus: si ad constitutam ac canonibus de-
scriptam piarum Synodorum decretis disciplinam
primæ Ecclesiæ ab Apostolorum ætate, & sancto-
rum exercitiorum quæ tunc uiguerunt, consuetu-
dinem contulerimus initia, progreßiones, & in-
crementa religionis Pontificiæ, dißimile nihil
reperiemus. Cepit mutatio religionis apo-
stolicæ à doctrinæ deprauatione & quidem par-

tis eius præcipuæ de filio Dei, quæ fidei nostræ fundamentum est, quo labefactato labascere ac nutare, conuulso & euerso ruere necesse est cætera omnia. mox contagio serpente corruptio paulatim progressa reliquas etiam corripuit & infecit partes, eo usq;, donec nouis & commentitijs opinionibus totum compleretur & contaminaretur doctrinæ corpus. Doctrinæ corruptionem comitata est rituum ceremoniarum ac totius ἱερατικῆς τάξεως καὶ εὐνομίας & disciplinæ ad abusum ac superstitionem inclinatio, quæ cum semel inuecta cepisset agere radices ac confirmari, non ita multo post deuentum est eò, ut de traditionibus apostolicis & Synodorum sola ociosa rituum spectacula retinerentur: collaberetur uero & intercideret usus, ad quem instituti erant, & ijs quæ retinebantur, affingeretur noua superstitio, et admiscerentur autoritate & arbitrio priuato sine Dei mandato noui alij atq; ineptiores ritus, aliqui etiam blasphemi in Deum & impij. Tandem cœcitate aucta processum est ulterius, Nam & noui atq; Idolatrici cultus, inuocationes sanctorum, adorationes panis & statuarum, missarum celebrationes, abusus creaturarum & uerbi diuini in consecrationibus & plurima alia prorsus Ethnico more producta ac recepta sunt, & addita est libidinum impunita licentia, idolomanias assecla:, & accessit atq; inualuit usus artium Diabolicarum.

bolicarum. Deniq; regnauit in profundißima caligine superstitio eodem penè, quo apud Ethnicos septa instructaq; satellitio, abusuum, Idolatriæ, flagitiorum, libidinum, præstigiarum diabolicarum multiplicium.

Fuerunt in Ecclesia olim spectacula, quibus recipiebantur lapsi. Stabant hi aliquot diebus extra locũ Cœnæ, ut expositi oculis totius Ecclesiæ, cæteris exemplo essent, quo commonefacti fierent diligentiores in precando & regendis moribus. Hæc spectacula nominabantur ἐπιτίμια & satisfactiones, & erant ritus ab hominibus exempli causa instituti, nihil pertinentes ad remißionem culpæ & pœnæ æternæ aut ullarum pœnarum quibus Deus peccata hominum punit. Consuetudo autem sumpta fuit à uetustis Patribus, cuius umbram & Ethnici retinuerunt qui homicidas in exilium eiectos uolebant gerere signa reatus, ut gerit Orestes, item Adrastus, quibus admonerentur homines uitandum esse eorum conuictum. Hos antiquos ritus finxerunt Monachi merita esse coram Deo, & longa tela est mendaciorum. Dicunt culpam ita remitti, ut pœna æterna mutetur in pœnas purgatorij, ac pœnas purgatorij compensari his ritibus, quos nominant satisfactiones, & has redimi sinunt pecunia, emptis, ut uocant, indulgentijs. Ac ut quæstus esse

maior ex ſacrificijs funebribus, dixerunt oblationem miſſarum longe præſtantiorem eſſe omnibus ſatisfactionibus. Hæc deliramenta horrenda ſunt cogitatu. Fuit conſuetudo uetuſtis Patribus ante tractationem ſacrorum abluere corpora, quam conſuetudinem conſeruarunt Iudæi, qui multum utuntur lotionibus. Imitati Patres Ethnici uſurparunt eaſdem creberrime non tantum ad eluendas corporum ſordes, ſed etiam ad expiationes ſcelerum & expurgationem inquinamentorum, ſi quæ corpori contaminato libidinibus, cædibus, rapinis aut alijs ſimilibus adhæſiſſent. quibuſdam etiam ſola aſperſio aquæ inter februa fuit. Romæ olim ad portam Capenam, poſtea Appiam uocatam, aqua quæ Mercurio ſacra fuit, alij alios aſpergebant, ut hac conſperſione abſtergerentur & delerentur ceu inuſtæ corporibus notæ deformitate flagitiorum ac præcipue periuriorum. Tali perfuſione ſeu ablutione Peleus Patroclum abſoluiſſe & Acaſtus expiaſſe Peleum à cæde fratris Phoci, & Ægeus Medeam à cæde liberorum traditur. Hoc ritu Oreſtem expiatum eſſe à cæde matris Clytemneſtræ Pauſanias refert in Corinthiacis. Deniq; piaculum & nefas eſſe ducebatur, aliquid ſacri attrectare, niſi uel corpore luſtrato uel aquæ ad uſus ſacros comparatæ affuſione ceu conſecrato. Sic Æneas apud Virgilium

Ter ſocios pura circumluit unda
Spargens rore leui.

Et

Et idem ceu multa cęde pollutus ad patrem Anchisen inquit,

Tu genitor cape sacra manu patriosq; penates
Me bello è tanto digressum & cæde madentem
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero &c.

Idem mos lustrandorum corporum Turcis in usu est, hoc enim exteri luem peccatorum & tolli labem omnẽ persuasum habent de propagata à maioribus & inueterata opinione. Ideo & lauationibus utuntur creberrimis, & templa ingressuri sua, priusquam pedem inserant, aqua sese quæ in aditu amplo uase ad hos usus adseruatur, perluunt.

Ab hac Ethnica superstitione quid differt usus aquæ lustralis in templis Pontificiorum, qui eo magis uituperandus est & condemnandus, quod ab eo probatur atque usurpatur populo, qui Ecclesiæ titulum sibi uendicat, & usurpatur non tantum cum Ethnica & falsa persuasione, quasi à sordibus & labe peccatorum corpora repurgata præparet ad sacras & Deo placentes actiones, sed cum ritu etiam incantationum simili, tanquam uirtus talis & efficacia cum aqua ipsa inijciatur conspersis, Sed desino recitare prophanationes, & abusus, qui in Pontificijs Ecclesijs dominantur. Hæc eo tantum commemoraui, ut eodem modo semper ex doctrinæ mutatione deprauationes ri-

tuum: ex hac superstitiones multiplices & abusus: ex superstitionum occasionibus noua Idola & nouos ritus contrarios uerbo Dei: ex omnibus his tandem ἀδόκιμον νοῦν εἰς τὸ ποιεῖν τα μὴ καθήκοντα sequutum esse ostenderem. Doctrinæ uero mutationem ingeniorum malorum ac distortorum peperit aut ambitio aut petulantia, & Diaboli impulsus.

Sed redeo ad Sacrificia Ethnicorum, quæ de ritibus quibusdam continua propagatione ex sanctorum Patrum consuetudine transsumptis & aliquibus commentitijs conflata fuisse collatio ostendit. Cumq; his uterentur illi sine Dei & promißionũ noticia, imo sine noticia numinũ ad quæ dirigebantur, neq; intelligerẽt finem, cuius gratia ritus instituti erant, meminissent tamen ex tenui & incerta fama, solitum Deum euidentibus testimonijs aut probatis sacrificijs annuere ceptis, aut auersatis illis ac repudiatis negare successus: necesse fuit eos qualescunq; ex hostiarum uisceribus aut aliorum fortuitorum euentuũ subitis inuersionibus coniecturas comminisci, ex quibus affectiones numinum erga sese æstimarent. his coniecturis Diabolus blanditus est & assensit insolitarum apparitionum & φασμάτων mirabiliter uariatis ludis ac præstigijs. Quales recensentur in Homerico carmine.

τοῖσιν

τοῖσιν δ' αὐτίκ' ἔπειτα θεοὶ τέραα προὔφαινον
εἷρπον μὲν ῥῖνες, κρέα δ' ἀμφ' ὀβελοῖς ἐμεμύκει
ὀπταλέα τε καὶ ὦμα. βοῶν δ' ὣς γίνετο φωνή.

Ægyptijs ſexcenta ſexaginta ſex genera ſacrificiorum in uſu fuerunt. Romanis & Græcis *non multo pauciora.* Agonalia, *Dapſa*, Farreationes, ἑκατόμβαι *hoſtiæ, hyacinthia, armiluſtra,* Ianualia, Lucalia, Lupercalia, Nouendinalia, Nyctiluca, Palatialia, *Paſtillaria*, Popularia, Proteruia, Scelitaurilia, Stata, Rubigalia, Fontanalia, Ormia, Parentalia, *Inferiæ*, Conſualia, Lampteria, Amburbia, Ambarualia, Vinalia, Orgia, Latialia, Dianæ Taurica, Bachanalia, Trieterica, Liberalia, Cocytia, Fordicidia, Ordicalia, Lemuralia, Saturnalia, Cerealia, Adonia, Theonia, Laurentalia, Opalia, Palilia, Quirinalia, Vertumnalia, Quinquatria, Diapalia, Diaſia, Hormea, Næmea, Mytriaca, Palogygia, *& plura alia, quibus ferè aut ſola anima Dijs conſecrabatur, quæ hoſtia animalis dicebatur, aut offerebatur uictima eo fine, ut inde de illius numinis uoluntate coniecturæ fierent, cuius opera ad rem aliquam perficiendam opus erat.* Mactabant *autem ut plurimum oues, ſues, capras, boues, gallinaceos et anſeres.* Maiores *uictimas inauratis cornibus producebant, minores coronatas.* Ex *hœdis & agnis rectius deos conſuli futuraq; prænoſci cenſebant, quod mitiores eſſent: ideo diuinaturi ex ouium genere aliquid cædebant, & mactationi*

ſemper adiungebant immolationes. Romani mola ſalſa libabant, quæ ex farre toſto confractoq; ſale & aqua parabatur: ſine his nulla fieri ſacrificia rata, & uim ſali peculiarem ad placanda commouendaq; numina ineſſe ſentiebant. Idcirco peculiares his conficiendis dies feſtos deſtinarant, quos Fornicalia feſta nuncupabant inde, quod far in fornacibus torrerent. Illis diebus ſi quis non ſacra patrio ritu peregiſſet, is hanc intermiſsionem Quirinalibus feſtis peculiari ſacrificio luere & expiare cogebatur, hinc Quirinalia ſtultorum ferias cognominabant. Græci hordei primitias & placentas ex hordeo ſale conſperſas libabant, eos qui hordeum colligebant, κριθολόγους appellabant.

In ſacrificijs diuinatorijs Romani hos ſeruabant ritus. Cum ſacerdos uictimam ad aram adduxiſſet, ſtatus manu aram prehendebat, & preces fundebat. Principium precationis à Iano & Veſta fieri oportebat, quæ in omnibus ſacris præcipua numina erant, & in uotis nuncupandis com pellationem primam meruerant inde, quòd per eos aditus ad cæteros patere opinio erat: & obſeruabatur in ea precatione, ut Iuppiter pater Opt: Max: omneſq; dij cæteri patres aduocarentur. Ne quid uero uerborum præteriretur, aut præpoſtere recitaretur, de ſcripto præire aliquem, rurſuſq; alium cuſtodem dari, qui attende-

ret

ret ſedulo: alium qui fauere linguis iuberet, & tibicinem canere, ne quid infauſtum exaudiretur, oportebat: quod cum diræ obſtrepentes nocuiſſent, aut precatio erraſſet, repente extis capita adimi uel corda, geminariue, ſtante adhuc uictima compertum eſſet. His peractis ſacrum ab immolatione ſacerdos inchoabat. Fruges aut molem ſalſam in caput uictimæ deponebat, addito thure maſculo: uocabatur ritus ille immolatio, quaſi molæ in caput uictimæ collocatio. deinde Vinum aſpergebat: ſed priuſquam id affunderet, ſcipulo aut ſimpuuio ligneo, uel fictili admodum paruo, (quod inter ſacra uaſa cyatho non erat admodum abſimile) & ipſe leuiter delibabat, & aſtantibus guſtandum deferebat, ut pariter libarent. Vocabatur hic ritus libatio. quo facto ſetas inter cornua uictimæ manu euulſas tanquam prima libamina proijciebat in ignem, conuerſusq; ad ortum, obliquum cultrum à fronte uictimæ ad caudam ducebat. tandem uictimam dijs exhibitam et dedicatam iubebat iugulare miniſtros, qui quod mactarent eas cultrarij & uictimarij, à nonnullis popæ & agones uocabantur: reliqui partim admotis uaſculis emanantem cruorem excipiebant, partim uictimam excoriabant & abluebant, partim ignem accendebant. Vbi perpurgata erat: mox aruſpex, flamen, aut ſacerdos cultro ferreo uiſcera rimabatur, attenteq; explorabat, an perlitatum

 foret.

foret. Erat is culter ferreus et oblongus, manubrio eburneo, clauis æneis, ære cyprio, & capulo argenteo ornatus: non enim manu licebat contrectare uiscera, ne qua offensa pollutis sacris intercideret. Inspectis tandem & exquisitis singulis ex omni uiscere & membro ministri partes certas decisas farina farris inuoluebant, & in calathis sacrificanti offerebant: sacerdos aris impositas, foculo incenso comburebat, quod reddere erat & litare: Eum ignem ex olea, lauro, aut quercu corticis crassioris, aut cuius caudex cauus fungosusq; esset, accendere, uel numinibus adolere nefas erat: suspecta enim erant ligna illa tanquam diri & mali ominis. Vbi quod dijs tributum erat conflagrasset, ad epulas ipsi & conuiuia conuertebantur. Inter uescendum dijs laudes canebant, pedibusq; circum aras complodentes ad numeros psallebant, & pulsatis cymbalis choreas agebant.

Decantabant autem alijs Dijs alios hymnos. Dianæ hypingos, Apollini pæana, Dionysio Dithyrābos, Cereri iulos, Vēeri ἐρωτικοὺς hymnos. Græci præter hæc προσῴδια accinebant, et ὑπορχήματα, & στάσιμα. Veteres etiam Tibias inflarunt, antiquo, ut opinor, maiorum more: sed postea ne tibiæ adhiberentur legibus cautum fuit. Græci de cæsa uictima capite & uentre retentis, cætera dabant dijs, linguas præconibus. Ægyptij caput abscissum

ſciſſum diris execrabantur, & cum precatione ſolenni deijciebant in flumen, ut ſi quid aduerſi eueniret, in illud caput redundaret.

Porro ſuæ ſingulis Dijs uictimæ etiam deputatæ erant, ſuperis albæ & impares, inferis nigræ & pares mactabantur. Ioui prodigiali thure & mola ſalſa, Ioui Flammini boue candido litabatur. Neptuno, Apollini & Marti tauro, uerre & ariete. Heroibus tauro, capro & ariete. Cereri primum lacte, uino & fauis, poſtea porca. Cybeli itidem porca. Æſculapio capris & Gallinis. Laribus gallo. Soli & Marti equo. Lunæ tauro. Iunoni agna. Veneri columba. Pani & Mineruæ capra. Dianæ cerua. Libero patri melle, uino & lacte, interdum capro & hirco. Syluano porco. Fauno agna uel hœdo &c.

Græci Romanos & deorum numero & ſacrificiorum ritibus uicerunt, quæ enũerare omnia longum eſſet et ſuperuacuum. Præterea fuerunt utriſque communia multa. Nam ut alia plura, ita et ritus Romani certorum ſacrorum à Græcis ſunt mutuati, & utrique tandem redacti ſunt eò, ut ad Diaboli iuſſa humano litarint ſanguine.

Ex hac ſacrificiorum in populo Dei & Ethnicorũ collatione patet, quæ Ethnici uel ex patrum prima religione retinuerint, uel à Iudæis acceperint: quæ aſſuerint aut intexuerint ipſi ex ſeſe genita. Habuerunt umbras ueterum ſacrificiorum

rum obſcuras, mutilas, confuſas & multipliciter deprauatas: hisq; (ut neceſſe fuit fieri, cum non firma certaq; Dei cognitione niterentur, ſed ex fictitijs penderent numinibus) ſignificata affinxerunt teſtificantia de affectu numinum erga ſeſe & euentibus conſequuturis: eorum notationem interpretationemq;, quæ ſolis incumbebat ſacerdotibus, ἱεροσκοπίαν et ἱεροσκοπικὸν οἰώνισμα nominarunt. differentiæ eius tot erant, quot diſcrimina rerum, quæ adhibebantur ſacrificijs. Nã aut hoſtias ipſas priuſquam iugularentur, conſiderabant: aut earum poſtquam mactatæ eſſent atq; diſſectæ, exta: aut flammam, quæ ex incenſis & ardentibus euolabat uictimis: aut farinas uel farinæ materiam, ex quibus liba pinſebantur & molæ: aut thus, quod adolebatur: aut uina & aquas.

ἱεροσκοπίαν, θυοσκοπικὸν, & θυτικὸν uocarunt nomine generis, quæ in uiuis adhuc uictimis dum producerentur, aut conſiſterent ad aras, & tractarentur ſacrificantium manibus, obſeruabat indicia et notas futurorum. Mali ominis erat, ſi uictima ductorem non ſponte ſequeretur, ſed ui trahenda eſſet: uel ſi ex ducentium manibus ſeſe proripuiſſet & profugiſſet: uel elapſa ictum feſelliſſet: uel percuſſa aut exilijſſet altius, aut horridius exclamaſſet, aut non ſtatim & quidem placide cõcidiſſet: uel ſi ſemianimis prouoluta in terram,

ram, eandem pedibus calcitrasset importunius: uel difficulter expirasset: uel iugulata non copioso diffluxisset sanguine: uel si inter iugulandum triste aliquid infaustumue oculis auribusue occurrisset. Signa hæc offensi & alienati numinis, pœnasq; minitantis esse putabantur. Contra læti ominis indicia & fauentis Dei testimonia adferebat, cum emissa ad aram sponte acceleraret, & sine tumultu ictum perferret, collapsaque placide sineq; deformi strepitu aut pedum complosione animam exhalaret, & confossa tandem copiosum spirantemq;, & cum impetu stridoreq; prorumpentem effunderet cruorem. Talem læti & cum gratulatione acclamationeq; excipiebant: ad alterius conspectum expauescebant, & animis consternebantur: moxq; et trepide suspectas aras adibant, ritusq; absoluebant cæteros, & sollicite qua ratione offensum numen reconciliarent, deliberabant.

Diuersa erat ab hac, quam ἡπατοσκοπίαν Græci, Latini Extispicinam nominarunt quod nomen & generi tribuerunt. In dissectis enim iam uictimis ex signis salubribus noxijsue, ex habitu coloreq; extorum & fibrarum, defectu aliquarum particularum in præcipuis organis, aut præter naturam adnatis, collectisue ex humorum adfluxu absceßibus, sumebat coniecturas de euentuum conditione, & in quam partem numen, cui ador-

adornabatur ſacrificium, inclinata eſſet acq; propenderet.

Græci ὑπατοσκοπίαν ideo nominarunt, quod quanquam explorarentur ea omnia, quæ uiſcerum nomine continentur, ut epar, lyen, cor, renes, & cætera: iecur tamen uaticinij huius ſedem & fontem eſſe, eoq; recte conſtituto & optime temperato pro uictimæ natura læta promitti, uiciato aut mutilato aduerſa portendi opinarentur, ſiue refragarentur cætera, ſiue conſentirent, & quod inde initium conſiderationis fieri oportebat. cuius cauſam uel ex natura deſumptam, uel ex Patrum hiſtorijs profectam ratiocinor. Etenim inter uiſcera primo omnium formatur epar ex ſanguine menſtruo, qui ex pregnātium corpore in matricem attrahitur: & fons eſt ſanguinis: cumq; ualet uigetq;, ſanguinem gignit purum naturæq; conuenientem, de bono ſanguine bona fit in cæteris partibus nutritio, nec facile temperies ſpirituum in corde & cerebro ipſorumq; membrorum inficitur aut læditur, ſi inſtauratur & fouetur benigno exacteq; temperato & elaborato ſanguine. Ergo ſi in fonte ſanguinis nihil reperiſſent uicij, ratiocinabantur reliquas partes omnes integritate & puritate hepati congruere, utpote quæ nutrimento inde transmiſſo reficerentur & alerentur, notiſq; cæteris certius & tutius fidebant. Eligebant enim Patrum exemplo

emplo uictimas integras & illibatas: contra pollutis, morbidis, aut quacumq; affectis labe, offendi & commoueri ad iram deos constanter credebant. Idcirco priusquam adhiberent eas sacrificijs, diligenter contemplabantur & pertentabant forinsecus, num quid, quod immundiciem argueret aliquam uel labem interiorum aduerterent. Græci Tauros farina, capros ciceribus, capras aqua frigida explorabant. Inchoata ergo extorum contemplatione à iecinore, si illud grata et natiua purpura ruberet, nullaq; esset contaminatum labe: uel si caput iecinoris auctum duplicatumue, aut geminum iecur reperiretur: uel si extremæ fibræ uersus interiora replicatæ ac conuolutæ uiserentur: hæc eximiæ fœlicitatis argumenta certißima dare, et magnas accessiones, potentiæ amplificationem, prolationem finium, triumphos, summa dignitatum fastigia designare augurabantur. Constitutis etiam in hepate geminis capitib., unum hosti, alterum illi, in cuius gratiam instituebatur diuinatio destinabant. alterutrum eorum si uel corrugatū emarcuisset, uel colorē habitumq; suum quouis modo mutasset: ruinam aut inclinationem, aduersaq; omnia minitari: si uelut inflatum atq; distentum intumuisset, et florido enituisset colore, motuq; alacri & continuo micasset: uictoriam certam spondere, et successus fœlicißimos illi putabatur, cuius nomine cædebatur. Lucanus

exta

exta Cæsarem uictorem renunciasse contra Pompeium annotauit.

Quodq; nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce uidit capiti fibrarum increscere molem,
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet,
Pars micat & celeri uenas mouet improba pulsu.

Si uero aut obsitum ulceribus, pustulisue, aut iuore deforme, aut duricie contractum, corrugatumue abscessibus, aut humoribus uiciosis imbutum esset atq; obstructum: uel si in sua non conspiceretur sede, sed aut à præcordijs auulsum subsedisset, aut permutatis sedibus lienis locum occupasset, illo in dextram regionem translato, aut procidisset in anteriora: uel si contabuisset, aut alioquin gracilius iusto aridiusque appareret: uel si totum defuisset, aut solo caruisset capite: deniq; si inter coquendum purulenta inquinaretur sanie, aut ad eum exaresceret modum, ut inter exta non emineret, aut colliquatum dissolueretur in pultem: hæc piacularia esse funestaq; adeo persuasum erat, ut secus accidere atque ab his demonstratum erat, nihil posse affirmaretur. Anno urbis 636, Catoni consuli immolanti exta emarcuerunt, & caput iecinoris euanuit. Caio principi & M. Marcello iecur subito extabuisse annotatum est. Lucilio Lupo inter exta caput iecinoris non inuentum est, Quare prælio perisse existimatus est.

A ieci-

A iecinore cor inspiciebant, id si palpitaret aut exiliret, aut flaccesceret, aut minus iusto appareret, aut omni destitueretur pinguedine, aut coiuisset in rugas, aut inter exta omnino non uiseretur: exitij, diræq; atq; infestæ fortunæ omina præbebat. Nam & Iulio Cæsari, quo die purpurea ueste processit, & à coniuratis interfectus est, cor bis in opimis bobus defecit, & Caio Mario Vticæ immolanti. Pertinaci Cæsari utriusq; uisceris hepatis & cordis defectus, in ea, quam ante mortem mactari iußit, uictima, interitum portendit. In ara Veneris Paphiæ, ubi puro igne et prec. altaria adolebantur, certißima semper fibris hœdorum fides est habita. Si uero aut solito grandius, aut spissum glabrumq; & humectum, nec flaccidum, nec ex ariditate in plicas rugasq; contractum inueniretur, aut si in summa basi largiore pinguedine uestitum foret, aut abriperetur ab aquila: propicios hæc deos, & ceptis annuentes flatusq; secundos aspiraturos confirmabant.

Corde explorato ad fellis, lienis, pulmonum, & membranarum uiscera ambientium consideratio nem se uertebant. Si κύςιν χοληδόχον geminam, qualem Augusto exhibitam ferunt eo die, quo Antonium profligauit ad Actium: aut copiosa bile turgentem atq; effluentem notassent: acria & fœlicia prælia expectabant. Si suo loco positum lienem sine pustulis, duricie, corrugatione, sineq;

alieno colore conſpexiſſent: fœlicia propoſitæ rei ominabantur. Si contra in dextrum lien uergeret, aut antrorſum propenderet, aut reperet deorſum, aut notas alienas à natura ſua haberet: Si exta ex ſacrificantium manibus decidiſſent: Si uiſcera aut cruore fœdius aſperſa, aut liuido fœdata colore, aut maculis uariata forent: Si peritonæum ruptum alicubi hiaret, aut ſanguine ſuffuſum eſſet: Si phlyctænis & ampullis pure aut ſalſilagine refertis ſcaterent inteſtina, aut lacerata eſſent intus, uel rupta ac diuulſa: Si dracones inter exta ſerperent: Si fœterent uiſcera, aut putrilaginem redolerent: fatalium hæc & iam imminentium malorum indicia erant, quæ pro conditione earum rerum, de quibus uictimæ conſulebantur uates interpretabantur. Pulmones bifidi inciſiq; moras adferebant rebus & cunctationes: ſimplices & ſolidi mora rupta continuabant rerum curricula & exequutionem maturabant.

Sacrificia ἄσημα, quib. nulla inerāt ſigna, Muta: quæ cōſpicuas et illuſtres notas exhibebant, Arguta: quæ multum fortunæ & fœlicitatis pollicebantur, Regalia Romani uocabant. & tanti faciebant has diuinationes, ut & libris deſcribi rationem conſulendi, eosq; inſtar oraculorum cuſtodiri publice, & in ea diſciplina ſuos exerceri à teneris curarint liberos, nihilq; mouerint aut cœperint, niſi ſacrificijs diligenter perluſtratis & examinatis.

aminatis. Affici enim uictimas, notisq; monitricibus euentorum subito ceu consignari ab ijs numinibus, quæ adessent coram uocata, & ritus spectarent, persuasissimum habebant.

πυροσκοπία & πυρομάντεια ex incensarum & iam ardentium uictimarum flammis de euentibus coniecturas capiebat. Præcipua autem fuit apud omnes gentes ratio & reuerentia ignis. Insederat enim in animis hominum illa, quæ inde usq; à Patrib: manarat opinio de inflammatis cœlitus uictimis, quod ita intelligebant, ut Deũ ipsum flammea specie ex alto delapsum uictimas deuorasse crederent. Inde & numen flammis illis condi tegiq;, & cum rapidissimo motu in sublime tenderet, abripi eo ab aris uictimas, transferriq; in cœlum, neq; in ulla sacrificiorum parte clariora certioraq; de numinis affectu testimonia conspici statuebant firmiter. Quare nec quouis igne adoleturi sacrificia utebantur, sed eo tantum, quem ex fomite à radijs solaribus incenso propagatum, lignis appositis perpetuo in peculiaribus templis magna religione fouebant & conseruabant, ita ut neq; extingui eum sinerent, neq; usurpari aliò, nisi ad solas uictimas, et ut pollutum expiarent.

Romani custodiebant eum ignem, tanquam arcanum & cœleste depositum, per uirgines uestales seu ἑστιάδας, conditum in penetralibus sacris & uelut sanctiore recessu templi Vestæ cum Palladio

& dijs penatibus Troia aduectis: quo nulli hominum nisi Vestalibus & Pontifici ut ἱεροφάντῃ καὶ ἱεροφύλακι adire fas erat. Templum ipsum hodie adhuc forma circulari rotundum in ualle, quæ Palatino & Capitolino interiacet, uisitur, no tum nomine S. Mariæ de gratia. Id interdiu ingredi uetebatur nemo, sub noctem eo accedere masculo non licebat, fœmellæ fas erat: neq; effigiem in eo aliquam, nec simulachrum collocabant ullum. Vestam enim diuinum ignem credebant esse, ut uelut per somnium à maioribus acceperant, qualem in tabernaculo Domini sacerdotes Israelitici nutriebant. Et Vestæ nomen latinis, τῆς ἑστίας græcis, quorum una est origo & forma eadem, nihil significant latinorum uel græcorum lingua. Hebræa est utraq; uox, & quidem ex Esch ia composita, quod ignem Dei significat. ex quo satis apparet à patribus hanc consuetudinem defluxisse, & remansisse inter Ethnicos cum tenui umbra deprauatorum rituum. Videtur & Ascanij nomen aliud significare nihil quam Sacri ignis custodem & Sacerdotem, ab Esch Kohem. Collegium Vestalium à Numa Pompilio institutum principio, & quatuor tantum uirgines solenniter initiatas, quarum nomina feruntur fuisse Gegamia, Beremia, Camilia & Torpeia: lapsis inde temporibus cum in sex partes populus diuisus esset, quo ciuium partibus Vestalium numerus responderet,

ſponderet, duas additas Dionyſius autor eſt. ἑστιάδες παρθένοι ὑπὸ, νουμᾶ καθιερωθεῖσαι δ' τὸν ἀριθμὸν, αἷς ὕστερον δύο προσετέθησαν καὶ γενόμεναι διέμειναν. Aucto tandem & propagato imperio creuit numerus ad uicenarium, quarum quæ præſidebat dicebatur Maxima. Cooptabantur in hunc ordinem arbitrio decretoq; Pontificis Max: delectæ ex ingenuis & libero patre genitis, quarum integritas erat ſumma, pudor incorruptus, uirtus perſpectiſsima: inuitæ uero ac detrectantes etiam cogebantur. Si qua mortem oppetierat, in eius locum ſurrogabatur alia, quam nec minorem ſex, nec maiorem decem annis, nec patrimam aut matrimam eſſe, nec oris aut ſenſuum uicio aliquo laborare, nec patre, qui tres pluresue ſuſcepiſſet filios, nec matre quæ diuortium feciſſet, procreatam eſſe oportebat. Admiſſæ ad ſacerdotium ſacrum ignem fictilibus uaſculis incluſum repoſitumq; in abditiſsimis penetralibus Veſtæ, ſubdito cum opus eſſet alimento, tuebantur & adſeruabant, eamq; curam & cuſtodiam per uices agebant. Si quando extinctus foret, id inter maxima prodigia habitum, & anxia ſollicitudine expiatum fuit, nec minus negocia omnia ceſſabant et intermittebantur illo non procurato, aut dijs non propiciatis, quam ſi dira aut tetra prodigia nunciata eſſent. Ea uero uirgo cuius incuria defeciſſet ignis, à Pontifice Maximo

in conclaui abdito, locoq; penitus abstruso, lineo uelo obtento, flagris cædebatur. Extinctus reparabatur, uase æneo, pellucido, trium angulorum, ad solis iubar exposito, detentoq; eo usque, donec radiorum repercussu uibratuq; & collectione calore aucto, aridus fomes ex aduerso collocatus ignẽ inde conciperet.

Initiatas triginta annorum castitatem spondere & præstare oportebat, quos ita partiebantur, ut primo decennio, quæ de cultu & ceremonijs, ritibusq; sacrorum libris descripta erant, ediscerent: altero quæ didicissent opere complerent: tertio alias eadem disciplina, cui ipsæ assuerant, instituerent & exercerent. Conuictæ & damnatæ incœstus stata die sub effossa humo ad portam Collatinam in loco, cui scelerato nomen erat, uiuæ defodiebantur: Stuprator in comitio cædebatur ad necem. In imo foueæ subterraneæ, quo scalis descensus patebat, reposita erant lectulus, lucerna ardens, panis, lac, aqua & olei modicum. Virginem damnatam cum demptis uittis è uertice, cultu miserabili, maximo omnium horrore eo Pontifex feretro perduxisset: solutam uinclis, solenne præfatus carmen ad ostium foueæ constituebat, cumq; descendisset, illo auerso, mox scalis sublatis cæteri, aggesta desuper humo uiuam obruebant. Illa die tanquam lugubri & ominosa, iusticio indicto nihil publice geri licebat. Si quando Vestales sacra dijs libarent,

libarent, aut Vestæ rem diuinam facerent, uittis incedebant redimitæ albis, prætextu oblongo & quadrangulo desuper imposito, fibulaq; subnexo, & albo indutæ uestimento, cui suffibulum nomen erat: & mola saleq; tuso in fictilem ollam mißis, aqua mox iniecta, sacra faciebant. Desectum capillitium perire atteriue non sinebant, sed in Lotum arborem conspicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, tanquam sacrosanctum deponebant, quæ inde capillata dicta est. Tantus est habitus huic ordini honos, ut & aduersus eas aut iussa et decreta earum nulli magistratui intercedere liceret, & si qua dißidia incidissent uel offensæ, aut seditiones exortæ fuissent, Vestalibus intercedentibus & deprecantibus componerentur, & pacis fœdera inirentur: idq; ideo quod æterni & sacri ignis custodes essent & conseruatrices.

Persæ etiam, Aßyrij, Chaldæi, & Medi ignem perennem ac peruigilem aluerunt, cui ceu Deorum maximo hostias mactare, & solennia festa, statis diebus, regio apparatu & sumptibus magnificis celebrare, atq; ex illo euenta rerum ediscere atq; interpretari assuerant. Persæ suũ ignem quem uel patria, uel ut potius reor hebræa, sed deprauata uoce Orimasda uocabant, annuatim certis diebus festis, candido impositum equo tanquam numen circumducebãt cum pompa maxima

ſequebatur equum rex Perſicus: hunc regni proceres & maxima populi multitudo comitabatur, ut Xenophon annotauit.

Græci in Delphico templo perpetuum fouebant ignem: cuius cuſtodia mulieribus matrimonio ſolutis demandabatur. Attici in Templo Mineruæ Poliadis unà cum Palladio lychnum inextincti luminis uirginibus cuſtodiebant. Neque Ægyptiorum numen quod appellatione Seraphim celebratur aliud quidquam ſignificabat, quam eundem ignem, quem perennnem eſſe uolebant inſtituto maiorum. Seraphim enim flammeum quiddam eſt, uel ignitum uel lucidum, à Saraph uerbo, & ſi quidam, ſed falſo, deducunt à Sor aphaim, id eſt, facies bouis, quod Apis Ægyptiorum bouis ſpecie deſcribatur.

In ſacrificijs igitur ſi admota flamma uictimas ſtatim corriperet, & diffuſa repente totas occuparet, ac conſumeret: Si tranquilla, pura, perſpicua & nitida, nullis infecta coloribus alienis, ut nigro rutilóue, aut pallido, nec permixta uel ſordibus, uel caligine, fumisue, ſineq; ſtrepitu & ſine egeſtione atq; eiaculatione fauillarum turbulenta & crepitante, recto ductu turbinatæ pyramidis inſtar attolleretur & inſurgeret: ſicq; non niſi tota uictima depaſta atq; exuſta moreretur: placide numen hoſtiam acceptare ac complecti, annuereq;, quæ requirebantur conijciebant. Si contra multo

to uix excitari flatu poſſet, & cum exarſiſſet, non coiret,ſed finderetur atque in hiatum dehiſceret, nec in totam ſubito ſpargeretur ac penetraret uictimam,ſed uiciniora ſenſim uelut ſerpens lamberet atque uſtularet, nec recto ductu niteretur ſurſum, ſed in uertigines gyroſq; conuolutus atram ſecum & denſam eueheret caliginem, aut reperet deorſum, aut dilaberetur ad latera, aut aliena naſceretur ſpecie: ſiq; aut uentis diſploderetur, aut reſtingueretur pluuijs, aut inſolitum crepitaret,& circumquaque multum eructaret, ardentium fauillarum: aut ſi palleret plus nimio, uel nigricaret,aut euaneſceret ſponte, priuſquam tota conflagraſſet uictima: aut ſi intactæ aliquæ partes remanerent & integræ: læſi infeſtiq; numinis & ſacrificium reſpuentis omen eſſe ſuſpicabantur. Cognata huic erat καπνομάντεια, quæ notabat & ſcrutabatur fumos, quas uertigines facerent,quantumq; ſi attollerent,& quo motu, recto ne, an obliquo, uel in orbes contorto aut complicato agglomeratione quadam in tortiles ſpiras: & quo redolerent nitore, alieno ne an eo, qui ex carnibus uſtis effumaret. Meminit τῆς πυροσκοπίας Statius.

Vincatur pietas, pone eia altaria uirgo,
Quæramus ſuperos,facit illa aciéq; ſagaci
Sanguineos flămarũ apices,genitumq; per auras
Ignem,& clara tamen mediæ faſtigia lucis

Orta docet tunc in speciem serpentis inanem Ancipiti gyro uolui, frangiq; rubore.

Sed utramq; uarie exercuerunt non tantum sacrificiorũ ignibus obseruatis, sed alias aliter, et ex alia materia structis flammis. Non paucis utraque adhuc hodie in usu est.

πυρομάντειαν factitant, pice quæ ex tædis colligitur, cõminuta in puluerem, & hoc in ignem coniecto. Quod si exardescens inde flamma coit, nec dispergitur, fausta: si diuiditur, aut dissilit, infausta designare creditur. Sic pugnantem, diductum in diuersa, procumbentem in focum, crepitantem, egris malum: euanescentem ijsdem mortem minitari: imo et simulacra formari eruptione agitationeq; lucẽtis flãmæ, sed nõ ꝯspici, nisi ab impollutis, falso persuadet credulis Pyromãtũ genus.

καπνομάντειαν instituũt granulis papaueris aut sesami proiectis in candentes prunas, & fumo qui inde nascitur obseruato. Sed has præstigias omitto.

λιβανομάντεια ex incenso thure diuinabat. Si ignis mox illud arreptum dissolutumq; uerteret in fumum, & suffitum cieret gratum, læta: Si refugeret, aut odorem exprimeret inde fœdum, & à natura thuris diuersum, abominanda ostendi putabantur. Meminit loci cuiusdã Dion in historia Romana, quem Nymphæum appellat, in quo hoc modo ex suffito thure præscita de omnibus rebus petita

tita fuerunt, præterquam de morte & coniugio.

οἰνομάντεια ex uini consecrati ad libationes, ὑδρομάντεια ex sacræ aquæ, qua abluebantur et decoquebantur uictimæ, coloribus, sapore, motu, strepitu, subitis mutationibus, argumenta euentuum colligebat. Vtriusq; meminit Virgilius in historia Didonis.

Vidit thuricremis cum dona imponeret aris:
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaq; in obscœnum se uertere uina cruorem.

κριθομάντεια & ἀλευρομάντεια molas & libamenta, & præcipue materiam eorum ut hordeum, far, & inde confectas farinas, quibus uictimæ conspergebantur, scrutabantur & expendebant. Est inter hæc genera & quoddam ὠοθυτικὸν seu ὠοσκοπικὸν dictum, à contemplatione & interpretatione signorum in ouis apparentium, de quo Orpheum commentatum Suidas refert.

ἰχθυομάντεια ex dissectorum pisciũ extis uaticinabatur. hac Tyresiam uatem Thebanum, & Polydamantem usos ferunt. Inter Myram & Phellum Lyciæ oppida, iuxta uicum Syrrhum fons fuit, plenus piscium: ex quorum forma, natura, motu, ciboq;, oracula promere incolis in more fuit. Apud eosdem Lycios in Apollinis luco non procul à mari arida memoratur Fossa Dina nomine: in eam consulturus pisces, utraq; manu decem frusta

assatarum

assatarũ carnium uerubus affixa demittebat, addebatq; preces: quibus absolutis fossa, quæ alioquin arida erat, mox aquis ab imo affatim scaturientibus & piscibus omnis generis, uariarumq; formarum, maxime autem orphis & glaucis implebatur. hi sacerdotibus indicia futurorum suppeditabant. Nec procul ab hac fossa ad Myras Lyciæ, in fonte Appollinis, quem Curium appellant, pisces ter fistula euocati conueniebant, qui si diripiebant obiectas escas, lætum erat consultantitibus: si caudis abigebant, dirum. Hierapoli Lyciæ in lacu Veneris pisces æditiuorum parebant uocibus prodibant, ac uelut sese sistebant uocati, exornabantur auro, scalpebantur adulantium manibus, & in ora hiantia admittebant insertas manus.

Mactationes hominum peruetustæ sunt. Nam & ante Troiana tempora, & non à solis Ethnicis, sed & populo Dei humano sanguine litatum constat, in quo, qui filios filiasq; exurerent in ualle Gehennon in gratiam & cultum Idoli Moloch, fuerunt plurimi. Agamemnon Iphigeniam filiam mactauit in Aulide et exẽpla similia leguntur paßim in historijs. Teucer Ioui hostiã humanam immolauit apud Salaminen Cypri, & hunc sacrificandi morem posteris tradidit, quem Hadrianus Imperator tandem sustulit. In Latio Saturnus eodem sacrificij genere cultus est, non quidem ut homo

homo ad aram immolaretur, ſed ut in Tyberim de ponte Miluio mitteretur, ꝙ ex reſponſo quodam factitatum eſſe Varro autor eſt, cuius poſtremus uerſus talis eſt. καὶ κεφαλὰς Κρονίδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα. Quod quia uideretur ambiguum, & fax illi et homo iaci ſolitus eſt. Verum hoc ſacrificij genus ab Hercule ex Hiſpania reuerſo dicitur eſſe abrogatum, ritu permanente, ut pro ueris hominibus iacerentur imagines ex Scirpo. Carthaginenſes uicti ab Agathocle Rege Siculo, cum iratum ſibi Deum putarent, ut diligentius piaculum ſoluerent, ducentos nobilium filios ad aras ceciderunt. Sed ἀνθρωπομάντειαν id eſt, captationem præſenſionemq́; & coniectionem futurorum ex mactatorum hominum uiſceribus, primum exercuiſſe accepimus Heliogabalum portentum generis humani ſceleratiſſimum & inquinatiſſimum, qui paulo poſt huius abominandæ impietatis pœnas dedit, quando crudeliter interfectus & in latrinam coniectus inter excrementa fœde computruit. Heliogabalum imitatus eſt Iulianus Apoſtata, qui cum priuatus Chriſtianiſmum profiteretur, poſtquam imperium adeptus eſſet, religione mutata cum conditione, totum ſeſe Ethnicis ſacris & Dæmonum deteſtandis inuocationibus addixit ac deuouit, ſacro Baptiſmate abluto cæſarum uictimarum ſanguine, & hoc ritu ſemetipſo reſecto à ſocietate Ec-

clesiæ Filij Dei. Omnem hic ex inspectione extorum diuinandi rationem ab Ethnicis usurpatam & tractatam, renouauit, assumptis ad eam considerationem uictimis humanis. Multa post interitum ipsius cadauera iugulatorum ad inspectionem hominum reperta sunt, in cistis puteis & locis secretioribus aulæ Antiochenæ Carris in peculiari templo, quod aditu omni præcluso foribusque obicum appositu obscuratis accurate munierat, celebrare solenni ritu sectiones ad rimatorum uiscerum contemplationem fuit solitus, in quo & recens dissectæ mulieris corpus, capillis ex alto suspensum mox ab interitu repertum fuit, quod de euentu susceptæ expeditionis scrutatus erat. Reuixerant Diaboli præstigiæ paßim in orbe Christiano, huius opera & autoritate restitutæ, & magna confluxerat colluuies Pseudophilosophorum ad disciplinæ uatidicæ profeßionem tractationemq́; & usum cum in alias urbes, tum uero Athenas maxime & Alexandriam, qui masculos & fœmellas impuberes atq́; incorruptos ad aras Idolorum Ethnicorum mactarunt, & carnes etiam horum degustarunt. Sed has Deus blasphemiæ uindex cũ instauratore ipso mox, priusquam denuo uel noticia illarum aliqua inoleuisset, uel peruulgatus esset usus, compressas prorsus ex hominum memoria sustulit, ita ut post Iulianum non repullularint unquam.

Videtur

Videtur flagitasse mactationes hominum Diabolus, cum quia delectatur cædibus, tum ut illuderet Filio Dei, qui indutus humana natura, sese litaturus erat Deo patri, de arcano decreto diuinitatis pro peccatis generis humani. Atque ut concludam hunc locum, totum hoc diuinationis genus, quod θυοσκόπικον *uocari dixi, cum sit commentum hominum ignorantium uerum & uerbo patefactum Deum, & abducentium animos ad cultus Idolatricos, et indagationem uoluntatis diuinæ impiam, falsam, et toto cœlo aberrantẽ ex signis, uel à Diabolo præfixis, uel sine mandato priuata autoritate confictis: prohibetur primo Decalogi præcepto, Non habebis Deos alienos coram me, et ad diabolica pertinet uaticinia. Etsi.n. ad ea quæ sua uoce mandauit sacrificia, quæq; fide ad ipsum directa fiebant, miracula Deus de doctrina testificantia primis Patribus exhibuit: tamen Idolorum in Ethnicis sacrificijs cultus et sanctorum rituũ blasphemam ac horrendam prophanationem detestatum eum ardentißimo odio, et seuerißime ultum esse certum est, cum ex immota regula, Non Deus uolens iniquitatem tu es, tum ex omnium seculorum historijs. Quare quidquid ibi nouum insolitumq; apparuit, ut si quæ abfuerunt partes, uel redundarunt, uel permutatis sedibus locatæ, aut labe affectæ fuerunt: id omne à Diabolo perfectum ipso immolationis tempore, seu uere*

amotis,

amotis, quæ interierant, seu impostura fascinatis oculis, minime dubitemus. Vnde enim tam subita extorum mutatio euenit in ipsa immolatione, ut aut abesset aliquid, aut superesset: unde deceßio capitis aut receßio: unde si caput fuit in iecore, cor in extis, mox euanuit, simul ac molam & uinum uates insperserat: deniq; qua se ui exta ad immolantis fortunam accommodarunt, ut in alium se mox habitum coloremq; conuerterent, pecudis iecur nitidum & plenum, horridum mox marcidum & exile fieret? Etenim uiuis uictimis defuisse aliquid, cor præsertim, affirmari nequit, non enim uixisset illa fonte uitæ destituta: Nec labes insignes occuluisset interiorum uiscerum, si ea morbo contacta aliquo, exilia exigua & uieta habuisset. Affectas autem uictimas immolationi non adhibuißent, cum magno studio integerrimas exquirerent ac diligerent. Aut si caruisse largiamur uiuas uictimas uisceribus: cur excordes potius, aut iecinora habentes ἀκέφαλα alius, (quibus nihil fuit magis dirum,) alius mox impollutas & integras ex eodem delegit numero? nisi etiam peculiaris inerat hostijs deligendis uis, siquidem non raro primam infausto, proximam pulcherrime litatam fuisse constat. Ergo aut aliquis id abripuit, quod subito interijt ex oculis, iniecitue, quod nusquam uisum antea, mox apparuit: aut naturæ uis aliqua illud confecit atq; exedit,

edit,hoc progenuit. Si naturæ hoc tribuimus: erit aliquid quod aut ex nihilo oriatur: aut in nihilum subito occidat contra perpetuum naturæ cursum. Id uero cum experientiæ refragetur & alienum sit à ratione,ut amouerit, quod euanuit, subiecerit, quod acceßit aut superfuit, necesse est non natura,sed alia quæpiam causa libere agens, & occulta. Talis est causa Deus ipse Deiue ministri Angeli sancti,aut dæmones. Auersatus est & condemnauit sacrificia Ethnica Deus, totumq; illum idolatricum cultum. Solius ergo diaboli ludibria statuamus fuisse,quæcunq; acciderunt ad litationes Ethnicas.

Huius disciplinæ & Aruspicinæ autorem Hetrusci procißione terræ exaratum celebrarunt puerum,nomine Tagen, qui ut ex Hetruscorum libris Cicero commemorat, cum terra araretur, & sulcus altius impressus esset: repente extitit puerili specie, sed senili prudentia, & eum affatus est,qui arabat. Ad huius conspectum cum obstupuisset bubulcus, clamoremq; maiorem cum admiratiõne edidisset, concursus est factus, totaq; breui tempore in eum locum Hætruria conuenit. Tum plura ille est locutus multis audientibus, qui omnia eius uerba exceperunt, literisq; mandarunt. Omnis autem oratio fuit ea, qua aruspicinæ doctrina continetur. Talibus autoribus editæ & promulgatæ sunt religiones Ethnicorum, tali-

bus clam inoleuerunt occasionibus, ut quando cœperint, non constet. Nec dubium est (si uera est fabula) hunc ipsum Tagen dæmonem fuisse tali habitu corporis circundatum. Meminit huius & Lucanus.

Et fibris sit nulla fides, sed conditor artis
Finxerit ista Tages.

DE AVGVRIIS
& aruspicina.

GRÆCI ὄρνιν & οἰωνὸν & οἰωνισμὸν, *ut latini augurium, generatim uocarunt quoduis omen,* ἢ πᾶν σύμβολον ἐφεκτικὸν ἢ προτρεπτικὸν, *quod uel subito & ex improuiso aut in corporibus nostris perciperetur, aut intra ædes uel extra domos in itineribus obijceretur, cuiuscumq; esset generis: uel ritu aliquo solenni ratoq; prænotatum, cœli regionibus circumspectis, ex auibus peteretur, moneretq; de ignotis & futuris, quæ ars & disciplina coniectorum atque interpretum signis pensitatis explanabat. Aristophanes in auibus:* οὐδεὶς ἄρ οἶδε τὸν θησαυρὸν τὸν ἐμὸν, πλὴν εἴ τις ὄρνις. *Citat ex eodem simile Suidas.* οὐδείς με θεωρεῖ πλὴν ὁ παραπτάμενος ὄρνις. *Et* προιμίακον *est* ἐπὶ τῶν ἀγνώστων, οὐδεὶς οἶδε

τις

τις ὁμίλησε πλὴν εἴτις ὄρνις. *Existimant autem* τοὺς οἰωνοὺς *dictos, quasi* δι᾽ ὧν οἰώμεθα τὰ μέλλη. Hinc ὀρνίθειαν, οἰωνιστικὴν, οἰωνομάντειαν, ὀρνιθοσκόπικον, ὀρνιθομάντειαν, *Græci nominarunt obseruationes rerum futura portendentium interpretationesq́;, & diuinationes ac responsiones aruspicum:* Latini *Aruspicinam &* Augurium. Plato *omne artificiosum diuinationis genus, quod partim ex coniectura, partim ex diuturna obseruatione constaret, quodq́; signis et ominibus uteretur, nominauit* οἰωνιστικὴν, *siue causas afferrent signa & omina euentis, siue enunciarent saltem futura.* Inquit enim, τὴν τῶν ἐμφρόνων ζήτησιν τοῦ μέλλοντος διά τε ὀρνίθων ποιουμένων καὶ τῶν ἄλλων σημείων, ἅτε ἐκ διανοίας ποριζομένων ἀνθρωπίνῃ νοήσει, νοῦν τε καὶ ἱστορίαν οἰωνοϊστικὴν ἐπωνόμαζον, ἣν νῦν οἰωνιστικὴν τῷ ω σεμνύνοντες οἱ νέοι καλοῦσιν. Romanos *etiam autor est* Dionysius, *uocare solitos Aruspices* ἁπάσης τῆς μαντικῆς παρ᾽ αὐτοῖς ἐπιστήμονας ὄντας, τῆς τε περὶ τά οὐράνια καὶ τὰ μετάρσια καὶ τὰ ἐπίγεια. Et *Aruspicum nomen* ἱεροσκόπων *appellationi adeo cognatum est, ut ex eadem ambo origine tracta uideantur.* Omina *signaq́; ut* ὄρνεας, καὶ οἰωνοὺς, *ita* ὀρνεοσκόπικα οἰωνίσματα, & αἴσιμα, οἷον αἴσιόν τινα δηλοῦντα *græci, latini auspicia auguria & omina:* ὀρνιθευομένους *uero seu* μαν-

τευομένους δι' ὀρνίθων, id est, eos qui augura=bantur & obseruata notataq; omina & auguria interpretabantur ac declarabant, Græci ὀρνεο=σκόπους, ὀρνιθομάντεις, οἰωνιστάς, οἰωνοθέτας, οἰωνοπόλους, ὀρνιθοσκόπους: Latini Aruspi=ces & Augures nominarunt. Postea speciatim etiam appellationes hæ usurpatæ sunt de eo gene=re diuinationum, quod ex cantu uolatuq; auium et tripudijs pullorum futura auguraretur ac præ=sagiret. Sed utroq; significato accommodatas re=perio ad interpretationes signorum, quæ non con=didit natura, sed effinxit superstitio, persuasione falsa & diaboli fascino, non ratione fulta. Rece=ptum fuit autem obseruari, aut si præter opinio=nem euenissent ex insperato atq; improuiso, nota=ri tamen quinq; auguriorum genera, ex quibus auspicandis rebus continuandisue aut abrumpen=dis accommodata præsensio prænotioq; futuro=rum euentuum peti putabatur. Eorum primum è cœlo nascebatur. alterum præbebant aues: ter=tium bipedes: quartum quadrupedes: quintum diræ mouebant. His adeo deditos fuisse constat Priscos, Græcos pariter & Romanos, ut falsa su=perstitiosæ religionis opinione ducti, nihil bello uel pace, domi militiæue susciperent gererentue nisi auspicato: nec honores conferrent & digni=tates, nec de more atq; instituto ueteri & secun=dum leges uel sorte uel manuum prehensione uel

suffragijs

suffragijs peractas magistratuum designationes ratas haberent atq; admitterent, nisi auguriorum accederet consensus atq; comprobatio: Et auguribus ut autoribus & moderatoribus omnium rerum, in quibus recte aut secus administratis discrimen uersaretur, uterentur, eosq; ad præcipua momenta & consultationes de summa rerum adhiberent: deniq; ut magno gaudio & quasi certa confirmataq; spe non frustraturæ fœlicitatis læta omnia exciperent ac prosequerentur: piacularia contra sollicitudine acerba procurarent atq; expiarent.

Apud Romanos si quid insueti accidisset, nunciatumue esset, ad Aruspices mox ueteri more institutoq; referebatur, qui docerent, quid Dij præmonstrarent, quidue poscerent. Et de illorum responsis sacra, aut nouata ac redintegrata, aut reparata: & turbata, uel soluta, uel prorogata comitia: tum tractationes quæ inchoatæ erant, finitas ac suspensas, & rescissa decreta legimus.

Veteri lege sancitum erat, ut priusquam augurandi scientia Romanis innotuisset, hæc ad Hetruscos deferrentur. Verba legis sunt, Prodigia & portenta ad Hetruscos aruspices, si Senatus iusserit deferunto: Hetruriæq; principes disciplinam discunto. quibus diuis decreuerint procuranto: ijsdem fulgura & ostenta pianto: auspicia seruanto: auguri parento. Ex hac lege

decreto senatus sex optimatum filios Hetruscis in disciplinam tradi solitos, ut augurandi artem ediscerent proditum est. qua quidem arte Fesulæ claruerunt, ubi & domicilium & collegium Augurum fuit. Et initio ita à Romulo constitutum fuisse legimus, ut in tribus centurijs Ramnensi, Tiensi, & Luceri, singuli essent augures, qui sacris ceremonijs, prædictionibusq; & explanationibus eorum, quæ dij monuissent præessent: postea duobus adiectis collegij numerus in quinarium excreuit, (imparem enim esse decere numerum arbitrati sunt) donec tandem ne ultra nouem augurarētur, senatus consulto cautum fuit. Sylla demum collegium quindecim adiectis ad uiginti quatuor usq; propagauit. In mortuorum loca legebantur alij comitijs curiatis, quæ Pontificis Maximi dicebantur, non à populo uniuerso, sed minore parte, & ijs quibus sacerdotia conferre & demandare curæ erat: nonnunquam à duobus unus nominari, & à toto deinde collegio acciri & cooptari poterat. Semel collatus auguratus uiuenti non adimebatur etiam grauißimis intercedētibus causis. Fabius Maximus duobus & sexaginta annis auguratum geßisse usq; ad senectam ultimam magna cum laude memoratur. Munus erat augurum præcipuū auspicia captare & contemplari, id est, signa rerum futurarum, deorumq; monita: & læta ne essent illa an piacularia, quidue adportarent

prospera

prospera ne, an uero minacia & calamitosa expiandaq; sacrificijs & luctu publico, scrutari ac præmonere. Auguraturi, id est, auguria concepta uel relata interpretaturi, congregabantur in fano commentandi causa, & inter sese colloquendi. Dignitas eorum tanta fuit, ut uelut internuncios & interpretes Deorum in senatum adscribi, & inter patres legi fas esse duceretur: & à primo urbis ortu ijdem & Reges & augures fuerint. Quippe & Romulum aruspicinam fecisse, & ne quid quod decretum esset, haberetur ratum sine auguriorum assensu & suffragatione constituisse annotatum est.

Auguriorum illa, quæ ex augurum disciplina annuere ac suffragari deliberatis, spondereq; successus rebus motis aut de consilio Senatus incipiendis, uel sancire decreta de magistratibus aut honoribus distribuendis censebantur, prospera erant καὶ αἴσιοι ὄιωνοι ἢ ἐπικυρῶντες: Contra quæ proposito aduersari uel abrogare aut improbare latas sententias & facta decreta de rebus quibuscumq;, uel detrectare successus putabantur, ἐναντιούμενοι καὶ κωλύοντες ὄιωνοι erant, & aduersa infausta ac piacularia auguria. Vtrorumq; alia oblatiua dicebantur, quæ non poscebantur, alia Impetratiua, quæ optata ueniebant. Illa nihil adferre & temere emissa esse, aut sine ratione sua quadam concitatione prorupisse cen-

sebantur, nisi commotos & uelut perculsos animos, ita afficerent, ut ad se pertinere assentirentur: si hoc negarent, nihil sese percipere aut experiri eorum, quæ illa prænunciarent ex augurum disciplina persuasum habebant: & in potestate nostra positum affirmabant, auspicia non petita amplecti aut recusare. Hæc uero suscitari diuinitus & raro fallere ex multorum euentuum notatione & collatione, ac sese ipsa asserere atque explicare obseruatione, constantia & æqualitate sua putabant. Talia captaturi augures ex arce cœlo non turbido, nec procelloso, sed silenti, placido, sereno & puro aere, lituum sine nodo, hoc est, baculum à summo inflexum, in parte, qua robustior est, manu tenebant: erat is insigne augurale, quo cœli regiones describebant, & designabant metas, intra quas se obseruaturos signa constituerant, ut quod dextrũ esset, quodue sinistrum oculis animoq; metiri possent. Manu enim hæc spacia, quæ templa uocabantur, definire & notare saluis auspicijs non licebat. Captato ergo prospectu in agros atq; urbem & conuersa facie in ortum, regiones ab oriente in occasum terminabant, limite decumano, & cardine ex transuerso signo metato, quo oculi ferrent quàm longißime. Ex distinctis regionibus antica in ortum uergebat, postica à tergo occasum, dextra meridiem, boream sinistra respiciebat. His peractis cæsa ui-

ctima

ctima, longum præfati carmen, preces effundebāt, quibus signa illarum rerum, quas senatus populusq; Rom: meditabatur, poscebant: & ne inter precandum forte titubarent aut hallucinarentur, uel aliquid omitterent, aliquo præeunte repetebant. A precibus considebant uelato capite, & duplici amicti toga augurali, quæ læna dicta est, uel trabea ex purpura & cocco, ut Græcus augur toga candida, defixisq; in cœlum oculis, & attente sollicitéq; circumspectis ac perlustratis cardinibus omnib. expectabant, nunquid alicunde ostenderet sese, & unde nasceretur ac prodiret: et si obijceretur auis aliqua, huc ne an illuc uolaret: an prono, obliquo, supinoue motu corporis ferretur, quo flecteret, contorqueret, porrigeret, contraheret membra: an hac uel in illa se parte occultaret: à dextra ne uel sinistra parte canerent oscines.

Hetrusci in duodecim spacia cœlum diremerunt, et facie occidēti obuersa auguria petiuerūt, quod eo cœli motus inclinaret. Nec ubique & paßim, sed in præscriptis destinatisq; locis, quibus Tesqua nomen erat, hæ obseruationes instituebantur. Ab auguribus in arce uel ad ueteres curias, à Pontifice in postmurio: & certis diebus atque à media nocte ad mediam diem usque peragebantur. Septima aut sexta diei hora non decebat, incipiente enim die aut crescente, non deficiente iusta auspicia fieri existimatum est: nec post

Sextilem mensem auspicari licuit, quod aues aut imbecilles tunc, aut morbidi essent, & pulli imperfecti. Homerus orientem dextrum, occidentem facit sinistrum.

Ex cœlo tonitrua & fulmina auguria dabant in hunc modum. Si aut læuum aut impari numero intonuisset, aut si ex ortu emissa fulmina cœli circumactu in eandem partem rediissent, quale Syllæ dictatori oblatum memorant: aut si in exortiuas recurrissent partes: uel si excussa nubibus à terra resilijssent, & crebris in sublimi ignibus fulsissent: aut si fulgura à sinistra in dextram emicuissent: prosperos euentus & summam fœlicitatem nunciare hæc à dijs putabantur. Non enim tam aduentus spectabatur fulminum, quam reditus, siue ab ictu resiliret ignis, siue opere confecto, aut igne consumpto spiritus remearet. Serena tempestate tonuisse, hominesq; aut ædes sacras de cœlo tactas esse, infausti auspicij fuisse sæpe notatum est. Homerus contra tonitru, quod post effusas preces, de cœlo sereno insonuit, fœlix omen & ratum auspicium adferre cecinit. Si ab occasu tonitrua increpitassent: aut per septentrionem in occasum transcurrissent: aut multiplicati ictus pari desijssent numero, diros euentus & calamitates portendebant. Marco Crasso castra, quæ trans Euphratem metatus fuerat, bis icta fulmine, cladem quam paulo post perpessus est designauere.

e. Paulo Æmylio ad Amphibolin sacrificanti, fulmen cœlo elisum cum sacra combußisset, Regni diuißionem denunciauit.

Distinguebantur fulmina & autoribus, & usu ac finibus. Romani diurna Ioui, Nocturna Sumano (quem Plutonem dicebant) attribuebant: & ea quæ solus Iuppiter eiacularetur, læta promittere, quæ habito deorum concilio, aduersa minitari putabantur. Cumq; quando uel solus, uel communicato consilio Iupiter intonaret, in dubio esset: fulgetra adorare, & poppysmatibus obstrepere consensum gentium fuisse Plinius notauit.

Antiquiores Romani lucos etiam arasq; & sacra pro euocandis habuerunt fulminibus, & inter Deos Statores, Tonantes, Feretrios, Elicium quoque Iouem, quem uocatum ciere fulmina credebant, coluerunt. Porro fulminum alia bruta erant uanaq;, quæ nulla ratione naturæ: alia Fatidica; quæ ex alto, statisq; de causis & ex suis uenire sideribus censebantur. Horum alia consiliaria uocabantur, quæ negocijs cogitatis: alia autoritatis, quæ decretis ac susceptis ijsdem superuenissent: alia status, quæ nec opinantibus coruscassent. Alia item publica :alia priuata notabantur: publica non supra tricesimum, nisi in deductione oppidorum: priuata non ultra decimum annum, nisi in sponsalibus aut natali die, auspicata portendebant.

debant. Ex ijsdem rursus quædam postularia, sacrorum emendationem exigebant: quædam pestifera, mortem intentabant: quædam monitoria, latentia aperiebant fata: quædam auxiliaria erant: quædam hospitalia uel regalia: quædam peremptalia, quæ fata præcedentibus designata fulgetris perimere credebantur: familiaria prima fiebant familiam suam cuiq; adepto, et in totam uitam uatidica habebantur. Cumq; in lucos pollutos crebriora & quati ac uibrari & traijci fulmina haruspices notassent: ea ut auerterent, reliquias fulminis cum sacrificio sepelire, dispersosq; ignes in unum cogere, & tacita prece terra condere solebant in loco, quem Bidental uocabant. Thusci in sedecim cœlum partes diuisere, prima erat à Septentrionibus ad æquinoctialem exortum, secunda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occasum, quarta obtinebat quod reliquum est, ab occasu ad Septentriones Has iterum in quaternas diuiserunt partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maxime dira, quæ in Septentrionem ab occasu porrigebantur. omninoq; multum referebat, unde uenirent fulmina & quo ferrentur atq; excurrerent.

Ex auibus oscines cantu augurium, quod κληδῶνα græci & κληδονισμὸν uocarunt: præpepetes seu τανυπτέρυγες uolatu, auspicium faciebant:

bant: pulli tripudio omina dabant, funebres auerso omine aliquid fieri uetabant, superuaganeæ ex summo acumine uocem emittebant. Ex præpetibus erant aquilæ, uultures, buteones, sanqualis, immusulus, & aliæ. Aquilæ si dextra parte aduolarent: siq; patulis & porrectis perstreperent alis: omen futuri boni certißimum præbebant Homero teste.

Aristander augurio aquilæ traijcientis in hostes, Alexandrum uictorem portendit ante conflictum. Cum Tarquinio Prisco aquila pileum detractum capiti euexisset in sublime, moxq; reposuisset: regnum ei ominatam ferunt. Fœtus aquilarum implumes à uulturibus rostro pedibusq; à pastu abacti, & raptati concerptiq; cum ipsis nidis, Tarquinio Superbo exilia portenderunt ac regni amißionem. Iaculum de satellitum manibus rostro extortum & deiectum in profundum ab aquila, Dionysio Syracusano regnum abrogauit, & diras incußit calamitates.

Duodecim uulturum numerus Romulum condentem urbem, de tempore durationis monuit. Sæpe tamen uulturem in ædem Iouis aut deorum uolasse, prodigij loco habitum est. Vultures, corui, & aquilæ si coijssent, conflictus & cædes indubias denunciabant. Ciconiæ concordiam ferebant. Ex accipitrum genere Circi nuptias & rem pecuariam fortunabant. Buteones, quos τριόρχεις uocant

à numero

à numero teſtium, & Falcones futuri maximi boni ſpem certam, ſi apparuiſſent, faciebant.

Dario conſpectus accipitrum, duo paria uulturum uellicantium, ſpem de regno Perſico iniecit, quo coniuratis ſupplicio affectis, eſſet potiturus. Milui diri ſemper inauſpicatiq; fuere ominis ſicut & incendiaria auis, Ea quæ ſit nec inuenitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe quæcumq; appareret carbonem ferens ex aris uel altaribus, alij ſpiturnicem eam uocant, ſed & hæc ipſa quæ ſit neſcitur.

Picus Martius & Luſcinia, atque inter ardeolas illa, quam λευκὸν πέλλον uocāt, ſi ad auſtrum uolatu contenderet aut ſeptentrionem, proſpera fœliciaq; decernere, & omni periculorum metu ſoluere exiſtimatum eſt. Pici Martij præcipue Latio fuerunt in augurijs, à rege qui nomen huic aui dedit. Cum in capite Prætoris Vrbani L. Tuberonis in foro iura pro tribunali reddentis, picus ſediſſet ita placide, ut manu prehenderetur: reſponderunt uates, exitium imperio portendi, ſi dimitteretur: ſi exanimaretur, prætori. ille auem protinus concerpſit, nec multo poſt prodigium impleuit.

Hirundinum circumuolutationes decubituſue, aut inſeſſus infauſti habiti. Earum conſpectus Dario in Scythas cum exercitu proficiſcenti, interitum: conſeſſus uero in Pyrrhi tabernaculo & naue

naue Antonij funestas utriq; clades attulisse creditum fuit.

Columbam augurium designare fœlix Homero placuit. Præposteros aut uespertinos gallorum cantus optimi euentus signa aliqui notauere. Themistocli pridie quàm in Persas mouit, galli ἐπινίκιον cecinere, & cantu certam declarauere uictoriam. idq; ideo, quòd uictus mox consilescit, uictor insolentius insultat & obstrepit Gallinarum cantus nunquam exauditi, nisi quando dirum aliquid immineret. Corui inauspicatæ garrulitatis aues, à dextra, ut cornices à sinistra, spes non ambiguas: si ab ortu occinerent clara uoce, præsentem fœlicitatem significabant. Ab occasu uel læua si proclamarent: aut glutirent uocem uelut strangulati, exitium apportabant. Corui discerptos deuorantes pullos, reliquiasq; deferentes in nidum, ante Ciuile bellum inter Syllam & Marium, quo plurimo depugnatum est sanguine, uisi, & crudelitatem, qua in sua illi sæuierunt uiscera portendisse iudicati sunt. Eædem aues Alexandro Babylonem ingressuro, & Ciceroni uitaturo insidias ab Antonio structas, gannitu strepituq; ingrato impendens periculum, & ærumnas extremas minitatæ sunt. Bubo funebris & maxime abominatus, publicis præcipue auspicijs, noctis monstrum, nec cantu aliquo uocalis, sed gemitu, si in urbibus aut omnino in luce uiseretur, dirum ostentum præbuit.

Cum

Cum Sex: Papellio Iſtro, et L. Pedænio Conſ: cellam Capitolij bubo intraſſet: eo anno Nonis Martijs urbs luſtrata eſt. Idem factum L. Caßio, C. Mario Coss. bubone uiſo. Priuatarum ſi domibus inſediſſet, aut ſi taceret, non ſemper feralis compertus, utpote qui Agrippæ captiuo Iudæorum regi regnum promiſiſſe putabatur.

Bubonis uox audita anno urbis 619 & 20, exercitus Romani oppreßionem ad Numantiam portendiſſe credita eſt. Rurſus uiſus, non auditus bubo fœlix omen attuliſſe iudicatus eſt, ut anno urbis 629: & 32. ante Sallies ligures & Allobroges deuictos: itemq; anno 650 ante ſubactos in Macedonia Thraces: & anno 558. ante mortuum Ptolemæum regem Ægypti Cyrenis, qui populum Romanum hæredem reliquit.

Noctuam ſi uolaſſet, uictoriam nunciare: ſi ſereno ceciniſſet, turbare aerem: ſi tempeſtate occineret, ſerenare obſeruatum eſt. Hæc cum in haſta Pyrrhi regis contra Argos euntis conſediſſet, fatum illi & diſcrimen extremum portendit & attulit. Ante Pharſalicam pugnam apes aræ inſidentes & in nauibus conſpectæ Dioni & Pompeio Magno, cladem paulò poſt ſequutam prænotarunt. idcirco cum in Bruti exercitu examen apum procubuiſſet, aruſpices caſtra mutare eum iuſſerunt, ne in hoc loco damni aliquid & detrimenti acciperet. Cæterarum etiam auium & inſectorum

ſectorum uolatus multiplici diſcrimine in omina σημάντικα conuerſa ſunt, & de locuſta noſtra campeſtri uiridi Suidas inquit, ἔστιν ἀκρὶς δυσκίνητος χλωρὰ καλουμένη μαντὶς, ἧ τινὲς προσέχοντες τοῖς κινήσεσι μαντεύονται. Chalcas apud Homerum ex paſſerum numero belli Troiani annos auguratur.

Tripudio ſigna dabant pulli de rebus conſequuturis. Etſi enim quæuis auis tripudium facere poterat, præcipua tamen fides fuit pullis, atque in eorum genere Melicis & Chalcidicis, quibus tantum religionis fabuloſa uetuſtas tribuit, ut ceu internuncios atq; interpretes Iouis euenta rerum edocere ſtatuerent, & niſi his conſentientibus ac ſuffragantibus, comitia non agerent, non ſenatum haberent, nullos ad honores proueherent, nulla domi aut foris negocia obirent, nulli prouincias demandarent, nihil deniq; auſpicarentur, quod non utrum approbatum ab his uelut aſſenſione & monitu deorum eſſet, magna cura prius exquirerent ac penſitarent: deniq; regebant magiſtratus Romanos, domos ipſis ſuas claudebant ac reſerabant, faſces impellebant aut retinebant, iubebant acies aut prohibebant, & maximo terrarum imperio imperabant.

Pullis præerat pullarius, qui quotieſcumq; de inchoanda re quapiam exequendaq; deorum per pullos ſenſa placitaq; exploratum ibat, (opor-

tebat autem id fieri summo mane, & primo dilu= culo) imperato de more silentio pultem illis aut offam cauea reclusa obijciebat: quòd si ad obla= tam escam mox pulli è cauea non prosilirent, aut serius egreßi uel non attingerent eam, uel alarum planctu dißiparent, uel relicta esca oberrarent, aut occinerent, aut prorsus non uescerentur, uel auolarent penitus, omen præ se ferebant magni terroris & sollicitudinis, euentusq; tristißimos: & pullarius exitum animo præmetiens, ne quid molirentur, sed uel desisterent ab incepto, uel dif= ferrent deliberationes, uel mutarent hoc prorsus, quod præ manibus erat hortabatur. Quòd si mox proruerent cum impetu, certatimq; in escam in= uolarent, et auide depascerentur, ita ut uescen= tibus illis aliquid ex ore relaberetur, & terram pauiret, quòd tripudium faceret solistimum: inde spe hausta mirifica pullarius, ut constanter forti= terq; cæpta negocia urgerent iubebat, & successus optatos ac prospera à dijs omnia spondebat. Ha= bebant ostenta & præposteri eorum uespertiniq; cantus. Totis noctibus canendo Bœotijs nobilem illam ad Leuctra aduersus Bœotios præsagiuere uictoriam: Ita coniecta interpretatione, quoniam uicta ales illa non caneret.

Etsi autem quandoq; talibus ominum interpre= tationibus & coniectionibus assensit euentus, ut Tiberio Gracho ea die, qua in turba cæsus occu= buit,

ctuit, pulli non addixere: & Claudius pulcher moturus in hostes, nõ pascentibus in auspicando pullis, per contemptum religionis nauali prælio inito terribili strage cum omni classe profligatus est: tamen uicissim non raro elusa sunt & refutata euentu prorsus contrario. Papyrius Cursor cum à pullario admoneretur, ne cum Samnitibus prælio decerneret, pullis non suffragantibus, contemptis auspicijs, fœliciter dimicauit.

Exempla in historijs plura extant. Si pullarius, quæ Di diuulgata uoluissent, dissimulasset, aut ueteratorie suppressisset: idem contrahi nefas, ac si quæ occulenda & tacita ferenda erant, palam fecisset: Si uero mentitus fuisset, aut omine conficto, aut eo quod ostensum esset, subdole & fraudulenter deprauato & in contrarium detorto sensum. non illi qui consulebat fraudi esse, sed in autoris retorqueri caput censebatur. Fuerunt & aliæ plures auspiciorum distinctiones apud Romanos. Vocabantur enim quædam auspicia caduca, quædam cliuia: Caduca ubi quid templo ab auguribus metato excidisset: Cliuia quæ difficulter euenirent.

Ex quadrupedibus lupos, uulpes, leones, capras, iuuencas, asinos, arietes, lepores, mustelas, mures, omina mouisse & auspicia compertum est. Lupus si ad dextram commearet pleno ore, prosperæ & magnæ rei argumentum putabatur.

Lupos castra introijsse et laceratis obuijs intactos abijsse, exercitibus cladem portendisse: eosdem si in foro Romano uisi essent & incolumes euasissent, oppreßionem urbis aut alia designasse pericula animaduersum est. Romanis coloniam in Lybiam ducturis Cato Gracho Tribuno legem rogante, cum lupus metas aggeri definitas subruisset & dißipasset, fecit ut à proposito desisterent. Cerua à lupo fugata cum inter duas acies illæsa euasisset, Romanis uictoriam addixit.

Adeo inauspicatus luporum in urbe conspectus habitus est, ut quotiescumq; uiserentur, siue oppreßi insectantium industria interficerentur, siue euaderent: semper urbs solenni lustratione expiaretur, qua auerti atq; depelli calamitates, quas apportassent lupi, credebantur. Idq; sæpe factum, lupis in urbe, foro, Capitolio, Quirinali colle, exquilijs conspectis, ut anno urbis 577. cum Collatina porta lupus ingressus, per Esquiliam magno consectantium tumultu effugisset, & anno urbis 558, cum per Esquilinam portam quidam ingressus, frequentißima urbis parte decurrisset in forum, & Thusco uico atque inde Melio per Capenam portam prope intactus abijsset.

Examina apum, quacumq; se demisissent, polluere & infortunare locum credita sunt. quare quoties in urbe comparuerunt, lustratam urbem ex Sibyllinis institutis legimus, ut anno urbis 636.

&

& post 50, & rursus 52, ac sæpe alias. Ita bouem si loqueretur (quod sæpe compertum accepimus) urbem læsi numinis ream peragere, & lustrationem urbis exigere censuerunt Romani. Agmina etiam locustarum anxia semper ac sollicita procuratione eorum, quæ ad placanda facerent numina depulerunt.

Mulam gemellos peperisse, aut leonem conspectum, aut ab asino laceratum esse leonem, aut mures derosisse aliquid, tristis diriq; fuit ominis, & magni terroris.

Suburbana colubris plena, & equi ab illis depasti, præsagierunt Crœso Lydorum regi, fore ut regnum ab exteris subigeretur.

Dirarum nomine complector tum ea, quæ in nostris fiunt corporibus aut ijsdem alioquin accidunt insolite, tum quæ in domibus, agris, itineribus quocumq; modo præter rationem & morem eueniunt atq; obijciuntur. Hinc pro locorum subiectorumq;, in quibus obseruarentur talia, differentijs, diuersa sunt diuinationum genera constituta.

Τὸ ἐνόδιον seu itinerarium, quæ in uijs occurrissent, explicabat.

Leporem iter ineundum transuerso saltu uelut diremisse, aut fœtam uulpem, uel prægnantem canem obuiasse, aut serpentem commeantium iter interrupisse, aut procidisse, aut offendisse pedibus, aut laciniam adhæsisse, aut subito constitisse, aut

expauiſſe, uel defeciſſe uiribus abſq; manifeſta cau ſa, aut ſpectra conſpexiſſe uel circumfuſas ac ſcintillantes flammas, aut riſus, gemitus. compellationem ſui exaudiuiſſe, & quidquid fuit huiusmodi infortunata præſagire & infeſta itinera creditum eſt. Mulieres per itinera ambulantes torquere fuſos, aut omnino detectos ferre, ſpei omnium præcipueq; frugum aduerſabatur. Hoc deſcripſiſſe Polin quendam Suidas autor eſt.

τὸ οἰκοσκοπικὸν coniectabatur ex ijs, quæ in ædibus animaduerſa eſſent inſolito more accidiſſe, de euenturis patrifamiliàs et illius rebus, uelut
Introijt in ædes ater alienus canis
Anguis per impluuium decidit de tegulis. infauſtum erat utrumq;.

Muſtela conſpecta, aut ſerpens, poculum ſalinumue euerſum, diſperſi cineres, oleum effuſum aut mel, ſi quid à muribus eſſet corroſum, quod de ſua Platonis politia Cicero annotauit: Si cibus pro laberetur: ſi incendia nominarentur inter epulas, aut ſub menſas aquæ profunderentur: recedente aliquo ab epulis ſimul uerri ſolū, aut bibente conuiua menſam uel repoſitorium tolli: aut repente conticeſcere conuiuium: inauſpicatiſsima erant. Reuocari ſternutamento menſas & fercula inter diras erat. Ita ſi tigna gemuiſſent, aut crepaſſent menſæ trabesue, dira portendebant.

Vinum effudiſſe, aut uino ueſtes inquinaſſe, bonæ

næ fortunæ signum erat, idq́; attestante Homero, qui Vlysse discedente & bene precante, Alcinoi uxorem facit humi uinum fundere, uelut preces ratas dijs habituris. Absoluit hoc Xenocrates integro uolumine.

Tanta fuit auguriorum in Romana Republica inde usq; à primis exordijs urbis fides, & respectus obseruatioq́; tanta ac ueneratio, ut quæ horum interpretes examinatis ostentis ac pensitatis dixissent iniusta, nefasta, uiciosa, dira, illa protinus irrita fierent atq; infecta, quiq́; horum decretis & enunciatis non paruisset, reus fieret capitis. Oportebat autē captandis auspicijs augures ipsos interesse, & cum notare ea atq; inspicere, referreq́; & declarare, tum quibus hostijs & quibus sacris ac supplicationibus & ad quæ puluinaria tetra prodigia procurarentur aut expiarentur monere atq; edicere. Nihil enim prætermittebatur publice & priuatim, quod ad amoliendas & auerruncandas calamitates faceret, quæ imminerent augurijs designatæ. Itaq́; si quid tale accidisset, mox & piacularia apparabantur sacrificia, & supplicationes suscipiebantur, & urbs solenniter lustrabatur. Inter ea enim sacra, quæ consuetudine ueteri plebs Romana usurpabat, quædam solennia & stata eodem semper modo indicebantur ac seruabantur, quorum uiolare ritus ac ceremonias aut intermittere nulli fas erat.

quædam piacularia erãt, quæ decreto Pontificum ad auertendos terrores & placandas numinum offenſas expediebantur, quorum uicem quandoq; feriæ publicæ aut lectiſternia ſtratis tribus lectis, Ioui, Vulcano, & Mineruæ, quos iactus uibratusq; fulminum gubernare opinio erat, aut ludorum celebritates compenſabant de Pontificum iudicio & ſententia. Ad hæc decurrebatur, ſi cœleſtes minæ terroreſue aut dira nunciarẽtur prodigia, uel ſi phaſma aliquod terribile apparuiſſet aut alioquin nouum quid et inſolitum conſpectum eſſet, ut cum duo ſoles uiſi eſſent, faceſue de cœlo ardentes colluxiſſent, aut crinita ſydera, ignitiue turbines, quos πρηςῆρας nominant cœlo effulſiſſent ſpecie motuue & impetu terribili atq; inopinato: uel ſi colliſorum armorum ſtrepitu fragoreq; cœlum perſonuiſſet aut tubarum clangore, aut remugientium flatuum horribili boatu: uel ſanguine lapidibusue aut frumento pluiſſet aut impetuoſus imber cum ingentibus procellis effuſus eſſet, fluxiſſetue ſanguine atratus Tiberis, aut tecta publica ædeſue deorum de cœlo tactæ eſſent.

Supplicationes ad hunc modum fiebant. Senatores & patritij cum coniugibus & liberis, coronati plerumq;, quandoq; uero omnes tribus ſimul & ordines, præeunte Pontifice Maximo, nonnunquam duumuiris, ſequentibus e ueſtigio pueris ingenuis

genuis & libertinis, ac uirginibus patrimis et matrimis, coronatis, aut lauream manu præferentibus, & modulata uoce pronunciantibus carmen, ac tota urbe ad ſolennem precationem conuerſa, Deorum pacem expoſcebant periculoſo rerum ſtatu, belli aut peſtilentiæ tempore circum omnia delubra fanaq; & puluinaria, quæ erant apparatæ lecticæ Deorum, in quibus numina pro maieſtate iuxta aras extabant ſublimia: his faſciculi ex Verbenis (ſtruppi appellati) pro puluinaribus ſubſternebantur. Vſurpabantur etiam, ſi quod iuſtum bellum exteris gentibus indictum eſſet, & ſi pro aris focisq; ac Deorum templis & ſolo patrio pugnandum foret, ut ea res populo Romano ſocijsq; ac nomini Latino bene & fœliciter eueniret, atq; bonis auſpicijs & Dijs bene iuuantibus arma ſumerentur. Sunt & uictoribus ob res bene fœliciterq; geſtas Deorum auxilio tributæ ſupplicationes à Senatu maximi muneris loco, modo plurium dierum modo paucorum, pro ut amplitudo meritorum & ſucceſſuum proſperitas poſtulabat. In his gratiæ Dijs agebantur publice, mulieribus eximio cultu: uiris prætexta & ornamentis ampliſsimis longo ordinatoq; proceſſu Deorum templa adeuntibus. Ex hac ſupplicationum conſuetudine translati ſunt in religionẽ Chriſtianam ritus publicarum proceſsionum. Adeo enim forma & Imperij Romani ueteris & reli-

gionis Ethnicæ Pontificibus allubuit, ut nihil non imitari uoluerint, quod ad conformandum Ecclesiæ statum Romano Imperio facere uideretur.

Lustra alia stata erant, alia piacularia. stata quinto quouis anno iterabantur per censores, qui lustrabant urbem sue oue & tauro, aut uerre tauro & ariete, qui circumducebantur, unde solitaurilia festa nominata. fiebat hoc mense Februario, & Februo, qui lustrationi præerat, primo litabatur ac sacrum fiebat, quo peracto Censor in magna ordinum frequentia Deos imperij præsides solẽni precatione obtestabatur, ut rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas perpetuo præstarent incolumes ac successus largirentur prosperos, dubijsq; conatibus adessent & mala auerruncarent, uotaq; in sequens lustrum promitterent. Ita circum urbis pomeria sereno cœlo Pontifices, Flamines & omnes augures, sacrificuli & uates, Vestales uirgines, Galli sacerdotes, septemuiri epulonum, quindecim uiri sacrorum & Salij sequentibus Patribus & omni plebe, Gabino ritu cum solenni precatione procedebant. Præter hanc lustrandæ urbis consuetudinem, alij usurpabantur ritus in lustratione agrorum, armorum, naualium copiarum & classium, curiarum & populi, & adhibebantur ad expiationes plærasq; sulphur, aqua, ouum, ignis, uerbena & laurus. Piaculis polluti sæpius sulfure, interdum & suffitu ex

fitu ex

situ ex uerbenis & lauro,et ablutionibus ex aqua purgabantur. Apud ueteres polluti aut tæda & sulphure purgari,aut aqua ablui,aut aere uentilari solebant. Qui deos iratos sibi perpetuo futuros metuebant,ita expiabantur,ut linteati manuq; laurum tenentes & genibus innixi prorepe-rent, & uocibus acclamarent, numinaq; infesta sibi profiterentur. his si admota igni laurus increpuisset, placatos deos: si nihil strepitus edidisset, infestos denotari iudicatum fuit.

Τὸ παλμικὸν seu uibratorium ex insuetis,& præter uoluntatem, præterq; naturæ ductum obortis in corpore motibus coniecturas futurorum texebat. Si uibrata salitione insuetum alter oculorum, dexter uel sinister palpitaret : si concuterentur ac uelut exilirent, aut trepidarent musculi,humeri aut fœmora: si prurire pedes inciperent:si inæquali uibratu cohorresceret cutis:si tinniret alterutra auris, aut insolitum striderent dētes:si sternutationes pari impariue numero,crebræ uel raræ fierent:si uagis incertisue motib.huc illuc membra iactarentur: si membra obrigescerent subito uelut stupore affecta:aut titubaret uel insisteret lingua.de hoc Posidonius. Extat de eodem Melanipodis ἱερογραμματέως ad Ptolemæum Philadelphum compositus liber.

Voces etiam uel ex occulto missæ,uel responsi instar redditæ, suspiciones sæpe de uarijs moue-

runt

runt euentib. in utrãq; partem. Sæpe ueridicæ exauditæ uoces in rebus turbidis, & tanquam monita deorum acceptæ sunt, qualem ex luco Vestæ extitisse memorant non multo ante captam à Gallis urbem, ut muri & portæ reficerentur: futurum .n. nisi præstitum hoc atq; effectum esset, ut urbs caperetur. Latratus canum eiulantium gemitus imitantes, & noctuarum ululatus diri semper fuere ominis. Equos hinnitu alacriore & ferociore fremitu uictoriam ominari prælia ituris etiam nunc militibus persuasum est.

Quum maximas urbs clades perpessa fuisset, & ancipiti contentione agerent patres, an relicto solo patrio Veios migrarent: uox Centurionis audita, Hic manebimus optime, retinuisse in urbe ciues, & confirmasse fertur. Hostilio Mancino Consuli Romano anno urbis 617, conscensuro nauem & Numantiam petituro, uox obiecta de improuiso scribitur, Mane Mancine: paulo post deuictus ipse & Numantinis deditus est. Crasso in Parthos ituro, qui Cauneas ficus uenales clamabat, illud omen innuit, quo paulo post fortunis expoliatus omnibus, fama, uita, & exercitu amißis interijt. Neronem paucis diebus ante mortem uox è Mauseolo reddita appellauit. Augustum Cæsarem supremo digressu ab urbe uox temere emissa monuit, non amplius eum Romæ futurum. Cassio & Bruto prodituris in aciem, Æthiops obuius

uius euentum pugnæ præsignificauit, & similia aliquibus denunciata meminimus etiam hisce temporibus.

Augurandi rationem peperit initio procul dubio superstitio hominum nata ex Dei ignorantia, diffidentia, perturbatis motibus animorum hærentium in ancipiti spe, quo erroribus & fluxis atq; incertis cogitationibus suis mederentur, atq; ex his exemptos ac solutos animos in tranquilla aliqua, certa & firma spe constituerent, Vbi tamen non animaduerterunt ex spe spem, metu metum non tolli, sed augeri & crescere. Primi secundiq; generis auspicia cōmenticia prorsus sunt & falsa. Nulla enim explicari aut ostendi causa potest, cur hæc illaue designent, nec consensu congruentiaq; euentuum excusari possunt, cum unum idemq; auspicium contrarios euentus sæpißime præcurrerit, & delusa eorum religio neglectaq;, fortunata fuerit. Compleuerunt ea quandoq; euentu dæmones: quandoq; cum præsciuerunt quæ exposcebantur, aut ipsi intonuerunt de cœlo dextrum uel læuum pro ut opus erat, aut assumpticijs auium quadrupedumue speciebus, uel nouis atq; insolitis, uel notis consuetisq;, auspicia ipsi cantu traiectuue recto uel obliquo, dextroue aut læuo ediderunt. siquidem uisas constat ab auguribus aues, quæ post nunquam repertæ sunt amplius. quādoq; cum uel aberrassent inscij euentuū,

uel

uel decepissent aruspices, uiolatæ religionis causam prætenderunt, ut superstitionem augerent et tuerentur constitutum regni sui statum. Sed nihil hæc ad effectus causarum ordinatarum in natura. Nam neque fulgetra, neq; auium genera, in hoc sunt condita, ut motu illa cæterisq;, hæc cantu aut uolatu porrecto, librato, interrupto, uibrato, contorto agere iubeant aut uetent, uel de propitia uel alienata Dei uoluntate testificentur. Blasphemia est contumeliosa in Deum, quod finxerunt diuina mente impelli & commoueri alites ceu interpretes, internuncias & satellites deorum, ut tum huc tum illuc uolent, tum in hac tum in illa parte se occultent, tũ à sinistra parte ut canãt oscines: inclusos uero cauea pullos, ac fame enectos ita concitari, ut in offam pultis inuadant, si emittantur: & ut ex ore aliquid cadat, quod terram pauiendo tripudium nunciet solistimum, aut ne egrediantur detineri, neue egreßi offam attingant, arceri. Non igitur ex natura orta, nec à Deo tradita, sed ab hominibus conficta & inchoata sunt auspicia, aliqua occasione à Diabolo subministrata, cui usitatum est errorum & superstitionum seminibus sparsis clam irrepere: amplificata uero & stabilita sunt ab eodem autore. Quare impia est consuetudo ea obseruandi & captandi.

Quantum ad reliqua duo genera, Non inficior posse gigni & existere in agro domoue aut itineribus,

neribus, quod uel patrifamiliàs atque illius rebus, uel peregrinantibus portendat futura: Nec derideo illas in plantis, iumentis, quadrupedibus, intraq; tecta et parietes multarum insolite accidentium rerum notationes. Frequenter tumultuantur dæmones, & uel inanibus terriculamentis uexant homines, uel inusitatis tumultibus, speciebus, aut uocibus, imminentes calamitates prænunciant. Sæpe corporum & rerum nostrarum custodes sancti Angeli aliquid tale edunt, quod nos cauere pericula iubeat. Sed tamen nec captari, nec si eueniunt, cum superstitione & anxia sollicitudine obseruari pensitariq; uolo, nec quiuis euentus in omnia conuerti debent. Nec locum hic habet obseruationum diuturnitas, & monumentis testata consignataque antiquitas, ac significationum præsensionumque cum euentis consensio. Affert uetustas ijs in rebus, quæ à natura causam habent, longinqua obseruatione mirabilem scientiam, cum crebra animaduersione perspectum est, quid ex quoq; & cur eueniat, & quid rem quanq; significet ac quam ob causam, & si nec effectuum omnium causæ elici ac demonstrari, nec signorum explicari rationes exacte queunt: Et diuinatio ipsa denunciatioq; rerum consequentium, etsi ad ueritatem dirigit sæpißime, fallit tamen nonnunquam, quod coniectura continetur, & hac res futuras prosequitur. Aruspicinæ uero extispicinæ & similium,

um, ſigna non ex natura orta, ſed ſuperſtitione ſuſcepta interpretantium, quæ poteſt ratio ex natura proferri? Quid uero ad has præſtigias immenſitas temporis facit? Aſſentior ita à principio inchoatum eſſe mundum, ut certis rebus certa ſigna præcurrerent: ea quibus bene percepta ſunt, hi non ſæpè falluntur mala coniecta enim non aberrant rerum uitio, ſed interpretum imperitia. Et horum ſignorum quæ ſit conditio, expoſui ſupra. Sed quid his ſignis, cum offuſis à Diabolo præſtigijs? Paruis momentis multa natura aut affingit, aut mutat, aut detrahit, in ijs quæ naturæ ſubiecta ſunt, ſed hæc mutatio quid ad commenticias præſenſiones ex uariato uolatu auium, & extorum commutatione conuerſioneq; aut ſubita decoloratione? Cœli diſtributio metarumq; notatio unde incitentur & ueniant, quoue ferantur fulmina oſtendit. Sed inde qua ratione proſpera uel infauſta augurabimur? Adminiſtrari mundum prouidentia diuina, & uim diuinam continere uitam hominum ac conſulere rebus humanis, & ab hac multa ſignificari futura portendiq;, quid certius eſt & conſenſu ſeculorum & uocis diuinæ teſtimonio? Sed quid ad hanc illa Diaboli in ſubitis extorum mutationibus, quibus aut aberat mox aliquid aut ſupererat, quid in auibus, fulguribus, oſtentis, diris, furentium uocibus ludibria Diaboli æmulantis diuina opera imitatione falſa, ut

hominem simia imitatur? Marcus Varro hæc uidens inquit, Non ociosos tantum sed & sordidos fuisse Deos, si in iecorum & uiscerum sterquilinio sua occuluerunt consilia, ab insanis sacerdotibus manifestanda. Idcirco quæ enumeratæ diuinationum species ut τὸ ξυλόδιον, οἰκοσκοπικὸν, παλμικὸν, *& cæteræ profitentur, simpliciter ut superstitiosa reijcio ac damno. Inusitatæ in corporibus nostris motiones, uibrationes musculorum,* πταρμοὶ, πρίσιες τῶν ὀδόντων *& alia: quandam παρὰ φύσιν διάθεσιν indicant, non hoc quod* τὸ παλμικὸν *profitetur. Sic & cætera genera plena sunt anilium, friuolarum & nugacium superstitionum. Et quamuis ludat diabolus mirifice, alias serio, aliàs uexandi causa: tamen lusus illos persequi & quid apportent scrutari diuinitus uetitum est, & amentis est aut niti aut tribuere aliquid talibus præstigijs, quas quidem eo crebrius exercet & offundit, quo illis affici angique facilius homines experitur.*

Extat Dei iudicium de augurandi ratione Leuit: 19. μὴ ἔσθετε ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ οὐκ οἰωνιεῖσθε, οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε: *idem Deut: 18. repetitum est atrocibus uerbis,* μαντευόμενος μαντείαν καὶ κληδονιζόμενος, καὶ οἰωνιζόμενος βδέλυγμα ἐστὶ κυρίῳ τῷ θεῷ σου, ἕνεκα γὰρ τῶν βδελυγμάτων τούτων κύριος ὁ θεὸς σου ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου.

Apparet etiam Ethnicos antiquiores et saniores stultißimam auguriorum uanitatem contempsisse. Hector apud Homerum grauiter Polydamanti metu augurij pugnam detrectanti respondet, Vnum esse augurium optimum, et à Deo mandatum, Fortiter defendere patriam:

τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
πείθεσθαι, τῶν οὔ τι μεταστρέπομ', οὐδ' ἀλεγίζω.
εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι, πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε,
εἴτ' ἐπ' ἀρίστερα, τοί γε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.
ἡμεῖς δὲ μεγάλοιο θεοῦ πειθώμεθα βουλῇ,
ὃς πᾶσι θνητοῖσι, καὶ ἀθανάτοισιν ἀνάσσει.
εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθ' περὶ πάτρης.

DE SORTIBVS
& diuinatione ex sortibus.

ORTIVM *meminerunt historiæ Ethnicæ & sacræ frequenter, & apparet earum multū fuisse usum. Sorte iubetur ex duobus arietibus eligi, qui offeratur Domino Leuit: 16. Sorte terra distribuitur Israëlitis de consilio & mandato Dei: & rex designatur Saul: & in locum Iudæ surrogatur Matthias Apostolus. Sorte Iosua explorat peccatum Anathematis, & Ionas deposcitur ad pœnam. Sorte Athenienses annuatim*

nuatim τοὺς πεντακοσίους, & cum id exigerent altercantes, arbitros quos διατήτας κατὰ κλῆρον & κληρωτοὺς nominabant, constituerunt. erantq; πεντακόσιοι, qui ciuiles controuersias & rerum actiones, de quibus lis communiter popularibus oboriebatur, cognoscebant ac disceptabant. Differebant ab Areopagitis, quod hi διηνεκεῖς essent καὶ ἀδιάδοχοι, & de criminalibus iudicatis sententias ferebant, ac statuebant de modo pœnæ: illi διάδοχοι & annui. διαίτηται κατὰ κλῆρον ex iudicum decurijs ad priuatas controuersias audiendas ac dirimendas adhibebantur, sorte delecti autoritate τῶν πεντακοσίων.

Romæ prætor ex decurijs præsides iudiciorum publicorum itidem sorte adsciscebat. Apud Homerum principes sortiuntur sortibus coniectis in galeam, eaq; uibrata & agitata eò usq;, donec exilirent sortes ordine: quo cuiusq; sors prius exibat, eò ipse antecedebat cæteros.

κλήρους ἐμ κυνέῃ χαλκήρεϊ παλλόμενον ὦκυς
ἐκ δ᾽ ἔθορε κλῆρος μεγαλήτορος Εὐρυλόχοιο.

Celebrantur sortes Lyciæ, Deliæ, Prænestinæ à Numerio quodam Suffio in æde Fortunæ Prænesti constitutæ, Antiatinæ, & aliæ, quibus occulta ignotaq; aut futura detegi produciq; in lucem opinio erat: tantaque colebantur religione, ut consulturi eas, non nisi solennibus lustrati ritibus accede-

rent, & adesse his pecularia numina, quæ missas sortes dispensarent, crederent. Cum igitur sortium diuersi sint fines, & conditiones diuersæ, cum quarundam usum sacræ literæ concedant, quarundam denegent & damnent, quarundam talis sit conditio, ut in exemplum trahi nec poßint nec debeant, necesse est discerni gradus earum & genera.

Sunt autem sortium aliæ politicæ, aliæ diuinæ, aliæ diuinatoriæ. Vtamur sane his uocibus distinctionis causa. Diuinarum sortium appellatione singularia illa complector, quorum mentio fit in sacris historijs, ut cum Iosua *autorem anathematis sorte exquirit & profert: cum nautæ naui tempestatibus concussa sæuißimis, ita ut penè mergeretur, instituunt inquisitionem de eo, cuius causa mare tantopere sæuiret: & sors* Ionam *demonstrat.* H*æc & si diuinitus gubernata & patefacta fuisse minime dubium est: tamen nobis ea imitari aut simili indagationis uia, scelerum autores scutari non licet.* Placuit Deo *hoc modo aperire utrumq;, illum ut furto prodito res sacra, quæ tabernaculo clam erepta ac polluta erat, restitueretur, expiataq; consecraretur denuo, & exemplum moneret cæteros, ne spe occultationis simile quid tentarent:* Hunc *ut nouo atq; inusitato modò in uentre cœti seruatus, fieret typus sepulturæ* Domini *nostri* Iesu Christi. *Intuentes in hæc exem-*

pla

pla cogitemus de iudicio Dei uindicis scelerum, et maiore diligentia caueamus, ne offendamus Deum, aut perpetremus displicentia Deo: non blandiamur aut adulemur nobis opinione & spe occultationis perpetuæ, nec callide sopita latitura speremus in perpetuum. Exempla ipsa, id est, hanc occulta peruestigandi ac patefaciendi rationem non usurpemus.

Politicas sortes uoco, quibus uel res certæ, ut hæreditates, legata, donata, & similia distribuuntur ijs, ad quos pertinent: uel ex aliquo numero, idoneæ personæ decerpuntur, quibus certæ functiones commendentur, aut ex ordine inferiore aliqui cooptantur & euehuntur in superiorem & digniorem. Instituuntur autem de rebus arbitrio nostro subditis, legumq; nituntur autoritate, & consensu sortientium, quo sese ad parendum euentui sortis sua sponte obligant: & coguntur post autoritate legum, submißioneq; ac assensione spontanea decreto sortis acquiescere, & ferre atque amplecti, quæ eueniunt aut deferuntur, qualiacunque sint. Non parum ea momenti adfert euitandis prohibendisq; contentionibus, & dirimendis atq; abrumpendis certaminibus, quæ sortibus sæpe componuntur ac sedantur facilius quàm longis disputationibus, præsertim si bona fide sineq; dolo & fraude administrentur: non ut faciebat Temenus, qui Cresphonte & Aristodemi filijs Heraclidis

utrisq; longas controuersias de Messeniaca sortitione finituris communi consensu, ut utris eam sors decerneret, ij tenerent: glebas Cresphontis ex luto formatas igne durabat, alteras siccabat ad solem. Vtrisq; enim immißis in urnam aqua plenam, hæ mox liquefactæ dissoluebantur, illas extrahebat integras. Ita autem conuenerat inter eos, ut quorum glebas aqua colliquasset, ij cederent Messeniaca. Retinuit hac Themeni fraude, Cresphontes terram, cohæredibus exclusis.

Non aduersatur aut repugnat autoritati sacrarum literarum usus legitimus huius politicæ consuetudinis sortiendi. Approbant enim illæ, non abrogant constitutiones politicas ex insitis nobis notionibus deriuatas, rationi consonas, & huic coniunctioni tuendæ accommodatas, qua inter se sociati copulatiq; uiuunt homines. Et serio uocatum Deum adesse, & gubernare illas uel rerum sortito partitiones, uel designationes atq; delectus personarum aptarum certis muneribus, pro ut priuatim singulis, & publice communi statui commodum est ac salutare, monent exempla historiæ sacræ. Quare ad sortitiones de magistratibus & muneribus publicis, à quibus incolumitas pendet & stabilitas publici ordinis, præcipua reuerentia accedere, & precari conuenit, eas ut dirigat Deus, & quos tantis rebus gerendis ido

neos iudicet, ipse sorte indicet, atque eosdem instruat consilio & sapientia, & fortunet eorum industriam.

Olim fabis nigris & candidis, aut glebulis, aut calculis seu ψήφοις, quorum quidam ἄξεστοι erant, quidam πεξεσμένοι, tesserisue, aut talis sortiri consuetum fuit. Sortituri autem calculos in urnam certo numero coniiciebant, præmisso folio oleæ, cui ἑρμῆς nomen erat, inde quod Mercurium præsidere sortibus credebant. Ex calculis aliqui characteribus notati erant & distincti à cæteris. Cum ergo sors ducenda esset, primo oleæ folium eximebatur, postea aufferebant singuli sinlos, quos fortuito arripuissent, & secundos tertiosq; priore ordine repetito tollebant: tandem eductis omnibus prout quisq; signatorum calculorum numero superabat, sic uel cum Magistratus legerentur, præferebatur, uel in adeunda hæreditate percipiendisue aliis emolumentis prærogatiuam obtinebat: quibus par calculorum numerus contingebat, ii æquatas sortes duxerant, & iterata sortitione dirimebantur.

Veneti hodie globulos inauratos & argenteos usurpant. Nos literarum elementis ut olim Syracusani, aut tesseris, aut chartis quarum notatæ sunt quædam, quædam notis carent, uel aliis etiam rebus utimur. Habent enim cognatum ali-

quid ſortitioni teſſerarum, calculorum, taxillorum, aſtragalorum ludi, & ſi preter βόλον καὶ πτῶσιν, quæ fortuita ſunt, ſæpe plurimum nauat & præſtat ingenium & induſtria ludentium, in illis ludis præſertim, quæ non ſola proiectione fortuita & procidentia teſſerarum abſoluuntur, ſed requirunt præter hæc in definitas ac diſtinctas lineas diſpoſitionem calculorum, quam ex caſu conſiſtentium teſſerarum, eminentes earundem notæ demonſtrant, aut ſine uſu teſſerarum expediuntur ſola collocatione calculorum, ingenioſa & ſecundum præſcriptas leges ad uictoriam directa, quæ aut occupatis ceu præcipuis arcibus, aut interemptis, profligatis, interceptis, concluſis ceu ducibus ipſis & militibus acquiritur. Veteribus in uſu fuerunt, κύβεια, πέττεια, διαγραμμισμός, ἀστραγαλισμὸς, Ludus latrunculorum, qui conſtabat diſtinctis in orca ſeu fritillo quadrato areolis quadratis, quas πόλεις uocabant, inq; his duabus contrarijs aciebus diſtinctorum calculorum accommodato poſitu inſtructis ceu ad mutuas inſidias & conflictus, qui κύνες dicebantur & latrunculi. Hi educuntur intra definitos limites ad congreſſum mutuum atq; conflictum ad eum modum, ut dum hi illos in ſe ex aduerſa acie procedentes inuadere nituntur, & uel ſede ſua repulſos ſummouere uel perimere, muniantur aut adhibitis, & circumpoſitis cuſtodibus,

aut

aut areæ seu arcis natura, ne incidant in insidias aut pateant illorum incursibus. κύβεια *tesseris utebatur cubi specie sculptis, quæ* ἑξάπλευρος *est & sex includitur quadratis lateribus. Antiquitus trium usu* κύβειαν *expeditam scribunt, postea numerum duplicatum excreuisse in senarium ob numerum laterum, quorum bina quælibet obuersa sibi inuicem punctorum notis & numeris septenarium numerum complent. ut* μόνας καὶ ἑξάς. *Item,* τριὰς καὶ τετρὰς, *&* δυὰς καὶ πεντάς. πεσσοὶ *uel* πεσσὰ, *(utrumq; enim genus in usu fuit,)* ἀπὸ τοῦ πέσσειν *gemmato* σ, πεντάγραμμα *fuerunt, quod de figura pentagono uel* πενταπλεύρῳ *intelligo. Exercebatur autem* πέττεια *ductis descriptisq; lineis quinq;, quarum media uocabatur* ἱερὰ, *id est, sacra, scilicet utrinq; ab extremis lineis ad mediam* ἱερὰν *quinque* πεσσοῖς *directis. Vnde aliqui ludum ipsum* πέττειαν *dictam uolunt* οἱονεὶ πέντειαν τινὰ οὖσαν. ἀστραγαλισμὸς *quatuor talorum iactu exercebatur, quibus ut quisque Venerem misisset coumue, sic ubi uel dispertiendum erat aliquid in sortitione, ius eligendi præ cæteris adipiscebatur, uel tollebat id, de quo certamen erat, quodue uictori propositum erat præmium.* ἀστράγαλοι, *alias græcis* ἄστριαι ἄστριες *&* ἄστριχοι *dicebantur. Constant non pluribus, quam quatuor lateribus. Summæ enim eorum & imæ partes leui-*

ter incuruantur, quanquam non prorſus eodem modo. Nam ſuperior replicatur in cornua quædam, iuxta quæ ſe ſubmittit pronum latus: ima tale nihil habent. Laterum nomina explicat Ariſtoteles *ſecundo hiſtoriæ animalium,* τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν κῷα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ χῖα καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. *id eſt,* Pronum *in talo ſuperius: ſupinum interius:* La-*tera intus contigua & ſibi inuicem obuerſa* κῷα: *quæ* χῖα *uocantur utrinq; ad exteriora uergunt. ſuperiora ſunt cornua, quæ* Antennas *uertit* Ga-*za,* Legendum *eſt enim* κῷα & χῖα, *non* κῶλα & ἰσχία. *Valebat autem* κῷος *ſenarium ſeu* ἑξίτην: χῖος *qui &* κύων *dicebatur & canis, unitatem, cumq; & quaternionis ac ternionis notas habuerit talus,* τὸ πρανὲς *quaternionem,* τὸ ὕπτιον *ternionem ualuiſſe conijcio.* Duo *enim quæuis aduerſa latera notis ſeu ualoribus iunctis efficiebant ſeptenarium,* κῷος & χῖος *id eſt,* μονὰς καὶ ἑξὰς Itemq; τὸ πρανὲς καὶ ὕπτιον, *id eſt,* τετρὰς καὶ τριάς. *Meminit ludi talorum Suetonius, recitans ex quadam* Epiſtola Octauij *Auguſti hæc uerba.* Inter *cœnam luſimus* γεροντικῶς *heri & hodie.* Talis *enim iactatis, ut quisque canem aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuerſos qui Venerem iecerat.* Hæc *ille.*

ille. Erat autem Veneris iactus, cum de quatuor talis nullus summis notis cum altero congrueret, et habebatur fœlicißimus. πτώσεις & summarum notarum in iactu talorum uariationes triginta quinque erant uniuersæ, quas pro ualoribus & significatis fœlicibus aut damnosis, suis singulas appellationibus insignierant. διαγραμμισμὸς in Schemate lineis rectis descripto exercebatur sexaginta calculorum, quorum triginta nigri erant, reliqui candidi, positu ductuq;. Huic similis esse uidetur is ludus, qui octodecim calculis binis coloribus in duos ordines distinctis apud nos exercetur, his arte dispositis in cardines & mutuas intersectiones linearum rectarum quadrati diagrammatis, quod trium magnitudine differentium quadratorũ tripartita καταγραφῇ & transuersarum rectarum linearum latera quadratorum æquabiliter dissecantium ductu describitur.

Diuinatoriæ sortes oracula excudunt, abdita atq; abstrusa eruunt, ignota eliciunt, incerta confirmant, impendentia prospiciũt, susceptorum negociorum exitus prænoscunt, arguta quidem et solerti coniectatione, de numeris formisq; elementorum mixtorũue, deq; indicijs casu ac fortuito, & prorsus ὡς ἔτυχε acceptis: sed à ueritate aliena, commenticia atq; impia, utut sortium talium artifices & interpretes pingant sua commenta, &

præstent

præſtent quandoque, quæ magnifice promittunt. Nam ne fortuitas ſineq; ratione & deliberatione conſtitutas notas illos arguere euentus largiantur, quos cauſæ pariunt et moderantur ordinatæ: neue temere prorſus & ſine lege, cura, autore, notas quoque ipſas euenire concedant, cum fortuitum omne à cauſa quapiam latente procedat & dirigatur: fingunt ſortitionem, ſeu notarum figurarumq; ſignificantium aut conſtitutionem aut collectionem rei propoſitæ accommodatam ab aliquo gubernari numine. Alij ne hæc in numina referant, aſſentiuntur quidem, non à numinibus uim illam proficiſci, ſed aſtra uirtute mira, tum regere artificum manus, materiamq; quam tractant, ut dum temere formant, iaciuntue figuratos ante characteres, illi his non aduertentibus euadant in figuras, quæ inſtituto quadrent: tum conueniente ui abſolutos characteres imbuere comminiſcuntur. Adeo enim ſubdita aſtris atq; addicta uolunt eſſe, quæcumq; extremus mundi orbis circumflexu ſuo cingit, ut illa non tantum noto conſuetoq; ordine progredientia afficiant hæc elementis incluſa & à natura in ijsdem formata corpora: ſed tum uelut præſides mente prouidentiaq;, & manu adeo complexa totam hanc molem uniuerſitatis & ſingulas partes, agant, proſpiciant, efficiantq; & quaſi fingant omnia: tum ſenſu quodam diuino præſagiant cuiuis homini euenturos caſus,

ſtatim

statim ubi in lucem is prodijsset, præuideant atq; intelligant immminentia, perspiciant abdita, contueantur interuallis disiuncta diuersißimis, & quadam omnipotentia mox ad nutum interpretis, quæ requirat quisq;, præscireq; desideret, effictis ipsorum ductu characteribus, aut iactu talorum productis, declarent ac renuncient. Falsum utrumque est & contumeliosum in Deum. Non iuuat Deus aut promouet, quæ abominatur & damnat: & in quem finem sint astra condita, quid, quantumue efficiant, cum sua uoce Deus testatus est, tum & declaratum à me ante est, & repetetur idem post copiosius. Quòd uero fabulantur aßidere stellis singulis Angelicas naturas, quæ præuideant ne in motu uspiam aut titubent, aut exorbitent, effectusq; earundem in terrena suo iudicio & arbitrio dirigant ac dispensent: id leuius est quàm ut refutandum censeam. Ortum uidetur ex commentis Ethnicorum quorundam, qui primam causam à reliquarum in natura partium administratione semotam soli primo cœlo nexu insolubili alligant, & cæteris orbibus peculiares intelligentias gubernatrices adiungunt. Nihil ergo quo nitantur diuinatoriæ sortes, quoue excusari posssint aut adseri restat. Idcirco ex qua sint origine natæ, au. qua ui, quæ iactitant, conficiant, quidue tribuendum illis sit manifestum est, etsi autor horum ac dispensator diabolus significatis completis &

tis &

tis & præſtitis euentibus autoritatem illis admirationemq́; comparauit apud prophanos & aſtruxit fidem omni tempore.

Eſt autem ratio diuinandi ex ſortibus multiplex, ut ſortium ipſarum non una forma. κληρομάντεια *ſeu* ϖαλομάντεια *teſſellis, talisue iactatis ſortes captabat, & ex ſummis talorum faciebus, aut ijs, qui teſſeris inciſi erant, characteribus, diuinabat de euentu, aut ad quæſita reſpondebat. Ad Buram Achaiæ oppidum oraculum Herculis fuit ex talis & abaco conſtitutum: ubi conſulturus de re quapiam, poſt reddita Deo uota precesq́;, talos quatuor iaciebat, quorum ſitum & figuram cum inſpiceret oraculi præſes, quid euenturum eſſet iuxta talos in abaco literis expreſſum inueniebat. erantq́; tali omnes ex hoſtiarum oßibus arte fabreſacti.*

Præneſtinarum ſortium, quæ claruerunt diutißime, cum refrixiſſent cæteræ: talis traditur inuentio. Numerus quidam Suffius honeſtus homo et nobilis, cum ſomnijs crebris, ad extremum etiam minitantibus, iuberetur certo in loco ſilicem cædere: perterritus uiſis, irridentibus ſuis ciuibus, id agere cœpit. Perfracto ſaxo mox ſortes eruperunt, in robore inſculptæ priſcarum literarum notæ. Is poſtea locus ſeptus religioſe eſt propter

Iouis

Iouis pueri, qui lactens cum Iunone in gremio Fortunæ sedens, mammam appetens, castißime colitur à matribus. Eodem tẽpore illo loco, ubi postea Fortunæ ædes sita fuit, mel ex olea fluxisse proditum est, aruspicesq; dixisse, summa nobilitate illas sortes futuras, eorumq; iussu ex olea illa arcam esse factam, eaq́; conditas sortes, quæ Fortunæ monitu sublatæ sunt. Disposuerat eas in excauatam columnam inuentor, unde quotannis Calend: Ianuarij magna celebritate eximebantur, eaq́; qua eductæ erant, serie iunctæ integra responsa absoluebant, quæ oraculi uim habere putabantur. Domitiano Cæsari mortem has prænunciasse annotatum est. Cum enim lætam exhibuissent antea semper, postremo tristem, nec sine mentione sanguinis sortem dederunt. Antiatina sors Caij Caligulæ morte insignis est, quem aliquanto ante, ut Caßium, à quo occisus est, caueret præmonuerat. Sortes ad Aponum fontem Geryonis, quæ aureis talis mißis proueniebant, nobilitauit Tiberius Cæsar: Cum enim priuatam adhuc uitam agens, tribus Octauiani nepotibus ex Iulia filia uxore M. Agrippæ superstitibus, Caio, Lucio, & Agrippa, eas consuluisset de Augusti successore: aurei tali proiecti cum summum obuertissent punctum, imperium & succeßionem ipsi annuerunt. Narrat Cæsar M. Valerium Proculum ab hostibus captum, sortium beneficio euasisse incolumem, cum illæ ter quæsitæ,
utrum

utrum igne comburendus ſtatim eſſet, an id tempus aliud reſeruandus, nunquam aſſenſiſſent.

Geomanticæ coniectationes fiunt ex punctis figurisq́; ſedecim ſorte conſtitutis. Figuras ipſas autores primi compoſuerunt ex punctis digeſtis in certas ſpecies, neſcio an caſu uel iudicio, & ad duodecim Zodiaci ſigna, ſeptemq́; aptarunt planetas, ut hoc prætextu perſuaderent imperitis, è cœlo in figuras illas, dum ab artifice formantur, illabi atq́; influere uim nouam, qua ſi incerta domicilia ſchematis ad imaginem uſitatam thematis cœleſtis constructi diſponantur, ſignificent ea, quæ aſtra ipſa hoc poſitu, natiua ſua ui terrenis omnibus ac hominum generi præcipue inferant deſignentue.

Non multum inter has geomanticas diuinationes & ἀποτελέσματα aſtrologica περὶ ἐρωτήσεως intereſt, & ex his traxiſſe originem uidentur. Sedecim figurarum τέχνικα nomina ſunt, Acquiſitio, Amiſsio, Læticia, Triſticia, Fortuna maior, Fortuna minor, Coniunctio, Carcer, Albus, Rubeus, Puella, Puer, Populus, Via, Caput, Cauda. Ratio nominum ex ſignificatis conſtat, quæ ſingulis attribuuntur. Punctorum ſeries & collocatio, qua exprimuntur ordine figuræ, hæc eſt.

Has figuras

o o o o o o	o o o o o o	o o o o o o o	o o o o o o o
o o o o o o	o o o o o o	o o o o o o	o o o o o o
o o o o o o o	o o o o o o o	o o o o o	o o o o o
o o o o o o o o	o o o o	o o o o o	o o o o o

Has figuras artifices in quatuor τετράδας *di-spertiuntur. Primam, cui tribuunt Rubeum, Amis-sionem, Fortunam minorem, Caudam, Trigono Zodiaci igneo qualitatibus & significatis æqui-*

 parant

parant ac conformant. Secundam, cui Acquisitio-
nem, Lætitiam, Coniunctionem, Puerum includunt,
aereo. Tertiam quæ habet Puellam, Populum, Vi-
am, Album, Aqueo. Quartam cui insunt, Caput, For
tuna maior, Tristitia, Carcer, Terreo. Rursus
Acquisitionem Arieti: Læticiam et Fortunam mi-
norem, Tauro. Rubeum & Puellam, Geminis: Al-
bum, Cancro: Viam, Leoni: Caput & Coniunctio-
nem, Virgini: Puerum, Libræ: Tristiciam & Amis-
sionem, Scorpio: Caudam, Sagittario: Populum Ca-
pricorno: Fortunam maiorē, Aquario: Carcerem,
Piscibus subijciūt. Ex Planetis Tristiciæ Saturnum
retrogradum. Carceri directum: Læticiæ, Iouem
προηγούμενον: Acquisitioni progredietem εἰς τὰ
ἑπόμενα: Puero Martem regredientem: Rubeo
in consequentia procedentem: Fortunæ maiori So-
lem eleuatum: Fortunæ minori depressum: Vene-
rem cursu in antecedentia retroactam, Amißioni:
eandem prouolutam secundū ordinem signorum,
Puellæ: Mercurium repedantem Coniunctioni: in
consequentia tendentem Albo: Lunam augescen-
tem Populo. Senescentem Viæ: Nodo euehenti Io-
uem & Venerem simul: Nodo deuehenti Satur-
num & Martem præponunt. Atque ita de figuris
hisce distributis ac collocatis in Schema, duo-
decim interuallis distinctum ad modum cœlestis
thematis pronunciant, non secus ac de stellis ipsis,
quibus quadam uanitate ingeniorum aut supersti-
tione

tione Chaldæi multorum euentuum neutiquam ab astris pendentium, imo alienißimorum & remotißimorum à stellarum effectionibus significata falso affinxerunt.

Thema hoc modo fabricãt. Eo momẽto quo uel ipsi cogitant de re aliqua inquirenda, uel audiunt alium exponentem quæstionem de re, cuius rei indicationem aut declarationem postulat: sine attentione sedecim lineas punctis temere prorsus & fortuito signatis, pingunt ordine, moxq; de primis quatuor singulis seorsum bina delent puncta toties, quoties id fieri potest: quæ remanent coeunt in unam aliquam sedecim figurarum, ea est prima. Eodem modo ex quatuor sequentibus lineis secundam, ex tertio loco notatis tertiam, quartam ex ultimis eliciunt. Primis quatuor absolutis, & ordine dispositis, ex serie punctorum prima et transuersa de primis quatuor figuris eò, quo sese insequuntur, ordine seorsum locatorum, quintam: ex secunda serie sextam, septimam ex tertia, & quarta octauam constituunt. Prima, secundaq; coniunctis, ex quatuor transuersis earundem ordinibus nonã extruunt, ita ut si plura duobus punctis in una consistant serie, binis abiectis reliqua notent eo loco nonæ figuræ, quem in suis tenuerunt primis sedib:, ut si tria sint puncta, unum, duobus neglectis: si duo tantum, utrumq; retinent:

ſi quatuor,bina reijciunt. Eodem modo tertia & quarta collatis, decimam : quinta & ſexta,undecimam: ſeptima & octaua duodecimam:rurſus nona & decima comparatis,decimam tertiam: undecima et duodecima,decimam quartam:hisq; poſtremis inter ſeſe collatis, decimamquintam: hac comparata ad primam,ultimam configurant.

Primæ τετράδος figuras matres uocant: ſequentes quatuor ex harum capitibus, humeris, ilijs,ac pedibus conflatas,Filias: reliquas quatuor tertij ordinis ex primarum octo συζυγία eductas Nepotes: duas primas quarti ordinis, quas quatuor proxime præcedentium συζυγία parit, teſtes: Tertiam huius ordinis de συζυγία teſtium conſtitutam Iudicem: Vltimam ex iudicis & primæ matris συζυγία conformatam Maiorem iudicem cognominant. Quæ auctæ ſunt parte ſuprema,id eſt,quæ uerſus ſuperiora confertæ ſunt punctis,cenſentur fœlices, præter Triſtitiam : Ominoſæ & infauſtæ habentur,quibus inferiore loco maior punctorum numerus,excepta Læticia:Communes,quib. in utraq; parte par notarũ numerus.

His ergo collectis omnibus,ſchema formant ſimile cœleſti,idq; explent collocatis in ſingula interualla ſingulis figuris,exordio ſumpto à primo, cui ceu horoſcopo primam imponunt figuram,reliquis ex ordine ſequentes. Si iudex imparibus conſtet punctis,negant propoſito congruere figuram :

ram: Si carceris adipiscatur speciem, & prima figura sit uel uia, uel læticia, uel tristicia, uel caput, aut cauda: fidem omnem autoritatemq; significatis derogant, itidemq́; ut adulterinam & alienam à proposito figuram explodunt: totiesq́; reijciunt extructa schemata, quoties iudici illarum quæ excipiuntur conditionum, aliqua aduersatur. Tandem consentientibus omnibus quid de proposita conceptaue quæstione dici debeat, ex themate peruestigant, cõditionibus ac proprietatibus figurarum pensitatis. Quàm uere, uiderint ipsi. nulla enim prorsus subest ratio, nulla ueri species. Qua ui enim temeraria sortitione accepta puncta, & in certos characteres cum iterata abolitione binorum, tum connexione duorum contiguorum quorumlibet, & litura superfluorum coacta absq; ratione præ se ferant, quæ uentura sint cuiq;, quæue nosse quis expetit, non intelligo. Etenim fortuitum omne, aut prorsus est αὐτόματον, sineq; ordine, lege, autore, principio incitante & regente, suopte nutu fertur atq; euenit: aut ab aliqua causa oritur, quæ id ὡς καθ᾽ ἑαυτὸ ἄλλον præter opinionem nostram expectationemq; obijcit, gubernat ac complet. Si fortuita prorsus αὐτομάτως fieri dixerimus, reuincemur & confutabimur consensu perpetuo totius naturæ rerũ, nostrarumq; mentium constanti atq; confirmato iudicio, & sacrarum literarum autoritate. Illa

mediocriter attendenti demonstrat concinna & aptißima serie nexas inter se copulatasq; cohærere causas omnes, ut & quælibet sibi proximam impellat, incitata ab ea, quæ antecedit atq; in ordine superior est: & desinat ordo in ultimam ac primam causam, quæ non extraneo mota principio, sed sua ui cæteras à se dependentes & sibi subiectas, suoq; uelut inclusas alueo foueat, agitet, & afficiat: & eam causam non ita hac causarum cathena uinctam esse, ut nequeat ex sese diuersum quippiam ab effectionibus illarum promere, sed ui libera & omnipotente posse cum uelut iniecto freno cohibere cæteras, tum quæcunque uelit perficere, adeoq; nihil quantumuis minutum ac tenue fieri in natura, quod non à causis certis cieatur, & si non semper in oculos incurrunt illæ, aut sensu cuiusuis pernosci comprehendiq; queunt. Manet *immotum hoc mentibus nostris insitum* ἀξίωμα, *& consensu naturæ stabilitum,* Nihil *fieri sine causa, utut lapsu suo* Diaboli *& homines uiciarint sapientißime & absolutißime dispositum ordinem causarum, eiq; labem* ἀταξίαν *inflixerint deformem, ruptis confractisq; uiolenter annulis, quibus & cæteris causis & primæ cohærebant.* Neq; *ociari* Deum, *nec discedere à suo opere, nec defatigari, tædioue aut molestia affici, sed prouidere, ut residua adhuc causarum series suo rite fungatur munere, & quomodocumque*
sarti

sarti refectiq; annuli, quibus ipsi uoluntas humana annectitur in aliquibus, durentur ætate & exercitijs pijs atque coalescant rursus: & hominum causa multa mutare, multa secus efficere, quàm secundæ causæ intendunt in salutem aut pœnā perniciemq́; ipsorum, prout merentur, sacræ literæ toties clamant.

Si uero hanc punctorum figurarumq́; sortitionem fortuitam esse contenderimus: unde maculas atramento, aliaue materia tabulis illitas sine mente, sineq́; cogitatione, & sua natura ἀσημάντους atque inefficaces significare dicemus ea, quæ nos imaginamur, aut quærimus? Si ideo, quod in hunc usum sunt conficta: At artificibus non aduertentibus nec apices quos signant, numerantib. excidunt. Et uel si rumpantur ipsi, nunquam signa condent physica, quæ de effectionibus causarum non consideratarū, imo de euentibus non procedentibus ab ullis physicis et notis causis, et qui fortuiti esse uidentur doceant. Si uero regi eam à causa aliqua concesserimus, erit illa remota uel propinqua & materialis. Materialem esse nemo dixerit facilè. Erit igitur remota, eaq́; aut siderea, aut fortior potentiorq́; quauis physica causa. Siderea non est, quod à me demonstratum est antea. Ergo occulta erit et incorporea seu spiritualis. Sub hanc cadūt Deus ipse, Angeli sancti, & demones. Nec Deū illā sortitionem gubernare, nec Angelos certum est ex

antedictis. Reliquum est ergo, ut autor guberna-torq́; totius diuinationis Geomanticæ sit Diabolus: hoc monente signa excogitata sunt primum, & accommodata ad harum illarumue rerum designationem prætextu uirtutis astrorum: hoc colludente et iuuante artifices, quod indagant, quandoq́; figurarum ductu monituq́; consequuntur. Nihil tale characteres Geomantici neque ex sese habent, neque ex materia, qua constant: Nihil ex cœli influxu, aut artificum manibus tale acquirunt.

ὀνομάντεια & ἀριθμάντεια numeris exercentur. Ortam utramq́; à Pythagoreis tradunt, qui literarum elementis certos diuinosq́; tribuerunt numeros: numeris uim præsagam futuri occultiq́;, quam ut ex quodam cum stellis connexu consensuq́; habere uiderentur, quidam unitatem & quaternionem Soli, Binarium & Septenarium Lunæ, Ternarium Ioui, Quinarium Mercurio, Senionem Veneri, Octonarium Saturno, Nouenarium Marti: Vnitatem Leoni, Binarium Aquario, Ternarium Capricorno, Quaternarium Sagittario, Quinarium Cancro, Senarium Tauro, Septenarium Arieti, Octonarium Libræ, Nouenarium Scorpio, Denarium Virgini, Vndenarium Piscibus, Duodenarium Geminis accommodarunt. Et fortasse hoc non sine ratione factum est. Soli unitatem dedicatam existimo, uel quod uno simpliciq́;

pliciq; circumferatur motu: uel quod dignitate, præstantia, luce, mole reliquas stellas anteeat, & lumen cæteris communicet, ut numeros cæteros unitas & ordine naturæ præcedit & constituit: quaternionem additum ob locum quartum, qui inter septem Planetas medius est. Lunæ aßignatum reor septenarium, quod septem dierum spacio quartam semper cœli partem emetiatur, & φάσιν atq; effigiem mutet, & quater septem diebus curriculum absoluat integrum, circuituq; dierum septem uarie afficiat terrena cuncta, immutetq;: adiunctum uero binarium, quod ut plurimum secundo à coitu die proferat se in emersum, & biduo rursus ante congressum subeat radios solis, & euanescat ex oculis.

Ternarium relatum in Iouem beneficum non dubito ex uetusta & religiosa de ternario opinione, quæ ex antiquißima sanctorum Patrum doctrina de sancta Trinitate reliqua Ethnicos in admirationem huius numeri conuertit. Temperatior est autem cæteris Iuppiter, & fausta ac salutaria plerumque præstat ac confert. Sic de cæteris. Sed quacumque sit ratione hoc factum, non moror.

Distribuerunt ijdem alphabetum in tres δεκάδας, exemplo ut opinor Chaldæorum, à quibus profectam ἀριθμάντειαν multa sunt quæ arguunt.

guunt. prima simplices comprehenderunt numeros, secunda denarios, tertia centenarios.

Diuinaturi de aliqua re nomina eorum, qui interrogationem deferebant, resoluta commutabant in numeros. Imitati sunt hoc recentiores Iudæi, sanctißimis nominibus ueri Dei & castorum Angelorum ac Dæmonum. Condiderunt geminam Cabalam, Vnam de Bresith, quam Cosmologiam uocant. Alteram de Mercana, de Dei, Angelorum, Dæmonumq; naturis, nominibus, & signaculis: hanc rursus in ἀριθμάντειαν distinxerunt & θεομάντειαν. Illa Angelicas uirtutes, nomina & signacula: hæc altiora & ad Deum pertinentia pertractarunt, tanto scelere prophanatis & pollutis sanctißimis Dei nominibus, ut nesciam an ullum maius cogitari poßit. Piæ mentes oculis illorum mentionem, auribus, & toto pectore abhorreant ac detestentur. Sed ad ἀριθμάντειας reuertor.

Commenticia tota est ἀριτμάντεια. Vnde sit enim uis σημαντικὴ numerorum, non uideo. Aut enim ipsis inest numeris natura, aut accedit extrinsecus. Natura non inest, Etenim numeri per se sunt aut quantitates, quas mens intuens & uelut ordinans obiecta singularia sensibus subiecta cogitando format, nec differunt ab ipso intelligendi actu, hocq; cessante abeunt atque euanescunt: aut characteres picti, quibus notantur & exprimuntur

untur numeri. Illas ſenſu perceptorum aut co=
ratorum indiuiduorum multitudinem ſignifica=
: hos certum unitatum numerum, nec præter
c aliud quidquam, adeo euidens eſt, ut demon=
ratione non egeat. Si aliunde aduenire dicitur,
dem res redit, quo in Geomantia. Credo Arith=
antiæ nomen initio toti numerorum doctrinæ
ibutum à primis et ſummis artificibus, qua haud
io an ſit perfectior ulla aut uitæ accommodati=
, aut naturæ intelligenti conuenientior. Miræ.n.
nt et uariæ numerorũ proprietates et analogiæ
ter ſeſe. ſeries non fortuita, ſed aptiſſime diſtri=
ta: diſcrimina uaria, eaq; non ἄχρηστα, ſed uſi=
s pene infinitis accommodata, quos cum ingenio
m acumine artifices eruiſſent & explicaſſent,
irati artificioſam rationem cæteri, quæ nume=
rũ inter ſe commixtionibus, amplificationibus,
iminutionibus, partitionibus, analogijs, ceu qua=
am diuinatione deduceret ad cognitionẽ rerum,
ibus in artibus & uita opus erat: uim numeris
iuinam ineſſe finxerunt, ſicut reuera nullum ex=
reſſius aut euidentius diuinæ ſapiẽtiæ exemplum
a deprauata hominum natura reliquum eſt hac
ſa numerorum noticia. Proportiones numero=
um tranſtulerunt argute ad politica, atq; inde de
olitiarum periodis, ut conſtitutionibus, duratio=
e, fatalibus mutationib. eruditè ſunt philoſophati:
uæ proportiones imperia inſtaurent, ſtabiliant,
muniant,

*muniant, ac tueantur: quibus uigeant & con-
stant: quæ dissoluant eadem atq; euertant rursu
denique quibus sint periodis durationes circun-
scriptæ.*

Extat *arithmeticum uaticinium* Platonis d
Rerumpub. periodis octauo πολιτειῶν, ἔστι μὲ
θείῳ γεννητῷ περίοδος, ἣν ἀριθμὸς περιλαμ
βάνει τέλειος, ἀνθρωπείῳ δὲ ἐν ᾧ πρώτῳ αὐ
ξήσεις, δυνάμεναί τε καὶ δυναστευόμεναι τρεῖ
ἀποκαταστάσεις, τέτταρας δ' ὅρους λαβοῦσα
ὁμοιούντων τε καὶ ἀνομοιούντων, καὶ αὐξόντω
καὶ φθινόντων, πάντα προσήγορα καὶ ῥητ
πρὸς ἄλληλα ἀπέφηναν, ὧν ἐπίτριτος πυθ
μὴν πεμπάδι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρ
έχεται τρὶς αὐξηθεὶς, &c.

Aristoteles hunc locum 5. Politicorum *inter-
pretatur & reijcit, ubi de periodis disputat,* φησ
(inquit) Plato αἴτιον εἶναι τὸ μὴ μένειν μηδὲν
ἀλλ' ἐν τινι περιόδῳ μεταβάλλειν, ἀρχὴν δ
εἶναι τούτων, ὧν ἐπίτριτος πυθμὴν πεμπά
δι συζυγεὶς δύο ἁρμονίας παρέχεται, λέγων ὅ
ταν ὁ τοῦ διαγράμματος ἀριθμὸς τούτου γ
νεται στερεὸς, ὡς τῆς φύσεως ποτὲ φυούσης φαύ
λους καὶ κρείττους τῆς παιδείας.

*Etsi autem utrumq; locum alij aliter intell-
xerunt: tamen hoc uelle* Platonem *iudico, stabil
tatem* Imperiorum, *uigoremq; his numeris com
pre*

rehensum esse ac definitum, ut ineuntibus dua-
us proportionibus, quas sesquitertia radix cum
uinario constituit, erigantur atque efflorescant
nperia: auctis ijsdem atq; in solidum numerum
onuersis, cum natura ultra solidi numeri perfe-
tionem nihil intendat absolutius, labi rursum ea-
em in deterius ac deficere, occupantibus guber-
ationem hominibus non idoneis. Sit ergo dia-
rammatis sesquitertia radix, ut 4 & 3 connexa
iagono quinario. Hi tres numeri duas constitu-
nt harmonias usurpato ternario pro communi
ermino, nimirum sesquitertiam & superparti-
ntem duas tertias: ijdem triplicati, id est, aucti
ubica multiplicatione, & coniuncti quartum
erminum, producunt, 216, qui στερεὸς καὶ κύ-
βος ἀριθμὸς est: & annorum quibus imperia
uertuntur, periodos continet. Sicut autem in Mu-
sicis διατεσσάρων & διαπέντε iuncta διαπα-
σῶν complent: ita duæ harmoniæ sesquitertia et
superpartiens tertias additæ integrum absoluunt,
quod ubi auctum τριπλασίονι λόγῳ excreuit in
solidum, finit imperia. Etsi autem applicatio-
nem, quæ sequitur in Platone, & numerorum cum
hac periodo congruentiam non satis intelligo, &
uidetur in textu mendum esse: tamen non alienam
esse à sensu Platonis hanc interpretationem præ-
cedentia περὶ τῶν τριῶν ἀποκαταστάσεων καὶ
τεσσάρων ὅρων indicant, & uult hæc προσήγορα
esse

esse καὶ ῥητα, non ἄλογα uel ἄῤῥητα, id est, irrationalia uel innominata.

Eiusmodi fortasse Pythagoreorũ fuit ἀριθμάντεια: considerarunt & naturas & proportiones numerorum: tum quousq; hæ progrederentur, ubi rationalium usu resistente ac deficiente, τοῖς ἀλόγοις καὶ ἀῤῥήτοις utendum esset: deprehenderunt scite apteq; hæc inter se congruere: & his ad uitam communem accommodatis, similem ἁρμονίαν καὶ συμμετρίαν in imperijs & publica priuataq; uita cuiusq; requisiuerunt: utq; confusio harmoniarum in numeris & ultra debitum extensio rumpit ac destruit analogias, & discrepantiam efficit: sic ijsdem proportionibus in communi uita mutatis, aut ad summam perfectionem auctis, sequi conuersionem inclinationemq; in deterius uoluerunt. Postea uel imperiti uel superstitiosi assuerunt numeris aliena & falsa significata. De quaternario integrum condidit uolumen Democritus, sed hæc procul explodo & remoueo.

Est inter species τῆς ἀριθμαντίας, quam nouo nomine à re noua λογαριθμάντειαν nominamus. Hæc per διάταξιν & progreßionem numerorum τριγώνων seu triangularium ex certis & præscriptis uerbis destinata tempora elicit & è conuerso ex numeris fingit & fabricat oracula, numeris in uerba conuersis & uicißim uerbis re-

solutis

solutis in numeros. Numerorum triangularium in literarum elementa digestorum series talis est.

A 1	B 3	C 6	D 10	E 15
F 21	G 28	H 36	I 45	K 55
L 56	M 78	N 91	O 105	P 120
Q 136	R 153	S 171	T 190	V 210
X 231	Y 253	Z 276		

Hi numeri omnes si coaceruentur, efficiunt numerum 2300 in Daniele *octauo capite traditum de diebus* Antiochi Epiphanis. *Ex hoc numero & similibus à* Daniele *positis, ut sunt 1290 & 1335. alijsq; in* Apocalypsi *tributis bestiæ, ut sunt 666 & 1260, quidam sua illa sequuti commenta & prorsus* ἄναλια φαντάσματα *de triangularibus numeris, alludentes fortasse ad* ἅγιαν τριάδα, *mirifica eaq; diuersa constant oracula, quæ eo loco haberi uolunt nescio qua persuasione, quasi his illigata certo sint & uelut consignata numeris illa ipsa prouidentia constitutioneq; diuina, quæ isti noui uates inde eruunt atq;*

expro-

expromunt. Ex hoc numero Apocalypseos 1260 concinnat hæc uerba, Væ tibi Papa uæ tibi, toto scilicet numero in trigonicos resoluto, & literis quas his adaptarunt suo iudicio sine autoritate diuina & sine ratione, collectis in prædictas uoces: Ex alijs alia conficiunt miranda uarietate. Est enim errorum & superstitionum fœcunda.

Etsi autem ludum ingenij non magnopere improbo, si careat superstitione, tamen cum usu coniunctam stultam & falsam persuasionem reprehendo, quæ his de numerorum characteribus compositis, & uicißim in numeros explicatis sententijs, tribuit ueritatem oraculorum. Quid facilius est homini arguto & ingenioso, quam ex ijsdem numeris eadem lege prolicere ac contexere plura diuersa, imo ex diametro contraria ijs, quæ à primis illis autoribus et fabris oraculorum produntur? Quæ ratio congruentiæ literarum cum dispositis ad certam διάταξιν numeris, & cur τρίγωνοι potius adhibentur, quam aut τετράπλευροι aut πεντάγωνοι? Cur uero ad fabricationem talium oraculorum conuenientiores censentur characteres latini & latinæ uoces, quam aut Hebraicæ aut Græcæ, Cum lingua partim hebraica, pertim græca primo promulgatæ sint & descriptæ uoces cœlestes, aut ex hebræo in græcum sermonem prius translatæ quam latinum? Nimis ineptum & puerile imo penè delyrum, nec refutatione

refutatione dignum, quod ideo characteres latinos præferendos censent, quia ad usum rectiore et simpliciore Orthographia sint accommodatiores, & notior sit ipsa lingua latina ac peruulgatior quam græca, deniq; quod quæ numerus bestiæ definit in Apocalypsi, illa ad Latinam pertineant Ecclesiam non Græcam. Pulchra profecto fundamenta belli artificij. Sed relinquo his oraculorum fabris & interpretibus sua commenta, quibus inter diuinationum genera, quem alium aßignem locum, nisi hunc ipsum in classe sortium diuinatoriarum, non reperio.

Est omnino, ut supra dixi, numerorum uarietas multiplex, proprietas admiranda, usus infinitus, concinnitas tanta in rationibus & analogijs eaq; non ociosa aut superuacua sed cum utilitate immensa coniuncta, ut à nullo explicari satis posſit. Sunt suæ classes numeris secundum se consideratis & ut ita dicam ἀΰλοις, quorum prima genera complectuntur numeros ἀρτίους καὶ περισσούς, id est, pares & impares. Sunt suæ & geometricis καὶ ἀνύλοις numeris, qui secundum discrimina ac differentias magnitudinũ distinguuntur in γραμμικοὺς, ἐπιπέδους καὶ στερεούς. Sunt rursus comparatorum inter se numerorum rationes quas λόγους uocant, & ipsarum inter se rarationum habitudines admirandæ, quæ ἀναλογίαι uocantur. Horum omnium exploratæ compre-

 henseq;

henſæq́; ab ingenioſis artificibus proprietates, quam pulchros, quam neceſſarios, quam multipliciter uariatos uſus pepererint oſtẽdũt ἐπιλόγισμοι logiſtices Aſtronomicæ & ψηφοφορίας Coſſicæ ut uocant. Sed hæc quid ad uatidica monita & futurorum prædictiones? cur pro oraculo habenda ſunt, quæ ingenioſus aliquis & argutus ex comparatione uel coagmentatione concinne digeſtorum numerorum extruit?

Concinnius multo eſt inuentum illorum, qui ex literis inſcriptionis hebraicæ primi libri Moyſis tempus nati crucifixi & reſuſcitati ac triumphantis ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti deducunt. Inſcribitur is liber breſchith, cuius uocis etymon faciunt, bar ſchith, hoc eſt, dabo filium. Tempus ergo dati filij id eſt miſſi Meſſiæ definiunt hoc modo. Primo aſſumunt ex ipſa appellatione literas plus quam centum ſignificantes hebræa numerandi conſuetudine. ut Res ducenta: Sin trecenta: Thau quadringenta denotat. Poſtea rurſus ex earundẽ illarũ, de quibus uox breschith conflata eſt, integris appellationibus eodem modo decerpunt literas ualorem centenario maiorem deſignantes. Vt in uoce Beth, litera Thau quadringenta: In uoce Res, litera Res ducenta, Vltima ſin trecenta: in uoce Aleph litera Pe octingenta: in uoce Sin, litera Sin trecenta, litera Nun ſeptingenta: in uoce Thau litera Thau quadringenta ualet. Hi ſi coniungantur numeri, annos qua-

ter

ter mille constituunt: Est autem assumptus Christus in cœlum & collocatus ad dextram æterni Patris uictor diaboli mortis & inferni, anno à mundi exordio ter millesimo, noningentesimo nonagesimo sexto, qui numerus à perfecto quater millenario deficit tantum annis quatuor. Pulchre hæc cogitata sunt, sed à posteriori seu ex euentu collecta, neq; autoritate aliqua sacræ scripturæ neq; ratione aut firma aut necessaria, sed probabili & ob congruentiam concinna. In talibus si quis exerceat ingenium, uituperari minime debet. Illud uero λογαριθμομαντικὸν artificium, quod futurorum profitetur præscientiam & πρόῤῥησιν ex numeri alicuius in trigonicos numeros resolutione, horumq; conuersione in literas, prorsus sortitioni simile & explodendum est.

Αναγραμματισμὸς uel μεταγραμματισμὸς μετάθεσιν ἔχει συλλάβων, καὶ ἀφαιρεσιν (?) καὶ πρόσθεσιν γραμμάτων. Fit enim uocum, quas dari certas oportet ac præscriptas, in elementa sua hoc est. syllabas & literas dissolutarum nouo contextu, aut permutatarum collocatione syllabarum, in nouas atq; à prioribus diuersas uoces coagmentatione. Huius usu ualuisse & propterea in admirationem uenisse apud Ptolemæum Philadelphum Ægypti Regem scribitur Lycophron Chalcidensis unus septem poetarum, quos coniunctos uocarunt πλειάδα. Is Ptolemæum

μεταγραμματιζόμενον solitus est appellare ἀπὸ μέλιτος: Arsinoen uero ἴον ἥρας. Multus huius usus est hodie apud Gallos, quorum lingua mollior delicatiorq; elisiones, διαιρέσεις, enunciationes diuersas & cognatione ambiguas, mutationes uarias & elegantes atq; in transpositione concinnas, allusiones uenustas, plures recipit, quam reliquarum gentium linguæ. Concinna est nominum Francisci Valesij, & Henrici filij κατ' ἀναγραμματισμὸν, commutatio. Fransoys de Valoys. Franciscus Valesius. Hoc nomen μεταγραμματιζόμενον reddit talem sententiam. De Fason Suys Reyal, id est, Ipso gestu sum Regius. Henry de Valoys. Henricus Valesius, κατ' ἀναγραμματισμὸν parit hanc sententiam. Roy es de nulhay, id est Rex es, quem nemo odit. Est ἀναγραμματισμὸς ingenij ludus quidam habens suas delitias, quas si uoluptatis causa, citra contumeliam cuiusq; usurpentur & si absit prophanitas aut superstitio, non ducerem magnopere uituperandas. Si uel superstio accedat, scilicet si ad scrutanda ignota & futura illa transferatur: uel si struat contumeliosa alijs, ferenda est minime. Sunt præter hæc & alia diuinationum genera quæ uel sub hoc sortium genere collocari, uel ad incantationes referri poterunt, ut τεφραμάντεια, βοτανομάντεια, κηρομάντεια.

τεφραμάντεια fit, cum cineri digito baccilloue

loue res, de qua diuinandum est, uelut sulcis ductis inscribitur, isq; sub patulum cœlum nullo tectus operculo exponitur: quæ enim remanent literæ, non dißipatæ uentis, aut obliteratæ, uel confusæ & oppletæ agitato cinere: eo quo se consequũtur ordine docere de re quæsita existimantur. βοτανομάντεια ex saluiæ folijs, ut συκομάντεια ex ficuum folijs, consignatis eorum nominibus, qui quærunt, & integra quæstione, præsagit occulta & futura hoc modo. Collocantur folia sub apertum cœlum, cumq; ob leuitatem & mobilitatem, quædam disiecta uentis defluant aut auolent, quædam remaneant, sed suis excussa locis, aut perturbata, aut conuersa in oppositum, hæc quæ relinquuntur diuinationi adhibentur: quod enim digestis illis in ordinem & coaptatis emergit, oraculi uice assumitur.

κηρομάντεια Turcis in usu esse dicitur, ut Geomantia. diuinat autem ex quadrante ceræ ad ignem conflato, liquefactis guttulis in suppositam aquam destillantibus. Varias enim illæ sparsim in aquæ superficie concretæ figuras componunt, pro ut uel cohærescunt ac complicantur ex interuallo, uel longius disiunguntur, uel in fibras ac tenuia oblongaq; filamenta sparguntur, uel uelut è centro craßiore circumquaq; radios tenues stellarum instar, sed implexos sibi inuicem innexosq; exerunt. Tria designata cacumina ceu metas gut-

tulis cæreis circumdant: earumq; quæ intra has cadunt, figurarum, mensuras, distantias, & qualitates contemplantur. Nos pueri per iocum olim ludumq; chartis, quibus præcipuos eosq; uelut uatidicos Vergilij uersus ex integro decerptos uolumine inscripseramus, sortiebamur de quibuscunque rebus nobis in mentem uenisset, de principum fatis, de nobis euenturis, ut citius faciliusq; & altius memoriæ eos infigeremus. Possumus hanc rationem ςοιχειομάντειαν nominare, etsi non tam quid adferrent prænunciarentue arreptæ fortuito chartæ spectabamus, quam profectus nostros. Nam & citius, & altius inhærebant animis uersus, hoc quasi ludo frequenter repetiti.

His similes sunt sortes, quas Vergilianas uocarunt, cum aperto libri codice, qui primi uisui occurrissent uersus, in oraculi omen assumebantur. Meminit harum Helius Spartianus in Adriani uita. Hunc enim, cum is de Imperatoris erga se sollicitus animo sortes Vergilianas consuleret, incidisse memorat in hos uersus

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens, nosco crines incanaq; menta
Romani regis, primam qui legibus urbem
Fundabit, curibus paruis & paupere terra.

Fuit autem ab his sortibus diuersissimum illud alterum sortium genus, quod sacerdotes confictum

oraculis

oraculis æquipararunt. Inscribebant enim arborum folijs tabellisue euentuum diuersorum indices & præmonitrices sententias, & folia illa tabellasue ad deorum disponebant puluinaria. Cum flagitarentur ergo responsa, post præfatas à sacerdotibus preces, decidebant aut arte à sacerdotibus ipsis impulsa aut Diaboli collusione mota folia, quæ sententias continebant alludentes ad quæsita. Meminit harum sortium Liuius libro 22.

De sortitionibus autem diuinatorijs, quæ eo fine instituuntur, ut explorentur futura, quadam diffidentia de Dei uoluntate, deq; cura & protectione nostri, alijsue de causis quibuscumq; prohibitis lege Dei, inquit uox diuina, Non inueniatur in te, Menahes, id est, sortilegus. Est enim βδέλυγμα Domino Deo suo. Quare nec ipsi tractemus eas, nec alios consulamus talium diuinationum artifices, quæ quidē partim aperte fictæ, partim temerè effutitæ, nunq̃ ne mediocri quidem cuiquã, non modo prudenti probatæ sunt. Sed Deo obtemperemus: pendeat mens nostra ex Deo firma spe, & se illi commendet, ac regi se diuinitus & defendi petat. Aderit enim uocatus Deus, sicut dicitur: Commenda Deo uiam tuam, & ora eum & ipse faciet.

DE DIVINATIONE ex somnijs, quam ὀνειροπολίαν uocant Græci.

OMNIORVM NEQVE *unum genus est, nec causa una.* Ho*merus poetico more ludens, duo prima facit genera, Verum unum, alterum falsum, libro 19. Odyß.*

δοῖο γὰρ τὲ πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων
αἱ μὲν γὰρ κεράεσι τετεύχαται αἱ δ' ἐλέφαντι
τῶν οἱ μὲν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος
οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες
αἱ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε
οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι βροτῶν, ὅτε κέν τις ἴδηται.

Vertit hos uersus Vergilius, & sexto inseruit Æneidos.

Sunt gemini somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.

Macrobius quinq; enumeratis differentijs imaginum, quæ dormientibus exhibentur, quarum nomina sunt φάντασμα, ἐνύπνιον, ὄνειρος, ὅραμα, χρηματισμός: *priores duas* ἀσημάντους *facit, tria posteriora significare aliquid & monere affirmat.* χρηματισμὸν *uocat, cum assum-*

ptitia

ptitia specie Di circumdati occurrere dormientibus, uel aßistere, nunciareq; quæ euentura sint, uidentur. ὅραμα, quod Cicero uisum interpretatur, cum oblatæ secundum quietem imagines expresse diserteq;, absq; figuris & inuolucris pingunt euentus, aut modum rerum gerendarum.

ὄνειρον seu somnium, cum figuris quibusdam aut ambagibus, uel obscuris ambiguisq;, uel expreßioribus uelut adumbrantur dormientibus, quæ præ foribus sunt. Hoc postremum genus rursus in alias quinq; diducit species, distinctas obiectis. Aut enim nocturnæ illæ & in somnis obiectæ imagines de rebus ad nos pertinentibus, aut de alienis, aut de publicis, aut de communibus, quibus plurium aliorum & nostra salus continetur, aut generalibus admonent. Interpretes talium figurarum ὀνειροκρίτας, ὀνειροπόλους, ὀνειροσκόπους & τῶν ὀνειράτων ὑποκρίτας nominant Græci.

Non incommoda est hæc discretio, sed quia obscurior, aliam ponemus illustriorem breuiter uelut in transcursu causis efficientibus indicatis, quibus genera distinguemus.

Somnia (qua uoce generatim utemur) cientur, uel à causis physicis &, materiæ inhærentibus, quæ & αἰσθητὰ sunt, ἄλλα καὶ ἔνυλα, & sine iudicio delectuq; suo agunt impetu, uel à spiritualibus, intelligentibus, liberis, omnisq; materiæ & qualitatum omnium sensus mouentium exper-

tibus, id est, ἀπὸ αἰτίων νοητῶν καὶ ἀΰλων. Physicæ sunt aut προκαταρκτικαὶ aut προηγούμεναι. Procatarcticis complector αἰσθητὰ extrinseca omnia, quæ subiecto innixa sensibili, & allisa uel adacta organis sensui destinatis, continuo motu neruis spiritibusq; animalibus immutatis feruntur introrsum & cerebro imprimuntur.

προηγουμένας intrinsecas nomino, nostrisq; insitas corporibus, siue à prima insint origine, siue post contrahantur aliunde natiua constitutione uariata. Suntq; illæ uel communes omnibus, uel singulares & propriæ aliquibus: Communium nomine comprehendo temperamenta, ac διαθέσεις seu affectiones corporis totius aut certarum partium & præcipue cerebri, quæ uel natiua sunt atque ex seminum & cœli qualitatum commixtionibus conflata, uel aduentitia, extraneis & accidentarijs causis, corporum aut membrorum συστάσεις à naturali habitu mota, atq; in eam, quæ est παρὰ φύσιν, uersa uel inclinata.

Propriæ aliquibus sunt ex certo ac peculiari stellarum influxu deriuatæ in cerebrum ἐπιτηδειότητες ad somniandum, quæ uel perspicua, illustria, & uacantia ambiguitatibus, uel figurata somnia gignunt. Spiritualium causarum una est infinita, omnipotens, ut Deus solus, cæteræ sunt finitæ & creatæ. Harum rursus aliæ in eo perse-

uerant

uerant statu, in quem sunt à Deo conditore collocatæ, eiq; obediunt, ut Angeli sancti: aliæ ex hoc sunt statu excussæ, atq; à Deo auulsæ, & tum conditori aduersantur contumaciter, tum gloriæ eius insidiantur, ut dæmones. Ab his causis spiritualibus immittuntur χρηματισμοὶ: uocemus sane hoc nomine etiam somnia diuinitus exhibita, discriminis causa, aut si diabolicis illud relinquere uolumus præstigijs, quibus ab Ethnicis attributum est, appellemus diuina θεῖα ἐνύπνια.

Procatarcticæ & intrinsecæ communes, ἐνύπνια: προηγούμεναι propriæ aliquibus ὀνείρατα pariunt seu præsagientia somnia. Sic enim ἐνύπνια Græci & ὀνείρατα discernunt, ut ἐνύπνιον uocent φαντάσμα ἀσήματον καὶ οὐδενὸς προσαγορευτικόν: ὄνειρον uero ἐνάργειαν τινα μετα τὸν ὕπνον ἀποβησομένην εἰς ἀγαθόν τι ἢ κακόν, Id uero si explicate, plane, citraq; ambiguitatem quid moneat, ὅραμα Macrobius uocat: si figurate ὄνειρον, quam uocem dictam uolunt, uel παρὰ τὸ ἐγείρειν καὶ ὀρύνειν τὴν ψυχὴν, uel παρὰ τὸ εἴρειν, ὅ ἐστι λέγειν.

Vt ergo et differentias præcipuas somniorũ et horum causas complectar, faciam duo prima genera eorum, quæ dormientibus secundum quietem offeruntur. Eorum uni includam φαντάσματα, quæ ex sese natura uel recte ualens uel affecta, sua ui,

ui, sed aut interno aliquo aut externo primum irritata incitataq; principio format, adhibito organorum ministerio, quæ in eum sunt usum fabrefacta, ut neruorum, spirituum, cerebri. Alteri subijciam uisa omnia, quæ non ex sese & sua ui gignit fingitue natura, sed accipit præformata immissaque & indita ab alijs causis. Prioris generis quædam uoco ὀνείρους seu ὀνείρατα, quædam ἐνύπνια. ὀνείρατα aut σημαντικὰ sunt & præsagientia, aut ἀσήμαντα prorsus καὶ ἐνυπνιώδη, quæ ciet natura quibuscumq; impulsa causis physicis sine præsensione aliqua sineq; intentione certa. Σημαντικὰ rursus aut θεωρηματικὰ sunt aut ἀλληγορικά. Illa sine figuris ita speciem euentuum exprimunt, & uelut oculis demonstrant, ut in conspectum rei præsentis deducere uideantur: Hæc rem picturis adumbrant aut figurant ænigmatibus. Antonio Musæ Augusti medico ante pugnam ad Philippos uisa sunt in somnis diripi castra Augusti, & Reginam Galliæ somniasse narrant Regi Henrico marito oculum effodi pridie, quam in ludicro certamine equestri hastæ fragmento oculus illi læsus est, ex quo uulnere aliquanto post perijt.

ἐνύπνια proprie physica sunt somnia, quæ τῶν παρόντων δηλωτικὰ ἢ τῶν ἤδη προγεγονότων μνημονευτικά, futurum nihil arguunt indicantue sed uel à corporis uel δυνάμεων ψυχικῶν

uel

uel utrorumq; affectione aliqua siue intus exorta siue impressa foris commouentur, cui affectioni et φαντάσματα in cerebro respondent. Nota sunt huius generis somnia crapulosis, cibo onustis, sitientibus, iracundis, amantibus, ægrotis, febrientibus præsertim aut ad Apoplectica πάθη propensis uel epileptica.

Ad posterius genus refero, quæ ὁράματα, ὁράσεις, ὄψεις & χηματισμοὶ uocantur. Horum, quæ diuinitus à Deo ipso aut Dei ministris sanctis Angelis exhibita esse sanctis Patribus & Prophetis certum est, & de quibus propheta Ioel inquit, Senes uestri somnia somniabunt, θεόπεμπτα: quasi à Deo insita & immissa: quæ à diabolo obijciuntur δαιμονιόπεμπτα nominabimus. τὰ θεόπεμπτα omnia σημαντικὰ sunt, & ex his rursus θεωρηματικὰ sunt, quæ explicate diserteq; & uere monent de euentibus futuris, aut alijs rebus quas præsciri prænosciq; uult Deus, ut caueantur, declinentur & auertantur pericula nocitura priuatim aut publice. Sic Ioseph somnio monetur, grauidam esse Mariam uirginem ex spiritu sancto & parituram Mesiam & saluatorem generis humani: Item de secessu in Ægyptum, cum spe tollendi Christi, Herodes grassaretur cædibus horribilibus in puerulos insontes: deq; reditu inde in Palæstinam post Herodis mortem. Sic Magi somnio iubentur non ad

Herodem

Herodem sciscitaturum de infante, qui rex futurus putaretur, sed alia uia domum reuerti. ἀλληγορικὰ figurate idem docent, quæ intelligere & interpretari peculiare donum est & χάρισμα Spiritus sancti, quale tributum Patriarchæ Ioseph & Danieli Prophetæ legimus.

Δαιμονιοπέμπτων duo genera reperiuntur. Vnum μεριμνηματικὸν seu αἰτητικὸν, quo pertinent somnia, quæ cum anxia ancipitiq; sollicitudine quæsita petitaq;, & uotis impijs atq; idolatricis sacrificijs tandem impetrata apud Ethnicos, à Diabolo obijciebantur illis, qui solenniter prius lustrati, horum excipiendorum causa ad aras & delubra Idolorum decumbebant. Mentio horum supra facta est, cum de oraculis pertractauimus. Alterum ἀπροσδόκητον ex inopinato & præter spem & expectationem, nec quæsitum nec captatum, diaboli procuratione & monitu nascebatur atq; obueniebat. Ex hoc sunt genere Ethnica multa, plura uel omnia potius Enthusiastarum, Manichæorum & similium impura & impia somnia. Vtrorumq; autem quædam σημαντικὰ designant & præmonent aliquid: quædam ἀσήμαντα struuntur à Diabolo ad ludificandos ipsi mancipatos ministros, ut cum ueneficæ somniant se in cœlum uehi & ad conspectum beatorum angelorum & hominum adduci, aut uersari in ornatis atrijs ac complexu frui amatorum,

amatorũ, aut accumbere mensis quæ refertæ sunt exquisite paratis epulis: aut expleri sese atq; efferri sentiunt falsa lætitia ex fruitione rerum appetitarum. σημαντικὰ huius generis siue explicatas habeant species καὶ ἐναργεῖς, siue figuris innexas καὶ αἰνιγματώδεις, raro uere, plurimũ aut ambigue perplexeq; & dubie, aut si uere, cum impietate aliqua futura designant. Pleraq; enim à diabolo nata profectaq; somnia aut falsa sunt aut ἀμφίβολα καὶ ἐπίκοινα, quo à reliquis præsagientibus physicis & diuinis discrepant. Aspasia Phocensis quæ primum apud Cyrum iuniorem, postea apud Artaxerxen fratrem fuit, uisa est in somnis moneri, ita demum obortam ex tuberculo oris deformitatem abituram, si detritas illi de sertis Veneris rosas aspergeret. Non fefellit somnij promissum euentus, sed quid spectatum à diabolo fuit aliud, nisi ut superstitio confirmaretur.

At σημαντικὰ seu præsagientia omnia siue ex natura orta, siue diuinitus sint inserta aut à diabolo, & siue θεωρηματικὰ sint siue ἀλληγορικὰ, pro rerum conditione ac uarietate quas respiciunt, quibusue portendunt aliquid, differunt modis quinq;. Alia enim ἴδια ad ipsum ἐνυπνιάστην pertinent. Alia ἀλλότρια non nobis sed alijs tantum: Alia κοινὰ nobis & cũ pluribus alijs comunia: Alia δημόσια publicis rebus & publico statui:

co ſtatui: Alia κοσμικὰ mundo & huius partibus elementaribus aut cœleſtibus ſignificant.

Veſpaſianus ſomniauit ſe Principem Romanũ fore tunc, cum Cæſar Nero dentem perdidiſſet: idq́; poſtridie quam ſomniauit accidit. Antonino Caracallæ, cum is poſtremã adornaret ex Antiochia profectionem, pater Seuerus aſtare dormienti uiſus eſt & gladio ictum intentare, his uerbis, ut tu fratrem interfeciſti, ſic te interimam. Hæc ἴδια θεωρηματικὰ ſunt. ἴδια ἀλληγορικὰ ſunt ſomnia Patriarchæ Ioſeph, de manipulis fratrum adorantibus manipulum ipſius, deq́; Sole Luna & undecim ſtellis ipſum uenerantibus. Iulius Cæſar antequam in citeriorem Galliam mouiſſet & infeſta in urbem inferret arma, inſomnio uiſus eſt inferre ſtuprum matri, ſicut & Hippias Piſiſtrati filius ante occupatam Athenis Tyrannidem, quo ſomnio ad ſpes ampliſſimas eum coniectores excitarunt, dominium orbis ipſi dari interpretati: Idem pridie quam perijt, in ſomnis ſibi uiſus eſt iuxta ſolium Iouis conſiſtere atq; è cœlo præcipitari deorſum. Lucullus pridie quam occupata urbe Synopi interemit octo millia præſidiariorum Mythridatis, inſomnio à quodam his uerbis compellari uiſus eſt, πρόελθε λύκουλλε μικρόν. ἥκει γὰρ αὐτόλυκος ἐντυχεῖν σοὶ βουλόμενος. Vrbe potitus, cum perſequeretur fugientes, incidit in ſtatuam Autolyci, quæ conſternatis

ſternatis in fuga exciderat. Adriano Imperatori, pridie eius diei, quo Imperator renuciatus eſt Antiochiæ, uiſus eſt ignis è cœlo in ſiniſtram iuguli partem decidere, indeq; ſerpere in dextram: ſe uero nec perterrefieri nec lædi. Antoninus philoſophus ante Imperium humeros eburneos manusq́; habere uiſus in ſomno & ijs ad omnes humanos uſus expedite uti. Talia itidem ἴδια ſunt & ἀλληγορικὰ.

Rurſus ἀλλότρια ſunt et θεωρηματικὰ, ut ſomnium Antonij Muſæ de Auguſti caſtris, & Ioſeph de uirgine Maria & amouendo puero Ieſu. Sylla ante prælium, quo Marianas copias ultimas, quas Marius iunior ducebat, irruptione inopinata oppreſſas deleuit, inſomnis uiſus eſt uidere Marium ſeniorem dudum uita functum, qui moneret filium ut diem inſequentem diligentius caueret, huius ſomnij inſtinctu Mariana caſtra adortus expugnauit, deletis amplius uiginti millibus hominum, paucis amiſsis. Petitius Pompeianæ nauis gubernator in portu ad Lariſſam ſecundum quietem uiſus eſt uidere Pompeium ad ſe ſqualidum mœrentemq́; ueſte obſoleta & ſordida uenire. Talem poſtea ſtrage Pharſalica profligatum & ad ſe citato gradu properantem conſpexit. Cicero in ſomnis uidit Octauium puerum aurea catena, e cœlo in Capitolium demitti, flagellaq́; afferre, quæ à Ioue accepiſſet: cumq; ignoraret eum,

quem uiderat, postridie in eum forte fortuna in Capitolio incidit & ex somnio agnouit. De eodem Catulus somniauit, quod cum inter nobiles pueros accederet ad statuam Iouis Capitolini, Iuppiter effigiem urbis Romæ in illius sinum iniiceret. Ignoratum autem antea postridie ex somnij specie in Capitolio obuium statim agnouit. Seuero cum exercitu in Pannonijs agente, Sacerdos quidam in somnis uidit Nigrum quendam irruere in Seueri exercitum, & militum manibus confici. Fuit is autem Pescenninus Niger.

ἀλληγορικὰ *hæc sunt. C. Octauij mater uterum ferens, somniauit intestina effundi sua & explicari in omnes partes terræ. Vnus familiarium Cyri Regis Persarũ maximum natu Histaspis filium Darium duabus alis, una Asiam, altera Europam obumbrare secundum quietem uidit, quo somnio regnum Dario promissum est.*

Δημόσια *sunt et* ἀλληγορικὰ *somnia Pharaonis Regis Ægyptij de septem tauris, quos totidem macilenti deuorant, deq; septem turgidis & prægrandibus spicis, quas absumunt totidem aridæ atq; exuccæ.* Δημόσιον *partim, partim* κοσμικὸν *est, sed* ἀλληγορικὸν *somnium Nabuchodonosor Regis Aßyriorum, quod Daniel Regi id oblito diuino monitu reuocat in memoriam. Visus enim est uidere statuam grandem et sublimem, capite aureo, pectore & brachijs argenteis, uen-*

tre

tre & fœmoribus æneis, tibijs ferreis, imis pedibus partim ferreis, partim fictilibus, & tandem auulsum à monte prægrandem lapidem suopte nutu & impetu præcipitari in statuam, eoq; ictu primo ferreas & fictiles pedum partes, mox reliquas partes uniuersas commimui uelut in paleas: Ipsum autē montis fragmen augescere ac dilatari, donec impleret uniuersam terram. Hoc somnium Daniel de distinctis quatuor Monarchijs interpretatur, quibus finitis Deus suscitaturus sit Regnum æternum, collectis iustis et traductis ad consuetudinem sui æternam & ad æternam læticiam: impijs abiectis in æterna supplicia. δημόσιον est alterum Nabuchodonosor regis somnium de arbore. Sed exempla commemorare longum esset.

Differunt autem præsagientia seu uatidica somnia etiam τρόπῳ σημάνσεως, ut tradit Artemidorus, qui est aut γενικὸς aut εἰδικός. Quantum ad genus significatorum attinet, somnia, (ut uerbis Artemidori utamur) ἢ πολλὰ δία πολλῶν, ἢ ὀλίγα δι' ὀλίγων, ἢ πολλὰ δι' ὀλίγων, ἢ ὀλίγα διὰ πολλῶν δηλοῦσι id est, aut magnam rerum uarietatem multiplicibus etiam ac diuersis picturis complectuntur & effingunt, aut pauca paucis expediunt: aut paucis multa uel contra multis pauca comprehendunt. Plurima paucis exponunt Regis Babylonici somnia & sic de cæteris.

Quantum ad ſpeciem attinet, quatuor ſunt gradus ſignificatorum. Primus eſt ſomniorũ, quæ utroq; modo κατὰ τὴν ὄψιν, καὶ κατὰ τὴν ἀπόβασιν, id eſt & ipſa ſpecie quæ offertur, læta ſunt, & ſignificatis pollicentur proſpera ac ſalutaria. Tale eſt ſomnium Pincernæ Pharaonis, qui ſecundum quietem uinum expreſſum ex uuis decerptis de tribus uitium propaginibus præbet exhauriendum Pharaoni, quo indicabatur fore ut repoſitus in gratiam, locum & munus priſtinum recuperaret. Ante pugnam ad Philippos Theſſalus quidam uiſus eſt in ſomnis iuberi à Iulio Cæſare, ut diceret Octauiano, omnino illum pugnaturũ proſpere, & ut reciperet ad ſe aliquid eorum, quæ dictator ipſe geſtaſſet. de cuius ſomnij indicio mox patris annulum Octauius induit, & ab eo tempore geſtauit frequenter.

Alter gradus eorum eſt, quæ & ſpecie ipſa terribilia, triſtia, aduerſaq; ſunt, & minitantur atq; incutiunt malum. Tale Bruti eſt ſomnium de ſpectro ad Philippos comparituro, & Heliogabali de patre Seuero.

Tertius eorum, quæ ſpecie quidem ipſa blanda, exitu uero triſtia ſunt, & denunciant atq; adferunt mala. Tale eſt ſomnium Piſtoris Regis Ægyptij in geneſi, de tribus caniſtris, ex quorum ſupremo, qui habebat omnis generis piſta pemma-

ta,

ta, escas rapiebant uolucres. significabat enim futurum pistorem post triduum escam auibus cœli.

Postremus gradus eorum est, quæ specie quidem horrendum quiddam præ se ferunt, significatis uero & euentu læta sunt ac fœlicia. Vt matris Octauij somniũ de intestinis: Adriani de igne illapso iugulis: Antonini de eburneis manibus. Estq́; apud coniectores obseruatum, sæpe somnia contrarios euentus sortiri: flereq́;, uapulare, iugulari, spoliari & compilari obuersatum in somnis, prosperos euentus facere: contra uero ridere, exilire gaudio, suauiter conuiuari, frui re uenerea, donari auro, damna ac detrimenta afferre.

Has differentias somniorum, quæ late patent, si breuitatis causa in pauciora capita contraxero, fient in uniuersum quatuor somniorum distincta genera: Primum ἐνύπνιον seu physicũ somnium: Alterum, ὄνειρος seu præsagiens somnium: Tertium ὅραμα seu χρηματισμὸς θεόπεμπτος seu diuinum somnium: Quartum δαιμονιόπεμπτον ὅραμα seu Diabolicum somnium. De his omnibus dicemus ordine.

Physica somnia sunt, cum res interdiu conspectæ, auditæ, tractatæ manibus, aut cogitationibus uersatæ secundum quietem, uelut repetitæ ac retextæ à cerebro minus occupato mouentur atque agitantur in animis: uel temperamenta affectio-

nesue corporum aut partium aliquarum connatæ aut aſcititiæ, humorumue redundantiæ & agitationes, aut confluxus ac decubitus in membra ſenſu prædita, φαντάσματα in cerebro commouent: uel aliquo forinſecus admoto appulſoue obiecto nerui affecti eam, qua imbuti ſunt, uim cerebro communicant. Ariſtoteles recte definit, ἐνύπνιον δ' ἐστὶ φάντασμα τὸ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν αἰσθημάτων ὅταν ἐν τῷ καθεύδειν ᾖ, ᾗ καθεύδει. Sunt enim φαντάσματα ſeu uiſa, quæ efficit ac format cerebrum impulſum αἰσθήμασι, quæ uel cerebro ipſo ex agitatione diuturna reliqua aut organis ſenſui deſtinatis inhæſerunt, uel ab interioribus profecta membris uellicant, afficiuntq; neruos intrinſecus, dum ſenſus exteriores uelut uincti ac ſopiti, quieſcunt. Horũ perturbatione exiſtunt mirabiles ſomniorum ſpecies, adeoque nihil tam præpoſtere, tam incondite, tam monſtruoſe cogitari poteſt, quod non effingant perturbatæ aut deprauatæ naturæ ſomnia. Sed hæc phyſica quomodo fiant, ut clarius explicem, recitabo paulo altius repetitis fontibus, quomodo cogitationes à cerebro effici exiſtimem, & primo actiones diſtinguam, poſtea de cauſis & obiectis in quæ agunt diſſeram.

Cerebro inſunt δυνάμεις diuerſæ, quarum quædam communes ſunt ipſi cum corde, hepate & alijs partibus, quædam propriæ. Communes phy-

physicæ prorsus sunt rationisq; omnis & libertatis expertes, nec consilio & deliberatione aut uoluntatis imperio uel cientur uel intenduntur uel sedantur. Sed prorsus ordine & lege naturæ, dum uigent ualentq; cerebri corpore saluo & integro, eodem modo semper agunt, nec cessant aut interquiescunt unquam, nec sistunt aut inhibent actiones. Vtitur his ad refectionem sui conseruationemq;, attracto ex insertis ipsi uenulis conuenienti nutrimento, retentoq; & sibi elaboratione iusta ui natiui caloris conformato: recrementis autem secretis et depulsis in eos meatus, quos excipiendis his & educendis natura comparauit, ut nares, palatum, aures, suturas cranei & poros cutis craneum ambientis. Harum communium uirium ὑπηρετικαὶ uocantur illæ, quæ reliquis quas ὑπηρεθείσας nominant seruiunt ceu præparatis ac suppeditatis necessarijs ad nutritionem, aut exoneratis atq; euectis non necessarijs ὑπηρετικαί sunt ἑλκτικὴ δύναμις, καθεκτικὴ, ἀλλοιωτικὴ, ἐκκριτικὴ ἢ προωστικὴ. ὑπηρεθεῖσαι sunt θρεπτικὴ, αὐξητικὴ, γεννητικὴ, διαπλαστικὴ. Plato de legibus harum δυνάμεων actiones uocat κινήσεις τῆς ψυχῆς δευτερούργους.

Proprias cerebro δυνάμεις uoco, quæ & ab his comunibus & alijs cæterarum partium uiribus diuersæ, nullibi nisi in solo reperiuntur cere-

bro. Vocantur autem à Platone συγγενεῖς κινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ πρωτουργοὶ actiones ab hac facultate editæ Et ſunt duplices. Quædam ἄλογοι prorſus perinde ut comunes, omni ratione carent, ſolaq; naturæ ui cientur & adminiſtrantur, & ſimiliter ut comunes, dum uita ſuppeditat, ſemper agunt id, ad quod conditæ, naturæ ſuæ incitantur impetu. Sunt autem τὸ ψυχικὸν & τὸ κινητικὸν φυσικὸν καὶ ἀπροαίρετον. Hoc cerebrum continuo mouetur, ſeſe diducens ceu expanſis ſinibus atq; anfractibus, & contrahens rurſus iiſdem compreſſis atq; coarctatis: Illo idem conficit & elaborat animales ſpiritus ex uitalibus attractoq; inſpiratu aere, his ſcilicet coctis perfectius, attenuatis, & uelut accenſis ac colluſtratis lucido quodam fulgore. Quædam ἡγεμονικαὶ ſeu λογιστικαὶ rationis ſunt compotes, quatenus regi ratione, & excitari cum opus eſt, atq; exeri & expromi arbitrio noſtro, aut contra reprimi poſſunt & contineri. Illas enim ui natiua citra delectum & conſultationem cerebrum expedit et abſoluit: Hæ menti intelligenti & uoluntati ſupremæ actionum liberarum & appetitionum dominæ ita connexæ ſunt, ut ad mentis decreta, iuſſaq; & imperia uoluntatis, cerebrum eas, cum res requirit, uel promat atq; intendat, uel retrahat ac cohibeat, Inde quod participes rationis aliquo modo ſupremæ potentiæ intelligenti nexu copula-

tæ necessario adsunt & parent, tanquam ὑπηρέται, *nomen* ἡγεμονικῶν *seu* λογιστικῶν *acquisiuerunt.* Harum δυναμέων *rursus duplex genus. Quasdam cerebrum perficit intra sese, non communicans aliquid reliquis corporis partibus ullis, regulata spirituum animalium agitatione, quam efficit cerebri* προαιρετικὸς & *uehementior motus: gubernat uero dirigit & format mens ipsa citra ministerium uel opem aliorum organorum corporis. Galenus uocat has* ἔργα τῆς ψυχῆς καθ᾽ ἑαυτὴν, & *gradus earum constituit tres distinctos,* φαντασίαν διανόησιν μνήμην. *Vulgo hi sensus interiores uocantur. Quasdam auxilio & ope plurium organorum peragit, quas uocat Galenus* ἔργα τῆς ψυχῆς ἐν τῷ πρός τι. *Harum aliæ* αἰσθητικαὶ *sunt, aliæ* κινητικαὶ καθ᾽ ὁρμήν. αἰσθητικαὶ, *quorum nomine uulgo uocatos sensus exteriores complector, absoluit cerebrum diffusis per neruos spiritibus animalibus in organa sensibus destinata uersus corporis exteriora, receptisq; inde* τῶν αἰσθητῶν *seu sensilium speciebus, quæ foris neruo impressæ & continua ceu alteratione spirituum per neruum propagatæ ad ipsum deferuntur. Seruiunt hæ prioribus et menti ipsi ceu internunciæ atq; interpretes eorum quæ extra cerebrum fiunt. Conuehunt enim ac deponunt impressas neruis species in anteriores cerebri sinus tanquam comunes alueos. Vbi*

ratione rectrice & formatrice interiores ἐνέρ=γειαι ex his ordinato progreſſu texunt longam mirandarum cogitationum telam & ſeriem. κινη=τικὰς καθ' ὁρμὴν ἢ κατὰ προαίρεσιν expedit cerebrum, ſpirituum animalium uehementiore traiectu ceu quaſſatis muſculis, qui hoc impulſi uibratu rurſus intenſione ſui adducta inflectunt membra, relaxatione remittunt,

Sinus cerebri anteriores in ipſo cerebro con=ſiſtunt ad latera utrinq; ſubtus corpus τυλλοειδὲς, qua illud dextras et ſiniſtras cerebri partes, craſ=ſæ meningis interuentu deſuper diremptas, iungit rurſus ac glutinat, demittitq; ex ſeſe propagatum tenue ac pellucidum ſeptum, uerſus medium ſinum interius perforatum, quo duas illas contiguas ca=uitates diſtinguit, eo in loco, ubi ſe cõtingunt pro=xime circa medium. Verſus antica enim & poſtica capitis, qua figura corniculatæ Lunæ inflectuntur ad latera oblique, longius diſsident, interſtitijs amplis & cerebri ſubſtantia expletis ſecluſæ, quas cerebri maſſa explet. Verſus poſteriora ſenſim in decliue feruntur et coarctantur, ibidemq; circuli ambitu per cerebri molem inflectuntur deorſum ad anteriora, & in baſim cerebri deſinunt hianti=bus oſculis, ubi et organorum olfactus origo eſt, et neruorum quos edit cerebrum. Neruos ergo eò rerum ſpecies ſpiritibus impreſſas deducere: inde uero ſpiritus cerebri motu eliſos ac reſorptos per

per explicata in extremam basim oscula haurire easdem inq; laxiores & superiores alueos perferre existimo.

Motus cerebri, alius est physicus simpliciter, qua ipsum continuo etiam reliquo corpore quiescente, sensibus exterioribus omnibus ligatis, sese naturæ suæ uel sibi innati principij impulsu dilatans sinus & anfractus distendit, & cogit eosdem rursus sese contrahens: Alius προαιρετικός, cum uelut impulsum à superiore potentia dominatrice, ubi uel cogitationes intendēdæ sunt in aliquam rem, uel corpus mouendum est uehementius, uel noxia, quæ infestant, excutienda sunt, maiori se conatu diducit ac comprimit, diductione sui uehementius attractis in suos alueos spiritibus: coarctatione contra ijsdem rursus uelut expreßis atq; displosis uehementius, et neruis uibratis eorum adactu impetuosiore. Naturalis cerebri motus perpetuus est, nec remittit aut deficit tātisper donec uita suppetit. Alter & desinit & incitatur inchoatus ac remittit pro imperio potentiæ superioris. Non fieri motus arbitrarios ullos in corpore sensusue absque hoc cerebri motu multa arguunt. Constat & ueterum autoritate, & sensuum iudicio, cerebrum, quantumuis sit mollis & fluida massa, tamen motu continuo attolli ac subsidere, uelut expansis alueis suis & plicaturis atque anfractibus cum intumescit, contractis rursus ac ue-
lut

lut collectis, quando coit. Et plicas illas cerebro inter cætera hoc etiam præſtare exiſtimo, quod inſtar pœnu ac promptuarij ſpiritus Eurypi ritu ad cerebri motum agitatos admittunt, & regerunt ac refundunt in cauitates laxiores.

In pueris quibus oſſa cranei ea parte, qua ſyncipitis oſſa cum oſſe frontis committuntur, nondum coaluerunt, cerebri motus oculis cernitur: qualemq; oporteat eſſe, oſtẽdunt paroxiſmi epileptici, & ſternutationes, in quibus eliſiones fiunt atq; excuſſus humorum uiſcidorum cum impetu ac uehementia, expreßis ualidiore cerebri coarctatione uiolenter humoribus illis, ac propulſis in anguſtos meatus, qui à cerebri infundibulo in nares & palatum deducuntur. Quorſum prodeſſet hic motus, ſi nihil ad effectionem motuum uoluntariorum & utrorumq; ſenſuum conferret? Profecto ſpiritus ſolos aut αἰσθήμασι leuiter perculſos, aut uoluntatis excitos appetitu, poſtea ſua ſe ui cõmouere, ſoloq; diſcurſu colliſuq; fortuito & temerario in quietis alueis miras interiorum ſenſuum actiones: uibratu uero neruorum leui tam uarias & uehementes corporum tam ponderoſorum motiones non accedente cerebri motu aliquo moliri non conſentaneum, imo abſurdum eſt.

Neq; illa ſperno argumenta, quod ex animi contentionibus uehementioribus & corporis uiolen-

tioribus motibus defatigari cerebrum mirifice experimur. Si quis ideo id fieri dicat, quod & ſpiritus exhauriantur illis motibus, & cerebrum plus æquo incaleſcat ac deſiccetur, & ſenſum tandem defatigationis ex utrorumq; defectu, id eſt, ſpirituum & humiditatis cerebri ſequi, non ex laßitudine cerebri, ab hoc quæro, in quo membro ſit defatigationis illius ſenſus. Aut enim ſentiet eam cerebrum ipſum, aut quæ id ueſtiunt ac circumdant membranæ. At cerebro opinione omnium nullus omnino per ſe ſenſus ineſt. Neque eam membranæ percipient, niſi aut tota cerebri maſſa collabatur ac ſubſidat in ſubtenſas membranas, euacuatis ſpiritibus uniuerſis, quibus inflatum ſuſtinetur ac pendet, ut uelut in æquilibrio ſuis uideatur niti fultibus, ſicut in mundo terra: aut ad eum modum exareſcat, ut in unum aliquem procidat ac decumbat locum. Eſt ergo ſenſus defatigationis in membranis inde, quod cerebrum aßiduis delaſſatum et ceu languefactum motibus atq; arefactum, cum ſegnius ſeſe attollit, tum uelut procumbens, quietis appetens, contactas membranas grauat. quod cum accidit protinus & membra cerebri impulſu deſtituta & agitationibus aßiduis arefacta, grauedinis ſenſu corripiuntur, redditaq; ſe ipſis grauiora pondere deprimuntur & labant. Cauſa efficiens proxima harum actionum omnium eſt cerebri temperies, quam à for-

ma

ma ſubſtantiali hoc in loco non ſeparo, etſi diuerſa eſt, cum omnis forma requirat σύμμετρον & ſibi conuenientem primarum qualitatum craſin, cuius ui exercet atq; exequitur hoc q intẽdit: aut ſi quis id uirtuti tribuere mauult, quæ præter temperiem omnium cerebri partium conuenientem ſitum, formam, magnitudinem et numerum, omniumq; coagmentationem & cohærentiam iuſtam, ſeu continuitatem complectitur, non repugno.

A temperie procedunt actiones proxime. Etenim non in ſanis ſolum & recte ualentibus, prout à prima conſtitutione cerebri temperies uariat, ſic diſcrepare ingenia celeri uel tarda, recta & expedita, uel hebeti, confuſanea, & deerrante diiudicatione diſcretioneq; rerum & ratiocinatione oſtendit experientia: Verum etiam hebetata & languefacta temperie cerebri obtundi & labefactari, uiciata corrumpi prorſus actiones λογισικας, ut toto cœlo aberrent & perperam ratiocinentur, epilepticorum, phreneticorum, melancholicorum, maniacorum, & ſimilium exempla conuincunt.

Quantum referat, ut iuſta ſit cerebri magnitudo, cauitatum præcipuarum amplitudo debita, & ſingularum partium apta collocatio conformatioq;, uel conſiderata diuerſorum ingeniorum capita arguunt. Aut hebetes ſunt et fatui, aut perturbatiſsimam habent διανοησιν & deerrantem,

quibus

quibus in acumen faſtigiantur capita rotundi globi inſtar. Vocant hos φόξους & ὀξυκεφάλους. Coactos enim in anguſtum hæc figura uentriculos indicat, qui anguſtia impediunt ſpirituum motus & diſcurſus. Contra excellunt διανοήσει (cæteris paribus) quibus ſeſe uertex ſubmittens leuiter in quandam procumbit planiciem, ut uerſus antica & poſtica promineat caput æquabili & rotundo tubere, laterotenus utrimq; leuiter compreſſum. Valent memoria, quibus in poſteriora caput protuberat: eandem infirmam experiuntur, quibus ibidem uelut complanatum ceruici exæquatur. φαντασίᾳ antecellunt, quibus antica capitis pars tumidior eſt & prominentior: imbecilliorem hanc ſentiunt, quibus eadem ſubſidens in decliue fertur.

Præſtant omnibus his, quibus caput oblongæ ſphæræ inſtar uerſus utramq; partem in rotundas deſinit eminentias, lateribus potiſsimum in anteriora leuiter compreſsis & exæquatis. Rurſus his fere carent, quibus ex omni parte caput uelut quatuor incluſum quadratis, aſſurgit æqualiter cubi aut teſſeræ inſtar à uertice in quatuor faſtigiatum apices. Congruit figura cerebri capitis figuræ: Illa uero deprauata corrūpūtur actiones, quæ in diuerſis partib. diuerſæ fiūt atq; diſtinctæ, ut et hæc mutatio figuræ capitis indicat, et demonſtrant melancholicorum diſcrimina, quorum alij

φαν=

φαντασιᾳ, διανοήσει alij errãt, alij memoria labuntur. Actiones igitur omnes ſeu temperies, ſeu uirtus ciet, informat, adminiſtrat, & moderatur: Phyſicas ope natiui caloris: ἡγεμόνικας ſpirituum animalium & ſui motus adminiculo abſoluit, ita ut cerebri confluxu ac diffluxu & ui occulta, ſpiritus laxioribus alueis incluſos partim ceu traijciat per neruos, aut in organa ſenſuum, ut quæ ijs uel obuerſantur, uel incumbunt, obiecta uelut excepta ac ſibi induta referant immutatis continua ſucceßione ſpiritibus cæteris, aut in membra motui præfecta uoluntario agitationis cauſa: partim intra cerebrum certa naturæ ſuæ lege regulatos dirigat ad cogitationum formationem. Etſi autem alueum & fontem cogitationum motuſq; & ſenſus eſſe cerebrum minime obſcurum eſt: tamen quomodo illa fiant & perficiantur, ſemper à doctis deſideratum legimus. Nonnulli ſentiunt non influere in neruos ſpiritus animales, ſed ui quadam ex cerebro defluente imbui eos, & eam quidem in totam neruorum extendi ſubſtantiam mediam præſertim, quæ medullæ arborum ſimilis ex cerebri & ſpinalis medullæ maſſa deriuatur, ut ad organa ſenſuum pertingat: ibiq; affectam & uelut alteratam noua qualitate ab obiectis, uicina quæq; immutare uiciſsim, donec in cerebri delata uentriculos, ipſi imprimatur, alterationemq; iſtam ſubito propagari in cerebrum

ob συμ-

ob συμπάθειαν spiritualem, quæ utrisq; neruis nimirum & fonti ipsi intercedit.

De motu uoluntario aliter disputant. Imaginatione uolunt excitari appetitionem, hac impelli & agitari spiritus, spiritibus quati neruos. cerebri non meminerunt, nisi quod id ociosum spirituum alueum faciunt. de sensibus autem interioribus prorsus silent. Plato memoriam fieri dicit simulachris rerum cerebro impreßis, ut sigillum ceræ imprimitur: inquit enim in Theæteto, δῶρον τοίνυν αὐτὸ φῶμεν εἶναι τῆς τῶν μουσῶν μητρὸς μνημοσύνης, καὶ ἐς τοῦτο ὅτι ἂν βουληθῶμεν μνημονεῦσαι, ὧν ἂν ἴδωμεν, ἢ ἀκούσωμεν, ἢ αὐτοὶ ἐννοήσωμεν, ὑπέχοντες αὐτὸ ταῖς αἰσθήσεσι καὶ ἐννοίαις, ἀποτυποῦσθαι ὥσπερ δακτυλίων σημεῖα ἀποσημαινομένους, καὶ ὃ μὲν ἐκμαγῇ μνημονεύειν δὲ καὶ ἐπίστασθαι, ἕως ἂν ἐνῇ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ. ὅταν δ᾽ ἐξαλειφθῇ ἢ μὴ οἷόν τε γένηται ἐκμαγῆναι, ἐπιλελῆσθαι τε καὶ μὴ ἐπίστασθαι.

Vera hæc sunt, sed quid fit de cæteris sensibus, qui præcedunt & rerum simulachra formant? Etsi autem res tota obscurißima est, nec uarietas actionum illarum perspici ulla humani ingenij acie potest: tamen quantum penè diuinando ex notis ac conspicuis assequi possumus, considerare non abs re, neque alienum uidetur ab homine, quem semetipsum intueri scrutariq; conuenit ut

γνῶθι σεαυτὸν

Cor.

cum maxime. Vtemur uero ad hæc declaranda cordis exemplo, cuius sunt uires notiores, & de sensibus exterioribus motuq; arbitrario primum disseremus. Cor geminis affici motibus docet experientia, pulsibus & affectibus. Vtrosq; ciet ui suæ temperiei, aut uirtutis, ope uero fibrarum triplicium, quibus tota ipsius est intexta caro, sed dißimiliter. Pulsibus enim agitatur perpetuis, dum uiuit, exiliens ac uelut subsultans, cum uirtus aut temperies fibrarum adductione disiungit sinus laxiores, & residens uicißim seq; submittens, cum earum relaxatione coarctat eosdem. Cum expandit sinus, reclusis certis osculis, excipit allabentem ex caua uena sanguinem, ex arteria uenosa aerem: cum cogit, his clausis, apertis alijs, exprimit in pulmones sanguinem per uenam arteriosam, in aortam spiritus uitales distribuendos toti corpori. Affectibus non corripitur, nisi uelut ictum & pulsatum ab obiecto cognitione apprehenso. Vtrorumq; discrimen multiplex. Intenduntur aut minuuntur, aut tenorem seruant eundem pulsus, prout uel recte ualet cor, uel infestatur re noxia & sibi aduersa. Affectus obiecta uariant, & de obiectis cogitationes.

Ita cerebro gemini insunt motus, Vnus naturalis prorsus ut dixi, quo distendens sese sua uirtute aut temperie affluentem ex arterijs spiritum uitalem, & ex ore & naribus inspiratione attractum

aerem

aerem haurit,(sanguinem enim quo alitur,alia ui sugit) rursusq; se comprimens ea quæ separat à materia spirituũ ac nutrimenti excrementa,quæq; alioquin de subuectis ad sese ex uentriculo & toto corpore uaporibus colligit, eiecta propellit in meatus ad aures, nares, & palatum tendentes. Dicerem hoc motu naturalem etiam respirationem effici in somno & alioquin,quem solum diaphragma præstat, nisi obstaret consensus omnium affirmantium uno ore τὴν ἀναπνοὴν prorsus uoluntariam esse. sed neq; ego hoc ita uelim accipi, ac si remoueam prorsus uoluntatem, quæ perpetuo huic καθ' ὁρμὴν κινητικῇ potentiæ aßidet, etiam sopitis nobis, & moderatur atq; ubi opus est uel copiosiore respiratione uel aliquo motu, intendit eam. Et cerebrum ipsum naturaliter cum communicato à cæteris partibus nocumento aliquo afficitur & irritatur, opitulaturum illis fortius in suas incumbit actiones. Certe ad φαντάσματα, quæ in somno occurrunt, multum cerebro hunc conferre motum iudico,

Alter motus προαιρετικὸς est,et uehementior multo physico,quo ad utrosq; sensus & uoluntarios motus cerebrum utitur, diducens & contrahens sese multo uehementius, secundum iussa (ut ita dicam) uoluntatis, quæ has actiones gubernat & moderatur incitando & dirigendo eas,non formando imagines rerum & cogitationes, quarum

αὐτὸν κύριον est cerebri temperies talis. Vt ergo cor perculsum obiecto, quod cognitio monstrat, afficitur, seq́; uehementiori conatu distendit aut comprimit, uel inhians obiecto, idq́; auide captans ac prosequens, uel refugiens atq; auersans de iudicio partis intelligentis: ita appetitu uoluntario cerebrum incitatum, uehementiore sui dilatatione & coactione spiritus animales per neruos ceu eiaculatur ac traijcit, & his musculos ferit: musculi impulsi sua se ui adducentes & laxantes, flectunt & extendunt membra, seu immediate seu per chordas ex sese propagatas: hoc modo fit motus uoluntarius.

Etsi autem Galenus quadam irradiatione affici neruos & musculos à spiritibus, & non ipsos penetrare spiritus, sentire uidetur: tamen ut non putem transitum spirituum excludendum, multa me mouent. Primo nerui fabrica, quæ ex triplicibus est contexta partibus, una intima, medullæ arborum quàm simillima, orta ac deriuata ex cerebri καὶ νωτιαίου μυελοῦ substantia, quæ si neruis dissectis accuratius examinetur, uidetur ex quibusdam oblongis ac gracilibus coagmentata esse fibris, quibus poros etsi non conspicuos, attamen recto ductu per nerui corpus procedentes intercedere ratio docet: ea ceu riuus ex cerebro ut fonte, haustam uim uehit & continet. Extrinsecus ambiunt & integunt hanc duo alia è membra-

nis

nis cerebri καὶ νωτιαίου deducta σκεπάσματα densiora ac solidiora multo, quæ ne lædatur riuus interior, neue dißipentur spiritus prohibent. Si ergo hi pori craßis lentisq; patent humoribus, in spasmis & paralyticis obstructionibus: quanto magis tenuißimos & impetu quodam allisos & uelut transuolantes spiritus admittent, præsertim cum secundum rectum fibrarum exporrecti situm, nihil anfractuum habeant, qui remorari aut inhibere spirituum cursum poßint. Secundo quanta sit uis impulsorum spirituum in feriendo, impellendo, agitando, & conuellendo monstrat experientia. Flatibus onerata propelluntur nauigia, ijsdem arbores radicitus euulsæ prosternuntur, aut si renitantur uelut per medium sectæ confringuntur.

Simili uibratu à spiritibus ex cerebro uelut explosis motus uoluntarios effici necesse est. Nam sola per irradiationem infusa uirtute tantas membrorum & musculorum moles trahi, tamq; crebris, uiolentis, & uarijs motibus circumagi absurdum est dicere. Præterea absumuntur continuis motibus ac deficiunt spiritus absq; omni dubio. Quorsum absumuntur, si non in neruos feruntur? Mouet ergo cerebrum neruos cum dilatatione & contractione sui illis adductis & laxatis, tum impulsis in eos spiritibus uehementius, qui delati ad musculos simul à neruis tractos feriunt

riunt & cient eos. Demum musculi hoc modo impulsi, postea sua se ui commouent, Nam uel à minutis illis neruorum surculis, quos sortiuntur musculi, inflecti & extendi eos, uel à spiritibus solis uiolentius adactis, rationi non admodum uidetur consentaneum. Cur enim natura musculos ex peculiari carne & à reliqua totius corporis carne differente, & peculiari temperie prædita, uelut ex carneis fibris nexis inter se ligamentorum minutißimis surculis conformasset, si eam uelut ociosam culcitram aut stragulum mollius neruorum tantum propagines complecti ac sustinere & interstitia oßium tantum explere uoluisset, sicut in spacia trabibus interiecta in ædificijs lutum infarcitur? Præstitissent idem nerui ipsi ante articulos in ramulos sparsi, & implantati oßibus aut chartilaginibus molliuscula carne præfixis, ne rumperentur aut attererentur oßium duricie: & facilius articulos solos, quam & musculos grandes, et articulos mouissent, præsertim cum nõ pauci musculi chordis careant. Sed uidit natura in tanta distantia articulorum à neruorum origine, & ad corpora tam ponderosa attollenda ac tot motuum formis impellenda opus esse alia ui fortiore. Ideo certa forma & temperie musculos construxit, qua sese, sed prius uibrati à spiritibus mouent, & constricti flectunt articulos, laxati remittunt, oppositis eosdem extendentibus.

Suffragatur rationi anatome, Non enim omnibus

bus musculis circa principium nerui inserti, ferun tur recta ad caudam: sed quibusdam circa medi- um propemodum infiguntur, quibusdam per mem branas eorum exteriores traiecti laterotenus at- tenduntur, qui carnem non subeunt.

In spasmo nerui non trahuntur à principio suo, sed uel ariditate corrugati, uel ab imbibitis dilatati humoribus coeunt & decurtantur, atq; ita annexos sibi musculos eò, quo ipsi complicati re- punt, conuellunt ratione diminutæ longitudinis, & uelut suspensos tenent. Musculi ea tractione tensi suspensiq; contrahunt uersus caput caudam, & relaxaturi sese suæ naturæ ductu impediun- tur, quia decurtati nerui, & ratione obstructio- nis uel ariditatis nec sequaces nec idonei ad mo- tum non obediunt, imo suspensos ac uelut uinctos musculos inhibent: hinc certamen oritur, musculis sese in naturalem habitum restituere annitenti- bus, neruis prohibentibus: & sequitur dolor, cum neruis retractis uiolentius à musculis, tum opposi- tis intensis, contractiq; artus aliquãdiu in ea con- uulsione persistunt, donec uel humectati nerui si adsit ariditas, uel siccati conuenienter si humidi- tas abundet, redeant ad habitum naturalem. Ergo etsi incitantur musculi extraneo et aduẽtitio prin cipio, à neruis nimirũ et spiritibus, tamen non tan- tum solo hoc accidentario mouentur motu, sed ex- citi primo, reliquum sua ui peragunt.

Appetitiones uero in homine triplices sunt, sedibus, natura, & causis efficientibus propinquis et remotis distinctæ, quas Aristoteles *distinguit nominibus etiam,* βούλησιν *uocans uoluntariam appetitionem:* θυμὸν *sensitiuam seu comitantem sensus, cordi propriam:* ἐπιθυμίαν *naturalem, inhærentem membris* τοῦ θρεπτικοῦ. Ex *his quanquam uoluntaria, & cæteras complexa suo cohercet imperio, &* τῶν κινητικῶν καθ᾽ ὁρμὴν *sibi naturali lege deuincto dominatur: tamen idem non raro, & cæteræ aut contra* βούλησιν, *aut eodem, quo ipsæ feruntur uoluntate concitata impellunt.* βούλησιν *antecedit aut sensuum cognitio, aut deliberatio mentis, aut utrumq;.* θυμὸν *cient sensu percepta.* ἐπιθυμία *à natura membrorum destinatorum nutritione oritur.* Et *uicißim ipsum* τὸ κινητικὸν καθ᾽ ὁρμὴν *ciet* βούλησις *connexu consensuq; naturali:* θυμὸς *per neruos à cerebro sibi inditos, perq; arteriarum uitales spiritus:* ἐπιθυμία, *per neruos osculi uentriculi, epatis, uasorum destinatorum generationi, quorum origo ex cerebro, ut supra declaraui copiosius.*

Fit *igitur motus uoluntarius cum cognitio in mente uel sensu mouet* βούλησιν, *hæc cerebrum, & in eo* τὸ κινητικὸν καθ᾽ ὁρμὴν, *cerebrum neruos & spiritus, hi musculos, musculi & sese, & chordas affixas mẽbris, uel membra ipsa sine chordis.*

dis. Nam tunc etiam, cum motiuam cerebri uim appetitiones duæ inferiores incitant, prius in cerebro φαντάσματα de illis mouent rebus, quas uel desiderant, uel auersantur: hæc menti innotescunt: mens re deliberata uoluntati proponit, an obsequi appetitionibus illis atq; indulgere, uel aduersari motiua uirtute repressa conueniat. Voluntas pro ut assentitur aut refragatur menti, ita eam uim uel incitat ac dirigit eò, quo opus est mente præeunte, aut cohibet. Quare nunquam illæ motiuam impellunt, nisi assentiatur uoluntas uel sponte, uel coacta, uel uiolenter oppressa. Species rerum, quæ uel intra nos sunt, uel foris uersantur, deferuntur ad cerebrum cum spiritibus, qui in organis & neruis continentur, tum neruis ipsis imbutis, aut uelut effiguratis, aut immutatis obiectorum qualitatibus, et ijsdem progressu continuo in cerebrum propagatis. Certa enim & peculiari singulorum sensuum nerui sunt à natura temperie instructi, qua non promiscue quæuis, sed sui generis obiecta percipiunt. ὀπτικοὶ colores & lucem, ἀκουστικοὶ sonos, γευστικοὶ sapores tantum, qui in osculo uentriculi consistunt, suctionem uenarum & cibi ac potus indigentiam, sparsi in totum corpus reliquas qualitates apprehendunt. Spirituum uero ea est tenuitas et puritas, is fulgor, ut primis impressæ qualitates subito in oẽs, qui continuo à cerebro tractu his cohærent, diffundantur.

At quomodo interiores sensus formẽtur, difficilior quæstio est. Quod tres sint sensus locis & actionibus diuersi, consentiunt medici. φαντασία species ab exterioribus appulsas sensibus excipit, complectitur ac discernit. collocatur in anterioribus cauitatibus primorum uentriculorum.

διανόησις longius progreditur, & uel ab his sensu perceptis speciebus exorsa, collatis illis inter se constituit discrimina, & cum discernens has inter se, & ab obiectis, quibus innituntur, tum separans alias antea cognitas, componendo, diuidendo, ratiocinando, contexit alia plura connexione syllogistica, donec ad prima deueniat principia methodo Synthetica: uel procedit à principijs natura menti insitis accommodans ea ad singularia, & eliciens atq; extruens inde longo ordine plura methodo analytica.

μνήμη species sensu apprehensas, cogitatasue, aut inuentas, retinet ac custodit. Reponitur hæc in cauitate cerebri postrema, quæ cerebello & dorsali medullæ communis est: ut altera in medijs ductibus primarum cauitatum, aut secũdum aliquos in uentriculo medio. Et quanquam ut arbitrarios motus uoluntas, ita has actiones mens sensibus interioribus, dum anima corpori inhæret, coniuncta secundum normam noticiarum sibi insitarum gubernat & moderatur: tamen in his efficiendis magna cerebri uis, & magnus est usus.

Phan-

Phantasiæ & Memoriæ actiones aliquanto minus sunt obscuræ. de memoria ex Platone dictum antea est, à spiritibus uelut tinctis imaginibus rerum, imprimi notas cerebro, itemque quo modo uis cerebri res natura diuersas seiungat ac separet, quæ à diuersis adferuntur organis ex diuersis partibus. διανόησις cogitatu & explicatu difficillima est: hoctamen constat, ordiri eam aut à Phantasia seu speciebus quas organa exteriora offerunt et exhibent sensui communi, aut à memoria, reuocatis illis, quæ memoriæ commendata sunt, aut à noticijs primis, quas secum mens adferens promit ac suppeditat. Vt ergo cor cognitione impulsum, affectus gignit ea temperie, quam ex prima sui constructione acquisiuit, & dilatatione sui, ac coactu: ita cerebrũ, cum mens requirit alicuius rei cognitionem aut cõsiderationem, ad quam illi sensuũ ministerio opus est, excitatũ ab ea, (undecũq; inchoet) sua temperie cum expeditius aliquanto commouet sese, agitans non fortuito turbatoue, sed æquabili congruo ac regulato motu spiritus, tum eosdem sua natura informes, sed claros lucidosq;, & cuilibet speciei suscipiendæ aptos atq; idoneos conformat imaginibus obscuris quibusdam, quas effingit illo sui spirituumq; motu ex ante figuratis simulacris, moxq; ex his rursus propagat alias atq; alias, sicut lingua uocem ex arteriæ asperæ angustis hiatibus inconditum quiddam resonan-

resonantem motu suo frangit,temperat,et format.

Rursus ut lingua, & si cerebri impulsu & uibratu diuerso modulatos sonos efficit, uariatque mirifice, ut continuo spiritu uox trahatur in longum, & uarietur inflexo, distinguatur conciso, copuletur intorto, promittatur reuocato,infuscetur ex inopinato, & murmuret secum,denique ut doloris aut uoluptatis edat indicia gemitu, planctu, exclamationibus, nihil articulatum tamen per sese,nihil characteristicis indicibus noticiarum & sermoni simile effingit, quod in brutis manifestum est, sed quæ accedit in hominibus mens intelligens, quæq; cerebri impulsus & agitatæ linguæ motiones gubernat, hæc demum alia ui præstantiore modulatos illos sonos articulatim distinguit, simulq; intercisas particulas uelut consignat notis ac characteribus, qui non læticiam solum aut mœsticiam, sed ueri falsiue, honesti aut turpis quasi formam exprimunt, ac uelut pingunt ideas rerum. Sic cerebrum etsi ui sua agitatis,interruptis, distributis,& directis ad ordinem spiritibus rudimenta quædam adumbrat cogitationum uelut primis lineis ductis, cuius itidem rei brutorum Phantasiæ exempla præbent, tamen expressum, integrum, firmum, ordine contextum, recte cohærens nihil efficit, nisi totam illarum specierum formationem et connexum totum atque cohærentiam dirigat moderetur &

ab-

abſoluat ui longe nobiliore mens ipſa, alia præſtantiore luce affuſa, quam illa eſt quæ à ſolo cerebro proficiſcitur. Rurſus etiam aberrat hæc cogitationum formatio, (quæ nihil eſt aliud quam effictio quædam & repreſentatio imaginis rerum cogitatarum in ſpiritibus ac cerebro) cum cerebro corrupto aberrat prima ceu delineatio, &, ut ita dicam, ἰχνογραφικὴ informatio cogitationũ, ut in maniacis, cumq; ſpirituum non eſt ad formationem conueniens habitudo ex uicio aliquo. Perficit itaq; διανόησιν cum cerebro mens ipſa, tum naturales cerebri motus incitans & accelerans, aut contra retardans, cum opus eſt, menſura regulata, tum recte connectens diuerſa & ex uno aliud ordine congruo detexens, tum ſua luce uelut inchoatos colorum ductus expoliens & colluſtrans, in illis imaginibus, quas inchoat obſcura adumbratione cerebrum, Neque has aut ſolum cerebrum ſine mente, aut mens ſola ſine cerebro conficit. Quanquam itaq; Plato inquit in Theæteto, τὰ μὲν τὴν ψυχὴν δι' ἑαυτῆς ἐπισκοπεῖν, τὰ δὲ διὰ τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων, tamen ut ſentiam nec διανόησιν fieri ullam nec φαντασίαν nec μνήμην ſine cerebri actionibus in homine, dum hæret in corpore anima rationalis, quantumuis inorganica ſit ipſa, cum his tum illis quæ ſupra expoſita ſunt moueor. Non inficior tamen mentem inſitas & innatas noticias

promere

promere sua ui citra opem organorum corporis, sicut lux radios emittit, suntq; illæ noticiæ lumen illud, quo tenues euanidæ & caligantes in spiritibus & cerebro imagines illuminatæ enitescunt & effulgent, Sed nunquam has ad cogitationes alias sine organis cerebri accommodat. Ideo Platonicum dictum quod quædam anima consideret per se non utens organis corporis, intelligo de insitis noticijs, & rursus de harum accommodatione ad usum, id est ad obiecta sensibus percepta & contextas inde ratiocinationes, illud Aristotelicum interpretor, Non cernere mentem ea, quæ foris sunt, nisi ministerio sensuum. Ad hunc modum memoria fit, spiritibus eas species, quibus imbuti sunt, dum regulato motu in sinum præcipitantur posteriorem, uelut agglutinantibus illis partibus cerebri & cerebelli, quibus illiduntur. Illæ uero tanto difficilius adhærescunt quanto cerebrum siccius est ac durius, quod impreßioni ob duritiem tardius cedit, sed semel affixæ diu permanent: tanto rursus citius inhærent, quanto humidius est cerebrum, sed deteruntur facile atque abolentur aut uelut superinductis alijs obliterantur. Sic eadem ui cerebrum inter species diuersas externorum sensuum, quas ab organis spiritus referunt, discernit. Scio maiorem harum rerum esse obscuritatem, quam ut peruestigari à quoquam, aut explicari poßint, cogitandæ tamen sunt:

Idcirco

Idcirco has recitaui coniecturas, ſaluo ſemper cuiusq; meliore iudicio. Nunc hæc ad ſomnia accommodabimus.

Fit ſomnus tum quòd cerebrum laboribus diurnis defeſſum, ſiccatumq; & exhauſtum ſpiritibus appetit quietem, rigationem ſui, & inſtaurationem ſpirituum ſenſu naturali, & conſentiente anima ſeſe ceu relaxans ceſſat à motu uehementiore: tum quod maiore copia collecti ex uentriculo & toto corpore uapores, addenſatiq; ac liquefacti refluunt, depellunt calorem ſuperfluum à ſuperioribus deorſum, humectant neruorum radices & ipſos neruos, & ad exteriora membra ſparſi ἀντιπεριστάσει quadam cogunt calorem introrſum ut Ariſtoteli placet. Id autem fieri hoc modo iudico, & loquor de ſomno naturali. Corpore ad quietem compoſito & animo à curarum & cogitationum intentionibus relaxato, ſedatis etiam ac quaſi compreßis affectuum commotionibus, cor & cerebrum illum ſuum uehementiorem impetum, de quo diximus remittunt, contenta leni altero & phyſico. Remißionis huius cauſa eſt, quod & præſidium uiuifici caloris Solis tum ſub occaſum præcipitati decedit, & occulto quodam ceu ſenſu languoris ex deceſſu defectuq; luminis Solis & contentionibus diurnis contracti, membrum utrumq; appetit & refectionem ſui ex laßitudine, quæ concitatiores motus comitatur, et reſtitutio-

restitutionem spirituum absumptorum, & corroborationem languefactarum uirium, quæ fit nutritione & uera suauiq; humectatione. Nam quod caret alterna requie durabile non est. Est autem animalium spirituum origo ex uitalibus, quos uirtus cordis incendit in halitibus de sanguine expreßis. Vt ergo animalium spirituum fiat instauratio, reparari prius uitales necesse est. Vt hi recuperentur, idonea his materia in coctionum officinis ut excoquatur oportet, qua et membra ipsa reficiantur. Quare cor ut sese primum recolligat ac refocillet, & postea cerebro nouorum spirituũ copiam comparet ac suppeditet, reuocat ab extremis de calore natiuo, quantum sat est ad hoc perficiendũ, sicut id uniuersim ad conseruationem sui, cum res postulat, spirituum reductione uti cernimus. Hoc dum fit diminuitur cerebri calor, quem & ipsius cerebri & totius corporis motus atq; agitationes interdiu exuscitant: fouent uero atq; adaugent cum transmißi à corde per arterias magna copia spiritus uitales, & præter hos halitus calidi, qui ex toto corpore præsertim motu atq; exercitijs calefacto, per uenarum & arteriarum propagines sua leuitate sursum enixi cerebrum petunt: tum radiorum solarium uirtus & circumfusi aeris tepor. His ergo fomentis destitutus cerebri calor fit remißior multo: cordis uero calor & partium uicina-

rum

rum intenditur ex retracti caloris confluxu ad interiora & cordi circumsita, Nam tam illis τῶν θρεπτικῶν destinatis membris, quam cordi uberiore calore opus est, ut & nutrimentum exactius coquant, & cordi spirituum uitalium materiam exquisitius præparent. Nam quod interdiu officinis coctionum præsentis solis uiuifici radij, quibus mirifice affici, uegetari, & roborari δυνάμεις corporum experimur, & moderata ac tempestiua præstant exercitia, hoc noctu supplet & compensat natura repetiti & reducti, ac uelut coacti in unum & conclusi caloris coagmentatione circa cor & præcordia partesq; subter præcordia locatas. Languefactum hoc modo calorem cerebri magis etiam hebetat frigida humiditas aeris nocturni, cum inspiratione attracti, tum per poros in cerebrum penetrantis, quæ quidem & ἀντιπερίστασιν efficit in reliquo corpore calorem ab exterioribus intro repellendo.

Adauctus ergo circa præcordia & totũ imum uentrem calor natiuus excitat de nutrimento multum suauium halituum, qui delati in cerebrum huius frigiditate, quæ ex diminuto calore extitit, densantur in liquores. Hi uero & cerebrum suauiter imbuunt, & sparsi ad radices neruorum, eosdem subeunt atq; implent, & ipso refluxu obuium & ad summa enitentem calorem repellunt ac deprimunt. Est ergo ceu materia somni

largior humiditas ac ſuauior, ex denſatis frigiditate uaporibus, quos de nutrimento calor exprimit. Rigat enim hæc impletq; cum ipſum cerebri corpus tum natos ex eo neruos abundantius. Cauſa efficiens eſt in utroq; membro corde & cerebro ex appetitu quietis remiſsio omnis contentionis: in corde uero etiam reuocatio natiui caloris, ad quam ſequitur, ut extrema membra & præcipue cerebrum propter plures alias cauſas refrigeſcant, & ima internaq; præcipue circa præcordia incaleſcant. Ab hoc calore halituum copia cietur ex nutrimento: ex halitibus denſatis fit humiditas larga quæ cerebrum et neruos opplet. At hæc humiditas cum recte membra ualent, non eſt craſſa, uiſcida, aut nimia, uel aliena affecta qualitate, ſed moderata, dulcis, liquida, fluens leniter, & in poros ſeſe cerebri ac neruorum ingerens. Ceſſante motu cerebri uehementiore, & neruis humiditate oppletis copioſiore, mox concidunt membra uelut grauata, ſentireq; & moueri deſinunt. Non enim tanta amplius ſpirituum copia in neruos influit, nec tam efficaci impelluntur motu, nec penetrant uijs aliquantulum interclusis. Quare cerebrum ab illis liberum ſolutumq;, & quaſi ſubtractum motibus operoſioribus, agitatur per ſeſe, & uacat ſpirituum animalium refectioni.

Si ergo tunc cerebrum non uel copia crudorum

rum halituum ampliore iusto, impeditur omnino, aut uelut obnubilatum turbatur: uel ex nimia defatigatione defectuq́; spirituum omnem remittit ac deponit conatum, gignit φαντάσματα excitatum stimulatumue aut illis speciebus, quæ uel in ipso ex firmiore impreßione crebriusq́; repetita cogitatione aut tractatione uigent: uel de interdiu uisis auditisue negocijs in organis residuæ remeant sursum ad fontem neruorum, aut transmißis à corde aliquo affectu implicato, aut nouis prorsus, natis uel ex membris cerebro neruorum interuentu colligatis, eorumq́; affectionibus naturalibus uel accidentarijs, membranis cerebri, corde, uentriculo, hepate, liene, uasis generationi destinatis: uel humoribus certis redundantibus in toto corpore, aut aliqua parte: uel temperie totius, quarum quædam neruis immutatis, quædam uaporum forma cerebrum afficiunt, & sensum ei alicuius rei inferunt. Ab his ordiens ea progreßione qua in uigilantibus, & eadem ui, nimirum temperie sua, motuq́; aut illo naturali, aut paulo uehementiore, sed imbecillioribus omnibus, minusq́; ualide intensis, texit alia ex alijs aut serie concinna & conueniente, aut turbato ac confuso ordine. Quòd si inest naturæ cerebri & totius ex peculiari astrorum positu uis præsaga futurorum uel publicorum, uel priuatorum: illa præsensione occulta naturæ sese uelut commouentis & accin-

gentis ad occursum rei, quæ impendet, cerebrum excitum, format φαντάσματα respondentia insito sensui, ea ui quæ est à stellis uelut regulante cerebri actum. Et φαντάσματα ipsa, quandoq; explicate ostendunt euentus, quandoq; & ut plurimum αἰνιγματικῶς ac figurate. Sicut enim natura alij rectius ratiocinantur aut coniectura sagaciore collimant quæsita alijs, sic uis præsaga futurorum in alijs alia somnia, expressa aut figurata gignit, & alias in animo agitat uersatq; formas aut liquidas aut confusas aut uariatas. hoc modo Physica fiunt somnia & præsagientia.

Primi generis somniorum cum reliquiæ earum rerum mouentur & agitantur, de quibus uigilantes aut cogitauimus, aut egimus, frequenter meminerunt Poetæ. Apud Theocritum Piscator inquit,

πᾶσα κύων ἄρτους μαντεύεται, ἰχθύα κἠγώ.

Claudianus.

Omnia quæ sensu uoluuntur uota diurno
Pectore sopito, reddit amica quies
Venator defessa thoro cum membra reponit,
Mens tamen ad syluas & sua lustra redit.
Iudicibus lites aurigæ somnia currus,
Vanaq; nocturnis meta cauetur equis.

Lucretius.

Induperatores pugnare, & prælia obire,

Nautæ

Nautæ cum uentis contractum degere bellum, scilicet somniant, & quæ sequuntur.

Eiusdem generis somnia, quæ ab intrinseco oriuntur principio, experientia suppeditat, medicis nota, qui inde non raro de inuasuris morbis, si ualent somniantes, aut de affectionibus humorumue excessu in ægris diuinant. Natura πικρόχολοι incendia, ustiones, rixas, contentiones, pugnas, colores flauos, uolatus somniant. Melancholici caligines, tenebras, atros fumos, oberrationes nocturnas, uagationes per solitaria loca, spectra, tetras species, tristia omnia. Phlegmatici aquas, balnea, nauigationes, mersiones in aquam, onera grauantia & impedientia incessum, aliaq; similia. Sanguinei læta, conuiuia, choreas, complexus, rutila. Amantes complexus eorum, quos amant, & amicas ac blandas colloquutiones. Qui sitiunt affatim se haurire aliquid. Quibus affecta sunt uel obstructa posteriora cerebri humore uiscido (quem morbum ἐφιάλτην uocant & incubum) uelut premi sese ac strangulari imaginantur in somno. Quibus uiciosis osculum uentriculi confertum est humoribus, ex ascensu uenenatorũ halituum afficientiũ cerebrum, tetris uexantur somnijs, & terrentur inusitatis pauoribus. Galenus plurima recitat exempla, inter quæ extat et hoc de phtisico quodam, qui cum

Incubus.

somniasset se in suo natare sanguine, & Medici postridie somnium de redundantia sanguinis interpretati, uenam incidissent, cum sanguine animam exhalauit.

Sed ut fiant somnia, & ea quidem non confusa aut turbida, requiritur utrumque, tum ut sit cerebrum à natura recte temperatum & omnibus suis exquisite integreq; ac debite conformatum partibus, uigeant actiones sensuum interiorum, & uentriculorum cerebri sit amplitudo iusta & conueniens situs: tum ne impediatur aliquo forinsecus aduenięte, ut affectionibus aliquibus παρὰ φύσιν in quacumq; parte, aut ira, alijsue cordis commotionibus, aut crudis ex uentriculo, & confertim irruentibus halitibus, sed temperatis escis modicisq; potationibus ita sit affectum, ut sopito corpore, animus uigilet. Quod si uel illud desit uel hoc accedat: nihil fit ordinatum aut regulare. Vt in ratiocinando errant, cum aliquid serij meditantur applicato in eam cogitationem atque intento animo, quibus malè constitutum est cerebrum: sic multo magis errabunt somniantes.

Crapulis uero turbantur cogitationes, quas uigilantes instituimus: Quanto magis errorem adferent ac perturbationem somnijs quæ sunt tenuia & euanida simulachra rerum à cerebro leui motu uelut informata: & tamen tanto euadunt certiora

tiora atq; illustriora, quanto minus in cerebro est impedimentorum.

Plato in nono Politicorum de posteriore causa pulchre philosophatur, quẽ locum Cicero eleganter reddidit. Vide, inquit, quid Socrates in Platonis politia loquatur. Dicit enim, cum dormiẽtibus ea pars animi, quæ mẽtis et rationis particeps sit, sopita langueat, Illa autem in qua feritas quædam sit, atq; agrestis immanitas, cum sit immoderato obstupefacta potu atq; pastu, exultare eam in somno, immoderateq́; iactari. Itaq; hinc omnia uisa obijciuntur à mente & ratione uacua, ut aut cum matre corpus miscere uideamur, aut cum quouis alio homine uel Deo, sæpe belua, atq; etiam trucidare aliquem & impie cruentari, multaq; facere impure atq; tetre cum temeritate atq; impudentia. At qui moderato cultu atque uictu quieti se tradiderit, ea parte animi, quæ mentis & consilij est, agitata atq; erecta, saturataq́; bonarum cogitationum epulis: Eaq́; parte animi, quæ uoluptate alitur, nec inopia enecta, nec sacietate affluente, quorum utrumque præstringere aciem mentis solet, siue deest naturæ quippiam, siue abundat atque affluit: Illa etiam tertia parte animi, in qua irarum existit ardor, sedata atque restincta: tum eueniet, duabus animi temerarijs partibus compreßis, ut illa tertia pars rationis & mentis eluceat, & se uegetam ad somniandum acremq́; præ-

beat: tum ei uiſa quietis occurrent tranquilla atque ueracia. Hæc Cicero. Explanatiora etiam, et lucidiora obijci ſomnia matutino tempore, cum depulſo de pectore, & in omne corpus diuiſo ac mitificato cibo, animi ſeſe quiete ſaciati, minusq; impediti, in aliquam intendunt cogitationem.

Præſagientia à phyſicis differunt non propinquis efficientibus, eodem modo enim à cerebro formantur, ſed remotis & antecedentibus cauſis. Non enim ut illa, ab humorum motu, copia, & qualitatibus, aut affectionibus certarum partium, aut temperamento, ſed ui ſtellarum inſita præſagitione cientur, quæ ad præſenſionem impendentium euentuum uelut commouens ſeſe, eorundem ſenſu cerebrum afficit: hoc illo commonefactum ſenſu ſeſe ceu recolligens, dum quales futuri ſint meditatur, ſuorum progreſſu ſenſuum eliciens aliud ex alio, format illos pingentia φαντάσματα, uel perſpicua citraq; ambiguitatem, uel ænigmatica, notarum quandoq;, quandoque ignotarum rerum figuris uſurpatis, prout ſenſus ipſe in natura euidentior eſt atq; acrior, uel obſcurior & hebetior, uisq; ipſa mentis excitatior eſt & rectior. Et ut reliquas cogitationes, ita talia phantaſmata gubernat et abſoluit mens, opitulatura quaſi aut conſultura naturæ aut prouiſura hac prænunciatione futurorum, quæ quamprimum naturæ præſagia cerebro innoteſcunt, ſimul ea percipit

pit

pit ac pensitat: quoq; sunt certiora, eò illustrioribus imaginibus exprimit cerebri actionibus temperatis ad conuenientem normam. Vt enim natura alius alio est fœlicior Musicus, melior Poeta, acutior Geometra, celerior arithmeticus: sic natura alius alio plus ominatur, & uelut occulto sensu prædiuinat sequuturos euentus.

Aristoteles naturas illas φύσει λάλους καὶ εὐθυονείρους, καὶ εὐστόχους, καὶ προορατικοὺς *esse dicit. Innascitur omnino aliquibus ex peculiari cœli influxu (ut si in conuenientibus locis Mercurius & Luna consistant) uis talis, quæ ubi percipit, quæ imminent priuatim illis quibus inest, si interdiu cerebro districto occupatoq; cogitationibus alijs, exerat se, pro rerum immientium conditione, inopinata læticia tristiciaue afficit: Si noctu soluto diurnis laboribus cerebro,* φαντάσματα *uatidica mouet.*

Antonius Musa Augusti medicus, ante prælium, quo in Philippis depugnatum est cum Caßio & Bruto, somniarat tabernaculum Augusti in castris diripi: admonitus itaque Augustus inde deceßit. Nec falsus est omine somnij: inter pugnandum enim fugato illo cornu, tabernaculum à Bruto direptum est.

Astyages Medorum rex somniauit Vrinam filiæ Mandanes toti inundare Asiæ.

Eidē uisa est nasci ex muliebribus filiæ uites, quæ

patulis diffusa ramis Asiam obumbraret: significatum est his picturis, filiam edituram prolem, quæ Asiæ regnum occuparet: paulo post natus ex ea Cyrus somnia compleuit. Huic Cyro in Armenios eunti cum exercitu, cum difficultates quædam, & tardarent progressum, & ancipitem fortunam ac dubiam minarentur: somnium nocturnum animum addidit, et spem fecit uictoriæ. Visus enim sibimetipsi secũdum quietem compedibus distineri, & easdem paulo post sponte ruptas dissilire ac decidere, ut quacumq; uellet ingredi posset: non fore diuturnas has difficultates & expeditam uictoriam sequuturam inde ratiocinatus est.

Amici Ptolemæi κεραυνοῦ, qui Seleucum Macedonem interfecerat, uiderunt ipsum à Seleuco rapi in iudicium uulturibus lupisq; iudicantibus, & causa cognita carnes eius passim distribuentibus. Huius somnij ueritatem exitus comprobauit: nam non ita multo post à Galathis interfectus, inter cadauera cætera uulturibus & lupis præda factus est.

Filia Polycratis Samij, cuius extat in historijs celebrata fœlicitas, uisa est cernere patrem in aëre sublimem, à Ioue ablui, à Sole inungi. Completum est somnium cum ab Orete patrem cruci affixum, ardores solis ita percoxerunt, ut liquefacta extillaret pinguedo, quæ cadauer oblinicbat, &

cœlestes

cœleſtes id uiciſsim pluuiæ abluerent. Cicero multa huius generis exempla recitat, & paſsim reperiuntur in hiſtorijs.

Diuina ſomnia ſunt, quæ diuinitus immiſſa ſacræ literæ affirmant, non quibusuis promiſcue, nec captantibus aut expectantibus peculiares ἀποκαλύψεις ſua opinione: ſed ſanctis Patribus & Prophetis Dei arbitrio & uoluntate, nec de leuibus negocijs, aut rebus nugacibus & momentaneis, ſed de Chriſto, de gubernatione Eccleſiæ, de imperijs, & eorundem ordine, de alijs mirandis euentibus: & certa his ſemper addidit Deus teſtimonia, ut domum interpretationis & alia, quo conſtaret non temere ea obijci, neq; ex natura naſci, ſed inſeri diuinitus. Talia fuerunt ſomnia Iacob, Ioſeph, Pharaonis Nabuchodonoſor.

Diabolici generis ſunt omnia illa, quæ Diabolus olim offudit Ethnicis, ubi ad delubra idolorum captandarum talium præſtigiarum cauſa inuoluti uictimarum pellibus cubabant: quæq; nunc Anabaptiſtis & omni tempore Enthuſiaſtis & ſimilibus fanaticis in abdito ad nouas patefactiones uelut hiantibus, aut magis & ueneficis, & promiſcue omnibus non conuerſis ad Deum, ſed ſuæ ſubiectis tyrannidi exhibet, eo fine, ut cædes, flagicia ac ſcelera ſtruat, & ſtabiliat idolatriam. De talibus loquitur Propheta Eſaias. Populus qui prouocat

uocat me ad iracundiam, qui habitat in ſepulcris, & in templis Idolorum dormit.

Recenſui ſupra inter oracula aliquot loca, in quibus pernoctare conſuetum fuit Ethnicis, ubi reſponſa de quæſitis rebus ſomnij ſpecie diabolus, non uoce reddebat. Lacedæmonij in fano Paſitheæ ſomniandi cauſa excubabant, & Æſculapium uera indere ſomnia creditum fuit, ideo eius templum frequens Græcia adijt & honorauit. Calabri Podalyrium Æſculapij filium conſulturi, ad eius ſepulchrum agninis inſtratum pellibus, ipſi quoq; ijsdem cooperti decumbebant. Sed ſunt & fuerunt pleraq; à Diabolo profecta ſomnia ἀμφίβολα καὶ ἀσαφῆ, & uel palam fœda ſcelera, uel idolomaniam tetram exegerunt ac confirmarunt: interdum pœnas ſcelerum & triſtes ac tragicos denunciarunt exitus.

Bruto ante prælium in Philippis tetra ſecundum quietem ſpecies uiſa eſt dicere, Tuus ego ſum Brute κακοδαίμων, in Philippis me uidebis. Simile de Caßio Parmenſi commemorat Valerius. Bello Latino cum duobus COSS: Romanis Decio & T. Manlio Torquato, eadem ſomnij ſpecies eadem nocte exhibita, moneret utrumq; ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum dijs manibus deberi: & conueniſſet inter utrumq;, ut is cuius cornu primum laborare cœpiſſet, ſuo capite fata patriæ lueret: neutro id reformidante, Dia-

bolus Decium depopoſcit, qui concitato equo in confertum hoſtium agmen inſiliens, magna ſtrage edita, tandem obrutus & confectus telis concidit.

Quidam Latinus iuſſus erat in ſomno referre ad Conſules præſultorem proximis ludis Circenſibus Ioui non placuiſſe, quæ res niſi attenta ludorum inſtauratione piata eſſet, ſequuturum non mediocre urbis periculum: Ille cum hoc non feciſſet, Diabolus filium eius interemit. Sophocles Tragœdus cum ex æde Herculis patera aurea, grauis ſurrepta eſſet, in ſomnis uidere uiſus eſt Deum ipſum indicantem furti autorem, quod ſemel ille iterumq; neglexit: ubi idem ſæpius rediret, aſcendit in areopagum Sophocles, & rem detulit. Areopagitæ comprehenſo eo, qui erat à Sophocle nominatus, quæſtioneq; adhibita extorſerunt confeßionem furti & pateram.

Epitheles inſtaurator Meſſenæ poſt Meſſeniorum ab exilio reditum, moneri in ſomno uiſus eſt, ut in quocumq; Ithonæ loco Taxum enatam reperiret & Myrthum, terra in medio harum perfoſſa, anum liberaret, quæ æneo incluſa thalamo iam pene animo deficeret: cum illuxiſſet dies, perquiſito is loco, & ubi eum inueniſſet, terra egeſta in urnam incidit æneam, Cuius operculo amoto, tenuißimas albi plumbi laminas in libelli

formam cōplicatas offendit, quibus ſacrificia magnorum Deorum inſcripta erant. Horum reſtitutionem requiſiuit diabolus, ne interciderent & exoleſcerent, neue ulla ex parte idolatria diminueretur. Extant huius generis innumera in hiſtorijs & exempla recentes Anabaptiſtæ atque Enthuſiaſtæ ſuggerunt, quorum ſomnia, quem habuerunt finem alium, quàm teterrimorum ſcelerum impunitam licentiam, & horrendas Dei blaſphemias?

Differentijs conſtitutis & explicatis cauſis facile eſt iudicare an ſit aliqua ex ſomnijs diuinatio, et quibus inſit aliquid σημαντικόν, quæue & qua ea ui deſignent, & an aſſertio ſit conceſſa atq; aſſeueratio? Etſi nec ratione explicari, nec ad naturam reuocari omnia ſomnia poſſunt, & uarietates ſunt in eo genere, quod præſagiens nominauimus, maiores, quam quas uel memoria complecti omnes uel obſeruando notare poſſumus, non conuenit tamen aut fidem derogare omnibus ex unius generis infinita, tortuoſa, incerta perplexitate, aut confirmare omnia ex unius generis euidenti certitudine. Nec proueniunt ex animis ipſis & natura omnia ſomnia, nec ſocietas eſt nulla cognatioq; quibusdam cum natura. Minime aſſentior eam eſſe uim animorum atq; naturam, ut nullo aduentitio pulſu, ſed ſuo ſeſe incitent motu incredibili quadam celeritate ad eos à

corpore

corpore secessus liberos solutosq; & à sensibus curisq; uacuos, quibus ita agitentur, ut uersentur in eis admirabiles rerum formæ atque actiones, ut multa prouidere, multa audire uideantur atq; cognoscere. Neque illud admitto, nullas in animos aut dormientium aut uigilantium obrepere imagines extrinsecus, sed omnia, quæ uolumus nobis nota esse, & nihil esse de quo cogitare non queamus: nihil esse, cuius non poßint animi effingere ideam atq; effigiẽ. Prorsus dubium non est, multa indi diuinitus præstantibus & heroicis uiris etiam non conuersis ad Deum, quos exuscitat Deus ad res magnas & necessarias gerendas: multa piorum & credentium animis, cum fide efficiuntur templa & habitacula Spiritus sancti. Multa prophanorum & impiorum animis inspirari a Diabolo, cuius est proprium mentes humanas mendacibus & falsis concitari uisis, ijsq; aut apertis & claris, aut tortuosis & obscuris. Ab hoc sunt uatum furibundæ prædictiones. ab hoc mente hi permouentur & aguntur in furorem, ut nec à quo nec in quem agitentur modum persentiscant, nec quid de semetipsis fiat intelligant, & quid fundant ignorent. Nihil minus quam sine ratione et scientia motu suo animi soluto liberoq; incitantur tunc, cum uelut abstracti à sensibus corporis, duorum modorum altero, uno furente, altero somniante sine coniectura sineq; obseruatione diuturna

ceu præsensione quadam interna augurantur atque egerunt futura, quæ naturalis non est sed aduentitia. Non *sua sese ui furentium uatum animi in furorem concitant uatidicum & rerum futurarum prouidum, sed uel uicio ualetudinis insaniunt hi, uel dementantur à* Diabolo, *uel utroq; modo afficiuntur, & non ui furoris, qui mentis error est & perturbatio, sed hoc duce cudunt, hoc dictatore renunciant prædicta, quod & somniantibus quandoq; euenit, cum adflatus diabolicos captant.* Neque *minus unquam mouentur libere animi, quam cum talibus correpti furoribus, obsidentur & agitantur à diabolo.* Procul *facessant itaq; commenta philosophorum de concitatione libera animorum in furentibus & somniantibus.* Alia *enim uis est, quam mentis ipsius quæ immissa extrinsecus eam ita mouet, ut prouidam efficiat rerum futurarum illarum, quarum præsagia naturæ nulla insunt. hæc uero si cum furore rationisq; perturbatione, & impietatis, prophanitatis, spurciciei et similium flagiciorum est coniuncta argumentis, autorem repræsentat ac demonstrat suum. Sicut contra sua & certissima atq; indubitata prorsus habet argumenta ac testimonia illa, quæ à* Deo *proficiscitur, scilicet uis, non mota sed constante ac uigente ratione cognoscens & uidens & interpretans, non ambigua & ancipiti coniectura, sed explanatione certa atq;*

explicata

ea quæ portendi ac præsignificari diuinitus sentit & intelligit.

Vt autem hæc quæ diximus somnia foris adueniunt, sic ab interno cientur principio reliqua, quorum cum natura societas est euidens. Nam & inesse naturis quibusdam uim peculiarem præsagam impendentium ipsis casuum ijsq́; quos cognatione sanguinis attingunt, propter συμπάθειαν, quæ est continuatio coniunctioq́; naturarum, sæpe uero & publicis rebus: & ingenito sensu percipere naturas omnes nocumenta, quibus infestantur, atq; releuationes, obscurum non est, ut diximus. Vt igitur ex physicis somnijs sæpe medici aduenientes & crescentes morbos, & nonnullas ualetudinis significationes intelligunt, pleni ne simus enectiue, multaq́; huius generis alia, quæ cum somnijs naturali cognatione iunguntur, sic præsagientium omina aliqua & monita naturalia sunt. Sed cum ex his tum ex quocumq; alio diuinationis genere, superstitionis, quæ uellicat aßidue animos hominum, instat & urget, & quo te uerteris persequitur, huius ergo stirpes omnes excisas ac procul eiectas uolo: artes ipsas uero ac doctrinas ab his repurgatas conseruandas censeo. De singulorum ergo generum conditione ordine dicam. Diuina certißima sunt citra controuersiam, & solis illis fides adhibenda est. Quæ sint diuina, cognoscemus, si ea ad normam uerbi

patefacti collata examinauerimus. Etenim si congruerint ante traditis exacte, si noui nihil, et quod discrepet ab illis quæ sunt immutabili lege Dei, & doctrina Euangelij explicata & sancita statuerint, erunt à Deo: Si religionis fuco contraria illis requisiuerint, iudicio Dei declarato in uerbo condemnentur. Cumq; ut cætera opera, sic somniorum exhibitionem Diabolus imitatus, irrepserit ea occasione in improuidos & stolidos hominum animos: ne tales è cœlo ἐνθουσιασμοὺς expectemus, alligauit Deus animos ad expressam doctrinæ suæ uocem, in ea se conspici, & pernosci uoluit, qua erga homines sit mente, quidue significet nobis, quemadmodumq; ea procurari, quæ requirit, atq; expiari, quibus offenditur postulet: non hæc ex somnijs fingi atque æstimari opinione nostra absq; rectore uoluit. Idcirco fanaticorum delira φαντάσματα, quæ monstrata sibi diuinitus iactitant, procul fugiamus atque execremur.

Diuinationes medicas ex primi generis somnijs de causis internis latentibus, quibus ut effectus suis causis respondent, approbat Deus ut totã artẽ medicam, cuius ipse autor est & conseruator. Etenim deducunt somnia cum signis cæteris ad cognitionem temperamentorum, internorum affectuum, humorum, qui exuberant in corporibus atque agitantur: at illa attente considerare & exquisite

quiſite pernoſcere medicaturum neceſſe eſt, Galenus exempla habet.

Palæſtrita quidam in ciſternam ſanguine plenam mergi ſe ſomniarat, adeo ut uix eluctari poſſet. hinc ſanguinis exuberantiam ratiocinati medici, eo quod abundauit detracto auerterunt uitæ pericula. Alius quiſpiam cum ſomniaſſet alterum ſibi crus uelut induratum lapideſcere & obrigeſcere, paulo poſt paralyſi correptus eſt.

Præſagientia ſomnia etſi picturæ ſunt euentuum, tamen coniectionum interpretationumq; affirmatio prohibita eſt, cum dicitur Deutero: 18. Non inuenietur in te, qui obſeruet ſomnia. Et Ieremiæ 37 dicitur. Nolite audire ſomniatores. Quare non tribuenda eſt eis fides Quanquam enim coniecturæ quibus explicantur, ſæpe ad ueritatem dirigunt, tamen crebrius fallunt. Sæpe ingenia magis declarant interpretum, quam uim conſenſumq; naturæ. Multa ſunt enim hoc genere magis ſcite coniecta de euentis, quam uere ſignificata, qualis erat de ſomnio Alexandri coniectio ad Tyrum. Cum enim ſomniaſſet uidiſſe ſe ſaltantes Satyros, coniector interrogatus inde uictoriam ei prænunciauit, petito omine ex Satyri appellatione, cum erupiſſet in hæc uerba, σὰ Τύρος. Tua eſt Tyrus. Multa ancipicia ſunt & incerta ac dubia, quæ in omnem torqueri ſenſum poſſunt, Fere genus monſtrant, non diſerte ſpeciem. Multa

falſa prorſus. Et coniectura ipſa, quæ interpretationes perſequitur, nihil eſt incertius, quæ in uarias duci partes poteſt, nonnunquam etiam contrarias. Ideo ſæpe Reges & Principes hoc *ſomniorum genere decepti, miſere perierunt.* Pompeius *ut poſtremum cum* Cæſare *prælium committeret, ſomnio motus eſt. Sedenti enim ſibi in theatro plauſum dari à toto populo ſomniarat, quo uictoriam annui putabat: ſed errabat in interpretatione.* Plauſus *enim non uictoriam, ſed incitationes ſignificabat* Lentuli, Domitij, Labieni, *qui poſtridie ad pugnandum cum ſpe uictoriæ incendebant.* Darius *ante congreſſum cum* Alexandro *poſtremum ſomniarat uidere ſe exercitum* Macedonicum *ardentem incedere per* Aſiam, & Babylonem *uenire, ibiq; Alexandrum indutum ueſte* Perſica *templum ingredi, & ſtatim euaneſcere.* Arbitrabatur *ergo* Darius Macedonico *exercitui ſignificari per flammas exitium, &* Alexandrum Perſice *ueſtitum, uenturum in poteſtatem* Perſicam. *Sed flammæ arguebant celeritatem uictoriæ & progreßionem* Alexandri *inſtar flammæ uolitantis ſubitam:* Veſtitus *potiturum ipſum regno* Perſico *portendebat.* Cambyſi *fratris Smerdis regio ſolio inſidentis & cœlum uertice contingentis:* Iulio Cæſari *ipſiuſmet ſupra nubes elati & ad cœlum usq; traducti ſpecie s uiſa in ſomnis, utriq; cladem portendit tulitq; exitiũ.*

Sic

Sic Xerxen ducentem exercitum in Græciam ſomnium fefellit, in quo coronari uiſus eſt olea, cuius ramis omnis terra obumbraretur, mox illa cum ſomnio euaneſcente. De hoc genere ſomniorum meminerimus dictum à Salomone, Vbi multum eſt ſomniorum, ibi multum eſt uanitatis & errorum: Tu uero Deum time, & eodem Poeta alludit.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes uana timere iubent.

Diabolica ſomnia prorſus deteſtanda ſunt, quibus & Ethnici olim multis modis, & recens Manichæi, Anabaptiſtæ, Monachi, & fanatici ſimiles decepti atque impulſi, horribilium furorum autores extiterunt ac defenſores. De talibus ἐνυπνιάσαις *dicitur Deuteronom: 13. Propheta aut fictor ſomniorum, qui loquitur, ut auertat uos à Deo ueſtro, et facit uos errare de uia, quã præcepit uobis Dominus Deus ueſter, interficietur.*

DE PRAESAGIIS Medicorum.

RECTE INTER DIVINAtionum genera collocatur & Medicorum σημειωτικὴ, quæ considerat signa arguentia in sanis ualetudinem aut firmam, aut affectam & labentem in deterius, & totam collapsuram, nisi præsidijs iuuetur & fulciatur commodis: (utor autem saniorum uocabulo latius, neutros etiam includens) in ægris actu iam affligentes morbos, naturæq; cum morbis certamina ac conflictus, sequuturas mutationes in melius deteriusue, & restitutionem uel interitum, & extruit inde προγνώσεις καὶ προῤῥήσεις de morbis imminentibus atque oborituris, de conualescentia, de uita & morte, de inuasuris cum morbo aut aliquanto post symptomatibus. Qualis sit, ex quibus deriuata fontibus, quibus incedat insistatque uijs ac rationibus, quantum ad totam θεραπευτικὴν adferat momenti, constabit, ubi signorum discrimina explicauerimus, & ostenderimus fontes, ex quibus scaturiunt ac manant. Certe ad ea medicum, aut excitatos in corporibus morbos, præsertim si intra corpora abditi lateant, cogniturum & amoturum: aut de exitu coniectaturum uel repentinis conuersionibus, quæ

quandoq;

quandoq; incautos præter opinionem oborientes turbant distrahuntq;, oculis atq; animo attentum esse oportet.

σημεῖα *Græci uocant & generatim quæuis signa, siue* τεκμήρια *sint, siue ut à dialecticis uocantur* εἰκότα, *& speciatim* εἰκότα *tantum: ac recte discernuntur à Galeno* τεκμήρια *&* σημεῖα.

τεκμήρια *rem unam atq; eandem sua natura perpetuo necessarioq; citra aliquam ambiguitatem demonstrant, nec fortuitis notantur obseruationibus, sed ratione logica firmaq; & demonstratione nitente consequentia ex ueris causis, aut effectibus certo cognitis colliguntur.* σημεῖα *contra nec necessario, nec perpetuo, sed ut plurimum eandem rem indicant: & constant ac nituntur consentientis experientiæ argumentis.* Galenus 3. Prognost. *his uerbis discrimen explicat.* τεκμήριον ὀνομάζουσι τὸ διηνεκῶς μὲν ἐν ὅλουν δηλοῦν γνώρισμα, σημεῖον δὲ τὸ ἕτερον, ὃ μὲν οὐκ ἀναγκαίως, οὐδὲ διαπάντος, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλὺ μόνον δηλοῖ ἐν ὅλουν, ἔτι δὲ τεκμήριον μὲν ἐξ ἀκολουθίας ἐστὶ λογικῆς καὶ ἐνδείξεως, σημεῖον δὲ ἐκτηρήσεως ἐμπειρικῆς.

Quæ uero ex tota signorum congerie ad τεκμήρια *pertineant aut* σημεῖα, *declarata eorum natura docebit. Omnia signa aut* σημεῖα *sunt tantum, (generatim* τοῦ σημείου *uoce accepta,)*

aut σημεῖα καὶ αἴτια, aut σημεῖα καὶ συμπτώματα. Ratio horum & consideratio eadem in utrisq; sanis & ægris, atq; etiam neutris & intermedijs, etsi uis in contrarijs subiectis contraria. Assumatur exempli causa series affectionum παρὰ φύσιν, quarum tres sunt, Causa morbi, Morbus, & Symptoma. Causa antecedit & uel præparat, uel gignit morbum, qui est affectio alicuius membri à præcedente excitata causa, lædens eius actionem. Morbus antecedit & ciet symptomata, quæ morbum ut effectus causam consequuntur necessario atq; ex eo dependent: & quandoq; in aliquo membro uel sua confirmata uehementia, uel durata tempore, causæ uim acquirunt, nouaq; ex sese pariunt symptomata.

Causarum triplex genus est, προκαταρκτικὸν προηγούμενον & συνεκτικόν. Morborum itidem & symptomatum differentia triplex, Morbi enim sunt aut δυσκρασία in similaribus, aut ἀμετρία, in dißimilaribus, aut ἑνώσεως ἢ συνεχείας λύσις in utrisq;. Symptomata sunt aut actiones læsæ, aut in habitu corporis, aut exeuntibus διαθέσεις παρὰ φύσιν.

προκαταρκτικὸν αἴτιον rationem habet aut αἰτίου καθ' ἑαυτὸ id est causæ per se, aut συναιτίου uel συνέργου αἰτίου seu causæ adiuuantis. Vt causa per se aut immediate efficit morbum, ut contusione, ruptione, ustione, incisione, punctione, aut mediate,

mediate, duobus modis. Vno quia præparat τὸ προηγούμενον, quod uel materiæ, uel efficientis rationem habet, uel utriusq;, idq; rursus duobus fit modis, mediate uel immediate: Immediate, ut aßiduæ crapulæ, curæq; coctionem impedientes, & coaceruantes in cerebro crudos humores & uiscosos præparant materiam morbis frigidis, ut Apoplexiæ: Vita ociosa & delicata, diæta amplificans et cumulans in corpore humores, præparant τὸ προηγούμενον febribus & inflammationibus. Vsus frequens ciborum bilem pituitamq; procreantium & aceruantium, materiam calculo conficiunt. Mediate ut uigiliæ continuæ dum languefaciunt & affligunt cerebri temperiem, τὸ προηγούμενον ποιητικὸν frigidis cerebri morbis adaptant. Aquæ quæ astringunt affusæ frequenter corporibus, aut pinguia, tenacia & glutinosa foris illita, quia uel claudunt, uel oblinunt poros cutis, prohibentq; expirationem, alienum in corpore incendunt calorem, qui causa est putrefactionis humorum, ex qua febres. Calida, dulcia, pinguia & crassa, hausta affatim uel comesta obstruunt uias hepatis, ex obstructionibus inflammationes, has sæpe consequitur hydrops: & potest hæc causa appellari προπαρασκευάζον αἴτιον. Alter modus est, quia præparatum iam & actu existens προηγούμενον ciet ac commouet. ita æstus uehementior aeris, potus uini meratioris

largior, agitatio corporis laboriosior, et ex agitatione feruor, aliaq; cient τὸ προηγούμενον apoplexiæ & inflammationum, quod collectum antea & iam præparatum adest, & commouetur, non infertur. Idem προκαταρκτικὸν, ut συνεργὸν αἴτιον se habet, cum excitatum morbum aut fouet, aut exasperat, aut producit, quod fit multis modis. Rursus τὸ προηγούμενον αἴτιον seu interna causa, aut est κύριον αἴτιον aut οὗ οὐκ ἄνευ. αἴτιον οὗ οὐκ ἄνευ id est, Causa sine qua nõ, ut obstructio est causa sine qua non putrefactionis humorum in uenis. αἴτιον κύριον aut est in continente, aut in contento. In continente est tum ἀδυναμία partium læsarum, qua uoce complector læsas δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, id est, has languefactas deprauatas & abolitas, tum robustiorum δύναμις, præsertim in reijciendis & propellendis à sese noxijs humoribus ad alias partes imbecilliores. Materiali causa complector κακοχυμίαν & πληθώραν, quarum hæc omnium humorum æquabilem redundantiam, illà aut singulorum aut plurium & uicio aliquo affectorum, quod aut ex sola est alteratione, aut ex substantiæ corruptione, copiam significat, onerantem & infestantem uel totum corpus uel aliquas partes, & refertur uel πρὸς τὴν δύναμιν uel πρός τὰ ἀγγεῖα. In contento ut humoribus aut spiritibus, rursus aut δυνάμει morbi causa est aut ἐνεργείᾳ.

γεία. Quæ δυνάμει est causa, nunquam nisi intercedat ἐνέργεια morbum facit. Non inferunt aut Apoplexiam in cerebri Cacochymia, aut φρενίτιδα in Plethora humores quieti sed moti & agitati, atque in cerebrum depulsi. Non incendunt febrem humores aut copia excedentes aut aliquo degenerantes à natura sua uicio, si tantum sint δυνάμει putres & non ἐνεργεία. Sunt ergo quieti humores & δυνάμει putres causæ morborum δυνάμει tantum. Quæ inest ἐνεργεία aut per se facit morbum, ut cum humor acris erodens & exulcerans intestina ciet dyssenteriam, aut per se non parit morbum sed gignendo & immittendo τὸ συνεχὲς αἴτιον, quod uocant coniunctam causam, morboq; genito & absoluto esse desinit. Coniungitur autem semper cum principio τοῦ γιγνομένου νοσήματος, seu ut loquuntur, morbi fientis, qui est proprie non morbus, cum morbus sit διάθεσις seu ἕξις, sed πάθος seu πάθημα, seu motus quo acquiritur aut deponitur forma, secundum quam motus proprie partibus inest. Huius generis sunt humores agitati, qui tandem aut apoplexiam gignunt, aut cient tumores præter naturam, aut obstructiones efficiunt.

συνεκτικὸν seu προσεχὲς seu συνεχὲς αἴτιον, ut Galenus, seu ὁμόγονον αἴτιον, ut Aristoteles, seu efficienter antecedens causa, ut Cicero, seu coniuncta causa ut uulgus uocat, pars est essentiæ morbi,

morbi, qua præsente morbus est, sublata tollitur, estq; ἀχώριστος atque inseparabilis à morbo, distincta tamen, Estq; omnino ea illius natura, ut si accedat, morbum excitet & infligat, & eundem donec adest, alat ac foueat: si recedat eximat rursus & aboleat. Non motus aut agitatus tantum humor in cerebro commouet apoplexiam, sed irruens confertim in uentriculos & totos opplens atq; obstruens, qui si naturæ robore extrudatur, nihil adfert periculi. Non agitatus tantum & fluens in uenis sanguis, sed in minimas uelut infarctus uenas, ijsq; expletis ac diductis copia, circumsitas partes attollens in tumorem & plus æquo calefaciens parit φλεγμονήν. Cum enim excidit osculis uenarum sanguis, non est amplius φλεγμονὴ, sed degenerat in abscessum. Sic in febribus non sola putredo humorum in aliqua parte febrem incendit sed qui ex foco putredinis affluunt ad cor halitus putridi & feruidi. Febris enim ipsa δυσκρασία est calida & sicca cordis & aliarũ partium, quam parit feruor calidorum halituum appulsorum ad cor ex feruido fonte putredinis.

Cum autem sit pars essentiæ morbi, separari à morbo nequit, nisi simul ipse extirpetur. Idcirco ἀχώριστος est à morbo, Sed aliter quam προηγούμενον ἀχώριστον est à morbo, qui fit & adhuc est in motu. Nam hoc προηγούμενον αἴτιον

à mor=

à morbo qui incipit fieri, est inseparabile tãquam ἐφεξῆς ὄν. συνεκτικὸν uero tanquam ἅμα ὄν. Et quanquam non omnis, solus tamen factus morbus habet συνεκτικὸν αἴτιον, & is maxime, qui constat intemperie coniuncta cũ sua causa, quem uulgo uocant intemperiem cum materia, cum sit οὐκ ὂν ἁπλῶς, sed morbus compositus cum sua causa. Morbus suorum symptomatum est συνεχὲς αἴτιον. Quippe eo nascẽte inuadũt simul aut consequuntur paulo post, uigent stante & durante, dissoluto ac profligato abeunt atq; euanescunt, nisi aut uehementia aut mora longiore radicibus actis adeo insederint membro, ut degenerent & uertantur in morbum.

Sed & morborum alius est καθ᾽ ἰδιοπάθειαν seu αὐτοπάθειαν, alius κατὰ συμπάθειαν. Ille tantum morbus est à causa effectus morbida: hic & morbus et symptoma. morbus quidem, quatenus lædit actionem membri, cui inhæret: symptoma quatenus ex præcedente morbo nascitur ut effectus. Alius item κατὰ πρωτοπάθειαν, Alius κατὰ δευτεροπάθειαν seu ὑστεροπάθειαν. Et ex quocumq; sit genere, unum eundemq; morbum alia consequuntur per se et primarie, alia seu κατὰ συμπάθειαν, seu κατὰ συμβεβηκὸς: prout in aliqua parte nata fixaq; affectio, uel eam solam affligit, uel connexas aut in propinquo locatas partes aut contactu, aut ex interuallo communicato nocumento.

hepate

hepate inflammatione affecto ex obstructione partis utriusq; gibbæ & simæ, sequuntur per se læsiones præcipuarum actionum hepatis, attractionis chyli, retentionis attracti, αἱματώσεως, expulsionis ac distributionis: per accidens dolor grauans, tußis arida, alui fluxus, sitis intensa, ariditas faucium, difficultas anhelitus, & alia, quæ enumerare omnia huius loci non est.

Pertinet ad signorum rationem hoc quoque, ubi extranearum seu aduentitiarum, aut internarum causarum uel una sola morbum efficiat, uel plures unius aut utriusq; generis: eæq; aut certa serie connexæ inter se, aut ita copulatæ, ut simul concurrant.

σημεῖα ergo, quæ habent uim & rationem signorum, simulq; causarum uel symptomatum, si sunt αἴτια προκαταρκτικὰ immediata, uel προηγούμενα propinqua, aut συνεκτικὰ uel συνεχῆ, siq; tot adsunt quot opus est, & eo colligata nexu, ut effectui producendo sufficiant, aut si de genere sunt symptomatum per se comitantium affectiones quasuis: sub τεκμήρια cadunt. Cætera σημεῖα uel εἰκότα sunt, non propria uni affectui, neque eundem perpetuo sine discrimine, sed ut plurimum demonstrantia, quandoq; communia pluribus. Quæ uero signa tantum sunt: aut præcedunt morbos propter aliquam cum causis copulationem, aut sequuntur ex connexu cum effectibus

aut ſymptomatis. Ergo ſignorum in tota arte Medica, ea eſt ratio ad res ſignificatas, quæ uel cauſarum ad effectus, uel effectuum ad cauſas, uel eorum quæ cauſis & effectibus adiuncta cohærent, ad eorundem correlatiua.

Porro cum ſignorum alia de integra & conſtante ualetudine atteſtentur, alia degenerantem aut iam affectam prodant, proſtratam alia & morbo ſuccumbentem, alia uictricem & ſeſe recolligentem naturam arguant, alia ambigua ſint: priusquam conſtituamus, quid quæuis moneant indicentue, aut præſignificent, genera diſcernemus finibus diſtincta, pro ratione affectionum, quæ in corporibus exiſtunt. Aut enim ὑγιεινὰ ſunt ſigna, aut νοσώδη, aut οὐδέτερα, id eſt, ſalubria, morbida, neutra.

ὑγίεινα ſanitatem integram, νοσώδη morbos deſignant, οὐδέτερα prorſus ἀμφίβολα ſunt, et neutram expreſſe affectionem demonſtrant. Singulorum rurſus alia διαγνωστικὰ, alia προγνωστικὰ, alia ἀναμνηστικὰ ſunt. Veteres hæc tria genera uno nomine προγνωστικὰ uocarunt. Præcipuus uſus eſt διαγνωστικῆς & προγνωστικῆς, quæ re ipſa non diſcrepant, ex iiſdem enim petuntur fontibus, uſu differunt. Eadem enim, cum ad affectionem, quæ actu ineſt corporibus, accurate explorandam, διαγνωστικῆς: cum ad imminentem

aut

aut inuaſuram aliquando διάθεσιν, aut conſequuturas ad obortas & iam cognitas ægritudines mutationem prænoſcendam referuntur, προγνώσιν uſum præſtant.

διαγνωστικὰ ὑγιεινὰ eam quæ exiſtit in corporibus ſanitatem, uiriumq; præcipuarum integritatem & conſtantiam præſeferunt ac patefaciunt.

προγνωστικὰ ὑγιεινὰ γνωρίσματα ſunt τῶν νοσησόντων καὶ ὑγιασθησομένων, id eſt, notæ in ægris, quæ præcedunt & indicant aut naturæ uincentis robur, aut conualeſcentiam ex morbis & recuperationem ac corroborationem amiſſarum uirium. Hæc relata ad morbum, quatenus de afflicta ualetudine indicia dant, νοσερῶν: rurſus ad robur uirium collata, quatenus eluctari naturam ſuperato & excuſſo morbo, & confirmari atq; ad reſtitutionem integram tendere docent, σωτηρίων uicem ſubeunt.

ἀναμνηστικὰ eam, quæ anteceßit ſanitatem, in memoriam reuocant. Cuius cognitio uel eo nomine neceſſaria eſt, quod quantum à priore integritate natura deflexerit, quantum conſtitutioni naturali deceſſerit, quarum rerum & quanta ſit opus inſtauratione, & an inſtitui poßit, aut tentari omnino aliqua amißi reſtitutio correctioq; lapſuum naturæ & erratorum admonet.

τῶν νοσωδῶν eadem eſt ratio. διαγνωστικὰ natos

natos iam in corporibus & actu infestantes morbos proferunt. προγνωστικὰ aptitudinem propensionemq; ad morbos in corporibus neutris, aut aliquando erupturas, quæ sensim gignuntur, ægritudines: in ægris & iam affectis, aut morbi prorogationem, aut interitum præmonstrant. Sunt enim duorum generum, Alia in neutris obseruantur corporibus, ijs nimirum, quæ nullius adhuc actionis læsionem euidentem, nullamue quæ officiat actionibus noxam percipiunt: Alia in ægris. Illa ut Galenus inquit, οὐδετέραν δηλοῦσι διάθεσιν, προαγγέλλουσι δὲ νόσον, καὶ ἔστι τὴν ἰδέαν ἐν τῷ μεταξὺ, τῶν τοῖς ὑγιαίνουσι καὶ τοῖς νοσοῦσι συμβαινόντων, id est, neutram declarant exquisite affectionem, morbum uero prænunciant, & medium quiddam habent inter ea, quæ ægris & sanis accidunt: hæc genere ὀλέθρια sunt, & uel mortem prænunciant, quando natura languet & deficit, uel morbi durationem, cum suppetunt naturæ uires, ut tollerare morbum aliquandiu poßit.

Prioris generis quædam ex eorum sunt numero, quæ secundum naturam se habent, & non tota substantia, sed sola qualitate, aut quantitate, aut tempore, quo eduntur uel apparent, à sua euariant natura & origine: quædam tota quidem substantia recedunt à natura, & eorum comprehenduntur genere, quæ morbis adesse con-

sueuerunt, sed infirmiora sunt multo morborum indicijs.

ἀναμνηστικὰ amotam iam & præteritam inualetudinem memoriæ subijciunt, quæ considerare eò prodest, quod collata διαγνωστικοῖς præsentium morborum, & certiorem morborum ipsorum cognitionem faciunt, & sæpe primos fontes eorundem commonstrant. οὐδέτερα nec de præsenti uel sanitate uel ualetudine, nec de impendente & sequutura certi aliquid perhibent aut confirmant, sed prorsus ἀμφίβολα sunt καὶ ἀμφοῖν δηλωτικά.

At τῶν νοσερῶν tam διαγνωστικῶν quam προγνωστικῶν, alia παθογνωμόνικα sunt, alia συνεδρεύοντα uel συνεζευγμένα, alia κρίσιμα uel κρίτικα συμπτώματα. Differunt hæc: παθογνωμόνικα enim siue propria uni morbo sint, siue communia pluribus, sed certius propria, & cum morbo ipso nascuntur, promuntque; atque exerunt sese mox inter principia, ubi erumpit ille ac sentitur, & essentiam morbi (ut ita dicam) constituunt ac declarant, nec discedunt nisi euulso & sublato morbo, cui nexu inseparabili cohærent, tanquam causæ, à qua fluunt ac dependent. Talia sunt in pleuritide acuta febris cum spirandi difficultate, tußi, & dolore lateris pungente. Galenus ita describit, παθογνωμόνικα ἀχώριστα ἐστὶν

καὶ

καὶ ὡς ἄν τὶς φαίη τῆς τοῦ πάθους οὐσίας αὐτῆς συνθετικά.

συνεδρεύοντα uel συνεζευγμένα, id eſt, aſſidentia aut annexa, neque ea morbo neceßitate cohærent, ut ſeparari nequeant, neq; eius conſtituunt eſſentiam, ſed mores conſtitutionemq; morbi exprimunt, nimirum an ſit de genere ὀξέων uel κατοξέων, uel χρονικῶν, uel εὐηθῶν, aut κακοηθῶν, quanta uitæ pericula, quaque uehementia intentet, an ſit ſolutu extirpatuq; facilis, ac uero rebellis ac contumax: & de termino exituque præmonent, utrum cito deſiturus ſit morbus materia ad expulſionem maturata, an uero perduraturus aliquandiu & atrocius infeſtaturus: et ſi perſeueraturus eſt, an naturæ uires ſuffecturæ morbi uiolentiæ, & ualituræ eò uſq; donec noxium omne depellant, an uero ante materiæ maturationem collapſuræ atque interituræ ſint, qualis ſit futura criſis bona uel mala, integra uel imperfecta. Et uel cum ipſo ſimul irruunt, uel primum inſultum aliquanto poſt conſequuntur atque ἐπιφαινόμενα, id eſt, aut inſequentia aut poſt apparentia nuncupantur, uel nonnunquam toto morbi tempore, nec comparent neq; accedũt, ſed emanent. Non enim lege neceſſaria morbo annexa ſunt, neq; ex morbi eſſentia prodeunt & manant. Cuiuſmodi ſunt ſigna ἐνδεικτικὰ πέψεως ἢ ἀπεψίας in ſputo, urinis, ſudoribus, excretionibus

alui, aliaq; salutem significantia mutationemue in melius, aut interitum, & deiectionem uirium, quæ θανάσιμα & θανατώδεα *uocantur.*

Signa coctionis nunquam sub primum statim morbi principium sese ostendunt, illud nimirum, quo primum morbi insultum latitudine omni carentem intelligimus, sed posterius conspiciuntur, & primam totius morbi partem, quam etiam nomine principij designamus, finiunt ac concludunt. Complectimur enim prima morbi parte spacium à prima inuasione usque ad illud tempus, quo euidentia in excrementis indicia coctionis apparent. Quare ad ἐπιφαινόμενα *pertinent, sicut & mortis signa, quorum ortus ex ijs est, quæ succedunt principio morbi. Signa cruditatis cum primo morbi exiliunt principio, & quocumque morbi tempore sese promunt. Signa coctionis quocumq; morbi tempore apparuerint, semper bona sunt. Nam morbi solutionem haud ita multo post sequuturam ostendunt, tantoq; ægro celeriorem restitutionem pollicentur, quanto maturius prodierint.*

τὰ ὀλέθρια *uel* θαναθώδεα μεγάλως ἐν τάχει: τὰ ἧττον ἐκείνων, χρονίως *mortem ægro denunciant.*

Cruditatis signa & coctu elaboratuq; difficilem materiam, & longiore tempore perduraturum morbum arguunt: & quantum in ipsis est,

non

non mortis periculo ægrum liberant, ſed interi=
tum accelerant. de utriſque Hippocrates primo
Epidem: coctiones criſis celeritatem, ſalutis ſecu=
ritatem ſignificant. Cruda uero & incocta, &
quæ in abſceſſus malos conuertuntur, criſium de=
fectus, dolores, uel diuturnitatem, uel mortem, uel
recidiuas oſtendunt.

In pleuritide συνεδρεύοντα ſunt morbo pro=
pria (nam & horum, ut παθογνωμονικῶν, alia
propria ſunt morbis, alia communia) quod dolor
aut ad hypochondria pertingit, aut ad clauicu=
las, quod in affecto æger facilius decumbit latere,
quàm oppoſito, quod inter principia expuit ali=
quid aut nihil omnino, & ſola uexatur ſicca tußi,
Crudißima enim eſt pleuritis, in qua nihil expui=
tur. Nam eam neceſſe eſt inflammationem & ma=
turatu difficilem eſſe, & longius requirere tem=
pus, quo emolliatur & præparetur, in qua tanta
eſt meatuum conſtrictio, ut nihil extra fundatur:
ſecundum locum illa obtinet, in qua ſanies tenuis
eijcitur: tertium, in qua craßior: quartum, in qua
quæ expuitur materia perfecte cocta eſt, alba, le=
uis, æqualis, conſiſtentia nec humida nimis, nec in
æqualis. Tenue ſputum coctionem quidem, ſed
debilem arguit. Impermixtum & uel flauum
uel ruffum haud quaquam bonum. Liuidum aut
æruginiſimile, aut nigrum pernicioſißimum. Si
ergo tertio quartoue die excernetur materia co=

cta, non ultra diem septimum producetur morbus. Si crudorum quodcumq;, aut si nihil omnino egestum fuerit, longius extendetur tanto, quanto certiora cruditatis fuerint indicia, quantoq; id, quod editur, à cocti forma longius absuerit. Exemplum Pleuritidos illustre recitat tertio Epidemiorum Hippocrates.

κρίσιμα uel κριτικα signa sua natura symptomata sunt, quatenus uero luctam conflictumq; naturæ cum morbo, & eam, quæ hoc euestigio certamen consequitur, mutationem ostendunt, signorum uim præstant. Talia sunt sudores, sanguinis fluxus, rigores, alui profluuium, uomitus, dolor capitis repente inuadens, difficultas spirandi præter ratione & uehemens cordis morsus, hypochondria citra dolorem extenta, uigiliæ plurimæ, delirium, nox absq; ratione molesta, accessio anticipans, lachrymæ inuoluntariæ neq; ex affectis extillantes oculis, nec tristicia expressæ, rubor faciei, labrum inferius agitatum, lucida uel obscura & tenebrosa quædam oculis obuersantia, anhelitus difficiles, malæ nasusue derepēte rubescentes, parotides, alijue abscessus ex affluxu agitatorum à natura humorum & decumbentium ad articulos, & similia.

Cæterum sub primum morbi accessum hæc ægrum non corripiunt, illis principijs duobus, quorum

rum alterum in tertium usque diem profertur, alterum tota morbi parte prima definitur, non raro occupant: nonnunquam in αὐξήσει aut ἀκμὴν morborum incidunt, natura aut præmetiente atq; experiunte uires suas, aut omni conatu in morbi expulsionem incumbente. Idcirco non eodem modo ut coctionis signa salutem semper aut securitatem spondent. Verum ubi ad coctum iam maturatumq; morbum accedunt, superatum à natura morbum, mox cessurum atq; abiturum, & sanitatem redituram confirmant. Si crudum adhuc morbum ante maturationem præoccupant, crisim non bonam designant, quæ scilicet aut in perniciem agat ægrum, aut morbum proroget, parte materiæ excussa atq; euacuata, parte relicta & ne quidem attacta. Prægrauari enim atque infirmari naturam crudæ materiæ copia, irritariq; onere, ut exonerationem sui tentet, priusquam exquisite subactæ ac præparatæ materiæ dominetur, indicant. Quod si natura per sese languida est & eneruis, mox hoc uiolento amplius debilitata conatu sub onere residuorum humorum concidit atque extinguitur. Si uiget ualetq;, etsi affligitur grauiter, tamen renititur morbo, donec uincat, nisi frangatur diuturnitate, & succumbat priusquam consequatur in materiam infestantem dominiũ. Ergo quæ hactenus commemorata sunt signorum genera, discrepant inter se natura, significatis, et tem-

pore ortus sui seu inuasionis. παθογνωμόνικα *eo existunt momento, quo morbus ipse, ex morbi propagata essentia, & ipsi ita agglutinata, ut nequeant diuelli aut seiungi, & morbi ideam referunt.* συνεδρεύοντα *aut sub accessionem morbi primam erumpunt, aut sequentibus duobus principijs comitantur morbum: ita tamen, ne eius principij, quo prima morbi pars continetur excedant limites, & quæ sit totius morbi constitutio conditioq́;, quem sit habiturus finem atq; exitum, aperiunt.* κρίσιμα *primo morbi principio nunquam, secundo tertioue, aut augescente, uel in uigore consistente morbo frequenter inuadunt, subitasq́; mutationes præcedunt.*

Distinximus signorum genera. Sed ex quibus sint petenda rebus, quæris? Galenus *in libro locorum affectorum sex commonstrat fontes, ex quibus signa omnia ceu riuulos deducit.* Accidentia, Actiones *læsas,* Excrementorum *qualitates.* Tumores *præter naturam,* Dolores, Colores *partium aut corporis uniuersi. In arte parua hos fontes in quinq; contrahit capita,* Alterationes *præter naturam accidentium subiectorum sensibus, ut magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, partium, situs, duriciei, molliciei, caloris, frigoris, & cætera.* Læsas *actiones,* Exeuntia, Dolores, Tumores *præter naturam.*

Salubria pene ex ijsdem colligit fontibus, ex actionum integritate ac perfectione, quæ temperiei respondet, conueniente numero, figura, situ, magnitudine, ἐυχροία, mediocritate in duricie ac mollicie, exeuntibus. Alibi paucioribus hæc generibus complectitur. Collatis igitur pluribus & non ita multum uariantibus Galeni locis, duos constituemus de ipsius sententia fontes, ex quibus omnia signorum discrimina ceu riuulos deriuabimus. Signa fluunt, uel ex constitutione & habitudine, aut essentia (nominat enim Galenus ὀυσίαν) partium, uel ex annexis forinsecus. σύστασις seu constitutio, seu ὀυσία partium, aut est κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν, aut ὀυδετέρα, id est, aut secundum naturam se habet, aut à naturali perfectione recessit. Hic lapsus si tantus est, ut officiat actionibus necessarijs & percipiatur, σύστασιν, seu potius διάθεσιν παρὰ φύσιν efficit: si nondum sentitur, ὀυδετέραν. Ex naturali constitutione ὑγιεινα: ex ea quæ est præter naturam νοσώδη: ex tertia ὀυδέτερα oriuntur signa. Consistit autem seu σύστασις, seu ὀυσία naturalis similiarium partium in ἐυκρασία, id est, apta & conueniente temperie primarum qualitatum: organicorum in συμμετρία, id est, apta & concinna proportione, quo ad magnitudinem, figuram, numerum, situm, ac iusta cohærentia et continuitate utrorumq;. ἐυκρασίαν euestigio ut effe-

ctus causam consequuntur, & actionum ἀρετὴ ἢ τελειότης, & συμμετρία in duricie & mollicie, leuitate & asperitate, & εὔχροια, bonus, congruens, & floridus color. Actionum integritas & constantia, rursus præstat hoc, ut exactißime quæuis membro nutritionis causa adhibita elaborentur atq; immutentur, & quàm minimum colligatur execrementorum.

Mutantur hæc in contrarium, cum præter naturam membris aliquid accidit. Ergo quæ οὐσία partium parit signa, aut in actionibus sese ostendunt, aut ἐν τοῖς ἐκκρινομένοις, seu emißis editisue extra corpus, aut in accidentibus subiectis sensibus. Actiones aut sunt ψυχικαὶ animales, aut ζωτικαὶ uitales, aut φυσικαὶ naturales: & τῶν ψυχικῶν, aliæ sunt αἰσθητικαὶ, aliæ πρακτικαὶ, seu κινητικαὶ, aliæ ἡγεμονικαὶ, id est, sensitiuæ, motiuæ, principes, quibus interiorum sensum actiones Galenus denotat.

Sic & naturalium aliæ sunt διαπλαστικαὶ, aliæ γεννητικαί, aliæ αὐξητικαὶ, aliæ θρεπτικαί. Nomina à finibus sortitæ sunt, quod informant, generant, augent, & nutriunt. his aliæ quatuor seruiunt ἐνέργειαι, quas ὑπηρετικὰς, id est, ministras, uocant. attractio, retentio, alteratio, & expulsio, quæ in membris destinatis τῶν θρεπτικῶν geminæ sunt, Propriæ & comunes. his nutrimentum cæteris præparant, illis sese reficiunt & conseruant.

seruant. In reliquis singulis simplices reperiuntur: differunt communes à proprijs duobus. Fine primum, Illarum finis est ἀλλοιώσις seu immutatio qualitatum nutrimenti, seu conuersio nutrimenti in humorem conformem membro immutanti qualitatibus. Coctionis in uentriculo finis est χύλωσις, in hepate uel χυμωσις, uel αἱμάτωσις, in uenis extremis insertis membrorum substantiæ, præparatio τῆς οἰκείου τροφῆς, id est, alimenti familiaris ac congrui partibus. Venæ enim capillares (ut ita dicam) uellicatæ à membris ex grandioribus uenis sanguinem conuenientem attrahunt, attractum intra sese retinent, & uirtute circumdantium membrorum immutatum ipsis in qualitatibus conformant, tandem expellentes roris instar in poros membrorum spargunt: harum finis est θρέψις, quæ est quædam generatio, id est, exacta nutrimenti cum nutrito conformatio, seu nutrimenti in substantiam eius, quod nutritur conuersio. postquam enim excidit nutrimentum osculis uenarum, quod ex eo conuenientißimum est, nutrit, & respondet πρόσθεσις attractioni, πρόσφυσις retentioni, θρέψις alterationi. Habent & ἐκκριτικὴν, seu προωστικὴν uim, qua tum ea, quæ ipsa coaceruant excrementa, repellunt à sese, tum aliunde transmissa, uel fortuito appulsa motu abigunt. Secundo organis differunt, comunes membra exercent & perficiunt ope fibrarum, quibus

bus intexta ſunt. Rectis trahunt, retinent obliquis, expellunt transuerſis: Proprias citra opem fibrarum ui natiua abſoluunt. Eadem ratio eſt τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν, inter quas præcipuæ ſunt & maxime euidentes κινητικαὶ, à quibus cordis & arteriarum pulſus. Sunt enim σφύγμοι κινήσεις cordis & arteriarum, quibus utraq; uelut diducta & expanſa attrahunt aerem frigidiorem, cor à pulmone hauſtum & præparatum, arteriæ corpori forinſecus circumfuſum ut is τὸν ζωτικὸν τόνον qui in cordis temperie conſiſtit, foueat ac conſeruet, & uitalem calorem ſinibus cordis arteriarumq; ductibus incluſum temperet: contracta rurſus & uelut conniuentia oſculis ſuis elidunt propelluntq; fuliginoſos et ardentes halitus.

Non eſt aliud certius & firmius τεκμήριον aut uiuidæ & conſtantis, aut inclinatæ, nutantis, uel proſtratæ uirtutis, pulſibus. Integram ſemper aut certe uigentem adhuc, & noxijs fortiter aduerſantem, σύμμετροι pulſus: languidam aut affectam, aut luctantem cum morbo, ἀσύμμετροι arguunt, tantoq; læſam uehementius, quanto maior enormitas ineſt.

Sed exploratio, cognitio, dijudicatioq; pulſuum, non dicam exacta, ſed qualiſcumq; difficillima: pauci uel à prima ætate toto uitæ tempore in ea tractatione animaduerſioneq; exercitati, uix tandem diſcrimina perdiſcunt utcumq;: plurimi

ne

ne quidem eam attingunt absterriti difficultate. Opus est profecto assuefactione longa, attentione accurata, assiduitate, sensu iudicioque exquisitissimo comprehensuro & separaturo omnes tam subitas ac momentaneas motuum tot modis uno ictu, leui occasione, uariantium mutationes, tam exilia minuta & pene sensum fugientia discrimina. Non abijcienda tamen ea cura est atque obseruatio, sed conandum nauandumque tantum, quantum consequi cuique perplexitas operis ac difficultas concedit. Quæ uero & efficiunt pulsus potissimum arteriarum, & uariant, tria sunt in corpore, δύναμις ζωτικὴ, ut principium mouens, ea cordis temperiem cæteraque ad πλειότητα natiuam pertinentia complector, arteriæ ut organum motus, spiritus uitales ex cordis sinistro thalamo in arterias pulsi, cum ijs qui mixtim feruntur & sensim eijciuntur, fuliginosis halitibus. Hæc cum συμμετρίαν conseruant naturæ congruam, pulsus συμμέτρους, cum ab ea discedunt uel excessu, uel defectu, ἀσυμμέτρους cient. Virtus multipliciter pulsus uariat. Robore ac tenore uirtutis uariante & uel mediocriter se habente, uel incitato & intenso, uel diminuto, fiunt pulsus σφοδροὶ uehementes, ἀμυδροὶ debiles, σύμμετροι mediocres & inter illos medij. Pressa uelut grauataque uirtus, aut nullo impedita onere uigensque τῶν ὁμάλων καὶ ἀνομάλων, æqualium & inæqualium: τε-

τεταγμένων

ταγμένων καὶ ἀτάκτων, ordinatè seu periodicè aut inordinatè ferientium discrimina gignit. ἀνωμαλία aut in uno deprehenditur pulsu, aut pluribus collatis inter se, quam συστηματικὴν uocant. Huius generis sunt διαλείποντες, deficientes, qui in serie pulsuum emanent, & non percipiuntur. παρεμπίπτοντες, intercidentes, qui ubi quiescendum erat arteriæ post sui constrictionem, ex superfluo accedunt. μυουρίζοντες ἢ μύουροι ἐκλείποντες à figura desinente in mucronem, qui continuo minuuntur, donec in perfectam finiantur ἀκινησίαν. μύουροι παλινδρομοῦντες ἢ ἐπανερχόμενοι, qui non prorsus deficiunt, sed repetunt ictus aut eadem inchoatos uehementia, maiore, aut minore. Sequitur affectam uirtutem & σπασμώδης, conuulsorius, in cerebri affectibus, ut phrenetide.

Quæ in corde & arterijs continentur calori uitali permixta, faciunt discrimina duplicia, Primo quoad quãtitatem infusorum in arteriam, pulsum aut πλήρη plenum, aut uacuum κενεὸν, aut συμμετρὸν. Secundo quo ad rythmum (qui est analogia seu proportio temporis motus & dilatationis contractionisq; arteriæ, ad tempus, quo quiescit) εὔρυθμον & ἄρρυθμον: εὔρυθμος ab exquisita & natiua temperie proficiscitur corporis: ἄρρυθμος, aut παράρυθμος fit, aut ἑτερόρυθμος,

μος, aut ἔκρυθμος, prout plus minusue aut alienus redundat calor, aut deficit.

Organi σύστασις, quo ad duriciem ex frigore durante, aut tensione à phlegmone: molliciemue, aut constitutionem inter has mediam, discernit pulsum durum σκληρὸν, mollem μαλακὸν, mediocrem συμμετρὸν. Huius generis est κλονώδης, cum constante uirtute arteria præ duricia attolli nequit.

Ab affecta uirtute & organo existunt differentiæ pulsuũ inæqualium in uno motu, cum ἀνωμαλία percipitur aut in una arteriæ micatione & eadem parte, aut partibus diuersis. In uno ictu & eadem arteriæ parte, cum sub uno digito aliter incipiens arteriæ micatio aliter desinit, incipiens cum uehementia sensimq; languescens: uel contra ab initio languidiore paulatim inualescens. Hinc pulsus ἀνισοταχεῖς, qui motu sine intermißione procedente & non titubante tardantur ab initio uelociore, aut contra accelerant tardius inchoantes.

Δορκαδίζοντες, caprisantes, qui in primo uelut saltu impingentes aut hallucinantes, mox tanquam receptis uiribus ualidius insurgunt & urgent, instar salientium caprarum, quæ postquam exilierunt, dum pendent in aëre, sese incitant uehementius. Δίκροτοι, qui geminato ictu bis feriunt,

unt, hoc postremum fere duriciem arteriæ, ut priora duo febrium feruores comitantur.

Eiusdem generis sunt μύουροι ὑπὸ ἐντενηκότες *&* περιεντενηκότες, *in quibus circa medium digitum insertæ in* καρπὸν *manus, ictus intenduntur uersus extrema utrinq; nutantes, tabescentibus ex inflammatione aut alioquin emaciatis proprij.*

Organo & uitali calore affectis aut recte constitutis, fiunt differentiæ, quoad tempus motus, Velox ταχὺς, *tardus* βραδὺς, *mediocris* συμμετρὸς. *Quoad quantitatem diductionis arteriæ, multum ea distenta in latum* πλατὺς *latus, in longum,* μακρὸς *longus, in profundum,* ὑψηλος *altus: omnibus æqualiter auctis, id est, arteria dilatata æquali uehementia secundum omnes dimensiones,* μέγας, *magnus fit pulsus, minus distensa in latum* στενὸς *angustus, in longum* βραχὺς *breuis, in profundum* ταπεινος *humilis: secundum omnes dimensiones imminutis æqualiter* μικρὸς *paruus euadit. Quoad quietis tempus* πυκνὸς *frequens,* ἀραιὸς *rarus,* σύμμετρος. *Tribus omnibus simul affectis, prout affectio uariat, ita alij atq; alij comitantur pulsus.* κυματώδης *pulsus in humidis reperitur ægritudinibus, ut anasarca, ueterno, peripneumonia, languefacta uirtute. Hac grauius afflicta* κυματώδης *in* σκωληκίζοντα *seu uermiculantem: eadem extreme*

collapsa,

collapſa, hic in μυρμηκίζοντα ſeu formicantem degenerat.

ἑκτικὸς febrium becticarum comes eſt. ἐμπρίων uel ſerrinus neruoſarum partium ſequitur inflammationes, & præſertim pleuritiden, qui ſi remittit, mollem & coctu facilem: ſi intenditur, contumacem materiam ſignificat. Diſcrimina, cauſas, indicia pulſuum copioſe libris ſedecim pertexuit Galenus. Ad inſtitutum noſtrum ſufficiat indicaſſe, quod pulſus ἐνέργειαι ſint cordis & arteriarum, & de læſa uel integra cordis uirtute & arteriarum teſtentur.

Harum itaq; (ut ad inſtitutum reuertar) ἐνεργειῶν, ἀρετὴ ſeu uirtus, ſanitatem: κακία, id eſt, læſio ſeu uicium morbos declarat illarum partium, à quibus eduntur. Non ſolum autem ſedes & principia harum actionum conſideranda ſunt, ſed & coniunctarum partium, quarum ex illis quædam naſcuntur ac propagantur, & uirtute principiorum gubernantur, quædam ſua ſe ui ſuſtinent atque adminiſtrant, ſed earum propaginum interuentu ac ſocietate, quas à principijs communicatas, intra ſeſe recipiunt, illis colligantur ac cohærent.

Cerebrum animalium actionum fons eſt, ex eo nerui naſcuntur & animales ſpiritus, coniunguntur eidem ſenſuum exteriorum organa, muſculi, & quæ ſenſus motusue cauſa neruorum inde de=

riuatorum surculos adipiscuntur. horum quodcumq; si afficiatur, sensus membri motusue læditur, uel utrumque. Læduntur uero actiones primarie ac per se à morbis κατ᾽ ἰδιοπάτειαν existentibus in membris: per consensum à morbis κατὰ συμπάθειαν & symptomatis, nisi fixa & confirmata hæc in aliquo membro commutentur in morbos: mediante morbo à morbi causa, & fiunt læsiones triplici discrimine aut debilitatis uel languefactis actionibus, aut corruptis, aut penitus destructis atq; abolitis.

Debilitant δυσκρασίαι, non uehementes, siue cum materia sint coniunctæ, siue solis constent & nudis qualitatibus, & ἀμετρίαι non enormes, & moderatæ solutiones continui. corrumpit immoderatus & alienus calor: destruit penitus frigiditas immoderata & continui solutio maior. denique aut cum dolore sunt læsiones actionum coniunctæ, aut sine dolore eueniunt.

Dolorem inferunt aut solutiones continui, aut δυσκρασίαι immoderatiores atq; à naturali temperie longius euariantes, subitæq; aut confertæ alterationes. Sic enim Galenus inquit, ἄλγημα ἢ τοῖς συνεχείας λύσιν ἢ ἀλλοίωσιν ἄθροαν ἐνδείκνυται. λύεται ἡ συνέχεια τομῇ, διαβρώσει, θλάσει, τάσει, ἀλλοιοῦται δ᾽ οὐσία θερμότητι ψυχρότητι.

Sed

Sed si res propius aspiciatur et pensitetur exactius, apparebit non à soluta unione per se, sed semper à qualitate contraria temperiei organi, quod sensui destinatum est, dolorem cieri. Comitatur enim dolor sensum, cuius læsi uel offensi symptoma est. Est enim dolor non ipsa obiecti lædentis perceptio, sed affectio præter naturam, quæ ex ista perceptione oboritur & existit, sicut delectatio in organo sensus est affectio secundum naturam, quæ sensus recreationem & refectionem à conueniente obiecto consequitur. Sunt autem dolores omnes in sensu tactus acriores & sæuiores multo quam in reliquis sensibus, quod & ipse in compactiore ac solidiore est organo, & cietur à craßiore & ut ita dicam pleniore ac robustiore qualitate. Sed & organum tactus non unum est & simplex, sed multipliciter compositum, scilicet, quod in extremarum qualitatum calidi frigidi humidi & sicci, & earum quæ ποιότητες παθητικαί ab Aristotele uocantur, duri mollis, lenis asperi, acuti obtusi & similium mediocritate, ac conuenienti forma & situ consistit. Hoc ergo organum à sui similibus, id est, temperatis moderate applicatis & conuenienter non læditur, sed afficitur uoluptate ac delectatione. Ex contrariorum immoderatione dolorem concipit, cum hæc iustam & membro congruentem mediocritatem exuperant & repente uehementerq́;

tactum feriunt, tunc cum fit applicatio obiecti ad organum. Tot ergo *sunt dolorum causæ, quot obiectorum sensum tactus mouentium differentiæ. Quæcunq; enim res supra modum calida, frigida, humida, sicca, aspera, acuta, repente & uehementer tactui illiditur, dolorem infert tunc cum sensum mouet ui & efficacia suæ qualitatis, qui dolor amota re, quæ dolorẽ infligit, desinit, etsi obscura quandoq; uestigia remanent, quiq; suboriuntur dolores noui, ab alijs commouentur causis.*

Dolorum *quos* ἀλγήματα, πόνους, ὀδύνας *Græci uocant, alias differentias gignit ipsa eorum (ut ita dicam)* ἰδέα, *alias accidentia pariunt.* V*ariant dolorum* ἰδέαν *uel materia ciens dolorem, uel loci affecti natura, uel utrumq;, uel motus materiæ.* Locus *affectus sex facit discrimina,* Νυγματώδης *uel* διακεντῶν, *quem pungitiuum uocant, rei pungentis sensum infert, & circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus uelut radice eo loco fixa, ubi membrana eleuata et tensa pungitur, dolore uero in ambitum circulatim sese extendente: cumq; os nullum subiacet, æqualis: cum subest os, inæqualis percipitur, prout uel membrum resistit uehementius, uel inflammatio sequitur, quibus acuitur aut hebetatur dolor.*

διατείνων, *quem intensiuum uocant,* Archige*nes* ὁλκιμον, *id est, tractorium uidetur nominasse, neruis accidit, à calore desiccante, uel humiditate*

miditate dilatante, utroque eorum termino cum eo à quo incipiunt, tum altero in quem finiuntur, tenso uersus medium, & reliquo corpore, aut uelut coeunte atque corrugato complicatoue, si ab ariditate tensio fiat, aut diducto ac uelut expanso, si ab humore. Tensionem eam conuulsio sequitur.

διασπῶντα ἢ ῥηγνύοντα, diuulsiuum aut laceratiuum nominant. accidit membranis intextis carni: πολλοὶ γὰρ (ut inquit Galenus) εἰσιν ὑμένες τοιοῦτοι, καὶ ἀνομάλως ἐμφυόμενοι, καὶ περιλαμβάνοντες αὐτῶν τὴν σάρκα. cieturq; à sola qualitate uel materia, quæ huc illuc agitata allisaq; membranis, dum eas aut impetu uehementiore, aut penetrans poros urgensq; à carne diuellit distrahitq;, sensum lacerationis commouet.

Quem perforatiuum uocant, Galeno est ὡς ὑπὸ σκόλοπος ἐμπεπαρμένου, ἢ ὡς ὑπὸ τρυπάνου διαιρουμένος, qualis fieret si uel palis configerentur, uel terebro membra perforarentur. Eiusdem generis uterq; est, et accidit uterq; crassiori intestino. differt alter ab altero copia, crassicie, motu, ui atq; efficacia materiæ. illum copiosior, craßior, fixior materia, hunc tenuior, rarior & magis mota ac uelut pungens efficit. quippe pauca copiosiore, tenuis crassa, permanens mota materia minorem solet excitare dolorem. Galenus

lenus erudite diſcernit utrumque, διαφέρουσι δὲ ἀλλήλοις ἤτοι κατὰ τὸ πλῆθος, ἢ τὸ πάχος, ἢ τὴν κίνησιν, ἢ τὴν δύναμιν τῆς ἐργαζομένης τὴν ὀδύνην οὐσίας εἴτε χυμὸς εἴτε πνεῦμα φυσῶδες εἴη.

Grauis dolor Galeno eſt ὀδύνη βαρεῖα, ἡ μετὰ βάρους ἐμφάσεως, *proprius membris ſenſu carentibus ut hepati, renibus, pulmoni cerebro ipſi. Cum circumdatæ his membranæ copia materiæ opplente & onerante membra ipſa, aut tumore aliquo præter naturam ibidem exiſtente tenſæ uelut aggrauari pondere ſe aliquo percipiunt. Quanquam enim nulli horum membrorum nerui implantantur, ſed in ambientem abſumuntur membrarum, tamen ſentitur grauitas, cum membranæ à contactu tumorum extenduntur. Vocant hunc & ſuſpenſiuum & detractiuum.*

σφυγμώδης ἢ σφυγματώδης *eſt, quem pulſatilem & pulſatiuum uocant. accidit hic inflammationibus inſignioribus & ſenſu præditis partibus, proprie quidem & per ſe ac primarie arterijs, quæ continuo micant pulſu, affectis* ἀνευρύσμασι: *uicinis uero partibus quæ arterias continent per conſenſum affectis, quæ contactu diſtentarum arteriarum ob anguſtiam compreſſæ, ictus, quos dilatatæ arteriæ edunt, ſentiunt. Per accidens uero muſculis inflammatione obſeßis, in quibus pulſus obſubſtratas aut intertextas percipitur*

arterias,

arterias, & dolor inflammatarum partium à motu est & compreßione. dilatatæ enim arteriæ feriunt inflammatos musculos, & compressæ ab adiacente carne, eam diductione sui comprimunt uicißim. iungitur huic semper dolor ἀπὸ θλίψεως, *quem compreßiuum nuncupant.*

Materia quinq; dolorum parit differentias, tres diuersitate qualitatum, duas quantitate et duricie mollicicue.

δακνώδης ἢ μετὰ δήξεως πόνος, ἢ ὡς διαβιβρώσκοντος τινὸς *est, quem mordicatiuum uocant. non differt ab hoc* πόνος ὡς τιτρώσκοντος τινὸς *seu uulneratiuus. Coniungit utrumq; Galenus, inquiens,* οὐκ ὅταν ὑπὸ βελόνης τιτρώσκεται τις ἕτερον πάθος πάσχει, τοῦ γινομένου κατὰ τὴν ὑπὸ δριμέως χυμοῦ διάβρωσιν, *id est, non afficitur aliter qui uulneratur acu, quàm qui acribus corroditur humoribus. ciet utrumq; materia tam frigida quàm calida. Frigiditas mordicat constipando & comprimendo, neq; hoc facit nisi adsit in membro humiditas calori iuncta, qui frigido resistat. nam si cedat calor atq; euanescat, frigiditas stuporem inducit. Calor mordicat exiccando humidum membri & diuellendo continuum.*

ναρκώδης *quem stupefactiuum uocant, à frigida causa tantum fit, & ulceratis, sed sensu præ-*

ditis partibus frequenter accidit, cum non adest calor, qui resistat frigido occurrenti membris, estq; uia ad paralysin. Non raro ὀδυνὰς ναρκώδεις *experitur* ὁ ὑποτελὴς ὑμὴν, *cuti per totum subtensus corpus, ex occursu atq; impreßione aeris frigidioris, quod & sanguine destituitur, & frigidior natura existit. sed ut* Galenus *inquit,* οὐ γίνονται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος μορίου, ἀχώριστοι γὰρ οὕτως ἦσαν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός.

Ex*asperans cum res sicca fertur per membrum sensus particeps: hoc faucibus ex sicciore aere, aut usu acerborum uel austerorũ succorum euenit.*

Compreßiuus dolor, πόνος ὡς θλιβομένου, *uel* μετὰ θλίψεως, *euenit, cum materia multa in membro sensus participe coarctata conclusaque cum ipsum membrum tum uicina comprimit, aut generatur tuberculum quoddam in tali membro.*

Contusiuus, πόνος ὡς θλωμένου *uel* μετὰ θλάσεως, *solutam à contusione uel attritu unionem sequitur, ut cum lapis ui naturæ per ureteres expressus, duricie & asperitate sua latera ureterum atterit: aut asperiora & aridiora stercora intestina stringunt & confricant, unde quandoq; sanguis emanat: aut cum uiolentiore manuum ad asperius aliquod subiectum adactu cutis uelut ru=*

pta

pta auellitur: aut cum febrium rigoribus contun-duntur artus.

Materia cum loco affecto tres dolorum gignit differentias, inter quas est πόνος τονώδης ἢ με-τὰ τάσεως, quem extensiuum uocant. Parit hunc multitudo aut humidæ materiæ & craßioris, aut flatuum conclusorum in concauis spacijs musculo-rum, aut quibuscumq; meatibus angustioribus sen-su ualentibus, uel sub membranis. His enim mem-branæ quæ uestiunt atq; integunt membra uel me-atus uelut inflatæ distenduntur, cumq; sensus ad-est, τονώδης dolor oritur:

ἑλκώδης, ulceratiuus, cietur à materia acri & pungente, in loco, qui tenui constat & laxa sub stantia, ut musculis, qui tenuioribus uestiti innexi-que membranis humori hinc inde penetranti tran situm præbent.

κνησμώδης ἢ κνησμοῦ προσαγωγὸς, pruri-ginosus, à materia excitatur tenuiore & acri, quæ perrumpens interiora ad superficiem fer-tur, ibiq; in densius solidiusq; impingens obstacu-lum & sensu ualens cohibetur ne expiret, coacer-uata uero & tum copia urgens, tum sua sese te-nuitate ingerens ac penetrans pruritum ciet uel-licando uelut ac titillando. Galenus duplici dis-crimine hunc à priori separat, inquit enim: δια-φέρει ἡ κνησμώδης αἴσθησις καὶ διάθεσις τῆς ἑλκώδους, ἀλλ᾽ ἐπεὶ καὶ προηγεῖται πολλάκις ἡ

κνησμώδης τῆς ἑλκώδους ἐκλυομένης καὶ παυομένης τῆς ἑλκώδους εἰς τὴν κνησμώδη: ἑλκώδης ἐστὶν οὐ μόνον ἐν τῷ δέρματι φαίνεται σκηνισάμενος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βάθους ἐκπεταμένος ἄχρι τῶν ὀστῶν, ἡ δὲ κνησμώδης ὄντως τῆς ἐπιφανείας μόνης ἐστὶν, οὐ κατ᾽ ἴδιον αὐτῆς λόγον ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς ὅτι πυκνότερον τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ δέρμα ἐστίν.

Quem διαίσσοντα *uocant & turgidum nec materiam nec ſubiectum habet proprium, ut cum per arteriam diffunditur materia in locum anguſtum, ut ubi doleat æger neſciat, & quia altius eleuatur in loco anguſto, fit dolor turgidus, qui à radice partis primarie affectæ celeriter in circumſitas partes fertur, quibus nihil uicij ineſt, ut in heterocrania & cephalæa accidit.*

Accidentia multipliciter uariant dolorum differentias. Remittuntur enim & intenduntur, prout efficientis cauſæ augetur & diminuitur aut quantitas, aut uis atq; efficacia: uel mutatur ſitus atq; diſtantia: uel prout recens cæperunt dolores, aut longo durarunt tempore. Quo ad quantitatem dolorum, alius eſt alio uehementior & intenſior. ἤτοι ἢ μᾶλλον σφοδρὸς, ἢ βίαιος, ἤγε ἰσχυρὸς. *alius continuo affligit,* διηνεκὴς: *alius interquieſcit & per interualla aut redit aut exaſperatur,* διάλειμμα ἔχων: *alius* ὁμαλὸς, *æqualis: alius* ἀνώμαλος *inæqualis. Quo ad qualitatem*

tem alius acutus est ὀξεῖα ὀδύνη: alius remissus et mitis, ἐκλυομένη ὀδύνη. Acuunt dolores humores biliosi & acres & flatulenti spiritus, obtundunt aut mitigant eosdem phlegmatici humores: item dolorum alius duriciei sensuum simul inuehit, alius absq; hoc infestat. Quoad locum alij sunt profundi, βύθιοι, proprij membranis, quæ ossa ambiunt, cum ipsis oßibus dolor inesse existimatur: alij prope superficiem consistunt, ἐπιπολαῖοι. Quoad tempus alij sunt inueterati & antiquati, alij recentes & inchoati. Quoad motum alij sunt stabiles, fixi, & permanentes μόνιμοι, alij uagantur & discurrunt ex una parte in aliam.

Differunt hi inter se materiæ efficientis copia aut paucitate, qualitatibus, craßicie uel tenuitate, æqualitate, uel inæqualitate, motu uel quiete, origine materiæ prout uel in ipso nascitur materia membro aut in eo collecta hæret, in quo dolor sentitur, uel aliunde transmissa, tunc facit dolorem, cum influit.

Non negligere has ab accidentibus sumptas differentias multum refert. Non parum præstant ad accuratam morborum cognitionem, et rectam curationis institutionem: In morbis κατ' ἰδιοπάθειαν continuus est dolor: In cæteris κατὰ συμπάθειαν per interualla recrudescit & exacerbatur. & hoc Hippocrates uult, cũ inquit, Dolores laterum, pectoris, & aliarum partium an multũ differant

rant conſiderandum. Tot *ſunt ſignorum diſcrimina, quæ à læſis proficiſcuntur actionibus.*

Sequuntur exeuntia, ἐκκρινόμενα. Horum Ga*lenus tria conſtituit genera, cum ait,* ὅσα ἐκκρίνεται τὰ μὲν ὡς μόρια τῶν πεπονθότων τόπων, τὰ δὲ ὡς περιττώματα, τὰ δὲ ὡς ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα κατὰ φύσιν, *id eſt, quæ excernuntur aut partes ſunt affectorum membrorum, aut excrementa, aut quæ in membris ipſis ſecundum naturam continentur.* Excernuntur *ut partes, in inueterata phtiſi pulmonis exulcerati ac putredine conſumpti & corroſi particulæ tußi, in dyſſenteria quandoq; deraſæ inteſtinorum tunicæ egeſtionibus alui, in hepaticis fluxibus, (ut quibusdam placet) inflammati hepatis portiunculæ, in renum inflammationibus carunculæ deciſæ renum ſubſtantiæ cum urinis.* Vt *contenta ſecundum naturam, ex inciſa, rupta, corroſa, aut dehiſcente uena ſanguis ruber & craſſus, ex arteria flauus, tenuis & ſpumoſus.* Vt *excrementa & humores plurimi, & alia, pus, calculi, uermes.*

Partes membrorum nunquam ſecundum naturam eduntur, nec contenta naturalia per ſe: per accidens eorum excretiones quandoq; fiunt ſecundum naturam, nimirum cũ membra onuſta copia ampliore iuſto, exoneraturæ ſeſe, partem aliquam eijciunt, Excrementorũ *magna uarietas eſt.*

Aut

Aut enim sunt κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν. Illa rursus aut sunt sua natura κατὰ φύσιν, aut ex accidente.

Sed hæ excrementorum differentiæ cum intelligantur rectius, si secundum coctionum discrimina χυμοὶ & περιττώματα discernantur, ordine coctionum & humorum inde nascentium uarietatem exponemus. Quidquid corporibus inest succi, hoc omne aut membrorum soliditati intextum, mutuo exactoq; cum sicco complexu atq; coalitu, eorundem constituit & absoluit substantiam: aut extra soliditatem partium in cauis uacuisq; continetur spacijs, quorum quædam peculiari perigraphe & structura uel amplis laxisq; cauitatibus alueorum aut fontium instar excipiunt, quod colligitur, uocanturq; κοιλίαι, ut in cerebro, corde, uentriculo, Renibus: uel canalium & Siphonum ductibus, usu uero riuulorum, quod illabitur opera naturæ eo ex amplioribus deriuatum, deducunt ac distribuunt, ut uenæ, arteriæ, intestina, uocanturq; πόροι: quædam διὸ ὅπαι τίνες λέπται, sicut Galenus ait, ipsi membrorum texturæ ex primo aut humidi sicciq; coalitu aut dissimilium partium contextu intersitæ, spongiarum aut rarioris terræ instar excipiunt ac combibunt, quod uel in transcursu humorum de his penetrat, uel exudat, uel per hiantia eorundem oscula extillat, uocantur & hæc πόροι, atq; in qui-

quibusdam conſpicua ſunt, ut in oßibus quibusdam & quandoq; in ipſa cute æſtiuis ſolibus rarefacta. in aliquibus & quidem plurimis ſenſum fugiunt. Totum autem corpus propter hanc in ipſum meatuum & ductuum diſperſam uarietatem fit συμπνοῦν καὶ σύῤῥουν ſecundum Hippocratem. Atq; hæc humidi quod in corporibus reperitur, prima ſunt genera.

Illud uero quod intextum ſoliditati partium diximus humidum, nec liberum eſt ſolutumue, nec diſcerni à ſicco ſenſu poteſt: ratione poteſt. Eſtq; duorum generum, ſed inſitum utrumq;, etſi dißimili inſitionis modo. Vnum innatum à prima origine partium ſubſtantiæ, & in uere ſolidis ex ſemine, in carnoſis ex ſanguine propagatum, calorem natiuum ſuſtinet uehit & alit, tanquam conueniens illi pabulum, & ab eodem uicißim lambitur ac depaſcitur paulatim. Alterum ex nutrimento tribus prius elaborato confectoq; coctionibus & nutritioni adaptato, in locum illius ſufficitur atq; attexitur ſubſtantiæ membrorum, quod de priore ui caloris abſumptum defluxit uel in adaucti atq; extenſi corporis eſt inſumptum molem. Vtrumq; Galenus ἔμφυτον καὶ σύμφυτον ὑγρότητα, ὕλην, & ἰκμάδα: hoc poſterius uero ante abſolutam nutritionem οἰκεῖαν τροφὴν ἑκάστου τῶν μορίων nominat. Si diſcriminis cauſa, illud σύμφυτον ſeu connatum contra-

ctumue

ctumue ex primæ formationis materia: hoc ἐπίκτητον uel ἐπίσκτητον seu acquisitum ascitumue uel adiunctum ex nutrimento, quis appellare uoluerit, meo iudicio non errauerit, modo discrimen retineatur. Nam σύμφυτον illud innascitur partibus, quæ ὁμοιομερῆ uocantur, prima & uera generatione ex semine aut sanguine conflatis, discrimine multiplici, pro ratione & uarietate ipsarum partium: Hoc ἐπικτητὸν foris accedit ad formatas et iam absolutas partes, et ipsis iungitur generatione quadam particulari, qua nō peculiaris & noua distinctaq; producitur substantia, sed priori agglutinatur & conformatur quiddam, quod expleat & instauret absumptum, fitq; post nutritionem commune pabulum caloris natiui cum priore. Quare nutritionem ita expediri uolunt, si huius ex nutrimento confectæ materiæ fiat πρόσθεσις, si πρόσφυσις, si ἐξομοίωσις, id est, si apponatur rite uel intra poros recepta, uel si tantis pars non sit peruia foraminibus, ut in Chartilaginibus, foris attensa: si deinde affigatur & adhærescat, tandemq; quoad eius fieri potest, exactißime substantiæ præexistenti exæquetur & coalescat.

Hoc acquisito humido nisi reficerentur membra aßidue, cito attenuata tabescerent & arefierent, innato illo humido continuo caloris depastu

exhausto,

exhausto, effluxuq; et expiratu continuo in aerem dißipato, cum quo simul ipse quoque euanesceret calor idoneo fomento destitutus. Voco autem natiuum calorem utrumq;, cum innatum membris conceptumq; à prima origine ex calore materiæ causarumq; formantium, & attemperatum innexumq; partibus humidis & siccis, qui est calor ἀνάλογος singulorum membrorum temperamento, tum uirtute uiuifica cordis incensum & post membris iam absolutis insitum, quo quæ δυνάμει inest illis uita, reducitur ad ἐνέργειαν, & innatus calor excitatur, fouetur, & conseruatur: deniq; à quo hic uim effectricem omnium actionum corpori necessariarum nutritionis, generationis, augmentationis, & similium accipit, quo sine non modo non conferret aliquid reliquo corpori, sed nec sese diu seruaret, nec partes in quibus hæret, diu à corruptionis labe tueretur. Continetur autem in eodem subiecto uterq;, & hic à corde procedens ad illum insitum eam habet rationem, quam ad seminum aut plantarum calorem solis uiuificum lumen, unde cœlestem eum aliqui & æthereum & diuinum uocant, ut alterum elementarem. Qua ui gignat talem calorem cor non intelligo, sed respexisse ad eam Aristotelem iudico, quando animam definit esse ἐντελέχειαν πρώτην σώματος φυσικοῦ, ὀργανικοῦ, δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. Excludit enim à numero

δυνάμεων

δυνάμεων ψυχικῶν τὴν ζωτικὴν δύναμιν, de qua ex corde reliqua membra δυνάμει uiua, uitam hauriunt, ut fiant talia ἐντελεχεία seu ἐνέργεια, quia omnes reliquas præcedit & excitat. Ita anima Aristoteli est ἐντελέχεια πρώτη, id est, uis illa, qua primum cor uiuit, & quæ postea fusa cum spiritibus in arterias, uitam reliquo corpori comunicat. Id fit hoc modo cum uiuificus calor cordis insitum exuscitat, accendit & uiuificat, cum hoc calore corpus hausta conceptaq; uita exerit δυνάμεις suas, quæ ante comunicationem uitæ ceu sopitæ latent, & edit actiones, quæ sunt ἐντελέχειαι seu ἐνέργειαι secundæ. Omnino ad uim uitalem respexit Aristoteles, quæ in corde nata, indeq; uehentibus eam spiritus procedens, distribuitur per arterias singulis partibus, sine qua protinus putredine affecta corrumperentur ac dissoluerentur.

Cum ergo calorem natiuum nominabimus, complectemur utrumq;, & illuminatum, & hunc ex corde affluentem atque cum innato in eodem subiecto coniunctum, qui quidem tantisper afficit, uiuificat, seruat, & à corruptione tutum præstat membrum, donec & ipse uiget & manet membri ἐπιτηδειότης talis recipiendo fouendoq; calori idonea. Est enim calore perpetuo & conuenienti fomento opus, quo sine extinguitur, aut si absit, non accenditur nec figitur: Oportet enim ἀναλογίαν

esse agentis ad patiens & uicißim patientis ad agens: destructa uero illa non adhærescit. Quare tunc membrum destitutum natiui caloris regimine, occupatur ab alieno & corrumpitur.

Insitæ autẽ humiditates à reliquis extra membrorum substantiam quacumq; in cauitate positis differunt, quod hæ in perpetuo sunt motu, & sine intermißione aliqua subiguntur & excoquuntur à calore natiuo, donec ad conformem membris habitudinem perducantur, quarum quæcumq; partes tales sunt, ut elaborentur frustra, eas mature natura ualens separatas aut discutit aut reijcit ac repellit. Nunquam enim natiuus calor ociatur aut cessat, aut actionem intermittit. Illæ uero insitæ ultimum ornatum seu perfectionem iam adeptæ ultimam, & membrorum substantiæ conformem, ad quam efficiendam natura coctiones omnes intendit ac dirigit, nihil coctionis amplius subeunt aut experiuntur, sed sicut in ardenti candela elychnium cera aut seuo oblitum imbutumue accensæ flammæ, sic in membrorum soliditate ceu pabulum præbent igniculo natiui caloris, quem de innato & à corde immisso conflatum diximus. Quæ itaq; nutritionem id est instaurationem absumptæ in membris humiditatis præcedunt coctiones alimenti, in eum à natura sunt usum comparatæ, ut hoc accurate subactum expurgatumq; à sordi-

ſordibus & recrementis, quantum fieri poteſt, ceu crebris diuerſorum foculorum ignibus cogant in eam ſoliditatem, quam membri cuiuſq; conſtitutio exigit, deciſis eliſisq; omnibus, quæ ne coeat in ſoliditatem talem alimentum impediunt ac prohibent. Procedit enim coctio omnis ad incraſſationem, ut uulgo dicitur, hoc eſt, denſat paulatim magis magisq; & conſtipat nutrimentum in corpus ſolidius, uera συγκρίσει ſeu coactione ac complicatione humidi cum ſicco commixti, ſecluſis ex utroq;, quæ coitionem talem atq; coalitum aut remorantur aut fieri non ſinunt. Vt enim adiunctum membris nutrimentum adhæreſcat & prorſus exæquetur, tale ut ſit oportet, quale membrum ipſum eſt. Tale autem non fit, niſi ad eam redigatur ſoliditatem, qua membra conſtant, cui ſemper uiſcidi aliquid & glutinoſi adiunctum eſt. Vt ergo tale euadat, multa educi calore & ſecerni neceſſe eſt, quorum quædam ob nimiam craßiciem & ariditatem, prius in lapidis durarentur quam membrorum ſoliditatem: quædam ob tenuitatem nimiam citius aut in cineres deurerentur, aut diſpergerentur in halitus, quam in eam cogerentur craßiciem, quæ membrorum eſt. Hanc ob cauſam & pluribus fuit opus coctionibus, quarum præcedens ſequenti ſemper materiam præpararet ac ſuppeditaret, & in ſingulis multum ſuperfluorum colligi neceſſe fuit, priusquam eliceretur

& exprimeretur hoc, quod uel sequenti coctioni uel tandem nutritioni usui esset futurum.

Sunt autem tres in corpore coctiones distinctæ & materia, quæ excoquitur, & foculis, in quos materia coquenda reponitur, & calore analogo, & usu atq; effectu.

Prima coctio in uentriculo fit, in quem cibi omnis generis mixtim ex ore, sed dentibus prius commoliti deijciuntur ac congeruntur, ubi in unam chyli pulticulam uelut conflantur. Calefit autem uentriculus multiplici calore & suo atque incluso, quem circumsita membra adaugent fouentq;, & ex corde per arterias uelut folles afflato. Similis hæc est excoctioni metallorum in officinis conflatorijs quæ fit in primis fornacibus, in quas omnis generis rudes uenæ, sed malleis prius confractæ atq; comminutæ inijciuntur, quibus igne dissolutis & colliquatis, omne quod fluidum est, per adapertum orificium fornacis inferius, erumpit at effunditur in subiectum catinum, ubi recrementa & scoriæ furcillis ferreis detrahuntur, reliquum in secundas fornaces transfertur ut denuo excoquatur. Secunda fit in hepate, quo uenæ Mesaraicæ conuehunt id, quod de chylo in intestina uelut in catinum depulso exugunt. Similis hæc est alteri in officinis conflatorijs, qua in secundis fornacibus, quod de primis exijt, amplius

us excoquitur ac perpurgatur. Tertia fit in extremis surculis uenarum distributarum in membra singula nutritionis causa, quo ex amplioribus uenis, quod nutritioni conuenientißimum est, uirtute membrorum & natiui caloris, ope uenarum attrahitur. In his uenulis nutrimentum ui caloris membrorum ex omnibus ceu explicatum recrementis atq; in accommodatam soliditatem densatum, tandem egeritur ex uenis, & membris ipsis allinitur. Similis hæc est separationi argenti à plumbo & ære, qua in peculiaribus fornacibus peracta, plumbum subsidit, effertur & emicat argentum inde euolutum atq; explicatum, quod quidem præcedentibus ignibus conflatas maßas omnes & puritate & soliditate longè superat.

Considerentur autem hæc tria diligenter ante omnia, Primo de materia singularum coctionum seu de assumpto nutrimento, quod siue unius generis cibi usurpentur, siue commisceantur plures ac diuersi, nutrimentum ante ultimam coctionem semper sit ἀνομοιομερὲς & constet partibus dißimilibus, quarum quædam ob rudem & aridam atq; exuccam craßiciem, emolliri: quædam ob dilutam nimis & fluidam tenuitatem sisti & cogi nequeunt. Secundo de calore natiuo, quod ad omnes alimenti partes non sit ἀνάλογος aut σύμμετρος, sed quarundam respectu seu

comparatione acrior iusto ac feruidior, quarundam languidior contra & imbecillior: Tertio *de perpetuo naturæ rectæ constitutæ cursu & ultimo ad quem tendit scopo, quod natura actiones, quas* ὀρεκτικὰς *uocant, omnes dirigit ad unum finem ultimum, scilicet corporis nutritionem, quæ est nutrimenti nutrito conformati coalitus quidam cum eodem: & ut hoc consequatur humores* κατὰ φύσιν *omnes quacumq; in parte corporis secundum naturam conseruantur, sine intermißione ulla subigit & coquit, uno eodemq; modo semper procedens, id est, totam humorum massam apte digerens ac distribuens, indeq; eliciens dißimilia, & ab inutilibus ad usum corporis immutatis secernens inutilia, hæcq; relegans alio, ut expellantur, donec illa & solidata satis & conueniente expolita ornatu inserat membris & iungat connexu coalituq; uero & physico.* De *his nihil remittit actionibus nisi uel sua tardetur imbecillitate, uel superetur copia aut retundatur uicio materiæ rebellis, uel impediatur uijs obseptis, in quas superflua deponere consueuit & coaceruare.*

Hæc *cum ita se habeant, necessario cum propter materiam dißimilem* καὶ ἑτερογενῆ, *caloremq;* ἀσύμμετρον *& non attemperatum æquabiliter omnibus materiæ partibus, tum propter actionem naturæ procedentis ad solidationem nu-*

trimenti

trimenti exacte, quoad eius fieri potest, ab alieno omni perpurgati, ut respondeat soliditati membrorum nutriendorum, quæ dißimilis est & pene in solidis singulis peculiaris ac propria: Propter has ergo causas necessario plures quæuis coctio distinctosque prolicit & parit humores, quos confusos inter sese, ubi coctio peracta est, natura discernit & separat mirifice, eductis translatisque alio ijs, quibus usura est ad corporis refectionem: reliquis alio itidem depulsis, ut uel adseruentur donec excerni commode poßint, uel statim egerantur. Incumbit quidem natura in totam immißi alimenti massam pariter, totamque complexa calore subit ac subigit, sed non in omnibus partibus hoc præstat & conficit, quod in temperatioribus, quas dum ex massa tota secretas ac contractas immutat conformatque officinæ coquenti coloribus & alijs qualitatibus, interea tenuiores quasdam sed dilutiores fundit & ceu explicat in halitus, aridiores adurit: quasdam cogit plusculum & densat: craßioribus & rudioribus succo exhaustis, quæ ob ariditatem neque emolliri, nec solidari queunt, inducit uelut inchoata futuri humoris boni lineamenta.

Ita in omni coctione, cum in officinæ coctricis foculo ceu feruet materia, quæ coquitur, multum materiæ effumat in halitus, qui confer=

tim efferuntur ſuaq́; leuitate & impetu ſuo quæ-runt exitum & meatus perrumpunt. Horum *duplex genus eſt, unum* ἀτμῶδες, *quod* ἀτμίδα *ſeu halitum nominabimus, ex humidioribus ac dilutioribus aqueis partibus reſolutum, hu-midum prorſus & uel obſcurum craßioris ne-bulæ inſtar, uel nitidius puriorum halituum for-ma.* Id *uero aut calore diſcutitur ac dißipatur amplius fuſum & attenuatum, aut ad occurſum contactumue uel äëris frigidioris, uel remißius calentis obſtaculi, mox denſatum redit ad priorem naturam & in manantes ac fluidas liqueſcit gut-tulas.* Alterum ἀναθυμίασιν *ſeu expiratio-nem nominabimus, quam ex aridioribus partibus ceu diductis & expanſis attenuatione calor ex-primit quadruplici diſcrimine.* Sicciora *enim calore fota* πνεῦμα, *id eſt, flatum ſiccum modico aqueo humido imbutum remittunt, & pinguedi-ne carentem:* Humidiora καπνὸν *ſeu* καπνῶδές τι, *id eſt, fumum ſeu fumoſum quiddam, ubi ſic-cum copioſiore humido delibutum eſt, ita tamen ut ſiccitas uincat.* Pinguia *ſicciora* λίγνυν ἢ λιγνυῶδές τι *id eſt, fuliginem, in qua cum ſicco co-pioſiore rarius humidum idq́; pingue aereum & uiſcidum commixtum eſt.* Pinguia *humidiora* κνισσὰν ἢ κνισσῶδές τι, *id eſt, nidorem aut nido-roſum aliquid, in quo ſicco rariori copioſius hu-midum aereum pingue & lentum admixtum eſt.*

Ex

Ex his quædam tenuiora sunt τὸ ὅιον συγκεκαυμένα καὶ ξέοντα καὶ δριμέα καὶ δακνώδη *pro materiæ coctionis & caloris ratione, quædam craßiora,* καὶ αἰθαλώδη καὶ ὅιον γαιώδη, *similia fumis, quos ardentes thedæ edunt. Hæc halituum genera non raro omnia simul calor in unaquauis coctione expromit, de alimenti materia, si talis sit propter ciborum dißimilium commixtionem. Sæpe discrimina ex ructuum sapore percipiuntur gustu.*

Intus autem dum feruet materia, quia caloris est colligere & contrahere ὁμογενῆ, *si dispersa sint atq; distracta, & secernere ac ceu euoluere atq; explicare, si sint confusa cum alijs & implicata, ita calor coquendi elicit de rudi informi indigestaq; massa primū tenuia ignea et aquea, mox temperata aerea, deinceps cruda aquea, & ad extremum crassa terrea, uelut arte digerens singula ac disponens, etsi singula non absoluit. Inde quædam sufficientem adepta coctionem talia euadunt, qualia natura instituit. Quædam ceu ignescunt* ὑπερκεκαυμένα, *& acredinem urentem ac mordacem contrahunt. Quædam substantiam* ὑδατώδη *& aqueam retinent discrimine duplici. Alia enim* παχύτερα *coctione longiore crassescunt & paulatim magis magisq; ad temperatorum consistentiam adiguntur: Alia* λεπτότερα

citius in halitus expirarent uniuerſa, quam craſſeſcerent. Quædam denique γεώδη & uelut ἰλυώδη id eſt, terrea & fœculenta, coctionem ulteriorem reſpuunt, duplici itidem diſcrimine. Sunt enim alia alijs craßiora & aridiora, quorum quæ minus ſunt craſſa & humidi pluſculum continent, ſi coctione emolliantur, ceu fatiſcentia cedunt calori & hoc quod supereſt boni ſucci, dimittunt. Loquimur autem de coctionibus naturalibus, quas efficit calor natiuus moderatus recte & ſecundum naturam ſe habens in partibus ſingulis: gubernat uero natura ipſa recte ualens.

At pars quælibet κατὰ φύσιν, οὐ κατὰ προαίρεσιν ἢ πρόγνωσιν & attrahit ex uicino alimentum ſine ſenſu indigentiæ ſolo naturæ ſuæ impetu, uentriculo excepto: & attractum coquit ſui uſus cauſa, non ut conſulat alijs, etſi uſus prouidentia opificis καὶ δημιούργου pertinet ad totum corpus: & incumbit in elaborationem unius humoris, quo reficiatur & alatur ipſa, quem quando abſoluit eo refecta & alita, reliquum omne tanquam onus ſuperfluum abijcit & excutit. Quare præter eum humorem, cuius confectionem natura inſtituit in quauis parte, reliqua omnia ſunt περιττώματα, & quidem hic ipſe, quando quod debuit præſtitit, fit membro περίττωμα.

περίττωμα. Suntque περιττώματα alia χρήσιμα, quæ natura ad certos ac destinatos usus & seruat & usurpat, alia ἄχρηστα, quæ tanquam inutilia, & oneri futura atque impedimento cæteris partibus, occupatis distribuendo deducendoq; alimento, protinus abigit.

Prima itaq; coctione, quæ in uentriculo fit, alimentum quod dentibus prius ceu confringitur, contritumq́; miscetur, conuertitur in liquorem similem cremori ptisanæ, album fluidum, craßiusculum adhuc, quem χυλὸν uocarunt, & coctionẽ ipsam inde χυλωσιν. Dum ceu feruet in uentriculo cibus, (quem quidem ipse dum recte ualet, sese undiq́; obliquarum uibrarum intensione constringens, comprehendit adeo exacte, ut quauis interioris superficiei parte cibum attingat, osculo etiam superiore coarctato ne hiet, sed conniueat tantum) interea ergo dum feruet cibus, ex dissolutis aqueis partibus magna uis halituum expirat in œsophagum per osculum superius. Eorum pars aliqua per os & nares erumpit atque in aerem dispergitur. Pars siccior & tenuior perrepens cranei suturas & capitis poros exhalat: craßior & κνισσώδης per eosdem lente egeritur & sordibus pinguibus caput inquinat, λιγνυώδης hæret impacta radicibus capillorum & his alimentum præbet ac materiam. Pars liquidior

dior & humidior uel in palato ipſo & faucibus protinus liquefactum ſputum gignit, uel per foramina oßis σφηνοειδοῦς ſeu baſilaris, quæ in palatum deſinunt, cerebrum petit, ubi tum per eos meatus, quibus ad cerebri baſin primi duo uentriculi oblique reflexi deorſum excipiunt καρωτίδας arterias, in ipſos efferuntur uentriculos: tum circum circa & intra duram membranam et extra hanc effunduntur ceu ad craneum teſtitudinis aut cameræ inſtar cerebro obductum: tum ſi ſint tenues, in ipſum etiam ſeſe ingerunt & penetrant cerebri corpus, quod rarum & ſpongioſum eſt, perpetuoq; motu & diductum intumeſcit, & reſidit compreſſum. Si ergo caleat cerebrum, interdiu maxime, cum fatigatur aut intentionibus animi, aut corporis motibus uehementioribus, pars illorum halituum, calore cerebri conſumitur ac diſcutitur, pars occurſu aeris frigidioris denſatur in guttulas, quæ intra primos uentriculos corriuatæ per peculiarem ceu canalem deſtillant in ſubiectum tertium uentriculum, ex quo geminis meatibus educuntur in χοάνην ſeu πύελον inſiſtentem glandulæ, cui peculiarem ſinum in oſſe baſilari natura exculpſit & muniuit exquiſite, ut nixu firmiore & tutiore commodius exciperet, quidquid humorum ex alto delabitur & confluit. Inde geminis utrinq; meatibus de tenuioris membranæ cerebri tunica contextis &

per

per oculorum ſedem ad nares, per peculiaria foramina oßis baſilaris ad palatum directis, deuehitur, quod collectum eſt, in narium & palati amplitudinem, ut emunctione & ſputo eijciatur. In magnis repletionibus per eos etiam meatus, per quos aſſurgere & cerebri ſinus ſubire halitus diximus, liquefactæ guttulæ refluunt in fauces. Quod extra duram cerebri membranam ſeſe intra eandem & craneum inſinuans colligitur, ferè digeritur calore & motu. Quod intra eandem & ipſum cerebri corpus continetur, hoc uel calore conſumptum euaneſcit, uel frigore liquefactum aut excidit in nares per foramina oßis ἠθμοειδοῦς, *quod ſupra nares eminet incluſum baſilari, & multis foraminibus cribri inſtar peruium eſt, aut ſecundum latera delabens decumbit ad baſin cerebri, ubi per patentia oßis baſilaris foramina præcipitatur in fauces. Ex his ergo halitibus hoc modo liquefactis naſcitur & fit in palato & faucibus* πτύελος, *ſputum: in naribus* μύξα, *mucor, qui recte coctus ex occurſu aeris frigidioris coit ac craßeſcit. Vtriusq; gradus & differentiæ multiplices in craßicie ac tenuitate, copia ac raritate, lentore & uiſciditate, prout plures uel Pauciores & minus crudi aſcendunt halitus, & cerebrum nulla uel propria uel aſcita aut caliditate lentorem liquefactis halitibus inducit, aut frigiditate eosdem cogit ac denſat. Differt*

fert à ſputo σίαλον, Saliua, quæ eſt utile περίττωμα, ex eo nutrimento reliquum, quo glandulæ faucium reficiuntur, & adſeruantur in illis glandularum & linguæ poris, quæ χηραμοι uocantur, ut humectet et riget linguam, Laryngem, ſtomachum & totam illam cauitatem, quæ faucium nomine latinis, græcis φάρυγγος nota eſt, ne nerui & muſculi continuis motibus & maxime cum foris aer æſtuat, nimium deſiccentur. Hinc ab Hippocrate glandulis his ſpongiarum nomen tributum eſt, quæ alioquin ab Anatomicis propter ſitum παρίσθμια & ἀντιάδες latinæ amygdalæ à forma & tonſillæ uocantur: Quanto autem rectius ualet uentriculus, tanto minus inde crudorum fumorum exhalat, præſertim ſi cibi ſint conuenientes. Si languidus uentriculus cibos nec complectatur rite nec coquat, & oſculum ſuperius languefacto tono nimis laxe pateat, deniq; ſi non πέψις fiat, ſed μόλυνσις, obnubilatur & plane obruitur cerebrum uelut nebula denſorum & crudiorum halituum.

Chylum autem etſi uidetur eſſe ὁμογενὴς, tamen partibus conſtare diſsimillimis, ſeparatio oſtendit. Nam & aereas complectitur iuſta ſubactione adæquatas et attemperatas uentriculi naturæ, & quaſdam igneas, tenues, pluſculum calentes: quaſdam aqueas, fluidas, lubricas & len-

tore tenaces & sine lentore, quæ phlegma uocantur, quod primo in uentriculo gignitur & chylo inest ἐνεργείᾳ, cum χυμοὶ reliqui δυνάμει tantum insint: quasdam crassas crudas terreas, quæ nulla emollitione comminui & fundi in liquorem potuerunt. Singulis autem plures insunt qualitatum gradus & discrimina. Vbi igitur maturuit chylus, & uentriculus de eo assumpsit, quantum satis fuit ad sui refectionem, tunc sese exoneraturus, adaperto inferiori ostio, cui ab hoc officio attributum nomen πυλωροῦ, fundo uero & tota superiore ac sinistra parte arctius contracta excutit & propellit reliquum omne in intestinum duodenum. Vnde paulatim uirtute intestinorum expultrice in sequentia prouoluitur, constrictione intestinorum quam transuersæ fibræ moliuntur protrusum, conferente aliquid tractione rectarum fibrarũ, & ne præpropera fiat depulsio, obliquis fibris impetum nonnihl retardantibus & progressum chyli remorantibus. De phlegmate uero & uentriculi & intestinorum tunicis superficie tenus semper aliquid ob lentorem adhærescit, quod illinit & inungit superficiem ut chylum transmittat facilius lubricitate.

De ipso uero chylo in intestina infuso, uenæ Mesaraicæ, quæ à portis hepatis, ubi uena est quã inde πύλας uocant & à tenui forma σελεχιαῖ-

αρ,

αρ, innumera sobole distribuuntur radicum instar in intestina præsertim gracilia, exugunt quod est fluidum maxime & liquidum, idq́; conuehunt ad hepatis portas in caudicem uenæ portæ, ex quo rursus diffunditur chylus in riuulos, qui ramorum instar caudici cohærentes totum cauum hepatis ambitum serie multiplici implicant & pertexunt. In his riuulis secunda fit coctio, quæ χύμωσις uocatur inde, quod de chylo feruefacto et excocto elicit atq; producit quatuor humorum genera, consistentia, coloribus, qualitatibus alijs et usu distincta, quos humores uocant χύμους uel succos. Sicut enim cum mustum feruet in dolijs & eo feruore perpurgatur, uelut eructatur atq; expuitur supra uirtute uini leue quiddam tenue, spumosum, amarum, quod uocatur ἄνθος & flos uini: depellitur deorsum crassum aliud & luculentum, quod in fundo dolij subsidit, id uocant feces: Agitatur & aqueum quiddam, crudum necdum satis percoctum, quod tamen neq; extruditur in aliquem peculiarem locum, ut feces, neq; eijcitur ut hoc, quod nominatur flos, sed retinetur in uino & paulatim coquitur, Sic cum chylus in uasis hepatis uelut accensus calore hepatis feruet, ex separatione dißimilium partium erumpit quiddam tenue spumosum, quod ξάνθλω χολλὼ nominant, decedit & crassum, lutulentum, fecibus simile, quod μελαχολικὸρ χυμὸρ uocant.

ab utroq;

ab utroq; distinguitur tertium temperatum, quod forma sanguinis constitutioni hepatis respondet, & præstat hoc, cuius gratia coctio instituitur, deniq; explicatur ac secernitur ab his omnibus aqueum crudum, quod est phlegma. Causa coquens est δύναμις hepatis, quæ ui sui temperamenti & natiui caloris de chylo quantum uenæ capiunt, tantum complectitur, ut totum quantum fieri potest ad usum nutritionis adaptet. Quare dum feruet chylus, rursus magna uis calidorum halituum inde expirat, qui in contiguos uenæ cauæ surculos perrumpentes, ubi in huius euaserunt caudicem, mox per multiplices canales inde deductos sparguntur in totum corpus, sed maxima sui parte ob leuitatem contendunt sursum atq; ad cerebrum euolant, quod uelut tectum fumosæ domui impositum excipit quidquid ab imo effertur. De his halitibus in cerebro idem fit, quod de reliquis ex uentriculo eleuatis, sed calidiores hi ac teneriores sunt, expreßi nimirum ex materia magis attenuata fortiore calore. Eorum uero, qui ad cutem excurrunt, pars tenuior & aridior eliditur κατὰ τὴν ἄδηλον τῇ αἰσθήσει διαπνοὴν per cutis poros, quos natura οἷον ὀπάς τινας λεπτὰς διατέτρηντο τῇ λεπτότητι τῶν περιττωμάτων ἀναλόγως: pars liquidior quandoq; in sudorem densatur: pars craßior ac uiscidior aut in pacta hæret poris, eosq; obstruit & præclu-

dit aut expreſſa & peruoluta in cutem dilatatur & illinitur. Vnde ſordes corporis exiſtunt. Cumque ſit calor ἀσύμμετρος diuerſis chyli partibus, ideo dum ſeparat ex tota maſſa partes ordine ſecundum gradus tenuitatis & craßiciei, tenues calidas cito percoquit, & easdem interea, dum reliquas temperatas, quæ craßiores ſunt, elaborat, ceu adurit pluſculum. Degenerant illæ ergo in bilem flauam, quod longiore coctura & intenſiore calore, quam erat opus nimium uſtæ, floridum ruborem mutarunt in flauedinem. Flaueſcunt enim rubicunda ſiccitate & aduſtione modica. Reliquæ ex ijsdem tenuibus partibus, quæ minus uſtæ diluto claroq; nitore ruffeſcunt, abeunt in ἐρυθρὰν χολὴν, bilem rubram. Temperatæ uertuntur in ſanguinem, cuius color est ruber, purpuraſcens, Has autem dum maturat, aqueas addenſat quidem aliquantulum uelut epota humiditate nimia, non percoquit tamen nec colorem immutat propter admixtæ aquoſæ & liquidæ tenuitatis redundantiam, quæ prohibet ne cogatur & craſſeſcat conſiſtentia & ne ruborem ex alteratione concipiat. hinc phlegma exiſtit. In craßis terreis inchoat quidem coctionem, ſed non perficit, eò quod ob aridam & exuccam craßiciem coctionem nequeunt ferre ampliorem, qua eo quod ſupereſt humido depaſto exhauſtoq; reliquum aut in aduſtæ & nigricantis picis lenteſ-

ceret craßiciem, aut in duriciem solidaretur tophi. Ceptæ itaq; & tentatæ coctionis his inducit speciem, obscura sanguinis rudimenta cum colore uergente ad fuscam nigredinem. Rubor enim subiecti craßi opaci & impuri obscuritate hebetatus nigrescit.

In quatuor itaq; humores chylus coctione hepatis distinguitur. Inter quos sanguis substantia mediocris est, nec tenuis nimis nec ualde crassus, qualitatibus temperatus, sapore dulcis, colore ex rubedine purpurascens, plenus fibris, propter quas coit facile atq; coagulatur effusus extra uenas, quod sanguini proprium est, confectus calore temperato hepatis ex partibus chyli temperatioribus pinguioribus & aereis, pars nutrimenti præcipua. Flaua bilis substantia tenuis est, δυνάμει calida & sicca, sapore amara, colore rufa flauescens, aut exquisite rubra, confecta calore immoderatiore ex tenuioribus et calidioribus chyli partibus, nec coagulatur uenis exempta. Phlegma crudũ est cruditate humoris aquei crassiusculi, δυνάμει frigidum & humidum, sapore insipidum magna ex parte, etsi coctura cum sanguinis qualitatibus reliquis uestigia quædam inchoatæ dulcedinis contrahit, productum in uentriculo primum, postea coctione ulteriore & separatione in hepate, ex chyli aquosis partibus & crudis, quæ elaborari satis nequiuerunt, nec coa-

gulatur eductum ex uenis. Succus Melancholicus craſſus eſt & terreſtris maxime inter omnes humores, δυνάμει frigidus et ſiccus, ſapore aſtringens, uel acerbus potius & στρυφνὸς, qualis eſt in pomis & pyris immaturis aut prunis ſylueſtribus, colore nigricans, confectus de crudis & craßis partibus terreis non elaboratis calore, neque colliquatis, neq; exæquatis, nec coit aut coagulatur, ſi extra uenas ſit.

Hi igitur quatuor humores in ijs riuulis, qui à porta in cauum hepatis ambitum diſpertiuntur, temperie & calore hepatis gignuntur, confuſiq; inter ſe ante ſeparationem unius tantum humoris ſpeciem præ ſe ferunt. Sed & ipſi quatuor differentes humores non ſunt uniusmodi, ſed gradibus craßiciei ac tenuitatis, cruditatis & coctionis, itemq; colorum & ſaporum plurimum inter ſe differunt. Quædam enim illorum partes ſanguinis naturæ propiores ſunt, quædam ab eadem degenerant longius. Idcirco natura molitur ſeparationem aliquam & expurgationem maſſæ ſanguineæ ſecretione impuriorum partium, quæ ad nutritionem uſui non erant futuræ, priusquam quod utile eſt & accommodatum, transfundat ex ramulis uenæ portæ in obuios circa hepatis medium & conſertos cum his atq; conuenientes ſurculos uenæ cauæ, qui gibbum eius ambitum ſimiliter multorum ductuum ceu tubulorum ac Si-

phonum

phonum meatibus intexunt, emiſſi è trunco uenæ cauæ, qui hepati ad auerſam & poſticam regionem attenſus, maxima corporis ſui parte intra παρέγχυμα hepatis conditur. Abſoluitur autem ſeparatio iſta maſſæ ſanguineæ non diſtincta aliqua & peculiari uirtute hepatis delectu quodam ſecernentis ab utilibus noxia, ſed ui expultrice hepatis, qua χύμους maturos, ubi ſeſe refecit, excludit, & ui tractrice eorum uaſorum, quæ alliciendis ad ſeſe recrementis illis tanquam familiaribus ſuccis, recipiendisq; & adſeruandis, & rurſus cum uſus exigit aut poſtulat & urget natura, promendis comparata ſunt. Et ſecernuntur illa præcipue, quæ ſi detinerentur intra uenas, prorſus corrumperentur, quod uel iam ante plus quam par eſt aduſtæ ſint, uel tali ſunt natura, ut quanquam crudæ, ob craſſiciem tamen & ariditatem ulteriorem coctionem ſuſtinere nequeant, aut protinus morbos parerent toto corpore occupato aut certis partibus.

Hepate itaq; incumbente in expulſionem totius maſſæ elaboratorum ſuccorum, & mouente omnes ad exitum, folliculus fellis ad ſe rapit flauæ bilis partem dilutiore ac clariore flauedine colorem Sandarachæ effingentem, quæ eſt, ut Galenus inquit, οἷον τὸ ὀπτηθὲν καὶ συγκαυθὲν τῆς τροφῆς, ἀλλὰ λεπτὸν καὶ ὑγρὸν καὶ ῥυτὸν, &

haurit hanc ijs meatibus, qui ab altero bifurcati colli ipsius ductu in aliquot ramulos dissecto, sursum ad hepatis medium prorepunt ac uenæ portæ ramulis commixti, ab usu πόροι χοληδόχοι nominantur. Vocant hunc humorẽ Galenus ueterum medicorũ exẽplo χολὴν ἁπλῶς et ξανθὴν χολὴν, & πυῤῥὰν χόλην, & πικρόχολον χυμὸν, quandoq; et ὤχραν χολήν. Altera flauæ bilis pars mitior ac benignior, ruboreq; florido ac diluto & consistentia sanguini similior, μήποτε πυρώδης ἐσχάτως γεγενημένη, ut Galeni uerbis utar, non detrahitur sanguini in ea separatione, sed spargitur cum sanguine in totum corpus. Vocat & hanc ξανθὴν χολὴν & ἐρυθρὰν quandoq; et πυῤῥάν. Sed minus usta est priore, minusque crassa ac tenax, & ad ruborem propius accedit. Succus Melancholicus, qui est uelut ὑποσαθμὴ καὶ ἴλυς ἢ τρὺξ sanguinis, splene hunc trahente refunditur ex hepate in caudicem uenæ portæ. Vnde per propagatas ex eo & innumerá sobole mirandoq; contextu & implexu in lienis digestas corpus uenulas, intra ipsum lienem conuehitur. Vbi calore splenis amplius ceu maceratur, donec exprimatur inde, quo ille reficiatur. Attrahitur autem in splenem de succo Melancholico ut Galenus ait, ὅσον ἂν αὐτῆς ἱκανῶς παχὺ καὶ γεῶδες μὴ δέξηται καλῶς τὴν ἐκ τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀλλοίωσιν, quod

satis crassum nondum à calore subactum est et immutatum. Vocaturq́; tum μέλας tum μελαγχολικὸς χυμὸς, tum μέλαν αἷμα. Reliquum eiusdem succi, τὸ μὲν μετρίως παχὺ σὺν τῷ κατείργασθαι, πάντη φέρεται, id est, quod moderate crassum & attenuatum est aliquantulum atque elaboratum, cum sanguine in totum distribuitur corpus eodem cum priore nomine, phlegma, ut ex Galeno ante dixi, γίγνεται κατὰ τὴν πρώτην πέψιν ἐν τῇ γαστρί, & in hepate ex altera coctione adipiscitur gustum obscuræ dulcedinis, unde & γλυκὺ uocatur. συναναφέρεται δὲ τοῖς εἰς ἧπαρ ἀναδιδομένοις, καὶ ἅμα τούτοις πεττόμενον αἷμα γίγνεται. τὸ δὲ ὑπολειπόμενον ἐν τοῖς κατὰ τὴν γαστέρα χωρίοις ὑπὸ τῆς καταρεύσης ἐξ ὕπατος χολῆς ἀπορρυπτόμενον ἐκκρίνεται διὰ τὰ κάτω τῆς γαστρὸς. Hoc non excernitur in aliquod peculiare receptaculum, sed unà cum sanguine & reliquis flauæ bilis ac succi melancholici partibus in riuulos à uena caua gibbæ regioni hepatis insitos effunditur, indeq́; in caudicem & huic proxime cohærentes uenas paulatim transfertur, in quibus absoluitur αἱμάτωσις, quæ non est à χυμώσει distincta coctio, sed quod in singulis humoribus ad elaboratam ac consummatam coctionem expurgationemque deest, qui sanguinem comitantur, ipsiq́; sanguini, hoc complet, & uelut fundamenta iacit &

inchoat coctionis ultimæ. Ineſt enim ſingulis humo-
ribus, præter ea quæ prima ſecretione detrahun-
tur, multum adhuc tenuis & ſeroſi liquoris, qui
nulla coctione denſari in ſoliditatem nutritioni
conuenientem poteſt, et quidem plurimum phleg-
mati, minus ſanguini, minimum melancholico ſuc-
co & flauæ bili. Ineſt & terreum aliquid, quod
niſi ſummoueretur, ueram exactamq́; coagmenta-
tionem & conſolidationem nutrimenti eſſet impe-
diturum. Idcirco αἱμάτωσις & quæ in uenis
hepati propinquis fit coctio, ulteriore immuta-
tione exactius addenſando humorum conſiſtenti-
am, expurgandoq; ſecluſa ac deciſa recrementa
abſoluit hoc deſuit. Excrementum ſeroſum te-
nue & fluidum de ſingulis expreſſum humoribus
ſubſtantiæ ſolidatione, ἰχῶρες conſtituit. Craſſum
ὠμὸν χυμόν. Cuius quidem pars maxima à
craßiore phlegmate & ſucco melancholico, mini-
ma à bile: ut ſeroſi liquoris pars maxima à phleg
mate & bile, minima à ſucco melancholico: Vtri-
uſq; pars aliqua & mediocris pro temperamenti
ratione à ſanguine ſecernitur. Ἰχῶρες omnium
humorum poſt ſecretionem confuſi ὀῤῥὸν ſeu ὀῤ-
ῥῶδες περίττωμα gignunt. id ſerum eſt ſeu ſero-
ſum excrementum. ὠμὸς χυμὸς in excremen-
tum illud ſubigitur, quod in urinis hypoſtaſes &
ὑφιστάμενα parit.

Cum itaque expedita eſt αἱμάτωσις in gib-
ba

ba regione hepatis,eijcitur in caudicem uenæ cauæ,quidquid adhuc humorum confusim et mixtim fertur. Hinc renes per uenas emulgentes cum aliqua sanguinis parte attrahunt ad sese serosum liquorem cum recremento humoris crudi, idque transferunt in sinum priorem ex duobus illis, qui in substantia renum exculpti sunt, ibi quod purius est & nutritioni aptius uirtus renum elicit, ut eo nutriatur. reliquum ceu colando per poros carneæ substantiæ excernit in alterum sinum, ex quo permeatus οὐρητῆρας nominatos illud destillat in uesicam, cedentibus introrsum membranulis, quæ ad οὐρητήρων orificia uesicæ attextæ, ubi defluxit urina, subito resultu complicatæ id rursus obstruunt,tam arcte quidem, ut regeri in eosdem meatus nihil poßit. Vocatur totum hoc ex seroso humore & contentis confusum excrementum, quod in uesica colligitur urina, quæ quod acredinem habeat suam & salsedinem ex humorum natura, de quibus exprimitur manifestum est. Idem autem fit in grandioribus & primo exortu uenæ cauæ connexis ramis,quodintra corpus hepatis. Vlteriore enim coctione præparantur humores ad ultimã elaborationem.

His absolutis in hepate & grandioribus uenis, traducitur nutrimentum sanguineum paulatim ad tertium focum, trahentibus quidem id ui natiua membris ipsis, adiuuantibus uero distributio-

nem uenis ope fibrarum, quibus contexta ipsorum corpora constant. Focus huius coctionis est in ijs uenis, quæ membris singulis adducendi & suppeditandi nutrimenti causa insertæ sunt. In hac coctione quod halituosum est & tenue, continuo effluxu per poros cutis elabitur ac diffluit, quod crassum, uiscidum, terreum, κνισσῶδες, per eosdem egestum ceu expanditur in cutem & ob lentorem adhærescit, fitq; inde quod uocatur ῥύπος. quod λιγνυῶδες in ijs, quibus textura corporis solidior est compactiorq; in partibus aliquibus fit materia capillorum, horum ceu radice angustioribus & compreßioribus poris cutis inhærescente, & ipsis coalescentibus ex connexu halituum, expreßisq; impetu & copia succedentium & adnascentium continue. quod aqueum est & tenue, interea dum intra uenas adhuc commoratur, cum ea humiditate, quæ membris conformata ea proxime nutritura est, constituit humiditatem, quam Galenus nominat ὑγρότητα κατὰ τὰς μικρὰς ἀρτηρίας καὶ φλέβας τὰς ἰδίας ἑκάστου τῶν μορίων συνισαμένας. *Auicenna humorem inominatum. Huius humiditatis ubi excidit uenis, pars illa quæ membris & attemperata est & respondet ac congruit qualitatum forma, & talis est, ut in membri soliditatem cogi poßit, appositum membris, affixum, concretumq; ita nutrit ea, ut in earum abeat & uertatur substantiam, uocaturq;*

turq́; ante accretionem à Galeno οἰκεῖα τροφή, ἐξ ἧς τρέφεται τὰ μόρια. περιέχεται δὲ κατὰ πάντα τὰ τῶν ζώων μόρια δροσοειδῶς ἐν αὐτοῖς περιεσπαρμένη: Ab Auicenna cambium. Post nutritionem σύμφυτος ὑγρότης à Galeno & σύμφυτος ἰκμὰς: Ab Auicenna, Gluten. Pars altera περίττωμα est utile de ultimo alimento sanguineo, ultima coctione peracta relictum in poris membrorum, quod ob tenuitatem densari in soliditatem partium, ideoq́; nutrimentum fieri nequit. Estq́; duorum generum. Vnum singulari prouidentia & dispensatione Architecti & coaceruatur maiore copia & conseruatur ad certos usus alijs destinatos in certis partibus, non perpetuo, sed certa descriptaq́; periodo, quæ uiribus et constitutioni partium congruit, ut semen in testibus & παραστάταις generationis causa: Lac in glandulis mamillarum ad nutritionem fœtus: Saliua in glandulis faucium ad linguæ & musculorum uicinorum rigationem: uiscidus humor in reliquo glandularum genere: humiditas de qua coit & concrescit adeps & pinguedo ad membranarum inuolucra. Alterum in singulis partibus colligitur proportione ad usus seruiẽtes ipsis partibus, ut spumosus humor, qui continetur in pulmone: glutinosus humor in compagibus articulorum: medulla in cauernis oßium, quas συρραγὰς uocant. Deniq́; in singulis partibus corporis

poris talis aliquis congeritur ex ultima coctione superfluus humor, qui quidem non nutrit mem=bra, fit tamen calori præsertim extraneo & fe=brili pabulum, quod et humectando membra, pro=hibet consumptionem insitæ humiditatis. Hic hu=*mor* Galeno *est* ὑγρότης ἐν ταῖς μεταξὺ χώ=ραις τῶν σωμάτων ἡ μὲν ἡ περὶ κωλῦσαι ξη=ρανθῆναι σφοδρότερον τὰ ὁμοιομερῆ ἡ περὶ ἐν ταῖς μεταξὺ χώραις τῶν σωμάτων ἐπιτέγ=γειν καὶ αὐξάνειν τὴν ὑγρότητα, τῆς τῶν ὑγραι=νόντων μετείληφε προσηγορίας. Auicenna Rorem *uocat*. *Citius autem & facilius sangui=nea nutriuntur membra quam spermatica, quod citius multo & facilius atq; expeditius, ac minus aut crebris aut uehementibus mutationibus san=guis in carnosarum partium quam uere solida=rum seu spermaticarum soliditatem duratur.*

Hæ igitur sunt humorum differentiæ secun=dum coctionum gradus & discrimina. Cum *au=tem calor naturalis temperatus et materiæ* ἀνά=λογος *peragit & absoluit in singulis coctionibus, quod intenditur, fit* τῆς πέψεως *ea species, quæ* ἕψησις *uocata calore humido conficitur, exeunt=que illa humorum discrimina quæ recensuimus. Si intendatur supra modum mensuramq; naturæ conuenientem, & acris fiat atq; urens,* ὄπτησιν *efficit ustulata ac uelut assata materie.* Quare *tunc & melancholica terrea & biliosa ignea*

cum

cum craßicie & lentore, quem acquirunt, ceu ignescunt & acuuntur, fiuntque δακνώδη καὶ διαβρωτικά: Sanguinis partes tenuiores in flauam bilem, craßiores in atram permutantur. Phlegma aut acredinem et salsilaginem contrahit cum lentore, si putredo accedat, aut solam tenacitatem uiscidam & glutinosam, si putredo absit. Rursus si calor imbecillior sit iusto, ἕψησιν non assequitur, Degenerat itaq; coctio in μόλωσιν, qua coaceruatur in uenis plurimum ἰχώρων & crudi succi craßioris. Non enim cum sicco humidū iusta subactione recte commiscetur, nec in coalitum solidum redigitur, sed aut temere sparsum in partes siccas sine coalitu firmo fluitat, aut non ita illi iungitur ut complexu connexuq; firmo solidoq; & membris proportione adaptato ambo cohærescant & coalescant in humiditatem opportunam nutritioni. Redditur itaq; tota massa sanguinea impurior, fluidior, pallidior, frigidior, & inæquabilior. Neq; conueniens fit nutritio, sed corpus inflatur & uelut in tumorem attollitur οἰδηματώδη, laxum, mollem, liuidum aut pallidum, qualis est καχεκτικῶν aut ὑδρωπικῶν, sicut cum fit ὄπτησις humorum, corpus marcescit & exarescit, ex nutrimenti conuenientis defectu correptum atrophia. Tales deprauatæ coctiones pariunt & cumulant succos uiciosos multiplici discrimine. Sed et ex alijs causis nascuntur succi

uiciosi,

uiciosi,ut cum calore natiuo recte temperato,cibi uiciosi assumuntur, & alijs modis naturales ac boni succi corrumpuntur. Distributis itaq; quæ hactenus explicata sunt in suas ceu classes, constituemus differentias certas humorum, quæ ex nutrimento expromuntur.

Quidquid est fluidorum liquorum in corpore, aut ὑγρότης est aut περίττωμα. ὑγρότητας uoco humores illos, qui conformati partibus secundum qualitates proxime usurpantur ad nutritionem, ut sunt, chylus in uentriculo, sanguis in hepate, ἡ οἰκεία τροφὴ in partibus solidis, quantum scilicet de quolibet ad partium ipsarum refectionem assumitur. περιττώματα nomino omnes humores reliquos cuiuscumq; generis, quos ut superfluum quid pars quælibet aut adseruat ad usus certos prouidentia Dei conditoris definitos, aut protinus repellit tanquam onus graue futurum ipsi & molestum aut noxium.

περιττώματα sunt aut κατὰ φύσιν aut παρὰ φύσιν. Naturalia & non naturalia. περιττώματα κατὰ φύσιν uoco, quæ in quauis coctione natura se recte habente & recte præparato nutrimento secernente superflua, fiunt necessario, siue usum præstent aliquem corpori, siue nullius sint usus. περιττώματα παρὰ φύσιν à natura intemperie aliqua affecta & languente, aut impedita quocumque modo, ideoq; destituente materiam coquendam

coquendam aut corrumpente gignuntur, & naturam non iuuant sed lædunt atq; affligunt. περιττώματα κατὰ φύσιν aut sunt περιττώματα κατά τι aut περιττώματα ἁπλῶς. περιττώματα κατά τι non proprie excrementa sunt, sed superflua de optimo & utili nutrimento reliqua, in ipsis coctionum officinis, ubi sese hæc de attracto exacteque immutato alimento satis superq; refecerunt. Suntq; harum tantum respectu περιττώματα, Et uel adseruantur in ipsis membris ad alios usus, ut semen, lac, uel si flagitentur à uicinis partibus protinus eijciuntur & propelluntur ut chylus, sanguis bonus ac temperatus, οἰκεῖα τροφή. quorum hæc nutriunt corpus, illa generationi seruiunt & fœtus nutritioni.

περιττώματα ἅπλως illa sunt, quæ simul de alimenti materia cum propter ipsius materiæ inæqualitatem, tum propter ἀσυμμετρίαν natiui caloris & neceßitatem separationis multarum partium exprimit natura, dum occupata totius assumptæ massæ elaboratione eum absoluit humorem, quem nutritio exigit. Horum quædam sunt χρήσιμα, quæ corpori conferunt & præstant aliquid: quædam ἄχρηστα prorsus eo ipso naturam & molestia magna liberant & periculo & incommodis, quæ mora longiore adferunt, quando quam maturrime, suo tamen & conuenienti tempore per eos excernuntur meatus, quos edu-

cendis

cendis his natura magna fabrefecit arte & idoneis in sedibus locauit. Huius generis sunt τὰ διαχωρήματα seu ὑποπατήματα alui, urina, Mucor narium, sordes aurium. ῥύπος in cute, & similia:

χρήσιμα & utilia περιττώματα aut sunt χρήσιμα καθ᾽ ἑαυτὰ, per se utilia, aut κατὰ συμβεβηκὸς, ex accidente. huius generis illa sunt, quæ etsi natura separata relegat aliquo, & promouet ad maturam expulsionem, tanquam per sese non idonea ad nutritionem aut alium usum corpori necessarium, usurpat tamen ipso expulsu ad maturandam egestionem superfluorum et naturæ actiones iuuandas aliquo modo. Si phlegmatis, quod est primæ coctionis excrementum, pars illa, quæ lateribus uentriculi & intestinorum lentore suo illita adhæsit, ita inungit ea, ut propter lubricitatem aridiorib. chyli partibus pateat transitus expeditior. Talia sunt illæ partes χυμῶν, quæ in secunda coctione à sanguine separantur. Flaua bilis, ex folliculo fellis per πόρους χολαγώγους ab altero bifurcati colli meatu propagatos, demittitur in intestina, cum ut excernatur unà cum alui fecibus, tum ut abstergat amaritudine, quod de uiscidiore phlegmate intestinis adhæsit, ne copia auctum uias intercludat, aut putrescat, tum ut acredine pungat uellicet et extimulet intestina ad exclusionem excrementorum. Melancholicus succus

cus tenuiore ſui parte nutrit ſplenem. pars craßior partim in uentriculum effunditur, ut acerbitate contrahendo ac ceu corrugando tunicas uentriculi roboret uim retentricem καὶ τόνον: frigiditate excitet & intendat appetentiam cibi: & deinde cum chylo eijciatur: partim regurgitatur in inteſtina ut cum excrementis egeratur, præſertim ſi auctus copia maiore irritet naturam ualidam pondere ſuo. Referri huc poſſunt & liquores qui ex denſatis nati uaporibus rigant cerebrum & ſomno materiam præbent. tum ultimæ coctionis aquæ ſuperfluitates ſparſæ in membra humectationis cauſa, ut his foris etiam uelut dulci gratoq; rore imbutæ perpetuo madeant.

περιττώματα χρήσιμα καθ' ἑαυτὰ ſunt, quæ non ad expulſionem naturæ deſtinat, ſed ad nutritionis aliquam partem peragendam & plures alios uſus præſtandos. Vt ſunt maſſæ ſanguineæ χυμοὶ reliqui præter ſanguinem, qui non ſecluduntur, ſed cum ſanguine mixtim in totum feruntur corpus, quorum uſus præcipuus eſt, ut cum ſanguine nutriant, bilis quidem membra bilioſa, ut pulmonem: phlegma partes phlegmaticas, ut cerebrum, medullam dorſi, neruos: melancholicus humor partes aridiores & terreas, ut oſſa, chartilagines, ligamenta. Præſtant uero & alios uſus corpori. Flaua bilis incidit lenta, attenuat craſſa, detergit & uelut abradit glutinoſa, dißipat, pe=

netrat, aperit meatus, acredine commouet uirtutem expultricem. Melancholicus humor reddit sanguinem densiorem, sistit, astringit, adiuuat retentionem: Phlegma ceu nutrimentum est sanguinis. Fit enim ex eo sanguis, cum paulatim magis magisq; coquitur, diluit ac fundit sanguinem, prohibet ne efferuescat, & si ferueat, ardorem mitigat ac restinguit.

περιττώματα παρὰ φύσιν sunt omnes corrupti humores, siue quantitate sola modum mensuramq; à natura præscriptam excedant, siue qualitate peccent, siue utroq;, seu putrefactione mutentur in alterius humoris speciem, aut toto genere diuersam & præter naturam, aut non quidem præter naturam toto genere, diuersam tamen à priori & ea, quæ secundum naturam est, specie. Nec usui sed oneri damnoq; sunt corpori, molestiamq; adferunt & morbos cum uitæ discrimine, nisi mature tollantur & extirpentur. Corrumpuntur autem humores duobus modis. Primo ut Galenus inquit ὅταν αὐτοὶ μόνοι ὄντες καὶ ἄκριτοι ἀλλοιῶνται εἰς δυσκρασίαν, ἢ φθοράν. χωρὶς τοῦ τῶν ἄλλων τινὰ χυμῶν πλεονεκτῆσαι καὶ ἐπιμίξαι. efficiente uel intemperiem calore aut ardentiore iusto, aut languidiore, uel corruptionem alieno, in uno aliquo pluribusue humoribus impermixtis, quo fit ut in aliam transeant speciem uel toto genere præter naturam, uel

uel sola qualitate. Alter modus quo uitiantur humores, est διὰ πλεονεξίαν καὶ ἐπίμιξιν τῶν ἤδη φθειρομένων χυμῶν, ἤτοι ὀῤῥῶν καὶ ἰχώρων, ἤγε φυσωδῶν πνευμάτων, *Sunt itaq;* τῶν παρὰ φύσιν περιττωμάτων *duo genera. Vnum eorum, quæ sunt uel quantitate sola, ut in* πληθώρα *uel qualitate uel utroque ut in* κακοχυμία *præter naturam, alterum eorum quæ toto genere sunt præter naturam, quo refero omnes corruptorum humorum differentias, quas natura non intendit primo & per se, sed ex consequente & per accidens, non ad usum aliquem corporis, sed ad commodiorem expulsionem, siue assequatur quod tentat, siue deficiente ipsa aliquid prorsus uiciosum & corruptum euadat. Est enim* μεταβολὴ *triplex in humano corpore. Vna* ἁπλῶς χρηστὴ, *quæ efficitur à calore natiuo, qui non prostratus est, nec impar humido, ut* θρέψις. *Altera est* ἁπλῶς μοχθηρά, *quam efficit alienus calor &* παρὰ φύσιν, *ut* σηπεδών. *Tertia* ἡμιμοχθηρὸς *est, quam efficit natiuus partim, partim alienus calor, ut cum fit* ἐκπύησις *debita, & excocta fiunt* πέπονα *seu matura, sicut ab Hippocrate uocantur.*

Sed ut rectius intelligatur omnium mutationum ratio, quæ humoribus accidunt, distinguemus illas, causis efficientibus, subiectis & effectibus. Omnis quæ humoribus accidit mutatio, scilicet

quæ ſpeciem mutat aut accidentariam aut οὐσιώδη, eſt uel ἀλλοίωσις uel μεταβολὴ. Nam quæ præcedunt aut αὐξήσεις humorum aut depulſiones uel translationes ex ſedibus definitis ac deſtinatis ad alienas, ἀφορμαὶ tantum ſunt ad ſequuturas mutationes. ἀλλοίωσις qualitates illæſa ſubſtantia: μεταβολὴ & ſubſtantiam & qualitates mutat. Vtraq; duplex eſt una κατὰ φύσιν, altera παρὰ φύσιν. ἀλλοίωσις κατὰ φύσιν fit in coctionibus ſecundum naturam. μεταβολὴ κατὰ φύσιν fit in iuſta ac debita nutritione. ἀλλοίωσις παρὰ φύσιν fit in coctionibus aberrantibus, cum calor uel acrior eſt & urentior iuſto, uel hebetior ac remiſsior, aut per ſeſe ac ſua natura aut reſpectu materiæ, in quam incumbit & agit. μεταβολὴ παρὰ φύσιν accidit humoribus & in ipſa nutritione, & ante nutritionem intra uel extra uenas, cum mutatur humoris ſubſtantia in ſpeciem alienam à natura & non uſui futuram corpori, idq; perficitur uel ab alieno calore ſolo in humore aut non uicioſo, aut qualitatibus degenere intra uel extra uenas: uel à natiuo, aut in humore uicioſo & tali, qui ad habitudinem naturalem & corporis uſum nulla emendatione reduci poteſt intra uenas, uel non tali aliquo aut etiã non uicioſo, ſed extra uenas in locum aliquem præter naturam detruſo: uel ab utroq; calore in utrouis humore. Huius ergo μεταβολῆς

λῆς περὶ φύσιν tres ſunt differentiæ. Prima eſt corruptio caloris natiui in humido proprio ab alieno et extraneo effecta calore, quam σῆψιν uocant & σηπεδόνα, cum humor uel integer & ſecundum naturam ſe habens, uel iam affectus uicio aliquo in ſuo & à natura determinato loco, uel extra hunc in alieno, à calore circumuentus alieno & extraneo, uel diſſoluitur prorſus ac dißipatur, uel in humoris alieni aut alterius rei præter naturam ſpeciem conuertitur. In hac mutatione nulla eſt natiui caloris actio, ſed tota abſoluitur & completur ab alieno calore, qui eſt præter naturam & igneus, ac diuellit, dißipat & deſtruit mixtum, ſicut contra natiuus idem ſuſtentat tuetur & conſeruat. Altera eſt quam Galenus dicit eſſe ἡμιμόχθηρον μεταβολὴν & uocant ἐκπύησιν ſeu ſuppurationem, cum calor natiuus fortis eſt & ualet, ſed humorem adipiſcitur intra uaſa, qui ob magnitudinem uicij & malitiæ nulla coctione ita emendari poteſt, ut fiat utilis ad nutritionem, aut cum bonus & nulli uicio obnoxius humor elapſus definitis ac deſtinatis à natura ſedibus ac limitibus incipit occupari & corrumpi ab alieno, ſed corruptionem impedit ui & efficacia ſua natiuus calor. Tales humores non protinus deſtituit & alieno calori occupandos relinquit calor natiuus, ſed cum uigeat, experitur contra alienum uires ſuas, hunc inde eli-

ſurus & prohibiturus corruptionem, & utrumq; ad uſum aliquem conuerſurus iuſta elaboratione, quod cum aſſequi nequeat, impeditus in hoc quidem conditione alieni & natura diſcrepantis loci, in quem præter naturam humor deuolutus eſt, & lucta cum calore alieno: in illo autem tabe & uicio, quod humori ineſt, & aduerſatur ac repugnat actioni caloris, inducit tamen utriq; ſpeciem quam accommodatiſsimam expulſioni, & quoad eius fieri poteſt naturali ſimilem, ut ſine offenſione inſigni ſineq; detrimento eijciatur. Habet enim ſemper aliquid coctionis hæc mutatio, & ſi ſcopum ad quem natura tendit, aſſequi non poteſt. Tales ſunt mutationes, quibus qui in abſceſſibus & ulceribus continentur humores, uertuntur in pus laudabile album, craſſum, æquale, leue, non fœtidum, & qui in uenis excoquuntur humores putridi in excrementum puri ſimile, ex quo eſt ſedimen in urinis album, leue, æquale, pyramidis figura conglobatum in acumen, poſt febres maxime. fit enim in febribus analogos ſuppurationi ulcerum uelut interior ſuppuratio, cum natura uincens humorem putredini obnoxium non prorſus deſtituit, ſed ſubactum coquit aliquantulum, exæquat & excutit. Et uerißima ac certißima putridarum febrium diſtinctio petitur ex ipſa humorum natura & his tribus gradibus τῶν παρὰ φύσιν μεταβολῶν. Tertia differentia com-

componitur ex utraque præcedente simplici, & uaria est ac multiplex, pro ut calor alteruter natiuus uel alienus plus minusue aut uiget aut languet altero, & materia est aut deterior ac contumacior, aut melior & obsequentior calore natiuo. Hæc mutationum discrimina considerari necesse est. Voco itaq; περιττώματα παρὰ φύσιν sola qualitate, ea quæ ἀλλοίωσις παρὰ φύσιν gignit: & toto genere παρὰ φύσιν nomino, quæ parit & producit ἡ παρὰ φύσιν μεταβολή. Horum quædam prorsus sunt aliena à natura, ut differentiæ corruptorum putredine humorum καὶ σκπεδονώδων μιασμάτων ἢ σαπρωμάτων in febribus, & ἰχώρων καὶ ῥύπων in ulceribus, uulneribus, fracturis, contusionibus, quas simplex uera & absoluta putrefactio efficit, & in abscessibus ἀθερωμάτων, στεατωμάτων, & μελικηρίδων genera, itemque illa intra corpus monstrose nasci consueta, uermium & lumbricorum, capillorum, carbonum, ac similium genera. Quædam non prorsus sunt præter naturam, sed aliquid habent coctionis, & aliàs plus, aliàs minus, ut pus & in uenis illud, quod puri simile est, quæ ob eam, quam adipiscuntur speciem alienam ab ornatu ultimo, quem natura molitur, sub hoc genere colloco.

περιττώματα ergo παρὰ φύσιν, quæ solis peccant qualitatib. primis uel secundis, uel utrisq;

 simul,

ſimul, aut ſeruefacta plus nimio ac ceu aſſata, aut perfrigerata ex cruditate nec ſatis percocta, aut extenuata nimium, aut denſata, aut lentore & tenacitate affecta aut ſalſedine imbuta, Talia, inquam, omnia duplicia ſunt. ſicut & priora, quæ toto genere παρὰ φύσιν eſſe diximus. Quædam enim ἄκρατα ſunt καὶ πρὸς αἴσθησιν ὁμοιομερῆ, id eſt, impermixta & ad ſenſum ſimilia: Quædam κεκριμμένα ſunt καὶ πρὸς αἴσθησιν ἀνομοιομερῆ καὶ ἐπίμικτα, id eſt mixta confuſaq́; & ad ſenſum diſsimilia. περὶ ἀκράτων primo dicemus. ἄκρατα περιττώματα citra admixtionem alterius ſeu humoris ſeu flatulenti ſpiritus generantur in corporibus à calore uel intenſo uel debili per ſeſe, aut materiæ ratione, & δυσκρασίᾳ degenerant.

In prima coctione chylus corrumpitur, cum uel ab æſtu uentriculi uelut torretur, uel ob languorem cum frigiditate coniunctum non percoquitur. Huc recte referri exiſtimo humorem uiridem porri colore, qui in uentriculis puerorum maxime & adultorum etiam naſci ac colligi conſueuit διὰ ζυνῶν ἀπεψίαν ἐδεσμάτων, ut ſunt oleracei generis betæ, braſsicæ, cepæ, allium. Vocant hunc à colore πρασοειδῆ χολὴν ſeu bilem porraceam, cum bilis corruptæ ſpecies proprie non ſit, ſed corruptus chylus in uentriculo, & quidem ex mala coctione exiſtat, ſicut inquit Galenus

Galenus, τὰ πρασοειδῆ μόνοις τοῖς κακῶς πέψασιν ἐν τῇ κοιλίᾳ γίνεται. Ex eadem coctione prodeunt, discrimina pituitæ non naturalis, & τῆς βλέννης καὶ μύξου itemq; πτυέλου, id est mucoris narium & sputi, cum hæc excrementa iusta craßicie destituta, aut nimis tenuia fiunt, simulq; aut insipida aquea, aut salsa acria, aut nimis lenta ac uiscida. Si enim langueat uentriculus nec bene claudatur, aut oneretur sarcina cibi uel potus grauiore quam pro modo uirium, euehitur in cerebrum magna copia crudorum halituum, qui frigiditate densati liquescunt. Quod si adest tunc calida intemperies in cerebro, quod de his uel halitibus uel liquoribus paulo craßius est, mora longiore ex alieni caloris impreßione lentorem contrahit ac uisciditatem. γίγνεται γὰρ γλισχρότης ἐκ τῆς πολυχρονίου μονῆς ἐν θερμῷ χωρίῳ τοῦ φλέγματος. Quod de ijsdem tenuius est & calidius aduritur et salsedinis saporem acquirit ex adustione.

In secunda coctione, ut χυμοὶ distinguuntur, ita si coctio non fiat talis, qualis esse debet, ijdem corrumpuntur, quibus si nihil admisceatur alieni, fiunt differentiæ τῶν ἀκράτων χυμῶν παρὰ φύσιν. Flauæ bilis τῆς ἀκράτου species corruptæ causam habent omnes θερμὸν τὸ αὐχμηρὸν καὶ πυρῶδες ἢ φλογῶδες. Suntq; uelut extremæ eius species flaua bilis & exquisite atra,

Reliquæ ut Galenus pulchre dicit, οἷον ὅδοι τί=
νες εἶσι τῆς τῶν τούτων γενέσεως καὶ εἰς ἄλλη=
λα μεταβολῆς. *Flaua bilis enim ſi uelut aſſata ulteriore coctione fiat craßior & lenta magis ac tenax, colore uero exquiſite flaua ſeu ex pleniore ac denſiore flauedine uelut ruffeſcens, degenerat in eam, quæ* λεκυθώδης *nominatur, quòd ouorum uitellis colore, conſiſtentia, et craßicie non ſit abſimilis. Crocea uocatur à nonnullis. de hac* Galenus *inquit.* ὑπεροπτηθεῖσα ξανθὴ χολὴ γίγ=
νεται ἐσχάτως ξανθὴ καὶ πυρώδης καὶ πάχυς
ταῖς τῶν ὠῶν ὅμοια λεκύθοις. *Vitellina uſta amplius uireſcit flauedine ex aduſtione ſubnigreſcente & craſſeſcit. Vocatur autem* πρασοειδὴς *quod ſimilis ſit* τῷ τῶν λαχάνων χυμῷ, *id eſt, ſucco expreſſo ex uiridi planta allij aut aliorum olerum, cui uiredo ineſt obſcura & nigricans.* De hac *inquit* Galenus, *quod in uenis generetur, indeq; in uentrem confluat aut inferiorem aut ſuperiorem, & perpetuo calorem alienum & præter naturalem indicat. Intercidit ergo inter uitellinam & æruginoſam media, per quam in hanc illa degenerat. Æruginoſa ſiccior eſt tenaciorq;, colore & conſiſtentia, ut* Galenus *inquit,* οἷον εἴ
τις ὕδατι δεύσειεν ἰὸν τὸν ἄριστον, ὥστε γενέσθαι
σύστασιν δὲ ἀμφοῖν στερεὰν πάχει προσεοικυῖ=
αν καὶ ὄψιν οἷον ἀκριβὴς ἰὸς ὀνομαζόμενος εὐ=
ανθέστατος. *Quare* ἰώδης *uocatur* παρὰ τοῦ

τῷ

τὸν ἰῷ ὅμοιον ὄντα. quod ærugini diſſolutæ ac dilu=
tæ aqua modica & bene tritæ commixtæq́; colo=
re ſit ſimilis & conſiſtentia. Hæc rurſus ultiore
& uehementiore aduſtione demigrat in χολὴν
ἰσατώδη, in qua iam ob nimiam deuſtionem ui=
redo ceu obfuſcatur & denigratur. Vnde &
φαιὰν id eſt, fuſcam, & ἰσατώδη uocarunt, παρὰ
τὴν τῆς ἰσάτιδος τῆς γλαυκῆς χροιὰν, à ceru=
leo Iſatidis colore, qui ex uiredine obſcura &
langueſcente in ceruleum nigricantem declinat.
Antecedit autem hæc proxime exquiſite atram, et
inchoatæ fuſcedinis notas euidentes habet. Ideo
Galenus de æruginoſa bile inquit, declarans mo=
dum progreſſumq́; aduſtionis continuæ, donec ad
aſſationem & denigrationem ultimam deuenia=
tur. ἡ ξανθὴ χολὴ πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἰώδη
τρέπεται χυμόν. ἔπειτα εἰς τὸν μέλανα.
Vltima ergo flauæ bilis corruptæ ſpecies eſt ex=
quiſite atra, de prioribus completa aduſtione pro=
pagata, quæ quidem conſiſtentia & colore atrum
picis nitorem refert, ſed uiribus & effectu peior
longe eſt altera, quæ de melancholico ſucco ad=
uſto fit. Multo magis enim & uehementius ro=
dit, exulcerat, lacerat inflammat quam altera.
Propterea & Galenus hanc dicit eſſe χαλεπο=
τάτην. Tot ſunt differentiæ corruptæ bilis τῆς
ἀκράτου.

Sanguinis naturalis ſic proprie dicti et diſtin=
cti

cti à reliquis coniunctis ipſi humoribus, duo ſunt genera in corporibus. Vnum ex hepate hauſtum uehunt deducuntq́; in reliquum corpus propagines uenæ cauæ οἷον ὀχετοὶ ζωνὲς, eſtque ἐρυθρὸν τὴν χροίαν καὶ ἱκανῶς παχὺ καὶ ἰνῶδες. Alterum ex ſiniſtro cordis thalamo corde conſtricto in caudicem aortæ infuſum, arteriarum inde deriuatarum riuulis diſtribuitur in reliquū corpus, eſtq́; ξανθὸν, λεπτὸν, λεπτομερὲς, πνευματῶδες καὶ θερμότατον. Corrumpitur autem hic naturalis ſanguis citra admixtionem alterius humoris, cum aut frigidior redditur διὰ ψύξιν ἅνα ὑπόγυον, aut calidior iuſto ac feruentior ex iracundia, exercitijs, æſtu ſolis, frictionibus, pharmacis calefacientibus, diæta tali, uſu uini meracioris ac uetuſtioris multo. Aut cum craßior uel tenuior, craßioris aut tenuioris uictus, uel uehementioris aut remißioris caloris ratione: aut humidior ac dilutior ex humidiore uictu: aut ſiccior ex cauſis contrarijs redditur. Deniq; ex ſua ſpecie in aliam redigitur, cum aduſtione nimia partibus tenuioribus in flauam bilem diſcedit, craßioribus in atram cogitur forma ſanguinis amiſſa.

Melancholici ſucci παρὰ φύσιν τοῦ ἀκράτου *duo omnino ſunt genera. Vnum crudum, Alterum aduſtum. Crudum ex crudis & craßis partibus terreis à calore natiuo non ſubactis relinquitur & manet crudum. Alterum aduſtum uel aduſtio-*

ne

ne ſimplici uel putrefactione fit, cum ex crudo illo, ſed à natura deſtituto aut melancholico ſucco naturali à calore natiuo derelicto, tum ex ſanguine. Tertiæ enim ſpeciei ſuum inter flauæ bilis differentias locum relinquo. Vocant autem hanc alteram ſpeciem μελαίνην χολὴν ἀκριβῶς. exquiſite atram bilem, quæ multum differt à ſucco melancholico. Eſt enim ſuccus melancholicus craßius in uenis ſedimentum maſſæ ſanguineæ analogon fecibus uini et ἀμοργῆ olei, non acre, nec rodens, nec acidum: multo minus fermentans terram. Hoc ſedimentum, ſi in corpore concluſum moram trahat & coaceruetur, neque aut excernatur per patentes & conſpicuos meatus aut aßidua ceu uentilatione diffletur, paulatim aduritur & tandem putreſcit. Sunt itaq; τῆς ἀκριβῶς μελαίνης χολῆς duæ ſpecies, aut ſi his illam addere uolumus, quam ex aduſtione flauæ bilis naſci diximus, tres. Vna fit ex aduſtis ſanguineis partibus craßioribus, quæ omnium eſt mitißima, ſed paulatim quo magis uritur, fit acrior & mordacior. Alteram gignit aduſtione ſui ſuccus melancholicus, quæ priore deterior eſt & nocentior, κατὰ τὴν σύστασιν tenuior ſucco melancholico, acida, acris, rodens, nitens inſtar picis, radens corpus & terram, & cum offunditur corpore, feruefaciens terram atq; inflans ampullis multis inſtar fermenti. Cum hac Galenus illam ex

flaua

flaua bili natam atram bilem conferens, inquit, ἡ ἐκ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτωμένης χαλεπωτάτη παντοίως. *Item,* τά τ᾽ ἄλλα κακοηθής ἐστι καὶ διαβιβρώσκει τὰ μόρια, ὅπου ἂν τύχοι πλεῖον ἀθροισθεῖσα. ἡ δὲ ἑτέρα ἡ ἐκ τῆς τοῦ αἵματος, ὡς ἂν εἴποι τις, ἰλύος καὶ τρυγὸς, παχυτέρα μὲν ἐκείνης τῇ συστάσει, πολὺ δὲ ἀπολειπομένη τῆς μοχθηρίας.

Phlegmatis corrupti & παρὰ φύσιν multa sunt genera, ex quibus præcipuorum causa est prima ac per se imbecillus & languidus calor, qui impar materiæ neq; initio recte coquit chylum in uentriculo, nec comissa primo errata, post corrigit in hepate & uenis, siue sit talis per se & uicio læsi aut fabrefactati temperamenti membrorum, siue respectu & comparatione materiæ. Differunt autem hæc genera uel consistentia, uel sapore uel utroq;. Quantum ad σύστασιν, unum est genus phlegmatis ὑδατῶδες λεπτὸν *ex imbecilliore calore & multo usu cibariorum humidiorum. Alterum est* παχὺ, *ut uideatur simile puri &* ὁμοιομερὲς, *quod Galenus proprie uocat* ὠμὸν χυμὸν, *craßius hoc est omni alio phlegmate & minus flatulentum. Minus enim habet aereæ humiditatis, plus siccæ craßiciei terreæ, sæpe cum urinis excernitur, prorsus puris specie, à quo tamen calore, consistentia, & odore discrepat aut consistentia formæ fabaceæ simile, coaceruatur*

uatur plurimum in infantibus & adultis ἐξ ἀδδηφαγίας, id est, ex ingluuie et uoracitate, ἐξ οὗ ut Galenus ait, ῥαδίως λίθος γεννᾶται, τούτου μὲν ὕλης ἔχοντος λόγον, πυρικοῦ δ' αἰτίου τῆς θερμασίας. Colligitur & in cerebro, longis crapulis & ingluuie afflicto uentriculo & cerebro crudioribus halitibus nimium obruto, aut si natura langueat cum uentriculo cerebrum. Excernitur autem per os & nares, cerebro sese exonerante. ἐν περιόδοις οὔσιν ἀτάκτοις καὶ τεταγμένοις. Tertium genus est phlegma μυξῶδες, quod lentorem ac uisciditatem ex mora longiore in longo concluso & calidiore contraxit, itidemq; tam in totius corporis uenis, quam extra uasa in cerebro, uentriculo & intestinis congeritur, in ijs qui usitatam exercitiorum consuetudinem aliquandiu intermiserunt & in otio uixerunt. Eijcitur autem uel per nares & palatum uel cum urina, uel per intestina, mucori narium tenaciori simile. Colligitur & ad articulos quandoq; quoddam mucidi phlegmatis genus, quod incumbens iuncturis oßium & connectentibus his ligamentis, laxat & extendit ea. Vocat hunc Hippocrates μύξαν, de quo si partes tenuiores calore fortiori resoluentur, reliquæ craßiores durantur in tophos, quos πώρους uocant. Hippocrates crudum mucorem ex cerebro in nares defluentem propriè nominat βλένναν.

Quantum

Quantum ad ſaporem phlegma aliud eſt inſipidum, ἄποιον & nulla euidenti qualitate præditum ſed οἷον ὑδατῶδες τὴν γεῦσιν. Cauſa huius eſt βραχεῖα ψύξις. Aliud eſt γλυκὺ & dulcedinis obſcuræ ſaporem inferens, quale quidam aßidue aut ſcreatu aut uomitu aut ſputo reijciunt halituoſo plenum ſpiritu & quoad ſenſum ἀνομοιομερές. Sed hoc ad mixta genera pertinent & cauſam etiam habet calorem remiſſum, tam ualidum tamen ut in agitato phlegmate & coqui cepto iam induxerit ſaporis dulcis rudimenta, & ex agitatione à calore eſt illa flatulenti ſpiritus cum phlegmate commixtio. Aliud eſt ἁλυκὸν ſeu ἁλμυρὸν, ſalſum phlegma: Cuius unum genus ἄκρατον fit tale aut ex putrefactione aut ex aduſtione. Salſedinem enim pariunt partes aduſtæ terreæ in humido aqueo, quod ipſum quoque ex aduſtione illa pinguedinis aliquid & lentoris concipit. Alterum fit δι' ἐπιμιξίας ἁλυκῆς ὀῤῥώδους ὑγρότητος & ad mixta genera pertinent. Deniq; aliud eſt phlegma acidum, ὀξὺ, cuius cauſa eſt ἰσχυρὰ ψύξις. Galenus cum acido ſalſum conferens, inquit, τοῦ φλέγματος ὅσον ὀξὺ καὶ ἅλμυρον, ἐγίνετο τὸ μὲν ὀξὺ διὰ τὸ πλέως ἀπεπτῆσθαι, τὸ δὲ ἁλμυρὸν διὰ τὸ διασεσῆφθαι. Fit enim acidus ſapor cum exuberante aqueo humido cum aereo modico temperato & terreo, fit ebullitio quædam ab alieno calore, qua conſum-

ptum

ptum aereum humidum & calidum dißipatur atque effumat, terreum aduritur, & in reliquo humido aqueo succedit frigiditas alterans, quæ est causa formalis acoris seu aciditatis actu occupans eliso calore natiuo humidum. Efficiens causa est calor externus & alienus. Acidus ergo sapor in humoribus semper argumentum est ualde languefacti caloris natiui. Et si tale nascatur in hepate & uenis τέλειαν ἀπέψιαν illarum partium denotat.

Quantum ad consistentiam & saporem unum est genus phlegmatis, quod Praxagoras nominauit uitreum humorem, ὑαλῶδες φλέγμα, ὅτι τῷ ὑάλῳ κεχυμένῳ προσέοικε τὴν χροῖαν καὶ τὴν σύστασιν, quod liquefacto & fuso uitro consistentia & colore respondet. Est autem prorsus frigidum, uiscidum, & acidum, & cuicumque fuerit impactum infarctumue loco, in eo cum obstructione, quam parit, ciet ingentes dolores, ut colicos dolores, cum intestinorum meatus obsepit. Etsi uero uisciditate nunquam caret, minus tamen est lentum aut tenax, & fusum fluitat. Visciditatem adipiscitur ex alieni caloris impreßione. Acorem ex insita frigiditate, quæ post calorem aereum natiuum, qui exiguus est, exclusum succedit.

περιττώματα κεκραμένα, quæ & ἐπίμικτα, & κατὰ κρᾶσιν καὶ ἐπιμιξίαν, & πρὸς

αἰσθητήρια ἀνομοιομερῆ Galenus nominat fiunt ut diximus, quando aut cum naturalibus uiciosi, aut ipsi inter se uiciosi componuntur, aut utriq; complentur ac distenduntur flatibus. Varie autem miscentur inter se illa. Quare & mixtorum gradus sunt multiplices ac diuersi, quos neq; explicarunt omnes Medici, nec suis distinxerunt nominibus. Quibusdam attribuerunt peculiares appellationes. Inter flauæ bilis species quædam uocatur ὤχρα χολὴ, quod pallidior sit exquisite flaua bile, & colore referat eam terræ speciem, quam ὤχραν nominatam usurpant pictores & tinctores, tandem & χλωρὸν χυμὸν nominant. χλωρὸν enim Græcis colorem utrumq; significat, & flauedinem dilutiorem ac pallescentem qualis est ochræ, & uiredinem accedentem ad æruginis colorem. Remittit autem lucida & saturata flauedo bilis atq; in pallorem tenuatur, cum tenui aquosa humiditate permiscetur, quam humiditatem ὑδατώδη alij, nonnulli ὀῤῥώδη nominant. Est & uocata ἐρυθρὰ χολὴ, bilis ruffa, quædam, consistentia ad tenuioris sanguinis speciem accedens, quam fieri uolunt flauæ bilis cum sero sanguinis commixtione.

Sic sanguis alius est alio παχύτερος καὶ μελάντερος ex melancholici succi redundantia & interfusione, cum non recte separatur. Alius φλεγμα-

φλεγματώδης propter insidentem & complicatum illi phlegmaticum humorem. Alius acris ac ceu salsus ex admixtione salsæ serosæ superfluitatis, aut bilis adustæ, quem & ἰχωροειδῆ uocant inde, estq; δακνώδης καὶ διαβρωτικός. Deniq; alius est ὑδατώδες ὀρρὸς ex aspersione tenuis & aquosæ humiditatis.

Et inter phlegmatis genera quoddam recensetur ἀφρῶδες seu spumeum, quod phlegmate spiritu halituoso uelut in ampullas spumeas inflato constat, cuius αὐτὸν συνεχὲς est πνεῦμα φυσῶδες inclusum illi, quod agitatione seu spontanea, qua exitum querit, seu à calore excitata sese extendens, diducit illud natura lentum & sequax in ampullas. huius generis est & ἀφρῶδες πτύελον. Diximus etiam inter composita genera, quoddam esse γλυκὺ, quoddam ἁλμυρόν. Reliqua discrimina ἀνώνυμα sunt.

In tertia & ultima coctione, si nutrimentum sit corruptum adustione aut putredine, Vitiliginis eam speciem gignit, quam ἀλφὸν Græci, Arabes Morpheam uocant, aut pro ratione materiæ & adustionis ac corruptionis, ex putredine, alias etiam affectiones tetriores ac fœdiores, ut lepram, Elephantiasin, quam Arabum lepram esse uolunt, Morbum Gallicum & similes. Si non percoquatur, relinquit id, quod Hippocrates λήμην uocat, quæ est ἡμιπέπτου τροφῆς περίττωμα. Aliqui

pituitam uerterunt, ſed improprie. Tale *fit & co-aceruatur nutrimentum in anaſarca ſeu leuco-phlegmatia, & accedente putredine, in uitiligi-num etiam & lichenum ſeu impetiginum generi-bus. Si nimia aduſtione areſiat nutrimentum, fit cauſa* τῆς ἀτροφίας. *In eam enim, quæ membro-rum eſt, ſoliditatem ob humidi defectum coqui non poteſt, ſed uelut in cineres uſtulatione redi-gitur.* Tot *ſunt fere differentiæ* περιττωμάτων παρὰ φύσιν *qualitate & quantitate, quæ niſi ma-ture à natura aut uictrice ſua ſponte, aut adiuta pharmacis et medicina eijciantur è corpore, mor-bos pariunt, alia alios, prout in has illaſue de-cumbunt corporis partes, aut in toto redundant atq; effluunt corpore, & uel obſtructione detenti aut inflammantur aut putreſcunt ſimul, uel adu-ſtione aut putredine conuertuntur in aliud quid-piam, quod toto genere eſt præter naturam, ut cum* ὠμὸς χυμὸς *aut huic alius ſimilis calore duratus in renibus lapideſcit, aut ex uiſcido phleg mate putredine in inteſtinis lumbrici naſcuntur.* Interdum *craßiores humores & natura flatuoſi, quales ſunt melancholicus humor & phlegmati-cus, ſi concluſi aliquo in loco & circumuenti ca-lore debili reſoluantur, flatuum craßiorum co-pia diuellendo aut diſtendendo continuas connexas & cohærentes partes, ingentium ſunt dolorum cauſæ. Sed harum rerũ tractatio alterius eſt loci.*

Quæ

Quæ toto genere ſunt præter naturam περιττώματα, ea efficit uel aduſtio aut uiolenta aut lenta tardaq́; in materia idonea, ſicut calculi generantur aſſatione, aut quod creberrimum eſt ἡ παρὰ φύσιν μεταβολὴ, cuius tria conſtituimus diſcrimina materiæ ſubiectæ diuerſitate & caloris, uel alieni uel natiui gradibus diſtincta. Putrefactionem omnem præcedit ζέσις quædam & φλόγωσις in ſubiecto putreſcente, quæ eſt ἀλλοίωσις tantum aucti gradibus caloris natiui. Putrefactio ipſa non ἀλλοίωσις eſt, ſed φθορὰ natiui caloris ab alieno facta. Sed quæcumq́; accidat humoribus mutatio, quod definire huius loci non eſt, quæ conficiuntur tali aliqua præter naturam mutatione, aut ſunt humores, aut halitus, aut ſolida corpora, eaq́; uel animata & uiua uel inanimata. Humorum exempla ſupra commemorauimus, & plura ſuppeditant genera tumorum præter naturam, inflammationum, herpetum, cancrorum, lepræ, elephantiaſis, impetiginum, itemq́; Vlcerum, ut Nomarum phagedænarum, fiſtularum, Telephiorum & chironiorum ulcerum & alia ſimilia. Halitus toto genere præter naturam ſunt, qui in interiorum uel humorum uel membrorum putrefactionibus, ex ſordidis concluſisq́; humoribus forti putrefactione ſubactis expreſſi atq; editi, contagionum uirus concipiunt ac retinent, idq́; uel agglutinam corpori-

bus, in quæ impingunt, uel contactu comunicant, uel ob consensionem ac sympathiam membrorum inspiratione recepti inferunt ijsdem atq; infligunt. Tales sunt phtisicorum, pleuriticorum, Angina laborantium aut phrenitide halitus. Talia sunt ex putredine pestilentium febrium nata contagionum semina, quæ Galenus nominat σηπεδονώδη μιάσματα, & σπέρματα λοιμώδη, & σηπεδονώδεις αναθυμιάσεις, & alia plura. Inter solida corpora animata lumbricorum genera refero, quæ non in intestinis tantum, sed & abscessibus aliarum partium, inq; ipso adeo cerebro nasci aliquando uidimus ex putredine magna phlegmatis. Inanimata sunt, pilorum, carbonum, arenarum & similium genera, itemq; calculi quos non in renum lacuna tantum & uesica, sed intestinis etiam, hepate, & folliculo fellis repertos esse comperimus. Vidimus lapides duos duci Friderico Saxoniæ Electori post mortem exectos, quorum unus magnitudine duorum digiti articulorum in rene dextro, colore subrutilo, circumcirca uno in loco circulari ambitu medicamentorum λιθωνθριπτικῶν acredine attritus erosusq;, qua perfluxit arena: alter porraceo colore, quantitate unius articuli in uesicula fellis latuerat.

Cuidam amico nostro Parisijs extincto meminimus grandem, cum euisceraretur lapidem è iecinore

cinore excisum, quem ex phlegmatis aliqua & aliqua melancholici humoris parte coagulatum fuisse liuidus pallor indicabat. Alexander recitat exemplum de quodam, qui tussi lapidem è pulmone excusserit. Generantur autem lapides ea coctionis specie, quam ὄπτησιν uocant, calore igneo & urente ex materia magna ex parte phlegmatica cui aliquid lentoris inest & glutinis. Nam crassa arida & lentoris experta coagulari ad hunc modum calore & durari non facile possunt.

Ex his differentijs non est iudicatu difficile, quæ excrementa à sanis & recte ualentibus excernantur: quæ ab ægris & conualescentibus, neutrisue, ubi natura uincit, & uel sua ui, robore atq; efficacia natiui caloris, edomita ea atque exæquata excutit, quod fit cum simul & materiæ quantitas naturæ uiribus ἀνάλογος est, & corruptio non enormis, uel adiuta ac confirmata: denique quæ ab alieno calore aut uincente aut cum natiuo luctante efficiantur, & ab ægris, aut incerta ac dubia spe conualescentiæ, aut nulla, edantur:

Sed quorsum attinet considerare excrementa? Rectè constitutas & secundum naturam affectas hæc aut contra, Læsas membrorum in quibus fiunt & coaceruantur, & à quibus fluunt uirtutes, & in ijsdem conditionem natiui caloris, à quorum

utroq; actiones proficiscuntur declarant, si scilicet à natura sui generis euariant, tantoq; plus læsas, quanto recedunt longius. At quomodo sunt consideranda? Quæue obseruandæ sunt in illis aut constantis, aut affectæ uiciatæue uirtutis notæ? Galenus inquit, excrementa tantum κατὰ συμβεβηκὸς conferre ad διάγνωσιν & πρόγνωσιν, quatenus coctionis & cruditatis indicia præbent. Ergo in quibus consistunt illa expendendum.

Cuiuscumq; generis excrementa aut mera puraq; atq; impermixta eduntur, aut confusa mixtaue cum alijs. Vtrorumq; cruditas, uel coctio consistit in sex rebus, substantia, quantitate, qualitatibus, loco, tempore, motu. Quoad substantiam uidendum an naturalis sit & speciei sui generis conueniens & congrua, an præter naturam: etsi præter naturam, an toto genere, uel sola quantitate. Nam & affecti loci conditionem & materiæ οὐσίαν indicabit.

Quoad quantitatem notandũ, an seruent proportionem naturæ, consuetudini, & assumptis congruentem: an multa sint uel pauca: an crebro & pluribus uicibus, copiose uel modice excernantur, an coagmentata sint compactáq;, uel diuulsa. de naturæ hæc robore & materiæ copia uel defectu admonebit.

Quoad qualitatem, considerandæ initio primæ qualitates, utrum quod emanat, ferueat uel

urat,

urat, uel calefaciat plusculum, suauiter ac blande, aut cum quadam acrimonia, uel humidius sit ari- diusue. Secundo cæteræ, quæ ab his dependent, an crassa sint excrementa, uel tenuia: uiscida lentaq; uel friabilia: dura uel mollia: acria & mordacia: uel hebetia ac mitia: quæq; sunt eiusmodi. Ter- tio, colores an rubeant, aut rubore purpureo, aut nigricante, aut lucido, aut nitente, aut diluto a- queo: an albicent palleantue plus minusue: an fla- uedinem referant aut croceam & saturatam, aut pallentem, aut ad rubedinem tendentem: an ui- reant, aut albicante uiredine & diluta, aut satu- rata & pleniore: an nigricent aut nigredine atra & nitente, aut suppurpurascente, aut ad fusce- dinem uergant, uel obscuram glaucedinem, aut liueant. Multarum enim rerum, quoad locum affectum et morbum ipsum, signa hi dabunt. Quo- ad odorem, an fœteant, uel sint inodora. Quo- ad sonos, an cum stridore strepituue aut sonitu, uel sine hoc erumpant: an sternutatione, sputo, emunctione narium, screatu, tußi, crepitu uentris edantur. Quoad sapores, an sint insipida, uel in- sit aut amaritudo, aut salsedo, aut acredo, aut acor uel acidum quiddam, aut dulcedo, aut quid- dam ex his confusum, quale ex nausea quandoq; uentriculo uiciosis oppleto humoribus percipi- tur, cum illi uomitu egeruntur. Ratione loci obseruandum an fluant ex consuetis & à natura

 definitis

definitis meatibus, per quos illa ordinate agens excrementa ducit. An ex uenis ſanguinem craßiorem, & rubentiorem: ex arterijs tenuiorem & flauum, ex uentriculo, ſi quid eructat, aut chylum aut phlegma, ex inteſtinis feces, ex ueſica urinam, ex hæmorrhoidibus atrum et melancholicum ſanguinem, ex naribus mucorem, ex ore ſputum, ex pectore feruidos cordis halitus & cætera educat: an uero contra ex uenis arterijsue uicioſum ſanguinem, ex uentriculo uomitu reijciat aut feces aut ſanguinem, aut alterutram bilem, ex pectore aut ſanguinem, aut ſaniem, aut lentum & uiſcidum phlegma, atq; ita de cæteris.

Tempus innuit notationem periodorũ et temporum morbi, an ſtatis certiſq; periodis & uel inordinate ſine periodis & circuitibus quocumq; tempore: an ſub initium naſcentium morborum, uel augeſcentium, uel uigentium uel ad exitum tendentium et reſolutionem egerantur excrementa. Quoad modum conſiderandi triplices motus, naturæ, organorum & materiæ. Natura reijcit excrementa uel critico motu poſt materiæ coctionem, uel ſymptomatico. Materiæ etiam ſunt diſſimiles motus, leuis & æquabilis facilius mouetur, difficilius craſſa, lenta, inæqualis, aſpera: ex arterijs inciſis cum impetu ſtridoreq; ſanguis in altum exilit, ex uenis ſegniore & remißiore fluit impetu.

Quoad organa uidendum, an tuſsi eijciatur materia, an ſcreatu, an uomitu.

Compoſita excrementa aliquid alterius generis excrementorum admixtum habent. In talibus tum ipſa excrementa per ſeſe, tum quæ admixta ſunt, ſeu contenta, ut in alui deiectionibus, urina, ſputo, pure, & ſimilibus, tum mixtionis ratio conſideranda. Contenta aut ſunt κατὰ φύσιν, aut παρὰ φύσιν. Quæ κατὰ φύσιν aut ſunt perfecte & per ſe naturalia, ut chylus cum maturuit, uel aliquis τῶν χυμῶν naturalium, ſanguis, flaua bilis, phlegma melancholicus humor: aut ſunt naturalia κατὰ συμβεβηκὸς ſicut & antea dixi. Sub hoc genere comprehenduntur, pus laudabile, contenta urinarum, cum menſuram ſeruant naturæ conuenientem in ſubſtantia, quantitate, qualitatibus, hoc eſt, colore, odore, figura, tempore exitus, ſitu in urinis.

Duplex horum diſcrimen: Nam aut nullam in urina definitam ſedem occupant, ſed in totũ ſparſim funduntur corpus, aut in aliqua conſidunt urinæ parte. Illa in turbidis exiſtunt urinis, quarum triplex conditio. Aut enim turbantur cum exeunt, nec repurgantur amplius aut clareſcunt: aut à principio turbidæ ſunt, contentis diſsipatis ac diſtributis confuſe in totum liquorem, ſed aliquanto poſt iiſdem ſeparatis & in unum collectis locum

locum serenescunt: aut ab exitu limpidæ sunt & claræ, paulo post uelut cœno inquinatæ confunduntur & turbantur. Quæ uero in certa hærent sede, aut summa obsident, aut ima petunt, aut in medio ceu suspensa uolitant. Summa occupant uel spumæ bullarum figura, uel pinguedo, uel circulus. Spumæ uel crassæ sunt uel tenues, uel rumpuntur ac dissiliunt facile aut difficulter, uel in tota feruntur sparsim superficie, aut parti, uel coronæ innatant. Pinguedo instar iusculi pulli, uel oculi boum, aut telæ aranearum conspicitur. Circulus uel corona bullis subiacet, & infra superficiem consistit in urinis illorum, quibus calore igneo solidarum partium ἡ σύμφυτος ἰκμὰς, aut ὑγρότης, aut ὕλη, sicut Galenus appellat, uel οἰκεῖα τροφὴ dissoluta liquescit ac defluit.

Quæ in urinæ corpore ceu ab æquilibrio pendent, Aut in toto æqualiter urinæ corpore uolitant, instar atomorum & tenuium atq; insectilium corpusculorum, qualia in radijs solis per angustas rimas penetrantibus fluctuare conspicamur. hæc partim in fundo resident, partim medium tenent, partim ex alto sese librant, & urina mota agitantur: Aut in unum deuoluta considunt locum. Prope superficiem parte superiore subtus coronam, uersus medium eminent νεφέλαι, medium habent ἐναιωρήματα, fundo incumbunt

ὑποςά=

ὑποστάσεις & ὑφιστάμενα, quæ uaria ſunt & ad contenta παρὰ φύσιν pertinent proprie, ut & coronæ. Reliqua contenta ſi (ut dixi) non excedunt præfinitos limites: ſub hoc genere naturalium cōtentorum κατὰ συμβεβηκὸς locum habent. Sua natura enim non ſunt de urinarum ſubſtantia, cum naturales urinæ contentis carere debeant.

Contenta παρὰ φύσιν, Aut toto genere ſunt præter naturam, ut in alui excrementis uermes, in urinis carunculæ, ſquamæ, arenæ, calculi, furfures, capilli, orabacea contenta, κριμνώδη, πεταλώδη, πιτυρώδη. Aut non ſunt toto genere præter naturam, ſed ſpeciei ſui generis aliquo modo reſpondent. degenerarunt uero, uel quia ob naturæ calorisq; ex imbecillitate defectum, eum non adipiſcuntur ornatum, qui conuenit: uel quia alieni & non analogi caloris uehementia plus æquo uſta priusquam illum conſequantur, in alienam tranſeunt formam. Ex immoderantia excrementis alui aut urinis, aut ſputo, aut eructatis uomitu, aut tumoribus, atra, liuida, flaua, uiridia, aduſta, concreta miſcentur contenta. Quæ defectus parit, uel inchoata certi alicuius humoris referunt lineamenta, ut humores ſunt pituitoſi, aut ſimiles loturæ carnis, flatus, ſanies, in urinis, excrementis, ſputo: uel his carent, ut pleraq; cruda contenta. Horum tanto longius quæuis à natura receſſerunt,

ceſſerunt, quanto plus à naturalibus ſubſtantia, quantitate, qualitate & cæteris diſsident.

Quantum ad mixtionis rationem uidendum an ſint contenta, ſiue ex humorum, ſiue flatuum, ſiue rerum toto genere ſecundum aut præter naram, an inquam, in totam infuſa ſint ac diſtributa excrementorum maſſam & ſubſtantiam ut eam uelut inuoluant & tingant: an uero aut forinſecus adhæreant ſuperficiei, aut prodeant ſeparatim, & uel antecedant uel conſequantur: aut partem tantum occupent: aut incluſa ſint ad eum modum, ut abdita lateant: aut uelut iuncta notabili diſcrimine in unum coaluerint corpus. Nam & ad affecti loci & morbi cognitionem attenta harum rerum obſeruatio non parum momenti adfert. Quæ ſint contenta κατὰ φύσιν, quidue quæ ab his aut uno aut plurium ante poſitorum graduum uariant, deſignent: medicorum libri docent, qui conſulendi ſunt.

Reſtant accidentia corporis, quæ tertio loco poſuimus ſequuti Galenum, qui etſi alias aliter de ſignis diſſerit: tamen has ipſas tres differentias conſtituit, ubi conſiderare iubet τὰ ἐμφαινόμενα ἐν τοῖς οὔροις, διαχωρήμασι, πτυέλοις, ὑδρῶσι, καὶ τὰ εὑρισκόμενα ἐν ταῖς διαθέσεσιν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τὰ ἐμφαινόμενα ἐν ταῖς φυσικαῖς καὶ ψυχικαῖς ἐνεργείαις.

In

In horum examine & consideratione ordiendum à quantitate totius uel partium. Vbi considerandum an natiua ea sit uel acquisita, aut aliunde orta: & si natiua, an iusta sit, & συμμετρος, uel iusto minor maiorue: si maior, an sit magnitudo à robore naturæ, & copia materiæ, an uero tantum à materiæ abundantia. Si aduentitia sit, an totum occupet corpus, an uero unam tantum augeat partem, aut aliquas. Totum tumesit corpus uelut in ὄγκον auctum atq; eleuatum, uel ob εὐεξίαν & habitum εὔσαρκον musculorum ex πληθώρα: uel καχεξίαν ex κακοχυμία, aut flatibus, ut in λευκοφλεγματία: : aut inflationem distensionemq; cutis. Singulæ partes intumescunt κατὰ φύσιν & παρὰ φύσιν, uel concauis meatibus πλεονέξια humorum flatuumue distentis, ita uenæ πληθώρα aut κακοχυμία diducuntur, arteriæ distenduntur flatibus aut crasſioribus spiritibus: uel membranis aut pinguedine copiosiore obductis atq; in molem ampliorem auctis, aut ex affluxu collectioneq; humorum, flatuum, aut carnis, uel membri, alicuius auulsu illapsuq; turgescentibus, ut in ascite, tympanite, tumoribus, quos ἐμφυσήματα uocant, ramicum differentijs, ut πνευματοκήλη, σαρκοκήλη & similibus: uel membris ipsis membranisue, quæ integunt ea, tumore præter naturam obſeſsis.

Quantitatem qualitatum excipit pensitatio. conside-

considerandus autem primo habitus tum corporis partiumue, an sit εὐμετάβλητος uel δυσμετάβλητος, rarus uel densus compactusq́;: tum morbi, an sit fixa, permanens, & confirmata ægritudo, an uero solutu facilis. Secundo qualitates primæ explorandæ, quæq́; harum mixturam consequuntur proxime: an caleat corpus, frigeatue uel aridum sit aut humectum, durum uel molle, asperum aut leue. Tertio calores, rubeat ne, aut palleat, aut uireat uel nigricet, aut liuorem referat, uel flauedinem aut puram, aut ad pallorem declinantem. Respondet enim color in corporis superficie conspicuus dominio humorum, nisi in profundum demersi longius à cute absint. Sonitu, aurium tinnitus strepitusq́;, dentium stridorem, uoces inconsulto & sine deliberatione uelut per errorem emissas complectimur, ut saporibus ea, quæ in lingua sentiuntur, saporum discrimina. Ad figuram pertinent illa Hippocratica, nares acutæ, oculi concaui, collapsa tempora, frigidæ contractæq́; aures & imis partibus leniter uersæ, forma decubitus, ægro aut dextro sinistroue lateri incumbente, brachijs, ceruice, cruribus aliquantulum reductis, uel prorsus extensis, eodem ex imbecillitate prolabente uel deuoluẽte sese ad pedes. Ratione loci uidendum an dolor in exterioribus consistat, uel intrinsecus, dextraue parte an sinistra. Ratione temporis an continuo affligat, uel per interualla,

terualla, & ea an stata seruet ac periodica, uel non. Ratione motus *an uelociter moueatur ægritudo uel tardius.*

Restat *ex duobus initio constitutis signorum fontibus alter, quo signa complector extra rei quidem essentiam posita, non negligenda tamen, ut quæ ad illa priora procreanda, mutanda, acuenda, remittenda & omnino ad afficiendum corpus uniuersum non parum habent momenti.* Ea *suppeditant res non naturales.* Primo, *aer quem necessario haurimus, quo carere dum spiramus nequimus, qui subito & ineuitabili motu raptus atque absorptus in præcipua fertur membra corporis, eaq; suis imbuit qualitatibus.* Variat *hic secundum regionum naturam ac diuersitatem, anni tempus, & quæ in distincta anni tempora incidunt, menstruas diurnas & penè horarias mutationes cœli.*

Secundo, Diæta *uel uictus ratio, quæ cibo constat & potu, in quorum utroque multum pollet aqua, quæ qualis sit, non parum refert.*

Tertio, Exercitia, *præterea euacuationes superfluorum uel spontaneæ & à natura institutæ ac peractæ, uel medicamentis prouocatæ: aut eædem uel inhibitæ ac retentæ ex naturæ aliquo errato, aut intermissæ à nobis. Animi affectus, lætitia, tristicia, curæ, somnus & uigiliæ.*

In his ualet plurimum, imo dominatur consuetudo, quæ Hippocrati est ἐπήκτητος φύσις. Nec parum de morbo, conualescentia, uiribus ægri, abundantia humorum, assumptas ex prioribus notis coniecturas confirmat nosse, cui quis diætæ assueuerit, somno ne indulserit, eiq; uel diurno uel nocturno, aut plus uigilarit, quas natura sponte moliri euacuationes, quas irritare quiuis ac commouere pharmacis consueuerit, quibus studijs quis laboribusue animi aut corporis uires intenderit, quaq; in ea uehementia & aßiduitate incubuerit, quibus sit affectibus corripi solitus, quos aluerit. Tanta horum uis est & in afficiendis corporibus efficacia, ut longiore continuata tempore in naturam abeant.

Recensui signorum discrimina, & monstraui utcumque fontes, ex quibus conspicuum est atque euidens, σημειωτικὴν medicorum ueram, eruditam & necessariam esse physicam, alienißimam à commenticijs præstigijs, imo una cum arte tota monstratam & explicatam diuinitus. Cæteras disputationes. Vtra signa præstent & erudiant certius, quibus niti ac fidere potius medicum deceat, hoc in loco omitto.

DE

DE METEOROLOGIA.

SI QVA HABET NATVRA rerum uera, firma, & perspicua argumenta sapientiæ Dei architecti, (ut habet penè infinita, quantumuis ea Epicurus derideat) inter ea profecto uel præcipuum sibi uendicant locum illa, quæ absolutissima omnium partium inter se coagmentatio, & συμπάθεια atq; ἀντιπάθεια earundem, mirandæq; uires, & distinctæ rerum formæ, ex diuersis rebus atq; earundem inter se ui & efficacia diuersimode temperatis, ualidissimoq; nexu in unam coactis ac colligatis massam, congruente forinsecus etiam exornatam specie, sensibus obtrudunt nostris atq; ingerunt.

Principia omnium τῶν φύσει ὄντων, ex quibus composita constant primo ac per sese creata corpora omnia, sunt materia & forma. Materia est tanquam ὑποκείμενον πρῶτον, ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος μὴ κατὰ συμβεβηκός, & tanquã συναίτιον τῇ μορφῇ τῶν γιγνομένων ὥσπερ μήτηρ, ut inquit Aristoteles. Forma tanquam ἐντελέχεια & τελειότης. Ex materia enim gignuntur res naturales uniuersæ, quibus & inest ipsa tanquam pars præcipua, cumq; intereunt, in hanc uicissim occidunt: ipsa uero nec gignitur

neq; interit. Forma eſt ipſa materiæ expolitio & uelut ultimus rei, quæ gignitur ornatus, quo illa talis eſt. Hæc *duo principia adeoq; ex his fabrefactũ totius mũdi ſyſtema Ariſtoteles primæ cauſæ coæterna eſſe credidit, perſuaſus argumentis phyſicis deſumptis ex hoc naturæ ordine, qui nunc eſt. Sed refutat hæc argumẽta hiſtoria creationis, quæ teſtatur* Deũ *ex nulla præcedẽte uel ut ita dicã, præexiſtente materia rudi & informi diſtinctas ſimplicium corporum ſpecies finxiſſe, ſed principium utrumq; unà cum ipſis corporibus condidiſſe ex nihilo ſolo uerbo.* Plato *cepiſſe quidem mundum aſſentitur, ſed materiam primæ cauſæ falſo facit coæternam, & formam ita à materia ſeparat, ut huius primam ceu cogitatione conceptam ac delineatam informationem in eadem prima cauſa conſtituat,* ὡς παραδείγματος εἶδος, τὸ ὅθεν ἀφομοιούμενον, νοητὸν καὶ ἀεὶ κατὰ ταυτὰ ὄν: *impreſſam uero expolitæ iam & conformatæ materiæ* μορφὴν, *illius à prima cauſa concepti effectiq;* παραδείγματος μίμημα δεύτερον *ponat, quorum ut hoc reprehenſione caret, ſic falſum eſt alterum de materiæ æternitate.* Ex *his duobis principijs arctiſsimo nexu inter ſeſe deuinctis, id eſt, ex una communiq; materia diuerſis formis ueſtita, coagmentauit* Deus Archi*tectus naturæ prima corpora ſimplicia* συνθετὰ, διαφανῆ καὶ ἀδιόπτα, *id eſt, perſpicua & opaca,*

ea, quæ ſacræ literæ uocant cœlum & terram, cœli nomine complectentes totam ſeriem atque compagem corporum διαφανῶν, aquæ, aeris, & ætheris in æquabilem & orbicularem rotunditatem ceu tornatam & conglobatam. Differunt ergo illa perſpicua ac pellucida corpora, quo ad primum exortum, ab his opacis & uiſui imperuijs, non tam materia ipſa, quam huius perfectione, & perſpicuitate ac tenuitate fuſæ explicatæq; & extenſæ ſubſtantiæ, ac formis quibus talia ſunt, uiribusq; quæ formis reſpondent. Totum autem perſpicuæ molis ſyſtema initio fuit quiddam ex materia craſsiore terrea depuratum ac defecatum exactius, & magis magisq; διακρίσει uera ſubſtantiæ totius fuſum atq; extenuatum. Nam ex terrenæ molis ab obſcurioribus & craſsioribus fecibus expurgatæ atq; emundatæ dilatatione ampliore, ſed ui omnipotente perfecta, aquam: ex huius diductione atq; expanſione maiore, aerem: ex aeris ſumma extremaq; attenuatione & perpolitione futuri cœli materiam produxit Deus conditor. Cœli enim materiam ſacræ literæ dicunt eſſe aquam, idq; & appellatio etiam indicat Schamaim. Hoc rurſus perſpicuum ſyſtema diremit in duas partes, quarum ſupremam & à medio remotiorem, puriſsima ac ſplendidiſsima luce perfuſam, (quam itidem ſolo uerbo accendit ex nihilo in præformata cœli materia) &

συστάσει ac substantia fixam & solidatam, firmauit in compagem distinctorum orbium. Vnde hanc firmamentum appellauit. Alterius substantiam non mutauit. Hinc discrimen extitit corporum perspicuorum cœlestium & elementarium. Differunt autem illa ab his præter τὸ ἀγήρατον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀπαθὲς, de quo postea dicemus, primo tenuitate ac perspicuitate substantiæ exactißime perpurgatæ & summe extenuatæ ac perpolitæ. Secundo formis substantialibus & accidentibus proprijs. Ætherea enim sunt διαφανῆ ἐνεργείᾳ. Inest enim omnibus lux purißima, quæ ipsorum ἐντελέχεια est & πλειότης, & constant materia perspicua ac luce, coactis densatisq; συγκρίσει in unum corpus certa lege & proportione ad paradigma præformatum in mente diuina. Elementaria δυνάμει sunt perspicua, & lumine cœlitus refulgente collustrantur & fouentur, etsi suas habent formas. Deinde elementarium σύστασις mollis est fusaq; & fluens: cœlestium concreta fixaq; est instar purißimæ ac nitidißimæ chrystalli, & firmata in orbium soliditatem. Cœlestia δυνάμει, calida, frigida, humida, & sicca sunt: Elementaria ἐνεργείᾳ, quorum ex constituta diuinitus cum cœlestibus corporibus sympathia & consensione talis est natura, ut uirtute demißi cœlitus luminis hæ in ipsis qualitates aut commotæ augeantur aut excitentur.

tur. Differunt & motu locali, quem φορὰν græci uocant. Cum enim duo sint motus simplices primi κατὰ φύσιν, nimirum ἡ εὐθεῖα φορὰ & κύκλῳ φορὰ id est, motus secundum rectam lineam & circularis: cœlestia perpetuo super polis fixis circa medium centrum conuertuntur in orbem δινήσει seu gyratione. Elementaria aut à medio efferuntur sursum recto enixu ductuq́;, ut aer, aut ad medium tendunt deorsum lapsu præcipiti secundum rectam lineam, ut aqua. Lucis natura peculiaris est nobisq́; imperscrutabilis, accensa initio in materia cœlesti ex nihilo diuinitus, solo uerbo, ut fieret principium formale, ἐνεργείᾳ cœlestium corporum: δυνάμει inferiorum, quæ quidem uarie afficit ac mirifice, mutando atq; inter se miscendo, & uelut informat. Cœli itaq; lucisq; naturam cum peruestigare & assequi Aristoteles non posset, nec perspiceret causas tantæ stabilitatis ac perfectionis materiæ in cœlestibus corporibus, omissa indagatione ulteriore, censuit cœlum quintam quandam essentiam esse à quatuor elementis distinctam. Inquit enim concludens disputationem de cœlo. διόπερ ἐξ ἁπάντων ἄν τις τούτων συλλογιζόμενος πιστεύσειεν, ὡς ἔστι τι παρὰ τὰ σώματα τὰ δεῦρο καὶ περὶ ἡμᾶς ἕτερον κεχωρισμένον, τοσούτῳ τιμιωτέραν ἔχον τὴν φύσιν, ὅσῳπερ ἀφέστηκε τῶν ἐνταῦθα πλεόν.

Hæc tria distincta corpora, perspicuum ἐνεργείᾳ seu lucidum, perspicuum δυνάμει & opacum, id est, æther, elementa perspicua & terra, seu ut sacræ literæ loquuntur, firmamentum, cœlum, terra, tanquam futura principia reliquorum corporum inde componendorum fabrefecit Deus, ex nihilo solo uerbo.

Errat Plato in utroque, quod & coæternam fingit materiam primæ causæ, & simul ἐνεργείᾳ fuisse aliquid, non obscure innuit. Etsi enim ita eam describit, ut uocet ἀορατὸν εἶδος τὶ καὶ ἄμορφον πανδεχὲς, ἕδραν παρέχον ὅσα ἔχει γένεσιν πᾶσιν, & tale quidem, quod μετ᾽ ἀναισθησίας ἁπτὸν sit, λογισμῷ τινὶ νόθῳ μόγις πιστὸν: tamen facit eam φύσιν τὰ πάντα δεχομένην σώματα, & ἄμορφον τῶν ἐκείνων ἰδεῶν, ὅσας μέλλοι δέχεσθαι ποθὲν, Ideoq; his tantum spoliat & nudat eam formis, quæ inductæ producant constituantq; distinctas rerum species, & detractæ easdem destruant rursus: non autem abolet illam, qua est aliquid & consistit materia. Priore in sacræ scripturæ ueritatem, redarguentem æternitatem & mundi & materiæ: Altero in physica impingit principia. Si enim fuit materia aliquid ἐνεργείᾳ, non caruit sua forma, qua constitit, quaq; sese sustinuit & conseruauit. Aut fuit secundum sese forma, uel si materia simul

mul forma esse nequit, ut nequit, fuit aliquid iam perfectum & absolutum ex materiæ & formarum diuersarum coalitu, sed confusum atq; indigestum, quale fingunt poetæ suum chaos. Quorum si uerum illud est, nihil aliud præstitit materia in creatione rerum Architectatrici primæ causæ, quam argilla figulo, marmor lignumue statuario. Si uerum est alterum, prima causa nil effecit aliud, nisi quod erutas et explicatas ex confuso agmine res ante formatas separauit, digessit, suis singulas locis composuit, & coaptauit inuicem atq; compegit in hoc quod cernitur mundi harmonicum sistema. Nam simul & ἐνέργεια esse aliquid & informe, absurdum prorsus est & à ratione dißonum, cum à sola forma res quælibet habeat τὸ εἶναι ἐνέργεια. Vicißim si ἄμορφος & rudis atq; impolita, ornatu omni formarum caruit, non extitit ἐνέργεια. Nam res quælibet tum demum emergit & exit in ἐνέργειαν ἀπὸ δυνάμεως, cum forma applicata & connexa materiæ absoluit hoc, quod una sola parte perfectæ substantiæ, mutilum erat antea & imperfectum. Si extitit ergo materia ἐνέργεια, aut unam quandam certamq; tota geßit formam, & ipsi propriam, cæterarum uero rerum omnium ideas δυνάμει continuit, aut uniuersis fuit simul ceu consignata formis expolitaq; ἐνέργεια. Si materia cum una forma eaq; ipsi propria, natu-

ris πάντων τῶν γεγονότων ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν præbuit ſeſe ὡς μήτερα ὑποδοχὴν, ut Pla*to inquit, tunc aut creatio ſeu prima rerum conſtitutio nihil fuit aliud, quam diuerſorum corporum coagmentatio, uel ſaltem duarum formarum οὐσιωδῶν in uno ſubiecto compages quædam:* Aut *ſi quis uitaturus abſurda, quæ inde ſequuntur, hoc non admiſerit, concedet tamen creationem non generationem ſed ἀλλοίωσιν fuiſſe, qua non mutata fuit ſubſtantia materiæ, ſed ſolus exterior, qui in oculos incurrit, deceßit ornatus, in alium conuerſus, ut cũ ex rudi marmore ſculpit* Mercurium *ſtatuarius aut* Iouem, *aut capram* Amalth*æam: concedet uero & hoc, ut unam materiam ita unam communem formam eſſe rerum omnium, nec interioribus formis, ſed externa effigie tantum res inter ſe diſcrepare uniuerſas.* Aut *ſi quis euidentia ueritatis, quæ hoc abſurdum redarguit, coactus, idipſum etiam reiecerit, & contenderit in creatione materiam prorſus abieciſſe primam ac propriam formam, ut pateret nouis & differentibus, quæ fuit igitur illa prima forma & materiæ propria, quoue abijt & euanuit de ſuo ſubiecto depulſa, & cur eſſe deſijt, ut maxime cum* Platone *conſtituamus in prima cauſa, ſcilicet æterna mente, ὡς παραδειγμάτων εἴδη & uelut alueum formarum contrariarum huic primæ formæ, à quibus generationum ſit cauſa*

&

& origo, ne inficiamur, quod constet ortus rerum contrarijs. Si itaq; cœperunt esse res inde, quod prima causa excussa de materia illa ipsius propria forma, quæ insuit ἐνέργεια, aut iam denudatæ induxit simul totam congeriem formarum, omnium sed distinctarum, aut discerptas partes singulas peculiaribus uestiuit formis, remansit tamen illa prima forma in suo subiecto δυνάμει, quæ ubi circulo generationum & corruptionum peracto sese rursus exeruerit, elidet inde has rerum diuersas formas. Vnde in primam redibit faciem eamq; unam & simplicem tota hæc rerum uniuersitas. Id uero præterquam quod aduersatur sacræ doctrinæ testimonijs, per sese etiam absurdum est & falsum, & physicis principijs minime consonum. Si uero uniuersis simul illa fuit expressa formis ἐνέργεια et non una propria, extiterunt res, antequam fingi formariq; de materia cœperunt, & sublatis initijs atq; exordijs rerum inuehitur æternitas.

Iure ergo reprehendit Aristoteles Platonis sententiam, etsi hanc Plato amplexus præ cæteris fuisse uidetur, ne discederet à doctrina maiorum de mundi ortu, quorum censet assentiendum esse & acquiescendum hac de re testimonijs, ut qui exordijs rerum propiores, certiora & exploratiora de suæ originis principijs cognouerint.

Rursus

Rurſus procul errat Ariſtoteles, dum æternitatem tribuit & materiæ & mundo: huic quidem, contra Platonem: utriq;, contra ſacræ doctrinæ euidentia & illuſtria teſtimonia. Etſi enim Platonica recte reijcit de materia exiſtente ἐνεργεία, non recte tamen & ſuam δυνάμει οὖσαν ὕλην, de qua extruit res uniuerſas, & ortum rerum inde ducit ab æterno, eo quod rationi conſentaneum non ſit, materiam δυνάμει exiſtentem, ſuo ſeſe nixu et uiribus ſuis, absq; formarum præſidio & ui gubernatrice ab æterno ſuſtentaſſe, uel ſi fota fuit atq; conſeruata à prima cauſa, congruum tamen non ſit illam huius ἐνέργειαν ab æterno quieuiſſe ſine motu omni ac mutatione, & abditas in ipſa ac latentes formas rerum omnium ab æterno preßiſſe atq; cohibuiſſe, uel adeo ipſam primam cauſam, quam præſtantißimam ac perfectißimam eſſe neceſſe ſit, ab omni ſeſe effectione continuiſſe. Falſum eſt utrunq;. Nam neq; materia δυνάμει extitit ab æterno, ſed ex nihilo creata eſt atq; effecta cum rebus ipſis. Ipſe dixit & facta ſunt, inquit Pſalmus. Et in Geneſi dicitur. In principio creauit Deus cœlum & terram, id eſt, ex nullo prægrediente uel præexiſtente principio. Neq; Deus eſt agens brutum & naturale, ſed omnipotens, ſapientißimum, liberrimum, qui cum uult, agit, & rurſus ſuſpendit aut inhibet ac continet actionem, cum uult. Falſum

eſt

est itaq; & tertium de mundi æternitate, quam inde Aristoteles detexit. Estq; rerum creatarum omnium causa προκαταρκτικὴ libera æternus pater: δημιουργικὴ æternus filius λόγος καὶ εἰκὼν patris: τελειωτικὴ spiritus sanctus, ut hæc in Ecclesia declarantur.

Cum ergo dicitur Deum condidisse omnia ἐκ τῶν μὴ ὄντων, sicut & Paulus ad Romanos inquit, καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, non intelligantur ex Aristotelicis disputationibus τὰ οὐκ ὄντα κατὰ συμβεβηκός. Distinguit Aristoteles inter οὐκ ὂν καθ' αὑτὸ & inter οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκός, & alibi inter ὂν ἐνεργείᾳ & ὂν δυνάμει. ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος καθ' αὑτὸ & ἐκ τοῦ ὄντος ἐνεργείᾳ, nihil inquit gigni aut fieri posse, quod illud prorsus nihil sit. oportere autem in generatione omni & substantiæ alicuius constitutione subijci aliquid, quod illud non sit quod gignitur, sed mutationes sustineat omnes & cum susceptis formis coalescat in illud, quod fit & gignitur: hoc uero genitum & absolutum sit ante. Sed ἐκ τοῦ οὐκ ὄντος κατὰ συμβεβηκὸς seu ἐκ τοῦ ὄντος δυνάμει, qualem fingit esse materiam primam, uult posse fieri aliquid, ut hoc posito discrimine astruat & tueatur ueritatem princicipij physici, Ex nihilo nihil fieri. Non itaq; intelligatur τὸ οὐκ ὂν de eo, quod est οὐκ ὂν κατὰ

συμβε-

συμβεβηκός. sed simpliciter intelligatur de eo, quod prorsus nihil est, uel per se, uel per accidens. De materia creata assentior recte dici, quod sit οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκὸς, καὶ ἐγγὺς ἤ πῶς οὐσία, ut loquitur Aristoteles seu ὂν δυνάμει, et comune fundamentum ac ceu basis prima & perpetua rerum nascentium atq; occidentium, quæ et genitis rebus atque absolutis includitur ὡς ἐνυπάρχοντί, & destructis his uicißim, non simul extinguitur ad nihilum redacta, sed quasi suo consistens nutu fultuq;, dimißis formis, quas corruptio demolitur atq; excludit, motu momentaneo protinus asciscit alias, quas generatio inducit. Inde uero quomodo æternitas materiæ deducetur? Vulgo τὸ οὐκ ὂν καθ᾽ αὑτὸ uocant nihil negatiuum: τὸ οὐκ ὂν κατὰ συμβεβηκὸς, nihil priuatiuum, quod significet defectum formæ in materia, quæ si absit, materia perfecta completaque substantia non sit, sed cum forma coniuncta primum constituat & absoluat substantiam. Principium uero physicum, quo dicitur, Omnia quæ sunt & fiunt, ex aliquo ortum habere suum, & ex nihilo non fieri aliquid, locum habet in natura creata, quæ ad eum est constituta modum, ut quæ iam nascuntur & fiunt, non ex nihilo prodeant, sed ex materia aliqua conficiantur. Sed redeo ad principia.

Expressus est hic creationis ordo, & hæc cor-

porum primorum formatio discretioq; in genesi. Cum enim absoluta terræ cœliq; fabrica, dicitur Deus accendisse lucem in æthera perspicui tractus parte, quod firmamentum est, & discreuisse inter noctem & tenebras, significatur hoc discrimen inter ætheræ regionis naturam lucidam, in quam initio lux diffusa fuit atq; expansa certo modo, & inter elementarem luce carentem, cuius una pars opaca tota, altera cœlesti luci tota remansit peruia. Rursus cum dicitur in Genesi, fiat firmamentum, alterum exprimitur inter æthe ream regionem & elementarem discrimen, quo indicatur, non tantum τὸ πεπυγνήμενον τῆς φύσεως καὶ συστάσεως cœli, id est, fluidæ mollisq; essentiæ concretio fixioq;, ut ita dicam, in consistentem soliditatem, sed & τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀμετάβλητον, quod cœlum non debuit subiectum esse ijs motibus & affectionibus, quas perpetua uicissitudine permutatim subeunt ac sustinent elementaria, quæ & intereunt & renascuntur, & in alias uertuntur species, & habitudines mutant suas atque affectiones accretionibus, diminutionibus, alterationibus, leui occasione facillime, uel ordine naturæ, uel præter ordinem naturæ alijs de causis. Quare recte & concinne inter principia rerum elementarium Aristoteles collocat στέρησιν seu priuationem. Coniunxit hanc enim materiæ elementari Deus, ut esset causa mutationum, quibus

bus ordinatis, regularibus & constitutis, non incertis, aut uagis, aut fortuitis ac temerarijs obnoxia esse uoluit elementaria, sicut in cœlestibus connexionem formæ cum materia ἀχώριστον καὶ ἀδιάσπαστον esse uoluit, et ab illis mutationib. immunem, quibus hic coalitus dissoluitur ac diuellitur. Etsi autem priuatio nec specie differt à materia, nec principium per se est, sed est in materia nuda & rudi, id est, exuta atq; expoliata formis omnibus, præter defectum & absentiam formarum, appetitus quidam earundem, & inclinatio propensioq; atq; impetus ad has asciscendas & adipiscendas, & ἐπιτηδειότης seu aptitudo ad adeptas & acquisitas formas suscipiendas ac complectendas (δυνάμει enim omnium formarum capax est materia.) nec manet priuatio in corpore composito nisi δυνάμει, sicut ab Aristotele hæc erudite disputantur, tamen est principium per accidens, & causa mutationum, quæ materiæ accidunt, non πριχυλικῆ sed στερχ᾽ὑλικῆ, propter quam materia ueteres formas dimittit & abijcit: nouas appetit assumit & induit.

Cum itaq; et in firmamento lux accensa, et huius naturæ ab elementari materia distincta, et terra eruta esse atq; explicata ex aquis intra destinatos alueos collectis, artificio & consilio admirando sapientissimi opificis, sequuta mox est et in elementari orbe distinctio reliquarum qualitatum

præter

præter opacum & perſpicuum, quarum contraria in ſeſe mutuo actione cientur atq; efficiuntur mutationes: commixtione uero ac commoderatione mixtorum corporum conſtituuntur κράσεις καὶ δυνάμεις, & conſeruantur. Qui enim de cœleſti luce refulſit ſplendor radiorum proiectu, terræ colluſtratæ ac fotæ cæteriſq; contiguis elementis calorem impreßit uiuificum, quo caruerant illa ante lucis comunicationem, ſolis ſiccis humidiſq; & frigidis qualitatibus contenta. Incaluit etiam & uelut efferbuit ex rapidißimo motu & circumactu orbium cœleſtium, quos ante ſtellarum corpora cum ipſo firmamento abſolutos fuiſſe, & ad motum continuum perpetuumq; incitatos ex mentione diſtinctorum ſpaciorum diei ac noctis primi diei creationis conijcio: Ex eo ergo motu efferbuit ſuprema pars aeris elementaris, quæ tenuitate ac perſpicuitate reliquum aerem terræ & aquis propiorem longe uincit. Extitit ergo inde & eorum corporum, quæ quadripartita diſtinctione elementa uocantur à philoſophis, ignis, aeris, aquæ et terræ: et primarum qualitatum, ut nominantur, calidi, frigidi, humidi et ſicci diſtinctio. Vt terra eſſet craſſa et opaca, arida ſicca et frigida. Aqua purior & tenuior terra, perſpicua, frigida & humida, Aer rurſus tenuior & limpidior aqua, et propter tenuitatem ſubſtantiæ tum humidior, tum calidior, utpo-

te quæ calorem à reflexis cœli radijs coactisq; emanantem promptius admittit & recipit. Tenuißimus omnium ignis, ac magis perſpicuus aëre, & calidißimus ὑπερβολῇ τινὶ τοῦ θερμοῦ καὶ διορ ζέσει ex uicinitate orbium cœleſtium. Et niſi acceßiſſet calor opifex, nec cum humore terra res naturales reliquas corporaſſet, nec corpus easdem animaſſet.

Hoc modo præparatis atq; abſolutis miranda uarietate primis & ſimplicibus elementis omnium corporum, tandem reliqua inde comparauit & finxit corpora. cœlum ſtellis exornauit conflatis ex lucida cœli materia in finito numero & uarietate. Terram plantis ueſtiuit, & compleuit animantibus, aquas piſcibus: aerem uolatilibus. Et cum elementaribus cœleſtia coniunxit tali ſympathia atq; conſenſione, ut cœli lumine elementaria afficerentur, uiuificarentur, uegetarnetur, incitarentur ad ordinatos ac uelut ad numeros compoſitos motus, & plane abſoluerentur.

Eſt autem cœlum corpus orbiculare & ſphæricum, à Deo omnipotente immenſa ſapientia, uerbo, ex ἐνεργεία perſpicuo, id eſt, materia ſumme perſpicua ac tenui, & luce perfuſa, quod præformarat ex nihilo, concretum denſatumq; & politum exacte ac leuigatum, tornatiliq; rotunditate formatum ac ceu diſſectum in compagem ſolidiorem

diorem plurium ac distinctorum orbium, uelut excauatorum, instar lucidißimarum ac firmißimarum membranarum & exacta politura nitentium, expertem qualitatum elementarium, & immunem à motibus illis & mutationibus, quibus obnoxia est natura inferior, hoc fine, ut distincti orbes uariatis admirabili lege & ordine motibus, affixa ipsis stellarum corpora sine cessatione circumagant, quod corpus ut de omnipotentia fabrefactum est & absolutum tali perfectione, sic ubi periodus circumacta fuerit, de qua conditori constitutum est, ad ipsius iussum colliquescet rursus instar fumi, ut inquit Esaias, *& renouabitur.*

Lucida cœli corpora sunt partes suorum orbium globosæ, perspicuæ & lucidæ, densiores orbibus, cum mole coactæ materiæ perspicuæ, tum copia complicatæ lucis, ideoq; uisui ut orbes ipsi non peruiæ, formatæ ex eadem cœli simplicißima & purißima materia & perfectißima politura nitente, contracta primum ad certas orbium partes maiore copia & mole atq; concreta, non eadem ubiq; sed differente, & in solidiores orbes conglobata cum certo demenso lucis, hoc fine, ut collectam hoc modo & distributam certa proportione magno opificis consilio lucem primam spargant quoquo uersus, tali discrimine, ut sol fons sit primus ac præcipuus & ὄχημα τοῦ πρωτογόνου φωτὸς, *& conceptæ lucis fulgore, cum elementa-*

rem orbem collustret ac compleat, tum lunam & stellas reliquas, suæ quidem lucis certo demenso imbutas, sed rariore, magis illuminet ἀνακλάσει & διακλάσει aspersorum radiorum, & motu suo ac lumine diurna atq; annua dimetiatur & distinguat spacia. Luna uero solaris luminis defectum nocte compenset, & menstrua interualla definiat ac temperet: Cum utroq; lumine reliquæ stellæ errantes & inerrantes suis circumuectæ orbibus uarie afficiant orbem elementarem. De hoc fine dicitur in Genesi, condita lumina ut sint in signa, in tempora dies & annos, ut luceant in firmamento & illuminent terram: Et de stellis dicitur, ut luceant super terram, & præsint diei & nocti, & diuidant lucem & tenebras. Horum lucidorum corporum solem quidem & lunam φωστῆρας φῶτα & lumina: Reliqua stellas Deus uocauit. In hoc domiciliũ hoc modo fabrefactum & distributum collocauit Deus hominem conditum ad imaginem suam, & ad uitam non fragilem & caducam sed æternam, ex duabus diuersis naturis miranda societate copulatis, corpore figurato ex elementis, & in hoc indito atq; incluso alia multo præstantiore ac diuiniore natura spirituali, intelligente, libera, quam animam uocauit. Huius & usibus accommodauit atque attemperauit præcipue, & subiecit dominio atque imperio uniuersas naturas reliquas. Propter hunc

hunc .n. fabrefecerat reliqua, ut ab eo coleretur ac celebraretur uera obedientia, & ut uicißim suam illi bonitatem impertiret, & curriculo decurso ex hac uita transferret eum ad æternam ipsius consuetudinem, in qua se coram illi ostenderet & comunicaret. De his omnibus absolutis dicitur in Genesi, Et uidit Deus omnia, quæ fecerat, & erant ualde bona, id est, Deo placentia, absoluta, ἐυτακτὰ, congruentia ad ordinem in mente diuina, consentientia inter se, & destinata ordinatis & necessarijs usibus. Hæc bonitas rerum diminuta nunquam fuisset aut labefactata, si in sua perstitisset homo integritate. Sed cum is sua se uoluntate, libere, diaboli persuasu, uiolata obedientia debita, à Deo auertisset, iratus Deus maledixit naturæ, & incidit in denunciatas ante pœnas & calamitates genus humanum. Hæc maledictio non destruxit quidem naturam totam, sed pulcherrime constitutum turbauit ordinem, & dissoluit harmoniam, & fregit uires rerum atq; attriuit perfectionem. Hinc ἀναρμοσία extitit rerum creatarum, quam consequutæ sunt mox inter cætera illæ ἀντιπάθειαι & dissensiones superiorum & inferiorum corporum, et superiorum partim contrariæ prioribus, partim languidæ et imperfectæ in deprauatam hominis naturam actiones atque effectiones. Hinc quidquid est in orbe terrarũ ἄτακτον ἀκατάστατον

et confuſum, ruensq; ſine ordine et modo: quidquid mutilum, uicioſum, enorme, prauum, et languidum emerſit. Hac materiæ elementari inflicta labes eſt, quam conſequuta ἀδυναμία ciet impetus et parit motus uagos labantes inſtabiles. Huius cauſas cum non intelligerent philoſophi, aliqui ex illis omnia naſci et interire, et ferri ac ruere caſu & temere ſine aliqua prouidentia, ut Epicurei: Alij neceſſaria quadam & immutabili lege euenire talia, occulta aliqua cauſa ſingula neceſſario ſic diſpenſante, contenderunt, ut Stoici. Alij ſaniores cauſam omnis ἀταξίας in talem materiæ elementaris conditionē retulerūt ac proprietatem, quam habuerit ab æterno, cum unde uel ipſa ceperit uel hanc contraxerit labem oſtendere non poſſent, & nihil tale cœlo accidere animaduerterent, ut Platonici et Peripatetici, et diſcerni neceſſe eſt inter naturam creatam, & hanc ἀταξίας labem, quæ poſt acceßit, cuius à nobis cauſa orta eſt, quæq; creſcit indies, aucta cum ſeneſcentis naturæ inualeſcente imbecillitate, tum hominum malitia & diaboli impulſu.

Etſi turbatus eſt igitur pulcherrimus & ſapientißime conſtitutus ac diſtributus ordo rerum, non euerſus tamen eſt penitus. Fiunt multa ἀτάκτως et confuſe. Videntur et caſu ac fortuito aliqua accidere. Sed non omnia. Voluit reliquum eſſe aliquid de primo & perfecto ordine Deus,

quod

quod conseruat, & prouidet ac præstat, ne maior fiat labes ac deformior. Multa corrigit & emendat, mutat multa, & plura longe quam quisquam nostrum animaduertat. Itaq; & nunc etiam totum hoc mundi systema ad globi figuram conformatum, non una et simplici, sed duabus diuersissimarum naturarum partibus constat, quarum quæ conuexæ et extimæ superficiei propinqua, ambitu laxiore alteri circumducta, stellas earumque complectitur orbes ordine distributos pulcherrimo, ea expers est omnis mixtionis et peregrinarum aut inter se pugnantium qualitatum, nec ullis obnoxia mutationibus aut affectionibus, sed uni perpetuæq; alligata sorti, in qua ex purissima et tenuissima luce octo distincti orbes exactissima rotunditate uelut tornati, ex eadem sed copiosiore et compactiore luce conflata sibiq; infixa stellarum corpora perpetuis motibus circumuehunt. Eorum motuum unus simplex, rapidissimus, & octo orbibus communis, eosdem diei noctisq; spacio omnes quotidie circumagens, stellas producit in conspectum, & rursus occultat ex conspectu sub occasum demersas.

Alter uarius & singulis orbibus peculiaris est ac proprius, quo tum ad septentrionem scandunt, & per ardua enisi, ab ea meta flecti incipiunt ac digredi ad austrum, tum incitantur aliàs, atq; accelerant, aliàs uelut impediti lentius prouehun-

tur, alias in consequentia feruntur, nonnunquam retorquentur, quandoq; ad aliquod tempus uelut insistunt, attolluntur aliàs in sublime, & rursus ex alto paulatim per præceps aguntur deorsum. Volutatæ his circa terram motibus stellæ concurrunt, & rursus disiunguntur, prætereuntibus illis, quarum orbes ut arctiore includuntur ambitu, & breuius decurrunt curriculum, sic conuertuntur uelocius, in eoq; circumactu secundum interuallorum proportiones diuersimode inter se copulantur radijs suis ac configurantur, & lumine ac motu in subiectis elementis cient, miscent, ac temperant primas qualitates : congressu uero ac configurationibus diuersis uariant easdem exacuendo & hebetando, ut infra dicemus.

Elementa mixta constituunt corpora non confusa συγχύσει, *aut coagmentata uel coaceruata* συνθέσει, *sed uera & analogica* μίξει *complicata inter sese atq; coacta* ὅλα δι' ὅλων *Nam & mutua suarum qualitatum pugna contentioneq;, & cœli stellarumq; uiribus uelut retusa, fracta, ac subacta, mollescunt, depositaq; uehementia qualitatum se mutuo complectuntur ac uelut coacta & glutine aliquo coagmentata coalescunt, tum calore symmetro, qui cœlesti* ἀνάλογος *est, tum stellis ipsis hanc copulationem* τῶν οὐσιωδῶν *partium in elementis gubernantibus & consumantibus.*

bus. His ſic iunctis ac glutinatis inter ſe partibus, quæ ſua ſubſiſtunt ſponte, mox ſimul etiam, quæ iis inhærent qualitates, ut præcedentibus ſunt hebetatæ & exæquatæ motibus, ſic temperantur ac ſociantur ſymmetria mixto conueniente, materiæq; colligantur & cohæreſcunt. Ex utriuſq; tandem ſymmetrica nimirum qualitatum inter ſe commoderatione directa ad certam formam, coalituq; cum materia, exit ceu harmonia ὀυσιώδης forma ſpecifica, quæ tanquam ὀυσιώδης σύνδεσμὸς, diuinus, abditus ſenſibus, νοητὸς, tum nectit, glutinat, ac continet temperatas inter ſeſe & coaptatas materiæ qualitates, tum ceu ultimo ornatu accommodato, expolit, conformat & abſoluit mixtum, quam ſi perſpiceremus, exacte naturas ipſas, actionum & uirium mirandarum fontes, penè ſtupendas conſenſiones & diſſenſiones inter ſe rerum intelligeremus. Sed latet hæc abſcondita à conſpectu ingeniorum noſtrorum, & obducta atq; inuoluta qualitatum multiplicium uarietate. E ueſtigio enim cum forma certa qualitatum & congruens temperies uelut agglutinatur mixto. Immediate comitatur, imo fere præcedit, ſed cum ipſa forma completur ac perficitur, κρᾶσις primarum qualitatum, aut quæ abſolute exquiſiteq; εὔκρατος eſt κατ' ἀναλογίαν ἀριθμητικὴν, ut nulla uincat & dominetur qualitas, aut reſpectu mixti, proportione geometrica. Harum com-

moderationi cæteræ respondent, quarum quædam propiores materiæ, quod origo earum ἐκ τῆς παθητικῆς ἀρχῶν τῶν σωμάτων, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ, ab Aristotele σωματικὰ παθήματα et παθητικαὶ ποιότητες nominantur. Quædam formæ congruunt & seruiunt, quarum ministerio efficax est illa, suasq́; promit et exercet uires. Latet uero et materia ipsa accidentibus obruta, nec nisi ratione et intellectu, cogitata nimirum elementorum inter se transmutatione, quam in subiecto aliquo fieri necesse est, et consideratis artificum exemplis, quæ naturam imitantur, percipitur. Quare et Aristoteli tantum est κατ᾽ ἀναλογίαν ἐπιστητή, et Platoni νόθῳ λογισμῷ comprehenditur.

At τῶν σωματικῶν παθημάτων, alia ἐν τελεχείᾳ existunt, quæ uelut habitus sunt corporum, ex uaria humidi ac sicci commixtione à calore producta, ut rarum densum, graue leue, asperum lene, durum molle, crassum tenue. uiscidum friabile. Alia tantum κατὰ δύναμιν ἢ ἀδυναμίαν, quorum ratione aliæ species aliter afficiuntur ab alijs causis. Huius generis illæ sunt qualitates, quarum ratione mixta magis minusue ad patiendum apta comperiuntur, ut πηκτὸν ἄπηκτον, quod sistitur aut concrescit facile, aut non coit. τηκτὸν ἄτηκτον, liquabile nō liquabile. καμπτὸν ἄκαμπτον, flexibile inflexibile, & cæteræ.

Formæ

Formæ adſunt, Primæ qualitates, ipſi attemperatæ, & ſecundæ ex mixtione primarum propagatæ multiplici diſcrimine: aliæ enim propius accedunt ad primarum qualitatum uim, aliæ etſi minus harum naturam referunt, tali tamen ſunt ui præditæ, quam ex primis ortam euidenti ratiocinatione colligi poteſt. Tertiæ quoq; & occultæ, quæ formarum ſubſtantiæ ſimiliores & propiores, & immediate annexæ, eo minus cognoſci exploraríq; ſenſu poſſunt, quo à primis abſunt qualitatibus longius. De harum origine alij aliter diſputant: quidam à ſtellis proficiſci, quidam ex qualitatum primarum tali temperie unà cum formis ipſis produci innaſciq; mixto uolunt.

A formis & qualitatibus primis ſecundis uel occultis συμπάθειαι ſunt & ἀντιπάθειαι rerum, Maior eſt occultarum uis, ut quæ propius formis adſunt & exactius congruunt. Per has enim admirando modo in res diuerſiſsimis diſiunctas à ſe interuallis uires actionesq; ſuas diffundunt atq; extendunt. Sed uelle inquirere quæ ſit harum natura, qua ui cieantur, quomodo uim ſuam peragant, eſt rem tentare impoßibilem. Sic Deus condidit naturas, & certis eas diſtinxit formis, quibus uires indidit certarum actionum effectrices. Atq; ut formas ignoramus, ita uix unquam quæ ab his fluunt ac dependent, occultarum qualitatum naturas perueſtigabimus & aſſequemur.

Porro

Porro & mixtorum non unum est genus. Alia neque ab omnium constituuntur elementorum coitu & commixtione, neque eorum, quæ accedunt, immutatione connexioneque exacta & durabili: sed ut uelut ex elementis duobus terra & aqua resolutis atque extenuatis in halitus ui cœlesti producta sunt leui conuersione, sic in eadem paulum uicißim immutata reuertuntur. Huius generis meteora sunt. Alia ex terreis & aqueis partibus calore uel frigore concretis duratisue existunt, ut foßilia corpora. Alia ex omnibus mirifice temperatis in unam massam speciei συμμεικτὸν, ut plantæ, animantia, homines, quorum ex elementis constitutio conflatioq; & si non apparet, formantur enim ex seminibus tum ea ui formatrice, quæ seminibus inest, & locis accommodatis, tum cœli uirtute: tamen seminum ex elementis origo est. Hæc quamdiu tenorem eundem aut modum seruant, notoq; nobis & consueto progrediuntur ordine, consueta suiq; similia pariunt ac producunt. Cum (ut ita loquar) titubant aut exorbitant, aut diuina ut quæ uniuersa regit, administrat, informat, efficit, aliaue ualentiore, ad nouas inusitasq; effectiones commouentur: insueta nouaq; nasci consueuerunt, quæq; admirationem & quasi fœditatem habent, eoq; ipso, quod instare casum rerum quempiam, pro illius nouitatis natura in quamcumq; partem arguunt, mentes nostras

in ſingularem expectationem conijciunt, aut metu perturbationibusq; replent.

Ex utrorumq; conſideratione diuerſa nata diuinationum genera. Conſuetarum effectionum contemplatio φυσιολογικόν, *inuſitatarum & nouarum* τερατοσκοπικόν *peperit.*

φυσιολογικόν *ordinem connexionemq; cauſarum phyſicarum remotarum et propinquarum, naturas, uires, effectiones, conſenſionesq; earundem inter ſe, aut repugnantias & diſsidia ac contentiones, inq; utriſq; corporibus ſimplicibus & mixtis qualitates utraſq;, et harum inter ſeſe congruentiam uel diſcrepantiam, cæteraq; accidentia ſcrutatur & penſitat, indeq; & ipſas rerum naturas æſtimat, & de ſequuturis coniectat effectionibus.*

Nec fere cognitiones noſtræ, quantumuis certo explorateq; comprehenſæ, quidquam ſunt aliud, quàm quædam ex effectionibus notisq; in ſenſus incurrentibus, de interioribus atque abſtruſis uiribus rerum diuinationes & coniectationes: & uiciſsim ex animaduerſis ſignorum effectuumq; ductu atq; indicio, compertisq; certo uiribus, ratiocinationes de ſequuturis effectibus, cum uelut de præuiſis à longe cenſuram agimus.

Differentias tot fere habet, quod obiectorum diſcrimina rerum natura continet. Stellas Aſtrologia, Meteora μετεωρολογικὸν ἢ μετεωροσκοπικὸν

πικὸν

πικὸν Plantas φυτοσκοπικὸν, Animantia ζωοσκοπικόν, Homines φυσιογνωμοσύνη appellata, μετωποσκοπικὸν, χειροσκόπικον ἢ χειρομάντεια, & quæ expoſitæ ſunt ὀνειροπολία καὶ σημειωτική, ſed ſuo modo & ſuas notas ſingulæ exquirunt ac contemplantur. Ad μαντικὴν eatenus pertinent, quatenus ex ſignis interiori rerum naturæ conſentientibus, uiribusue obſeruatis ac notatis de perpetuo plurimarum effectionum conſenſu impendens aliquod aut conſequuturum præ diuinant. quod uel indicijs certis res ipſæ præmonſtrant, uel ſua ui conficiunt atque exequuntur.

Meteora uſitate uocantur corpora imperfecte mixta, nata præcipue in ſublimi ex uaporibus uel exhalationibus eductis eleuatisq́; aſtrorum ui & calore de ſiccioribus terræ locis aut humidis & irriguis, ſed extenuatis, caloreq́; aut frigore in igneam aeream uel aqueam ſubſtantiam commutatis.

Terra cum aſperſis atq; infuſis aquis in unum conglobata corpus, mediam tenet mundi ſedem atque infimam, in quam feruntur cuncta. Nam & cœleſtium corporum radij in eam rectiſsimo procidunt lapſu, & quidquid diutius aer ſuſtinere nequit, ſuopte impulſu relabens uel procumbit in terræ conuexum, uel ipſi ſe inſinuat. Vaporum ipſa eſt halituumq; uelut penu ac nutricula.

la. Solis enim cæterorumq́; fota, ſucta, et mulſa radijs, quos ex aere demiſſos excepit ac combibit humores, quosue aut ſibi inſitos, aut infuſos extrinſecos celat, extenuatos in halitus aßidua uicißitudine remittit. Eorum uero omnium, quæ è terra aquisq́; euaporant, halant, aſpirant, ſurſumq́; perferuntur: receptaculum eſt aer, qui terram & aquas ambitu ſuo complectitur. tractus eius altiores feruent, in quem aridiores calidioresq́; perferuntur halitus: frigent humiliores, ubi craßiores reſiſtunt et humiliores. Vtrosq; immutatos calore aut frigore, aut à ſole ſtellisue diſcuſſos moxq; diſſolutos, terra rurſus accipit, alterna uicißitudine ad hunc modum ultro citroq́;, nunc exorbens illos, nunc contra expirans atque euomens. Conſtabitq́; hæc regerendi admittendiq́; alternatio tamdiu, quàmdiu cœli circumactu ſtellarum circa terram uolutabuntur corpora. Ex hac terrarum diſparili aſpiratione meteororum origo, quorum ob materiam, locum, & efficientem cauſam formæ ſunt diuerſæ.

Nam aut ſimplices ſunt aut compoſitæ. Simplices aut ignitæ, aut aereæ, aut aqueæ. Compoſitæ his mixtis conſtant. Diſcrepant & materia, materiæq́; copia uel paucitate, ſitu, qualitatibus, calore, ſiccitate, humiditate, craßicie, tenuitate, lentore, friabilitate, raritate, denſitate, & compactione, pinguedine, ariditate, leuitate, grauitate, alijsque

que huiusmodi: Quædam ex his incenduntur & ardent: Quædam non ardent, sed tantum lumine perfundi et lucere aut colore aliquo tingi uidentur. Differt ignis elementum à flamma, quæ est uel πνεύματος ξηροῦ ζέσις uel κάπνος ἐκκαιόμενος, ut Aristoteles inquit, Etsi uerum is & proximum flammæ subiectum non definiuit. Omne enim quod è mixto calore attenuatum & resolutum exhalat, uel ἀτμὶς est uel ἀναθυμίασις, id est, halitus uel expiratio. ἀτμίδα edunt aquea, uel in quibus aquea humiditas uincit & redundat: ἀναθυμίασιν terrea. Rursus ἀναθυμίασις omnis aut est πνεῦμα aut καπνὸς aut λιγνὺς aut κνισσὰ, id est spiritus, fumus, fuligo uel nidor. In spiritu siccitas excedit modico aqueo humido imbuta. In fumo siccum terreum crassius est, copiosiore aqueo humido dilutum. In fuligine siccitatem copiosiorem rarius humidum, idq́; aereum pingue et lentum: In nidore rariorem siccitatem humidum aereum uberius & cum sicco exactius mixtum complectitur. Ex his diuersis exhalationum generibus ἀτμὶς & πνεῦμα atque καπνὸς, si aut siccitas insit ipsis nimia, aut exuberet aquea humiditas, φλογιστὰ non sunt. Sed uerum flammæ subiectum & proximum, (quod quidem semper est mixtum) est ἀναθυμίασις uel λιγνυώδης uel κνισσώδης, quarum exhalationum utraque cum sicco terreo humi=

humiditatem pinguem aeream ſed diuerſam & diuerſimode commixtam habet. Incenditur autem & ardet talis exhalatio, cum calor feruidus diuellit & ſeparat in ea partes ἑτερογενεῖς, & perſpicuas aereas ex opacis terreis aliquantulum euolutas atq; explicatas colligit, quæ quidem & ſua natura poſt ſeparationem ſeſe diffundunt ad ambitum extimum, terreis in imo reſidentibus. Lucet autem ardens flamma non ex ſola perſpicui ab opaco ſeparatione collectioneq;, ſed ineſt omni mixto δυνάμει aliquid lucidi ſplendoris cœlo cognati, quem lumen cœleſte ſubactæ à ſeſe ac temperatæ materiæ elementari imprimit & ceu innectit, hic ſplendor per explicatas & ſolutas perſpicuas partes refulget.

Materia ex qua fiunt, ſunt ἀναθυμιάσεις, Genera earum duo diſtincta, Humida uocata ἀτμίδες, halitus: Sicca ἀνώνυμα, ſed à genere ἀναθυμιάσις ſæpè uocantur. Ariſtoteles his generis nomen ſæpe tribuit, ut cum utraſque diſtinguit, inquiens, ἡ ἀτμὶς ὕδατος διάκρισις ἐστὶ, ἀναθυμίασεις θερμαινομένης τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Item, τῆς ἀτμίδος φύσεως ὑγρὸν καὶ θερμὸν, ἀναθυμιάσεως δὲ θερμὸν καὶ ξηρὸν, καὶ ἐστὶν ἀτμὶς μὲν δυνάμει οἷον ὕδωρ, ἀναθυμίασις δὲ δυνάμει οἷον πῦρ. Vtrumq; diſcrimen καθ᾽ ὑπεροχὴν accipiendum.

neq; enim ſiccum ab humido, nec humidum à ſicco abeſt.

Rurſus ἀναθυμιάσεις *aut pinguedinem iunctam habent, lentoremue uiſcidum flammis concipiendis alendisq; idoneum & accommodatū, qualis ſulphuri ineſt & quæ* κνισώδεις *ſunt aut* λιγνυώδεις: *aut his carent, ut quæ* καπνώδεις, *tantum aut* πνευματώδεις *ſunt.* τῶν ἀτμίδων *multiplex ſecundum qualitates differentia. Exhalationes uiſcidæ incenſæ in ignita uertuntur meteora, ſiccæ non accenſæ, ſed agitatæ aërea cient· halitibus ſeu uaporibus frigore aut addenſatis, aut concretis, aut conglaciatis aquea proueniūt. Vtrique ſed ſcorſum quilibet uelut tincti & colorati* ἀνακλάσει *radiorum fulgorisue emiſsi à ſtellis, aut cum lapſu ardentium exhalationum uelut fiſsi ac diuulſi in hiatus dehiſcunt & uoragines, uel ipſi flagrantes tractus ceu diſpeſcunt nigri cœruleiue coloris ſeſe ignibus ingerentis ſpecie:* τῶν φασμάτων *uarias exprimunt formas. Iuncti utriq; compoſita procreant meteora.*

Ignita aut ὑπεκκαύματα *ſunt aut* φάσματα. ὑπεκκαύματα *ex inflammatis & ardentibus fiunt exhalationibus in ſublimiore aut calidiore aëris ceu promptuario. Modus inflammationis duplex ab Ariſtotele traditur, cum inquit,* ὅτε ὑπὸ τῆς κινήσεως ἡ ἀναθυμίασις ἐκκαιομένη γεννᾶ αὐτά, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ διὰ τὸ ψῦξιν συνισταμένου

σαμένου ἄθροος ἐκκρίνεται καὶ ἐκθλίβεται τὸν θερμόν.

Ex hoc numero ſunt, αἱ διαδρομαὶ τῶν ἀστέρων, ἢ διάττοντες, traiectiones, ſeu tranſcurrentes & euolantes ſtellæ. δάλοι faces. καιομένη φλὸξ ὥσπερ ἐν ἀρούραις καιομένης καλάμης, ſtipulæ ardentes. αἶγες, capræ. δοκίδες, trabes. σάλπιγγες, tubæ. πίθοι, dolia, Cometæ. Ignes quas antiquitas Caſtori conſecratos & Polluci, ſi ſolitarij illuceſcerent, inq; malis nauium inhæreſcerent, aut deciderent in ima carinæ, ut graues noxiosq; metu ac terrore: ſi gemini ferrentur, ut ſalutares proſperiq; curſus prænuncios, læticia excepit. Differunt hæc cauſarum efficientium ui atq; efficacia. Longe ualidior enim potentiorq; uis ſtellarum, & plurium quidem fortius in ſuas actiones incumbentium, ſiue coeant in cœlo, ſiue ex interuallis certis uires collatas iunctasq; intendant ac dirigant in rem eandem materiam, cometarum præparat, euehit, coaceruat & intendit impellitq; quàm cæterorum.

Differunt & materiæ copia, poſituq; eiusdem ac collocatione, prout uel congeſta in aceruum conglobatur: uel fuſa aut dilatatur aut extenditur in longum, tota aut aliqua parte ſui: uel continua coagmentatione agglutinationeq; materiæ attractæ in corpus cohæreſcit continuum: aut in plures ſcinditur portiões: aut æquabili cõſiſtit coaleſcit-

que craßicie: aut alibi denſior compactiorq́;, rarior alibi et ignibus plus peruia euadit: qualitatibus deniq; ſupra expoſitis aut motu, pro ut uelut impulſu raptuq́; ſiderũ trahitur, uel uentis propellitur, uel agitatur aeris circumfluxu, uel ſua incitata fertur leuitate. Ex φασμάτων *genere* βόθυνοι *ſunt, foueæ,* χάσματα *hiatus.* χρώματα *colores, qui aut informes ſunt, aut certis conformati figuris, et in exhalationibus ac circa ſtellarum conſpiciuntur corpora multiplicidifferentia. Origo colorum ex permixtione luminis ſtellarum cũ ſubiectis oppoſitisue exhalationibus, aut uaporib. quandoq́;, & nubibus aut concretis in nubium* σύστασιν *aut roridis, iamq́; in aqueam eliqueſcentibus ſubſtantiam, &* διανκλάσις *eiusdem ac refractione in eo corpore, cui miſcentur. Refractio aut tantum colorat τὸ* διαφανὲς *corpus: aut figuram in eo uel ipſius lucidi corporis effingit, à quo ſparſi ſunt radij, uel exporrectarum uirgarum, arcusue, aut integri circuli, prout ſecundũ æquales angulos radij fracti ad idem centrum oculi reflectuntur ac cõcurrunt. Fit .n. in omnibus coloribus certa aliqua ſpecie figuratis, quæ uel ſub lucidis ſtellarum corporibus, uel ad latera, uel è regione conſiſtunt,* διάκλασις *geminata. Prior qua radij fracti declinãt à* καθέτῳ *ſeu perpendiculo, tingit nubẽ uaporemue: altera qua ijdem ad perpendiculũ retorquentur, formam coloratæ configuratæq́; nubis oculo exhibet.*

Exha-

Exhalationibus fumisue, qualibus aerem ἄυχμηρὸν refertum experimur in magnis solis ardoribus & intenso æstu, illis inquam imbutis collustratisue aut persperſis fulgore supra enitescentium stellarum, informes ferè colores emergunt: iisque & pro materiæ diuersitate ac uarietate, & luminis inficientis penetratione confusioneq; cum materia diuersi, ruffi, atri, liuidi, candicantes, pallidi, luridi, uirides, atq; ex his mixti & temperati uarie, ὅλως γὰρ ἐν τῷ μέλανι τὸ λευκὸν πόλλας ποιεῖ ποικιλίας, οἷον ἡ φλὸξ ἐν τῷ καπνῷ. Veruntamen idem, si uelut medium flagrantium exhalationum occupent obscurentq;, aut si in ipsos clara uelut ex alto flamma decidens, displodat caligantes fumos: discedentis ac flammas expuentis cœli, profundarumue fouearum speciem præbent.

Apparēt autem colores eiusmodi uel sub ipsis stellarum corporibus, cum his ipsa uidentur infecta earum corpora, uel in solis exhalationibus, uaporibus, nubibusue.

Figurati colores fere in uaporibus fiunt, stellarum lumini aut suppositis, aut è regione obiectis, aut collocatis ad altera. Huius generis sunt irides, παρήλια, παρασέληνα, ῥάβδοὶ, ἅλως, Quorum explicatio alio pertinet. nostro sufficit instituto sola differentiarum enumeratio.

Impulso agitatoq; calidis & ficcioribus exha-

lationibus aëre uentorum exurgunt flatus ac discrimina, quos sub genus aëreorum colloco meteororum. Exortu hi discrepant, mundiq; cardinibus à quibus incitantur atq; erumpunt. neq; ijsdem flant temporibus, aut eadem irruunt uehementia, natura etiam uariante singulorum atq; effectionibus.

Ab ortu solstitiali proflat ἀπηλιώτης, *latinis subsolanus:* E *contrario cardine* ζεφυρὸς, *latine* F*auonius procedit.* καικιάν, *qui &* ἑλλεσποντίας *ortus æstiuus: huic in altero cardine ex diametro oppositus occasus hybernus* τὸν λίβα *seu affricum emittit. Ab ortu hyberno* εὖρος, *latine* V*ulturnus nascitur.* E*x diametro obuersus occasus æstiuus* ἀργέστην *producit, qui et* ὀλυμπιὰς, *&* σκίρων, *&* ἴαπυξ G*ellio*, C*orus ac* C*aurus* P*linio.* A *septentrione immugit* βορεὰς, *latine* A*quilo, &* S*eptentrio, græcis etiam* ἀπαρκτίας. E*x aduerso loco prosilit leniore impetu* νότος, *latine* A*uster.* M*edius inter* C*æciam et* B*oream locus in ortiuo cardinu* μέσην *cognominatum uentum, qui* G*ellio* A*quilo est. in altero cardine ex diametro contrarius* λιβανοτον. *eodemq; modo qui* A*ustro* E*uroq; intercedit medius* εὐρόνοτον, *cui et* φοινικιὰς *nomen:* θρασκίαν *contrarius efflat.*

E*x angulo* B*oreali* ἐτήσιαι *prodeunt, quos anniuersarios* C*icero uocat* μετὰ βοῤῥᾶς καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, *& hos octiduo* πρόδρομοι *antecedunt*

tecedunt. Ὀρνίθαι leniores Etesijs μετὰ τροπὰς χειμερίνας septuaginta diebus ex eodem spirant angulo.

ἐκνεφίαι autūno cientur maxime et uere flantibus aquilone, thrascia aut argeste, cum in alios efflantes, hi uelut ex aduerso simul incitati, occursu contrario illiduntur atq; impingunt. Fauonij Plinio hybernum molliunt cœlum, sole aquarij uicesimam quintam obtinente partem. is tunc dies fuit sextus ante Februarias idus. hodie ad pridie nonas Februarij ferè congruit. Eundem ad septimum calendas Martij flantem, à quibusdam χελιδονίαν uocatum ab hirundinum uisu: & uno & septuagesimo die post brumam per dies nouem, ab aduentu auium ὀρνιθίαν nominatum, idem Plinius autor est.

Ardentißimo æstatis tēpore exoritur canicule sidus, sole primam partem leonis ingrediente, qui dies Plinio est decimus quintus ante Augusti calendas, nobis circiter uicesimus. Huius ortum octo diebus ferme aquilones antecedunt, quos προδρόμους appellant. post biduum autem exortus, ijdem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos ἐτησίας uocant. Molliri eis creditur solis æstus geminatus ardore sideris, nec ulli uentorum magis stati sunt. Post eos rursus austri frequētes usq; ad sydus arcturi, quod exoritur undecim diebus ante æquinoctium autumni Plinio,

 nobis

nobis pridie æquinoctij cum 29 *fere parte* Virginis. *Cum hoc* Corus *incipit, qui autumnat.* Sed πλεῖστοι *ut* Ariſtoteles *inquit,* βορέαι καὶ νότοι γίγνονται τῶν ἀνέμων, καὶ ἐθέλει ὅτι μάλιστα ἀπ' ἄρκτων συνεχῶς πνεῖν ἄνεμος. Nam *circa æquinoctium utrumq; multum* Auſtri *perflant, circa ſolſtitia* Aquilones. De *temporibus quibus ſpirant* Ariſtoteles *regulam tradit,* κατὰ τὰς ὥρας τὰς ἐναντίας, οἱ ἐναντίοι μάλιστα πνεύουσιν καὶ ἅμα πνεῖν τοὺς ἐναντίους οὐχ οἷόν τε. κατὰ διάμετρον γάρ. *Porro ut origine & tempore exortus atq; aſpiratus, ſic natura & effectibus non minus dißident, ac ferè,* οἱ ἐναντίοι ἢ ταυτὸ ποιοῦσιν, ἢ ἐναντίον. Frigidißimi *qui à Septentrione ſpirant,* Boreas, Aquilo *ſeu* μέσης, *&* Thraſcias, *cumq; his* Corus. *Ii & reliquos compeſcunt & nubes abigunt.* Niuales Aquilo *&* Septētrio. Septentrio Thraſcias *&* Corus χαλαζώδεις *grandines important & hyemant.* Humidi Africus, Auſter *Italiæ maxime,* Cæcias, *qui in* Ponto *nubes trahere dicitur, &* Subſolanus. Sicci Corus *&* Eurus *ſeu* Vulturnus, *præterquam deſinens.* Tunc *enim humectat.* Æſtuat Auſter. Tepidi Fauonius *et* Eurus. *etſi hos* καυματώδεις Ariſtoteles *facit.* Iidem *ſubſolano ſicciores, et in totum omnes à Septentrione &* Occidente *ſicciores, quàm à meridie et oriente.* Nubibus *cœlum turbant atq; implent, denſis confertisq;* Cæcias, *rarioribus* Africus, *autumnat*

tumnat uterq;. Expurgant ac ſerenant aerem diſploſis depulſiſq; nubibus, Septentrio, Thraſcias, Corus. Fulgetra cient cum hi, tum Aquilo addenſato coactoq; aere & expreßis inde atq; eliſis uiolenter fumis, qui includuntur, ſed uiolenta excluſione incenſis. Halitibus non mutatis, ſed agitatis in terræ concluſis meatibus, indeq; eluctantibus, terra conquaſſatur, ibiq; uel maxime, ubi (ut Ariſtoteles inquit) aut θάλασσα ῥοώδης exiſtit, aut ἡ χώρα σομφὴ καὶ ὕπαντρος. Nec ſimplici quatitur motu, ſed tremit aut uibratur. hic σφυγμός, τρομὸς ille Ariſtoteli eſt. Præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus, alias murmur ſimile mugitibus, aut clamori humano armorumue pulſantium fragori, pro qualitate materiæ cohibitæ, luctantiſq; & ad libertatem exire contendentis, formaq; uel cauernarum, uel cuniculi, per quem meat. Exilius reſonat in anguſto, raucus in recuruis reſultat, in duris fremit, in humidis fluctuat & ſtagnantibus. A concußione uero alias ad infinitam altitudinem deſidet terra, alibi mœnibus proſtratis hauſtisue hiatu, alibi molibus egeſtis, alibi emißis amnibus: nonnunquam etiam ignibus calidisue fontibus, alibi aduerſo fluminum curſu: aliàs labes fit, aliàs uel compreſſo ore, uel inducto rurſus ſolo ita exæquatur locus, ut nulla extent ueſtigia.

Aqueorum meteororum uel ex uaporibus ori-

go est, uel nubibus, aut coactis spissatisq́;, aut his, uel guttulis quæ ex liquescente nube extillant frigore conglaciatis. Variat hæc & ipsa uaporum natura, & uis frigoris constringentis, & regionum aeris diuersitas. Ex hoc numero sunt νέφος nubes, νεφέλη nebula. ὁμίχλη, caligo. δρόσος, ros. πάχνη, pruina. ὑετὸς, pluuia. ψεκάδες, guttæ. ὄμβρος, imber. ὕδωρ, aqua. χιὼν, nix. χάλαζα, grando. Fiunt hæc in media aut ima aëris regione, quarum hæc alias aliter temperata est multis de causis, de quibus alibi disputatur: Illa ferè sua natura modice calet ex communicato infra supraq́; calore, qui ob distantiam longiorem mediæ regionis ab utroq; extremo, cœlo terraq́;, elanguescit. In hanc cum perferuntur halitus calidi & humidi, euecti leuitate sua & calore, quem qui resoluit eos calor impreßit, paulatim deficiente hoc aduentitio & ascito calore & succedente frigiditate, quod imbecillior est calor mediæ regionis, quam ut uel fouere uaporum calorem uel augere poßit, paulatim redeunt ad priorem naturam, & frigiditate sua ipsum etiam mediæ regionis aërem perfrigerant. Hæc à uaporibus inuecta frigiditas ἀντιπεριστάσα utriusq́; extremæ regionis calidæ, supremæ & imæ magis magisq́; repulsu & coactu frigiditatis intēditur. Adaucta itaq; rursus paulatim uapores ipsos magis magisq́; densat et cogit uel congelat etiam pro

condi-

cõditione et natura uaporum,et frigiditatis ipsius intensione aut remißione. Hinc illa Meteororum aqueorum diuersitas. Calidiores & sicciores terræ halitus,raras admodum tenuesq; & infimas densantur in nubes.In solidas, opacas,et compactas crassescunt, humidiores & magis terreæ. densitas earum haud dubio coniectatur argumento,cum solem obumbrant : quanto plus obtegunt atq; occultant lumen,tanto maior craßicies ipsis & soliditas. Craßiores itidem pondere inbibiti suo ac depreßi,ne eleuentur altius,prope terram, aut acriore frigore in pruinam concrescũt hyeme noctu:aut mitiore coguntur in liquorem roridum uere & æstate. Densæ compactæq; nubes humorum fœcundæ sunt,& uersæ in liquorem comprimente frigore,imbres effundunt:Raræ tenuesq; in roridas guttulas liquescunt. Quæ inter has mediæ,pluuias solutæ extillant, quæ pro ratione ac proportione nubium ad extreme crassas tenuesue,imbribus guttulisue similiores euadunt. Nubes rariores & pinguiores frigore diuulsæ concerptæque uelut in lanarum floccos & concretæ euolant in niuem. hæc si frigus liquescentem iam nubem,naturáq; aquosiorẽ,priusquam in exactum cogatur liquorem,occuparit, aquosior: si aeream leuioremq; & pinguiorem comprehenderit nubẽ,leuior fit,magisq; aerea,et exertis ceu è medio centro apicibus stellarum instar radians nitensq;.

Guttæ

Guttæ conglaciatæ repentino ualidoq́; & ducto ἀντιπεριστάσει frigore inter delabendum, grandinum ſpecie decidunt. Nebulæ fiunt terra humentiore aquisue uapores exhalantibus uberiores craßioresq́;, quàm ut aut diſcuti ui ſiderum conſummiq́;, aut tam ſubito eleuari in ſublime uniuerſi, cogiq́; in nubium σύστασιν poßint. Caligat cœlum in conſtitutione äëris αὐχμώδει, cum abundat utriusq́; generis halitibus mixtim, ſed ſiccioribus atq; ardentibus pluribus, quàm humidis & uapidis. Fit autem ὁ αὐχμὸς ὅταν πλείων ἡ ἀναθυμίασις ἡ ξηρὰ γίνηται τῆς ὑγρᾶς. Columna uocatur, cum ſpiſſatus humor rigensq́; ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere longa ueluti fiſtula nubes aquam trahit.

Ex compoſita materia ſeu arido ſiccoq́; terræ halitu uapori incluſo, obductoq́; ceu nubium cute, βρονταί, id eſt, tonitrua fiunt, flatusq́; repentini multiformes.

Si in nube flatus uaporue uagus ruat torrentium modo, lucteturq́; & exitum quærat: agitatione illa incuſſus ſolidioribus nubis lateribus impetuue traiectus tonitrua edit, natura uelut ſtrangulante ſonitum, dum rixatur cohibitus in nube uapor atq; explicare ſeſe nititur. hæc incenſorum ea agitatione uaporum, impactorumq́; plagæ ſunt. ideoq́; protinus, antequam plaga intonet, coruſcant igneæ nubium rimæ. Si erumpat ardens diſcußis

cußis lateribus nubis, fulmina, κέραυνοι: Si fißis iisdem uelut emicet flamma, & longiore nitatur tractu, ἀστραπαὶ, fulgetra & coruscationes existunt. Si maiore illatus uapor pondere incursuq;, late siccam disiiciat nubem, impetu ualidiore confertim proruens, procellam, quæ uocatur à Græcis ἐκνεφίας: Sin eandem rotatus arctius sinu effringat depreßiore, uorticem facit, qui τύφων uocatur, id est, uibratus ἐκνεφίας. defert hic secum aliquid abruptum è nube gelida conuoluens uersansq;, & ruinam suam illo pondere aggrauans, locumq; ex loco mutans rapida uertigine: idem illisu ipso repercussus, correpta secum in cœlum refert, sorbetq; in excelsum. Si maiore depressæ nubis erumpat specu, sed minus lato quàm procella, nec sine fragore, turbinem commouet proxima quæq; prosternentem. Idem ardentior accensusq;, dum agitatur, abit in πρηστῆρα, amburentem contactu pariter ac proterentem. differt à fulmine, quod ignem habet, non concipit. ex nube enim ardens eliditur, impetuq; conglobatur.

πρηστὴρ late funditur flatu, & flamma ex illo sui circumactu agitatuque concepta exardescit. Cieri hæc uariariq; non meantium solum siderum disparili ictu radiorumq; multiformi iactu, sed multorum etiam adhærentium cœlo, quoties errantium accessu impulsa aut radiorum coniectu

extimu-

extimulata uires promunt suas efficacius, aut cum nascuntur occumbuntue cum sole uel ex aduerso: longis statis ac consentientibus obseruationibus, etiam imperitorum doctrinæ astrologicæ, adeo certum est, ut si quis negare id uellet, uideretur cum natura pugnare.

Quorsum hæc commemoratio? Eo instituta est consilio, ut de quibus ex hoc numero coniectationes fiant, definiamus. Sunt enim Meteororum alia σημάντικα, alia ἀσήμαντα, quæ imminens nihil admodum sequuturumue, neq; ullas effatu dignas mutationes præmonstrant sua natura, si moderata sint, nec mensuram quantitate aut tempore excedant. Separo autem & procul remoueo commenticias & ab Ethnicis affictas tonitruis significationes. Nihil enim istorum sua natura designant, sed errore hominum sonitus fragoresq; percussarum nubium & scintillationes emicantium flammarum diuinitus suscitari opinati, eo fine, ut uel calamitatis aliquid aut detrimenti incuterent promerita noxa atq; culpa, qua nemo penitus uacaret, uel læta sponderent: ne utra portendant ambigerent, alios ictus uibratusq; faustos, diros alios prorsus absq; ratione fecerunt.

ἀσήμαντα sunt pluuiæ, niues, rores, pruinæ, tonitrua et alia huiusmodi. nihil enim aliud quàm de suis causis effectus perhibent. Si ordine & conueniente fiant modo ac tempore, præstant id ter-

ræ,

ræ, quod debent. Pluuiæ rigant. Niues præstant uicem stercoris & operiunt eam contra rigores hybernos & asperitatem flatuum. Sic de cæteris.

σημαντικὰ uel cœli constitutionis aërisq; & tempestatum mutationes, uentos, pluuias, turbidum aërem, serenum clarumq́;, calidiorem, humentem, aridiorem, gelidum frigentéq;, salubrem, pestilentem, aut alio modo noxium, quibus continuo afficiuntur & illa corpora, quæ excitata meteora inductæue qualitates tum contingunt, tum subeunt ac penetrant: uel priuatim ac peculiariter regnis ac Rebuspublicis, clades, calamitates, bella, seditiones, conspirationes, hostium irruptiones, mortes, exitia uitæ, earumq́; rerum quæ uitæ usibus ac necessitati seruiunt denunciant.

Vtriusq; generis quædam signa sunt & simul αἴτια significatorum, quædam signa tantum, quædam diuersorum significatorum respectu simul et signa sunt tantum & signa atque αἴτια, & signa atque effectus. Signa sunt & causæ mutationum, quæ fiunt in aëre, uenti, halones, irides, ignita meteora omnia & præcipuæ cometæ. Ventorum in ciendis tempestatibus, sedandisue & amoliendis, atque aere repurgando, quanta sit uis, obseruationum experimenta docent, non agricolis solum, sed medicis etiam notata. Nam attente exquirere eas, indagare, et præcognoscere, quantum referat, norunt qui artis opera aggrediuntur & exercent,

exercent, & toties Hippocrates inculcat. Hinc prædicta nata, quorum aliqua citat Aristoteles, εἰ δ' νότος βορέαν προκαλέσεται αὐτίκα χείμων. Item, εἰ βορρᾶς πηλὸν καταλήψεται αὐτίκα χειμὼν, Item οὔποτε νυκτέρινος βορεὰς τρίτον ἵκετο φέγγος.

A cæcia tractum prouerbium, ἕλκων ἐφ' ἑαυτὸν ὥσπερ καικίας νέφος. Serenant aërem Fauonij, & Septentriones. Turbant obnubilantque austri. Eurus ζοφώδης est, sed hæc supra exposuimus. Halonum, iridum, traiectionum, cometarum, physicos effectus exponunt Aratus, Ptolemæus in secundo τετραβίβλου συντάξεως, Plinius sparsim & alij.

Signa tantum sunt colores uarij, qui in solis lunæque & stellarum uariantur conspectu ac lumine, quique circa exortus decubitusue cardines Sole illucescente, aut euanescente in uaporib. ibidē pendentibus, tinctisque solis nitore, aut nubib. quacumque cœli parte et quouis tempore ex admixtu luminis apparent, et παρασέληνα atque παρήλια. De colorum præsagijs lib: 18. cap: 35. Plin: lib: 2. τετραβίβλου συντάξεως Ptolemæus, Aratus in Φαινομένοις, Virgilius sub finem primi Georgicorum. Plures soles fere uisos constat, cum noua essent fœdera consuta, aut structæ adornatæque conspirationes, uel ad rapienda imperia, uel eos qui præsiderent de fastigio deijciendos, aut omnino nisi

aliqui

aliqui res nouas molirentur, à quibus impēderent innouationes turbationesue etiam in religione. Velut indices hi occultorum consiliorum atq; in perniciem regnorum clam conciliatarum societatum in cœlo eminent nitentq́; obuij omnibus. Vtq́; εἴδωλα illa, quantumuis expressam solis referant faciem, fulgeantq́; solis instar clare nitideq́; adeo, ut suo illum splendore nonnunquam obfuscent, durentq́; quantumuis diu, tamen dißipantur tandem & dispereunt: ita ferè coniunctiones confœderationesq́; opprimendorum eorum causa, qui rerum potiuntur, initæ, in neruum erumpunt ac dißiliunt, ipsisq́; exitio sunt autoribus, quantumuis arctis deuinciantur ac muniantur uinculis, fœliciterq́; principio procedant. Vincit natiuus splendor, εἴδωλα asciticijs picta coloribus pereunt.

Bello ciuili inter Cæsarem & Pompeium finito, ante Octauij, Antonij & Lepidi triumuiratum conspecta parelia anno urbis 710. Antonio & P. Cornelio Dolabella COSS: Itemq́; biennio post M. Lepido & L. Planco COSS: significabant & coniunctionem illam et non diu duraturam societatem, duobus idolis ceu in uentum dißipatis, remanente & rerum potiunte tertio. Exempla uidimus plurima ætate nostra.

Recens ante confœderationem Principū Germanicorum cum Gallico rege anno 51. circa tertiam à solis exortu horam, 21. Martij conspeximus

parelia, quæ nitore propemodum solem antecellebant. Erant arcu connexa iridis uariato coloribus & in occasum uergente, quem consequebantur duo alij corniculata specie, minores multo & angustiores, ijsdem insignes coloribus, seq; exteriore contingentes ambitu. Eorum alter conuersis in solem cornibus, auersis alter atq; in occasum porrectis diutius unius horæ spacio cernebatur. Quæ portenderint, euentus ostendit.

Anno 41. circa tertiam à meridie aliam uidimus pareliorum faciem. Sol uelut in centro consistebat. eum duo cingebant circuli lucidi. in ambitu interioris utrimq; nitebat παρήλιον ceu ad extremum terminum diametri per centrum solis traiecti constitutum: exteriorem arcus iridis colore uarius, effigie falcis, cornibus in septentrionem uersis inscindebat. Quæ coniunctiones regū & principum, qui motus sint sequuti, notum est.

Ante bellum ciuile Ludouici Bauari & Friderici Austriaci, quo de Imperio dimicarunt, παρήλια in cœlo uisa anno 1314, & dissensionem Electorum & studia partium portenderunt.

Signa tantum, simulq; signa sunt & causæ, sed relata ad res diuersas consideratione, cum pleraq; meteora ἀσήμαντα etiā, si præter naturā præterq; usitatum & consuetū morem, aut uehementius ingruant urgeantq;, aut alieno insolitoq; tempore compareant, cuiusmodi sunt hyberno tempo

re

re sæuius excussa fulmina, Impetuosæ, procellosæ inundantes, & rapidißimo fluxu instar uorticum ruentes aquæ pluuiæ, Aut turgescentia flumina, Violentius incumbentes instantes, & concutientes uentorum flatus ac turbines, terræ concußiones, tum uero uel maxime cometarum ardores.

De aquarum inundationibus atq; effluxibus, nota est uox sacrarũ literarum, Aquæ multæ populi multi. Nec effusas unquam impune intumuisse aquas, aut frustra uentos insolentiore tumultu increpitasse, suis nullæ non gentes experimentis, moxq; insequutis cladibus didicerunt, etiam nostra, imo recentißima memoria, incursionibus peregrinorum exercituum, direptionibus, incendijs, cæde uastatis omnibus. exempla sunt in conspectu. Vtrumq; hoc anno 52 mea patria experta est octidui spacio. Sita est ea ad radices montium quos Sudetes uocat Ptolemæus, in aditu Lusatiæ superioris Budißina nomine, duob: ab exortu Sueui fluminis miliaribus. Sub occasum solis 13 Augusti, cum fragmen nubis auulsum præcipitiq; delatũ motu & rapido in ualles piscinis frequentes, tum obruisset compleuissetq; alueos, tum rupisset aggeres: aquæ exitu patefacto in uicinum undatim decurrere Sueuum, qui subito et de improuiso prorsus, auctus his eleuatusq; in altitudinẽ nullis ante memoratam annalibus, cũ per decliuia ex altis mõtib. celeriore alioquin feratur uortice

incitatus ruentium aquarum copia atque impetu, ſpacio duorum milliariū quidquid fuit pontium, ædium, hortorum ripæ uicinum, funditus ſubrutum diſiectumq́; ſolo æquauit, ut ne ueſtigia quidem ædium hortorumue reliquerit, & ſimul triginta duos merſerit homines prope oppidum abreptos. cæteri in uicinos euaſerunt colles. affirmant in toto illo tractu plures centenis obrutos atq; extinctos eſſe. Octiduo circumacto turbines ſequuti ſunt uentorum tanti, ut ualidiſsima ab imo mota conuulſerint ac diſiecerint ædificia, & proceras arbores magno numero aut radicitus euulſas proſtrauerint, aut contortas fregerint, aut uelut inciderint medias. Octiduo ante diem natalem Chriſti cœlum diſcedere & crebris fulgere ignibus, moxq́; horrendo ſummum templum feriri fulmine uiſum eſt. Tota hyeme peſtis ſeuijt uiolentiſsima. Tremores concuſſæ terræ (quos magna bella ſemper pernicioſaſq́; ſeditiones denunciaſſe hiſtoriæ tradunt.) eodem hoc anno Sudetes montes, atque in illis extructa ſenſerunt, oppida, non unos binosue, ſed plures ac continuos, tremiſcentibus ceu ad uentorum diſtinctos impulſus & uibratus uehementiores ædificijs. Minantur hæc dubio procul clades ſæuas et calamitates, quas ut Deus clementer mitiget propter Eccleſiam, & parcat innoxiæ atq́; inſonti ætati propter æternum Filium Ieſum Chriſtum oro. Omnino quæ uſitatam

ac

ac tritam naturæ uiam excedunt, quacumque in parte: ea percellunt conterrentq́; hominum animos, quod magnopere rebus humanis non quidem adferre semper atq; immittere, sed fere portendere semper mala, non unius aut definiti generis, uerum quidquid est clamitosum soleant, à quibuscúq; oriantur causis uel naturalibus, sed supra naturæ mensuram auctis, uel Deo ipso atq; Angelis, uel dæmonibus, quorum in aëre potentia præcipua. Veteres sapientes, quo, ut ipsi dicebant, pacarent humanas mentes & omni exuerent metu numinis, quo dū alligarentur, quietæ esse non possent: omnium quæ fieri conspicaremur, rationem reddere euidentem conati sunt, scilicet, ne quid opinionis relinqueretur diuinitus aliqua suscitari, atq; ita irretiti metu numinis in perpetuis uersaremur horroribus. Quibus ne assentiamur, autoritas sacrarum literarū facit, quæ affirmant præter consuetum solitumq́; modum, multa à prima illa causa rectrice & moderatrice uniuersæ naturæ incomprehensibili & infinita, quæ libere seriem connexarum causarum, quacumq; illa patet, perficit, tenet, gubernat, mouet, exacuit, reprimit, compescit & mutat, excitari insolitorum & singularium casuum prænuncia: multa moliri et turbare diabolos permissu Dei. Ergo præter physicas & in conspectu positas causas, aliæ etiam occultæ insueta efficiunt, Sed hoc genere inusitatorū

euentuum non enormia illa & tota ſpecie ab effe-
ctionibus cauſarum naturalium diſcrepantia, de
quib: in oſtentis, Verum naturalibus ſpecie confor
mia intelligi uolo, ſed moderationem ac metas na-
turæ egreſſa quantitate uel tempore, aut rara: in
quo numero comata ſunt ſidera minime frequen-
tia, et conſpectu maxime admirabilia, de quorum
ſemper dubitatum eſt origine, cum incendi diuini-
tus proponiq; ad denunciandas clades alij, alij ex
coaceruata in aëre inſtar ampliſsimorum monti-
um lenta tenaci et inflammabili materia, percuſ-
ſaq; et inflammata ſtellarum radijs, naſci eos cen-
ſuerint. Coniecturæ tamen non leues oſtendunt ari
dis compactisq; in aere halitibus flammas conſta-
re Cometarum, quas percenſere hoc quidem in lo-
co ſuperuacaneum iudico, et nimis foret longum,
cum de his eruditorum extent prolixæ commenta
tiones. Nam ubi terra aridorum calidorũq; hali-
tuum maiorem ediderit copiam & continua lon-
gi temporis ſucceſsione: tunc in elatiorem aeris
tanquam promptuariam cellam rapti effumantes
halitus illi, pauciores primo ac rariores, mox ac-
cedente multitudine aucti conglomeratiq;, poſt
magis magisq; cocti & ariditate ac ſpiſsitudine
ſua quodammodo in fuliginem uerſi, cœleſtium-
que corporum radijs flagellati atq; incenſi ex-
ardeſcunt, proq; materiæ ſuffumigatæ conglome-
ratione coalituq; non unam ſemper, ſed aliam at-
que

que aliam ſpeciem præ ſe ferunt. Si quæ aſcendunt ab inferioribus, coaleſcendo inhærendoq; inferiore à parte, longiore tactu propendeant deorſum: iubam in ſpeciem prolixioris barbæ exerunt, & πωγωνίων repræſentant ſpeciem. Si in unũ uelut globata congerantur & coaceruentur cumulum, nullo dependente appendice: comarum modo circumquaq; horrent, ceu uillis hiſpidioribus cooperta, formantq́; comata & crinita ſidera. Neq; *uniuerſa materia eodem nomento uel ſubleuatur, uel in tantæ molis coagmentatur corpus: ſed paulatim effertur, ſibiq́; inuicem adhæreſcendo coit ac creſcit, ac uelut ſubacta ſyderum radijs coctaq́; lenteſcit: donec concepta ex illiſis ſtellarum radijs flamma, incendatur atq; illuceſcat, flagratq; donec deficiente pabulo ignis euaneſcat.*

Qui Cometas *ſtellas faciunt, ex eadem cũ cæteris materia conflatas, etſi & hi diſſentiunt inter ſe, tamen ut hoc opinentur, adducuntur argumentis tractis ab effectionum ſignificationumq́; mirandarum experimentis.* Nam ὀυτὶς κομήτης ὅσις ὄυ κακὸν φέρει, *ut præclare* Ioachimus. Non *mortes tantum infligere atq; exitia peſtiferis aere infecto confertoq́; halitibus, æſtusq́; commouere ac procellas & terræmotus torrefacto aere, corporibus ceu uſtulatis & humore epoto atq; in fumum ſoluto: ſed bella ſeditionesq́; concitare, omneq̃; uiolentum, ſæuum, exitiale, mortiferum,*

cruentum, incertum, uarium, mobile, inferre, quotiescumque enituerint consensu gentium certum est. Huiusmodi effectiones non ab ardentibus fumis cieri posse putant, sed requiri aliam uim maiorem. Idcirco quidam ex illis Cometas æternis stellis annumerant, uoluiq; circa solem instar Veneris & Mercurij, & latere uolunt plerumq;, & raro tanto disiungi à Sole spacio, ut præ fulgore eius cernantur. Quidam diuinitus nouos fabricari, ut præuios magnarum cladium & horribilium casuum, aboleriq; suo perfunctos munere arbitrantur. Alij has effectiones in materiam referūt. Ideo inquiunt furores turbasq; exuscitari à Cometis, hnod uehementia incendij humores torreant atq; adurant, cumulentq; & acuant rubram bilem. Ea efferuescente tum incandescunt animi facilius leui quauis occasione irritati, tum exiliunt impotentius atq; efferuntur, ijq; transgreßi fines rationis in scelera facinorum erumpunt, rapinas, iniurias, cædes. Aliquid hi dicunt, Veruntamen neutri rectè, neq; hi uim omnem in halituum molem & flammæ uehementiam conferunt, neq; illi propinquas & ex elementis contractas causas tollunt. Fiunt comata sydera siccis è terra aspirationibus ad superiores aëris partes raptis, moraq; & continua eleuatæ materiæ succeßione adhæsioneq; congestis, tandemq; inflammatis, sed accedit alia uis maior, quæ eductos in sublime fumos cogit, iungit,

git, continuat, radijs suis uelut flamma subdita incendit, impellit etiam quandoq; & ducit, nimirum errantium syderum congressus configurationesque sub idoneis octaui cœli locis, atq; in primis Martis, Mercurij, Saturni, & Lunæ, præsertim si in luminum hi incidant deliquia. Marcescit humor corporum, isq; qui eum regit ac sustẽtat congenitus calor, Luna deficiente. Si eodem momento ij, qui nominati sunt Planetæ coeunt: exprimunt inde magna copia lentos, uiscidos, ac uenenatos halitus, uel putrefacto, uel corrupto alioquin, uel uelut assato humore. Calore eos Mars, natiua ui Mercurius gignit. Saturnus corpora, ne expirent illi ac dißipentur, astrictione comprimit ac cohibet. Repleta tandem recludit Mars, euocatq; inclusos & turgescentes fumos. Nunquam ferè emicuerunt crinita sidera, quin tales errantium stellarũ, aut fœdiores magisq; infaustæ præcesserint constitutiones, quæ ut terram & aquas, ita multo magis tenera hominum atq; animantium afficiunt corpora, exasperant humores, infestant præcipuas uires, omninoq; in temperamentis mutationes efficiunt insignes, à quibus uehementiores magisq; feruidi oriuntur impetus, qui respondent impreßis affectionibus.

Cæterum ad res communes siue publicas decreta Cometarum potißimum pertinent. His enim ferè ut insignes planetarum coitus fœlicia, spon-

dent: ſic infeſti aduerſiq; ſeditiones, tumultus, bel=la, præſidentium interitus, uaſtitates, & quidquid eſt huiuſmodi minantur, pro locorum in quibus concurrunt conditione, cumq; terræ partibus & regnis ac Rebuſpub: congruentia & familiari=tate.

Hæc cum obſeruaſſent illi, qui primi Cometa=rum conſiderarunt ſignificata, præceperunt loca, in quibus primum emicant, colores & duratio=nem perpendere. Multum referre arbitrantur in qua cœli quaſi uncia effulgeant, Sub quo octa=ui orbis ſidere, an prope cõmiſſuras abſidum, quas caudam & caput draconis uocant, uel procul ab his, & quorum ſiderum tanquam dominorum im=perio ſubiaceant, in quas abeant partes, quaque crines explicent, aut inclinent iubam, quo colore ſplendeant, ſanguineo ne uel rutilo, pallidoue aut lucido, uel liuido & cinericio, deniq; an diu con=ſpiciendos ſe præbeant uel modico tempore. Vbi antegreſſæ hæ coniunctiones ſatis prępara=runt atq; immutarunt corpora, tandem ſuis cun=cta flammis Cometæ intendunt & abſoluunt Si hiſtoriæ recentes & antiquæ euoluantur: incen=dia Cometarum nunquam ſine terrore ingenti il=luxiſſe, nunquam ſine calamitatibus deflagraſſe apparebit.

Eo tempore, quo Græciam Xerxes decies cen=tum millibus hominũ intrauit, cometes fulſit cor=

nu

nu figura, qui & ipsi cladem, quam ad Salaminem accepit consilio Themistoclis ac turpem fugam, & internecionem reliquo exercitui quem Mardonio commendarat ad Plataeas portendit.

Paulò ante initium belli Peloponnesiaci ingens Cometes post solis occasum enituit, & continuos septuaginta quinq; dies arsit. Mox tanta uentorum coorta uis, ut fragmen à monte auulsum in sublime abripuerint. quod ubi ad urbem Thraciæ Ægospotamos decidisset, è cœlo præcipitatum fuisse creditum est. Non ita multo post bellum Peloponnesiacum exarsit, quod totos uiginti octo durauit annos, & toti Græciæ exitiale fuit. In fine belli ad illum Thraciæ locum Athenienses nauali prælio uicti à Lacedæmonijs Lysandro duce, cum classe imperium Græciæ amiserunt.

Ante cladem Atheniensium in Sycilia, quæ accidit Olympiade nonagesima secunda, Euclea Athenis prætore. Cometa in Septentrionali parte cœli, Sole circa hybernas uersante conuersiones uisus est.

Aristæo Athenis prætore anno quarto Olympiadis uicesimæ primæ, ingens Cometes hyeme cœlo sereno & frigore intensissimo, uesperi ab occasu solis conspectus est, cuius splendor tertiam cœli partem occupauit. Ab occasu æquinoctiali uersus austrum processit, & cum ad cingulum Orionis peruenisset extinctus est. Hyemis illius reliqua pars

pars fuit admodum ſicca et abundans flatibus Septentrionalibus. Poſtea cum contrarij uenti ſimul ſpirarent, Aquilo in ſinu Corinthiaco fluctus concitauit, extra ſinum uero Auſter obluctans, cum fluctus intra ſinum cogeret, poſt aliquot terræmotus quibus Achaiæ urbes Helice & Bura corruerunt, accidit etiam diluuiũ, quod magnam Achaiæ uaſtitatem attulit. Anno ſecundo poſt Lacedæmonij à Thebanis ad Leuctra Beotiæ uicti fractiq; uno prælio nunquam amplius priſtinam recuperarunt potentiam.

Lycomacho Athenis prætore, anno quarto Olympiadis centeſimæ nonæ Cometa uiſus eſt iuxta circulum Æquinoctialem. hunc ſequutus eſt uentus horribilis prope Corinthum, & paulo poſt Athenienſes Demoſthenis ſuaſu cum Philippo Macedone congreßi ad Chæroneam, cæſi ſunt amißis duobus millibus ciuium, deſijtq; cum hac clade Græcorum potentia & libertas.

Anno urbis ſexcenteſimo ſeptimo arſit Cometes totos trigina duos dies, Carthago mox à Scipione capta & diruta eſt.

Ante Ciuile bellum Cæſaris & Pompeij aliquot conſpectos Cometas Plinius autor eſt & Lucanus, cuius noti ſunt uerſus,

Ignota obſcuræ uiderunt ſydera noctes
Ardentemq; polum flammis, cœloq; uolantes

Obli-

Obliquas per inane faces,crinemq; timendi
Syderis & terris minitantem bella Cometem, uel ut alij,mutantem regna Cometem.

Post Cæsarem interfectum crebri itidem effulserunt, ut Vergilius testatur.
Non alias cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura nec diri toties arsere Cometæ.

Ex horum numero is fuit,quem tempore ludorum per dies septem in regione cœli Septentrionali conspectum, & oriri solitum circa undecimam horam diei legimus. Anno 1. Imperij Vespani supra Ierosolymam cometes annum integrum fulsit,altero anno urbs capta est, & perierunt fame & gladio undecies centena millia Iudæorum.

Antecesserunt Cometæ & Arianam hæresin, & Imperij Romani sub Arcadio & Honorio uastationem distractionemq; à Vandalis & Gothis, & exortum Mahometis in Arabia, & Bulgarororum in Thraciam irruptionem.

Anno Christi 1109. arsit Cometes secundo anno Imperij Henrici V. contra quem cum Pontifex armasset Saxones, funestißimum bellum in Germania accendit, quod quanquam quinquies multo esset depugnatum sanguine & præstantes principes perijssent plurimi:sedari tamen non potuit,donec Imperator uictus pertinaci ambitione Pontificum edictum aui Henrici tertij aboleuit,

quo

quo sanxerat ille, ne quis pro Pontifice agnosceretur, nisi Impetator electionem ratam habuisset.

Anno 1314 Cometa horribili specie tres continuos menses flagrauit post Henrici VII. mortem. is bellum designauit ciuile, quo Ludouicus Bauarus & Fridericus Austriacus dissentientibus Electorum suffragijs simul electi, de Imperio octo annos decertarunt, donec tandem Friderico in prelio capto, solus Ludouicus Imperium retinuit. Eo regnante, mox alij effulserunt duo, alter anno 1337. alter biennio post. sequuta hos est præter atrocem pestem, pernitiosa dissensio Electorum, qui à Clemente Pontifice incitati deposito Ludouico Carolum IIII. crearūt. Mox et eodem amoto, Guntherum Comitem Schwartzburgensem accersiuerunt. quæ res nouos peperit tumultus, & iterum ad arma concursum est: breui post tamen ueneno sublatus Guntherus Imperium Carolo con cessit.

Vidit ætas nostra Cometas anno quingentesimo, & post sexto & rursus tricesimo primo, secundo, tertio, & octauo, quorum cum extent descriptiones & noti sint effectus, prætereo eos,

Nec innoxie unquam, citraq; cladem aliquam ardentes in cœlo euanuerunt faces, quanquam illarum, quas in historijs notatas reperio, non paucas Cometas fuisse existimo. Anno urbis 550. Sextiæ fax conspicua ab ortu Solis in occasum porrigi

gi uiſa: eo anno Scipio ex Sicilia in Africam traiecit, & agris peruaſtatis Hannonem iuniorem occidit, Sempronius tum Conſul cum Cornelio Cethego aduerſus Hannibalem primo infœliciter, ſecundo proſpere debellauit, cæſis Pœnorum 4. millibus. Altero anno poſt alia rurſus uiſa fax. Eo Scipio Pœnorum caſtra ad Vticam incendit, & receperunt multas Romani in Brutijs ciuitates. Hannibalem in Crotonienſi ceciderunt agro. Magonem Hannibalis fratrem cruento uicerunt prælio. Caſtris Syphacis regis flamma expugnatis cum ipſo rege potiti ſunt.

Anno 587. Lauinij conſpecta fax, & anno ſequenti altera Lanuuij. eodem deuicti Gentius Illyriæ rex & Macedoniæ Perſeus.

Anno 617. Præneſte fax luxit & intonuit ſereno, paulo poſt cæſus ad Numantiam Hoſtilius Mancinus conſul,

Anno urbis 654. Tarquinijs fax ardens flammam longe lateq; ſparſit ſubitoq; præcipitata lapſu decidit, & orbis clypei figura ſub occaſum ſolis ab occidente in orientem protendi uiſus eſt. Eo anno in Sicilia trucidati ſunt fugitiui.

Anno 660. & totum arſit cœlum ignibus, & fax emicuit. paulò poſt à Scipione rebelles Hiſpaniæ principes domiti & ſupplicio affecti ſunt.

Sub quo ſit genere diuinationum reponendum

τ̃ μετεω-

τὸ μετεωρολογικὸν definiendum restat. Physicum esse nemo inficiabitur, cum ex causis de effectibus, ex signis de significatis ac præmonstratis euentibus ceu ratiocinetur. De uentorum effectibus, quos experientia notare didicerunt etiam imperiti, erudite disserit Aristoteles in problematis. Quantum Medico contulerit ad præuidendos publice grassaturos morbos, arteq; prohibendos & amoliendos, aut si prohiberi nequeant, meditandam aptam curationem, uel iudicandas corporum constitutiones, aut τὰ ἔνδημα uocata νοσήματα & σποράδικα cognoscenda, prænosse tempestatum uentorumq; appulsus, naturas, effectiones, ad loca quæuis congruentias, sæpe & monet & reipsa declarat Hippocrates.

Sed de illis ambigitur meteoris, quæ signa tantum sunt, cum non semper significatorum causæ conspiciantur. Vtrum physicorum censeri signorum nomine debeant. Colorationes nubium, uaporum, luminum, stellarum, atq; earundem scintillationes uel occultationes, & figurati colores ut irides, areæ, euidentes habent suarum designationum rationes. Etenim illis annexa cohærent causis, quæ uel designatos effectus ui sua moliuntur ac perficiunt, uel illis materiam præbent: aerisq; referunt constitutionem, & an is uel purus sit ac quàm minimum halituosus, uel halitibus abundet, ijsq; aut raris, tenuibus, dispersis, fluctuantibus, leuibus,

uibus, fumosis, aut densis, crassis, confertis, humidis, aut mixtis.

Cur sol purus oriens & non feruens, serenum diem nunciet, pallidus hybernam grandinem. Cur si ante exorientem eum nubes rubescant, uentos: si nigræ rubentibus interueniant, pluuias: si occidentis atq; orientis nubes pariter rubeant, ciere pluuias iudicentur. Cur si circa occidentem rubescant nubes, serenitatem futuræ diei spondeant. Cur si una lunam area cingat, eaq; sit pura & paulatim dilabatur atq; euanescat, serenitatem: si duæ aut plures, unaue impura, hyemes: atque has cum uentorum turbulentia, si & subrubeant & pluribus in locis rumpantur, cum niue, si quasi perruptæ appareant, sæuiora omnia ac difficiliora præsagiant, si caliginosæ sint ac spissæ: quæque sunt eiusmodi à Plinio recitata, Ptolemæo, & Arato, manifestum est. Adesse enim copiam materiæ idoneæ & sufficientis talibus ciendis tempestatibus declarant. Neq; illud obscurum, cur quarta Luna Vergilio, tertia & quarta Arato sequuturam reliquis diebus tempestatem prænotet atq; explicet. Nimirum quod recens à coniunctione prodiens, alterutro fere horum dierum primo sese conspiciendam præbet exili adhuc & in cornua curuato lumine. Etsi enim primo quandoque, quandoque & secundo à coitu die sese in emersum profert: frequentissime tamen tertio de-

mum enititur, & euidentißime hoc ipso aut quarto cernitur. Si ergo tunc tenue adhuc et minutum Lunæ iubar nitet puro lumine: & uacare aërem superfluis halitibus, & stellarum positus serenare aërem, discußis ijs, quos terra exhalat, uaporibus, minimumq; halituum edere. Si rubet, affluere eundem siccis ac leuibus aspirationibus. Si nigricat, coire plurimos uapores ac consistere in nubium craßiciem. Si pallet, uaporum copiam, qui in pluuias densantur. Si rutilat ceu nigricans purpura, mixtorum uaporum congeriem in aëre, & uim stellarum colligentium, fouentium & augentium talem materiam denotat. his conuenienter afficitur aëris constitutio reliquis diebus. Neq; .n. uno momento quidquid est uaporum aut cogitur, aut dissoluitur, aut consumitur in pluuias, uentos, uel incendia: sed & durat longiore tempore, & alitur atq; instauratur, si deficiat, stellarum ui. quarum idonei positus collectionem uaporum semper præcedunt.

Cur procellosi uentorum flatus & insolitum tumultuantes, aut impetuosæ pluuiæ, aut terræ concußiones, aquarumue exæstuationes & effluxus, hominum generi portendunt, præter clades, quas inferunt, alia maiora damna & discrimina. Cur πρωτεῖα aut πρωτεῖα, uel concertationes de primatu in Ecclesijs & Imperijs, uel ad turbandum publicum statum contractas societates insinuent,

finuent, obscurius est & explicatu difficilius, præsertim cum sit anceps ac dubium, ordine ne naturæ prouenerint à physicis excitata causis, an sint diuinitus immissa, uel artificio confecta ac producta diaboli. Quod & denuncient & apportent mala, nostris edocti malis nouimus.

Aquarum significata uox cœlestis interpretatur.

Cur pestem, annonæ caritatem, perniciem frugum, aliaq; huiusmodi & aquæ & cætera designent, conspicuum est, suffocant aut alluuione exterunt semina, enecant in floribus fructuum hoc quod est κάρπιμον, uel decutiunt aut flores, aut præcoces fructus, strangulant segetem, fœcunditatem terræ exhauriunt, efficiunt putrefactiones magnas, aut has à stellis excitatas, alijsue causis consequuntur. At bella, seditiones, irruptiones hostium externorum, cædes, aut quosuis tragicos motus, si immittuntur diuinitus, ideo præsagiunt, quod his de statutis & iam ingruentibus pœnis commonefieri homines Deus uult, ut aliqui cõuertantur. Si à causis cientur naturalibus, sed de coniunctis uirib. ualidius auctis: ipsæ eadem causæ pariunt, quæ hi effectus designant. Si autor eorum diabolus est: aut præuisa atq; impendentia humano generi pericula his præcinit, ut plus cruciet calamitatib. cumulatis et formidine iniecta. aut secuturũ nihil præmonstrans, tantum hoc agit, ut cor-

pora lædat hominum, et ſuſtentandis illis tuendisq; neceſſaria inuertat ac perimat.

In Pareliorum ſpectaculo Sol regũ gerit perſonam, eorumue qui præſunt. Cuius ut & nitori inſidiantur, & ſplendorem imitantur atq; uſurpant aſcititio fuco parelia: ita eos adumbrant qui regna affectant & principatus, eosq; ad ſeſe detruſis legittimis dominis transferre annituntur. qui accedunt circuli & circulorum colorationes, artes & machinationes, quibus & ſtruunt quod moliuntur, & ornant atq; excuſant, referunt.

Sed cum reddi ratio omnium quæ fiunt, quæq; à Phyſicis indicantur ſignis nequeat: ubi ratio deficit, conſentientis experientiæ teſtimonijs inſiſtere ac niti ſatis eſt, quæ uice demonſtrationis ſunt. Nec abijciendum ideo τὸ μετεωρολογικὸν, quod qualia quæuis inſueta raraq; in ſpecie adferant, non pernoſcit ac perſpicit. Etenim non eruere ea omnia ac perueſtigare humana mens, quæ aßidue oculis obuerſantur, & certa conſiſtunt lege poteſt: quanto minus inſolite noueq; accidentium caſuum aut perſcrutabitur cauſas, aut proſpiciet fines atque effectiones. nec præſciri Deus omnia uoluit. Satis eſt de his noſſe, quòd nec irrita ſint, nec ἄσημα.

DE

DE ILLIS SPECIEbus, τοῦ φυσιολογικοῦ, quas φυσιογνωμοσύνην, μετωποσκοπικὸν, & χειροσκοπικὸν uocant.

VT NOTARVM SIGNOrumq; in corpore humano sensibus subiectorum plura sunt ac diuersa genera: sic artium quæ illa considerant, æstimant, atq; interpretantur, non unum genus. Aliæ notæ integram aut affectam ualetudinem referunt ac declarant. Aliæ congenitam toti corpori uel præcipuis partibus temperiem, naturæq; robur ac firmitatem, uel languorem atq; imbecillitatem detegunt. Aliæ insitas à prima origine inflexiones propensionesque ad certa morum, actionum, studiorum, affectuum genera, uel abditos animorum sensus affectionesq;, & à natura constitutiones ac conformationes arguunt, et ceu aperiunt ac produnt. Aliæ naturæ ductus atq; impulsus ad fœlices euentus ac prosperos, aut contrarios, præsensionesue & uim futuri præsagam patefaciunt.

Singularum conditio peculiaris ac propria.

σημειωτικῆς, quam absoluimus antea, sanitatis aut inualitudinis signa pensitat & examinat, & de temperie totius ac partium singularum iudicium

 fert

fert ac ſententiam. ὀνειροπολία *præſagientia de-clarat ſomnia, & quæ illa uaticinentur, ſcrutari ſtudet atq; explanare.* De *animorum moribus, conſtitutione, atq; inclinatione, coniecturam facit ex notis exterioribus in toto corpore & ſingulis partibus* φυσιογνωμοσύνη *ſeu* φυσιογνωμονία. Ex *uultu habituue faciei,* μετωποσκοπικόν. De *corporum firma ſolidaq; compagine & fabrica exquiſite coagmentata, aut imbecilliore & diſſo-lutiore, deq; naturis interiorum partium & ani-mi affectionibus, ac propenſione & procliuitate ad aliquam rem* χειροσκοπικὸν *ſeu* χειρομάντεια *ex linearum poſitu, ductibus, permixtionibus atq; inciſuris in manu interiore.* Ergo τῆς φυσιογνωμονίας *uelut pars eſt* τὸ μετωποσκοπικόν. Huic *enim ſola facies, illi totum eſt corpus propo-ſitum, in quod tanquam* ὑποκείμενον *intuetur.* Vtriuſq; *finis idem, nimirum diuinare ex ſenſu perceptis indicijs de inſitis à natura affectionib.*

φυσιογνωμονία *uerò* (*ut ab* Ariſtotele *defi-nitur*) ἐστὶ περὶ τὰ φυσικὰ παθήματα τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ τῶν ἐπικτήτων, ὅσα παραγινόμενα μεθίστησι τῶν σημείων τῶν φυσιογνωμονουμένων. *id eſt,* Phyſiognomonia *conſiderat naturales animæ affectiones, & quæ interueniunt ac phyſio-gnomonica ſigna mutant, accidentia.*

In hac definitione primum obſeruandum Ari-ſtotelem τῆς διανοίας *uoce notare animam, quam ipſe*

ipſe rectè unam facit in homine comprehendentem et regentem uires cæteras,ſecus quàm Plato, *qui tres ſpecie diſtinctas animas conſtituit, locis etiam ſecluſas,* λογιστικὸν *ſeu* ἡγεμονικὸν *in cerebro,* θυμοειδὲς *in corde,* ἐπιθυμητικὸν *in hepate reponens.* Eas Ariſtoteles *uni animæ tãquã* δυνάμεις *ſubijcit atq; includit,ſcilicet ut uniuerſarum* ἐνεργείας *expediat una diuerſorum organorum corporis uſu & miniſterio.* Hoc ergo uult, Ariſtoteles, Phyſiognomoniam *ex ſignis phyſiognomonicis (quæ qualia ſint exponemus) æſtimare ac conſtituere de affectionibus naturalibus harũ trium præcipuarum uirium,quibus humanum ad miniſtratur ac diſpenſatur corpus, deq; aſciticijs & acquiſitis,aut conſuetudine contractis,quæ naturales aut frangunt,uel emolliunt,uel limant poliuntq;,aut exaſperant & acuunt,aut prorſus immutant atq; abolent.*

Signa quorum indicio ductuq; perducimur ad cognitionem affectionũ ex oculis abſconditarum, commemorat Ariſtoteles,*inquiens,* ἔκ τε γὰρ τῶν κινήσεων φυσιογνωμονοῦσι καὶ ἐκ τῶν σχημάτων, καὶ ἐκ τῶν χρωμάτων, καὶ ἐκ τῶν ἠθῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐμφαινομένων, καὶ ἐκ τῆς λειότητος, καὶ ἐκ τῆς φωνῆς, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς, καὶ ἐκ τῶν μερῶν, καὶ τοῦ τύπου ὅλου τοῦ σώματος, καθόλου μὲν οὖν τοιαῦτα ἐστὶν, ἃ λέγουσιν οἱ φυσιογνώμονες περὶ ὅλων τῶν γενῶν σημεῖα.

Horum in natura originem & fontes ut demonstremus necesse est, si Physiognomoniam physicarum diuinationum catalogo inserere uolumus. in quo quidem ipsa sibi iure locum uendicat. Corporum enim nostrorum origo est ex iunctis seminibus maris & fœminæ quibus accedit sanguis menstruus attractus ex prægnante per κοτυληδῶνας. Ex his tanquam materia uis διαπλαστικὴ, quæ natura seminibus inest, hanc scilicet excitante matrice, ut loco natiuo, excipiendisq; uegetandis ac fouendis seminibus comparato, format ordine membra principalia, initio hepar ex sanguine substantia mediocri, sed intextis ex semine uenarum plurimis riuulis: deinde cor ex spissiore ac compactiore sanguine, implicito uarie surculis innumeris tenuißimarum fibrarum: ultimo cerebrum ex nobilißima seminum parte & plena spirituum, & simul attexit ministrantia his membra alia ex sanguine, ex seminibus alia. Absolutis singulis circumdat ceu caueas & domicilia, quæ magnitudine, figura, exteriorum partium his insitarum positu, specie & quantitate principalibus illis adaptat, cordi thoracem ac uicina, cerebro caput cum ijs, quas complectitur partibus, & totum exteriorem corporis et cutis ambitum tingit colore ex ijs propagato humoribus, ex quibus præcipuæ sunt partes conflatæ.

Si ergo & iusta est materiæ proportio, mole con-

conueniens copiaq; ac qualitatibus, & uiget uis διαπλαστική: recte temperat ac conformat principalia membra, ijsq; mox accommodat & configurat exteriora domicilia, quæque illis inhærent partes. unde & συμμετρίαν inter se congruentem ac uenustam, & concinnam debitamq; magnitudinem, figuram, collocationem & colorem floridum adipiscuntur. Rursus si aut materiæ, aut suo uicio uis διαπλαστική aberrat in conformatione membrorum principalium: mox deprauat exteriora quoq;. Ita quæ in conspicuo ambitu trium distinctorum ceu conclauium corporis uisuntur notæ magnitudinis, figurarum, positus, colorum, qualitatum primarum & secundarum, quibus lenitatem, asperitatem, duriciem, molliciem, & quidquid est huiusmodi, cõplector, itemq; carnis: ipsarum quæ intus latent partium temperiem exprimunt ac constitutionem natiuam, εὔκρατον καὶ σύμμετρον, si ipsæ σύμμετροι sunt: δύσκρατον καὶ ἀσύμμετρον, si ἀσύμμετροι.

At uero quam quæuis ostendant notæ in specie ratio docet, comprobat experientia, & petantur exempla ex libris τῶν φυσιογνωμόνων. Nobis .n. non singulas eorum percensere regulas, & singularum exquirere causas: sed primos & generales signorum fontes commonstrare statutum est, ex quibus deriuare riuulos non magni laboris est.

Porro temperie partium edi ac perfici actio-

nes multis in locis Galenus: corporum temperamentis atq; in primis trium præcipuorum membrorum cerebri, cordis, et hepatis congruere animorum mores in eo libello demonstrat, quod inscribitur, Animi mores sequuntur temperamenta corporum. Ergo temperamentis cognitis de prioribus notis: mox & actionum innotescet natura, an perfectæ sint & conuenientes, an uero languidæ, uel deprauatæ, & ingeniorum, iudicij, morum, affectuum perspicietur conditio. Et uicissim certiora dant indicia de partium temperamentis, uiribus, affectionibus naturalibus, inclinationibus actiones singularum, de cerebro ingenij fonte, & corde exteriorum interiorumq; sensuum & corporis motiones, gestus, incessus, agitationes membrorum, affectus subiti, ijq; characteres, quos in oculis, fronte, & toto uultu natura effinxit, interioribus consentientes. qui ad ipsas animi sese inflectunt accommodant & mutant affectiones, & animi sensus, motus, cogitata, machinationes, proferunt mirando naturæ consensu.

Oratio mentis character. Cibi, potus, & uenereorum consuetudo, & quidquid est huiusmodi in uita, morum atq; actionum. Hæc ut nascuntur ex tribus præcipuis in homine potentijs, ita earum adeo exacte naturam ceu pingunt & contuendam oculis exhibent, ut raro fallant. Quare & hæc morum indicia cæteris Aristoteles præfert, inquit enim

enim, ἰσχυρότερα δὲ τῶν ἐπὶ τοῖς μέρεσιν σημείων ἐστὶ, τὰ ἐν τοῖς ἤθεσι, τοῖς ἐν τοῖς ἐπιφαινομένοις λαμβανόμενα καὶ κατὰ τὰς κινήσεις καὶ τὰ σχήματα.

Sed cum multum referat, ad quæ quis ſtudiorum genera, ad quam uiuendi rationem ſit aſſuefactus, quoue modo ſit informatus à teneris: prudenter Ariſtoteles πρὸς τὰ φυσικὰ παθήματα, adiungit τὰ ἐπίκτητα. Nam & diſciplina cum næui à natura inſiti eluuntur, aut corriguntur, aut retunduntur, tum quæ eadem natura adiumenta largita eſt, augentur ac roborantur, etſi, quæ corpori forinſecus impreſſa ſunt lineamenta, exteri et amoueri nequeunt: & conſuetudine contracta ac durata tam pertinaciter ſæpe infiguntur atq; inſidunt, ut ceu ſuppreßis & obſcuratis naturalibus ſola emineant ac dominentur, & conſilio, arte, ac ſimulatione aſcitis, naturæ indicia tegi poſſunt atq; occultari.

Zopyrum phyſiognomonem legimus Socratem, cum habitum corporis inſpexiſſet, ſtupidum pronunciaſſe & bardum, quòd iugula cõcaua non haberet, obſtructas eas partes atq; obturatas eſſe dixit, addidit etiam mulieroſum, in quo Alcibiades cachinnum dicitur ſuſtuliſſe, cum in eo nihil horum obſeruatum eſſet. Nam & errata naturæ emendarat, & ex naturalibus cauſis nata uicia edomuerat ac compreſſerat uoluntate, ſtudio,

ac

ac disciplina ad eum modum, ut nemo nunquam in eo ullum eorum uestigium uiderit.

Nouimus ipsi quosdam simulationum artifices, qui cum res poscit, exuere naturam pristinam & assumere nouam, eamq; tanta fingere calliditate queunt, ut connatam quis, non ascitam esse putaret. Cæterum cum hæc aut consuetudine acquisita, aut consilio suscepta, impediant iudicia de naturalibus: recte monet Aristoteles, ne ex uno signo quidquam temere quis affirmet, sed inquisitis collatisq; pluribus exploret, quæ consentiant, quæ discrepent, quæ idem arguant, quæ contrarium declarent. Si omnia uel plurima uni significato suffragentur, certius pronunciari posse. Si unius duorumue monitis cætera refragentur, cohibendam esse assertionem. ὅλως τὸ ἑνὶ μὲν πιστεύειν τῶν σημείων εὐηθές, ὅταν δὲ πλείω συμφωνοῦντα καθ' ἑνὸς λάβῃ, μᾶλλον ἤδη κατὰ τὸ εἰκὸς ἄν τις ὑπολαμβάνει ἀληθῆ εἶναι τὰ σημεῖα. Verum hæc ad diuinationes ipsas pertinent. Nobis satis sit ostendisse signa φυσιογνωμόνικα non commentitia esse, sed & formari ui seminali, & nasci ex natura partium iam formatarum, atq; idcirco ipsam φυσιογνωμοσύνην inter diuinationes physicas iure collocari. Extant de hac præter Aristotelis scripta, Polemonis etiam & Adamantij Sophistæ usu & obseruationibus comprehensæ præceptiones.

Eiusdem

EIusdem cum Physiognomonia sunt generis τὰ χειροσκοπικὰ οἰωνίσματα, id est, uaticinia de internæ manus constituta ac prodita characteribus, de quib: libros apud Græcos fertur composuisse Helenus quispiam Syracusius, & uersib. Eumolpus. Horum fontes et subiecta declarabimus propius. Manum græci χεῖρα nominatam distribuunt in partes tres distinctas, βραχίονα, πῆχυν & ἀκρόχειρα uel ἄκραν χεῖρα, id est, brachium seu humerum, (sic enim Celsus uocat) cubitum & extremam manum. hæc ubi cubitus desinit, iniens ad extremum digitorum usq; protenditur, et tres rursus habet distinctas partes. Earum prima; quæ octo oßiculis duplici dispositis ordine et carthilaginum ac ligamentorum interuentu arctißime connexis, cubito coarticulatur: καρπὸς græcis, brachiale latinis dicitur. Reliquum omne à brachiali ad finem usq; explicatæ manus παλάμην, id est, palmam nominant. Cuius ea pars, quæ quinque oßibus brachiali coagmentata ad radices digitorum usq; pertingit, μετακάρπιον græcis, postbrachiale latinis nuncupatur. huic prima digitorum committuntur internodia, his secunda, secundis tertia. Græcis ea σκυταλίδες, φαλάγγες & φαλάγγια dicuntur. Media igitur extremæ manus pars, cui postbrachiali nomen, ex oßibus constructa quinq;, foris gibbis, intus simis aliquantulum atq; incuruis, carneq; & cute tectis,

ctis, quibus plurimi uenarum, arteriarum, neruorum, chordarum articulos digitorum mouentium surculi subtenduntur atq; implicantur uario ac multiplici contextu: acquirit figuram intus cauam, foris conuexam. Cauæ regionis quæ uerum est τῆς χειρομαντείας ac propriũ ὑποκείμενον fabrica talis est. Ex apice interioris tuberculi humeri ad ἀγκῶνα enascitur musculus, capite statim ab exortu carnoso crassoq; & nerueo, qui inter initia ceu sese diducens latius & uersus ulnæ radijq; prorepens mediũ, rursusq; in arctum coactus et rotundũ, ubi brachiale attigit, finditur in quatuor ramos carnosos quidem, sed progressu in nerueam duriciem, quæ tendinum est, gracilescentes, & ad angulos inuicem acutos cohærentes, qui comuni uestiti ac deuincti inter se mẽbrana, eaq; tenui & mucosa, sub cute sensim per brachiale ad secunda quatuor digitorum feruntur internodia.

Ex eodem principio, sed decliuiore sede, alius prodit musculus exquisite carnosus & teres, qui ultra medium cubiti progressus, contractusq; aliquantulum, ut prior in quatuor dirimitur carnosa segmenta. Hæc ante brachiale in teretes degenerant tendines, qui primi tendinibus subiecti, eoq; positu per totum postbrachiale exporrecti, ante internodia secunda perforatis eminentioribus alterius musculi tendinibus ad postrema digitorum internodia excurrunt, Tendinibus his in

postbra=

postbrachiali intexuntur musculi, qui digitos cæteros pollici adducunt.

Tertius alius ex ulnæ ea propagatus sede, qua radij illa tuberculum sinu peculiari admittit & complectitur, atq; secundum radij situm productus circa brachiale in teretem cogitur & finitur tendinem, qui peculiari obtectus membrana in tertium pollicis contendit & defigitur articulum. Præter hos alij tredecim internam manum intexunt musculi, quorum ad primos quinq; digitorum articulos singulos singuli utrinq; affiguntur: tres uero ceu è transuerso ex uola, qua qui pollici subiacet thorus circulari linea circumscribitur, educti, in secundum inseruntur pollicis internodium. Ex prioribus decem octo, qui quatuor seruiunt digitis, recta eos adeunt secundum postbrachialis longitudinem omni propemodum ex parte carnei & postbrachialis ossibus connati. Implantantur autem lateribus in interna sede ossium.

Duo pollici additi inæquales magnitudine (amplior est .n. multo superior & eminentior altero subtus occultato) à ligamẽto brachialis ἐγκαρσίῳ *expansi, primo pollicis ossi interna regione attenduntur. Rursus à quarto brachialis osse procedit musculus muris seu lacertæ figuram eleganter exprimens, toto ductu carneus. Hic à brachiali per imam internæ manus sedem ad minimum protensus*

ſus digitum, externo lateri primi oßis digiti minoris adnaſcitur. Toti uero propemodum depili nudæq; manus cuti muſculus quidã ſubſternitur, qui neruoſo teretiq; principio ex apice tuberis humeri interioris prodiens, atq; duobus brachiale flectentibus muſculis, ex eodemq; propagatis initio medius incumbens atq; adnatus, uentrem impenſe carnoſum craſſumq; adipiſcitur: ubi uero ad medium cubiti acceßit, rurſus gracileſcens in tendinem ceu ex tereti aliquantulum, depreſſum coit. Hic ad radicem brachialis ſenſim ſeſe explicans, ſummæ manus cuti ad extremam usque digitorum aciem affigitur fibroſorum nexuum intextu, adeo ualide arcteq;, ut difficulter à cute uel nouacula acutiore ſeparari poßit. Non toti tamen internæ manus cuti ſubducitur, uerum per eos muſculos, quorum ex una parte aliqui ad radices pollicis conſiſtunt, ex altera unus ad minimum digitum fertur, ſub ipſa cute medius incedit, nihil fibrarum obductæ his muſculis cuti impertiens, ad uolam accedens dilateſcit et reliquam cutem totam ſubiens conduplicat. Intra hunc tendinem & cutem carnea continetur ſubſtantia, ſubalbida, duriori neruoſoq; adipi ſimilis, uenarum neruorumq; ad cutem tendentium ſurculis conferta. Hæc eminentioribus oßium proceßibus ad radices digitorum, qua internodia prima digitorum oßibus poſtbrachialis iunguntur, eleuata in altum

altum diſtinctas ibi quatuor eminentias ceu thoros conſtituit lineis ſeu inciſuris diremptas.

Ex hac ſtructura ratio patet figuræ & inæqualitatis internæ manus, linearumq; in ſumma cute apparentium. In medio cauitas uiſitur, eam circumquaque ceu monticuli ſepiunt ac circumdant. In tales thoros ſeu puluinos neceſſario aſſurgunt atq; attolluntur extremi internæ manus limites ob inſtratos oßibus muſculos et carni tendiniq; intextas carneas fibras. Carneam molem pollici attenſam præcipue duo, qui primum mouent internodium, muſculi cum eo, qui pollicem abducit à cæteris conſtituunt. uocatur ea θέναρ, παρὰ τὸ θένειν, id eſt, feriendo, ut placet Etymologis, & στῆθος ἀντίχειρος, latinis χειροσκόποις Mons pollicis. Decliuior eius pars linea recurua definitur, quæ à radice indicis orta, (qui locus μετὰ τὸ θέναρ dicitur,) curuoq; ambitu circumſcripta in planiciem uerſus καρπὸν deſinit. lineæ nomen eſt ex ueteri inſtituto τῶν χειροσκόπων, ζωνική.

Ex altera internæ manus parte uerſus imum terminum, è regione huius tumuli, alius eminet thorus, depreßior priore, quem qui minimum digitum petit muſculus exaggerat. uocatur is ἄνδηρον, quod ſignificat quiddam uelut exaggeratum, ut in ripis et ſulcis cernitur, et στῆθος χειρὸς.

Interſtitium utrorumq; planis intra montes

duos uallibus ſimile μετασήθιον eſt. Qui ad digi=
torum radices ceu congeſti eminent colles inter=
uallo triplici, uno Græcis nomine ὑποθέναρ dicun=
tur, quaſi minutum θέναρ.

Linea quæ in pluribus manibus τῇ χθονικῇ
principio coniuncta ſub radice indicis, inde pro=
cedit deorſum uerſus cauam manum & planici=
em: ueteribus χειροσκόπις eſt ζωηφόρος, id eſt,
uitifera. Vbi initia harum iunguntur συναφὴ eſt,
id eſt, connexio. In media manu triquetram ambæ
efformant figuram, cui τριγόνου nomen inditum.
Supra ζωηφόρον monticulis ſeu tuberculis tri=
um digitorum, (Nam indicis tuberculum hæc
fere non ambit) ſubiecta ἀναγκαία, latini uo=
carunt mediam naturalem. Ea cum ζωηφόρῳ qua=
dratum effingit, itaq; ille locus τετράγωνον dici=
tur. Monticulis his incluſum in manu media et in=
ſtar uallium profundum, κοῖλον χειρὸς, id eſt, ca=
uum manus, et κοτύλη appellatum.

Lineæ γραμμαί & τομαὶ id eſt, lineæ &
inciſuræ dicuntur. Earum conformatio in ſumma
cute neceſſario muſculorum exortus, circumſcri=
ptiones ac limites, inſertiones, coalitus & conne=
xiones, membranarum circumductiones, fibrarum
colligantium nexus, tendinum diſtributiones et du
ctus conſequitur, cum pertinaciter ipſa contiguis
et ſibi ſubiectis partib: cohæreſcat, ſitq; omnium in
toto corpore partium uel ſola exquiſitiſsime tem=
perata

perata adeo, ut ad exactissimum temperamentum ponderis, quod κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν æstimatur, accedat proxime. Ergo afficitur facillime, proq́; subiectarum partium cõditione externam uariat speciem, cum ubi subtus diuersa aut iunguntur, aut discedunt corpora, uelut in canaliculos cauos subsidens, promptissime fissuris illis rimisue, aut nexibus sese insinuat atq; ingerit.

Recentiores χειρόσκοποι tum monticulis singulis præficiunt planetas, & de characteribus illis impressis ea pronunciant, quæ sunt naturæ Planetarum: tum plures notant lineas alio discrimine quàm ueteres. Pollicis tumulo Martem alij, alij Venerem imponunt. Sub indice Iouem, sub medio Saturnum, sub annulari Solem, sub auriculari Venerem, alij Mercurium collocant. τὸ τῆς χειρὸς στῆθος ἢ τὸ ἄνδηρον, quod ipsis est tuberculum manus ferientis, Lunæ dedicant. Trigonum seu triangulum in uola Marti alij, alij Mercurio assignant.

Lineas partiuntur bifariam, in principales & minus principales. Vtrarumq́; differentiarum quinq; species faciunt. Principales ab ipsis numerantur καρδιακὴ seu uitalis, ἡπατικὴ seu media naturalis, κεφαλικὴ seu capitis linea, Thoralis seu mensalis, seu media, Discriminalis seu restricta, seu draconis cauda. καρδιακὴ pollicis montem includit & complectitur. ἡπατικὴ sub radice

indicis ab eodem cum cardiaca principio exordiens, in mediam manum deſcendit. Cephalica ad tuberculum ferientis utriq; aptata trigoni figuram complet. Thoralis ab eo quod indici & medio intercedit ſpacio fere ordiens, tuberculis trium digitorum medij, annularis, & auricularis, oblique deorſum & transuerſim procedens ſubtenditur, dirimensq́; ad radicem minimi elatiorem eius thorum à tuberculo ferientis, in extremam manum uerſus exteriora finitur. Reſtricta ad iuncturam τοῦ καρποῦ καὶ μετακαρπίου deſcendentes terminat lineas, & finit τὸ ὑπερκείμενον artis. Minus principales cenſentur Via ſolis, Via lactea, Via combuſta, Cingulum Veneris, Linea Martis. Via Solis à tuberculo annularis, cui Sol præſidet de χειροσκόπων decreto, recta deorſum in cauitatem protenditur. Lactea à diſcriminali ſurſum ſecundum tuberculum ferientis porrigitur. Combuſta per medium uolæ triangulum enitens conſcendit ſurſum in tuberculū medij, aut priusquam eo pertingit deficit. Eadem ſi integra fuerit & non interciſa Saturnia uocatur, quod tunc Saturno addictum collem occupat.

Cingulum Veneris hemicyclij figura ab interſtitio indicis et medij per Saturni collem ad medij & annularis interuallum usq́; obtenditur.

Linea Martis in pollicis eminentia uitali lineæ παράλληλος eſt.

Vocan=

Vocantur hæ minus principales, quod nec omnium manibus insunt, nec ita conspicuæ existunt. Cum adsunt, & significatis multum cedunt illis principalibus, quæ quod euidenter, in omniũ comparent manibus, etsi specie uariant, & significata non obscura habent: hanc apud artifices meruerunt cognominationem.

Præter lineas hasce reperiuntur pene in singulis collibus & alij characteres à natura artium formatrice ex minutarum linearum segmentis & ductibus uarie positis & commixtis inter sese uarijs figurati speciebus, quorum insigniores notarunt atq; explicarunt artifices. singulas enim exquirere et persequi formarum differentias curiosorum esset hominum, non naturæ uestigia, sed suas sectantium opiniones, cum illæ penè in singulis uarient subiectis. de his consulantur libri autorum.

Signa ergo ex quibus de compage corporum, deq; præcipuorum membrorum constitutione, & moribus animi, propensionibusq; atq; euenturis in uita casibus, tanquam oracula promunt χειρόσκοποι, sunt incisuræ internæ manus conspectiores, tum in monticulis ex lineis exilioribus & tenuioribus constituti characteres. An præstent hoc, quod de illis spondent & affirmant artifices uidendum. Variant, ut dixi, penè in singulorum ma-

nibus plus minusue, non ſpecie, quæ in omnibus eadem eſt, ſed accidentibus. Aut enim expreſſæ, amplæ, profundæ, in longũ tractu continuo productæ ſunt, rubentq́;, uel liuent, uel pallent, uel nigricant, uel alium præ ſe ferunt colorem: Aut contra obſcuræ ſunt, minutæ, mutilæ, interruptæ, in fibras et capillamenta tenuia ſparſæ, conciſæ, plus in alijs, in alijs minus. Præterea cum ipſis ſeſe corporibus proferunt, etſi in tenellis infantum manibus fere rugarum copia obſcurantur, præſertim quæ natura exiliores ſunt, certoq; durant tempore, & ætate ingraueſcente ſenſim attenuantur, tandemq́; à ſiccitate cute tenſa, & ceu compage membrorum laxata euaneſcunt uelut extritæ aut obliteratæ: deniq; uehementioribus morbis aut abolentur aut comminuntur, adeo, ut ſenſum fugiant. Ergo cum tot formentur diſcriminibus, non (ut ita dicam) ſpecificis, ſed accidentarijs, ſtatisq; ac certis oriantur & intereant temporibus, & cum naturis corporum commutentur, abſolutis ijs emergant, uigentibus niteant, marceſcentibus extabeſcant, uergentibus ad interitum exoleſcant, ægritudine oppreßis afficiantur: non temere exiſtunt aut fortuito, ſed à natura ceu inſculpuntur cuti tunc, cũ hæc muſculis tendinibusq; eorundem poſtbrachiali exporrectis arctißime obducitur et coaptatur, ad eum modum ut fiſſuris ſubiectarum partium & coalitibus exquiſite incumbat, congruat,

grudt,atq; inhærescat. Nec tam statis,fixis,et permanentibus ulla alia pars corporis est consignata lineis,à primo statim exortu,illis exceptis quæ uel ad articulos digitorum his inflexis cutis corrugationem insequuntur,uel in imo & concauo pedis conspiciuntur, præter internam manum, cum ea sit omnium partium ἀναρθρωτάτη.

Fortasse dicet quispiam,ideo incisos canalium instar aut sulcorũ ductus illos, ut cum omni penitus careat articulo μετακάρπιον,et creberrimis agitentur ac diuersißimis motibus digiti: manu cõpressa, inflexis,contractis inter sese,pollici admotis,aut in obliquum contortis digitis, cutis interna promptißime cogatur colligaturq́; in plicas,cedentibus in sese fissuris,cæteris partibus intermedijs assurgentibus atq́; eminentibus uelut inter sulcos strijs,complicationem .n. manuum,cutis si rigidius obluctaretur,impeditura esset. Rursus explanata manu exertis,diductisue digitis, expedite tendatur,dehiscentibus fissuris,& thoris qui in contractione intumuerant, sese submittentibus. Non derogo illis usum hunc. Verum si ad subiectarum partium formam, situm, distributionem & coalitum,in obtensa his cute annexaq́; natura eas finxit,quod plane affirmo: ut illæ tanquam effectus tum causæ efficienti,tum constructorum & subiacentium corporum compagi respondeant ne-

cesse est & qualis illa sit firma ne compactaq́;, an laxior & dissolutior edoceant. Astipulatur rationi experientia. Animaduersum est longo usu, Lineas in plures ductus confractas, decurtatas, incisas, aliarum linearum interuentu diuulsas, exiles, uelut in surculos & ramulos fissas, ἀσθένειαν præ se ferre corporis & βραχυβιότητα: omniaq́; infirma & instabilia. Contra τὰς δι' ὅλης χειρὸς τομὰς, μακροβιότητα. Aristoteles recte causam refert in corporis fabricam, quod abruptæ, concisæ ac tenues lineæ, non solidum, nec bene coagmentatum duratumq́;, sed molle, enerue, languidum, ἄναρθρον καὶ εὐμετάβλητον: Integræ contra & eminentes robustum, ἠρθρωμένον καὶ δυσμετάβλητον corpus arguant. Intendit natura formationem corporis absoluti, ad quam perfectionem & harum ipsarum linearum integritas requiritur, non quod corporis aliquid conferant constitutioni tale, quod si absit, structuram mutilam reddat aut imbecillem, Verum quod à natura uiuida fortiq́;, ordinate procedente, consummatis perfectisq́; internæ manus partibus recte accommodatæ, qualis sit corporis compages ostendunt. Quòd si aut materiæ, aut uirtutis διαπλαστικῆς uicio non præstat neq́; assequitur ipsa, quod intendit in minutis his linearum uestigijs: multo minus grandiorum partium absoluit institutam fabricam. hinc imbecillioribus plerumq; in plures

plures,minutiores & obtusiores ceu plicas corrugatur cutis, quas si uiguisset uis διαπλαστική, erugasset atq; extendisset, eadē spacijs inter grandiores lineas medijs complanata.

Cæterum docet & hoc experientia,certas lineas certis cōgruere principalib.in corpore membris,deq; eorum constitutione, temperie, uirtute, affectionibus,robore uel imbecillitate, aptitudine ad morbos,argumenta continere non leuia Alia cerebri,alia cordis,hepatis alia naturā, refert atq; exprimit. Huius consensionis & fœderis quæ sit alia causa non uideo,quàm quòd uenarū,arteriarum,et neruorum propagines,quarum ex principibus tribus membris origo,uarie in summam cutem explicantur,Vnde & deferunt eo ex fontibus haustam atq; acceptam uim, & ibidem constitutiones affectionesq; eorundē promunt potius quā alibi,quod ea sola pars maxime εὔκρατον et omnium exuperantiarū exquisite mediam naturam habet,ut Canonis & Normæ uice à Galeno proponatur,ad quam si reliquarū partium crases comparatæ pensitētur atq; examinentur:deprehenditur quāto absint interuallo ab hoc exactißimo temperamento. quod ipsum nec casu, nec sine causa factum.

Quæ de cæterorum characterum argumentis usu comperta et obseruationibus tradunt,etsi causas eorum nō perspicio: tamen cum absq; euiden-

ti ratione consentienti experientiæ refragari temerarium sit, non sperno. quanquam uicißim neq; omnes cõmentitias approbo interpretationes quarumlibet notarum. Sed experientiam uoco rerum designatarum cum notis ipsis regularem magna ex parte congruentiam, deprehensam instinctu ductuq; naturæ, attenta consideratione secundum leges artis, longo usu ex plurimorum euentuum collatione, ab ijs qui natura ualent & arte, qualem Coclitem Chiromantem fuisse accepimus.

Præcellit enim in hoc genere artem longe natiua ingenij uis & φυσικὴ στοχασμός. Hæc primum ingenia idonea & ab ipsa natura ad tales coniectationes fœliciter instructa in eam considerationem impulit, ut non temere effictos linearum ductus cogitarent, & unde nascerentur, aut quarum essent rerum notæ usu discerent, causasq; explorarent, & congruas inter sese, rationiq; consentaneas, aut in eosdem euentus perpetuo recidentes παρατηρήσεις redigerent in artis formam,

Quanquam igitur fateor in hac parte, ut tota reliqua physica, neutiquam omnium quæ longus patefecit usus, causas ueras intelligi: tamen erudite experientiæ, quæ ratione & arte euentus notatos examinat, nõ captat aut arripit fortuita quæuis, et peritorum artificum consentientibus obseruatis assentior & acquiesco, & χειρομάντειαν inter diuinationum physicarum genera colloco,

nimirum

nimirum quatenus intra physicas uersatur metas, neq; his egreßis prolabitur in imposturas. Eas .n. ab omni diuinationum genere procul separo & explosas uolo in uniuersum. Neque aspernor his quamuis tenuibus adumbrata uestigijs, non tenuia tamen sapientiæ diuinæ documenta, utut rideantur. An quisquam leue hoc duxerit, tam uarias particulas tam specie & quantitate dißimiles, tanto numero, eò inter se fœdere colligatas ac deinctas esse in unam compagem, ut minuta etiam τοῦ μετακαρπίου interioris lineamenta & toti fabricæ congruant, & principibus membris accommodentur. Adeo ociosum nihil esse uoluit, aut fortuitum in opificio omnium præstantißimo sapientißimus Architectus.

DE CAETERIS τοῦ φυσιολογικοῦ generibus, quæ reliquorum mixtorum naturas, ut Animantium, Plantarum, Fossilium considerant.

IXI INTER CÆTERA penè stupenda mundi opera, uel præcipuam esse, mirificam inter sese consensionem omnium partium, & συμπαθείας rerum atq; ἀντιπαθείας

ἀντιπαθείας. Cingunt & complectuntur circumflexu suo orbes stellarum regionem mundi elementarem, quæq; in ea ex elementis conflata continentur atq; existunt corpora. Nec solum afficiunt ea motu & lumine excitatis qualitatibus primis, ijsq; alias alia proportione iunctis coactisq; in unam temperiem: uerumetiam tanquam occulta ui influẽtes quæ à reflexo lumine oritur, cõmouent.

Stellæ poli borealis ad se Magnetem conuertunt, de quo quidem hoc obseruatum affirmant, perpendiculum in nauigatoria pixide magnete illitum in nostro bemispherio à Fortunatis Insulis ad Catygaram declinare dextrorsum gradibus circiter nouem, in altero hæmisphærio nutare sinistrorsum. moxq; ubi peruentum est ad Meridianum Astorum uocatarum Insularum exacte ad lineam cõgruere Meridianam, nec in alterutram nutare partem: inde uero inflectere sese idem perpendiculum à dextris poli uersus sinistra. Cum sole circumaguntur Heliotropion, Tragopogon, Ornithogalum, Lupinum. Tripolium floris colorem ter in die ad solem mutat. Mane candidum, meridie purpureum, uesperi puniceum conspicitur. Ipso die solstitij olea, populus alba, & salices folia circumagunt, oriente Syrio Parra auis ipso die non apparet, donec occidat, & Thynni Marini Oestro corripiuntur, occultatur Coccyx. Certi positus stellarum certos in humano

corpore humores,partes,ſenſus, aut uegetant,aut hebetant,aut deprauant.

At qualitatibus primis impreſsis aëri cæteris=que elementis,non eodem modo afficiuntur mixta omnia. In ipſa Bruma uulgo floret uocatum Ve=ratrum. Fauonijs ſpirantibus Thymelea effloreſ=cit,moxq; hanc inſequuntur Viola alba, Narciſsi, & Triſſago,quæ primo uere prodit. Faba flore=ſcens apiculam euocat, & hæc procedens fabam florere indicat. Vtraq; finit frigoris indicium. Moro germinante aut efflorеſcente rubo,à frigo=ris iniuria nihil amplius periculi.

Animantia omnia uniuerſales temporum mu=tationes,& qui particulatim accidunt, tempeſta=tum exortus ſagaciſsime, priusquam inualeſcant, ceu odorãtur.Propterea magna ex parte aut hye me ingruẽte,uel ſi aër infectionibus ſordeſcat aut obtorpeſcat,calidius puriusq; cœlum priori deſer to captant & quærunt: aut terra ſe condunt: aut exeſas & excauatas arbores ſubeunt,quoſue æſta=te conſtruxerunt alueos, ac deliteſcunt tantiſper, donec abeat frigus,et tepidiore blandioreq; aura reniteſcat cœlũ:aut ex ſyluis ac horridiorib:locis, in habitata et culta commigrant,intraq; domos, ſi exaſperetur hyems,ſeſe abdunt:aut manent in ſyl=uis,quarum paucæ ſunt, ut tetraones & attage=nes:aut ad aquas degunt.Quæ diſcedunt, fere ſta=tis abeunt temporibus,ſtatisq; reuertuntur, ut olo

res

res, cyconiæ, feri anſeres, coturnices, et aliæ. Quædam alia peculiari συμπαθείᾳ occultantur æſtate, ut inter aues γνάφαλος ſeu fullo cognominatus, quædam hyeme, ut mures alpini, glires. Vireo auis χλωρίων dicta, tota deliteſcens hyeme, ipſo die ſolſtitij prouolat. Noctuæ ſexagenis diebus hyeme cubant. Quædam alio modo afficiuntur. Caniculæ exortu mutant uocem, & canere deſinunt pariter Luſcinia & Coccyx. Milui à ſolſtitio podagra afficiuntur. Corui itidem ægreſcunt ſexagenis diebus, ſiti maxime, antequam fici coquantur autumno. Septem ante Brumam diebus Halcyones nidificant, & totidem ſequentibus pariunt.

Maturitatis hordei & ſationis milij ac panici ſigna præbent, circumuolantes ueſperi Cincindelæ, quas λαμπυρίδας Græci uocant, & plurima Ariſtoteles & Plinius annotarunt.

Formica minimum animal interlunio quieſcit, plenilunio etiam noctibus operatur. Habent obſeruationes ſimiles plurimas agricolæ.

Exuberant atq; effluunt in corporibus elementaribus humores luna augeſcente: eadem ſeneſcente defluunt & marceſcunt: deficiente ea in ſolis oppoſito, etiam areſcunt ac torrentur.

Eodem modo eas, quæ in dies horasq; accidunt, mutationes qualitatum, aliæ naturæ alijs citius atq; euidentius percipiunt. Argumento his ſunt præſenſiones aut oborientium iam, aut paulò

post

post sequuturarum tempestatum, contagionum, & aliorum huiuscemodi in animantibus & plantis. Pulmones marini in Pelago plurium dierum hyemem portendunt. Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum, ex qua ueniunt parte: spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Lolligo uolitans, cōchæ adhærescentes, echini affigentes sese, aut harena saburrantes tempestatis signa edunt. Ranæ quoq; ultra solitum uocales. Et Fulicæ matutino clangore. Mergi anatesq́; pennas rostro purgantes, uentum indicant, cæteræq; aquaticæ aues concursantes: Grues in mediterranea festinantes: Mergi in maria aut stagna fugientes. Grues silentio per sublime uolantes serenitatem: sicut noctua in imbre garrula: ut sereno, tempestatem nunciat. Corui singultu quodam latrantes, seq́; concutientes, si continuant, uentos: si uero carptim uocem resorbent, uentosum imbrem. Graculi sero à pabulis recedentes, hyemem, & albæ aues, cum congregantur, & cum terrestres aues aut contra aquam clangores dant perfundentes sese, sed maxime cornix. Hirundo tam iuxta aquam uolitans, ut eam stringat aut percutiat penna. Anseres continuo clangore intempestiui. Ardea in medijs harenis tristis. Pecora exultantia & indecora lasciuia ludentia. Boues cœlum olfactantes, seq; lambentes cōtra pilum. Turpes porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes. Segniter & contra industriam

ſtriam ſuam abſconditæ formicæ, uel concurſan-tes, uel oua progerentes. Vermes terreni erũpẽtes eandem tempeſtatum ſignificationem habent. Præſagiunt tempeſtates Sciuri, obturatisq; qua ſpiraturus eſt uentus cauernis, ex alia parte fores aperiunt.

Trifolium quoq; inhorreſcere & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Et montium ſonitus, nemorumq; mugitus, & ſine aura quæ ſentiatur ludentia folia, Lanugo populi, ſpinæue uolitantes, & aquis innatantes plumæ prænuncia tempeſtatum obſeruata ſunt. Ægre de arboribus defluentia folia, & exciſa fagis fruſta lignea, ſi madeant, aſperam hyemem & intenſam præſagiunt: nimirum quod occulto ſenſu ſequuturi frigoris, tanquam de futuro cogitantes, ſeq; neceſſarijs inſtruentes, priusq; terra gelu conſtringatur & duretur, abundantius ſuccos attrahunt. Aëris infectionem paſſeres & cæteræ ſentiunt aues. Quare contagionibus graſſantibus, ſi uis ueneni amplificetur in tantum, ut aërem occupet & inficiat, abſcedunt. Roſas etiam & uiolas, ſi ſub autumnum ſecundo floreant, peſtilitatem adferre compertum eſt. Non .n. iterato prodeunt, niſi conſtitutio aeris præcedat Auſtrina καὶ αὐχμώδης, quæ longo duret tempore qualem hoc anno 52 experti ſumus cum ſæua lue, & uidimus roſarum ſub autumnum copiam, uiolas aliquot ſatis odoratas.

Cæterum

Cæterũ τῶν συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν quæ sunt conuenientiæ atq; coniunctiones, uel contra discrepantiæ atq; aduersationes rerum inter se, Harum ergo in mixtis uarietas pene infinita, & nulli hominum satis uel explicate cognita, uel certo peruestigata. hoc constat præcipuas maximeq; insignes ab ijs oriri qualitatibus συμπαθείας & ἀντιπαθείας, quæ & congruunt formis et harum ui cientur. Illæ enim agunt aliquid & efficaces solæ sunt: earum sese ope & ministerio forma exerit atq; ostendit, nec aspici aut agnosci potest proprius, quàm in hisce.

At Formalium qualitatum, quibus inter se aut consentiunt aut dissentiunt ac pugnant intrinsecæ rerum formæ, gradus in uniuersum sunt quinq;, qui quibusdam omnes, aliquibus non omnes inesse reperiuntur. Primum gradum primis tribuo qualitatibus, calido, frigido, humido & sicco, quas omne perfecte mixtum habet, sed suæ attemperatas speciei. Ex harum inter se commixtione & commoderatione in materia uel crassa, ,uel tenui, uel media inter utramq;, proxime oriuntur sensuum obiecta, colorum, sonorum, odorum, & præcipue saporum differentiæ, ut dulce, amarum, acre, acidum, austerum, acerbum, salsum, pingue. Nihil .n. hic de materiæ dicam qualitatibus, quarum supra memini. Rursus utræq; primæ nimirum & secundæ, sua inter se temperie, pro diuersitate materiæ

b sustinen-

ſuſtinentis & excipientis commixtionem, producunt ac conſtituunt diſcrimina tertij generis qualitatum, quæ ſunt ἀραιωτικαὶ, πυκνωτικαὶ, μαλακτικαὶ, σκληρωτικαὶ, ἐμπλαστικαὶ, ῥυπτικαὶ, ἑλκτικαὶ, ἀποκρουστικαὶ, χαλαστικαὶ, συντατικαὶ, ἀναστομωτικαὶ, συνακτικαὶ, παχυντικαὶ, λεπτυντικαὶ, ἀνώδυνοι, ὀδυνηραὶ, πεπτικαὶ, ἐκπυητικαὶ, διαφορητικαὶ, ἱδρωτικαὶ, καρωτικαὶ, ναρκωτικαὶ, ὑπνωτικαὶ, ἐκστατικαὶ, σηπτικαὶ, καυστικαὶ, διαβρωτικαὶ, ἐσχαρωτικαὶ, χυτικαὶ, πιλητικαὶ. κακόχυμοι, ἐπικρατικαὶ, καταρκτικαὶ, στατικαὶ, τραχύνουσαι, λεαίνουσαι, ἐκφρακτικαὶ, ἐμφρακτικαὶ. *Quarti generis qualitates ex his tertijs cum præcedentibus duabus contemperatis in idonea materia in congruam et formæ* ἀνάλογον *craſin emergunt, è quorum ſunt numero, quæ à Medicis uocantur* οὐρητικαὶ, ἐμετικαὶ, ὑπακτικαὶ, λαπακτικαὶ, ἔῤῥινοι, ἀποφλεγματικαὶ, ἐμμήνων ἄγωγοι, ἢ ἐπισχετικαὶ, *lactis aut ſeminis*, γεννητικαὶ, ἢ σβεστικαὶ, ἢ προκλητικαὶ, ἢ ἐπισχετικαὶ, σαρκωτικαὶ, ἐπουλωτικαὶ, κωλλητικαὶ, καθαρτικαὶ, *nimirum quæ abſtergendo, aut lubricos reddendo meatus, aut comprimendo, aut aperiendo laxandoq́;, aut attrahendo euidentibus non occultis qualitatibus uacuant.* καθαιρετικαὶ ἡπατικαὶ, ὠτικαὶ, ὀφθαλμικαὶ, ὀδοντικαὶ, ἰσχιαδικαὶ, νεφριτικαὶ, σπληνικαὶ, ποδαγρικαὶ, ἀρθριτικαὶ, πλευριτικαὶ, βηχικαὶ, λίθων θρυπτικαί.

De

De causis harum omnium ex mixtionum proportione & materiæ subiectæ conditionibus prolixe & erudite disserit Galenus in libris de simplicium Medicamentorum facultatibus.

Sub quinto genere specificas uulgo uocatas qualitates colloco, de quibus etsi quid affirmem certi, non habeo, ab opinione tamen superius exposita non abhorreo. Indidit Deus naturæ conditor, quibusdã reb: peculiares uires à prima origine, quæ cum plantarum atq; animantium seminibus potentia insint: in enata inde propagantur corpora, atque (ut opinor) ex quatuor ante commemoratis generibus, temperatis inter se exactißime secundum ordinatam primitus analogiam in materia conueniente, et ad formam directis atq; accommodatis ordine & lege naturæ suæ, proxime formæ constitutionem antecedunt: ad cuius & essentiam proxime accedunt. Hoc modo ut existimem produci ac propagari specificas qualitates, & non à peculiaribus stellis innecti, tunc cum mixtione cæterarum qualitatum absoluta forma introducitur moueor, & serie præcedentium qualitatũ, et quod seminibus potentia quoq; illas inesse res ostendit. Procreatur enim simile ex simili. Ad rationem uero similitudinis absolutæ pertinent & specificæ qualitates, quæ adeo propinquæ sunt formis, ut ab eis diuelli nequeant. Nec singulis speciebus certas

consentire ac præsidere stellas ordinato aliquo & familiari dominio demonstrari ulla ratione firma potest, tali nimirum, cuius ui & formæ constituantur, & his uirtutibus instruantur, quamuis in Septentrionem Magnes inclinet, & Solis imitentur circumactus Heliotropiũ, Lupinum, & alia. Nam & semina uegetari, & mixtionem conformationemq; corporum gubernari cœli positu nemo facile inficiabitur. Sed tota res obscura est & procul à conspectu nostrorum remota ingeniorum. Reuertor ergo ad συμπαθείας et ἀντιπαθείας. Congruunt inter se rerum naturæ, aut dißident, ac pugnant secundum has qualitates aut omnes aut aliquas. Quoad qualitates primas, conueniunt hominum naturæ ex cæteris mixtorum generib. quæ temperata sunt: aduersantur eidem, quæ mediocritatem excedunt, tantoq; infestius lædunt, quanto qualitatũ à mediocritate recessus est longior. plus lædunt quæ tertio quartoue gradu frigoris aut qualitatis medium superant, ut opium, mandragora, arsenicum, thapsia, & quidquid est huiusmodi cæteris mitioribus & moderatioribus. Inflammatis, frigida, perfrigeratis calida congruunt. Cicuta hominibus uenenum, sturnis nutrimentum. Veratrum hominibus medicina, coturnicibus alimentum est. Aqua frigida, Salamandra, serpentum oua flammam extinguunt, etsi oua uicißim comburuntur. Manifesta etiam est & συμπάθεια uel ἀντι-

πάθεια

πάθεια, quæ à ſecundis oritur qualitatibus, & tertijs. Temperata naturæ conueniunt, immoderata & naturæ & ſibimetipſis repugnant: occluſis uel aliquo obſarctis humore contraria ſunt, quæ aperiunt: uiſcidis, quæ incidunt: craßis, quæ attenuant: duris, quæ emolliunt: laxatis quæ aſtringunt: glutinoſis, quæ deterunt & abſtergunt: exaſperatis, quæ leniunt &c.

Eadem ratio quarti generis qualitatum. Capiti conueniunt maiorana, betonica, ſaluia, pæonia, acorum, cubebæ, caſtorium, moſchum, ambra, roſæ, uiolæ, camphora. Thoraci glycyrrhiza, amygdalæ dulces, iris, marrubium, hyſſopus, helenium, crocum, mel, zacharum, tragacantha, adiantum, hordeum, uiolæ. Cordi tum ex his quædam, tum alia, cinamomum, echion, bugloſſum, cirſion, roſmarinus, corallia, uniones, os de corde cerui, argentum, aurum, ſemen oxalidis. Stomacho præ cæteris mentha, maſtiche, cariophylla, zingiber, acorum, macis, abſynthium, nux moſchata, aloe. Hepathi abſynthium, ſpicanardi, eupatorium, rhabarbarum. Lieni, aſplenum, phyllitis, hemionitis, teucrion, chamædrys, ſcordion, epithymum. Venenis aduerſantur ſcordium, lemnia ſphragis, bolus armenus. Conuenientiæ ratio ex quarto qualitatum genere euidens eſt. Sed longum eſſet & genera omnia & cauſas pertexere, de quibus in Medicorum libris diſputatum eſt copioſe.

Occultæ συμπαθείας et ἀντιπαθείας exempla innumera habet rerũ natura. Tota substantia lupinum hepar et uuæ passæ conueniunt humano, iecinori. Iaspis uirens roborat stomachũ. Smaragdus epilepsiæ tota natura cõtrarius est, admotusq; corpori illi obnoxio, aut uincit et profligat morbũ retinetq; uim suam ac nitorem, aut à morbo superatur, moxq; amittit uim omnem & rumpitur. Sistunt sanguinem hæmatites & hieracites. Arcent & excludunt hydropen tres cochleæ multum tusæ cum uini nigri cyathis tribus, & calefactæ atq; epotæ. Cinis cancri fluuialis medetur morsui canis rabidi. Occulta ui trahunt bilem rhabarbarum, scammonea, euphorbium, aloe. Phlegma, coloquinthis, agaricum, semen carthami. Melancholicũ humorem, myrobalani Indi, epithymum, polypodium, helleborus. Insanus ac furens Elephas ariete conspecto mansuescit. Taurus quantumcumq; ferox mitescit alligatus ad ficum. Ouium à lupo admorsorum carnes fiunt teneriores, sed lana earum neta etiam textaq; pediculos gignit. Equi ubi uestigia luporum contingunt, obstupescunt, et totis conuelluntur pedibus. Lupus ex contactu bulborum scyllæ resolutus fatiscit. Homo quem lupus prior uiderit, obmutescit. Cancer polipodio obiecto callos pedum & ungulas exuens abijcit. Vespertiliones hederæ suffitu necantur. Vipera fagi ramulo tacta stupet. Ciconiæ platani folijs à nidis uespertiliones

tiliones arcent. Hirundines apio ſilphas et blattas. Noxias beſtias corui aro. Vpupæ adianto. Cornices ſupina uerbenaca. Perdices arũdine. Galerita gramine. Aquilæ galli cantu terrentur. earundem pennæ cæterarum auium pennas deuorant. Echeneis remoratur naues. Ad torpedinis contactum etiam ex longinquo præualidi obſtupeſcunt artus. Ruta ad ficum conſita lætius prouenit, & ficum fœcundat. Braßica inimica eſt uitibus. Magnes ferrum ad ſe trahit, & uicißim abigit, ſi allio confricetur. Extinctam uim recipit prolutus hircino ſanguine. Adamas & ſuccinum alliciunt arripiuntq; paleas, pilos, feſtucas omnis generis, ſuccinum ſolum reſpuit ocimum. Adamas de ſolo hircino molleſcit ſanguine. Aſtroites aceto impoſitus uertitur in orbem. Saphirus ſcorpionum ictibus medetur. Argentum uiuum auro amicum, cætera metalla non transmittit, ſed ſuſtinet, auro cedit ut ſuſidat. auro item illitum, mox ubi ignem ſenſerit, auolat. Exanimata ferè iumenta, & extincti penè uirium deliquio homines obiectu panis reuocantur. nec canum eiulatu, aut ferociore equorum hinnitu editas euentorum præſenſiones rideo, quibus animalibus nullum homini familiarius.

Innumera rerum natura ſuppeditat omnium conſenſuum & diſcordiarum exempla. Hæc ſcrutatur in mixtis, & quantum poteſt oſtenſis cauſis explicat φυσιολογικῶς. Quatenus uero ex ſui-

dentibus consensionum ac dißidiorum notis, ceu diuinat, aut de quibusuis mutationibus elementorum, cæterorumue mixtorum, aut de oborituris tempestatibus, aut de abditis atq; abstrusis rerum naturis: in classem concedit diuinationum physicarum. Insunt enim ut hominibus, ita cæteris mixtis notæ sensibus subiectæ, quarum ductu aliquo modo interiores naturæ pernoscuntur: & comprehenditur, quid cuiuis aptum sit accommodatumq́;, quid noxium & aduersum.

Nec repugno si quis ad rationem concordiæ discordiæq́; materiales etiam qualitates referat. quarum discrimen duplex, cum aliæ ἐντελεχείᾳ, *alia* κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν *existant· siquidem oleum & aquam ob harum discrepantiam non commisceri uidentur, & respondent proportioni mixtionis, ut sit obiectum huius generis* φυσιολογικοῦ *omne genus qualitatum materialium & formalium in plantis, animantibus, & foßilibus, atq; earundem uires, effectiones, conuenientiæ inter se, aut repugnantiæ.* φυτοσκοπικὸν *ergo de plantarum,* ζωοσκοπικὸν *animantium,* ὀρυκτοσκοπικὸν *foßilium coniectat naturis interioribus, deq́; qualitatibus & qualitatum gradibus ac discriminibus.*

Ad φυτοσκοπικὸν *pertinent illæ antea commemoratæ exempli gratia in plantis aliquibus notæ, indicantes initia finesue aut conditiones qua-*

tuor

tuor uniuersalium anni temporum. Eodem diuinationes pertinent metallarijs usitatæ, quæ fiunt scio=tericis & uirgula diuina. Est ea ex corylo decisus bifidus surculus, quo uenas illi auri argentíue feraces explorant, inclinante sese eo uirgula, qua sub terra uenæ feruntur atq; incedunt. Qua ui id soli corylorum præstent surculi, & non item cæterarum arborum, quæ in ijsdem prouenerunt locis, eodem terræ altæ refectæq; succo, obscurum est, nisi quod conijcio συμπάθειαν habere corylos ad metalla connatam & occultam, eam augent roborantq; succi cognatæ cũ metallis naturæ, quos ex aggesta radicibus terra, nutritionis causa sugunt & hauriunt. Sciotericis uias ductusq; uenarum profundißimos miro artificio peruestigant & designant, diriguntq; operarios, ne deuiuent ex planorum triangulorum natura.

Desino recitare exempla, quippe tota mihi percurrenda esset et exhaurienda rerum natura, si uellem integræ persequi partes singulas: & quantum in hac re humana nauare potest atq; assequi industria, doctorum monumentis descriptum extat. hæc recensui, ut earum diuinationum fontes, quæ uel ex animantibus & plantis petuntur, uel de ipsorum instituuntur occultis naturis ostenderem physicos esse, non commentitios. Si à meteoris prænuncia tempestatum signa in aëre, aqua, & terra separamus, distincta hic quoq; genera con-

ſtituere, & ὑδατοσκοπίαν ſignorum præceden-tium tempeſtates in mari, qualia ſunt, ſi tranquil-lum mare murmuret, aut littora ripæq́; tranquil-la reſonent, ſpumæue diſperſæ et aquæ fluitent bul-lantes: ἀεροσκοπίαν eorundem, quæ præeunt mu-tationes quasuis τῆς καταστάσεων cœli, in ipſo aë-re: γεωσκοπίαν in terra apparentium ſignorum notationem uocare poſſumus. Cumq́; penè in ſin-gulis locis uarient hæc tria elementa qualitatibus, non leuia de hominum ingenijs & naturis argu-menta præbent, ideo quod neceſſario corpora af-ficiunt atq́; immutant. Aërem quouis ſorbemus mo-mento. is eueſtigio, ubi attractus eſt, ſubito fertur in totum corpus, pars eius euolat in cerebrum & animali permiſcetur ſpiritui, pars à pulmone hau-ritur, quæ deriuatur in cordis ſiniſtrũ thalamum iungenda uitali ſpiritui, pars ſemper deglutitione abripitur in uentriculum, unde in hepar fertur, ex hepate in uenas diſtribuitur, Ex quo fieri ne-quit, ut non ſuis imbuat qualitatibus ſpiritus tenu-iſsimos et immutatu facillimos, humoresq́; ob molli-ciem alterationi obnoxios plurimum, et continuo alliſu inhæreſcendo ipſis etiam ſolidioribus parti-bus aliquid ſuæ naturæ imprimat. Aqua præcipua nutrimenti ſolidioris eſt portio. adhibetur enim tum coquendo alimento, quod aſſumimus, tum cor-poribus, ijsq́;, quibus utimur, ueſtimentis eluendis, & quanquam coctura rerum impoſitarum conci-

pit

pit qualitates, tamen suas non prorsus exuit, imo uicißim ijs rebus quas ferucfacta coquit, eas infigit, dum crudas penetrat, subigit, attenuat & digerit, donec superfluo humido exhausto, ac craßioribus terreis partibus comminutis & emollitis, utrasq; iunctas ac temperatas in sicciorem, sed tenuiorem multo atq; exactius elaboratam redigat substantiam. Quapropter cum ipso simul alimento uertitur in spiritus, humores, & membrorum essentiam. At terra suis, tum utrumq; elementum aërem & aquam, tum res ex sese natas, quibus uictitamus, imbuit qualitatibus. Quippe in aërem singulis momentis plurimum egerit atq; effundit halituum, quos calore siderum & sibi incluso, fota emittit. Aquæ fontium suæ retinent scaturiginis naturam, unde emanant. puteorum aquæ contrahunt terrarũ qualitates, per quas deriuatæ et ceu colatæ in puteos ut humiliores ac profundiores hiatus confluunt & considunt. Flumina uariant. alias enim atq; alias subinde ex terræ, per quam fluunt, contactu & alluuione dissolutarum partium admixtu, qualitates acquirunt. Terra nata ipsius prorsus naturam induunt. quippe eo refectæ auctæq; alimento, quod ex circumsita terra radicibus sugunt, adolescunt & maturantur.

Non abs re igitur fuerit, imo multũ retulerit, aut mores & ingenia hominum exploraturo, aut naturas corporum, quales illæ sint, quibusue obno-

xiæ morbis, perſcrutaturo, accurate qualitates horum elementorum exquirere. In aëre conſiderandum an craſſus ſit pinguiſq́;, uel ſubtilis, an purus magna ex parte aut turbidus & fumoſus uel putridus, aut fœtens: an ſalubris, aut peſtilens: an temperatus, uel calidior frigidiorue, aut aridior etiam uel humectior, & quidquid eſt eiusmodi. Naſcuntur enim ſub cœlo pingui ingenia hebetiora plerumq́;: acriora gignit tenuius & purius cœlum.

In aqua itidem obſeruandum an craſſa uel tenuis ſit, pura & limpida, uel alio infecta colore aut fœculenta, aut ſordibus inquinata, inſipida uel dulcis, uel metallicum referens ſaporem, nitroſum, aluminoſum, ſulphureum, bituminoſum, ſalſum.

In terræ natura penè omne, aut præcipuum omne ſitum eſt, ac plurimum intereſt pinguis ne ſit, an macra, an mediocris, an lapidoſa. Si pinguis, an argilloſa, aut glareoſa, aut uliginoſa, aut limoſa, aut cretoſa: an nigricet uel rubeat, uel niteat, uel flauedinem præſeferat, aut uirorem. Si macra, an harenoſa, aut puluerulenta, aut ſabuloſa, aut cinericia. Si lapidoſa, an marmorea, aut ſilicea: an ſit grauis uel leuis. an ſubſint metallorum uenæ, uel ſulphuris, nitri, ſalis, aluminis, bituminis, margæ, deniq; qualitates ſenſiles expendendæ omnes, & occultæ etiam ſi quas habet. Plurimum enim ab

his

his & hominum corpora & terra nata, quæ alimentum fiunt hominibus assumunt. Horum considerationem si ante positis nominibus et generibus tribus comprehenderimus, non errabimus.

DE ASTROLOGIcis prædictionibus.

B ELEMENTIS ET MIxtis corporibus ad lucida cœli corpora uenio, quæ in elatiore et ætherea mundi regione, suorum circumactu perpetuo orbium circa imam & elementarem reuoluuntur & uelut gyrantur constantißime, nulla sui unquam parte affecta uel immutata. In his aut motus, qui singulis octo orbibus peculiares sunt ac proprij, motuumq; leges immotas, certas uices, ac reditum constantem in idem, ubi unum ceu stadium decurrerunt periodo exacta: aut uires atque effectiones obseruamus, eas, quas in elementarem promunt regionem, demißis eo defixisq; radijs.

Inde duo nata distincta doctrinarum genera. Quarum illam, quæ describit motuum cœlestium leges & uarietatem, & distantias metitur atq; interualla et magnitudines corporum lucidorum et orbium, obseruationibus eruditis usa et pluriũ artium adminiculo, Vocarunt Astrologiam et Astronomiam:

nomiam: Hanc *quæ uires & effectiones conſiderat & explicat, quæq; ex poſitu motuq; corporum, & radiorum coniectu uibratuq; diuerſo, atque inter ſeſe commixtione, peruaſuras in elementaria corpora, quæ illis ſubditam ac ſubtenſam mundi partem incolunt, mutationes, ſolerti coniectura et ratione congrua uel longa cōſtantiq; experientia ratiocinatur ac prædiuinat,* Hanc *ergo* προγνωστικὸν τῆς ἀστρολογίας *uocatam, inter eruditæ et probatæ atq; conceſſæ* οἰωνιστικῆς *ſpecies repoſuerunt. Illa præcedit: hæc ſequitur, & priori tum ceu appendix cohæret, qua ad quos uſus admiranda motuū uarietas comparata ſit atq; cōſtituta declaratur: tum illi uelut baſi innititur atq; inſiſtit. Illa exordiens* ἀπὸ τῶν φαινομένων καὶ τηρήσεων, *quæ ſenſu partim, partim ratione et animaduerſione erudita, organis certis adhibitis, notantur atq; explorantur, conuenientiū hypotheſium accōmodatione, geometricis demonſtrationibus et Arithmeticis numeris abſoluitur, conſenſuq; & congruentia obſeruationum ut ſibi inuicem reſpondentiū, et naſcentiū atq; occumbentiū ad definita momenta ſiderum aut hæc illaue cœli loca adeuntium, luminumq; ad conſtitutos terminos deficientium euentu comprobatur. Ideo certiſſima ſemper omnium conſenſu eſt habita. Hæc ab eruditæ experientiæ argumentis ac documentis ordiens ueræ phyſicæ exemplo et modo, cum eiuſdem experientiæ ſuf*

fragijs

fragijs tum rationum etiam ac demonstrationum physicarū fundamentis consistit, quib. quod deest, hoc indubitatæ experientiæ consensus supplet, ut in uniuersa physica fit, in qua minime omniū causæ ostendi aut rationes reddi possunt, quæ experimenta proferūt. Quare ut Astronomiæ recte inter disciplinas Mathematicas decernitur locus, et illas quidem, quarū τὰ ὑποκείμενα αἰσθητα καὶ ἔνυλα sunt, quæ Aristotel: φυσικώτερα μαθήματα facit, è quorum sunt numero μηχανικὰ etiam, ὀπτικὰ, κανονικὰ, λογιστικά, γεωδαισικὰ: Sic προγνωστικὸν δὶ ἀστρολογίας iure sibi inter doctrinæ physicæ genera locum uendicat. Scrutatur .n. et inuestigat, et quantum imbecillitas retusæ aciei mentis humanæ concedit, uel præmonstrat, uel demonstrat causas mutationum ac motuum itemq; δυναμέων καὶ ἀδυναμίας in his ex elementorum coalitu cōflatis corporibus, remotiores & quarum e cœlo origo est atq; à uirtute luminis cœlo delapsi: et ad quos usus ac fines tot cœli lucidissima corpora, tanta luminis, molis et motuum uarietate, tanta perfectione atq; constantia sint condita exquirit ac declarat, quæ uel ociosi ornatus causa, uel ut uacuam mundi immensitatem ocioso infarctu explerent, tanta sapientia fabrefacta esse ac distributa, Cyclopū, imo furiosorum hominum est dicere.

Etsi autem ex effectionibus cœlestium corporum plurimæ adeo sunt euidentes & notæ, ut ne

impe-

imperitos quidem lateant, tamen de huius doctri-
næ certitudine omnibus temporibus uarie fuerunt
discrepantesq; sententiæ. Aliqui derogata ei omni
ueritate, atq; artis detracto titulo, totam artium
numero excluserunt, imo ex rerum natura relega-
runt, tanquam quæ sese præstigijs ad ueritatis qui-
dē speciem scite adornatis, sed alienis tamen à ue-
ritate uenditet atq; insinuet. Nonnulli contra eo
delapsi sunt amentiæ, ut omnium humanarum re-
rum publica & priuata fata, quæq; quiuis scire de
sideraret, in hoc oculis nostris obtenso cœlo et illi
adfixis sideribus consignata esse tanquam tabella,
& inde depromi ac proferri ab eruditis posse af-
firmarint, nihilq; tentandum inchoandumue cen-
suerint, nisi consultis Astris, nec ea quæ gerenda su-
sciperentur, procedere sortiriq; optatos euentus,
nisi astra annuerent ac suffragerentur. Illos ut in
eleuanda & abijcienda arte proueherentur lon-
gius, permouerunt fortasse cum horum falsa & sto
lida promissa, quibus ita ad astra alligarunt ani-
mos, ut hos ex illis tanquam numinibus pendere uo
luerint, aut spe suspensos aut captos metu, tū uatū
crebræ aberrationes et iudicia dissentientia toto
cœlo ab euentib:, autorūq; quorundam recentio-
rum et ueterum superstitiosa commenta nullis fir-
mata rationibus, atq; ad usus nec ueros nec legiti-
mos, uel superstitione, uel spe uberioris lucri, uel
studio nouandæ artis structi adornatiq; Canones,
quibus

quibus metas illi physicas egreßi, artem cumularunt et obruerunt adeo, ut inter aceruos cõmentitiorum Canonum uix obscura Physicæ alicubi uestigia emicuerint. Hos ad præstigias excogitandas ac coaceruandas, atq; artem in immensum extollendam atq; amplificandam, uel superstitio impulit, uel spes lucri ac questus, uel ambitio aut naturæ uanitas. Errare autem utrosq; ac decipi, facile intelligent sani, & principijs à quibus orditur, quibusq; sese fundat ac stabilit, et metis intra quas continetur perpensis.

Certe ueram Astrologiam, quæ pars est Physicæ, inuestigans cœlestes & remotiores causas mutationum naturæ inferiori euenientium, à primis obseruatam ac posteris traditam esse parentibus, mihi dubium non est. Cum enim perspicerent illi consequerenturq; quamuis hebetata, acutiore tamen ac uigentiore mentis acie rerum naturas in toto mundi systemate, quam nos, quorum caligant oculi ætate mundi ceu senio hebescentes & alijs de causis: diligenter & quo consilio cœlestia corpora hac condita substantia, his expolita formis, hoc collocata essent ordine, & quibus conuerterentur motibus, quantoq; tempore periodos obirent ac conficerent suas notarunt. Motibus deprehensis, conuersionumq; perceptis ac definitis temporibus, naturas deinde uires atq; effectus scrutati sunt, συμπαθείαςq; cum natura inferiore,

qua lege deuincta cœlestibus inferiora cohærerent, quod è cœlo uis motrix in elementa deriuaretur. Iter Planetarum signarunt, idq; collectis in duodecim imagines stellis insignioribus atq; effectu differentibus, quæ eum tractum obsident, in duodecim partes duce et magistra luna dispescuerunt, atq; uniuersim in toto conspicuo ac noto hemisphærio singulares stellas positu uicinas & insignes uiribus in certas coegerunt ac digesserunt effigies, ut obseruari agnosciq; possent.

Procedente ætate cum sua culpa petulanter degenerarent homines, & à maiorum deflecterent uestigijs, ut cætera ab ijs et ex natura diuino acumine eruta atq; expressa, & sapienter alioquin instituta, uel neglexerunt uel deprauarunt: ita hanc quoq; pulcherrimam physicen corruperunt abusu penè deformi, cum sine Deo, dubijs animis, speq; ancipiti fluctuantes, suæ imbecillitatis cogitatione, & reformidarent aduersa omnia ac pertimescerent, & suspirarent prospera, quærerentq; quæuis harum sollicitudinum ac perturbationum παραμύθια seu uera seu uera seu falsa. Nec destitit autor superstitionum diabolus iacta semina pabulo suppeditato fouere et amplificare. Quanquam igitur ea, quæ à primis fuerunt obseruata ac tradita patribus amissa, & ingeniorum nostrorum aciem ita retusam atq; attenuatam fateor, ut non amplius ipsas stellarum penitiores naturas per=

peruideamus: tamen nondũ tota est mutata rerum natura. Cient, gubernant, & dirigunt mutationes stellæ in elementari natura eadem ui, qua initiò à lapsu primorum parentum aut si languidiore (ut omnino existimo) non tamen ex toto mutata. Languet uis mentis nostræ, stupent sensus, torpet intellectus: attamen tantum adhuc reliquum nobis, ut quos quouis positu stellæ effectus edant, prænotare, & similes ex similibus constitutionibus ratiocinari ac prædicere poßimus: & alius alio sagacior est atq; argutior in coniectando.

Quod ergo sint efficaces stellæ, et quod sit προγνωστικὸν aliquod ex Astris effectuũ, cum eorum, quos elementis impressos inclusa illis mixta corpora suscipiunt: tum cæterorum qui minus euidenter in eadem influunt, primum ostendemus. Huic demonstrationi præbet exordium aptißimum uox cœlestis in principio libri Geneseos scripta. Dixit autem Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli & diuidant diem & noctem, & sint in signa, stata tempora, dies, & annos, ut luceant in firmamento & illuminent terram. Decretum ita atq; statutum esse ait à Deo, ut stellæ, inter quas præcipua luminum uis, distinguant, uarient, temperent idoneis qualitatibus et naturæ mixtorum conuenientibus, diurna, menstrua, & annua spacia, sintq; in signa, id est, ante conspecta ac considerata, de initijs, progreßionibus ac metis temporum, deq; illis, quæ in-

cidunt, uariationibus, ui stellarum excitatis, moneant atq; edoceãt homines. Ergo et tribuit eis hoc, quod alias aliter elementaria cuncta afficiant, & eas effectiones suo positu præmonstrent attendentibus. Neq; consentaneum est maxima illa, fulgentißima, incredibili sapientia absoluta corpora, tanta lucis uarietate, tanto numero, & certa atq; immota lege consistentia, nec erroribus obnoxia, nec labem ullam inde usq; ab initio affectionemue uel minimam perpessa, quorum perennes motus ac perpetuos cum admirabili incredibiliq; constantia, et consensu inter se atque conuenientia immutabili cernimus: hæc ergo ociosi tantum ornatus causa comparata esse, & non ad alios usus longe potiores.

Et diffundi uim quandam à cœlo in omnia, quæ sub orbe Lunari elementis dedicato tractui insunt, ut Dei nutu decretoq; constitutum est atq; sancitum initio: perpetuæ experientiæ argumenta conuincunt. Nam ut inde ordiar, quod uel indoctis notißimum est, Solis circuitu, accessu recessuq; diurno & annuo, gratißimas & naturæ necessarias temporum uices, hyemis, ueris, æstatis, & autumni, dierum & noctium effici, uariariq; pro ipsius ad terram habitudine, atq; à punctis uerticalibus distantia, quis non intelligit? etsi causas rationemque non peruident omnes. Quis non in Solis positum refert? quòd terræ rotundus circumquaque

ambitus

ambitus & medius, Tropicis utrinq; definitus, quem Zonam torridam nominant, perpetuo ceu deustus aret atq; æstuat. Extremi contra limites, utrinque mundi subnixi uerticibus glacie rigent, horrentq́; niuibus & frigore, aut illuuie squallent & situ. Reliqui duo medij & his extremis inclusi tractus uariant. Abundant frigore, qua ultimos attingunt limites: ardoribus infestantur maioribus in confinio itineris Solaris. Versus medium temperatam habent constitutionem plus minusue, prout ad alterutrum limitum extremorum propius accedunt?

Neq;(ut opinor)quisquam inficiabitur, ex quotidiana Solis circa terram uertigine, ortuq; & obitu, atq; ad medium cœli delatione, quo motu alias atq; alias subinde stellas secum effert, alias è regione sub occasum urget ac præcipitat: aut turbari aërem obnubilariq;, aut serenescere atq; inclarescere, aut concalescere plus nimio, aut contra perfrigerari, aut humectari, aut arefieri, aliterq́; atq; aliter mutari pro stellarum cooriuntium, occumbentium, uel in solem radios proijcientium natura & conditione, siquidem hoc quoq; rusticis astronomicæ doctrinæ ignaris notum est atq; confessum.

Luna quæ terris proxima est, manifestius assensu atq; approbatione omnium in terrena influit. Crescens humiditates & commouet & affundit

corporibus, quas repetit & resorbet marcescens. Quod afficiantur utriusque effectionibus, quæ sub lunari orbe continentur, conspicuum est. Sole propius accedente, elementa quæ fuerant frigore hyberno coacta quasi, & addensata, aut constricta, calore tepidiore soluuntur rursus ac funduntur, aer rarescit & fit subtilior, glacies gelatarum aquarum liquescit ac diffluit, terra aperitur ac dehiscit, conclusosq; exudat, digerit, ac diffundit humores, quos frigore compressa cohibebat. Mox et plantæ eodem calore uegetatæ ac fotæ tum in germina erumpunt, gemmasq; protrudunt, tum abundantius ex emollita atq; affluente terra succis haustis luxuriant. Animantium corpora, quorum meatus ac poros frigus constiparat, laxantur ac ueluti panduntur, solutoq; & libero motu agitatos uentilant ac perpurgant humores, separatis atque uel in halitus resolutis, uel alioquin expulsis recrementis. Luna augescente liquores in plantis & animantibus exuberant, Pleno orbe fulgente uigent, deficiente minuuntur, interlunio cum ipsa lumen omne à terris auersum cœlo regerit, arent. Hæc cum usu didicissent agricolæ, aptissime tempora sationum, admissionis pecudum ad coitum, incubationis auium domesticarum, sectionis lignorum uel urendorum, uel ad structuras adhibendorum distribuerunt. Eadem supra horoscopum conscendente, maria tanquam impulsa exæstuant

æstuant atque intumescunt: decumbente considunt rursus et conquiescunt, idq; cum in ipso mari percipitur, tum uicißitudine exundantium & refluentium ac residentium fluminum ostenditur oculis. Euidentißime in hac commotione & agitatione aquarum marinarum, utriusq; sese luminis uis exerit. Primum enim de Luna pro confesso habetur & indubitato, impulsa ceu efferuescere maria ab imo, & insurgere atq; intumescere, Luna sese cum mundo attollente paulatim ad culmen cœli, aut ab occasu præcipitata subter ima cœli, cumque cœli fastigium infra supraue terram attigit, ceu insistere represso diffluxu. Eadem ad occasum à cœli fastigio uergente, uel ab imo paulatim assurgente, sese contrahere rursus atq; recipere ceu resorpta, inter duos exortus bis permutatim affluentibus his, bisq; remeantibus uicenis quaternisq; semper horis. Animaduersum & hoc est, interlunio & plenilunio, cum Soli Luna subijcitur uel obijcitur, maria incitari uehementius, & diffundi ac ruere impetuosius, ternis ante diebus & post totidem: contra languescere æstum ac ceu lentescere circa Lunæ dimidiationes. Plures obseruationes addunt Strabo ex Posidonio & Plinius, nimirum quod æquabiliores fiant effluxus ac refluxus, cum signa Tropica luna pererrat: instabiliores contra & incertiores, cum æquinoctialia. Deniq; ingrauescere æstus atq; intendi, cum

Luna in auſtros digreſſa propiore niſu uim ſuam exercet & ab æquinoctijs ad ſolſtitia: ab his contra ad æquinoctia, & cum aquilonia eſt Luna uel à terris longius receſsit, leniri rurſus eoſdem & miteſcre, ut tumeant maxime æquinoctijs, bruma ſolſtitioq; inanes ſint. Sentire hunc ſeſe ceu aperientis atq; expandentis & urgentis maris impetum retroacta & inhibita ac detenta flumina ante dixi. Ad Londinum Britanniæ Tamiſim quinquaginta à mare Italicis miliaribus: Ad Hamburgam, quæ ueterum Gambriuiorum ſedes eſt, Albim octodecim ab Oceano miliaribus: Ad Antuerpiam Scaldim itidem miliaribus circiter octodecim, regurgitari atq; augeſcere & effluere, mari accedente, & hoc reciprocante diminui & relabi intra alueos ijſdem quibus mare uicibus, accolis notum eſt. Vehementiſsimos habet æſtus Oceanus; mitiores mare mediterraneum: nullos Helleſpontus, & pontus Euxinus, Liguſticum, Balthicum & Caſpium maria. Bis die nocteq; effuſum reſorptumq; alternat Siculum mare ad Scyllæ & Charybdis cauernoſos ſcopulos. Septies Chalcidicum, ad Eubœam, Eurypi alternantibus refluxibus notum ac celebre.

Præter æſtum, alio minus euidenti motu eoq; perpetuo agitari maria nautæ cōpererūt, nimirū tū Oceanū ipſum qui extra colūnas Herculis late fuſus alluit, interluit & ambit terram uniuerſam,

tum mediterraneũ mare, quod per angustias frœti Herculei infusum amplo patentiq; alueo orbis habitati medium inundat. Experiuntur nautæ si soluerint à Nerito promontorio Hispaniæ et uela fecerint Britanniam uersus ad orientem solem, longe se tardius prouehi, quam si inde reuertantur in Hispaniam. Eodem modo, qui ex Hispania Insulas recens à Columbo Gennense in Oceano occidentali peruestigatas adeunt, iter illud uiginti quatuor dierum spacio in accessu, secundo mari deuecti, conficiunt, quibus Hispaniam repetentibus uix trium quatuorue mensium spacium sufficit, etiamsi se flatus nulli aduersentur. Et Lusitani, qui Aphricæ oram & promontorium Bonæ spei præternauigant, ut Taprobanem Insulam petant allatum merces Indicas, etiam secundis aspirantibus uentis, tardius multo ac difficilius accedunt, quam inde reuertuntur domum. Causam huius rei nullam aliam esse affirmant, nisi quod Oceanus perpetuo ac continente & rapidißimo orbium cœlestium ab ortu in occasum circumactu, in eandem impellitur ac uelut cogitur & contorquetur partem, non manifeste quidem & conspicue, sed sensibiliter tamen. Hunc occursantis & aduersantis ex cœli impulsu marinæ molis renixum inhibere aiunt & tardare uel concitatißimarum nauium impetum. Eodem cœli impulsu mare mediterraneum quod angustioribus littorum ceu repagulis

cohercetur, in gyrum circumagi obſeruatum eſt. A palæſtinæ enim ſcopulis, qui orientem ſolem reſpiciunt incitatum, & ſecundum Phœniciæ Pamphiliæ, Helleſponti & Græciæ oras littora lambendo prouolutum, dehinc Dalmatiæ Hiſtriæ & Illiridis legit continentem, atq; in intimo receſſu maris Adriatici eum angulum, in quo Venetiæ ſitæ ſunt, obiens, in oppoſitum littus Italiæ Flamminiam uerſus reflectitur, indeq; per Piceni ſeu Anconitanæ Marchiæ, Apuliæ, Magnæ Græciæ & Siciliæ limites ad orientem Solem reuolutum, moxq; & Tyrrheni maris oram uniuerſam circumiens, & Narbonenſem Galliæ, Beticam Hiſpaniæ prouincias, frœtiq; Herculei anguſtias præterfluens, & Mauritaniæ Aphricæ & Ægypti littora perlabens redit ad ortum. Exæſtuationis etſi obſcurior ratio, tamen in Sole Lunaq; cauſa eſt. Cum enim mutuis horizon & meridianus interſectionibus totum cœlum in quatuor diuellant plagas, quarum duabus contrarijs uecta Lumina affluxus fiunt acceſſusq; inundantibus aquis, ab exortu ad cœli faſtigium, & ab occaſu ad imum cœli: duabus alijs receſſus ac refluxus, ſorbentibus ſeſe ijſdem: Luna noua aut plena, largius exundare maria utroq; ſidere aut ſimul naſcente & ſimul occumbente, aut eodem tempore altero naſcente, altero defluente, in ijs cœli plagis, quibus impellere maria conſueuerunt. Contra minus feruere

uere eadem Luna diuidua, ob contrarios impulsus, altero sidere incitante, reuocante & retrahente altero, ex plagis contrariarum uirium, obscurum esse non potest. Ergo utriusq; sideris circumactu quottidiano effectuq; commouentur maria, & uariantur hæ commotiones congreßibus ipsorum inter se & mutuis aspectibus, incessuque per diuersos zodiaci tractus & in diuersa tendentes ac propendentes, & ad ipsos marium tractus luminum dißimili inclinatione. Præcipuam tamen uim Lunæ esse inde conspicuum est, quod incipiunt æstus exoriente hac & occidente, tantoq; tardius incipiunt, quanto longius prouecta illa, prodit serius. Sed qua ui trahant maria, an solo radiorum uibratu, an interueniente alio quopiam adminiculo, non inepte quæritur. Etsi mirando consensu uim radiorum Solis Lunæque in terrenis corporibus humores afficere, & agitare, tota hæc inferior natura euidenter demonstrat, tamen cum uideantur æstus similes esse feruori calentis ad ignem aquæ, moueor, ut existimem, sicut aqua feruet, cum resolutorum ardoris uehementia tenuiorum halituum copia & leuitate ac tenuitate sua & ui caloris impulsa diffusaq; exitum quærit, quem nisi turbatis & agitatis aquis, & ab imo ad summum, à medio ad extremos aheni ambitus dispulsis non inuenit, sic maria exæstuare, cum ui radiorum magna copia extenuati impul-

siq;

ſiq; aut tracti ab imo fundo marini terreniq; halitus, et incluſi in profundum, luctanteſq; cum circumfuſis aquis atq; erumpere exitu patefacto annitentes, diſplodunt ac uelut diſcerpunt ac diſtorquent aquas, quæ dum urgentibus halitibus concedunt exitũ, dehiſcendo ac diſcedendo adigũtur ad littora & fluminum oſtia, ubi his repreſſa flumina primo ſiſtunt, mox retro uertunt curſus, eleuataq; ex reciprocatione effunduntur, & proxima quæq; inundant atque integunt, cum quidem ad littora ab imo, maria ipſa res uarias ceu reuomunt atq; expuunt. Oceanus æſtus habet ſæuiores, leniores mediterraneum mare, quod iſthic aperta magnitudo ſiderum uim laxe graſſantium efficacius ſentit: hic eandem arcent anguſtiæ. Quapropter & Balthicum & reliqua maria anguſtis coarctata alueis atq; à radiorum efficaci proiectu longius diſsita, & propter profunditatem radijs luminum minus peruia, æſtus nullos experiuntur Et tum propter eaſdem anguſtias, tum quod fundus ſaxeus in halitus reſolui fundiq; nequit agitationi accommodos, mare Liguſticum.

Quanquam uero præcipui ſunt effectus & ſignificationes illuſtriores Solis ac Lunæ, quod ille & mole corporis antecellens cæteris, & natiuæ lucis copia, fulgore, atq; efficacia, acceſſu coniectuq; radiorum reliquas ſtellas aut moderatur, aut extimulat, aut obtundit: hæc & ſolis luce imbuitur,

buitur, & ut terris proxima, quidquid à cæteris deriuatur, exceptum colligit atq; aceruatim demittit: tamen adeo non fallit attentam animaduersionem etiam cæterarum uis tam errantium quàm adhærentium cœlo, ut à nautis & agricolis sit deprehensa, etsi euidentior fixarum est natura, quarum effectiones statis anni recurrunt temporibus, & tunc sese promunt, quando nascenti illæ uel aßistunt Soli, uel ex aduerso cedunt, aut cum defluente Sole se condunt, prodeuntue illo abeunte. Longioribus dißident interuallis planetarum effectiones, quod interea, dum Sol circumit obliquum signiferi orbem, alias occultantur, alias uicißim se proferunt in emersum, discedunt in latitudinem aliquam ab Ecliptica, accelerant, aut moram trahunt in aliquo loco, aut incedunt contrario itinere, extolluntur & rursus sese demittunt, conserunt & complicant radios suos inter sese, & cum Sole ac Luna dißimiliter. Solem quippe uires stellarum fixarum, quas adit & diurni assumit comites itineris, quasue aduerso ferit pulsatque radio, excitare: Planetarum contra obtundere præsentia sua: radiorum uero inflictu acuere minime obscurum est, & consideretur illustre testimonium prouidentiæ in fabrica solaris itineris expressum.

Cum obliquo Solem circuitu oporteret quatuor anni cardines distinguere et temperare, quo uaria-

*uariaret illos qualitatibus & attemperatis & ne-
cessarijr toti inferiori naturæ particulatim, et tan
tam sua ui uarietatem efficere nequiret solus: De-
us naturæ conditor, totum iter eius ex diuersa-
rum naturarum stellis, non confusis sine ordine &
discrimine, sed miranda sapientia alternatim di-
stributis construxit, & huic uicinos utrinq; tra-
ctus similium naturarum stellis compleuit, ut si ex-
citæ à uicino Sole ceu aperirent atq; exercerent
sese, præstarent operam Soli & auxilium in tem-
peranda uicißitudine conueniente. Frigidam cœli
constitutionem, squallidam, inimicam nascentibus
adfert Sol, ubi limitem sui à nobis recessus occu-
pat remotißimum in Capricorno, quæ durat, dum
& hoc signum & Aquarij priora peruagatur. In-
de uersus Septentrionem cursu inuerso procedēs,
circa mediam Sagittarij regionem & Piscium ἀ-
ςερισμὸν, quæ signa humidiora sunt & natura
flatuosa, cum directiorum in subiectas terras ra-
diorum allisu, tum stellarum & in his signis consi-
stentium, & coorientium, Pegási, Persei, Androme-
dæ ope, teporem adflat äëri blandiorem et euiden
tem, fusisq; qui constiterant humoribus, ac terra
laxata & illis diluta, aut ex niuibus pluuijsue li-
quore asperso, fœcundorum Fauoniorum crebrio-
res elicit ac producit flatus, quibus terram uege-
tat ac fœcundat.*

Vbi hæc emensus transijt in Arietem, superata

Zodi-

Zodiaci & Æquatoris ſectione, propius ſubiectæ terræ incumbens, radijs eam ſuis premit urgetq́; fortius, acuentibus uim eorum ſigni ſtellis calidioribus natura. Quare dum redundantes noxiosq́; terræ liquores ualidiore depaſtu exhaurit atq; abſorbet, reliquos cum aridioribus glebis miſcet exactius, tum Subſolanos uentos aridiores prouocat, qui ſuperfluum humorem abſumant ac diſsipent, ut proſcindi terra conſeri & occari poſsit. Nam & inundati aquis agri exerceri non potuiſſent, et innatans aquarũ copia cum mandata terræ ſemina, tum fœtus arborum enectura fuiſſet.

Rurſus ne terra caloribus continuis & flatibus arefacta, ſemina deſtituat et plantas: Pleiadum Hyadumq́; in Tauro, et à ſeptentrione Hœdorum, à Meridie uicini Orionis, atq; ex aduerſo decumbentis Arcturi extimulat uires, quæ ſidera turbulenta natura, tum Auſtrinos ac humidos flatus exuſcitant, tum aliquot dierum continuis pluuijs & condita ſemina & enatam ſegetem plantasq́; uniuerſim omnes rigant. Quia uero non ex ſolo humore, ſed humido calidoq; mixtorũ origo, abſq; calore enim fouente, digerente ac ſuſtentante, humor putreſceret: eueſtigio à Tauro digredientem Solem excipiunt Geminorum ſtellæ, quæ cum eo calorem non urentem, ſed temperatum, fœcundum & conuenientem naſcentibus atq; augeſcentibus rebus procreant.

Poſtquam

Postquam creuerunt in festucam herbæ, iamq; aristas exerunt, & granorum formant initia. Cumq; arborum flores in fructum abierunt paulatim grandescentem: humore rursus opus est, qui si deficeret, iustam nunquam adipiscerentur magnitudinem. Eum Cancri pluuiosæ stellæ, quasi euocatæ Solis accessu, promunt ac suppeditant. Ne his omnibus absolutis maturatio deesset (quæ si non accederet, perirent naturæ opera quantumuis exquisite elaborata) ideo Cancro Leonis æstuans atque urens succedit sidus, cui seu satellites præsto sunt Canis utriusq; flammeæ stellæ, quæ uibratu radiorum propinqui Solis ictæ incensæq; exardescunt, & augent atq; intendunt Solis ex propinquo uerticibus imminentis ardores. His quidquid est reliquum superflui humidi in terra ipsa & terra natis exugitur ac discutitur, reliquum maturatur. Hi ipsi ardores luxuriem minuunt uitium, et uuas excoquunt, etsi nimij sunt, exustis ceu quodam uredinis carbone uitibus malum infligunt illis, quod carbunculum uocant, Vnde Caniculam ut decretorium uuis sidus carbunculare uocatum est.

Ne uero animantium corpora nimium urant, prolicit Sol Etesias uocatos uentos, qui cum ipso nascentes atq; aspirantes, leniunt interdiu æstus moderato flatu et frigidiusculo, Soleq; rursus abeunte desinunt. Post demessas, perceptas, & reconditas

ditas fruges tempus appetit sationis leguminum, milij, panici, item raparum & aliorum huiusmodi, ac uindemiæ in regionibus calidioribus. Verum quia præcedentibus æstibus terra torrefacta, si araretur, non cohæreret, sed comminueretur ac spargeretur in puluerem, iniectaq; semina aut non admitteret, aut admissa contectaq; non uegetaret, exucca enim esset ac retorrida: idcirco extremo à Leone digressu mox commouet Sol, tum Virginis signum natura humidum, aquosum, & uentosum, tum Arcturi uicinum sidus tempestuosis effectibus insigne ac celebre, & de congregatis horũ ui nubibus fundit aquas pluuias, quibus pulverulenta terra permadescens glutinatur, et arentes ac corrugatæ uuæ reficiuntur atq; augentur. Consitis leguminibus calore temperato opus est, ut germinent et maturescant: in frigidioribus regionibus eodem uina indigent & fructus, celeriorem enim ὀπώραν calidiora loca habent, fructuumq; alij alijs citius, & propemodum sub ipsam messem ad maturitatem perueniunt. Talem præstat Sol euocatis flatibus fœcundis, & temperatis Libræ stellis in auxilium accitis, mox ubi alteram utriusque circuli sectionem conscenderit, & ad medium eius accesserit.

Excipit leguminum messem ac tardiorem uindemiam hyberna satio, cui terram & fatigatam atq; exhaustam, æstiuis laboribus, & desiccatam

d multo

multo æstu, emolliunt subigunt ac præparant cum Sole Scorpij stellæ, & contrarij atq; orientis Solis aduersis radijs depressæ sub occasum irritatæq; Hyades, Pleiades, et Orionis Hœdorumq; ἀστέρισμοι. Ne uero subruta occultataq; semina repẽtinũ frigus occupet et perimat, auxilio calidi Sagittarij Sol id arcet ac suspendit, donec actis firmatisq; radicibus contra cœli & frigoris iniuriam sese muniant. Adeo euidens est ac certum ab his stellis Sole extimulatis hanc quam annuatim experimur uicißitudinem effici, ut colonis etiam et nautis obseruationes temporum Pleiadis, Hyadum, Orionis, Hœdorum, & Arcturi in ore sint & usu. Nec terra prouenientibus solum, sed & animantibus ea necessaria fuit uicißitudo. Non enim aut cõtinuos ardores, aut urgentia acrius & instantius frigora, aut sine intermißione uel delabentes aquas pluuias, uel exundantia flumina, uel uniuersim madentem uberius aerem, arentemue, perferre possent ac perpeti. Consummerentur æstu, frigore enecarentur, uberiore humore perfusa & obruta putrescerent, deficerent ariditate, quod experientia docet. Quare uariatis uicibus, si quid illatum nocumenti est animantibus antegresso excessu qualitatum, id corrigitur ac restituitur contraria ui sequentium.

Easdem uices menstruo ambitu Luna parit ijsdem excitis atq; in auxilium assumptis stellis. Potißima

tißima eius uis in Tauro Cancroq;,quæ sidera per means, nisi fortes admodum ualidæq; renitantur atq; obsistant causæ, efficacißime educit,cogit, ac densat nubes,indeq; aquas pluuias extillat.

Quàm uarie, mutatis subinde hoc circuitu sedibus,& in alios atq; alios sex Planetarum radios positusq; incurrens, terrena afficiat omnia : uel sola ratio dierum monstrat Criticorum, eorumq; quos ἐπιδήλους uocant. Quanquam enim quæsita semper ratio est, qui fiat quod in ipsis penè articulis dierum septimorum accidant in ægris subitæ morborum conuersiones, quæ aut oppressos eos perimunt,aut solutos morbos profligant? cur qui præcedunt, quarti sequuturam septimo conditionem declarent? tamen in Lunæ motum causam pleriq; referunt. Etenim septimo quouis die ad signũ defertur illi aduersum, quo morbus cæpit. Si eo positu morbo quoq; aduersatur,et cæterorum planetarum consentientia seq; roborantia adipiscitur suffragia : naturam ægri contra morbum incitat atq; instruit ualidißime,cumq; ea unam discussum euictumq;exterit,adeo ut ne uestigia quidẽ morbi relinquantur. Si cum morbo consentiens ceu in naturæ conspirat perniciem, acuit eum, ut fractam contusamq; extinguat. Si conanti naturæ tentantiq; morbi abactum opitulatur languidius,sola natura morbo impar partem eius excutit, reliqua

aut infestat denuo sine intermißione, aut ex interuallo recidiuas facit.

Quartus septimi prænunciat conditionem, quod eo ferè de signo aliqua ex parte contrario primo transit in aliud cognatius ac similius: siq; illud ut signo primo, sic morbo cõtrarium fuit, nec in eo transitu infestum ipsa Luna aliquid aut hostile experta uel perpessa est: auxit naturæ robur morbi uiribus attenuatis & accisis, idq; se promit quarto, quo sedem mutat. Si morbum armauit in naturam, aut debiliori præsidio naturæ subuenit, contrarium euenit. Eodem modo cæteræ partes huius mundi inferioris experiri se fatentur Lunæ uim & conditionem, cum perpessarum mutationum notas edunt, sterilescentibus agris: rubigine uel uredine fruges, carbunculo uites occupante: decidentibus floribus: proueniente ubiq; uermium diuersorum magna copia: uenenatis in aërem expirantibus halitibus. Quàm præclare commendato sibi diuinitus perfungitur munere cum gratissimis uicibus nocturna uariat spacia, ut Sol diurna. In plenilunijs enim quibus totas supra terram noctes eminet, æstate gelida aura impressum aëri arcet atq; elidit feruorem, lenitq; ex æstu contractas molestias: hyeme tepidiore aëre mitigat rigorem frigoris, scilicet q; æstiuis plenilunijs procul abit aduersa Soli, hybernis per æstiuum circulum accedit propius constitutione diuina.

Erran=

Errantium ſyderum, quæ peculiaribus ſupra infraq́; Solem uolutata orbibus, eum antecedunt, comitantur, adeunt ac ſalutant, intuentur aduerſum ſuprema præſertim, & aduentantem uelut ex faſtigio ſuorum epicyclorum repentes deorſum excipiunt triquetris, tetragonis & ſexangulis radijs, abeuntem proſequuntur ijſdem paulatim ab imis ad altiora ſcandentes, Eorum (inquam) uires colonis & nautis motus diſsimiles ac uarij obſcurant. Idcirco ex eruditorum obſeruatis oſtendenda efficacia eſt, quam illi motibus motuumq́; temporibus ac momentis numeratis & deſignatis, collatisq́; quæ oboriebantur in tractu elementari, mutationibus ad motus atq; inter ſeſe, cum congruere non ſemel atq; iterum, ſed crebro & ferè ſemper, niſi ubi euidens obſtaret neceſsitas deprehendiſſent: canonibus regulisq́; deſcripſerunt, ut cum prognoſtica de ſtellarum poſitu excudenda eſſent, coniecturas dirigerent & gubernarent. Variant omnino luminum effectus Planetæ euidentiſsime, cum & terræ propiores ſint ſtellis cœlo inhærentibus, eoſq́; aut reprimunt aut compeſcunt, cum iunctis corporum radiorumue commixtione uiribus, ex ſignis luminum ſedibus contrarijs ſtruunt contrarium ui ualidiore, oppugnantq́; & retorquent conatus illorum, atq; opera inchoata abolent, uel hebetant, ſi idem potentia imbecilliore agunt aut intendunt, cum ex ſimilibus ſignis uires

illis suas corpore coniectiue radiorum accommo=dant. Etenim diuersos effectus euentusque, tum sequi ad diuersas & insignes errantium siderum sub octauo orbe congreßiones et configurationes, pro ut uel faustis se mutuo fœlicibusq; comple=ctuntur radijs, uel feriunt infestantq; minacibus ac hostilibus, proq; habitudine ad subiectas ter=ras, cumq; ijsdem familiaritate & congruentia ra=tione signorum, in quibus consistunt, tum guberna=ri ductu imperioq; illorum, quorum aucta uis po=situ consensuq; & inerrantium siderum, & plane=tarum uel aßistentium, uel radios applicantium suos, tum qua se ui his inferioribus ingerant & misceant: non elementa solum plantæq; atq; ani=mantium corpora & in primo sui ortu egressuq; in hunc mundum, & posterius toto uitæ tempore, sed Regna etiam, Respublicæ, & totæ gentes ex=periuntur.

Feruet aër, et aridis completur halitibus: Terra nata flaccescunt et in rugas contrahuntur: Cri=spantur arborum folia: Animantium corpora æstu ant & arent, calidioribus planetis sub cœli octaui sideribus feruidis coeuntibus.

Impetuosius uenti irruunt, uiq; maiore in ter=ras incumbunt, præcipue eas, quas aliqua familia=ritate Zodiaci sidera complectuntur, planetis fla=tuosis flatuosa sidera occupantibus. Rursus turge=scunt flumina, & aquarum cœlestium aut maior

decid it

decidit copia pluribus diebus, aut affatim confertimq; ruit cum impetu, simul aquea signa humidioribus planetis aut permeantibus, aut uibratu radiorum pulsantibus, Cuius exemplum uidimus anno uicesimo quarto. Interlunio nata pleraq; imbecillia sunt arida exuccaq;, et calorem non temperatum nec blandum mitemq;, sed acrem atq; excedentem adipiscuntur, membraq; præcipua affecta habent omnia. Hoc cum agricolis exploratum sit, studiose uitant, ne matricibus gallinis oua incubanda interlunio subijciant.

Est enim Sol πηγὴ τῆς ζωτικῆς, *Luna* τῆς φυσικῆς δυνάμεως. *Cum ergo in coitu Luna lumen omne à terris auersum cœlo regerat: non destituit tantum humores inferiorum corporum, sed et are facit ac desiccat. His siccescentibus mox calor aridiori infixus materiæ, intemperatior, aridior, acriorq; euadit, uritq; & consumit cum insitum, quo continetur, uehitur & alitur, tum aduentitium omne, ac depasto absumptoq; ceu glutine solidiorum partium senium interitumq; accelerat: et leui occasione, si idonea concipiendæ flammæ adhibeatur materia, incenditur & efferuescit adeo, ut ignescat. Ortus nascentium tanta ui & efficacia Luna moderatur, ut eodem positu in eiusdem uel oppositi signi puncto, quod tempore conceptus tenuit, absolutos & maturos fœtus ad exitum commouere penè certo compertum sit.*

Si Solem Arietem peruagantem aut Scorpium aliquo naſcente Luna adeat, ei cerebrum adeo affligit, ut Melancholica πάθη paululum adultis oboriantur.

Si cuipiam naſcenti concurrant Mars & Venus. τὸ ἡγεμόνικον quidem ad percipiendam tractandamq́; artem Medicam, & artis opera dextre fœliciterq́; exercenda inſtruunt, præſertim ſi in Arietem congreſſus incidat, ſed ἐπιθυμητικὸν fœde contaminant, fomite immoderatarum atq; inordinatarum appetitionum ſubdito & aptato, eoq́; magis, ſi in Capricorno conueniant, & adſit Mercurius. Sapientes naturas cum Saturno Iupiter format, ſed ἐφεκτικὰς, quæ dum omnia in omnem partem accurate deliberant & penſitant, raro certi quid concludunt: rarius quod concluſum eſt, exequuntur. λογιστικὰς & facundas, ſed mendaces, inſtabiles, ac leues cum Venere Mercurius, atq; in primis ſi ſub aliquo conſiſtent ſidere, cui præſideat Mercurius. Muſicos eorundem σύνοδος in Venereo ſigno gignit, et ad poeticen idoneos.

Elegantiam, ſuauitatem, uenuſtatem & gratiam in omnibus actionibus præſtant Venus & Iupiter.

impedimenta inijcit, atq; ἀταξία ingrata & moleſta turbat inſtitutas in quouis uitæ genere rationes Saturnus Veneri copulatus. Nunquam ferè con=

congressos inter se Saturnum & Martem, præsertim si uiguit uterq;, & languerunt cæteri horum oppreßi robore ac potentia, ne aduersarentur, aut consenserunt etiam, quin nouum aliquid et exitiosum pepererint illis gentibus, in quas sese sideris ratione, sub quo consederunt, uirtus extendit: toties compertum est, ut fere conspectum horum pertimescamus. Si quibus nascentibus coeant, eos mira calliditate & simulandi dißimulandiq́; artificio in omnes casus expedito armant. Saturnus, Mars, Venus, Mercurius & Luna, si uel corpore cohæreant, uel ex diuersis sideribus radijs aut amicis, aut contrarijs, hostilibusq́; consocientur: quàm uenenatas, ex omni parte deprauatas ac distortas naturas pariunt, quicumq; horum dominio complexus suo cæteros, effectiones dirigat. Quàm arguta, excitata, & acria, sed subdola, fraudulenta, atq; ad nocendum fallendumq́; exquisitißimis modis parata, & uagabunda uentoue quouis leuiora gignunt ingenia, Martis, Mercurij, & Lunæ coitus connexusue inter se, si nihil intercedat, quod ea uitia corrigat. Turbant uiciantq́; ratiocinationes, & intricata, perplexa, errorum fœcunda, pugnacia, Sophistica ingenia Martis ac Mercurij coniunctæ in Scorpio uires, aut si ibi hærentem Mercurium Mars intueatur producunt. Argutam uim, dextram, explicatam, recte ratiocinantem, et methodica uia in abstrusißimarum &

implicatiſsimarum rerum indagatione declarationeq; incedentem, Mercurij Lunæq; poſitus conferunt, ſi in Geminis, Libra, Aquario et Capricorno, ſed permutatis collocentur ſedibus, ut ſi Aquarium Mercurius habeat uel Capricornum, Luna Geminos aut Libram poſsidente, uel contra. Si in Aquario conſtituto Mercurio aut Soli, aut cum aſtante Luna, Iuppiter & Mars ex Geminorum ſidere, Libræue: uel eidem Geminos obtinenti, ijdem ex Libra Aquarioue: uel Libræ inhærenti ex reliquis duobus triquetro occurrant ac deuinciantur radio, uel ſexagono etiam ex propioribus ſignis. Plane obſoluunt hoc poſitu ingenia, ut ad ſummum, ſagaciſsimum, & dexterrimum acumen nihil requiri poſſe uideatur, Ea quacumq; intendantur ualent. Non minorem multo aut imbecilliorem uim præſtat Mercurius in Capricorno, aut Ariete ſolus, uel cum ſocia Luna triquetros ſexagonosue Iouis & Martis excipiens radios. Faciles agiles, expeditas & elegantes manus Iouis, Veneris, & Mercurij ſub Geminorum ἀστέρισμῷ congreſſus præbet, aut ſi collocatum ibi Iouem uel Venerem, ex uicinis & cognatis ſignis uterq; reliquorum trigonis ſexangulisue radijs circumdet & roboret.

Prolixum foret nimis & recitatas iam obſeruationes exemplis demonſtrare, & declarare cauſis, quas Aſtrorum periti intelligunt, & ex ar-

tificum

ificum annotatis repetere, quibus terris, qui Planetæ, quo positu, quos euentus significent. Attamen nec uana esse aut temere cogitata, sed hoc quo exposita sunt modo à stellis procedere, considerati docent euentus.

Quid de Luminum dicam deliquijs? an horũ, Planetarumq; his aut aßistentium, aut radijs accumbentium effectiones inficiabimur et significata, quorum tristi deformiq; aspectu omni tempore hominum animi conterriti expauerunt trepidaruntq;, occulto scilicet sensu naturæ præsagientes sequutura damna?

Neq; innoxie unquam uel suam abscondit Sol faciem Lunæ contecta interuentu, uel iacturam facit Luna luminis hebetati umbra terræ. Nec ueterum ut citemus annotata opus est, usurpemus ea exempla, quorum recens in hominum animis uiget memoria.

Quantos incendit æstus, quamdiu flagrantes, Solis sub Ariete anno quadragesimo? Quos motus in orbe terrarum commouit, cum hæc Solis, tum altero anno post Lunæ Eclipsis. Nata ex illis & propagata sunt semina malorum omnium, quæ nunc, cum nostras urgeant ceruices, et uitæ fortunisq; minitentur, imo intentent atq; inferant perniciem: euidentius sentimus, & ferimus ac deploramus acerbius. Quantas lites, quàm superba dißidia & occulta odia insidiasq;, quàm uiolenta consilia

silia

ſilia ſeuerint ſtruxerintq́;, quæ bella indixerint quæ pericula nocumentaq́; frumento fructibusq́ crearint, deliquia anni quadrageſimi quarti, cum Luna tota atra caligine ter fœdum in modum deformaretur, Sol plus deunce ſui orbis obfuſcaretur, adeo ut in quibuſdam locis interdiu ſtellæ illuxerint ac conſpectæ ſint: eo ipſo & ſequentibus annis ex euentu didicimus. Conſpicuis admodum ſeſe declararũt effectibus deliquia Luminum, quæ in annum inciderunt quinquageſimum. Tota Luna in terræ umbram deuoluta euaneſcebat Februario menſe, cum Piſcium ſidus haberet Sol, & ibidem adeſſent Soli ὁμόδρομοι Venus ac Mercurius, omnes triquetro feriret radio Mars ex Cancro. Vix eluctata ipſa ex umbra lumen amiſſum recuperarat, cum ſubito flumina uelut ab imo ſcaturientibus et urgentibus aquis aucta, uicina quæque opplerent longe lateq́;, nec ſtatim defluebant aut ſubſidebant rurſus, ſed duos propemodum integros conſiſtebant menſes.

Auguſto menſe Sol occultabatur beſſe propemodum ſui corporis. Mox tanta ſequebatur ariditas, ut & profundæ ſicco tranſirentur paludes, & terra nata labaſcerent, & fructus uuæq́; marceſcente humore corrugarentur. Quas attulerint Imperio uiciſsitudines, quosq́; concitauerint tumultus, quos portenderint religioni opinionum motus ac diſſenſiones, utriq; defectus: conſpicamur

oculis,

culis, Solis præsertim, quem ad occasum à cœli
ulmine inclinatum deductumq; in ἐπικαταφο=
ρὸν sub Virginis sidere, euestigio consequebatur
ibra in cœli loco uocato θεὸς, uehens Martem
ib una parte quadratis, Iouis, ab altera trigonis
Saturni expositum radijs. Vterq; locus religioni
præficitur & cœli & Zodiaci, sed Libram pecu=
liariter Christianæ religioni præsidere uolunt.

Deniq; nisi superuacaneum statuerem in ma=
nifesta & omnibus confessa re adserenda labora=
re: possem seriem Eclipsium memoratarum in hi=
storijs & artificum libris percensendo, referen=
disq; qui sequuti sunt euentibus, ostendere nullas
unquam sine insigni aliquo præterijsse effectu.

Sed fortasse obiecerit quispiam, cur portento=
sa faciam deliquia, & singulares casus euentaq;
tristia præire affirmem, cum nec contra obserua=
tum, notum, & usitatum naturæ cursum, nec secun
dum insuetiorem minusq; ordinariam rationem
accidere ea luminibus constet, sed ex lege & con=
sequutione motuum necessaria. Luna quia non
proprio, sed commodato à Sole refulget lumine:
non potest non hoc exui ac priuari, cum è regio=
ne Solis facta, caligine circumfunditur & obuol=
uitur, terra ipsa soliditate sua arcente atq; exclu=
dente Solis radios à Lunæ contactu. Nec sui occul=
tationem euitare Sol potest, si Luna sibi directe in
eodem puncto subtensa, nostrisq; opposita oculis,
exci=

cipiat ac repellat sursum demissos ex alto radios. Nam quod elementa, deq; horum mixtione constituta cætera corpora, sentiant defectum luminis utriusq;:minus mirum esse. Nec uidere se causam cur deliquia aut alijs terræ locis atrocius minentur,parcant alijs, pro sideris, sub quo contingunt, & ad subiectas terras,locáq; signiferi reliqua habitudine,quorum alia in alias regiones dominium habent aliquod et potestatẽ,aut producant decurtentue effectiones pro ratione durationis, uel intendant remittantue easdem in principio, medio, aut fine designati temporis pro habitu erga cardines,aut cur hæc illaue euentuum genera inferant, de natura signorum formaq; tum cardinalium, tum in quæ loca deliquiorum incidunt,deq; potestate dominatricium stellarum cum uagantiũ tum fixarum,& cæterarum his uel aßidentium,uel dominantium,uel configuratarum.Fateor ex constanti motuum lege eripi oculis nostris alterutrius luminis splendorem,quotiescumq; circa suarum absidum commissuras coeunt uel inter se opponuntur,tam certo tamq; necessario,ut sex mensium spacio bis utrumq; defectu affici, quinq; mensium interuallo alterutrum:Solis uero conspectum etiam intra septem mensium periodum uni terræ tractui bis adimi posse & ratio doceat, & compertum sit.Fateor & hoc, τὸ δ' ὅτι significationum effectionumq; à priori seu ex primis & natura

notis

notis principijs exacte ut geometrica ostendi non posse. Quare cum ea desint, insisto reliquis duobus κριτηρίοις, eruditæ ac ueræ experientiæ, & uerbo Dei. Obseruatione longa euentuum consequutorum ad Eclipses, atq; inter sese congruentia eorundem deprehensum est: quas clades, quibus gentibus, minitentur, quouis positu, & quauis habitudine atq; applicatione ad cætera cœli sidera uaga fixaq; ac cardines.

Cumq; hæ ipsæ effectiones cæteris uiribus stellarum simili exploratis notatione consentiant: detrectare eas aut contemnere audacis est atq; improbi.

Nec dubium est ad deliquia pertinere præcipue quod in Genesi dicitur, Erunt uobis in signa. Cum hoc munus luminibus attribuisset Deus, ut præessent diei & nocti, Sol tum fugatis abactisq; tenebris grata ac diurnis operibus necessaria luce terras perfunderet, tum interdiu uegetaret, et afficeret terrena cuncta lumine & calore uiuifico: Luna tum caliginem noctis nimiam discuteret, tum ceu rigaret diurno calore plusculũ desiccata corpora: si quid functionem hanc impediret, extincto uel obumbrato lumine alterutrius, id signi loco accipi uoluit, ac considerari, non Epicureo contemptu rideri atq; exibilari. Nam si ἄσημον esse uoluisset: ad eum modum cursus luminis utriusque dirigere potuisset, nequid tale accidisset unquam,

sed

ſed ut quouis interlunio longo interuallo Solem Luna præterucheretur, quouis plenilunio declinaret umbram terræ, quod quidem & nunc ſæpe fit, ideoq; deliquia rarius recurrunt. Quanquam frequentiora multo tetrioraq; aſpectu nos cernimus, quàm uidit uetuſtas, quæ ob raritatē quotieſcumq; alterutrum euanuit ſubito obſtupefacta atq; in ſollicitudinem anxietatemq; redacta, tota tremuit horruitq; metu offenſi luminis, et poſthabitis rebus omnibus, tota exquirendis placationibus Deorum, eluendis noxis, amoliendis quæ intentarentur cladibus dedita fuit atq; intenta. Nobis ita obſtupuerunt & occaluerunt animi ad conſpectum ſenſumq; pœnarum ac minarum cœleſtium, ita obſurduerunt aures, ut cum & comminationes diuinæ aſſiduæ aures circumſonent, & acerbæ triſteſq; clades, ac cladium præuia ſigna oculos & corpora feriant animoſq;: nulla tamen ex illis oboriatur cogitatio de ſeria reſipiſcentia. Idcirco & ſigna repetuntur crebrius, & cumulantur pœnæ. Chriſtus inter extrema ſigna, quæ fatiſcentem nutantemq; & diſſolutioni uicinum ſunt anteceſſura mundum, in Lunæ Soliſq; et ſtellarum etiam apparitura corporibus indicia commemorat, quibus etſi fortaſſe aliqua nondum uiſa hactenus aut animaduerſa notat: tamen & crebriora deliquia & fœdiores tetrioresquè ſtellarum poſitus complecti eum ſentio, præſertim cum adij-

ciat

ciat expresse, Et uirtutes cœlorum mouebuntur.

Cæterum an illa aspernabimur obseruata eruditorum, quæ & si non tam euidenter crasseq́; : at uere tamen & satis conspicue mediocriter animaduertenti, consensiones mirandas certarum regionum, gentium, partium, humorum et temperamentorum humani corporis cum stellis, dissensionesq́;, & ipsarum inter sese stellarum tam inerrantium, quàm uarie circumeuntium cõcordes uires, aduersasue ac repugnantes demonstrant testimonijs suffragijsq́; constantis experientiæ?

Cogimur fateri uel inuiti, euentu assertionem asseuerationemq́; extorquente: sub alijs octaui cœli locis alios Planetas aut plus ualere uelut subsidio cognatarum stellarum armatos, aut languere contraria ui repressos. Propius uerticibus imminet nostris, radiosq́; in nos directius uibrat Sol Cancrum perreptans: ex eo discedens in Leonem, longius abit & obliquiori ferit radio. Longe tamen potentius urit ex remotiore Leonis, quàm propinquo Cancri sidere. Ita manifesta se ui in Ariete exerit. Cur non eadem uirtute ex reliquis Zodiaci locis Luna quatit mouetq́; humiditates corporum, quà ex Tauro & Cancro? Aut cur cæteri Planetæ uiribus constant integrioribus, conspectioribusq́; & intensioribus sese inferunt effectionibus, si ὑπολείπτικοι, πρόσθηκτι, aucti lumine, tres superiores ἑῷοι καὶ προηγούμενοι, inferiores ἑσπέριοι

πέριοι καὶ ἑπόμενοι, suis uehantur uel οἴκοις, uel ὑψώμασι, uel τριγώνοις, uel ὁρίοις, inter quæ loca præcipua uis domiciliorum & ὑψωμάτων, aut sexagono triquetroue συσχηματισμῷ sese mutuo cognati Planetæ, ex cognatis & similibus signis complectantur? aut cur eorundem potestas uelut freno restringitur, tardaturq; et urgetur in contrarium, si ϛηρίζοντες sint, προηγητικοί, ἀφέρετοι, ὕπαυγοι, tres superiores ἑσπέριοι καὶ ἑπόμενοι, inferiores ἑῷοι & προηγούμενοι: infringitur et conuellitur prorsus tetragono radio aduersantium Planetarũ, aut συζυγίᾳ κατὰ διάμετρον, & si in ταπεινώματα deijciantur? deniq; cur sexagono trigonoue dißita signiferi sidera congruunt, contraria ui pollent et infestis pugnant radijs tetragono disiuncta, aut diametro, si cognatio siderum aut nulla est, aut nihil confert?

Gentes regionésque certis subijci & consentire sideribus, si quis dubitat, mores earum naturasque comparet ad stellarum naturas, quarum attribuuntur dominio, non casu aut fortuita sortitione, sed ratione ac iudicio. Et καταςάσεις consideret, uel salutares & commodas, uel noxias & aduersas, quales sunt λοιμικαὶ infectiones & bellorum tumultus, quas excitant familiari positu consensuq; cum regionibus certis. Commoueri ἐπιδήμια λοιμικὰ καὶ ὀλέθρια, eaq; sæua in hoc nostro circa VVitebergam tractu Saturni per Leonem

onem aut Aquarium decursu, & exasperari eadem atq; intendi Martis aut adhærentis Saturno aut ex aduerso obiecti accessu: Mitiora spargi contagia eiusdem per Taurum aut Scorpium transitu, quæ duo signa priora quadrato positu respiciunt, multorum annorum obseruatione didicimus. Noribergensibus eundem Saturnum easdem minitari & intentare infectiones ex Geminorum aut Sagittarij signis eodem modo compertum est. Vt de familiaritate quæ triangulis Zodiaci & asterismis ac stellis fixis cum totis gentibus & terræ diuersis partibus intercedunt, taceam.

Quo uere ijsdem sint iure sociata & subdita corpora nostra: ipsa nos docent, si inspiciantur & considerentur. Velut ustulantur temperamenta, iecinora, ac cerebra, & uitiligine fœdatur facies ferè, præsertim si sanguinea sit constitutio corporis aut biliosa, uel etiam Melancholica, editis interlunio magna ex parte, nisi ualidior alia constitutio expleat, quod auersa Luna negat.

Tetragono prægrauata lumina à maleficis oculos affligunt. Luna nebulosis adsistens caliginem oculis offundit, Eiusdem transitum per sidera membris imperantia non sine doloris intensione laxati artus, uel sauciatæ partes sentiunt. Sentiunt ægri & metuunt Lunæ cum Sole σύνοδον. Vulnera faciei infligit Mars in horoscopum con-

ſcendens. Pericula ex lapſibus culminans intermi-natur Saturnus. Idem in κακὴν τύχην, aut κακοδαίμονα delatus, coaceruat ægritudines in illis membris, in quæ ius ac poteſtatem cum habet ſua ui, tum acquirit cũ ſigno, cui ſubeſt. Splenem ipſe, Veſicam & melancholicum humorem ſuo compre hendit & regit imperio.

Quibus Lumina cardinibus inſidentia Mars & Saturnus quadratis impetunt atq; oppugnant radijs: ij ferè βραχύβιοι ſunt, raroq; nutritionis annos excedunt, aut ſi hos ſuperant et adoleſcunt, nunquam tamen ad ἀκμὴν perdurant. Sic cætero-rum Planetarum, ſignorumquè ſinguli ſua ſibi in partes humoresq; corporum uendicarunt ac ſta-bilierunt dominia, quæ recenſere ſuperuacaneum duco. Sunt igitur efficaces ſtellæ, & quidem ſuam uim in hunc elementarem orbem, quem & circum ductu ſuorum orbium includunt, & quotidiano periodicoquè curſu ambiunt, extendunt ac defi-gunt.

Si quæris qua ui tanta diſtantia afficiant terre-na? qui ceu internuncij contineant, uehant ac de-ferant emiſſam uirtutem, ne dilabatur in tranſi-tu? Exerti porrectiq; in terram, & reuerberatu coacti duplicatiq; hoc præſtant radij, quorum ex reſultu duplicationeq; intenditur atq; inualeſcit uirtus, idq; non tantum in Solis & Lunæ, uerum-etiam Veneris, Iouis, Martis, Syrij radijs conſpicuo cerni-

cernitur. Eos ego pluries noctu in mei conclauis pauimento non sine admiratione primo refulgere, siq; nitidiori parti gnomonem infigerem aut digitum, umbram parere obseruaui, cum per patentes illaberentur fenestras. Etsi autem delatio reflexioq; luminis, de cæteris non ita percipitur oculis, quod uel distantia nimia attenuantur, uel ob exilitatem hebescunt radij: tamen ut eodem modo ferri per aerem eos, atq; ubi in solidum impegerunt obstaculum, resilire existimem geminariq;, moueor, quod singulæ stellæ suis distinctisq; coloribus sese in oculos ingerunt nostros. Si descensu longiore comminuti deficerent ac dispergerentur, nec scorsim singuli ad oculos porrigerentur ac pertingerent: non distincta contueremur corpora, sed in confusum quoddam, compactum, & copia auctum aspiceremus lumen, quale in γαλαξίαν diffusum conspicamur.

Deferunt ergo radij uim à stellis, qua terrena afficiunt. Cum enim sint soboles illius lucis, quæ corpora stellarum constituit, naturam suæ originis eiecti retinent ac referunt. Vt uero Solis radij nec lucent, nec calefaciunt, nisi replicentur, quantoq; propius restringuntur in sese, tanto uehementius urunt: sic cæteros tum demum et lumen explicare suum, idq; obscurius aut euidentius prout teneros exilesq;, aut fortiores fundũt radios, et cum lumine proferre ac ceu inurere uim suam cense-

mus, cum ex allisu repercußi geminantur. Nam purißima luce stellarum corpora constant, quam sparsis in terram demittunt radijs. Neq; est à lumine alia uis diuersa, quæ uel qualitates primas excitat, uel occulto perrepens corpora ferit ac percellit interiora, sed radijs illa inest, roborataq; & adaucta reflexu fortius adglutinatur & inhærescit. Idq; Planetarum exemplo manifestum est, quorum propiore ad nos interuallo radij perferuntur, ac præcipue Lunæ & Solis. Vtq; lucis uarietas infinita & stellis singulis propria: sic uires ex luce, ut fonte cum radijs propagatæ atq; in aerem impressæ & dilatatæ uariant. Lucis enim species dißimilis, formas differentes arguit, à quibus mox & diuersæ manant ac profluunt uires, atq; effectiones. Cum alio micet fulgore Syrius, alio Palilitium sidus, alio βασίλισκος, aut Capella, uel Arcturus, aut Fidicula, uel uocata στάχυς: alia etiam ut insit singulis uis atq; efficacia necesse est. Cur enim tanta tamq; diuersa luminis uarietate conformasset eas Deus naturæ conditor, si idem præstare uoluisset omnes?

Quàm multiplex discrimen stellarum, quoad luminis copiam atq; amplitudinem. Plus lucis egerunt, radiosq; intendunt et eiaculantur fortiores primæ magnitudinis ex copioso fulgido confertoquè coagmentatæ lumine, è quorum numero sunt, quas ante commemorauimus. Quàm obscure scintillant

tillant Pleiades Hyadesq; & Aselli in Cancro de genere stellarũ quintæ magnitudinis. His præfulgent, cedunt cæteris secundæ, tertiæ, & quartæ magnitudinis stellæ. Vix ceu è caligine quadam sexti generis, quæq; νεφελοειδεῖς uocantur & ἀμαυροὶ emicant. Ex diuersitate luminis, effectionũ: ex copia uel paucitate, roboris debilitatisq; diuersitas. Vrit & torrefacit Syrius. Tempestates, pluuias cum circumsitis succulis Palilitium commouet sidus. Intonat & ferit grandine Arcturus. Fundunt aquas Pleiades & Aselli. Sed longe se fortius exerunt primi secundiq; generis stellæ sua ui, etiam non flagellatæ Solis Lunæue, aut cæterorum Planetarum radijs. Minutiores stellæ tunc se promunt, cum subiuncti ipsis Planetæ effusam desuper ac delapsam uim excipiunt, colligunt, suisq; implicatam radijs perferunt ulterius, ita iunctis & commixtis utrisq;, uirtus utrorumq; aut exasperatur et aggrauescit, si congruunt: aut impeditur ac retunditur, si discrepant & pugnant.

Planetæ orbi elementari propius imminent, cũq; suis & uelocioribus uectentur motibus: cum ad alias atq; alias octaui orbis stellas subinde mutatis sedibus deducuntur, tum pro ratione interstitij aut congressus, suos fixarumq; quas subierunt radios uarie inter se conserunt. Sol fulgenti splendore, quidquid habet obuium intra graduum quinq;

interuallum obtegit & abſcondit, eoquè contėctu ſtellas fixas excitat, Planetas hebetat. Eleuatus quidquid ſupra horizontem eminet occultat, moderaturq; in uniuerſum ut curſus, ita effectiones cæterorum corporum. Luna imo loco ſubtenſa cæteris, quæcumq; uel ſupra ipſam ex alto directo procidunt lapſu, uel ex latere obliquo ſe inferunt acceſſu: ea contracta colligataq; ſimul in terram contorquet annixu ualidiore, ſiq; qui concurrunt radij, ſimiles ſunt, eundem effectum ualidiſsime intendunt atq; abſoluunt: ſi contraria ui inter ſe luctantur, lacerum quiddam diuulſumq; ac male cohærens producunt. Tantoq; euadunt effectus perfectiores, compactiores & ſtabiliores: quanto plures congruentibus & collatis uiribus in eundem potentius incumbunt. Coniunctum enim robur plurimorum urget efficacius, idq; tunc comparatur, cum Planetis ex cognatarum ſtellarum lumine conueniens radiorum accedit præſidium, & ipſi inſtructi fixarum auxilio, uiciſsim ſeſe non noxijs aduerſisue conficiunt radijs, ſed excipiunt ac firmant amicis.

Præcipuum igitur præſtant radij ſtellarum, uel ſuo robore delati, uel excepti deductiq; à Planetis. Vires radiorum effectionesq; motus uariat, quo, ut dixi, Planetæ tum alijs atq; alijs ſociantur ſigniferi ſideribus, tum coniunguntur quandoq; inter

inter se & distrahuntur uicissim, præcurrentibus uelocioribus, insequentibus, qui lentiore gradu incedunt, inq; se mutuo dissiti, pro intercapedinis ratione alias alios intorquent & coniiciunt radios: tum in suis orbibus, aut concitato festinant cursu, aut eodem compresso insistunt, uel retorto remeant: alias ad fastigia suorum Epicyclorum uel Eccentricorum conscendunt, iisq; emensis reuisunt ima περίγεια: aliàs præeunt Orientem Solem, uel Occidentem comitantur, uel in eius merguntur radios: alias commissuras suarum occupant absidum, uel inde in Austrum expatiantur aut Septentrionem. Nihil ex sese effectionibus confert motus, nec putemus assidua orbium conuersione nouum aliquid aëri imprimi diuersum à radiorum effectu, nisi fortè quis cōtiguum Lunari globo aërem ex circumactu uicinorum corporum rapidissimo incalescere existimat.

Accidentarium prorsus est, quod motus præstat, huic debetur, quod quandoq; propius aut punctis uerticalibus admoti Planetæ, aut ad terram subducti ex propinquo, fortiores aut rectiores infligunt radios, languidius ingruunt procul positi: aut ad ea signiferi deuehuntur loca, in quibus adiuti præsidio sociarum stellarum uires roborant, uel contraria ui retundunt: quodq; & miscent inter se radios uarie permutatis locis, & Sol oriens occidensq; alias atq; alias stellas auffert secum &

remittit alternis uicibus: deniq; quod cursu incitato uires incitant, fixo sistūt, retorto infrenant. Vis effectrix Solis inest radijs. Vt hi acuantur, aut impediantur assultu & adiunctione aliunde emissorum radiorum, à motu oritur.

Quæ igitur sit & luminis ad effectiones et motuum ratio, uelut in caput unum conferam. Agunt stellæ in hunc elementarem orbem, per se & proprie ac præcipue lumine, quod directo radiorum instar linearum rectarum proiectu ceu eiaculantur ex sese & traijciunt in terram: ubi resultu replicatum colligitur ac ceu conglomeratur. Et perpendiculari quidem illapsu restringitur in sese, quod cum sit, repulsus à terra radius directo coniungitur. Oblique incidens directo non coniungitur, sed uim illi suam ex interuallo communicat tanto efficacius, quanto minori intercapedine disiunguntur & dissident radius uterq; uibratus & repulsus. Quæ ex utriusq; ceu coalitu exilit & emanat uirtus, cum terræ ceu adhærescens, deducentibus eam halitibus subterraneis qui continente huius progressu ac propagatione alterantur, penetrat ad interiora teræ, tum funditur & dilatatur in circumfusum aerem. Per accidens uero motu agunt. Lumen stellarum omne aut connatum est ipsis aut ascitum est & mutuaticium. Connatum natura singulis inest peculiare & proprium, cuius demensum certum sortitæ sunt singulæ

ulæ in creatione. Hoc rubẽt aliæ, aliæ pallent aut
uent, aliæ nitore fulgido micant, hoc naturas &
res distinguit proprias, quas non accipiunt aut
quirũt aliunde, sed sua ui promunt. Alienum seu
citum lumen uel à Sole hauriunt, uel etiam alia-
um fulgidarum stellarum radijs perculsi conci-
iunt intra se, partim reflexione quæ fit à nitida
ersaq; & polita ipsarum superficie, partim fra-
tione, qua penetrantium radiorum & soliditate
orporum contractorum ac uelut contortorum
ulgor cogitur in unum & adaugetur. Id suo com-
nixtum complicatumq; lumini refundunt emisso-
um radiorum uibratu. Sed præcipuum est Solis
umen & efficacissimum, quod pro habitudine ad
olẽ diuersa copiosius concipiunt aut rarius. Cre-
cit id enim Sole discedente, uel stellis ipsis Solem
eleriore cursu anteuertentibus, donec uel ex ad-
uerso Solis ceu pleno confertoq; orbe resulgeant,
ut fixæ omnes, Luna, & Planetæ supra Solem col-
locati, uel deferantur ad præfixos sui à Sole dis-
cessus terminos, ut sub Sole positi Venus & Mer-
curius. Decrescit rursus appropinquantibus ad
Solem, tantoq; magis, quo ex interuallo propriore
Solem respiciunt & ipsius subeunt radios pro-
pius. Motus loca stellarum mutat & sedes, ex qui-
bus stellæ uel Solis lumen diuersimode recipiunt,
uel sese mutuo dissimiliter suis petunt ac ceu pul-
sant ac percellunt radijs, uel exertos dispersosq;
quoquo

quoquo uerſus radios aut in aere conſerunt inter ſeſe, aut in ſubiectas terras iaculatu contortos, iiſ dem allidunt aut imprimunt aliter. Eſt aūt motu unus communis omnibus: Alter ſingulis, id eſt, ſtelli octauo orbi adhærentibus, et ſeptem Planetis pro prius. Ille aſsiduo & rapidiſsimo circumactu intra ſpacium horarum uiginti quatuor omnes ſtellas per quatuor mundi uolutat cardines, quo fit ut ex aliis mundi cardinibus, & ſpaciis quæ hi intercedunt, aliter reſpiciant & uel obliquiore uel rectiore traiectu radiorum feriant terram, uel non feriant, ſed uelut tranſcurſu præteruecti ſtringant ſaltem & lambant extrema conuexi ambitus, quod ſub terram præcipitatis & in profundum demerſis ſtellis euenit. Nec dubium eſt fortiores eſſe uibratus & ualidiores ac celeriores impreſsiones radiorum, qui ex eminente loco utpote cœli faſtigio decidunt rectiſsimo & breuiſsimo lapſu, quam ex affulſionibus obliquis. Et efficacius agere radios qui figuntur in terra auctiroboratiq; reflexu, iis qui præteruolando eandem tantum attingunt, oſtendunt cœli & tempeſtatum mutationes, quas naſcentia aut occidentia ſidera afferunt. Alter motus uarius eſt & obliquus, qui longioribus temporum interuallis ac diſſimilibus ſtellas errantes præcipue et circumducit per Zodiacum, et in ea conuerſione interdum abducit ab Ecliptica & propius ad uertices adigit noſtros,

nostros, uel reductos ad eandem indeq; in meridiem detortos, remouet à nobis longius, & eleuatos in sublime attollit à terra, rursusq; deiectos ex alto demittit ad terram propius, & incitat antrorsum moxq; inuerso cursu agit retrorsum, & inhibet ac sistit ceu uinctos atq; astrictos ad aliquem cœli locum: & coniungit inter se propiore aliàs, aliàs longius dißito interuallo, & disiungit rursus diductos in diuersa loca. Inde fit ut & Solem & se inter se mutuo & terram aliàs aliter respiciant. Hæc qui aut frustra contendit esse facta contra doctrinæ sacræ testimonium, aut negat ea parere & commouere, de quibus immenso tempore obseruatis, ipsa longinquitas temporum memoria excipiente, prodendisq; monumentis artem effecit, eosdem sæpißime effectus ijsdem antegreßis causis animaduertēdo ac notando: is aut alios nos usus tantæ uarietatis luminum ac motuum, et uires atq; effectiones alias doceat, aut si reperiet nullas, hæc ex natura deprompta & ab antiquitate repetita principia exagitare & conuellere desinat.

Quod ergo afficiant hunc elementarem orbem stellæ, & qua ui: satis liquido patere puto. Si afficiunt: quid homine dignius diligenti impressarum effectionū et causarum, quæ illas pepererunt obseruatione, quæ est diuinorum operum consideratio? Si hæc conceditur, ut negari à nullo sano

potest:

potest: qua fronte, quo animo, quaue de mirandis Dei operibus opinione, aliqui tam rabiose exagitant, tam inique prægrauant, tot execrantur & deuouent diris: aliqui uero etiam ilocalariter, imo scurriliter eludunt προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας, quod est ex præuisis & comprehensis beneficio Astronomicæ doctrinæ stellarum motibus, positu, configurationibus atq; applicationibus inter se, ortu atq; occasu, exploratisq; uiribus, ceu ratiocinatio sequuturorum effectuum?

A tribus hoc generibus hominum, trifariamq; triplicib. telis ijsq; diuersis petitur atq; impugnatur. Eruditiores fundamenta conuellunt. Religiosuli sacrarum literarum quædam interdicta falso ad prohibitionem τοῦ προγνωστικοῦ detorta, nescio qua religionis specie opponunt. Vulgus & imperiti ineptas cauillationes congerunt. Quid argumenta quæuis momenti ac roboris habeant excutiemus, & an his confixum prostratumq; τὸ προγνωστικὸν cogamur assentiri uidebimus.

Negant tribuendum aliquid προγνωστικῷ eruditiores, quod si quid sit, leuibus incertisq; & sese in momenta uariantibus nitatur coniecturis, careat uero demonstrationibus, quibus Solis contineatur ueritas. His antequam respondeam, obiter fontes demonstrationum perstringam.

Omnis demonstratio orditur et procedit à duorum principiorum alterutro, quorum unum φαι-

νόμενα à Galeno appellata complectitur, quæ sub sensum cadunt & apparent: Altera τὰ κεκρύμμενα seu recondita. τῶν φαινομένων quædam primo statim se occursu sensui declarant, quæ percipimus ac dijudicamus instrumentis nobis à natura ingeneratis, cuius generis sunt alba, nigra, amara dulcia, dura mollia: quædam proprijs quibusdam notis se exhibent, sensuque inchoantur, sed perficiuntur obseruatione & usu, in hoc genere συμπαρατήρησις principatum obtinet. τὰ κεκρύμμενα, aut à natura animis sunt nostris infixa, nataq; nobiscum & præscita atq; approbata communi omnium hominum intelligentia, quæ eam ob causam ἐνάργη uocata sunt, nimirum ἀξιώματα, προλήψεις, seu κοιναὶ ἔννοιαι: aut affirmata & demonstrata. Hæc demonstrationem gignunt τοῦ διότι appellatam, Illa alteram τοῦ ὅτι. Vtraq; ἀρχὰς Græci uocant. Vtrorumq; ad cognitionem usus adeo necessarius, ut si alterutra desint quæcumq;: in errorem continuo prolabamur, uersemurq; perpetuo in ignoratione plurimarum rerum. Recte de sensu Aristoteles ait, εἴ τις αἴσθησις ἐκλέλοιπεν, ἀνάγκη καὶ ἐπιστήμην τινὰ ἐκλελοίπεναι.

Præter has sensuum perceptiones notionesq; consignatas in animis, aliam quandam ceu inchoatam cognitionem itidemq; à natura inditam mox nascentes afferimus, quam idcirco & πρόγνωσιν

&

& γνῶσιν aliqui, id est, prænotionem, uel cognitionem, Aristoteles πρoϋπάρχουσαν γνῶσιν quasi anticipatam & præsumptam notionem uocat, nimirum intellectum ordinis, connexionis, & cohærentiæ partium in Inductione & Syllogismo. Nam ut erudite Aristoteles inquit, μανθάνομεν ἢ ἐπαγωγῇ, ἢ συλλογισμῷ, ἐπαγωγὴ à sensu comprehensis progreditur ad uniuersalia, συλλογισμὸς ex uniuersalibus aut natura notis, aut ante demonstratis uel inductione uel syllogismo, conficit conclusiones.

Intellectus utriusq; natura inest. Cognitionē à sensibus exorsam & ἐπαγωγῇ acquisitam ac confirmatam tali, quam regit γνῶσις, πεῖραν Galenus. Alteram ex uniuersalibus uel insitis natura, uel demonstratione cōparatis, uel inductione constitutis, Syllogistica ratiocinatione texentem eruditas conclusiones, tali etiam, quam regit γνῶσις, λόγον nominat. Hæc duo artium omnium constituit κριτήρια.

Quanquam igitur concedo & fateor pauciores habere τὸ προγνωστικὸν demonstrationes τοῦ διότι Physicas, non tamen destituitur altero genere ἀποδείξεων τοῦ ὅτι, inchoato quidem ἀπὸ τῆς συμπαρατηρήσεως, absoluto autem ac stabilito consentiente experientia, & rationibus à posteriori collectis, quæ duo λόγος καὶ πεῖρα κριτήρια sunt artium omnium ac disciplinarum. His uires

stella-

ſtellarum effectionesq́;, & intenſiones aut remiſſiones, uariato poſitu commixtuq́; radiorum, aut exortu uel decubitu, acceſſu receſſuue, conſcenſu ad cœli culmen, uel demerſu in profundum deprehenſæ ex effectibus collatis ad motus & poſitus, adeo certo talibus inſtructas uiribus ſtellas demonſtrant, ut ſi cui nullæ hæ ἀποδείξεις uidētur, is ueratro expurgandus potius, quàm demonſtrationibus conuincendus uideatur. Explicatiores, illuſtriores, & firmiores ſunt ex cauſis extructæ ἀποδείξεις, ſed his cum aut deſtituimur aut non abundamus, cur ex effectis textas aſpernamur? Eas ſi quis negauerit, & tollet πεῖραν omnem, & magna τῆς ἐπιςήμης parte nos priuabit, & ferè omnem abolebit Phyſicam. Etenim ut ſeminibus ineſt uis earum rerum, quæ ex his progignuntur: ſic in cauſis cœleſtibus conditæ ſunt uires effectrices mutationum in elementari natura, quas proſpiciunt et intelligunt ij, qui motus numeris primo perſequuti, mox curſum rerum euentorumq́; conſequentiam diuturnitate pertractata notarunt.

Sed quem, inquiunt, poteſt habere locum πεῖρα in tanta effectuum incertitudine? Quid demonſtrationi cum coniecturis, quibus regitur, ducitur que et conſiſtit τὸ προγνωςικόν? Magna laborant caligine mentes noſtræ, qua conſideratio mirandarum uirium naturæ impeditur. Non intelligimus naturas rerum, quæ in conſpectu & ante pe-

des obuerſantur, quasq; guſtamus, quas contrecta-mus uerſamusq; manibus, & pedibus proterimus: Quanto minus uires illorum ſublimium comprehendemus corporum, quæ à longe penè lippientibus contemplamur oculis. Si ex effectibus uires æſtimamus, quos in nobiſmetipſis experimur, aut in alijs naturæ inferioris obſeruamus corporibus, quid inde (inquiunt) certo ſtatuere de uiribus ſtellarum poſſumus, cum tam uagis, tamq; inſtabilibus materia elementaris leuiter irritata erret & feratur motibus, nec mutationes, quæ huic accidunt, à Solis oriantur ſtellis?

Præterea ſtellarum configurationes, quas tradiderunt ueteres, quibuſq; iudicia nos accommodare conſueuimus, pronunciantes de ijs, quæ nunc ſunt ueterum exemplo, ut de ſuis illi, nunquam omnino congruunt. Nam magis quidem aut minus concordare poſſunt, atq; id quidem in immenſis temporum ambagibus, prorſus autem conuenire nullo modo: cum aut nunquam, aut ſaltem non intra illud tempus, quod humano intellectu comprehendatur, fieri poßit, ut redeat idem poſitus ſiderum, & eadem terræ conſtitutio. Mutantur puncta Æquinoctiroum & Solſtitiorum anteuertendo ſtellas fixas. Mutantur ἐκκεντρότητες Planetarum. Non omnibus temporibus eadem eſt orbium à terra diſtantia, neq; in iiſdem ſedibus Apogæa permanent & ſtellæ errantes. In Genethliacis

uerò

uero quot concurrunt præter ista, quæ difficultatem coniectandi etiam de certo exploratéq; cognitis facultatibus siderum augere, & fallere iudicantem possunt, ut semina, atq; ipsius circumfusi cœli & definiti omnibus terris hæmisphærij ambitus, alibi alijs instructus uiribus non à cœlo solum, sed terrarum aquarumq; effumationibus: Regionum *item diuersitas,* Educatio, Consuetudines: *quæ si præmissa omnia paria faciamus, uel solæ quod institutum ab illis & propemodum absolutum est, detorquere alio, aut aliqua ex parte saltem immutare queunt.*

Assentior & amplector commemorata omnia, eaq́; oppono iudicijs eorum, qui uel euentus omnes ex Astris *deriuant, uel significatis* Astrorum *nos tanquam prætorijs edictis, aut decretis diuinis obligant.* Addo *& eas causas, quarum sæpe antea memini,* Deum, *sanctos* Angelos, Diabolum, Externam *uiolentiam.* Nondum *labefactata tamen aut sublata certitudo est* τοῦ προγνωστικοῦ. Cœcutiunt *mentes nostræ, & neutiquam uel inferiores naturas ac mirandarum uirium fontes perspiciunt, uel immensam uirium effectionumq́; consequi possunt uarietatem.* Manent *tamen certa ea, quæ certo duce testeque experientia didicimus ex effectuum consensu perpetuo inter sese et cum motibus.* Neq; *inuertitur ordo naturæ, aut labefit certitudo actionum, quas* Deus *condidit ac con-*

seruat, etsi nobis non omnes exquisite innotescunt.

Neq; inficior plurima in hoc genere συμπαρατηρήσει comparatorum probabilia esse, quibus plerumq; euentus respondent: quæ ipsa tamen aspernanda non sunt, Cum exigua momenta in natura sæpe effectiones non contemnendas habeant. Fluida est & instabilis materia tractus elementaris. Quid tum? An propterea prorsus sine omni ordine, sineq; lege certa physicæ causæ uagantur, incertosq; gignunt promiscue effectus, prout in hanc illamue partem uago motu inclinant ac decumbunt?

Est aliquid uitij in materia elementari, quod in eam ex maledictione diuina lapsum primorum parentum consequuta peruasit. Id uero tantum non est, ut destruat aut conturbet prorsus ordinem colligationemq; causarum suo institutoq; primitus tenore progredientium, qua causa causæ nexa rem ex se gignit. Quam constanti, stata, certaq; lege circumactis periodis eædem reuertantur constitutiones magna ex parte, Quàm certo ex iisdem seminibus eædem nascantur species rerum, cernimus. Neq; ideo aut nihil conferunt astra elementis, aut nullas edunt actiones, quod aliquid intercidit quandoq; materiæ culpa prohibens, ne protinus illata uis inhærescat. Magnam inferunt explorationi difficultatem, quæ annuatim fiunt, mutationes configurationum, de quibus nihil aliud

pro-

pronuncio, quam si quando in prædicendo erratum fuerit commissum, ex eo ut usu uenisse cogitemus, quod subiecta exempla discordarint inter se.

Deniq; has causas omnes, quæ cum Astris coincidunt aut omnes aut aliquæ: has, inquam, complexi perpendamus apud nos, quo usq; se uis Astrorum extendat, quæ causæ ne procedant inchoati designatiue effectus, impedire poßint, & qua uerecundia Astrorum præuisos conatus monitaue prospecta edere & asseuerare nos deceat. Nondum uideo, quo pacto ordinarias hæc Astrorum labefactent actiones, aut infringant ueritatem obseruationum, quibus illæ innotuerunt. Consistet durabitq; instituta à Deo series causarum connexioq́;, & retinebunt inditas sibi facultates res creatæ, agentq; instinctu earum ductuq; ad finem mundi usq;, Deo iuuante & uim conferente, neq; aduersante, aut permittente Diabolis, ut actionum effecta elidant uel deprauent. Agent suis, nobisq; exploratis aliquantum & consuetis uiribus Astra ad idem momentum usq;. Quare orituras inde actiones, quas easdem gignunt ἀναγκαίως, motibus numeratis ac comprehensis confirmare certo possumus. Effectus ad actiones in elementari orbe sequuturos certo edicere atq; asserere nequimus, quod quæ possent interuenire impedimenta non simul ex Astris discimus. Idcirco horum prædicta

moderanda ſunt uerecunda mentione cæterarum cauſarum.

Si ſic ratiociner. Natura nihil agit fruſtra. Ergo ad uſus ac fines certos creaturæ ſunt omnes conditæ. At quidquid in tota rerum natura conſilio & ſapientia opificis conſtitutum, ordine et lege naturæ ſuæ idē agit conſtanter, illius finis eſt et uſus hoc ipſum quod agit. Stellæ hoc agunt ordine & lege naturæ ſuæ conſtanter, quod experiundo compertum et rationum ſuffragijs comprobatum, profitetur uera doctrina τοῦ προγνωστικοῦ. Ergo hæc ſtellarum actio effectioq; finis ille eſt, ad quem ſtellæ ſunt conditæ. In hac ratiocinatione neq; maiores propoſitiones principia eſſe, neq; argumentationes inde extructas ἀποδείξεις, negauerit ſanus aliquis, quod naturæ uis & effectio aut excluſa alijs cauſis aut languefacta, non ſemper aſſequatur & compleat finem, quem appetit & ad quem contendit. Hoc enim negato, euertentur & ruent demonſtrationes Ethicæ & Phyſicæ oēs, eo quod inflicta naturæ labes uocis diuinæ maledicto, inuexit ἀταξίαν deformem ac deplorandam. Sed manet notitiarum certitudo: manet euidentia & firmitas demonſtrationum, quicquid in ipſo rerum curſu & ordinato mutationum progreſſu impreſſa labes turbet aut labefactet. Tam certum eſt Solem calefacere, quam ignem urere, etſi minus calefacit Sol procul remotus à uerticibus noſtris:

ſtris: afficit euidentius ex propinquo feriens: Aut ſi impediatur, non eadem efficacia etiam, cum propinquius eſt, calorem infert, quod & igni accidit. Tam certum eſt Lunam ex Tauri aut Cancri ſidere commotas ceu effundere humiditates quam aquam humectare, etſi nec eductæ humiditates ſemper coeunt & globantur in nubes, nec in pluuias ſemper exundant, quæ confluxerunt & conſtiterunt nubes, probibitæ ſcilicet interuentu cauſarum repugnantium & ui ualidiore contrarias effectiones opponentium. Tam certum eſt Martis cum Venere congreſſum gignere naturas ſalaces & in libidinem procliues, quam certum eſt ciere Venerem pharmaca αὐξητικὰ aut προκλητικὰ σπέρματος, etſi nonnunquam aliarum cauſarum uis harum impetum frangit, aut ceu freno iniecto compeſcit, aut reſtinguit ardorem: uel aſſuefactio δυνάμεις & inclinationes naturæ retundit & moderatur. Inſtructæ ſunt uiribus certis cœleſtes cauſæ, quibus idem eodem modo ſemper agunt, niſi à prima cauſa prohibeantur, & quidem multo certius, quam Phyſicæ & naturales propinquæ, quod & perfectiores ſunt & potentiores, & Phyſicas uirtute ſua complexæ incitant et gubernant. Multo itaq; maior eſt certitudo notitiarum de harum actionibus, quam de actionibus cauſarum naturalium. Sed, inquies, non adhœreſcunt ſemper elementari materiæ effectiones ſtellarum, neq; ab-

ſoluunt ſemper quod intenderunt. Nec Phyſicæ propinquæ cauſæ effectus in materia ſubiecta eodem modo complent omnes: idq; uel perſpicere uel affirmare perdifficile eſt. Non tamen idcirco aut obſeruationes in natura docentes, quæ res quanq; cauſam plerumq; conſequatur, incertæ ſunt, etiamſi id non ſemper fiat, aut medicorum prognoſtica, aut aliæ eruditæ coniecturæ phyſicæ & commentationes de ortu atq; interitu, rerum deq; mutationibus alijs, quarum cauſas efficientes natura continet, nullæ ſunt. Sed manent certæ noticiæ, quod tali poſitu ſtellæ talia cieant in elementari orbe, quæ cum ſint experientia duce & ratione magiſtra acquiſitæ, demonſtrationum uim habent. Sed cum ad elaborationem & conſummationem alicuius operis in materia elementari præter ſtellarum effectiones plures aliæ cauſæ diſpenſatione diuina concurrant, nec eadem ſit omnium ſubiectorũ conditio, qualis ſit futurus effectus ex particularium cauſarum conſideratione, non demonſtratione, ſed coniectura æſtimatur, & de effectu tantum pronunciatur, quantum & pollicentur & præſtant cauſæ, quæ non ſolæ adornant inſtitutum opus, ſed ex parte aliquid conferunt, quod ipſum tamen maximi momenti eſt, cum à cauſis proficiſcatur καθωλικωτέροις, quæ particularium uim excitant & dirigunt. Agunt idem eodem modo cauſæ cæleſtes omni tempore in materia elementari,

tari,

ari, ſed in accommodata & uiribus ipſarum congruente, & ut inter cauſas particulares αἴτια ἰσχυρότερα et penè κύρια αἴτια effectuum. Perficiunt etiam idem eodem modo, pro uirium ratione & menſura ſuo inter cæteras cauſas loco, ſi non obiectu & aduerſatione plurium aliarum cauſarum aut elidatur prorſus, quod rariſsimum eſt, aut hebetur impreſſa uis & effectio. Ergo uerũ manet hoc, cœleſtes cauſas eodẽ poſitu et eadẽ cõditione eaſdem ſemper idoneo ſubiecto, in quod uires intendunt, δυνάμεις inferre ac miſcere, & quantum ad ipſas attinet, genitum omne tale futurum, & habitu tali atq; conſtitutione, qualem aſtra pariunt atq; informant. Hoc ipſum ergo qui curſum rerum euentorumq; conſequentiam obſeruando notarunt diurnitate pertractata, cœli & aſtrorum accurata contemplatione inquiſitum, & præuiſum præcognitumq; explorate, coniectura præſentire ac edicere poſſunt, quoad ipſas cauſas efficientes, quarum etſi uim occultam ac latentem non cernunt, ſigna tamen & notas cernunt repetitas ab experientia. Sed ad hanc cœli effectionem quantum uel materia, uel cum materia coniuncta συνεργὰ αἴτια contulerint, hoc coniectura aſſequi & definire certo nequit. Quæ enim de materia inſtituitur conſideratio omnis, στοχαστικὴ eſt et ducitur nititurq; coniecturis, eo, quod ut Ariſtoteles inquit, τὰ ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀεὶ οὕτως γί-

νουτι, ἐὰν μή τι ἐμποδίσῃ. Multa autem intercidere poſſunt quæ uel naturas ipſas ante actionem inchoatam languefaciant atq; eneruent, uel interceptam ἐνέργειαν regerant ac repellant, uel in rem aliquam iam defixam conficiant. Eſt uero & naturarum elementarium non unum genus ſed diuerſum & multiplex, & cœleſtium cauſarum ad eas ipſas diuerſas naturas non eadem ratio eſt aut analogia. Propterea & prædictionum certitudo eſt diſpar. Maiore enim quadam ui & ab efficacioribus cauſis commouentur atq; afficiuntur uniuerſæ gentes, quam homines ſinguli, quorum imbecilliorem naturam illi ualentiori ſubmitti & includi neceſſe eſt, quod uniuerſalia illarum fata, horum particularia ſæpe perimunt, & ualentior cauſa languidiorem fruſtra reluctantem proterit conculcat atq; elidit. Quæ enim cœlitus intentantur totis regionibus aut harum partibus, uel grauiores caſus maioresq; mutationes ex interuallo ſtatis temporibus recurrentes, ut peſtilentiæ, terræmotuum, diluuiorum & ſimilium, uel leuiores ac minores, ut annuæ tempeſtatis intenſio aut remiſsio, hyems horridior aut mitior, flatus uentorum, æſtus, ubertas, ſterilitas & infœcunditas ac ſimilia: Hæc ergo uniuerſa cientur ui ualidiore & cauſis κυριωτέροις, quibus pauciores aliæ accedunt, quæ & minus conferunt, ideoq; actiones earum effectionesq; minus aut roborant

aut

aut infirmant aut destruunt. Talium ergo præuisa prædictaq; certiora sunt fatis singulorum hominum. Multa enim conueniunt & coeunt, ex quibus ἰδιώματα καὶ ἰδιοτροπίαι hominum, ut ingenia, mores, animus, corpus, actio uitæ, casus cuiusq; euentusq; finguntur, quorum quædam cœlo defluunt, quædam ipsi inhærent materiæ, quædam προαιρετικαὶ iudicio mentis intelligentis & liberæ uoluntatis motibus continentur. Cœlestes causæ aut communes omnibus eodem cœlo natis, omnes simul complectuntur & afficiunt, aut singulorum temperant ac moderantur constitutiones. Communes rursus aut se habent ut καθολικὰ αἴτια, aut ut μερικά: καθολικὰ αἴτια comprehendunt positum & inclinationem seu habitudinem καὶ σχέσιν, cum parallelorum tum angulorum plagarumue mundi ad orientis & occidentis Solis cardines, & ad solare iter, quo decurrit ille perpetuo, circuitum obliquum nunc in boream, nunc in meridiem contorquens, ad quod iter & si non sequuntur præcise uestigia Solis, referunt tamen & dirigunt motus suos ultra citraq; discurrendo cæteri Planetæ. Vis particularis quæ ad certas sese effert atq; extendit terræ partes, proficiscitur ex mirifico & pene familiari consensu terrarum cum digestis in quatuor triangula cognatione naturarum Zodiaci δωδεκατημορίοις & stellis utrisq; errantibus & inerrantibus. Imitantur

mitantur enim & exprimunt naturis & moribus totæ gentes proprietates certorum ſignorum Zodiaci, quibus ſitu & cognationis familiaritate ſubijciuntur, adeoq; tum Planetarum qui eodem cognationis iure & triangulis ipſis præſident, & ſubditas his terras complectuntur, tum ſtellarum inerrantium, quæ uel quaſi uerticibus incumbunt locorum, tanto diſiunctæ ab æquatore interuallo, quantum eſt τὸ ἔξαρμα, uel ibidem ortuum atq; occaſuum alternatas uices ſubeunt, uel quæ in eodem conſiſtunt τῷ τῆς θέσεως κύκλῳ, aut quauis diurna cœli conuerſione traducuntur per Horizontis & Meridiani commiſſuras, diſſitæ ab æquatore tantum, quantum deeſt arcui exaltati poli ad completionem integri quadrantis. Vim particularem etiam conferunt poſitus aſtrorum, qui in ſingulis terræ partibus anniuerſarias, menſtruas, diurnas, horarias & pene momentaneas aëris uentorumq; mutationes pariunt & uariant. Propriæ ſingulorum cauſæ ſunt illæ cœli conſtitutiones, quæ uel formationem fœtus adiuuant, uel orienti cuiuis affulgent primo, & prodeuntem ex utero excipiunt ac complectuntur. Phyſicas cauſas diſtinguo in remotas & propinquas. Ad remotas refero familiares & conſuetas ſingulorum locorum tempeſtates ex Lunæ ſtellarumq; temperatione & moderatione cœli: terræ conditionem & poſitum, quæ uel montoſa eſt, uel plana, uel ſyl-

uis consita, uel ad mare uergit, uel redundat fluminibus, stagnis, paludibus, lacubus: naturam deniq; et qualitates aquarum et terræ, quæ aut argillosa est, aut salebrosa, aut arenosa, aut metallica, aut salsa, aut alijs prædita qualitatibus, quib. rerū nascentiū respondent temperamenta. Propinquas rursus diduco in προκαταρκτικὰς seu externas, & προηγουμένας seu antecedentes, coniungens cum materia causas efficientes. Externæ causæ sunt uictus & diætæ, exercitiorum, somni & uigiliarum, euacuationum & retentionum ac similium ratio, quæ uocantur res præter naturam à medicis. Internæ & antecedentes sunt ipsæ & corporum gignentium, & partium in quibus uel semen excoquitur uel formatur atq; animatur fœtus, & seminum ac materiæ horum διαθέσεις & constitutiones uegetæ & salubres uel contra languidæ καὶ νοσώδεις. Vim horum ad gignendum procreandumq; ualere plurimum & à parentibus liberos sæpe formas, mores, & plerosq; status ac motus effingere nemo est qui negauerit. Προαιρετικὰ ἄιτια nomino conditionem generis, totam educationem institutionemq; primam ac priuatam & publicam, leges publicas, receptos consuetudine mores publicos, quæq; sunt istiusmodi. Tot causæ cum concurrant, & præter hæc omnia, sit homo natura non bruta, neq; addicta ad eum modum impulsibus naturæ, ut his cogatur, sed sit agens

agens liberum & intelligens, facile iudicari potest, de ijs quæ astra naturis hominum indiderunt, & cæteras causas mutare aliquid, & multa uel naturam quæ deprauata habet restituere atq; corrigere, cum sese reuocauit, uel προαίρεσιν meditatione atq; exercitatione tollere aut saltem emendare posse, atq; ideo asseuerationem de ijs, quæ ex astris homini denunciantur, modestiorem esse debere, quod ut maxime sit certa talis impreßio astrorum, cohibere se tamen & naturæ uitia aut tegere atq; occultare, aut polire ac limare studio atq; industria homo queat. Si quis colligationem causarum omnium perspiceret animo, ordinemq; ac seriem & uim omnem, qua causa causæ nexa rem ex se gignit, illum profecto nihil falleret. Qui enim causas teneat rerum futurarum, idem necesse est ut omnia teneat quæ futura sunt.

Conceßis igitur omnibus, eo quo declarata sunt modo, respondeo, ueras, certas, firmas esse demonstrationes ex notorum euentuum consensione conuenientiàque cum motu & positu, collectas de uiribus stellarum & effectionibus, quas cum experientia constanti ratio gubernat, procedens ex primis & natura insitis notionibus, & si neq; integre omnes illæ peruestigatæ sunt, nec in elementari materia conficiunt ac complent perpetuo, quod intenderunt. Veræ sunt etiam & certæ prædictio-

dictio-

dictiones actionum ex motu posituq; atq; inter sese applicatione, quatenus Deus naturæ Dominus non aduersatur actionibus. Sed certitudinem prædictionum, quas de sequuturis ad stellarum effectiones in elementari orbe mutationibus instituimus, restringunt ac determinant illæ, quæ sæpe repetitæ sunt causæ. Idq; uel eo prodest considerare nomine, ut eximatur quorundam animis falsa persuasio, qui astrorum significata sanciri existimant inuiolabili & diuino quodam edicto, proposito singillatim, ut nulla alia uis obsistere ualeat, quin ita grassentur, atq; ex illis spe metuue tanquam diuina uoce declaratis oraculis toti pendent.

Qui religionem allegant uel uim omnem astris detrahunt, uel contemni ac pro nihilo haberi prædicta uolunt, uel cōsiderationem Astrorum interdici autoritate diuina, prohiberiq; ne scrutemur futura ulla cōtendunt. Negat Basilius ex astris uel accedere quidquam constitutioni temperamentorum, uel ullam intexi inde demissam δύαμιν *incitatricem ad actiones, eo argumento, quod si instinctus incitatiōesq; ad libidines, cædes, odia, fraudes, & quidquid est huiusmodi, indi nobis ingenerariq; ab Astris consentiamus, peccati causam conferamus in Deum naturæ Architectum, tanquam is non exigat tantum & probet scelera, sed impellat ac cogat ad ea, impultricibus causis constitutis*

stitutis atq; in uoluntatem efficienter directis & adornatis. Chrysostomus exclamat Tragice in oratione quinta περὶ εἱμαρμένης. Εἰ γένεσις ἔστιν, κρίσις οὐκ ἔστιν. εἰ γένεσις ἔστιν, πίστις οὐκ ἔστιν. εἰ γένεσις ἔστιν, θεὸς οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀρετὴ, οὐκ ἔστι κακία. εἰ γένεσις ἔστιν πάντα μάτην, πάντα εἰκῆ καὶ πράττομεν καὶ πάσχομεν, οὐκ ἔστιν ἔπαινος, οὐκ ἔστι ψόγος, οὐκ ἔστιν αἰδῶς, οὐκ ἔστιν αἰσχύνη, οὐκ εἰσὶ νόμοι, οὐκ εἰσὶ δικαστήρια.

Hic nodus Ethnico philosopho explicatu perquàm difficilis, aut omnino uix poßibilis: Homini Christiano solutu est facilis. Si natura hominis nulla fuisset affecta labe, neq; ulla ex parte uel dotibus diminuta primis, uel sauciata: fulsisset in ea lux diuina gubernatrix omnium uirium & moderatrix: congruissent & interiores inter se uires hominis harmonia exactißima, eucrasiæ membrorum accommodata: & utraq; natura superior atq; inferior humano corpori fuisset ἀνάλογος καὶ σύμμετρος. *Elementaria exquisitißime crasi absolutißimæ corporum attemperata, et exacta immutatione omnimodo conformata, non modo non excrementitij quidquam aut alieni noxijue corporibus inflixissent, sed integerrime absumpta calore instaurassent. Cœlestia* συμμέτρῳ *lumine* καὶ πανὺ ἡρμοσμένως *fouissent, uegetassent ac roborassent prima formatione confectam* σύστασιν.

At post

At post mutatum ac deprauatum statum humanæ naturæ, cum coniunctionem interiorum uirium fœda dissoluisset ἀναρμοσία, absolutam omnium partium ac duraturam in perpetuum temperiem conturbasset atq; aboleuisset δυσκρασία ἀσύμμετρος priori: mox cæterarum quoq; naturæ partium ἀναλογία καὶ συμμετρία cum humano corpore conuersa in ἀσυμμετρίαν desijt. Terra autoritate uocis diuinæ suo orbata uigore, tribulos nunc gignit spinasq;, id est, deteriora omnia & incongrua. Stellarum sunt actiones in his corruptæ & contaminatæ naturæ sordibus infœliciores. Extincta est illa lux, quæ rexisset uires cæteras, Languefacta potentia uoluntatis, quæ præest, & uires cæteræ auulsæ ab ea atq; efferatæ, euaserunt ἀνάρμοσοι καὶ ἀνυπότακτοι.

Hæc deploremus in Basilij ratiocinatione & exclamatione Chrysostomi, non bellum Astris inferamus, non deijcere de cœlo sidera tentemus, cogitemus quantum humana natura perdiderit decus, quàm triste, atrox & sæuum malum sit peccatum, propter quod hæc nostra temperamenta beluinis euaserunt similia. Quæ Deus condiderat, illa erant bona, recte constituta, labe carentia, conformia, ordini diuino, congrua inter se καὶ ἐναρμοσά. A maledictione, quam inobedientia nostra conditori expreßimus, prouenerunt, quæ sunt ἀνάρμοσα, languida, uiciosa. Inde talis in cor-

ruptam hominum naturam extitit ſtellarum effectio.

Quanquam autem ob diſſolutam harmoniam & compagis ac fabricæ ipſorum corporum, & cæterarum cum corporibus creaturarum, infœlicius cum uiciatam afficiunt materiam Aſtra, tum formant craſes: tamen ne nunc quidem integræ quarumcumq; actionum cauſæ dici queunt. Quippe uoluntas actionum domina Aſtris ingenerata ac tradita uicia, meditatione atq; exercitatione tollere poteſt, aut corrigere & frenare. Non enim aut primam cauſam compedibus uinctam cœlo affigimus, aut Aſtrorum ſtatutis irrefragabili lege uoluntates hominum obſtringimus: Non illud Poëtæ probamus,

Fata regunt homines, certa ſtant omnia lege,

Nec cogi Neronem à ſtellis ad tanta ſcelera dicimus, Sed accerſiuit ipſe ſibi hos furores uolens. Poſt indulgentem cupiditatibus magis magisq; incitauit Diabolus. Ac multo fuit deterior Nero, quàm qualem natura, quamuis infauſta, finxerat. Procul abſit à nobis Stoicorum delira Neceßitas, qua illi & Deo imperium naturæ eripiunt, & pecuino ſeruitio premi uoluntatem uolunt. Fata mouere Deus, Tollere fata poteſt. Poteſt & uoluntas cum ſua ui retundere ac compeſcere impulſus naturæ, multaq; Aſtrorum monita euitare, tum uel maxime adiuta diuinitus, Cumq; non igno-

remus subitis & inopinatis aduersitatibus animos magnopere percelli, extolli successibus: si præstitimus, quod fuit in nobis, præuisione futurorum animos componamus atq; adaptemus meditatione absentium tanquam præsentium, et ad futura quæuis expediamus subeunda cum tranquillitate, constantia, & petitione atq; expectatione gubernationis diuinæ.

Qui eleuant & abijciunt Astrorum significata, detractoq; metu securitatem in animis confirmant: dictum Ieremiæ obijciunt, A signis cœli nolite timere. Quàm inconsiderate hoc fiat, cuiuis planum est. Siquidem signa nominat, portendi his aliquid affirmat, nec contemni uult, aut Epicureo risu illudi. Quantum prodigiorum, Eclipsium, fœdarum coniunctionum, antecedebat excidium Hierosolymæ? quæ profecto non casu proueniebant, nec ἄσημα erant, sed denunciabant populi illius & Politiæ deletionem. Non erunt ἄσημα, horrendi orbis terrarum motus, Imperiorum inter se tristißimæ collisiones & ruinæ, quæque has præcessura sunt indicia, de quibus uaticinatur Christus.

Fatendum est res malas esse ac sæuas, mortem, euersiones urbiũ, destructiones ac dilacerationes regnorũ, spectare cædes coniugum & liberorum, abduci in exilia, quæ tristibus portenduntur signis. Nec aut signa sperni, aut denunciatas clades

Ieremiæ, sed præmunitos uult esse pios ac confirmato testimonijs de uoluntate Dei, ne cum impendent tales calamitates, aut sunt in conspectu, aut iam incumbunt, frangantur animis & desperent. Sapientia est contemplari & intelligere naturam compellantem nos signorum obiectu, & præmonstrantem futura, Sed magis necessariam censeamus esse sapientiam in naturæ obtutu complecti cogitatione & fide Deum Architectum & præsidem naturæ, qui se mitigaturum calamitates pœnitentibus promittit. Hæc sapientia tum regat naturæ considerationem et interpretationem præuisarum causarum, tum præeat ac præluceat actionibus omnibus, mente defixa in Deum, uolũtate menti subiecta, ita ne freta uoluntas Astrorum positu moliatur, aut suscipiat contraria ordini & uocationi. Non ergo Epicureum contemptum signorum cœlestium præcipit, neq; aspici ea uetat, sed animos fide in Deum collocatos, & aduersus omnes casus armatos esse uult, qua petant subsidia è cœlo, eaq; si differantur, præstolentur pertinacius instando precationibus: si denegentur, non fremitu & indignatione flagitent, sed immissas calamitates patienter cum sancta quadam animorum moderatione, & constanti spe liberationis ferant.

Tertij illi, quos inter religiosas proposui, interdicta coaceruant in Leuitico & Deuteronomio memorata. Proferunt & illud Esaiæ, Stent

&

& saluent te augures cœli, qui contemplantur sidera & supputant menses ut annuncient tibi uentura. His non prohiberi προγνωστικὸν adeo conspicuum est, ut mirer, qua cogitatione huc detorqueant. Superstitiosi & impij abusus artis taxantur, & reprehenditur ac condemnatur cum peruersitas illorum, quorum quidam quæstus gratia huius scientiæ nomen & dignitatem alijs artibus prætexere consueuerunt, quidam errore aut alia de causa omnes in Astris euentus peruestigari, & tempora momentaq; pernosci posse asseuerarunt, tum impia ac superstitiosa sollicitudo, qua multi salutaribus præceptis & promißionibus firmis atque illustribus uerbo Dei commendatis anteferunt prognostica ex Astris petita, ea opinione, ut nihil inchoent, nisi perquisitis Astris, nec processura putent, quæ inchoarunt, nisi ijsdem assentientibus. Scelerate peccant, qui artem corrumpunt, & commentitiorum signorum figmentis uel elidunt uel obruunt ueritatem doctrinæ de ueris actionibus & effectibus stellarum, atque ab earum consideratione ad nescio quorum signorum perscrutationem mentes agunt. Maius admittunt scelus, qui persuasionem in imperitis de euentuum omnium ex Astris præscientia confirmant, & abductos à Deo & uerbo, in quo se Deus patefecit, ad quærenda in Astris consilia atq; auxilia perducunt.

Vtrosq; damnamus & execramur. Non enim constituimus humanam philosophiam, quæ occurrat aut medeatur malis omnibus & periculis. Sit rectrix omnium actionum nostrarum lux uerbi diuini. Ad huius præscriptum officia uocationis nostræ instituamus & administremus. Mens agnoscat nos esse massas inquinatas peccati sordibus, ac propter iram Dei singulos tum priuatorum lapsuum pœnas ferre, tum societate tangi publicarum calamitatum, quarum partem aliquam singuli attrahimus nostris peccatis. In hac consideratione rursus erigatur agnitione & ardenti fiducia Filij Dei, à quo mitti Spiritum sanctum petat, cuius ductu regatur. Hæc non impediunt considerationem physicam effectuum orientium à stellis, ut non impediunt medicationum usum, aut diuinationes medicorum ex signis de sequuturis morbis, aut conualescentia, uel propinqua morte. Meminerimus igitur his dictis & similibus corruptelas temere arti interspersas damnari, & abusum ordini diuino contrarium eorum, qui sine Dei agnitione & sine fide Deum intuente ex astris ut numinibus pendent & præscita inquirunt omnia, non προγνωστικὸν, Sed desino hæc prolixius persequi.

Refutanda restant uulgi iudicia, quæ cum pleraq; declararim superius, obiter ea hoc in loco & strictim percurram. Exagitant aliqui errata con-

iectorum atq; interpretum, qui parum accurate in re magnæ et multiplicis considerationis uersantur, atq; ob ea toti scientiæ fidem derogant, & fortuita faciunt etiam, quæ ueritatem complectuntur, atq; ab ordinarijs usitata lege naturæ procedunt causis. Quod non recte fit. Nam siue inscientia artis peccent, ij qui προγνώστικα condunt, siue negligentia affectata, quod auiditate lucri non satis attente scrutantur ac circumspiciunt τὰς περιστάσεις concurrentium causarum, sed fortuita quæuis monita arripunt & consuunt, siue rei natura & infirmitate atque infœlicitate ingeniorum: non scientiæ tamen sed professorum illa sunt, quorum quidem si ignari prædictionum atque imperiti tantæ professionis onus suscipiunt, reprehendenda audacia: si cæco lucri desiderio negligunt, quod præstare possent, uituperanda peruersitas, qua priuata emolumenta indagationi explicationique ueritatis anteponunt: si ob rerum difficultatem ex causarum ancipiti perplexoque contextu impingunt alicubi & aberrant, conatus potius laudandus est & adhibita in iudicando diligentia ac circumspectio, quàm euertenda scientia. Mirum enim non est uel diligentißimos & summo studio in Mathematis uersatos hac in parte falli quandoq;, præsertim cum non sit minor pro fitentium dißimilitudo, quàm difficultas coniectandi de materiæ qualitatibus, actionibus uolunta-

tum, & cæteris euentibus fortuitis. Vt uero aut Philosophiam ipsam non censemus è medio tollendam, quod dißimiliter ea sit ab alijs tractata ac disputata, à paucis illustrata, à plerisque erroneis falsisq; deformata opinionibus: aut gubernandi artem non respuimus, quod gubernatores sæpe offendant: sic cogitemus, quàm simus peruerse facturi, si ob quædam errata professorum, totam abolere uelimus rationem, siquidem male coniecta, maleq; interpretata falsa sunt, non rerum uicio, sed interpretum inscitia. Cumque difficultas coniectandi omnis sit à causarum intercidentium uarietate: ut Medico turpe non est, si de morbo & ægrotantis natura percontetur, sic in hac profeßione non pigeat exquirere genus, regionem, alimoniam, & alia huiusmodi sæpe ante recitata.

Obijciunt alij uniuersim & publice grassantes pœnas, statusq; differentes uno momento editorum in lucem. Vno eodemq; temporis puncto, unoq; astro nati dißimiles & naturas, & uitas & casus habent. Vnus est exitus multorum, cadunt in uno prælio plurimi, uel terræmotibus obruuntur, uel seditionibus impliciti pereunt, uel ruinis opprimuntur, uel conflagrant incendijs, uel pestifera lue conficiuntur, quibus nascentibus dissimillima affulserunt sidera, & quibus nihil eiusmodi Astra inferunt. Prodeunt uno momento in lucem Regum & seruorum filij, hi seruitutem

agunt

gunt perpetuam, illi parentibus in Regnorum fa-
stigio succedunt. Nihil ergo concludunt accede-
re natis ex temperatione Lunæ, cœliq; modera-
tione, sed formas omnes, mores, status plerosq; ac
motus effingere à parentibus liberos. Alioquin
enim aut simul editos pariter afficerent, aut de-
stinata singulis fata ad eum confirmarent modum,
ne secus caderent. Etiam eruditorum nonnulli his
se ratiocinationibus putant omnem uim astris adi-
mere, quos miror aut non attentius seriem causa-
rum in natura & totius naturæ gubernationem
considerare, aut adeo cœcutire in contemplatio-
ne mirandorum operum Dei, ut ob euentuum ef-
fectionumue dissimilitudinem ac diuersitatem in
subiectis diuersis negent δυνάμεις & ἐνεργείας
causarum. Si in eam partem hanc accipiunt sci-
entiam, ac si profiteatur, omnes eodem tempore
ortos, ubicumq; sint nati, & ex parentibus qui-
buscumq;: eadem conditione nasci, eáq; tali, quam
mutare res nulla queat, & excludat semina, quæ
ad gignendum procreandumq; ualent plurimum,
itemque dissimilitudinem locorum, quæ dissimi-
les hominum procreationes habent, & mutatio-
nes cœli, ut serenitates perturbationesq; ac cæ-
teras causas: inique eam & falsa calumnia præ-
grauant. Nihil tale uerum prognosticum profi-
tetur. Non enim patrocinor impostoribus, qui
arti falso adscribunt, ab arte aliena. Si incogi-

tantia aut artis ignorantia in has erumpunt cauillationes: odio, non uenia digni sunt. An nihil interesse censent, ex regia quis stirpe nascatur, An humili: claro loco atq; excelso, an obscuro, aut quibus parentibus, Aut non referre, omnes ne causæ, quarum opus est præsentia ad effectus alicuius constitutionem coeant, an uero adsint aliquæ, Aut non discrepare Vniuersales causas à particularibus, Aut non longe præualere uires uniuersalium particularibus, Et ex uniuersalibus non præpollere præstareq; omnibus numeris primam causam cæteris, quas illa complexa omnes sustentat, afficit & gubernat liberrime. Hæc qui aut non agnoscit, aut cognita atq; intellecta non admittit: eum rudem admodum atq; imperitum naturæ aut insulse pertinacem esse iudico. Nimis ineptæ sunt & pueriles hæ cauillationes, dignæ ut reuellantur, non eruditis rationibus, sed catellorum trium exemplo, qui sub Lunæ defectu editi, postea quam adoleuissent, deliquij effecta significataq; complebant interitu misero, cum unus eorum à canibus uenaticis discerperetur, alter aliquoties ex alto lapsus crura primo, tandem ceruicem frangeret, tertius combureretur.

Quid mirum multos aut natura uiuaces peste corripi, uel contagijs, cum in magnam aëris partem sparsum uenenum afflatumue halitu concipiunt; aut opprimi, cum ab imo mota et subruta ædi-

ficia

ficia corruunt: aut igne late uagante deuri: aut in prælijs interfici, cum furiosa rabie incensi æstuant. Cum hæ propinquæ, tum quæ antecesserunt remotiores physicæ causæ, Diabolus his occasionibus sæuiens permissu Dei, Deus ipse scelera puniens, quarum causarum omnium maior uis partialibus Astrorum uiribus, eludunt frustra repugnantia eorundem decreta. ὑπερπίπτουσι γὰρ αἱ ἀσθενέστεραι φύσεις ταῖς δυνατωτέραις καὶ αἱ κατὰ μέρος ταῖς καθόλου. *Sed de his prolixe disputatum à me superius est. Satis autem demonstratum puto hactenus commemoratis, & affici à stellis terrena, et* προγνωστικὸν δὴ ἀστρολογίας *physicum non commentitium, scientiam esse extructam de consentientib. experientiæ eruditæ ac ueræ testimonijs. quæ si cui non satisfaciunt: aut firmiora opponat, aut desinat Epicureo more illudere his sapientiæ diuinæ uestigijs, aut si delectatur contemptu uerarum obseruationum, perfruatur sanè illo suo affectu. Nunc definitionem ex his demonstratis extruemus, & differentijs constitutis à physicis commentitia separabimus.*

προγνωστικὸν δὴ ἀστρολογίας, *seu (ut nunc usitate loquuntur) Astrologia est doctrina, quæ ostendit uires stellarum cognitas perpetua experientia, & qualitates, temperamenta, & inclinationes in elementis & corporibus hominum, ortas à luce et motu stellarũ, quib. qualitatibus, temperamentis*

mentis & inclinationibus reſpondent ſuæ quædam actiones, niſi aut diuinitus, aut alijs cauſis fortioribus impediantur. Eſt ergo pars ueræ & eruditæ phyſiologiæ, quæ ex notata colligatione ac cohærentia cauſarum, remotiores ac cœleſtes, ſed phyſicas tamen ſcrutatur atq; explicat cauſas motuum mutationumq; his inferioribus accidentium, non quidem ex primis deriuatas principijs, neque omnes, ſed ab effectionibus tamen ea comprehenſas ſcientia, quam longinqua obſeruatione uetuſtas attulit, & plurimas.

Nunquam has cauſas excluſerunt à mutationibus partis elementaris Philoſophi ſaniores, quod euidenter affici eam cœlitus uiderunt, & ſi cauſas non perſpexerunt. Ariſtotelis teſtimonia nota ſunt, ἐν δ' ὕλῃ ἄνθρωπος γεννᾷ. ἄνθρωπον καὶ ὁ ἥλιος, & de motu Planetarum ſub obliquo ſigniferi orbe decurrentium ait, τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς αἴτιον εἶναι τὴν κατὰ τὴν λοξὸν κυκλὸν φοράν. Hippocrates admonitiones & præceptiones de obſeruandis momentis orientium atque occidentium ſiderum, præmetiendisq; ſequuturis tempeſtatibus, ſæpe ſparſim in ſuis repetiuit uoluminibus, & ſedulo ijs inculcauit, quos ex Schola alio ad exercenda faciendaq; opera artis ablegauit, tanquam rem magni momenti & plane neceſſariam prænoſcendis, anteuertendis, depellendis, ſi inuaſiſſent, morbis. Dioclem Cariſtium Galenus ci-

tat testem, qui affirmarit non recentibus solum, sed & ueteribus Medicis obseruationes siderum usitatas fuisse.

Non artis complector nomine Chaldæorum inania & aperte conficta commenta, quibus et artem & cœlum ipsum repleuerunt, dum præter lucentes stellarum globos, commentitia alia insculpunt orbibus signa, ut quod ambitiose & falso iactitant, omnium hominum fata, quæque quis nosse desiderat quantumuis celata & condita, inde excudant ac proferant, omniumq́; quæ eueniunt, ratiões protinus è cœlo deducāt. Falso illi in quinq; distincta genera προγνοστικὸν diuulserunt, quorum uno ἐναλλαγὰς τῶν ἐτῶν ἢ μηνῶν, altero μεταβολὰς τοῦ ἀέρος, tertio ἐπιλογὰς, quarto γενεθλιολογικὴν, ultimo, ἐρωτήσεις pertractant, explanatione longa ἀποτελεσμάτων & Canonum multiplicium egreßi limites physicos, uel superstitione, quæ fusa per gentes mentes mortalium oppresserat, atq; imbecillitatem hominum occuparat, uel ambitione aut spe quæstus.

ἀποτελέσματα περὶ ἐρωτήσεων prorsus nec ratione explicari ulla, neq́; ad naturam reuocari queunt. Qua ui enim quaue de causa ea cœli constitutio, qua exquiritur aliquid, uel occultam rem promit ac producit, uel futuram præmonstrat, uel incertam atq; ambiguam soluit atq; explanat? An prospiciunt ingenito naturæ sensu futura, cernuntue

nuntue quæ geruntur, aut gesta sunt quouis terræ loco sidera? An uero ita coniuncta sunt rebus humanis ac consociata, ut cognatione coniunctioneq; naturæ, aut quodam quasi concentu & consensu, eas ceu notis effigurent, mox ubi recitata interrogationum uerba insonuerunt? An eadem est nascentium corporum conditio et rerum quæsitarum ut quemadmodum refert multum, quo modo cœlo affecto compositisq; sideribus quodq; animal oriatur: sic intersit ad rerum occultarum aut futurarum formas, status, conditiones, momenta, ex Astris effingenda, quo cœli situ res deferatur ad inquisitorem? ô delirationem incredibilem & abominandam.

Quot rerum minime subiectarum Astris, quam anxias et superstitiosas constituerunt ἀστρολογίας? adeoque siderum dominio parere falso finxerunt, quidquid hic orbis habet, ut uetuerint suscipere quidquam, uel publice uel priuatim, domi, foris, nisi inspecto perquisitoq; cœlo tanquam fatalium legum tabula, aut magistro atq; architecto euentorum omnium, deq; præscripto cælestium edictorum geri quæcumq; inciperentur: urgeri, si aspirarent stellæ: deponi, si refragarentur uoluerint. Genethliacis uero constitutionibus, quot signa à siderum numero & natura aliena, quantum numerum partium insuerunt temere? quorum quidem

dem uim amplificarunt tantopere, ut penè maiorem stellarum uiribus fecerint, scilicet si ad astra reuocarent omnia, ne quid deesset uspiam, quo euentus propositos quauis specie pingerent & excusarent.

Quid de certitudine dicam rerum præuisarum, quas naturæ siderum et uires effecturæ sint? Eas tam certas esse uolunt, ut à rebus retro ad efficientia eas sidera redire se posse profiteantur. Vt enim uitæ cursum & fata præcinere se posse glorientur, si natale tempus indicatum sit: sic uicissim si uitæ cursus demonstretur, relegendo reuoluendoq; effectiones siderum, natale momentum comprehensuros se asserunt. Sicut factitasse L. Tarutius Firmianus in primis Chaldaicis literis eruditus traditur, Qui ex Romuli rebus gestis, uita, morte, inuenit illum satũ olympiadis secundæ anno primo, Mensis die uicesima tertia, eius, quem Ægyptij Choeac uocant, hora circiter tertia, qua quidem totus Sol obscuratus fuerit: Natum autem uicesima prima die mensis Toth, sub ortum Solis. Vrbis Romæ etiam natalem repetiuit diem, ab ijs parilibus, quibus eam à Romulo conditam proditum est, Romamq; cum esset in iugo Luna, Sol cum Mercurio & Venere in Tauro, in Piscibus Iuppiter, in Scorpio Saturnus cum Marte, natam esse dixit, fundamentis murorum auspicato iactis, undecimo Calendas Maij, hora post secundam

dam ante tertiam, Vnde Palilitium appellatum Hyadum ſydus, quod eo die exortum cum ſole repetiti oſtenderunt curſus. Eodemq; progreſſa fuit ueſana audacia Chaldæorum in prædictis natalitijs extollendis, ut non minus referre iactitarint, qua cœli facie, quoue modo diſpoſitis ſyderibus fundamenta ſtruerentur ædificiorum quorumcumque, aut texerentur, conſuerentur, induerentur primo ueſtimenta: quam ex qua cœli affectione nati primum pueri ſpiritū ducerent. An idem in latere aut cemento uis ſtellarum præſtat, quod in molliuſculis, nullo antea contactis aut afflatis aëre, nullo uibratis lumine corpuſculis? An inſtitutas deliberationes, inchoatas operas, res geri ceptas, moderantur & dirigunt aſtra? Non magis profecto, uel inchoatis ædificijs conferunt, uel actionibus, quas re deliberata ſponte & arbitrio noſtro, deligimus & auſpicamur, quàm imagunculis, quæ ad certos poſitus ex lignea cereaue fabricantur materia. Illud uero & ego aſſentior, & nemo inficiabitur, quod quiſq; penè in ſingulos dies experitur: affici aliàs aliter diuerſis cœli conſtitutionibus principes corporum noſtrorum partes, quiq; his adſunt & ſeruiunt humores ac ſpiritus. Languemus quandoq; aut contra rectius commodiusq; ualemus, lætamur, aut ſubito in mœſtitiam labimur: Celerius, alacrius, expeditiusq; conficimus, in quo elaboramus, aut magna cum

moleſtia

molestia operas aggredimur, nec sine difficultate exercemus: Vigemus sensibus, & cum ad cogitandum animos componimus, facile subitoq; inquisita percipimus, imo affluimus copia rectarum & bonarum cogitationum, aut contra uires intendimus omnes ingeniorum, desudamus, ringimur, nihil quidquam tamen, quod sit aptum conueniensq; proposito eruimus, eaq; absq; ulla conspicua nobis causa accidere fatemur, scilicet, quod alij positus, nobis non aduertentibus, alias effectiones imprimunt uel concitatis turbatisue humoribus, uel sedatis ac perpurgatis, uel serenatis ac collustratis spiritibus, uel excitatis ac roboratis principum membrorum facultatibus.

Ergo ab Astris oriri interdum minime nego, ut simus alias ad cogitandum gerendumue aliquid alacriores & expeditiores, alias minus idonei. Cur hoc positu inchoata, facilius sint processura, firmius perseueratura, fœlicius exitura, quàm alio quopiam non uideo, nisi quis ad deliberationes referat, quod excitata mente & uigente rectius circumspiciantur omnia ac decernantur, prouideaturq;, quid intercidere aut obsistere poßit, quam eadem languente aut turbata.

Verum has nimis anxias & superstitiosas obseruationes non probo, & explodo impostorum commenta, quæcumq; sunt præter rationem falsò introducta atq; infarcta arti, Sed ratione hæc con

ſtituta ſunt, inquiunt, et fidem adferunt iiſdem con ſentientia euentorum documenta. Rationes cum nullo prorſus nitantur fundamento, reiicio, nec dignas refutatione duco, ut quas ipſa infirmat et reuellit argumentorum abſurditas. Conſenſui euentorum, quem allegant, non plus fidei tribuo, quàm fulgurum, auguriorum, extorum, ſortium euentibus, quæ Ethnici ueritati rerum falſo oppoſuerunt. Non enim maior ueritas aut certitudo his abſq; ratione excogitatis præſtigijs ineſt, quàm illis ſuperſtitione acceptis indicijs. Experientiam magiſtram ſequimur & ducem, quæ demonſtratis ſenſui effectionibus rerum conditarum diuinitus, non arbitrio noſtro effictarum, perducit mentes ad cognitionem mirandarum uirium in naturis, atq; earundem coniunctione inter ſeſe & conuenientia. Commentitia ut non exiſtunt in rerum natura, ſic nullis prædita ſunt uiribus, neq; effectiones gignunt ullas.

Non magis inter ſidera locum habent Chaldeorum numeroſæ partes, quàm inter terrena chymæra. Nec magis interrogatis Aſtra congruunt, quàm ueritati mendacia. Faceſſat igitur quidquid eſt huiuſmodi, non ex natura ortum, neq; à motu ſiderum & lumine effectum, ſed ab impoſtoribus confictum, quo & uis Aſtris infertur, & arti ſuus honor eripitur, adimiturq; nitor, & infirmatur ueritas, quod in præſtigias ferè plus imperiti, quã

res

res ipsas intuentur, & ueritatem imposturis delusi paruipendunt aut negant.

Stellarum uires per eiectos deferri radios, & uariari effectiones positu diuerso, qui motuum dißimilitudinem comitatur, radiorumq; ex differentibus locis permixtione, supra demonstratum est. At stellarum discrimen duplex. Alias enim errantes & uagas uocamus, quæ septem numero, suis singulæ orbibus, motibus & periodis, sub octauo cœli orbe uariatis cursibus multipliciter circumaguntur tanto uelocius, quanto terræ propius suos obducunt orbes. Alias inerrantes nominamus & fixas, quæ numero mille uiginti duæ, magnitudine inæquali et sex uariante discriminibus, luce dißimili, sparsim octauo orbi adhærētes, quotidie quidem uiginti quatuor horarum spacio primi cœli concitatißimo impetu et raptu semel conuertuntur, sui uero orbis motu lente admodum in aduersum prouoluuntur. Quare qui ijs subtenduntur orbes, cum sua uelocius multo curricula absoluant, inhærentes sibi errantium lucidos globos, in eo circuitu, nunc his. nunc illis octaui orbis sideribus adducunt & subiungunt.

Vtrarumq; uis maxima, sed maior & absolutior errantium, quod propius incumbunt terræ. Minor inhærentium cœlo, interq; eas quæ magnitudine præstant cæteris ac fulgore, uiribus etiam prædominantur. Vtraq; diuinaturis de mutatio-

nibus naturæ inferioris, ac conclusorum in ea corporum physicorum considerandæ atq; exigendæ. quod quia fieri citra motuum doctrinam nequit: singularum motus quàm exactißime comprehensos, & ad quæuis momenta numeratos habere oportet, quos Astronomia suppeditat, quæ τὸ προγνωστικὸν ordine naturæ antecedit, & fundamenta ei præstruit, hac aberrãte, illa labitur cõtinuo.

Omnium naturæ, uires, effectiones et proprietates cognoscendæ sunt diligenter, sicut explorata hæc sunt & industria artificum per scripta, & ea in primis, quæ sunt maximi momenti.

Ordienda contemplatio ab inerrantibus, quas in quadraginta octo sidera artifices digesserunt, collectis illis, quæ ad certæ alicuius imaginis conformationem situ se accommodarunt, exclusis ac separatis remotioribus, quæ adaptatæ configuratis sideribus speciem deformassent, quibus seorsum numeratis, prout quæq; uicino alicui adiacent sideri, cum bipartito τῆς γαλαξίας tractu, septuaginta duo conficiuntur ἀστερισμοὶ, atq; eo allusisse Plinium existimo. Præcipua uis duodecim est signorum signiferi, quæ ζώδια & δωδεκατημόρια Astronomi nominarunt, eorumq; siderum, quæ utrinque his minore interuallo adsistunt, ut Orionis, Bootis, Procyonis, Canis maioris, & cæterorum. In singulis expendendum primo, in quibus cœli uersentur spacijs atq; interuallis, cardinibus ne in-

ne insideant, aut intercidentia illis expleant spacia. Secundo exquirenda, cum integrorum siderum partiumq; præcipuarum uis, quam usus docuit, ut antecedentium, mediarum, desinentium, in Austrum uel Boream uergentium, cognatioq; inter se & conuenientia: tum singularum stellarum, & maxime illustrium atq; insignium, uel splendore, uel effectibus, quibus eæ sint facultatibus præditæ, quibus Planetis respondeant.

Non parum momenti iudicijs adferunt pensitatæ signorum differentiæ: quæ masculina sint uel fœminina: quæ æquinoctialia, cardinalia, aut solstitialia: quæ mobilia, fixa, aut cõmunia: quæ auersa & disiuncta: quæ obliqua & recta: quæ præcipientia & obedientia: quæ aliena & inconiuncta: quæ fœcunda & sterilia, quæ muta: quæ pulchra & deformia, atq; in primis, quæ ignea, aërea, aquea, & terrea.

Ab exploratis uiribus collatio inuestiganda, habitudoq;, & affectio erga Planetas, sed Solem præcipue ac Lunam, secundum nouem modos σχηματισμῶν, *quos tradit Ptolemæus octauo libro* μεγάλης συντάξεως, *qui sunt* πρώϊνος ἀπηλιώτης, πρώϊνος λίψ, ὄψινος ἀπηλιώτης, ὄψινος λίψ, μεσυμβρινος ἀπηλιώτης, μεσύμβρινον μεσουράνημα, μεσύμβρινος λίψ. πρώϊνον μεσουράνημα, ὄψινον μεσουράνημα.

Complectitur hæc consideratio collationem stella-

ſtellarum inerrantium ad Solem, Vtrum cum Sole una emergant occumbantue, uel Orientem antecedant aliquantum, exortumue mox inſequantur. Aut illuceſcente condantur, uel aliquanto ante abſcedant, mergantùrue ubi iam effulſit. Aut deficiente Sole naſcantur, uel ante, aut paulo poſt. Aut culminante uel euehantur, uel præcipitentur ſub occaſum, uel Soli ipſi adſiſtant, uel iaceant ſub imo terræ, depreßi aduerſi & in faſtigio conſiſtentis radijs. Aut ſeſe proferente eodem uel euaneſcente, emineant in cœli culmine, hæreantue in profundo terræ. Intenduntur enim uires radiorum, qui ex cardinibus rectiore traiectu appulſi figuntur fortius, & efficacius longe imminentes uertici ſuo ſtellas, & uel coorientes, uel συμμεσουρανησάσας, uel συνδυσάσας, aut è regione ſeſe abſcondentes, aut in cœli conſtitutas culmine Sol ferit incitatq;, quàm cæteras, idq́; uſu diſcimus, ſi mediocriter ad motus Solis attendimus, & momenta orientium occidentiùmue ſtellarum obſeruamus. Eadem Lunæ ratio & cæterorum. Non negligenda & integrorum ſiderum, & ſingularum ſtellarum, cum ſubiectis terræ partibus cognatio coniunctióq;.

Fixis perquiſitis conſiderentur errantes. Poſt exploratas Planetarum uires ac naturas, quas annotatæ ſuggerunt obſeruationes, Prima in ea conſideratione cura ſit uidere, in quo cœli ſpacio uo-

luten-

lutentur, an cardinibus inhæreant, an uero extra cardines ἐπαναφορὰς *habeāt aut* ἀποκλίματα

Cardines κεντρὰ *nominantur, quatuor numero. Qui orientem Solem excipit et producit,* ἀνατολὴ *&* ὡρόσκοπος, *qui decidentem atq; euanescentem occultat,* δύσις *&* διάμετρος δυτικός, *in quo eminēt* μεσουράνημα, *huic oppositus* ὑπόγειον *nuncupatur. Cardinibus* ἐπαναφοραὶ *succedunt, quarum quæ contigua horoscopo est et sequitur* ἀνάφορα, *inferna porta, quod ceu reclusis portis properantem ad ortum Solem transuehit: quæ imum cœli sequitur,* ἀγαθὴ τύχη, *bona fortuna: quæ occasum* ἐπικαταφορὰ, *superna porta, quod inclinatum et ad occasum contendentem Solem deducit: quæ culmen cœli,* ἀγαθοδαίμων *dicitur. His adiacent* ἀποκλίματα, *quorum quod contiguum infernæ portæ* θεὰ, *Bonæ fortunæ* κακὴ τύχη. *Supernæ portæ,* θεὸς, *Bono genio* κακοδαίμων *cognominatur ab ijs effectibus, quos ex illis locis Planetæ procreant.*

Non negligenda est etiam cœli distinctio in quatuor τεταρτημόρια *seu quadrantes, quorum duo* ἀνατολικά *sunt & orientalia: duo* δυτικὰ *& occidua.* Τῶν ἀνατολικῶν τεταρτημορίων *unum est* ὑπόγειον καὶ κάτω *ab imo cœli usque ad horoscopum, quod stellas ad exortum traducit: Alterum est* ὑπέργειον καὶ ἄνω *ab horoscopo ad cœli culmen, quod transuehit stellas ab ex-*

ortu enitentes ad ſummum: Sic & δυτικῶν unum eſt ὑπέργειον à cœli medio ad occaſum, per quod ex alto ſeſe demittunt ſtellæ ad occaſum: alterum ὑπόγειον per quod depreſſæ ſub occaſum deuoluuntur ad imum.

Secunda, quæ ſidera Zodiaci poßideant, an ſuis cognata naturis, aptáq; uiribus, an uero diſſentientia à ſeſe & aliena, cumq; τρόποι οἰκοδεσπότικοι quinq; ex obſeruationibus conſtituti ſint, οἶκοι ſeu domus, τρίγωνα ſeu triangula aut triquetra, ὑψώματα ſeu exaltationes, ὅρια ſeu fines, φάσεις ἢ σχηματισμοὶ, quas Facies uulgo uocant: penſitetur, an in eo ſigno, ſub quo decurrunt, aut ἐπικρατήτορος, id eſt, dominatoris, ius habeant, & prærogatiuis pluribus, ut robore, dominio, & principatu, quem ἐπικράτησιν uocant, præcellant cæteros, aut οἰκοδεσπότου uel κυρίου, quē dominum domus uocant, aut τριγωνοκράτορος, quod nomen præſidibus triangulorum tribuerunt, aut ὁριοκράτορος ſeu præfecti finium, aut an exaltati ſint. Si nulla harum conditionum ſigno ſint addicti, nec ullo iuuentur ſuffragio loci: an non detrimento afficiantur, ſintq; abiecti in ταπεινώματα.

Tertia impendatur animaduerſio ijs, quæ tum quotidianas & accidentarias errantium uertigines ad primi motus circumactus perpetuos, tum proprios eorundem in partem contrariam inceſſus

ſus

ſus comitantur. Scilicet, An αἱρετικοὶ φωστῆρες, uel πλάνηται αἱρετικοὶ, quorum illos condicionaria lumina, hos Planetas conditionarios uocant, interdiu ſupra terram uerſentur, ſi conditionis ſint diurnæ: noctu infra, ſi nocturnæ. An ἀπόγειοι ſint uel περίγειοι, in Epicyclis ſuis uel orbibus Eccentricis. Procedant ne incitato curſu in conſequentia, uel retroferantur, uel gradum ſiſtant, idquè in prioribus ne fiat uel poſterioribus τῶν στηριγμῶν limitibus. Quippe hos prætergreßi, ſe à repedatione ad rectam dirigentes progreßionem iter inſtarant: ab illis regreſſus inchoant. An enitantur ſurſum, uel deorſum repāt, ſuarum ne teneant commiſſuras abſidum, quas συνδεσμὸν ἀναβιβάζοντα καὶ καταβιβάζοντα nominant, an uero ab ijſdem diſceſſerint, & uerſus quem mundi ſe conuerterint uerticem.

Quarto conſiderentur uel συζυγίαι inter ſe Planetarum, uel συναφαὶ καὶ ἀπόῤῥοιαι, id eſt acceſſus ſeu applicationes ad Synodos uel σχηματισμοὺς, & receſſus, ipſæq; inter ſe προσχηματισμοὶ, ἑξάγωνοι τετράγωνοι, τρίγωνοι, διάμετροι. An intueantur ſeſe, uel cardines, uel ſint prorſus ἀσύνδετοι. Idq; à Sole inchoetur ac Luna. Conferantur ad Solem errantes, eodem modo quo fixæ, exquiraturq; an Solem antecedant uel conſequantur, id eſt, an ἑῷοι ſint uel ἑσπέριοι, uel fulgore perſtringantur Solis, hebetentur, & tan-

dem obtegantur (ἀφανήτας, συνοδικοὺς, ὑπαύγους tunc nominant) Acceleratis ne tribus superioribus motu citatiore Sol appropinquet, an uero euictos ac superatos iam, à tergo reliquerit tanto interuallo, ut tanquam προδρόμους ante exortum præmittat. Ab inferioribus uero uel præuertatur, uel non acceleretur, An sint ἀκρόνυκτοι uel ἑῷοι. Post lunæ inspiciatur circuitus positusq;. Tandem inter se comparentur omnes, atq; obseruetur, qui coeant, & sub quib. octaui orbis sideribus: qui dissideant. Ex disiunctis qui radios conferant ac complicent suos, quo interuallo trigonone, an tetragono, aut hexagono, aut opposito, & ex quibus locis signiferi. An sit hospitator alter alterius, uel plurium, qui trigono præsideat finibusue, in quibus uersatur alter. Ex coniunctis, qui uiribus & autoritate præemineat, id est, qui breuiore atq; eminentiore circuli sui parte feratur, quod Græcis est καθυπερτερεῖν, id est, superiorem esse & extolli, uulgo eleuari dicunt. An congreßis luminibus Sol obscuretur, è regione collocatis Luna. An qui distant Planetæ, tanto dißideant interuallo, quantum ipsorum domicilijs interiacet, quod se aspiciendi contuendiq;, ac inter se distandi genus, Græcis est ἰδιοπροσωποποιΐα, Arabibus Amulgea. Nec id contẽnendum esse, antiquæ ac penè confirmatæ inter cœlestium significationum perscrutatores est sententiæ. Pensitetur etiam in quaspartes utrobiq;, ultra

citraq;

citraq; ſedes, quas obtinent, ſeu in præcedentia & conſequentia, procidant radij ſexagoni, triquetri, quadrati, contrarij, Cuius ſit præcipua potentia, qui in ſchemate dominium occupet, quem in Genethliacis κύριον γενέσεως, aut οἰκοδεσπότην uocant, (nam & hoc nomen domino figuræ natalitiæ accommodant, cum idem alio quin hoſpitatori tribuant, ſeu illi, qui domicilium in aliquo ſuum ſigno conſtituit, ceu paterfamiliàs) in cæteris ſchematibus ἐπικρατήτορα, quod inter alios Planetas dominatum obtineat, ſitq; in tota figura cæteris pollentior, & præferatur. οἰκοδεσποτίαν deferunt alij ex erraticis ſtellis præfecto finium Solis in diurnis geneſibus, Lunæ in nocturnis, Alij præſidi latitudinis Lunæ, Alij, inter quos Iulius Maternus eſt, οἰκοδεσπότῃ ſeu κυρίῳ ſigni, quod illi proximum, in quo Luna geniture tempore reperta, inde diſcedentem continuo excipit, Alij ἐπικρατήτορι locorum ἀφετικῶν. Ptolemæus de deligendo conſtituendoq; eo nihil tradit. Idcirco cum uarient ſententiæ, ſequatur quilibet, quam probat maxime.

In Genethliacis ſignorum & Planetarum cum corporis humani partibus conſenſio præter hæc uidenda. Ab his πρὸς τοὺς ἀφετικοὺς τόπους accedendum, quæ loca ad uitæ ſpacium percenſendum aſpici debent. Ptolemæus quatuor ponit, ἥλιον, σελήνην, ὡρόσκοπον, κλῆρος τύχης, καὶ τοὺς

τούτων

τούτων οἰκοδεσποτήσαντας. Qui horum præferendus et constituendus ἀφέτης, quem datorem aut prorogatorem uitæ nominare possumus, Arabes Hylech uocant, quiue, si nullus horum muneri conueniat ἀφετικῶν, de cæteris assumi debeat: Ptolemæus ipse explicat. Hinc ἄφεσις est & περίπατον, quam directionem ineptè uocant, Latine inambulationem, permeationẽ, progreßionem, peragrationem, & profectionem recte censet dici Pontanus. Ea tempus percensemus, id est, annos, menses, dies, quibus ad locum illum, quem quærimus, cui Planeta quispiam, uel spondet ac condicit faustum aliquid, uel minatur dirum ac noxium, corpore aut radijs, decurso spacio interiecto is peruenit, à quo significatio petitur, cui propterea significatoris nomẽ inditum, ut promissoris alteri.

Planeta ἀφέτης uitæ significat, ut eidem & ualetudini ac peregrinationibus ὡρόσκοπος, facultatibus κλῆρος τύχης. Animæ moribus & conuersationi Luna. Dignitatibus, honoribus, & gloriæ Sol. Cæteris uitæ actionibus, procreationi liberorum, amicitijs τὸ μεσουράνημα.

Momenta euentuum & conditionem eorundem malam uel bonam cum περίπατον demonstrat, tum status conditioq; significatorum ijsdem momentis & locorum, in quos incurrunt. Intelligo autem ea tempora, quæ elabuntur, dum significatores interiecta spacia permeant, donec suis sedibus,

bus, quos in themate natalitio obsederunt egreßi, πρὸς τοὺς πλανήτας, ἢ σωματικῶς, ἢ κατὰ διάμετρον, ἢ τρίγωνον στάσιν ὑπαντῶντας, ἤγε πρὸς τοὺς κατὰ τετράγωνον, ἢ ἑξάγωνον σχηματισμὸν διακειμένους deueniant, quos cum transeũt, dicuntur διέρχεσθαι, quod abscindere uulgo uocant. περίπατον generis nomen est, ἄφεσις speciei. ἀφέσει deducitur ἀφέτης, περιπάτῳ cæteri, ad obuios Planetas aut aspectus eorundem, uel numeratur spacium temporis, quo arcus, qui intercedunt, emensi, sint ad obuia quæuis accessuri. Inter ea, quæ ἀφέτῃ obuiantia, mortem mortisue periculum adferunt, ἀναιρετικαὶ μοῖραι sunt, quas lætales & interimentes, perniciosas, noxias, ab effectibus malignitate nominamus, Eas cum ἀφέτης διέρχεται, aut cum ipsæ τὸν ἀφετικὸν τόπον διέρχονται, uel insignia nocumenta infligunt, uel interimunt.

Tradit autem ἄφεσιν duplicem Ptolemæus. ἀκτινοβολίαν uocat, cum sine alia aliqua obseruatione ex sola profectione progreßioneq́; radij directa ad situm τοῦ ἀφέτου similem, tempora colliguntur euentuum, fitq́; tantum in consequentia, et hac diriguntur in orientali tractu consistentes Aphetæ inter cœli medium & horoscopum secundum ordinem signorum, qua per ἀναφορὰς seu ascensiones Aphetæ deducitur ἀναιρέτης ad locum Aphetæ. Alteram ὡριμαίαν uocat εἰς τὰ

προκ-

προηγούμενα. Vtitur hac cum significator inter cœli medium & occasum consistit, quod cum fit, uel eadem directione cum priore secundum ordinem signorum Ἀναιρέτης deducitur ad ἀφέτην per ἀναφορὰς Aphetæ, uel contra seriem signorum ἀφέτης uice uersa ducitur ad ἀναιρέτην per ascensiones τοῦ ἀναιρέτου. Prior ratio communis est omnibus Aphetis ubicumq; sint constituti ab angulo occidentis usque ad finem primæ domus, nisi quod posito Apheta in quadrante oririentali, huius ἀνάφοραι: in quadrante occidentali καταφοραὶ usurpantur, quæ æquales sunt arcuum oppositorum ascensionibus. Posterior propria est Aphetæ collocati inter cœli medium et occasum. Quærit aũt Ptolemæus horaria tẽpora Aphetæ, acceptis cum arcu semidiurno quando supra terram Anæreta fuerit, horis æquinoctialibus dimidiæ diei: cum arcu semidiurno, quando infra terram fuerit, horis æquinoctialibus dimidiæ noctis, & his in sexaginta multiplicatis diuisisq; per uiginti quatuor elicit tempora æquinoctialis uni horæ inæquali cedentia. In hæc diuidit distantiam aphetæ à medio cœli, quod exit inde continet numerum horarum temporalium distantiæ aphetæ à cœli medio. Si supra terram Apheta fuerit, sumit differentiam ascensionis rectæ aphetæ à cœli culmine & hanc diuidit per χρόνους ἰσημερινοὺς horæ inæqualis, ut

lis, ut fiant horæ temporales. Si infra terram fuerit, sumit differentiam ascensionis rectæ ab imo cœli. Si fuerit ergo Apheta inter medium cœli & ascendens, fiunt horæ temporales distantiæ sequentis: Si inter cœli medium & occidens, distantiæ antecedentis: Si inter ascendens & imum cœli, distantiæ antecedentis: Si inter imum cœli & occidens, distantiæ sequentis. Inuentis horis temporalibus distantiæ Aphetæ à summo uel imo cœli, quærit & horaria tempora Anæretæ, diurna, si supra terram fuerit Apheta: nocturna, si fuerit infra terram, hæc multiplicat in horas distantiæ Aphetæ à cœli medio. Id quo de multiplicatione exijt, auffert à differentia rectæ ascensionis Anæretæ & medij cœli, cum Apheta inter ascendens & cœli medium consistit. Addit eidem differentiæ ascensionis rectæ Anæretæ & medij cœli, cum Apheta inter cœli medium & occidens: Anæreta inter cœli medium & ascendens consistit. Detrahit econuerso differentiam ascensionis rectæ utriusq; & Anæretæ & medij cœli ab eo, quod de multiplicatione emersit, cum uterque & Apheta et Anæreta est inter cœli medium. At nihil addit differentiæ, cum Apheta est in ipso cœli medio. Cum Apheta sub terra est, usurpat distantiam ab imo cœli, & differentiam rectæ ascensionis ad eiusdem cardinis ascensionem rectam.

Hæc Ptolemaicarum ἀφέσεως Methodus est, à quibus & ἀφετικὰ tempora denominationem acceperunt, quibus perniciosi Planetæ ad loca ἀφετικὰ progrediuntur, in quibus res cepit, aut ad loca hostilia & minacia, hoc est, quadrata uel opposita, quæue tunc minacibus feriebant radijs. Eadem κλιμακτήρικα uocantur, quod ex ascensionibus Planetarum secundum climatis rectum uel obliquum circulum, recensemus ac dinumeramus tempora, quibus ad interimentia & noxia loca sint peruenturi, in singulos gradus singulos annos computando. Sicut Ptolemæus tradit, cum inquit, ἰσχύει ἕκαστον τῶν χρόνων ἐνιαυτὸν ἕνα ἡλίακον εἰκότως.

Quæ uero coniecturi de uita morteq; prædicturo, ex profectione prorogatoris uitæ aut interemptoris consideranda sint, antequam de uitæ termino pronunciet, quantum addatur uitæ spacio de maturoue, bono malòue aspectu, collocationeq; benefici aut malefici Planetæ, Ptolemæus explicat. Eadem ratione cæterorum euentuum perquiruntur tempora, Non enim περίπατον ab ἀφέσει alio differt, quàm quod hæc profectionem prorogatoris uitæ significat, illud cæterorum significatorum, quos περιπάτους generatim Ptolemæus nominat. Alia inuestigat ratione permeationum tempora Iohannes de Regiomonte, quæ ex ipsius libris petatur.

Quan-

Quanquam autem Deo soli fata singulorum deliberata, decreta, & definita, non astris insculpta, neq; cuiquam communicata sunt hominum, nec à quoquam peruestigari queunt: tamen cum secundarum & ordinariarum causa ministerio utatur Deus, nec semper aut actiones earundem impediat, aut prohibeat effectiones, etsi multa peragit non adhibitis illis, imo exclusis: impium non est considerare, quid Physicæ causæ apportent et conferant, sed eo seruato ordine, quem uox cœlestis præcipit & constituit.

Præter ea quæ enumerata sunt hactenus, præterq; considerationem euentuum totæ uitæ periodo expectandorum, obseruationes habēt artifices τῶν ἐναλλαγῶν τοῦ ἔτους seu conuersionum anni, profectionum annuarum, menstruarum, diurnarum τῶν χρονοκρατόρων, τῶν διεπόντων seu horarum præsidum, τῶν ἀντισκίων καὶ δωδεκατημορίων, τῶν δεκάδων seu decuriarum, quarum præfecti δέκανοι & decuriones, τῶν παρανατελλόντων seu simulachrorum aut imaginum cum Decurijs enascentium. Has etsi dißimiles sunt, Non enim omnino contemnendæ conuersionum annuarum uidentur indicationes, nec progreßionum, testimonio experientiæ: tamen cum ipsorum etiam autorum & professorum confeßione leuia præbeant argumenta, præsertim si natalitia themata imbecillia sint, & posterius commemoratæ obseruationes,

tiones, aut uim exigui momenti habeant, aut paruam fidem, ijs asserendas tuendasq; relinquo, qui longiore usu certius quasq; perdidicerunt.

At uero effectiones siderum ad subiecta relatæ corpora, duobus modis considerantur, quatenus aut in amplos uniuersim aeris terræq; extenduntur tractus, ijsq; inclusas res mixtas, ut animantia & terra nata afficiunt, aut solis hominum imprimuntur corporibus. Duplex ergo inde emergit προγνωστικὸν, καθολικὸν, & γενεθλιαλογικόν. καθολικὸν cum de ijs quæ uniuersim & totis gentibus astra minitantur, deq; generationib. & corruptionibus uniuersalibus, ubertate & raritate frugum fructuumue, salubritate ac infectionibus cœli, animantium firma, affectaue conditione, deq; aeris ac tempestatum mutationibus, coniecturas capit & texit prædicta: tum conuenientia conserendis agris, arboribus plantandis, inserendis inoculandisue surculis, rigandis agris, cedendæ materiæ, & quidquid est rerum huiusmodi domesticarum, utendis etiam medicaminibus, purgandis corporibus, uenis incidendis, tempora deligit.

Huius duas facit partes Ptolemæus. Quarum unam ἰδιωματικὸν uocamus, eò, quod totarum gentium naturas proprias, ingenia, studia, mores, propensiones ad uirtutes aut uitia explicat, ex terrarum ad Solis iter & ortum eius atq; obitum habitudine, consensuq; familiare cum triangulis

gulis Zodiaci, Planetis qui his dominantur, & stel lis inerrantibus uel Solis uel in ἀστερισμοῖς dispo= sitis & conformatis. Alteram συμπτωματικὸν uocamus καὶ τῶν κατὰ μέρος προαποτελεσματικὸν, quod accidentia & mutationes particula= tim euenturas totis gentibus regnis & regionibus, aut harum partibus physica στοχασμῷ ex astro= rum positu colligit. Hæc & συμπτώματα & ἀποτελέσματα, id est, accidentia & effecta, cum duorum sint generum, Ptolemæus hanc par= tem rursus distinguit in καθολικὸν & μερικόν. Καθολικὸν insigniores〈q〉; casus & affectus consi= derat, qui à potentioribus ac ualidioribus causis excitati & illati, in totas sese gentes, regiones, & regna extendunt, & grassantur ἐπιδημίως ac publice, nec cito soluuntur aut desinunt, sed per= stant & urgent, horum aliqui per interualla re= currunt certa, uelut periodis circum actis, rede= untibus scilicet iisdem causis, ut pestilentiæ statæ, bella, fames, diluuia & exundationes aquarum: Aliqui non seruant ratos statosq; circuitus. De in= fectionum pestilentium periodis supra exempla cōmemoraui. Anno 1449 post inusitatam Pegnes= si amnis exundationem, qui castrum Noricum in= terluit, cepit bellum inter Albertum Marchionem Brandeburgensem cognomento Achillem Germa= nicum et ciuitatem Noribergam. A fine huius bel= li exactis annis quinquaginta, cum iterum insoli=

tum intumuiſſet Pegneſſus, pugnatum eſt à Noricis cum Caſimiro Marchione Brandeburgenſe. Tandem et ab hoc bello elapſis annis quinquaginta, cum tertio ſeſe effudiſſet Pegneſſus, bellum ſequutum eſt inter Noricos & Albertum Caſimiri filium.

τȣ̃ καθολίκȣ Ptolemæus quatuor differentias conſtituit. Τοπικὸν, χρονικὸν, γενικὸν, εἰδικὸν. τοπικὸν terræ partes exquirit, quas accidentia ſunt petitura & correptura. Χρονικὸν conijcit de tempore, quo inuaſura, duratura, & deſitura ſunt rurſus, & quas ſpacio inter medio, quoue totius periodi momento exacerbationes ſint intenſionesq; & remißiones particulatim habitura. Γενικὸν conſtituit de accidentium genere & ſubiectarum in elementari orbe naturarum, in quas quæ portenduntur accidentia & ui cœleſti incutiuntur, ſunt redundatura. Εἰδικὸν accidentium ſpeciem definit & bona ne illa ac ſalutaria, an noxia malaq; ſint futura, & quæ boni maliue ſint infeſtatura ſpecie pronunciat. De his, ut exponitur ſecundo libro τετραβίβλȣ, conſulit & contemplatur conſpicua deliquia luminum, horumq; loca & ſedes, & uel dominantes his ſtellas utraſq;, uel configuratas, & cæterarum etiam ſtellarum poſitus, congreſſus, προχωματίσμȣς, habitudines ad cardines cœli & terras ſubditas, quæq; ſunt iſtius modi. Addit & cometarum

metarum obseruationes, quæ magnitudinis, colorum, splendoris, formæ, durabilitatis, situs & collocationis quo ad mundi partes, loci sub octauo orbe, situs orbis, motuum, & habitudinis ad solem pensitationem exigunt. Sed hæc percensere instituti nostri non est.

τὸ μερικὸν de minoribus & minus insignibus mutationibus, quibus aeris constitutiones uariãtur et cõuenienter his afficiuntur res terra nascentes, cæteræq;, quæ aere feruntur, per quatuor annitempora, menses, dies et horas, cõiecturas agit. Harum mutationum ἐνιαυσίους et annuas efficit et temperat solis per pũcta ἰσημέρινα aut τροπικὰ πάροδος, quiq; incidũt in proxima his nouilunia et plenilunia astrorũ positus: μηνιαίας et menstruas præcipue cient moderãtur ac gubernãt naturis ac uirib. suis, qui ad singulorũ mensium cõgruunt nouilunia & plenilunia, astrorum positus, Lunæq; φάσεις et προσνεύσεις seu declinationes κατὰ τὰς λοξώσιν τοῦ διὰ μέσων, et Planetarum συναφαὶ καὶ ἀπόῤῥοιαι ipso συζυγῶν momento, quæ quidem & καθολικώτεραι sunt: Variant autem Lunæ ad Solem corniculatæ, dimidiatæ et utrinq; prætumidæ atq; gibbosæ habitudines ex signis diuersis, & cæterorum Planetarũ ad eandem sexagonæ, quadratæ & triquetræ configurationes, quarum sese effectus triduo ante uel post interdum aperiunt, quæ & λεπτομερέστεραι sunt.

φάσεις Lunares ſunt octo eius articuli, quoties in angulos Solis incidit, ex quibus præſagia obſeruamus tempeſtatum, diebus menſium tertia, ſeptima, undecima, decima quinta, decima nona, uiceſima tertia, uiceſima ſeptima & interlunio. Ἡμερησίας ſeu diurnas cœli conſtitutiones exaſperant aut mitigant leniuntq́;, & Solis Lunæq́; ad ſtellas utraſq́; errantes & inerrantes acceſſus receſſusq́; & ipſarum ſtellarum inerrantium præcipue matutini ueſpertiniq́; exortus & occaſus. Extimulat enim Sol ſtellarum fixarum uires, alias citius alias tardius cœli effectu ad terram deciduo. Nam quandoq; ſeſe in acceſſu exerit uirtus ſtellarum, præcurrente non paucis diebus tempeſtatum ſignificatu, quod eſt græcis προχειμάζειν: quandoq́; in defluxu ac digreſſu Solis, poſtueniente ſignificatu, quod eſt ἐπιχειμάζειν. Reddita ſerenitate confectū ſidus Romanis dicebatur. Conſtare has tempeſtates ſtatis ſideribus cœloq́; affixis, interueniente ſcilicet horum ortu uel occaſu, ne agricolis quidem ignotum eſt aut obſcurum. Exortus occaſusq́; binis intelliguntur modis. Aut enim aduentu Solis occultantur ſtellæ & conſpici deſinunt, aut eiuſdem abſceſſu proferunt ſe. Emerſum hoc melius quam exortum conſuetudo dixiſſet qui græcis eſt ἐπιτολή: & illud occultationem potius quam occaſum, quæ græcis eſt κρύψις. Alio modo quo die incipiunt apparere

uel

uel desinunt, oriente sole aut occidente matutini uespertiniue cognominati, pro ut alterutris eorum mane uel crepusculo contingit, hæc græcis dicuntur ἀνατολὴ & δύσις.

ὡριαῖας & sese in horas ac penè momenta uariantes mutationes, præter prædictas causas Solis Lunæq; & Planetarum decursus per cardines, & Lunæ in latitudinem deflexus ac digreßiones cient. Ex his mutationibus aëris, quæ damna afferunt, noxiæ sunt. Iniuriæ autem cœlestium duo genera sunt. Vnum quod tempestates uocamus, in quibus grandines, procellæ, imbres, cæteraq; similia intelliguntur. Hæc abhorridis exeunt sideribus. Alia sunt illa, quæ silente cœlo serenisq; noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt, ut rubigo, uredo, carbunculus, sterilitas. Ideo Romani quod tria tempora metuerent fructibus, instituerunt ferias diesq; festos leniendis tempestatibus, Rubigalia ne rubigo segetes occuparet: Floralia, ut omnia bene deflorescerent. Vinalia altera uindemiæ causa. Considerabant autem causas cœlestes, quibus hæc commoueri & inferri iniuriæ consueuissent. Sed desino harum omnium & uarietatem et causas persequi, quæ ex ipsis petantur autoribus. Ptolemæus cum hac Specie coniungit μετεωρολογίαν.

γενεθλιαλογικὸν extruit notationes prædictionesq́; temperamentorum in humanis corporibus ac præcipue eius partibus & illorum quæ temperamentis reſpondent accidentium, ut δυνάμεων καὶ ἀδρανειῶν, roboris aut imbecillitatis, aptitudinis ad has illasue ægritudines, ἐπιτηδειότητος ad certa ſtudiorum, actionum, morum, affectuum genera, pro conditione natura & conſtitutione trium præcipuarum partium, quarum ope & miniſterio ſuas exercet & expedit δυνάμεις anima in corporibus, denique euentuum aliquo modo, quas cuilibet temperamenta, inſitæ δυνάμεις & inclinationes, & excitatæ his actiones, ſtudia, & mores ut partiales cauſæ, pariunt & accerſunt. Affici elementarem orbem uniuerſum & incluſas huic res naturales adeoq; corpora hominum, & gubernari mutationes quæ accidunt terræ naſcentibus atque animantium & hominum corporibus, & oſtenſum eſt toties, & tam notum eſt atque euidens, ut qui id inficietur & contradicat, hic ſibi ſit relinquendus. Amentis eſt enim κριτήρια, tollere & πρὸς τὸν ἀνέλοντα τὰς ἀρχὰς οὐκ ἔτι λόγος, ut ſi quis uellet negare, ignem urere, aut lucere Solem. Si ergo ſunt in nobis efficaces ſtellæ, quare effectionum cauſæ & uarietas inquiri & conſiderari non debet?

Etsi enim non omnia quæ agunt astra in corpora hominum perspicimus, tamen hoc, quod de illis admirandis uiribus & effectionibus animaduersum est & comprehensum, non aspernemur, sed retineamus usurpemus & excolamus. Ptolemæus *prædictiones* Genethlialogicas *accidentibus distinguit, quæ secundum naturam eueniunt & præuideri possunt.* Horum *quædam* Genesin *præcedunt, ut quæ ad parentes pertinent, etsi horum obscura significata & ambigua incertaque astra præbent: quædam uel præcedunt uel sequuntur, ut quæ ad fratres pertinent ac sorores: quædam in ipso partu accidunt, quorum non una est nec simplex ratio: quædam sequuntur partum, quorum magis uaria est & multiplex ratio.* Ad partum pertinent *consideratio, an sit mas uel fœmina: an sint gemini aut plures fœtus: an monstrosus sit fœtus: an futurus sit durabilis.* Sequitur partum *consideratio, de uitæ spacio et diuturnitate, de figura corporis, de morbis & læsionibus corporis, de qualitatibus & affectionibus animi, de studijs & actionibus, de re familiari, de dignitatibus, de coniugio, de liberis, de amicitijs, de peregrinationibus, de genere mortis.* De *his iudicium faciendum & capienda coniectura ex cœli themate motibus omnibus & stellis absolute conformato secundum* Leges & *præscripta doctrinæ.*

Sed quo ad conſtituendum thema genethliacon tempore utendum, ſiquidem triplex eſt hominis principium, ἀρχὴ σπορᾶς καὶ διαπλάσεως, quo ex conceptis ſeminibus formari incipiunt corpora, ἀρχὴ ἐμψυχώσεως, quoquo animatur homo et uiuificatur, ἀρχὴ γενέσεως, ἢ ἐκτροπῆς, ἢ ἀποκυήσεως, quo editur in lucem? Reſpondeo de duobus extremis aſſumendum momentum exitus, uel potius utrumq;, ſi de utroq; certo conſtat: ſi dubitatur, præferendus conceptui egreſſus ex utero.

Ptolemæus τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν σπορὰν χρονικὴν φύσει, τὴν δ' ἑτέραν κατὰ τὴν ἐκτροπὴν τῆς ἀποκυήσεως χρονικὴν δυνάμει καὶ κατὰ συμβεβηκὸς eſſe dicit. Si tempus conceptus deprehenſum eſt ſeu caſu ſeu παρατηρήσει: conuenit poſitum ſiderum, qui tunc fuit conſiderare, uel de ijs quæ præcedunt exitum ex utero & accidunt fœtui hærenti in aluo materna, uel etiam de qualitatibus iam editi.

Quanquam enim præcipua uis διαπλαστικὴ ſeminibus ineſt auctis menſtruo ſanguine & aliquid matrix confert: tamen & primo ipſum ſemen ad certum quendam modum de influxu circumfuſi cœli informatum eſt, & poſtea, dum finguntur membra, quamuis uariæ accedunt mutationes: tamen quia ſibi ſemen ui natiua conueniens & adiungit & attemperat nutrimentum augeſcens:

maio-

maiorem adhuc retinet similitudinem prioris proprietatis ac confirmationis à parentibus & ex circumflui aeris flatu acquisitæ.

Cæterum si illud ignoretur, quod fere usu uenit: initium de utero progreßi fœtus necessario capietur & obseruabitur, quod & ipsum potentißimum est, & hoc uno deficit, quod ab illo etiam eorum, quæ partum antecedant, noticia haberi poßit, ab hoc non poßit. Veruntamen conceptus inchoatio quædam est, egressus exordium uitæ præcipuum, tempore quidem posterius, potentia uero æquale & præstantius, ut prope ille seminis humani, hic uero hominis ipsius generatio dici poßit. Multa enim tunc fœtus adipiscitur, quæ in utero illi adhuc concluso deerant, perfectioráq; & absolutiora habet omnia. Nondum enim in utero respirat ducto per pulmones aere, siquidem mox ut excepit iuncta semina matrix, adeo sese lateribus omnibus exquisitißime compressis constringit, ut in orificium ne quidem specillum acus admittat, sedetq; in aluo fœtus cum lateribus uteri circumdatus, tum peculiaribus tribus ab utero distinctis obuolutis membranis. Quanquam enim leui motu cor mouetur infantibus, mox postquam absolutum est, & uibrat arterias: non tamen pulmones inflat, sed arteriæ uteri tantum cordi afflant halituum, quantum humido calori eius temperando sufficit. Neq; copiosa indiget

get refrigeratione, cum eas nondum obeat & exexceat actiones corpus, quas molitur exclusum. Non enim sensuum ministerio utitur, nec assumpto per os alimento confectoq; in stomacho reficitur. Editus infans, mox ubi aerem persensit: promit uires eas omnes, seusuum aperit organa captat & haurit aerem anhelitu arterijsq; dilatatis, cumq; eo inhærentes qualitates induit, siquidem continuo & forinsecus in ea incumbit, & per hiantes poros ad interiora fertur ac penetrat, sibiq; à stellarum radijs impressas qualitates, uicißim tenellæ ac molliusculæ massæ agglutinat.

Etsi igitur cœli circumfusio in partu non uidetur condere naturam, aut priori corporatura abolita, nouam gignere: hoc tamen efficit, ut conuenienti configuratione circumfusi cœli maturetur. Natura enim ubi consummatus est fœtus, mouet eum ut exeat ex utero, tali constitutione cœli, quæ & naturæ fœtus congruat, & principali respondeat informationi. Editum de naturali cognatione, qua inferioribus radios miscet suos, complectitur & afficit, cumq; uelut in nouum orbem prodeat, in quo experitur insolita insuetaq; omnia, & adferat molle corpusculum, excipiendisq; ijs qualitatibus, quos forinsecus obuersantia inuehũt aptissimum, fit ut illæ statim ualide affigantur & inhæ rescant. Etenim si adulta & durata ætate corpora assuetaq; cœlo ex sideribus in aere affectiones sen
tiunt,

tiunt, quanto illis magis molliβima, tenerrima, & recens hunc circumfluum aerem aſſumentia corpuſcula immutabuntur. Natalitium ergo ſchema ijs, quæ expoſuimus, iudicandis accommodatum, conformabitur ad id momentum, quo quiſq; naſcitur. Id uero aut ex horologijs ſeu ſcioteritis, ſeu artificialibus adaptatis æquinoctialis motui ductu oriẽtis atq; occidẽtis Solis cognoſcetur, aut aſtrolabijs obſeruabitur, aut ſi de æſtimato tẽpore quis dubitet: corrigetur et æquabiliter ope uel τῶν περιπατῶρ, Vel præſidis præcedentis interlunij aut plenilunij, uel Lunæ, quam illud obtinere ſignum genituræ tempore, quod ſub cõceptum horoſcopo inſedit, & uiciβim conceptus tempore quod naſcenti oritur, compertum eſt, etſi quandoq; & huius oppoſitum, cum partus anticipant, oriri reperitur. Sed quomodo conformabitur thema cœli? Duo ſunt motus ſtellarum, ut ſæpe dictum eſt. Primus quo diei naturalis ſpacio omnes ſemel reoluuntur circumductæ per immenſam mundi amplitudinem, ita ut ab ortu, ubi primum ceu naſcuntur, euehantur in ſublime ad cœli cacumen, indeq; paulatim deuuoluantur ad occaſum, ubi ſoliditate obſtantis terræ eripiũtur rurſus ex oculis, & ad imum cœli demergantur, indeq; reducantur ad exortum. Alter quo ſingulæ interea ſub Zodiaco procedunt tardius multo ab occaſu in ortum contra primi circumactus rapidiβimam

uerti-

uertiginem. Vterq́; motus loca positusq́; stellarum mutat. Ille quidem positum κατὰ τὴν γένεσιν respectu cardinum cœli: Hic κατὰ τὸν κοσμὸν respectu Zodiaci. Quem itaq; utroq; motu in cœlo situm adipiscantur & obtineant quouis tempore, primo exquirendum est. Cœlum in duodecim dirimitur fixa spacia & æqualia, quæ omnia primi motus impulsu & raptu stellæ intra spacium horarum uiginti quatour peruagantur, ex uno in continuum & proxime sequens continentis motus impetu delatæ. Hæc spacia alij aliter distinguunt, ductis circulis magnis, aut per communis Horizontis & Meridiani commissuras, aut per Mundi seu æquatoris uel Eclipticæ polos. Prior distinctionis ratio repudiata iam olim euidentes ob causas, in usum non uenit. Altera Æquinoctialem æqualiter, Zodiacum inæqualiter. Tertia econuerso Zodiacum æqualiter, Æquatorem inæqualiter dispescit. Præfero autem tertiæ secundam cum alias ab causas, tum quod ad primum motum congruit, qui circa mundi polos totum orbium cœlestium Systema circumagens producit stellas, & abducit rursus atq; occultat, cuius motus ductu & ope uelut Canonis certi, momenta exortus & decubitus stellarum uerasq; earundem ad quatuor mundi cardines habitudines & inclinationes inquiri ac definiri necesse est æquatoris æquabili & uniformi

con-

conuersione. Primum ergo peruestigetur uel calculo uel astrolabij usu, quas Zodiaci partes in quæuis duodecim cœli spacia partitione æquatoris æquabili dirempta, primus motus præscripto tempore adegerit, & quas ac quot numero quoduis spacium ceu abscissum de Zodiaco interceperit & comprehenderit, quo perquisito schema describatur similiter in duodecim distributum spacia, in quo suus singulis partibus Zodiaci locus attribuatur. Consignentur autem ordine in illa spacia principia arcuũ Zodiaci, quos circuli illa cœli interualla disterminantes auellunt, initio sumpto ab ijs partibus, quæ uel cœli culmen tenerunt, uel in ortu transierunt horoscopum. Distributis hoc modo in duodecim cœli spacia Zodiaci dodecatemorijs & primo motu expedito, altera sit cura, ut quæ eodem tempore Zodiaci dodecatemoria, quasq; horũ partes Planetæ percurrerint, calculo aut obseruationibus exploretur. Hæ partes inuentæ suo in informato schemate loco reponantur cum Planetarum characteribus. Indicant autem hi in dodecatemorijs Planetarum situs distantiam eorundem ab æquinoctio apparente, quod paulatim mutatur contra ordinem signorum loca stellarum fixarum anteuertendo. Et retineri distinctionem dodecatemoriorum ab æquinoctij apparentis puncto ceu principio necesse est, cum propter Schematis conformationem

nem ex arcubus Zodiaci, qui ſine confinibus æquatoris arcubus recte menſurari & diſtribui nequeunt, tum uero præcipue propter Solem ipſum, qui ſuo ab æquinoctio apparente motu & quatuor anni cardines æquinoctialibus & ſolſtitialibus diebus diſtinguit ac temperat, & Eclipticam deſcribit, à cuius ſitu Planetarum in latitudinem euegationes atq; excurſus æſtimantur & radijs ſuis reliquos Planetas uarie afficit. Quidquid ergo dodecatemorijs tribuitur uirium, propter Solem fit, qui hunc circulum, curſu ſuo dimetitur, cui an nouarum & diſtinctarum uirium ueſtigia uel circuitu illo uel lumine infigat, uiderint qui id hoc affirmant. Arietis dodecatemorion tale eſt, quod ex ea Zodiaci parte tales ciet Sol in elementis qualitates, An digreſſo Sole relinquatur & ſuperſit in eodem cœli loco talis aliqua uis, cur aſſeuerem non uideo, ſic de cæteris. Tertium eſt, ut ex motibus ſtellarum ab æquinoctio apparente dinumeratis reijciatur, arcus Zodiaci, qui puncto illius æquinoctij & primæ ſtellæ Arietis in octauo orbe intercedit, & reuocentur hoc modo Planetæ ad ζώδια ſeu ἀστερισμοὺς octaui orbis, de quibus cũ nõ dubitem obſeruata eſſe ea, quæ de duodecim ſignorum Zodiaci naturis & proprietatibus traduntur, haud ſcio an non huius ſub octauo orbe poſitus Planetarum conſideratio præcipui ſit momenti. Certe dodecatemoria à ſtellis fixis, quas incluſerunt

runt

runt uel Ptolemæi tempore, procul recesserunt. Tribuere autem pene uim omnem aut certe maximam imaginarijs spacijs, quæ nunc procul amota olim congruerunt cum Zodijs propius, tantum propter Solis decursum, & negligere aut extenuare uires stellarum, quæ præcipue agunt & efficaces sunt, ualde absurdum est. Vt igitur dodecatemoria non reijcio, sic plurimum referre iudico, ut quibus Zodijs octaui orbis planetæ adhæreant & copulentur, expendatur accurate, & in ea consideratione quantum sit positum, obseruationibus multorum annorum aliqui nostrum edocti didicerunt & quanquam neq; affirmo aliquid, nec quidquam cuiquam præscribo, tamen consentientis experientiæ testimonijs moueor, ut etiam quæ de domicilijs Planetarum, exaltationibus & triangulis tradita sunt putem ad ζώδια potius referenda esse, quam δωδεκατημόρια, uel propter Solem ad utraq;. Distributos itaq; in ζώδια octaui orbis Planetas censeo peculiari schemate describendos esse tertio loco, ut in iudicando coniungatur trium harum dispositionum consideratio, primæ quæ exhibet Zodiaci dodecatemoria digesta in duodecim cœli spacia: Secundæ quæ planetarum in dodecatemorijs Zodiaci positus: Tertiæ quæ eorundem cum Zodijs signiferi connexus proponit. Certe uim omnem ex coniuncto uel uarie inter se ac diuersimodo commixto di-

k uerso

uerso aut cognato lumine errantium & inerrantium stellarum defluere, nemo est qui negauerit. Sed cur ex dodecatemorij, quod quiddam imaginarium est & annuatim promouetur antrorsum, ex illius (inquam) cur una parte aliam, altera rursus aliam, tertia etiam à prioribus duabus diuersam uim planeta concipiat, sitq; in uno dodecatemorio potentior & efficacior quam alio, non facile quis ostenderit.

Hæc de thematis conformatione monuisse satis sit, quo absoluto coniectationis ordo talis instituatur. Quæratur Zodiaci locus qui significat aliquid de nati conditione, ut de dignitatibus consulatur medium cœli, de patre Locus Solis inspiciatur. Deinde uideatur, quis Planeta dominetur illo loco, iuxta quinque prærogatiuas, ex quibus Planetarum dominia æstimantur. Quod si unus cæteris prærogatiuas omnes præripit, huic soli tribuatur dominium: Si certarint inter se plures potentiæ & dignitatum suffragijs, præferendus est cæteris is, qui uincit numero suffragiorum. Tertio exploretur & dominantis Planetæ natura conditioq;, et signorum, in quibus Planeta reperitur & significator ac gubernator accidentis. Inde περὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ ἀποτελέσματος constituatur. De magnitudine accidentis conijciatur ex positu eorundem κατὰ τὸ κοσμικὸν

ἀρχῇ κατὰ τὴν γένεσιν. Adaugetur enim uis atque efficacia, cum ſua & propria ſigna ſedesq; cognatas occupant & ſunt orientales ac curſu aucti, quantum ad poſitum in mundo. Rurſus quantum ad poſitum in themate genethliaco, plus ualent in cardinibus quam domibus aut ſuccedentibus aut declinantibus. Præcipua uero loca ſunt aſcendens & cœli medium. Imbecillius agunt ex ſignis alienis & non cognatis aut cum occidentales ſunt & curſu diminuti propter poſitum in mundo, & propter poſitum in natiuitate, quando cadunt à cardinibus. Tempus euentuum diuinetur ex reſpectu ad Solem & horoſcopum matutino aut ueſpertino.

Cætera artis præcepta & præceptorum cauſæ ex Ptolemæi τετραβίβλῳ συντάξει, Iulio Firmico, Pontano, & Hieronymo Cardano petantur, qui & Canones annotarunt, quos artifices ducem experientiam ſequuti & rationem condiderunt, & cauſas explicarunt, diſtributionis domorum, exaltationum, trigonorum, terminorum, cæterorumq; iſtiuſmodi. Singula enim ex ipſorum referre libris prolixum nimis & moleſtum foret.

DE TERATO-ſcopia.

RECENSVIMVS præcipua diuinationum genera, perſtrinximus diuina, quæ aut ſua uoce Deus edidit, aut ſanctis Patribus, Prophetis, & Apoſtolis, uel ὀπτάσεων, uel ſomniorum ſpecie uelut præſignauit & præformauit, aut Spiritus ſancti monitu notũ fecit, quantum huic noſtro fuit accommodatum inſtituto, diſtinximus phyſica, è quorum genere, quæ naturæ ſunt perueſtigationes atq; interpretationes, deq; ſubſequuturis effectibus ad præuiſas & ante exploratas cauſas coniectationes, ea ſeparauimus à ſuperſtitionum commentis: Ab utriſq; ſecluſimus cum ſuperſtitioſa Ethnicorum obſeruata & coniecta, tum à diabolo falſa & ambitioſa imitatione operũ diuinorum et actionum, atq; in Dei contumeliam ſtructa uaticinia. Sed præter nota, conſuetaq; et naturæ conformia rerum effecta, interdum noua quædam, inuſitata, & diſsimillima rebus naturalibus, non mole aut uehementia inſuetoue tempore, ſed enormi deformiq;, & toto genere diſcrepante ſpecie animaduertuntur, quæ ſiue natura tritam atq; uſitatam uiam egreſſa, et degenerante à tenore ſuo ac modo, ſiue nulla ex parte lapſa aut deerrante prouenerint: exterruerunt omni tempore animos humanos, correptos præſagijs

tristi-

tristium & calamitosorum euentuum, admirationeq; & metu affecerunt, in quacumq; illa naturæ parte existerent & obseruarentur. Inde τέρατα græci & τεράσια nominarunt, tanquam portendentia luctificum quiddam et miserum, hisq; insolita nouaq; notarunt quæcumq;. Et τερατοσκοπίαν interpretationem ostentorum portentorum & monstrorum, seu coniectionem interpretantem & procurantem monstra, & interpretes ipsos portentorum atq; coniectores τερατοσκόπους uocarunt. Cum uero omnia ea mentes nostras pauidas natura & trepidantes, magnopere quatere soleant ac consternare, inq; cogitationes singulares expectationesq; conijcere, ceu delibatas, aut præsensione imminentium casuum, aut gustu iam instantium: signorum ne loca ponenda, deq; calamitatum præuijs ac prænuncijs sint interpretanda monitis, an despicienter habenda et pendenda pro nihilo uidebimus, explicatis causis, ex quibus uelut finguntur & informantur.

Negat Aristoteles uel innouari in cœlo quidquam, uel certas ac præstitutas Astrorum circumuolutiones labefactari unquam, retroagi, aut sisti, uel omnino alienum aliquid insuetumq; accidere illi posse tractaui, sed æterna quadã & necessaria lege Astra tum perfectione summa et integerrima perdurare in perpetuum, tum cursus urgere ac persequi suos. Hanc uero elementarem regionem,

ob priuationem materiæ insitam ab æterno, quæ discrepat à cœlestium materia, obnoxium esse motibus ac mutationibus multiplicibus, & degenerem, pronamq; ac procliuem ad degeneres & aberrantes motus, nec sua ui sola regi, sed aduentitijs alijs forinsecus uarie cieri & affici causis, cum à sola prima causa orbes stellarum impellantur, quæ quidē aßideat illis deuincta insolubilibus nodis, adeo ut nequeat alio contorquere orbium uertigines, quàm quo ipsi suo nutu contendunt & ruunt. Quapropter accidere in ea mundi parte, quæ φύσει *administratur, frequenter errata aut materiæ uitio, aut culpa causarum materiam formantium, eaq; pro conditione materiæ & causarum agentium, proq; lapsuum discrimine, uel enormia fieri & prorsus aliena à naturæ instituto, uel* τῷ πόσῳ *solum,* ἢ τῷ ποιῷ, *aut tempore euariare, uocariq;* τέρατα. *Æthereas partes, quas* ἀνάγκη *gubernat, nihil erratorum committere, nihil offensionum, nec uel peregrina suisq; aduersa naturis admittere, uel pati ut nouetur quidquam. Sic enim inquit.* ἔστι δὲ τέρας τῶν παρὰ φύσιν τι, παρὰ φύσιν δ' οὐ πᾶσαν ἀλλὰ τὴν ὡς ἐπιτοπολύ. περὶ γὰρ τὴν ἀεὶ, καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης, οὐδὲν γίνεται, ἀλλ' ἐν τοῖς ὡς ἐπιτοπολὺ οὕτω γινομένοις, ἐνδεχομένοις δὲ καὶ ἄλλως.

Atq; ita Aristoteli τέρατα *sunt errata* τῆς φύσεως, *quemadmodum et definit ea,* τὰ τέρατα ἁμαρτή-

μαρτήματα ἐκείνου τοῦ ἕνεκα τοῦ, ſcilicet naturæ, quæ cum ingenito ſibi ab æterno inſtinctu (ut Ariſtoteles uult) inſtituat idem opus, atq; in eundem ſemper finem conatus, actionesq; ſuas intendat ac dirigat: ſi eum non conſequatur, ſed uel deficiat, uel ultra metas prouehatur, uel aberret, ſcilicet ἤ(ν) τι ἐμποδίσῃ: naſcuntur τέρατα.

Fallitur Ariſtoteles multis modis, et reuellitur teſtimonijs doctrinæ ſacræ, et re ipſa atq; euentis. Neq; enim ab æterno mundus extitit, neq; carceribus incluſa aut uinculis cœlo alligata eſt prima cauſa, neq; ab æterno, aut cœleſtibus corporibus innexa eſt ἀνάγκη, quæ aduerſetur nouationibus pertinaciſsime, & ſtatum eundem perpetuo tueatur, aut materiæ τῆς φύσεως inſita priuatio, Sed ut ſæpe dictum eſt, liberrime agit prima cauſa, quæ totam mundi machinam uerbo procreauit ex nihilo, non coacta, ſed liberrime, ſua uoluntate, propter hominem, à quo agnoſci uoluit et coli, & eandem liberrime ſuſtentat & gubernat, mutans, compeſcens, ſiſtens, extimulans, à ſeſe ordinata & conſtituta ſuo conſilio. Quare tum utriq; mundi tractui noua aliqua & inſolita accidere, tum ex terrenis edi poſſunt obſcœni fœtus, aliaq; uel ibidem uel in aere uel in aquis, quæ fœditatem habent, neutiquam peccante natura, imo nihil conferente. Omiſsis igitur Ariſtotelicis, repetemus τῶν τεράτων cauſas altius, paulò aliter diſtributa

ſerie cauſarum notarum, quàm ſuperius factum eſt.

Quidquid præter inſtitutum primitus, & nobis exploratum aliquo modo, conſuetumq; naturæ curſum, ordinem, tenorem, progreſſum, uimq; ceu arte ac ratione procedentem in rerum generatione, inuſitatum euenit: id uel à prima cauſa oritur, uel à ſecundis. Prima cauſa infinita & increata eſt. Eandem æternam eſſe, præſtantem, ſapientem, liberrimam, omnipotentem, effectricem rerum & conſeruatricem, non tantum ſacra demonſtrant uolumina, ſed rerum pulchritudo, ordoq; corporum, & mirandæ effectiones rerum, quæq; ſunt iſtiuſmodi, cogunt confiteri, ab eadem multa procurari in uſum & ſalutem hominum, protectionemue eorundem aut liberationem, ac perfici contra intentiones ſecundarum cauſarum, multa mutari in natura, multa præmonendi cauſa excitari ac præfigi ante oculos, aliàs in alijs partibus, prorſus inſueta et nunquam prius obſeruata, etiam Ethnicos ſaniores res docuit, etſi illuſtriora exempla habet Eccleſia, & ſuſpicienda magis atq; admiranda.

Secundas cauſas omnes creauit prima cauſa finitas ex nihilo, triplice diſcrimine. Quaſdam enim abſq; omni materia corpulenta, & ſpirituali eſſentia, et cæteris dotibus ad ſuam expreßis imaginem ſibi confirmauit, ſapientia eximia, libera uolun-

uoluntate, & cœteris, quæ in Deo ſolo æterna, infinita, & increata ſunt, eaſq́; uocauit naturas Angelicas. Quaſdam ex corpulenta ac ſolidiore finxit materia, quam peculiari et ſingulis accommodata ac propria ueſtiuit atq; expoliuit ſpecie, mira ac pene ſtupenda ſapientia uariatis diſcriminibus, infinito numero. Quaſdam compoſuit ex utriſq;, mirabili fœdere ſociata ſpirituali natura, quam animam uocamus, corporeo domicilio exquiſitiſsime fabrefacto, ſpecie à cœteris omnibus differente, tunc, cum in hominem de luto terræ formatum inflauit ſpiraculum uitæ. His hominum nomen inditum.

Iſta ſibi tria cauſarum genera, ea lege et ſerie Deus ſubiecit ac copulauit ut ab Angelicis naturis coram aſpici & coli: ab hominibus non aſpici, ſed eodem modo coli de præſcripto legum, quas & in mente expreſſerat, cui alteram facultatem ſeſe libere commouentem, quacunq; uellet ſubdiderat, & poſtea ſeparatim propoſuerat: homini uero totam corporeæ naturæ molem, in qua cauſas multiplici uarietate diſtinctas, ſerie diſpoſuerat & connexuerat admodum concinna, parere uoluerit, cui & eam attemperarat.

Hæc uere χρυσείη σειρὰ, ſi nuſpiam interrupta fuiſſet aut conuulſa, ſi ſuo quælibet loco perſtitiſſet, iuſtoq́; & conuenienti ordine tum primæ paruiſſet cauſæ, tum in debitum deſtinatumq́; na-

turæ ſuæ opus acerrimo conatu contendiſſet: nihil inuſitatum, quodue à naturæ conſtitutione euariaret, deforme nihil aut fœdum extitiſſet, quod magnopere animos perculiſſet noſtros, quodue non protinus, in quem excitaretur finem, peruidiſſemus, deniq; perfectas & ordinatas cauſæ ſuo loco omnes actiones edidiſſent.

Sed cum ex Angelicis naturis, quædam ſuperbe detrectata obedientia & ceu coniuratione facta contra Deum, ex ea ſeſe catena, uelut ruptis annulis auulſiſſent: & ſimul inde non uiolentia coactum, ſed fraude perſuaſum genus hominum abripuiſſent, idq; mox de ſtatuta & rata Dei ſententia ſpoliatum ornamentis omnibus & horribiliter ſauciatum utraq; parte naturæ ſuæ, tum decidiſſet in corruptionem & interitum ex priori integritate, tum imperium amiſiſſet: Terræ etiam Deus conditor ex concepta aduerſus hominem indignatione detraxiſſet uigorem ab initio inditum, quo degenerem ſtatum totius orbis elementaris intelligo: ſequuta eſt confuſio tetra ac perniciosa, & ſeries cauſarum conditarum mutilatæ ac laceræ catenæ ſimilis euaſit, in qua annuli plurimi deſunt, aliqui abrupti ab alio ſeſe ſuſpenderunt clauo, aliqui ſarti refectiq; aliquantulum ægre cohærent. Diſſoluta eſt coniunctio congruentiaq; omnium naturæ partium, quas mirandis inter ſe fœderibus deuinctas & æquatas humanæ naturæ

Deus

Deus exactißime adaptaret, quo fit, ut multo aliter cœlestes & remotæ causæ nunc afficiant uitiatam hominum naturam, & totum elementarem ambitum, plurimum ab illa primi exordij perfectione mutatum: & sæpe pareant producantq; noua & inusitata. Labem contraxit ex maledicto Dei horribilem inferior hic orbis totus, quæ in mixtas res propagata, sæpißime uagarum ac deerrantium motionum, & deformium ac fœdarum generationum causa est.

Humani corporis absolutißima temperies, in enormem cõmutata δυσκρασίαν, non moderatas, sed effrenes, ἀτάκτους, feruidas ciet actiones. Ducimur opinionibus, & leui motu huc illuc rapimur, feruemus affectibus, æstuamus libidinum flammis, inhiamus crapulis, quibus ingenita nobis à natura δυσκρασία plus deprauatur: hinc commixtiones fœde, corrupta semina, fœdi & obscœni partus.

Diabolus uero, qui in hoc eodem orbe, cui nos inclusi degimus, potenter grassatur permissu Dei: tum labes naturæ inflictas odio Dei auget, atq; illarum occasione prodigiosa plurima molitur seu uere deformans aut perdens naturæ opera, seu præstigias obtrudens ut turbet, urat, angat & torqueat anxia & sollicita hominum corda, tum miris modis exercet prophanos et impios iure illius Tyrannidis, quam in illos sibi confirmauit, & in pri-

in primis struit insidias operi generationis, quo nullum aliud infestius odit, propagationem residuarum liturarum de imagine Archetypi in homine, & restitutionem eius atq; expolitionem, aut impediturus, aut defœdaturus.

Non pauca ergo insolenter & insuete ab his procreantur causis in omnibus mundi inferioris partibus aere, aqua, terra, animantibus, quarum quædam Angeli sancti custodes nostrorum corporum, quædam diaboli conficiunt, quædam infausti congressus & commixtiones stellarum progenerant, quædam ob corruptæ materiæ enormia uitia proueniunt, aut externo & aduentitio illata impulsu, aut ipsi ingenerata. Illi cum utriq; sint naturæ intelligentes, certo deliberatoq; consilio & fine, non temere noua moliuntur: Salutem & incolumitatem querunt ac spectant generis humani Angeli, Perniciem contra aut excruciationem, uel ludificationem diaboli. Nascuntur monstra ex animantibus, hominibus etiam, quorum origo omnino aut à spiritualib. est naturis, aut corporeis, Si à corporeis: aut à supernis est, quæ ex longinquiore interuallo materiam complectuntur et informant τῆς φύσεως, *ut astris, aut infernis & propioribus. Si à propioribus, ab ijs est, quæ se habent uel ut* περιέχον καὶ συνεργὸν αἴτιον, *uel ut* ὕλη, *uel ut* διαπλάσικον αἴτιον τῶν περιεχόντων καὶ συνέργων αἰτίων, *Vnum forinsecus totum*

totum corpus & materiam ambit ac circumfundit, nimirum hic circumfluus aer. Alterum (corpus prægnantis) materiæ destinatum à natura domicilium habet ac sustinet. Tertium (matrix) materiæ proprium ac peculiare, iuncta semina uiri ac mulieris, excipit, cohibet, calore suo uelut incubans fouet, attractum ex corpore sanguinem suppeditat, continet, donec maturatos fœtus excludat. ὕλην præbent iuncta maris & fœminæ semina, aucta menstruo sanguine, qui affluit tractus ex prægnante.

τῶν διαπλαστικῶν αἰτιῶν, unum est καθ' ἑαυτὸ αἴτιον, uis formatrix insita ingenerataq; seminibus quæ formationem fœtus instituit, dirigit et absoluit primarie. Alterũ κατὰ συμβεβηκὸς, conceptæ in cerebro, & informatæ cogitando, aut forinsecus & altius impressæ imagines uisarum, auditarum, aut fictarum rerum, quarum species subito utriuslibet animum transuolantes afformare conceptis fœtibus & miscere similitudinem existimantur, quod uelocitas cogitationum animiquè celeritas & uarietas ingenij, multiformes notas subita spirituum uibratione per neruos matrici imprimat, quibus hæc cerebro coniuncta est.

Quæ nimis insolenti rara & uaria, nimisq; à notarum forma rerum discrepante specie eduntur, absq; dubio uel diuinitus conformantur, ut

ceu

seu effigurent ac pingant regnorum, gentium, aut Tyrannorum mores, aut sequuturas mutationes, uel ex deprauatis Diaboli arte perficiuntur fœtibus. Talia multa uisa sunt omnibus temporibus, & singulares semper casus præcurrerunt. Anno 1496 Romæ in Tyberi inuentum est monstrum, capite & ceruice asinina, humeris manibusq; & pedibus squamatis ad extrema usq;, dextra manu in Elephantinum pedem, sinistra in humanam ἀκρόχειρα quinq; distinctam digitis, dextro pede in bouis ungulam, sinistro in aduncos griphium ungues desinente, uentre muliebri & mammis, facie senili ad dextrum clunem, collo draconis exerto è posterioribus.

Friburgi in Mysnia meminerunt multi natum uitulum glabrum, depilem prorsus, ore gemino, superno uitulino, inferno humano, cute specie laceri cuculli Monachorum corpori obducta, et collo astricta arctius, erecto corpore. Anno 1531, Augustæ Vindelicorum mulier peperit primo caput humanum membranis inuolutum, secundo bipedem serpentem, cui lucij caput, corpus ranæ & pedes, cauda lacertæ, Tertio porcum omnibus partibus integrum. Anno 43. die Conuers. Pauli in Belgico natus perhibetur infans ex honestis & nobilibus parentibus teter admodum & horribilis aspectu, flammeis & radiantibus oculis, ore naribusq; bouini cornu figura exertis ac prominentibus, dorso

pilis

pilis caninis hiſpido, ſimiarum faciebus in pectore extantibus, qua mammarum locus, oculis felium ſubtus umbilicum hypogaſtrio adfixis, tetris ac minacibus canum capitibus ad utrumq; cubitum & pedis utriſq; patellam antrorſum ſpectantibus, σεγανόπους & σεχανόχειρ figura pedum Cygni, cauda ſurſum reflexa & recurua longitudine ulnæ dimidiæ. Editus in lucē quatuor horas uixiſſe & tandem his emißis uocibus, Vigilate, Dominus Deus ueſter aduentat, expiraſſe dicitur.

Anno 47. ad oppidum Bitterfeld uitulus in agro repertus, oculis, naribus et auribus humanis, uertice tonſo et miniato, rictu et pectore uitulino, cruribus anterioribus uitulinis, poſterioribus humanis & breuibus admodum, ſed utriſq; deſinentibus partim in ungulas uitulinas, partim in humanos digitos, qui ungulis ſuperbant, & ſeparatim propendebant. In mari Balthico non procul ab Haffnia, piſcem humana facie, capite circumtonſo inſtar coronæ Monachorum, corpore ſquamis cucullæ ſpecie obſitis captum anno 50. affirmant.

Romanæ hiſtoriæ ſæpe porcos humano uultu natos tradunt, ut Tarquinijs anno urbis 544, & Sinueſſæ anno urbis 554. Non ad naturam uel cœleſtem uel infernam reuocari talia, neq; in degeneres lapſus materiæ referri poſſunt, ſed ab alijs effingi & obijci autorib. res fateri cogit. Non enim miſceret figuras tot, tam diuerſarum rerum, tanta

uarie-

uarietate, natura ceu consilio apte partitis sedibus in corpore. Infaustos ac tetros siderum concursus & configurationes, insigniter uel inchoata à natura corporum lineamenta peruertere et deformare, uel alienas rebus afformare & inducere species, tot obseruationibus compertum est, ut non dubitent Astrologi effectrices causas singillatim demonstrare. Propiorum causarum quanta sit uis ad generandum præsertim matricis, seminum, haustarum sub ipso concepto imaginum aut post cogitatarum uidemus. Si distincta matrix concepit semina, gemellos illa gignunt & formãt, eosdemq; absoluunt, si suppetat materia: si constituendis duobus integris distinctum semen non sufficiat, uni ex redundante & superflua materia plura adiungunt membra, aut uni thoraci duplicata applicant. Hinc partus bimembres, bicipites, ternis quaternisue manibus & pedibus. Bicipitesnatos in agro Vientino anno urbis 580. ternis pedibus Amiterni 611, quaternis 620, ternis & manibus & pedibus 659, quaternis itidem manibus & pedibus 589, Romanis est proditum historijs. Nostra memoria fœtum uidit Haßia editum quinto Idus Ianuarij, anno 40, Geminis capitibus reflexis in dorsum, quorum sese facies obuersæ inuicem minaci aspexerunt uultu. Louanij septimo Idus Aprilis, anno 47, gemelli nati distinctis corporibus, uni adhærentibus capiti.

Recens

Recens in Regno Anglico anno 52, tertia Augusti, intra decimam & undecimam, biceps natus fœtus, capitibus non uno et naturali loco eminentibus, sed oppositis inter sese, altero de collo exerto, altero ea enato parte, quam fœmen et πὸριναιον uocamus, uno umbilico, tribus pedibus, uno dextro laterotenus exporrecto, duobus ex opposito latere sinistris, manibus omnibus.

Pontanus testem citat, qui affirmarit allatum sibi arietem exenteratum, qui præcordia & intestina geminata habuerit, cor unicum. Sæpe ex conceptis iam inchoata seminibus ἔμβρυα coitu secundario aut peruertuntur, aut ruptis inuolucris uel dilabuntur ad latera, uel procumbunt, atq; ex mutato situ distortam aut deformem adipiscuntur speciem. Sæpe in ἐπικυήσει permixtione aut affluxu nouæ materiæ turbantur & uiciantur ducta à natura ceu prima fœtuum lineamenta, aut fit accessio in parte aliqua, uel membri cuiuspiam adnati ac superuacanei, uel naturalis magnitudinis regulam prætergressi, quod uidelicet in concipiendo fœtu materiæ ipsius plus constiterit, quàm quod necessarium esset parti illi constituendæ, uel aliena specie prominentium παραφύσεων. Tales uisæ sunt παραφύσεις in infante 4 Idus Iulij anno 50. Friburgi nato, cui præter aspectum tortuosum & quadrilaterum, frontis loco solida & dura eminuit excrescentia, uerticis loca altera. Vi-

dimus ipsi hoc anno 53 uitulum felium aspectu tetro & horrido, amplo sub collo promissoq; aqualiculo ceu προλόβῳ, eoq; albo & molli, canino et nigro pilo, testibus inusitatæ magnitudinis figura testium uerris, duplice ordine distinctis.

Si fissa gemellorum hiscant interstitia, coeunt & coalescunt ipsi, obuersis pectoribus alias aut toto anteriore thorace, alias fœmoribus ex laterum contactu, dorso quandoq;, ubi in aduersas sese conuerterunt partes, & uel cæteris partibus liberis omnibus ac solutis, uel consertis pedibus, aut manibus collo circumplexis, aut in mutuo complexu ijsdem circumiectis utrimq; humeris. Anno 41. *die* 19. Februarij Friburgi Mysorū *editi gemelli, iuncti totius anterioris thoracis cohæsu. Similes* Heidelbergæ *nati anno* 44, Vtriq; *complicatis sese mutuo amplexi sunt manibus.* Non *absimiles his quadragesimo secundo nati in ducatu* VVirtebergensi, *coalitu pectoris ad umbilicum usq;.* Anno 46. *in* Aken *oppido Saxoniæ ad* Albim *fœmoribus laterotenus concreti uisi sunt, qua crura subnectuntur coxæ, eo situ, ut dexter sinistra manu humero dextro alterius incumberet, sinister dextram thoraci alterius transuersim prætenderet.* In Romana *historia anno urbis* 660, *geminas puellas dorsorum concretione continuas, natas legimus,* C. Lælio, & L. Domitio COSS. *Si aut morbis affecta, aut à prima sit male constituta origine*

ma-

matrix: uarie immiſſa exceptaq́; ſemina, ſi in fœtum reſoluta explicentur, deformare poteſt. Seminum præcipua uis, & ſi maiore ſuperent copia quàm corporis eſt opus conſtitutioni: atq; agens illa & procreans uis ceu duplicata præualeat æquabiliter ad utrumlibet ſexum conſummandum, ita ut aut prorſus uincat, aut rurſus uincatur: eodem ſexu aut uirili, aut muliebri gemellos fingit. Si è contrario partim ſuperarit, partim ſuccubuerit: in diuerſum res geritur, atq; alter mas, fœmina altera gignitur, quod tamen contingit rarius, ac plerumq; parum diu uiuunt. Si, ut dixi, perficiendis duobus deficiat materia, uni tamen redundet: format uis διαπλασικὴ præter naturæ præſcriptum, membra plura non neceſſaria, ſcilicet, ad quorũ ſedes ſuperflua detruditur uel ſuopte nutu decumbit materia, idonea potentia ad figuram illarum partium effingendam. Hoc modo Hermaphroditi et Androgyni generantur, *quibus membra ſexus utriuſq́; inſunt, etſi è duobus alterum ferè imbecillum eſt, irritum atq; inefficax, et contingit nonnunquam alterum aut mutari aut prorſus aboleri.* Cauſam *horum* Aſtrologi in Mercurij & Veneris referunt commixtiones. Huius generis ſunt, quæ in Caprarum genere ξάγουνα uocantur. *Si ne uni quidem abſoluendo ſatis adſit materiæ: ab aliqua parte cõminuti, mutiliq́; procreantur fœtus, qui ferè non principalibus deſti-*

tuuntur membris, ut corde, cerebro & iecinore, ſed exterius mutilantur.

Anno 48, 18 Calend: Maij, intra ſextam & ſeptimam Myſenæ natus infans diuiſo in fronte craneo, unico cruce ſiniſtro, ſine labijs, oris loco exiguũ habens foramen, reliquo truncatus corpore. Anno conditæ urbis 560, Arimini ſine oculis & naſo, In Piceno abſq; manibus & pedibus natos Romana tradit hiſtoria. Si aut ſemina ſint morbida, uicioſa, polluta, δυσκρατα, aut ſanguis menſtruus, ex quo uiſcerum & muſculorum origo, impurus, uarie fœdant partus. Si diuerſarum commiſceantur rerum ſemina, ijs ſingula ex ſeſe propagatas partes figuris conformant, quas habent δυνάμει, atq; ita fœtus ex diſcrepantium rerum partibus ac figuris obſcœno fædóq; aſpectu componunt. Infixarum altius aut animo fixius ac pertinacius uerſatarum atq; agitatarum, aut ſubito pauore uehementius illiſarum imaginum ſimilitudinem affingi conceptibus, alliſu ſpirituum animalium per neruos, certum eſt teſtimonio ueſtigiarum & notarum, quas de matrum conceptis ſenſuue hauſtis, aut pauore illatis effigiebus natura prolibus inurit.

Elephantino natum capite puerum Romana hiſtoria celebrat. Simiarum aſpectu, & urſinis obſitos uillis toto dorſo partus ipſi uidimus, quas ſimilitudines reputatæ pepererant. Vidimus &, qui

qui exertas ac ceu dependentes tenerent linguas, instar uitulorum recens iugulatorum.

Anno 42, Pilsenæ, quæ Boemiæ oppidum est, puer natus imagine Christi saluatoris nostri crucifixi, quem Virgo mater de Cruce depositum sinu fouet, altero super alterum pede inflexo, ut si amoueretur, mox reductum reponeret. Illi propter collum reflexum cibus in os difficulter inseri potuit.

Ex his liquet cum in quauis naturæ parte excitari posse inusitata, tum causas effectrices plurimas esse dissimilimas.

Voco ergo τέρατα non tantum errata τῆς φύσεως, sed quæcumq; nouata specie & ab usitatis rerum formis aliena offeruntur, quæue uniuersim à communi et constituta diuinitus rerum progressione ac cursu deuiant, non magnitudinis aut qualitatum excessu defectùue, nec tempore, sed toto genere, siue in mundi ætherea sede & elatiore, siue in hoc elementari domicilio, adeoq; uel ipsis elementis, uel procreatis inde rebus. Latini ostenta ea uocarunt, ab ostendendo, Monstra à monendo, uel ut maluit Cicero, à monstrando, Prodigia de Ciceronis sententia quasi prædicia: ut cæteris placuit Etymologicis, quod diuinitus proagantur futuris & consequuturis rebus, hoc est, ante illas propellantur. Portenta, quia quæ porro sunt quasi intentent.

Monſtrorum nomen ijs tributum eſt,quæ ex a-nimantibus naſcerentur non ſui generis ſpecie, ſed aliena ac diſsimili, nimirum quæ uel diuerſarum rerum formis uarie conſutis, uel natiua rei facie diſtorta,confracta, alioue modo defœdata conſta-rent, aut mutila eſſent & truncata, aut plurium non neceſſariarum partium, integrorumue cor-porum adhæſu coalituq; naturæ modum præter-greſſa. Græcis τέρασια ſunt. Horum eſt origo pertractata ante atq; explanata.

Ad oſtenta uenio, quibus non ſolum in uicino aere ceu picturis expreſſas & ſæpe animaduerſas imagines confligentium exercituum, crepitus & fragores concuſſorum armorum, ac ſimilium, ſed quæcumq; in ſublimiore illo ſyderum cœlo, perpe tuis orbium circumuolutionibus Dei iuſſu inſolen-ter accidunt complector, è quorum ſunt genere ſignũ retroactæ umbræ, ſtella toti humano generi exorta,Chriſto nato,& à ſapientibus Arabum ui-ſa ac notata. Fulgentium in aere effigierum ma-gnam uarietatem non uetuſta ſolum, ſed recentia etiam obſeruarunt tempora,quas alias aliæ cauſæ Deus, ſancti Angeli, ſæpe Diaboli effingunt, ſæpe nubes uaporeſue radijs perſperſi tinctiq; ſtella-rum deſuper,& partibus alijs plus,minus alijs ni-tentes,uario poſitu exprimere uidentur.

Anno 32 non procul ab Oeniponte hæ uiſæ ſunt imagines. Aquila ſtans in colle ac trepidans,huic è regio-

è regione obuiabant aliæ tres uelut hostiles imagines, quarum prima Camelus erat respectans & flamma in orbem circumdatus, Altera Lupus flammam ore euomens, flammeo itidem orbe septus, hunc sequebatur Leo, cui Vir cataphractus stans in aditu montium blande contrectabat iubam, & uicißim blandiri huic Leo uidebatur, pedem uelut salutabundus porrigens.

Paulò ante mortem Iohannis Ducis Saxoniæ Electoris Isenaci conspectæ sunt hæ effigies. Primo Arbor antiqua marcida & euersa, Secundo loco expeditus Eques gestans arborem, sed truncatam ramis, Tertio Canis uenaticus, Quarto magna & atra Crux in densa nube, Quinto ex ea nube fulmen excuti horribile cũ ingenti fragore sonituq; terribili, tantamq; deferre secum uim flammarum uisum est, ut pagum, in quem traijci uidebatur, incensurum putaretur, & puella exterrita magna uoce matris imploraret opem, seq; suscipi ac tegi flagitaret. Etsi interpretationem mihi non sumo, tamen ex euẽtu ratiocinor depictas his figuris mutationes in familia Saxonica, et clades ac calamitates Ecclesiarum. Eo ipso tempore, quo fœdus Schmalcaldense sancitum est, hæ uisæ sunt in aere fulgere imagines, quæ exitum fœderis effigurasse iudicantur. Primo equites obseruati, quibus rustici successerunt clauis armati, Tertio excelsa ad aquas eminuit turris, nec procul ab ea uir quidam

hauriens aquam, quem postremo insequutus magnus Draco. Priores duæ species cito euanuerunt, reliquæ diu sese conspiciendas præbuerunt.

Anno 34, tertia die Iulij in oppido Scheswitz, à meridie cœlo sereno, conspecti sunt in aere Leones ex locis diuersis concurrentes ad conflictum, & iuxta illos cataphractus Eques hastam quatiens infestam. Non procul ab Equite iacuit caput humanum sine trunco, ornatum diademate imperatorio. Modico interuallo post Apri caput aculeatū uisum est, et duo Dracones uomentes ignem. Deinde unicæ & amplißimæ urbis effulsit imago, positæ ad lacum, classeq; & terrestribus copijs obsessæ, et supra hanc Crux sanguinei coloris paulatim conuersi in atrum. Alius item Eques prodijt igneo flagrans calore, diadema gestans in capite Imperatorium, quem insequutus est equus sine sessore, postea in ampla planicie duæ ardentes enituerūt arces uicinæ alto mōti, ad quem hæsit Aquila grandis dimidium sui corporis post montis latus abscondens, aliquot ibidem pulli Aquilarum, candido calore nitidi apparuerunt, item Leonis supini caput insignitum corona, Gallus gallinaceus rostro feriens fodiensq; caput, tantisper, donec id à trunco corporis solutum delaberetur & euanesceret, corpore diu conspicuo. Astiterunt & alij Leones, & iuxta Aprij caput Monoceros paulatim conuersus in Draconem, aliaq; plurima inusitatæ

ıtæ figuræ & magnitudinis animalia. Arſit &
n celſa rupe arx duobus cincta exercitibus, &
iſa eſt integra regio frequentibus oppidis, arci=
ous, & uicis referta, Sed mox totus tractus, in quo
ıæc ſteterant, igne correptus conflagrauit, & rui=
nas uaſtæ terræ ſtagnum ampliſsimum obruit, ex=
tantibus tantum turribus in eo loco, in quo antea
magna illa urbs apparuerat. Ad ripam lacus
grandis Camelus bibenti ſimilis conſtitit.

Anno triceſimo octauo ante primam expedi=
tionem Landgrauij, honeſtiſsimus uir Conſul
Schmalkaldenſis, uidit noctu quaſi coram, has ſpe=
cies, In menſa Senem inclinato capite dormien=
tem, & in ſcamno propinquo cubantem Leonem,
atq; in eodem conclaui multitudinem uirorum
longis ueſtibus deliberantium de Leone: contra
quos tandem inſurgens prioribus pedibus Leo,
quaſi inuaſurus illos de ſcamno proſilijt. Illi globo
facto opponunt ſe Leoni, & impetentem pugiun=
culis fodunt, tandemq; ſuperiniecta ſella concluſo
Leoni caudam amputant: ſed non multo poſt elu=
ctatus ex ſella caudam recipit, ubi cum quaſi metu
Leonis, uiri illi ſeceſsiſſent extra conclaue, Leo
redijt in priorem locum ſcamno inſiliens. Deinde
cum aliquoties ingreſsi & egreſsi rurſus, uelut
deliberarent de tollendo Leone: irritatus ille cum
impetu irruit in eos, quibus uociferantibus, &
metu ad dormientem ſenem brachia protendenti=

bus, expergiſcitur ſenex, & erecto capite dextr. manus motu minitatur Leoni, quo uiſo Leo retro cedit, & ſubinde reſpectans ad ſenem, conſiliensq; in ſcamnum, in figuram Chriſti ſtantis & concionantis uertitur, coram quo cum uiri illi proſtrati fuiſſent, tanquam ueniam petentes & conſequuti, una cum cæteris ſpeciebus euanuerunt.

Anno 45 altero die poſt Pentecoſten in Sileſia hæ uiſæ ſunt imagines. Duxit ab oriente inſtructam aciem Vrſus, cui ab occaſu Leo armata manu occurrit, intra exercitum utrumq; lucidiſsima emicuit ſtella: mox congreßi inter ſeſe utrinq; dimicarunt acriter, ut deſtillare ex ſauciatis corporibus ſanguis ubertim, & exanima concidere cæſorum uiderentur cadauera. Inter præliandum Aquila ex præcelſa rupe ſupra copias Leonis ſeſe librare alarum remigio uiſa eſt. Vbi depugnatum eſſet quaſi dirempto certamine, Leo rurſus inter ſuas effulſit cohortes, urſi nulla aparuit ſpecies, ſed proſtrata & ſparſa iacuerunt cadauera, qua alter exercitus conſtiterat, quibus aſtiterunt ſenes canicie ſpectabiles & uenerãdi. Finito prælio reduxit exercitũ ad occaſum Leo, quo aliquo uſq; progreſſo, quidã albo & ornato uectus equo à copijs redijt ad pugnæ locũ, atq; in eum equum iuuenem cataphractum ibi ſtantem collocauit, & uerſus ortum procedentem comitatus cum cæteris ſpeciebus euanuit.

Anno

Anno 49 quidam honesti uiri Brunswicenses, cum noctu iter facerent, Lunam uiderunt circundatam esse conspicua specie, quæ nominatur Halos, & iuxta eam duo παρασέληνα, ipsam uero Lunam quater circumuolui, deinde iuxta παρασέληνα igneum conspexerunt Leonem, Aquilam fodientem sibi pectus, Deinde speciem illustrißimi principis Saxoniæ ducis Iohannis Friderici, & figurã qualis pingitur Creatio Heuæ ex costa Adæ, post hæc sedentem Deum, & blande impositos genibus fouentem Adam & Heuam, ut parentes interdum infantes collocant in genua. His succeßit horribilis species inflammatarum urbium, & circa has Cameli, figura Christi pendentis in Cruce, & circa eam cœtus Apostolorum. Extrema species omnium maxime terribilis fuit. Stetit uir truculentus stricto gladio minitans ictum puellæ, quæ ante ipsum specie supplicis, lacrymans petere uidebatur flexis genibus ne feriretur, his similes & alibi uisæ sunt.

Quanquam autem quæsitum omni est tempore, quæ uis talia pingat simulacra: An cum nunquam halitibus aer uacet, halitus illi fortuito concursu, aut si sparsim diuulsi ferantur, ex interuallis cohæsione aliqua, ea constituant, sed lumine cœlesti colorati, alias nitore fulgido, flammeo alias & flagranti rubore, pro fumorum conditione: an uero intelligentes ea exprimant naturæ & sequuturorum

rum

rum caſuum præſciæ, ſeu nubibus fumiſue adhibitis, ſeu abſq; his fulgida aliqua ſpecie: tamen pleraq; uel à Deo ipſo, uel à ſanctis Angelis confici conformariq; exiſtimo, qui amore generis humani, quam ex æterno Deo coram didicerunt, ideam & ſeriem euentorum his imaginibus delineatam nobis contuendam proponunt, non ut præuideamus, quæ ſubterfugere aut elabi nullo modo poſſumus, ſed ut his admoniti, & de noſtris cogitemus peccatis, & magnitudinem periculorum metiamur animis, & admonitiones ac conſolationes editas diuinitus redigamus in memoriam, atque inter intenta immiſſaq; etiam tela, cum omnia lætum minabuntur, ad ipſius genua aduoluamur ſupplices, nec deſinamus caſtis pectoribus & manibus in cœlum porrectis uotis precibusq; expoſcere, ut quanquam ſcelera hominum malum flagitant, ipſe tamen ſuppliciter ad ſe inq̃; ſinum nos receptos tueatur ac protegat ab omnibus capitis ſalutisq; noſtræ hoſtibus, & mpendentia mala auerruncet.

Interdum & Dæmonum præſtigijs adumbrari talia conſentaneum eſt. Vagi & temerarij halituum confluxus σημαντικὸν, præſertim tam concinna ſpecie & ſerie, rerumq̃; diuinæ ſubditarum gubernationi componere nequeunt, niſi caſu regi & conſiſtere mundum cum Epicuro ſentiamus.

Prodigiorũ magna uarietas, quod ego nomen illis accõmodo, quæ in Elementis præter naturam

nouata

nouata atq; inusitata notantur, aut mixtis rebus. Ex aere, sanguine, lacte, frumento, lapidibus, sulphure, igne antiquis temporibus sæpe pluisse legimus. Nostra ætate imbres sanguineos, scintillantes inter pluendum guttas & feruidas, pluuias frumentaceas, inusitatæ magnitudinis grandines ceu arte figuris hominum expolitas multæ senserunt gentes. Atratas paludes sanguine fluxuisse, Terram in cruentas erupisse scaturigines, Aristas guttatim sanguinem extillasse, Statuas & simulachra in templis copioso sudore diffluxisse, etiam extersa & siccata historiæ tradunt. Et his annis similia uiderunt multi. Profluxit è terra riuus copiosi sanguinis ad oppidũ ditionis Hildesiæ Bockelheim, quod oppidum paulò post ab eo exercitu, qui uagatus est in Saxonia oppugnatum atq; incensum magna ex parte conflagrauit. Non procul à Mersburgo magna palus certis uicibus in cruorem uersa adeo rubuit, ut immersa quæuis tingeret. Manantem ex aristis cruorem Silesia uidit. Sudarunt simulachra Bernburgi, quod oppidum in Ascaniensi situm est principatu. Vetera exempla in Iulij obsequentis recensentur annotatis.

Varijs sese speciebus ostendunt Dæmones, quas spectra et φάσματα uocarunt, & Portenta etiã, si terribilia essent & aspectu horrida. Horum omitto enumerationem, & accedo ad quæstionem initio propositam, An quæ hoc modo eueniunt præ

ter

ter naturæ ordinem, habeant aliquam futuroru
præsignificationem? An concessa sit τεϱατοσκο-
πία? Fortasse quæ in hoc genere minus exorbi
tant, aut minus longe à natura & specie sui gene
ris recedunt, siquidem aut casu impedita propin
quarum causarum actione, aut errore lapsa na
tura existunt, nihil admodum designant porten
duntue. Minorem etiam adferunt admirationem
quorum ex natura ortum habent causæ, et intelli
guntur, harum enim ignoratio ferè terrorem au
get. Quæ uero insolita prorsus sunt, eaq; uel ma
xime, quæ ceu picturis cœlo illitis futura præfi
gurant, nunquam non singulares attulerunt casus,
& plurimis ac concordibus tum ab antiquitate
petitis exemplis, tum assumptis ex recenti memo-
ria declarare possem facillime, neq; eximium ali-
quid, memorabile, & magnū extitisse non præcur-
rentibus designatum indicijs, nec noua & insolen-
tia conspecta unquam aut obseruata, quin attrax-
erint præcinuerintue nouum aliquid et singulare,
nisi cognitum eruditis omnibus atq; exploratum
ante scirem. Funestas clades & sæua bella perpe-
tuo sanguinis eruptiones atq; effluxus, uel pluuiæ
frugum è cœlo delapsus annonæ caritatem appor-
tarunt. Et quanquam ostentorum monstrorumq;
omnium explanationes non cuiuis sunt obuiæ, non
spernamus illas tamen his innexas iræ diuinæ indi
cationes & comminationes, nec pro nihilo penda-
mus

nus profecta ex immenso amore erga genus humanum præmonita, nec cogitemus caueri & abigi non posse, quæ his denunciata prodigijs Deus molitur in genus humanum, sed certo confidamus eum memorem & misericordiæ suæ & editarum promißionum confugientes ad ipsum nec repulsurum, nec destiturum esse, sed decretum, indictum & impositum iam calamitatum iugum, pœnitentibus & serio inuocantibus aut detracturum, aut alleuaturum.

Hæc de differentibus diuinationum generibus disputaui bono & simplici studio, ut quæ inter has aut traditæ essent diuinitus, aut ex naturæ ueris obseruationibus extructæ: eas separarem à Dæmonum præstigijs & fuco superstitionum, quo Physicarum obseruationum ueritas aspersa & oblita nitoris non parum amisit. Quæ si cui minus accurata, aut exquisita, minùsue perpolita, aut non integre explicata, nec firmata uidebuntur: eum ut boni consulat, quæ pro mea uirili in hoc genere præstiti oro.

τέλος

θεῷ δόξα.

TABVLA INDICIS VICE OSTENDENS SERIEM DISPUTATIONUM & CAPITUM LIBRI.

I. Quòd sint aliqua diuinationum genera nō impia, nec superstitiosa, et Christianis concessa. fol. 9.

II. Quæ sint illa, & quot numero: quæ prohibita sint, condemnata atque impia. fol. 14.

III. Quæ sit certitudo in quolibet genere prædictionum concessarum, quo usq; sese extendat, et quæ certitudinis causæ. fol. 53.

Hæc in Prolegomenis explicantur.

τῆς μαντικῆς prima genera quatuor.

- πνευματικὴ de hac fol. 16.
  - Differētiæ in specie plures, quarū aliæ ad aliud quatuor primorū generū referendæ, et quo pertineant, in singularum explicatione declaratur.
    - I. προφητεία. de hac fol. 16. 97. et sparsim.
    - II. χρησμοὶ, μαντεύματα, Oracula, quæ horū origo, & qua sint nata occasione, à quo autore, quæ opera Dei imitentur, quot numero celebrentur. fol. 98.
    - III. θεομάντεια, cuius autor Diabolus κακοζηλίᾳ imitatus præsentiam Dei specialem in sanctis Patribus, Prophetis, Apostolis, beatis in hac uita, fol. 122. Inde θεομάντεις, quorum genera quatuor.
      - I. πυθῶνες, ἐγγαστρίμυθοι, στερνομάντεις, ἐγγαστρομάντεις, obsessi fol. 125.
      - II. ἐνθουσιάσαι, Afflati fol. 106. Ex quorū numero Ethnicorum Sibyllæ de quib. quid sentiam fol. 126.
      - III. ἐκστατικοὶ, Rapti extra sese, fol. 136.
      - IIII. λυκάνθρωποι et λυκάονες fo. 140.
    - IIII. μάγεια, γοήτεια μαγγάνεια fol. 146. & 149. à Diabolo orta. sub hoc genere sunt
      - νεκυομάντεια fo. 149
      - λεκανομάντεια fo. 155.
      - γαστρομάντεια, κατοπτρομάντεια, κρυσταλλομάντεια, δακτυλιομάντεια fol. 155. 156. 157.
      - ὀνυμάντεια, ὑδρομάντεια ἀερομάντεια. fol. 156.
    - V. ἐπῳδοὶ, ἐπαοιδοὶ, incātationes, incātamenta, quibus autoribus inuecta et usurpata sint, et quorum Dei operum æmulatione, fol. 164. sub hoc genere sunt
      - φαρμακεία fo. 168.
      - κοσκινομάντεια, ἀξινομάντεια, κεφαλαιονομάντεια fol. 170.
      - ἀλεκτρυομάντεια fol. 171.
    - VI. ἱεροσκοπία, diuinatio ex sacrificijs, fol. 179. origo eius ex ritibus sacrificiorum usurpatis à sanctis Patribus, quorum umbram retinuerunt Ethnici post amissum uerbum. Sub hoc genere sunt
      - ἱεροσκοπία, θυοσκοπία, θυτικὴ fo. 198. ἡπατοσκοπία, Extispicina 199.
      - πυροσκοπία, πυρομάντεια, fo. 202.
      - καπνομάντεια 205
      - λιβανομάντεια ibi:
      - ὀνομάντεια, ὑδρομάντεια, κριθομάντεια, ἀλευρομάντεια ᾠοθυτικὸν, ἰχθυομάντεια fo. 206.
      - ἀνθρωπομάντεια fo. 207.
    - VII. οἰωνοσκοπία, οἰωνιστικὴ, ὀρνεοσκοπικὸν οἰώνισμα, οἰωνομάντεια, ὀρνιθεία, Augurium ex superstitione natum, fo. 209. Capiebatur autem
      - Ex auibus et auium
        - uolatu, ὀρνιθοσκοπία, Aruspicina 161.
        - Garritu, κληδὼν, κληδονισμὸς, Augurium fol. 214.
        - Tripudio pullorum fol. 217.
      - Ex cœlo et fulminibus 2[illegible].
      - Ex dijs quibusq; 222.
        - τὸ οἰκοσκοπικὸν fo. 219.
        - τὸ παλμικὸν 222.
        - τὸ ᾠόδιον 219.
      - Ex quadrupedum conspectu inopinato & insolito. 218.
    - VIII. Sortes & sortilegia, κλῆροι. fol. 225.
      - Diuinæ sortes fo. 226. Politicæ sortes fo. 227.
        - κύβεια
        - πέττεια
        - ἀστραγαλισμὸς
        - διαγραμμισμὸς
      - Sortes
        - Lyciæ. 110.
        - Deliæ. 111.
        - Prænestinæ: 232.
        - Antiatinæ: 232
      - Diuinatoriæ, fo. 230: quarū numero
        - κληρομάντεια ἢ παλομάντεια fo. 231.
        - γεομάντεια fol. 232
        - ὀνομάντεια, ἀριθμάντεια fol. 236.
        - λογαριθμάντεια 239
        - τεφραμάντεια, βοτανομάντεια, κηρομάντεια, στοιχειομάντεια συκομάντεια 243.
        - ἀναγραμματισμὸς fol. 242.
        - Sortes Vergilianæ: fol. 243.
    - IX. φυσιολογικὸν, quod cōsiderat significata effecti onesq;.
      - Aut naturales ordinatas, cōsuetas, et usitatas corporum uel
        - Simplicium.
          - Stellarum, προγνωστικὸν δι' ἀστρολογίας, in quo quæ sunt physica, quæ non, explicatur ordine, fo. 383. estque uel
            - καθολικὸν, quod complectitur, fol. 434.
              - ἰδιωματικὸν fo. 433.
                - καθολικὲς τὸν fol. 434.
                  - τοπικὸν.
                  - χρονικὸν.
                  - γενικὸν.
                  - εἰδικὸν.
              - συμπτωματικὸν fo. 434.
                - μερικωτέρων περὶ μεταβολῶν (435.
                  - ἐνιαυσίαιων
                  - μηνιαίων
                  - ἡμερησίων
                  - ὡριαίων
            - γενεθλιακὸν ἢ γενεθλιαλογικὸν de his quorum, fol. 436.
              - quædam præcedunt genesin.
              - quædā uel præcedunt uel sequuntur
              - quædam in natalitia momenta incidunt, quædam sequuntur.
          - Elementorum, quantū ad secuturas tempestatū mutationes,
            - Aëris ἀεροσκοπία
            - Aquæ ὑδατοσκοπία
            - Terræ γαιοσκοπία fol. 267.
        - Mixtorū.
          - Imperfecte ut Meteororum μετεωρολογικὸν, fol. 330.
          - Perfecte
            - Hominum & in hominibus.
              - Signorum Physiognomonicorū, φυσιογνωμοσύνη & μετωποσκοπικὸν fol. 363.
              - Linearum in μετακαρπίῳ, χειρομάντεια. fol. 367. χειροσκοπικὸν
              - Signorum salubrium, insalubrium & neutrorum in toto corpore & quilibet parte σημειωτικὴ Medicorum. Ibi de discriminibus signorū fo. 275.
              - Somniorum, ὀνειροπολία fol: 243. ubi differentiæ et causæ somniorum exponuntur.
            - Plantarū, φυτοσκοπικὸν, fol. 374. Fossilium, ὀρυκτοσκοπικὸν eodē. Animātiū, ζωοσκοπικὸν eod.
      - Aut nouas insolitas, contrarias instituto, ordinato, & consueto naturæ cursui. τερατοσκοπία. Quæ τῶν τεράτων differentiæ, quæ causæ, exponitur fol. 442.
- φυσικὴ ἢ τεχνικὴ. de hac fol. 21. generatim. Hæc prædicta texit uel
  - Significatorū ex signis physicis, quorum quædam
    - τεκμήρια
    - εἰκότα ἢ σημεῖα
  - Effectuū ex causis secūdis ordinatis et serie causarum ad effectum ordinatarum. quarum genera quatuor
    - ἀνάγκη fo. 67.
    - φύσις fo. 71.
    - προαίρεσις fo. 73.
    - τύχη, quæ est αἴτιον κατὰ συμβεβηκὸς & reducitur ad per se causas, fo. 88.
- διαβολικὴ de hac generatim folio. 25.
- κοινὴ ἢ δημώδης. de hac fo. 50.

Nicol. de Cusa fol 432
lib. 3 excitacionum.

Septenarius numerus est numerus rerum
humanarum. quo ad statum in utero
et quo planete influunt
1 primo in septem horis semen
colligitur. septem dieb. ad partum
[illegible]. septies septem uniformat
septimo mense perficitur.
Natus septem annis ad loquendum.
[illegible] de infantia progreditur. Bis septem
ut sit puer. Ter septem ut sit
adolescens. Quater septem ad
complementum stature ut sit numerus
septies septem ut sit in complemento
[illegible] virium et virilitatis. Novies
septem ad casum, qui est annus 63.
qui annus fatalis. Decies sep.
[illegible] ad debilitatem. Sicut in
utero pre nimietate [illegible]; [illegible]
extra uterum [illegible] septenarium
annorum

annotum. Et sic observavimus
semper esse dilucidatio per con-
uentum.

